BRONIUS KVIKLYS

LIETUVOS BAŽNYČIOS

CHURCHES OF LITHUANIA

1

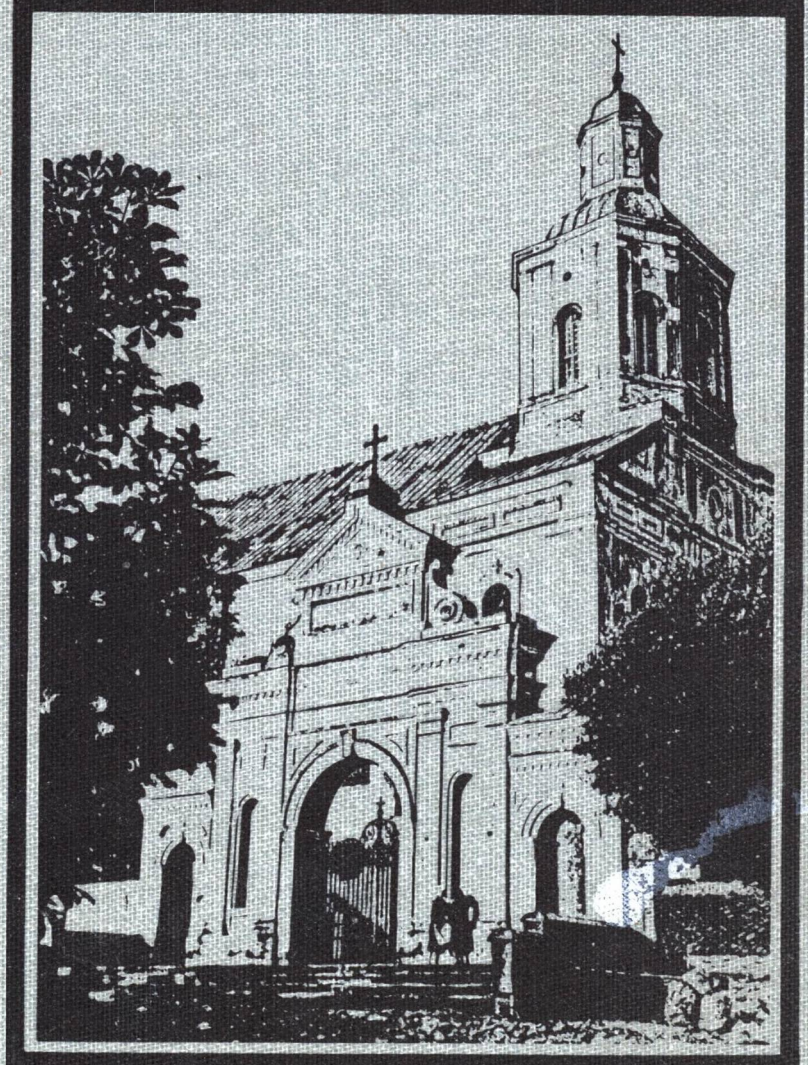

Telšių vyskupija

LIETUVOS BAŽNYČIOS / CHURCHES OF LITHUANIA*
I tomas: Telšių vyskupija / Vol. I: The Diocese of Telšiai

By BRONIUS KVIKLYS

Published by Lithuanian Library Press, Inc.
Copyright © 1980 by BRONIUS KVIKLYS
Library of Congress Catalog Card No. 80-80194
ISBN 0-932042-50-3

* For English Introduction see page 7

LIETUVOS BAŽNYČIOS

I tomas

Telšių vyskupija

BRONIUS KVIKLYS

AMERIKOS LIETUVIŲ BIBLIOTEKOS LEIDYKLA
LITHUANIAN LIBRARY PRESS, Inc.
Chicago, Illinois
1980

Telšių vyskupija yra I-as tomas iš LIETUVOS BAŽNYČIŲ serijos leidžiamų knygų

Redakcija:
Paulius Jurkus,
Bronius Kviklys,
kun. Petras Patlaba,
kun. Anicetas Tamošaitis, SJ

Architektūrinės pastabos:
Jurgis Gimbutas

Redakcijos talkininkai:
kun. Bronius S. Danis-Zdanevičius, kun. Pranas Garšva,
Nijolė Gražulienė, Liudas Kairys,
Algimantas Kezys, S.J., prel. Jonas Kučingis,
Ramunė V. Kviklytė-Lukienė, kun. Vaclovas Martinkus,
kun. Kazimieras Ruibys, kun. Valerijonas Sobutas.

Redakcijos foto bendradarbiai bei talkininkai:
Daumantas Čibas, Perkūnas Krukonis, Jonas Kuprys,
Petras Maleta, Juozas Mažeika, Jonas Palukaitis,
kun. Antanas Račkauskas, Vytautas Reivytis, Sofija Žumbakienė.

Knygos bendradarbių, gyvenančių Lietuvoje, pavardės neskelbiamos

Dailininkas ir techninis redaktorius:
Petras Aleksa

Tiražas 2000 egzempliorių

Tekstą surinko „Draugo" spaustuvėje:
Ona Gintautienė ir Jonas Gliosas

Spausdino M. Morkūno spaustuvė

Įrišo Zonne Bookbinders, Inc.

Išleido Amerikos Lietuvių Bibliotekos Leidykla
(Lithuanian Library Press, Inc.)
3001 W. 59th Street, Chicago, IL 60629

KNYGAS APIE LIETUVOS BAŽNYČIAS IŠLEIDŽIANT

BAŽNYČIOS istorinėje Lietuvoje pradėtos statyti su krikšto įvedimu. Yra žinoma, kad Lietuvos karalius Mindaugas pastatė pirmąją bažnyčią-katedrą, o 1254.III.10 Lietuvos vyskupo išlaikymui užrašė kai kurias žemes. Paskutinio meto archeologiniai duomenys lyg ir rodo, kad pirmoji bažnyčia buvusi pastatyta Vilniuje, kur, greičiausia, ir buvo Mindaugo sostinė. Tačiau Mindaugui atsimetus nuo krikšto, bažnyčių statyba sustojo. Vėl yra žinoma, kad Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas, norėdamas artimai bendrauti su Vakarų kraštais, statė bažnyčias vienuoliams pranciškonams ir domininkonams Vilniuje ir Naugarduke.

Intensyviau bažnyčios pradėtos statyti XIV amžiaus pabaigoje, Lietuvos valdovams Jogailai ir Vytautui priėmus krikštą ir pasižadėjus apkrikštyti Lietuvos žmones.

Žemaičius kryžiuočiai krikštijo ne kryžiumi, bet kardu ir krauju. Ne krikštas atėjūnams rūpėjo. Taigi per 200 metų jie nepastatė Žemaičiuose nė vienos bažnyčios. Žemaičių krikštu susirūpino minėti Lietuvos valdovai, po Žalgirio mūšio. 1417 galėjo būti žemaičių krikšto pradžios metais. Tada ir pradėtos statyti bažnyčios. XV a. gale Lietuvoje jau buvo 109 bažnyčios, iš kurių 91 Vilniaus vyskupijoje. Žemaičių vyskupijoje tada buvo tik 18 bažnyčių. Iki protestantizmo įsigalėjimo (XVI a. viduryje) Žemaičiuose buvo 38 bažnyčios.

Bažnyčių skaičius vis didėjo. XVII a. Lietuvos teritorijoje (pagal 1920 metais nustatytas sienas) buvo 410 bažnyčių. XVIII a. jų skaičius pašoko beveik iki 600. Apie 1800 metus beveik visose didesnėse Lietuvos vietovėse buvo bažnyčios.

Dr. Jurgis Gimbutas yra kruopščiai surinkęs ir paskelbęs gerai dokumentuotą medžiagą apie Lietuvos bažnyčių chronologiją ir statistiką (LKMA metraštis, V t., Roma, 1970). Jis nuo XIV a. pabaigos suskaitė 913 (88 proc.) įkurtų katalikiškų ir 130 (12 proc.) protestantiškų bažnyčių. 1943 m. suskaityta 885 katalikų (90 proc.) ir 104 protestantų (10 proc.) bažnyčių. Iš viso J. Gimbutas yra suskaičiavęs 2457 naujai pastatytas, atstatytas, atnaujintas bažnyčias. Pagal statybinę medžiagą, 1943 m. buvę apie 41 proc. medinių ir 59 proc. mūrinių bažnyčių.

Per ilgus šimtmečius bažnyčia buvo centrinis ir pagrindinis pastatas, aplink kurį kūrėsi bažnytkaimis, miestelis ar miestas. Miesto teisių vietovei suteikimas beveik visais atvejais buvo glaudžiai susijęs su bažnyčios statyba. Bažnyčiai buvo parenkama pati gražiausia vieta, apie kurią grupavosi kiti pastatai. Galima net teigti, kad bažnyčios išugdė stambesnes Lietuvos vietoves. Tiesa, karai, gaisrai ir kitos nelaimės naikino bažnyčias, bet po jų bažnyčios vėl buvo atstatomos, dar dailesnės, gražesnės; medinės dažnai virsdavo patvaresnėmis mūrinėmis.

Tačiau II pasaulinis karas ir po jo sekusi labai kieta okupacija labai skaudžiai palietė Lietuvos bažnyčias, tiek jų pastatus,tiek bažnytinę organizaciją. Daug bažnyčių sunaikino karo veiksmai, daug jų okupantai uždarė pokario metais. L.K.B. Kronikos žiniomis (Nr. 18, 1975 m.), vien tiktai Vilniuje buvo okupantų uždarytos 23 bažnyčios, Kaune — 14.

1974 m. duomenimis dabartinės okup. Lietuvos teritorijoje buvo tiktai 639 veikiančios bažnyčios, kurios vyskupijomis šitaip skirstėsi: Kauno — 122, Telšių — 142, Panevėžio — 120, Vilkaviškio — 94. Kaišiadorių — 65, Vilniaus — 86.

Nuo 1944 m. Lietuvos bažnyčios įnirtingai griaunamos iš išorės ir iš vidaus. Sunaikinta daug įdomių, be galo vertingų architektūrinių pastatų. Lietuvos meno lobynui padaryti didžiuliai nuostoliai. Uždarytose bažnyčiose, ypač Vilniuje ir Kaune, sunaikinta daugybė meniškų paveikslų, skulptūrų, senų freskų, paminklinių lentų, vitražų, vargonų, liturginių rūbų, meninės vertės indų. Daug kur sužaloti ar sunaikinti vertingi interjerai. Kas daugelio kartų šimtmečiais buvo kurta ir daugelio kartų rūpestingai išsaugota, dabar nesugrąžinamai žuvo per „komunizmo statybos" tris dešimtmečius. Daug kur sunaikinti ir bažnyčių požemiai, Lietuvos didikų ir vyskupų kapai. Ypač daug žalos padaryta Vilniaus bažnyčioms ir jų požemiams. Daug bažnyčių paversta įvairių prekių bei reikmenų sandėliais, sporto, šokių, koncertų salėmis, teatrais, paveikslų galerijomis. Kitos apleistos ir neprižiūrimos nyksta.

„Socialistinė statyba"okupuotoje Lietuvoje ir kitos su ja susijusios reformos keičia iš pagrindų bloga linkme ir Lietuvos aplinkos bei vietovių veidą, neatlaidžiai jį žalodami. Tai nėra paslaptis, nes tuos dalykus gerai žinome. Pagaliau, žalojamos aplinkos vaizdas kartais vaizduojamas ir sovietinėje spaudoje bei dabartinėje jų literatūroje. Štai kaip rašytojas A. Drilinga savo romane vaizduoja vienos žalojamos vietovės veidą:

„Be to paminklo ir didžiulės bažnyčios su baltu, tartum į dangų iškeltu Dievo pirštas bokštu, daugiau nieko kaip ir nėra, aplinkui lyg ir kokia tuštuma, palengva užpildoma gelžbetoninėm dėžėm, vadinamom gyvenamais namais, virš kurių vis tiek viešpatauja tas baltas Dievo pirštas, ir niekas negali nustelbti jo švytėjimo, nors tos dėžės, nors taipgi baltos, šito padaryti negali, kad ir vadinamos skambiu vardu — mūrinė Lietuva; mūrinė tai mūrinė, tuo tarpu tikrų mūrų nejžiūrėsi nei pačiame miestelyje, nei aplink j nei toliau nuo jo: visur mūrinė Lietuva vienoda, rodos ne žmonių, o automatų, konvejerių statyta, kurioje nerasi to, apie ką žmogus pasakytų, jog tai šildo širdį ir glosto akį, nerasi to, ką žmogus iš tikrųjų pamiltų, kuo žavėtųsi, ir gal būt po šimto mėtų, o gal ir anksčiau, griaudami tuos namus, kuriuos mes statėme, būsimieji gyventojai mus keiks paskutiniais žodžiais arba nusispjaus ir pasakys: kur buvo jų akys!.." („Laimės kūdikio gyvenimas", „Pergalė", Nr. 3, 50 psl., 1979).

Jei sovietinių rusų okupacija ilgiau užsitęstų (o tai yra labai galimas dalykas), Liet. bažnyčios dar labiau nukentės, dar daugiau jų bus uždaryta, sunaikinta ar pačios sunyks, negaudamos jų remontui reikalingų medžiagų. Kas tautos šimtmečiais statyta, kurta, žūtų amžiams.

Todėl ir iškilo reikalas paruošti ir išleisti knygas apie Lietuvos bažnyčias, pateikiant apie jas gal ne tiek daug istorinių duomenų, kurių daug kur mūsų mokslinėje literatūroje galima rasti, kiek įvairių nuotraukų, vaizduojančių Lietuvos bažnyčias iš išorės ir vidaus, varpines, kryžius, religinius paminklus, koplyčias ir kita, kas susiję su bažnyčiomis, religiniu gyvenimu amžių bėgyje ir dabartiniais laikais.

Mūsų sumanymas nėra kuklus: projektuojame išleisti 6 tomus, kiekvienai Lietuvos vyskupijai skirdami po tomą. Nesame tačiau tikri, ar sumanymą ištęsėsime. Gal medžiagos, lėšų ir kitų dalykų stoka, o taip pat mūsų amžius bei sveikata ir kitos aplinkybės mūsų sumanymą sutrukdys. Tačiau drįstame pradėti, išleisdami I-jį Lietuvos R. katalikų bažnyčių tomą — Telšių vyskupiją.

Šis darbas ne vien autoriaus, bet ir daugelio kitų talkininkų darbo vaisius. Daug iliustracinės medžiagos pateikė Telšių vyskupijos tikintieji, nemaža reikalingų lėšų sudėjo išeivijoje gyveną Telšių vyskupijos kunigai, buvę parapiečiai ir kiti geros valios asmenys. (Talkininkų ir aukotojų sąrašą skelbiame 398 puslapyje.). Čia tiktai norime išreikšti jiems nuoširdžią padėką už didžiulę pagalbą, be kurios ir šis leidinys nebūtų išleistas.

Vienas pagrindinių šios knygos tikslų yra uždokumentuoti ir palikti ateities kartoms galimai tikresnį ir neiškreiptą mūsų bažnyčių ir kitų religinių pastatų vaizdą, kad ateities lietuvių kartos matytų, kiek daug meniškų religinių ir architektūrinių vertybių Lietuvos žmonės amžių bėgyje savo Viešpaties garbei yra sukūrę.

Autorius, leidinio talkininkai, rėmėjai ir knygos leidėjai bus laimingi, jei šis darbas bent iš dalies praskleis kietą ir tamsią geležinę uždangą, parodys skaitytojui mūsų protėvių sukurtas vertybes ir bent mintimis bei vaizdais nuves jį į tėvų - bočių žemę, iš kurios mes esame kilę ir kurios dvasia gyvename.

BRONIUS KVIKLYS

Čikaga, 1980 metai

CHURCHES OF LITHUANIA: THE DIOCESE OF TELŠIAI
Introduction

For many centuries the church has played a central role in the life of the people of Lithuania, a formerly sovereign European state bordering on the eastern shores of the Baltic Sea. World War II and the ensuing Soviet occupation wreaked havoc upon the churches of Lithuania, not only upon the actual physical structures but also upon the very organization of the Church itself. The ceaseless systematic attempts of the Soviet authorities to destroy the Lithuanian churches has created the need to document and thus preserve for future generations a true and unfalsified portrait of the churches of Lithuania and of the other religious monuments which the Lithuanian people have created throughout the centuries for the greater glory of God.

Lithuania is a small country (65,200 sq. km.; 3,398,000 inhabitants in 1979), albeit one with a long history of statehood stretching back to the year 1219. By the middle of the thirteenth century King Mindaugas had united the various Lithuanian lands. In 1251 he and his court received the Sacrament of Baptism, and the first Roman Catholic Church was built. Although the Pope made Lithuania a distinct ecclesiastical province in 1253, Christianity did not become entrenched in the land. Most of the inhabitants remained pagans, and with the assasination of Mindaugas in 1263, Catholicism virtually disappeared.

A second attempt to convert the land and its people was carried out by the joint rulers Jogaila and Vytautas in 1387. Soon afterward, on March 17, 1388, the Diocese of Vilnius was established, and in 1417, the Diocese of Medininkai (Žemaitija). By the end of the fifteenth century, there were already 109 Roman Catholic churches within the territory of Lithuania (as defined by the treaty of 1920). Their numbers grew steadily: 410 churches in the latter half of the seventeenth century, 600 in the eighteenth century, and in 1943 there were 885 Catholic and 104 Protestant churches within these same boundaries.

For hundreds of years the church was the focal point around which local religious, cultural, and social life revolved. Villages, towns, and cities often sprouted in their vicinity. The church buildings would succumb to fire (many were wooden) and the ravages of time, but not for long, because the people would rebuild them. Statistics compiled by the architect Dr. J. Gimbutas reveal that the churches of Lithuania were either built or rebuilt a total of 2,457 times.

The hostilities of World War II destroyed numerous Lithuanian churches, and the Soviet authorities closed many more in the postwar period. In Vilnius, the capital city, twenty-three churches were shut, and in Kaunas, the second largest city, fourteen. Since 1944 the Soviets have waged a systematic campaign to do away with the churches of Lithuania. In slightly more than thirty-five years, they have destroyed a great number of irreplaceable architectural structures, together with numerous artistic religious monuments, crosses, sculptures, and church interiors. By 1974 only 639 functioning churches remained in the two archdioceses and four dioceses of Lithuania.

As the Soviet occupation of Lithuania continues, the churches will continue to deteriorate, for only in rare instances are the believers able to acquire the necessary permits and construction materials to renovate them. There is no possibility that a book documenting the still extant churches in Lithuania would be published in Soviet-dominated Lithuania. Therefore, this ambitious and important undertaking is being compiled, edited and published in the United States. Six volumes are planned—one for each diocese. This initial volume of the series describes the churches in the Diocese of Telšiai in western Lithuania (Žemaitija). The diocese was originally established in 1417 as part of the Diocese of Žemaitija, which in 1926 was subdivided into three dioceses. In has twelve deaneries and one prelature (Klaipėda). In 1940 the diocese comprised 142 parishes and houses of worship with 238 priests and 385,872 Catholics.

The faithful of the Diocese of Telšiai have suffered grievously under Soviet occupation. Forty-nine priests were either imprisoned or slain (including two bishops) while tens of thousands of the faithful were either killed or deported. Sensing the impending danger, about eighty priests fled to the West. By February 5, 1978, thirty-eight churches which still functioned had no full-time priest. The shortage is not due to a lack of candidates but to the quotas on seminary enrollments established by the Soviet authorities.

This first volume in the series characterizing the churches of Lithuania is made possible by the financial assistance of clergymen from the Diocese of Telšiai now living in the West. This volume presents the history of the diocese, beginning in 1417 and continuing until 1979, together with photographs and descriptions of 176 churches and chapels.

Translated from the Lithuanian by Nijolė Gražulis

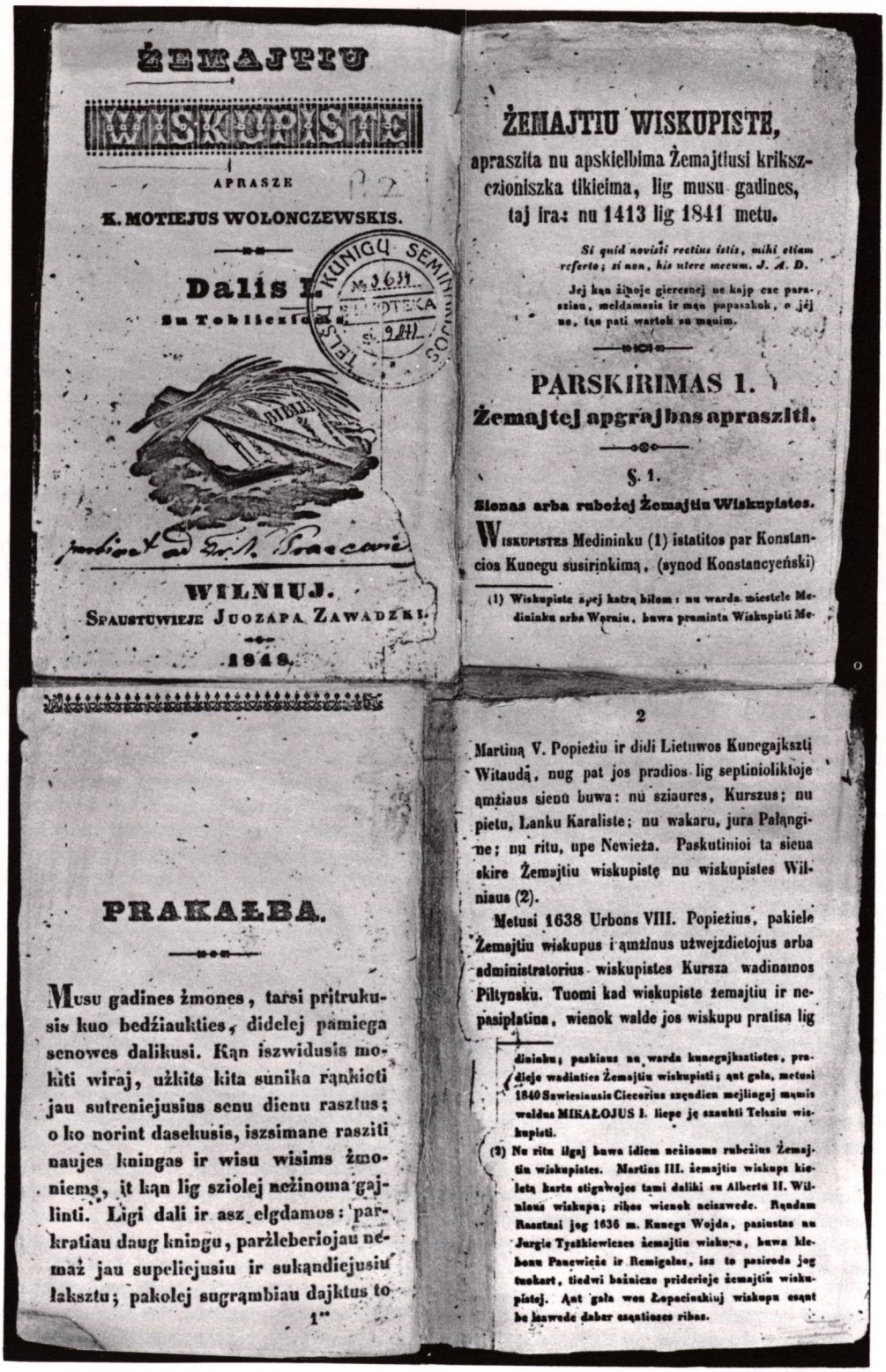

ŻEMAJTIU

WISKUPISTE

APRASZE

K. MOTIEJUS WOŁONCZEWSKIS.

Dalis I.

Su Tobliczioms.

WILNIUJ.

SPAUSTUWIEJE JUOZAPA ZAWADZKI.

1848.

ŻEMAJTIU WISKUPISTE,

apraszita nu apskielbima Żemajtiusi krikszczioniszka tikieima, lig musu gadines, taj ira: nu 1413 lig 1841 metu.

Si quid novisti rectius istis, mihi etiam referto; si non, his utere mecum. J. A. D.

Jej kąn żinoje gieresnej ne kajp cze paraszian, meldamasis ir mąn papasakok, o jéj ne, tąn pati wartok su mąnim.

PARSKIRIMAS 1.

Żemajtej apgrajbas apraszitl.

§. 1.

Sienas arba rubeżej Żemajtiu Wiskupistes.

WISKUPISTES Medininku (1) istatitos par Konstancios Kunegu susirinkimą, (synod Konstancyeński)

(1) Wiskupiste apej katrą biłom: nu warda miestele Medininku arba Warniu, buwa praminta Wiskupisti Me-

PRAKAŁBA.

Musu gadines żmones, tarsi pritrukusis kuo bedźiaukties, didelej pamiega senowes dalikusi. Kąn iszwidusis mokiti wiraj, użkits kita sunika rąnkioti jau sutreniejusius senu dienu rasztus; o ko norint dasekusis, iszsimane rasziti naujes kningas ir wisu wisims żmoniems, it kąn lig sziolej neżinoma gajlinti. Ligi dali ir asz elgdamos: parkratiau daug kningu, parżleberiojau nemaż jau supeliejusiu ir sukąndiejusiu łaksztu; pakolej sugrąmbiau dajktus to

1**

2

Martiną V. Popieżiu ir didi Lietuwos Kunegajkszti Witaudą, nug pat jos pradios lig septinioliktoje ąmżiaus sienu buwa: nu sziaures, Kurszus; nu pietu, Lanku Karaliste; nu wakaru, jura Pałąngine; nu ritu, upe Newieża. Paskutinioi ta siena skire Żemajtiu wiskupistę nu wiskupistes Wilniaus (2).

Metusi 1638 Urbons VIII. Popieżius, pakiele Żemajtiu wiskupus i ąmżinus użwejzdietojus arba administratorius wiskupistes Kursza wadinamos Piltynsku. Tuomi kad wiskupiste żemajtiu ir nepasiplatina, wienok walde jos wiskupu pratisa lig

dininku; paskiaus nu warda kunegajksztistes, pradieje wadinties Żemajtiu wiskupisti; ąnt gała, metusi 1840 Szwiesiausis Ciecorius szęndien mejlingaj mąmis waldus MIKAŁOJUS I. liepe ję szaukti Telsziu wiskupisti.

(2) Nu ritu ilgaj buwa idiem neżinoms rubeżius Żemajtiu wiskupistes. Martius III. żemajtiu wiskupa kieletą kartu stigawojes tami daliki su Albertu II. Wilniaus wiskupu; ribos wienok neiszwede. Rąndam Rasztusi jog 1636 m. Kunegs Wojda, pasiustas nu Jurgie Tyszkiewiczes żemajtiu wiskupa, buwa klebonu Panewieże ir Remigałas, isz to pasiroda jog tuokart, tiedwi bażnicze pridericje żemajtiu wiskupistej. Ąnt gała woz Łopaciuskiuj wiskupu esąnt be iszwede dabar esąntioses ribas.

Vysk. M. Valančiaus „Žemaičių vyskupystės“ knygos pirmieji puslapiai

ISTORINĖS LIETUVOS VYSKUPIJOS

Pirmasis krikščionis Lietuvos valdovas buvo Mindaugas, drauge su savo bajorais priėmęs krikštą 1250 ar 1251 m. Po to Mindaugas pasiuntė pas popiežių Inocentą IV pasiuntinius, kurie pranešė apie savo valdovo krikštą ir jį prašė Lietuvai ir savo karaliui karališkojo vainiko, o taip pat Šv. Sosto globos ir nuo popiežiaus priklausomo vyskupo. 1253 m. Kulmo vyskupas Henrikas, popiežiaus pavestas, konsekravo Mindaugą Lietuvos karaliumi. Mindaugas pastatė katedrą ir 1254 m. užrašė jai nemaža žemių.

Mindaugui valdant, Lietuvoje veikusios 3 vyskupijos, tačiau gyventojai nebuvo apkrikštyti. Nors ano meto dokumentuose ir buvo rašoma, kad Mindaugas krikštijosi su „didele daugybe pagonių", tačiau krikščionybė nebuvo giliau įleidusi savo šaknų ir su Mindaugo nužudymu (1263) ji sunyko. Vis dėlto Lietuvos krikšto data reiktų laikyti Mindaugo laikus, o patį Lietuvos karalių Mindaugą — pirmuoju Lietuvos krikštytoju.

Antrasis, jau pavykęs krikšto bandymas buvo atliktas Lietuvos valdovų Jogailos ir Vytauto. Istoriškai žinoma, kad 1385 m. Jogaila pasižadėjo pats priimti krikštą ir apkrikštyti Lietuvos gyventojus. 1386.II.14 Jogaila Krokuvoje apsikrikštijo, po to vedė Jadvygą ir tapo Lenkijos karaliumi.

Lietuvoje krikštas įvesdinėti pradėtas 1387 m. 1388.III.17 popiežius įsteigė Vilniaus vyskupiją. Žemaičių krikšto pradžia laikomi 1413 m., kai Jogaila su Vytautu pradėjo krikšto akciją. 1417 m. įkurta Medininkų (Žemaičių) vyskupija. Abi šios vyskupijos veikė D. Lietuvos kunigaikštijos ir unijinės Lietuvos laikais. Reikia pastebėti, kad ryšius su Roma jos palaikė per Lenkijos (Gniezno) vyskupus, o carinės Rusijos laikais (1795—1894) — per Petrapilį ir Varšuvą.

Carinė Rusija 1795—1915 m. valdė beveik visas istorinės Lietuvos žemes, išskyrus Prūsijos valdomas sritis (Mažąją Lietuvą). Lietuvių gyvenamose srityse veikė Vilniaus vyskupija, apėmusi rytines Lietuvos žemes ir jose gyvenančius tikinčiuosius; 1798 m. caras Povilas I, nė neatsiklausęs Romos, įsteigė Mogilevo katalikų bažnytinę provinciją, kurion įėjo Vilniaus vyskupija ir Žemaičių vyskupija, o taip pat kelios kitos katalikų ir unitų vyskupijos. 1798 m. kairiajame Nemuno krante iš Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų likučių, iš tada Rusijai nepriklausančių žemių, buvo sudaryta Vygrių vyskupija, kurios sostas 1818 m., po Napoleono pralaimėjimo, perkeltas į Seinus, o pati vyskupija buvo pavadinta Seinų (Augustavo) vyskupijos vardu.

Žemaičių vyskupija (Dioecesis Samogitiensis), formaliai priklausiusi Mogilevo bažnytinei provincijai (Ecclesiastica provincia Mohyloviensis), dažnai dar vadinama Medininkų ir Varnių vyskupijos vardais, etnografiniu požiūriu buvo daug lietuviškesnė už Vilniaus ir Seinų vyskupijas, kurių tarpe buvo nemažas skaičius gudiškai ir lenkiškai kalbančių katalikų.

Katalikų Bažnyčios reikalai carinės Rusijos laikais buvo tvarkomi pagal 1798, 1847, 1882 m. konkordatų su Šv. Sostu nuostatus. Vyskupus skirdavo Šv. Tėvas, tačiau dėl kandidatų turėjo iš anksto susitarti su Rusijos imperijos vyriausybe. Vyskupas buvo laikomas administratoriumi bažnytinių reikalų srityje, tačiau praktiškai rusų valdžios pareigūnai labai dažnai kišosi į vyskupijos bei parapijų reikalus ir įvairiais būdais varžė katalikų bei jų Bažnyčios tikėjimo laisvę, siekdami vyskupus, kunigus bei kitus dvasininkus ir eilinius tikinčiuosius pajungti caro valdžiai.

Po 1918 m., Lietuvai atgavus nepriklausomybę, deja, ne su visomis etnografinėmis žemėmis, minėtos trys istorinės Lietuvos vyskupijos nebeatitiko naujų gyvenimo sąlygų. Valstybės ir Bažnyčios vadovams atrodė, kad būtų tiksliau sukurti naujas vyskupijas, kurios atitiktų ano meto nepriklausomos Lietuvos plotą.

SENOJI ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJA

PAULIUS JURKUS

Žemaičiai — pagoniška sala krikščioniškoje Europoje

Keturioliktame amžiuje visa Europa buvo krikščioniška, o Lietuva vis dar pagoniška. Nuo Mindaugo laikų (1251) ją krikštijo, bet krikštas vis neprigijo, nes krikščionybė — ta meilės religija — buvo nešama kalaviju, tos religijos apaštalai kryžiuočiai norėjo pirma Lietuvą užkariauti ir pavergti, o ne apkrikštyti. Tad suprantama, Lietuvos valdovai visokiais būdais gynėsi, išsisukinėjo. Ir Gediminas, ir Algirdas, ir Kęstutis buvo kalbinami krikštytis. Kęstutis net pažadėjo, jei jam bus grąžintos ordino užgrobtos žemės ir pats ordinas iškeltas į rytus kovoti su totoriais. Bet ordino niekas neiškėlė, ir jis toliau taikstėsi į Lietuvos žemes.

Naujieji Lietuvos valdovai — Jogaila ir Vytautas — suprato, kad ilgai negalės išlaikyti tokios padėties: reikės Lietuvą apkrikštyti. Kryžiuočiai nuolat skelbė Europoje, kad Lietuva pagoniška, o tai reiškė, kad riteriai turi keliauti į šventuosius karo žygius. Tuos žygius buvo galima sustabdyti tik krikštu. Tik krikštas galėjo nutildyti kryžiuočių varomą propagandą prieš Lietuvą.

Ordinas labai saugojo, kad šias krikšto apeigas tik jis atliktų. Jogaila jau 1382 m. derėjosi su ordinu dėl krikšto. Atsilygindamas ordinui už pagalbą prieš Vytautą ir Kęstutį, jis net užrašė Žemaičius iki Dubysos ir pažadėjo per 4 metus su savo pavaldiniais apsikrikštyti. Tačiau tos sutarties Jogaila nesilaikė.

Pas kryžiuočius atbėgo ir Vytautas ištrūkęs iš Jogailos kalėjimo. Vytautas 1383.X.21 Tepliuvoje apsikrikštijo ir gavo Vyganto vardą. Jis irgi užrašė Žemaičius iki Nevėžio, o pats gavo valdyti 3 pilis prie Nemuno.

Tuo metu Jogailai buvo pasiūlyta vesti Lenkijos karalaitę Jadvygą, pasidaryti karaliumi, sujungti Lietuvą su Lenkija. Už tą karaliaus karūną jis turėjo pats apsikrikštyti ir Lietuvą apkrikštyti.

Jogaila susitaikė su Vytautu, ir abu patraukė į Krokuvą. Ten 1386.II.14 Jogaila buvo apkrikštytas, o vasario 18 d. jis susituokė su Jadvyga. Kovo 4 d. buvo karūnuotas karaliumi.

Jogaila ištęsėjo — 1387 m. apkrikštijo Lietuvą. Tame krikšte dalyvavo abu Lietuvos valdovai — Jogaila ir Vytautas. Jiems talkino Vilniaus pranciškonai. (Vilniuje jau nuo Gedimino laikų buvo krikščionių ir net vienuolių, kurie katalikybę skleidė labai pamažu).

Apkrikštyta buvo tik Aukštaitija. Jogaila pastatė Vilniuje katedrą ir jai užrašė nemažų turtų. Aukštaičiuose pastatė 7 bažnyčias.

Lietuva oficialiai buvo apkrikštyta, ir to užteko, kad galėtų apie tai paskelbti visai Europai. Iš karto pasunkėjo ordino padėtis; jis jau nebegalėjo skelbti, kad Lietuva pagoniška. Tuo pačiu sumažėjo ir Vakarų pagalba ordinui.

Bet žemaičiai liko nekrikštyti. Kodėl? Nejaugi abu valdovai neturėjo tiek jėgų nukeliauti į Žemaitiją? Juk ir aukštaičius krikštijant buvo atsigabenę lenkų kunigų. Galėjo tie patys dabar į Žemaičius keliauti.

Dar turėjo praeiti 30 metų, kol Žemaičiai buvo apkrikštyti. Ir kodėl tada jie buvo išjungti iš Lietuvos krikšto? Nejaugi Žemaitija nebuvo Lietuvos dalis?

Lietuvos krikšto metu Žemaičiai buvo didelių ginčų objektas, kam jie priklauso — Lietuvai ar kryžiuočiams?

Žemaičių geografinė padėtis buvo tokia, kad jie iš dviejų pusių buvo apsupti galingų kariškų ordinų. Tie ordinai buvo sudaryti iš vokiečių vienuolių. Abiejų tikslas buvo užkariauti Žemaitiją. Šiaurėje įsikūrė kalavijuočių ordinas — Fratres Militiae Christi, Kristaus Karių Brolija. Vakaruose 1230 m. pasirodė Mergelės Marijos riterių ordinas, įkurtas 1190 m. III kryžiaus karo metu. Tas ordinas 1231

Buv. Varnių kunigų seminarijos rūmai. 1976 metų vasarą. Pr. Krukonio nuotrauka

m. pradėjo pulti prūsus, greit juos užkariavo ir, pasiekęs Nemuną, ėmė puldinėti Žemaičius.

Abu ordinai norėjo susijungti ir sudaryti vieną valstybę, bet jų tarpe buvo Žemaitija. Tai ir vienas, ir antras ordinas tą Žemaitiją niokojo, plėšė ir krikštijo krauju. Buvo daromi karo žygiai, gaudomi žmonės, išvedami į Prūsiją, apkrikštijami ir paliekami kaip riterių vergai. Pavyzdžiui, 1329 m. kryžiuočiai į Prūsiją išsivedė 300 žmonių, juos apkrikštiję. Tais pačiais metais su čekų karaliumi Jonu užėmė Medvėgalio pilį. Kryžiuočiai norėjo visus iššudyti, tik čekų karalius juos užtarė. Liepė apkrikštyti ir palikti ramybėje. Bet toks krikštas priešams išsidanginus tuoj buvo užmirštas. Buvo sunaikinama visa, ką paliko kryžiuočiai, nes tai reiškė priespaudą.

Padėtį sunkino ir tai, kad nuo Mindaugo laikų Lietuvos valdovai Žemaičius dovanodavo ir užrašydavo kryžiuočiams. Kaip minėjome, Jogaila užrašė 1382 m., o Vytautas 1384 ir 1390 m. Tačiau ordinas vis negalėjo įsitvirtinti Žemaitijoje. Ruošdamasis veiklai rytuose, Vytautas 1398 m. padarė Salyno sutartį su kryžiuočiais ir jiems atidavė Žemaičius iki Nevėžio, bet ir dabar ordinas nepajėgė įsitvirtinti dovanotame krašte. Paskutinis užrašymas buvo 1404 m. Rasionže, Lenkijoje. Ten padaryta nauja taika su ordinu, ir vėl Žemaičiai jiems atiduoti.

Kryžiuočiai statė net pilis krašte. Norėdami pasirodyti prieš Vakarus, kad jiems rūpi Žemaičių krikštas, buvo paskyrę net vyskupą ir keletą prelatų. Bet šie bijojo keliauti į Žemaitiją ir gyveno Prūsijoje, ten apkrikštydavo kokį atvestą žemaitį. Ir prie savo statomų pilių, ir prie Prūsijos kryžiuočiai krikštijo žmones, bet tai truko neilgai. 1409 m. žemaičiai, globojami Vytauto, sukilo visame krašte, sugriovė ordino pilis, iššudė arba išvaikė visus kryžiuočius, o patys vėl grįžo prie senojo pagoniško tikėjimo.

Kryžiuočiai tuoj apskundė Vytautą ir Jogailą, kad jie palaiko pagonis žemaičius, kad nesilaiko sutarčių, nes Žemaičiai jau nuo seno kartkartėmis dovanoti ir užrašyti ordinui. Kryžiuočiai reikalavo savo dalies — Žemaitijos, o Vytautas Žemaitiją laikė Lietuvos dalimi.

Padėtis aštrėjo. Abi pusės ėmė ruoštis karui. Tas karas pasibaigė 1410.VII.15 garsiuoju Žalgirio mūšiu. Jungtinė lietuvių, lenkų ir slavų kariuomenė, vadovaujama Vytauto, galutinai sutriuškino kryžiuočių galybę. Mūšio lauke krito pats ordino magistras Ulrichas von Jungingenas, pervertas lietuvio ietimi.

Bet ir po Žalgirio kautynių Žemaičių vargai nesibaigė. Torno (1411) taika Žemaičiai buvo pripažinti Vytautui ir Jogailai iki jų gyvos galvos. Po jų mirties kraštas vėl turėjo grįžti ordinui. Šia sutartimi Vytautas ir Jogaila pasižadėjo savo kraštuose išnaikinti pagonybę, pastatyti bažnyčių ir paskirti kunigų. Tą pat žadėjo ordinas Prūsijoje ir Livonijoje. Tai rodo, kad jis nesirūpino krikščionybės skleidimu. Tuos kraštus valdė per 200 metų, ir dar tada buvo ten pagonių.

Žemaičių krikštas

Ordinas ir toliau Vakaruose skleidė propagandą prieš Lietuvą, ir Žemaitijos klausimas buvo numatytas perduoti visuotiniam Bažnyčios suvažiavimui, kurį rengėsi sušaukti Konstancoje.

Dabar Vytautas suskubo veikti. Jam rūpėjo Žemaičius išlaikyti prijungtus prie Lietuvos. Skubėjo juos krikštyti. Galvojo, kad jo parūpinta bažnytinė vyriausybė geriau sujungs Žemaičius su Aukštaičiais, ir taip vėliau ordinui bus kur kas sunkiau juos atskirti ir valdyti.

1413 m. rudenį Vytautas su Jogaila išsirengė Žemaičių krikštyti. Jie plaukė Nemunu iki Dubysos ir, čia išsikėlę, ėmė kirsti šventąsias girias, gesinti aukurų ugnis. Pats Vytautas aiškino tikėjimo tiesas ir pats krikštijo. Su savim jie buvo pasiėmę keletą lenkų kunigų ir Vilniaus prelatą Motiejų, kuris mokėjo lietuviškai. Apkrikštytieji gaudavo dovanų iš valdovų — raudonas kepures, žydrus švarkus, pinigų, merginoms dalijo baltas drobes.

Žemaičiai buvo pakrikštyti skubiai. Pagal Dlugošą, abu valdovai šiame žygyje užtruko 8 dienas. Tačiau ir to žygio užteko: žemaičiai pasiskelbė esą krikščionys ir prisijungę prie Katalikų Bažnyčios.

Šis paskelbimas buvo reikalingas tolimesnei kovai su ordinu. Žemaičių byla buvo perduota Konstancos suvažiavimui, kuris prasidėjo 1414.XI.1. Gindamas Žemaičių reikalus, Vytautas į Konstancą pasiuntė 60 krikštytų žemaičių bajorų delegaciją, kurią

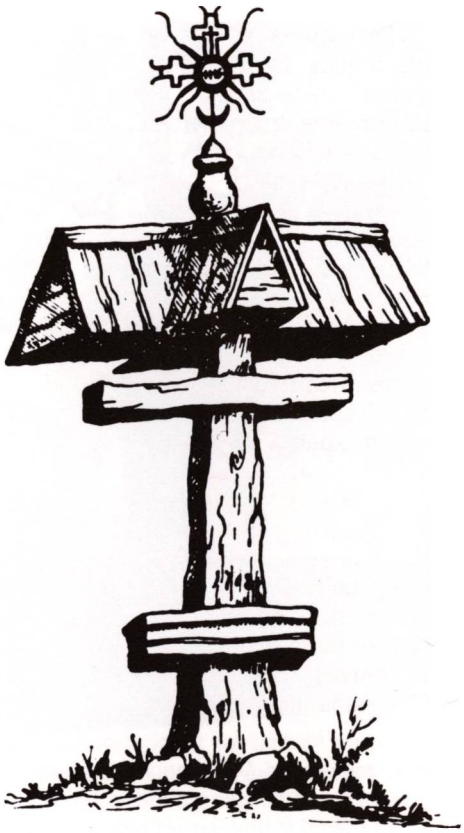

Namelio pavidalo 1768 m. koplytėlė Alsėdžiuose (Ginet-Pilsudskis, 1916)

1415.XI.28 suvažiavimas priėmė. Delegacija įtikino, kad kryžiuočiai nesirūpina krikštu, o tik užkariavimu, ir prašė globos šiems naujiems krikščionims. Suvažiavimas buvo net sujaudintas. Jis paskyrė prašomus pasiuntinius į Žemaičių žemę, kad šie vietoje sutvarkytų naujos vyskupijos įkūrimą. Tais pasiuntiniais buvo paskirti Vilniaus vyskupas Petras ir Lvovo vyskupas Jonas.

Įgalioti vyskupai į Žemaičius išvyko 1417 m. vasarą. Lietuvoje juos sutiko gausus bajorų būrys, Kaune laukė ir Vytautas, kuris drauge palydėjo į Žemaičius. Delegatai dabar krikštijo žmones. Per 3 mėnesius esą jie apkrikštiję du trečdalius gyventojų.

1417 m. rugsėjo mėn. pasiuntiniai atvyko į Medininkus, arba Varnius, ir čia įkūrė Medininkų vyskupiją. Varniuose pašventino katedrą, įsteigė iš šešių kanauninkų susidedančią kapitulą, konsekravo vyskupu Motiejų Trakiškį, kurį prezentavo Vytautas. Taip pat paskyrė ir kunigų įkurtoms parapijoms.

Pasiuntiniai surašė vyskupijos įkūrimo aktus ir juos 1417.X.24 iš Naujųjų Trakų pasiuntė susirinkimui į Konstancą. Jų raštas susirinkime buvo perskaitytas 1418.II.1 per pamaldas katedroje.

Naujoji vyskupija buvo priskirta prie Gniezno arkivyskupijos. Vytautas buvo sumanęs suorganizuoti Vilniaus metropoliją, į kurią būtų įėjusios Žemaičių, Podolės, Kamienneco, Kijevo, Vladimiro vyskupijos. Tačiau nesuskubo šio plano įvykdyti.

Žemaičiai, įpratę priešintis, ir dabar pasipurtė prieš naują tvarką — 1418 m. surengė dalinį sukilimą. Jį Vytautas tuoj numalšino, vadus suėmė ir pakorė. Krikščionybė per sukilimą nežuvo.

Ordinas ir dabar nerimo, siuntinėjo skundus, reiškė pretenzijas. Reikėjo dar naujo karo. Karas baigėsi Vytauto laimėjimu ir Melno ežero taika 1422 m. Dabar ordinas galutinai atsižadėjo Žemaičių ir juos pripažino Lietuvai. Nuo to meto nusistovėjo ir sienos tarp ordino ir Lietuvos. Tai buvo ta pati siena, kuri ėjo tarp Klaipėdos krašto ir Lietuvos, arba carinės Rusijos imperijos siena su Vokietija. Vytautui nepasisekė išvaduoti Klaipėdos ir Mažosios Lietuvos. Tie kraštai pasiliko ordino valdžioje.

Naują Medininkų vyskupiją popiežius Martynas V patvirtino 1421.X.23. Vytautas Varniuose pastatė katedrą ir 8 bažnyčias: Vidukleje, Luokėje, Kaltinėnuose, Kelmėje, Raseiniuose, Ariogaloje, Kražiuose, Veliuonoje. 1421 m. vyskupiją apdovanojo žemėmis, užrašė 9 valsčius ir keletą ežerų. Šį užrašų dokumentą Valančius ištisai cituoja savo „Žemaičių vyskupystėje" (ŽV, I, 59 psl.).

Katalikų tikėjimas pamažu įsitvirtina

Suorganizavus ir įkūrus vyskupiją, metai iš metų katalikų tikėjimas plėtėsi. Plėtėsi pamažu, nes trūko kunigų, kurie mokėtų lietuviškai. Kartais dažnai keitėsi ir vyskupai. Pasitaikė ir tokių vyskupų, kurie labiau rūpinosi savo turtais, beneficijomis, nei žmonių išganymu. Buvo ir sunkių laikų. Perėjo protestantizmo banga, per kraštą žygiavo svetimos kariuomenės, siautė karai, marai, badas. Po tų didžiųjų sukrėtimų reikėjo iš naujo statyti, organizuoti ir įtvirtinti katalikų tikėjimą Žemaičių krašte.

Tai atliko vyskupai. Jų kiekvienas įnešė savo dalį — organizavo naujas parapijas, altarijas, išsirūpino iš valdovų ir iš didikų beneficijų.

Šiuo krikščionybės plėtimosi laikotarpiu vyskupai buvo:

1. Motiejus Trakiškis (1417—1422). Buvo studijavęs Prahoje, Sienoje. Dlugošas sako, kad jis buvęs Livonijos vokietis, jau gimęs Lietuvoje. Vytautas teigia jį buvus lietuvių kilmės. Mokėjo lietuviškai ir žemaitiškai. Vyskupu jis buvo nuo 1417.X.24 iki 1422.V.4. Tada buvo perkeltas vyskupu į Vilnių.

Tai tartum nurodė kelią ir kitiems vyskupams iš Varnių keliauti į Vilnių. Žemaičių vyskupija buvo lyg stotelė geresnei vietai Vilniuje.

Žemaičių koplytėlė 1977 m. vasarą

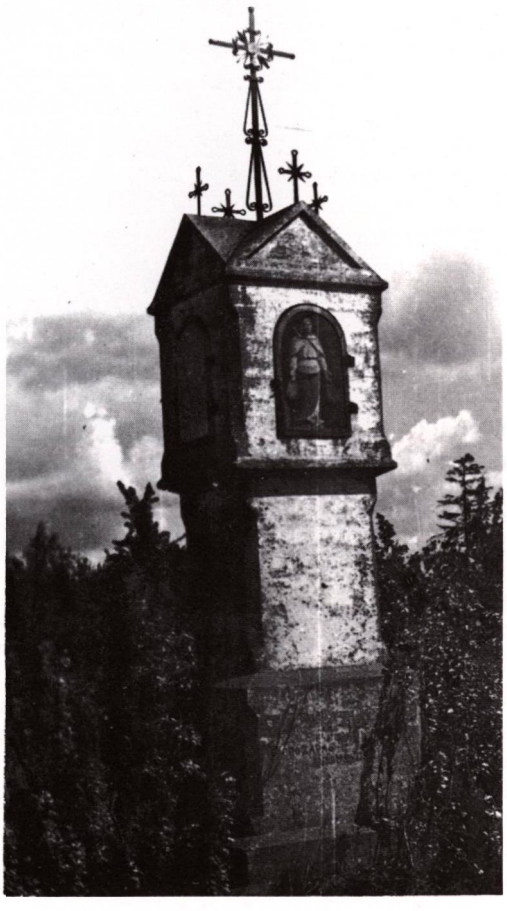

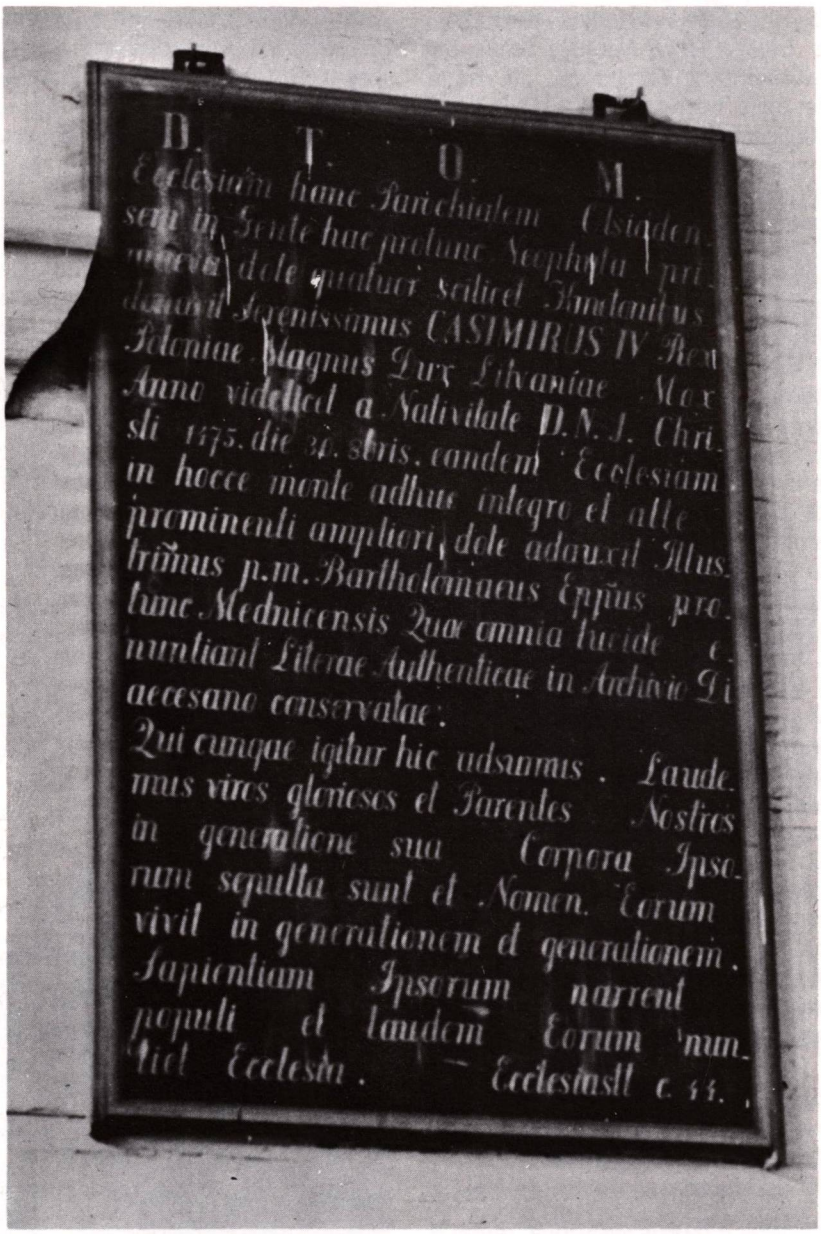

Paminklinė lenta Alsėdžių bažnyčioje, įruošta Vilniaus vyskupų rūpesčiu. Įrašas lotynų kalba. Lietuviškas vertimas toks:

Šią Alsėdžių parapinę bažnyčią savo dovanomis įkūrė šviesiausias Kazimieras IV, Lenkijos karalius ir Lietuvos kunigaikštis, Viešpaties metais 1475 rugsėjo 30 d. ir ją atnaujino ir padidino Medininkų vyskupas Baltramiejus savo laišku, kuris yra vyskupijos archyvuose.

Taip pat čia duodame garbę garbingiems vyrams ir mūsų tėvams, kurių kūnai yra palaidoti ir jų vardai yra gyvi per kartų kartas. Jų išmintį skelbia tautos ir jų garbę skleidžia Bažnyčia (Ecclesiastt C. 44).

1978 m. nuotrauka

Valančius rašo, kad vysk. Motiejus dažnai būdavo Luokėje, kur saugojo Šatrijos kalną, kad ten žemaičiai neuždegtų pagoniškų aukurų. Ten jis pergyveno ir 1418 m. sukilimą, bet žemaičiai jam nieko nedarė, nes buvo žmoniškas ir išmintingas, mokėjo susikalbėti su žmonėmis.

Sukilimui aprimus, vyskupas vėl rūpinosi tikėjimo platinimu. Jau 1420 m. Žemaičiuose buvo 9 bažnyčios. Kunigai mokė žmones ne tik bažnyčiose, bet ir kaimuose.

Vysk. Motiejus buvo Vytauto politikos šalininkas, jo rėmėjas, todėl šis jį ir persikėlė į Vilnių. Dalyvavo politinėse kelionėse, Vytautą prirengė prie mirties, pats mirė 1453 m.

2. Mikalojus Trakiškis-Dzieržgavičius (1423.VII.25—1434). Pradžioje buvo nominuotas Vilniaus vyskupu, bet, Motiejų perkėlus į Vilnių, Vytautas jį nominavo Žemaičių vyskupu. Pavėlavus popiežiaus bulei ateiti, vyskupu įšventintas tik 1424 m. Po Vytauto mirties palaikė Švitrigailą, bet paskui nuo jo su visais žemaičiais nusisuko. Už tai keršydamas Švitrigaila iš popiežiaus buvo išsirūpinęs Žemaičių vyskupu paskirti kažkokį kunigą Petrą. Žemaičiai jo neįsileido, Švitrigaila pralaimėjo, taip Mikalojus Trakiškis ir toliau liko savo pareigose.

Nesikišo į politiką, rūpinosi savo ganytojinėmis pareigomis, ypač naujų bažnyčių statymu. Jis rado jau 12 bažnyčių: Varniuose dvi, Kaltinėnuose, Viduklėje, Kelmėje, Ariogaloje, Veliuonoje, Betygaloje, Luokėje, Raseiniuose, Kražiuose, Krekenavoje. Prie jo pastatytos Jurbarko ir Šiaulių bažnyčios.

Krašte dar buvo daug stabmeldžių. Vyskupas į Vilnių išsikėlė 1434 m.

3. Martynas, Luokės klebonas (1434—1435?) Pagarsėjęs savo dora, atsidavimu. Vyskupu buvo tik trumpą laiką, apie pusę metų, pasižymėjo uolumu, geru bažnytinių reikalų tvarkymu.

Jis turėjo tikrai išsiskirti iš kitų, kad jį pamatė iš Vilniaus ir įvertino labiau nei Vilniaus prelatus. Jaunutėje vyskupijoje tai buvo didelis dalykas, kad jos klebonas jau tapo vyskupu.

4. Jokūbas Trakiškis (1436.V.18—1439.VI.8). Vilniaus katedros kanauninkas. Manoma, kad studijavo Krokuvoje. Apie savo veiklą nepaliko žinių.

5. Baltramiejus Pultuskietis (1439—1453). Lenkas. Valančius sako, kad nesugyveno su žemaičiais, „par sawą nelabumą daugiaus žmones papiktina, ne kaip giera pramokie" (ŽV, I, 70 psl.). Pasitraukė į Kėdainius ir atsisakė vyskupijos.

6. Jurgis Vilnietis (1453.XII.19—1464.II.25). Gimęs Vilniuje, Vilniaus katedros arkidiakonas. Paskirtas Žemaičių vyskupu, gražiai tvarkė vyskupiją, Varniuose 1463 m. pastatė medinę katedrą. Pasižymėjo pamaldumu, gailestingumu. Karalius Kazimieras jį nominavo Vilniaus vyskupu. Mirė pakelyje į Vilnių 1464.II.25.

7. Motiejus Topolietis (1464.VIII.8—1470.IV.24). Lenkas. pirmas apsigyveno Alsėdžiuose, o ne Varniuose prie katedros. Valančius rašo, kad tai labai papiktino žmones. Jis davė pradžią, kad vyskupai gyventų šiame Alsėdžių dvare, toli nuo savo katedros. Rūpinosi išauginti kunigų. Pas save laikė gabius vaikinus ir pamokęs juos šventino į kunigus. 1469 m. įsteigė Varnių mokyklą, kur buvo rengiami į kunigus. Tai buvo seminarijos užuomazga. Pastatė medinę bažnyčią Alsėdžiuose.

8. Baltramiejus (II) Svirenkavičius (1471.II.13—1482). Lietuvis, Vilniaus kapitulos prelatas, studijavęs Krokuvoje. Mėgo muziką. Jam vyskupaujant, pastatyta Kurtuvėnų bažnyčia, aprėžtos Kurtuvėnų ir Krekenavos parapijų ribos, paskirti joms kunigai, atstatyta nuo gaisro Kražių bažnyčia ir jo 1475 m. pašventinta. Alsėdžiuose padidinta bažnyčia ir įkurta parapija.

9. Martynas (II), Šiaulių klebonas (1483.II.21—1492). Buvo gimęs Žemaitijoje, dažnai vadinamas žemaičiu. Rūpinosi sustiprinti katalikų tikėjimą Žemaičiuose, siųsdamas į nuošalias vietas misininkus. Pakviestas Vilniun, 1483 m. pašventino pranciškonų bažnyčią. Jam vyskupaujant, pastatyta Papilės, Šaukėnų bažnyčios, įkurta Kražių altarija.

10. Martynas (III) Lintfaras (1492.X.8—1514). Vilnietis. Mokėsi Italijoje ir ten gyveno apie 30 metų. Buvo vienas žymiausių teisės žinovų, Poznanės ir Liuveno katedrų kanauninkas. Grįžęs Lietuvon, tapo Vilniaus prelatu arkidiakonu. Paskirtas Žemaičių vyskupu, greit įgijo žmonių pasitikėjimą. Jam vysku-

Žemaičių koplytėlė Alsėdžių apylinkėse. 1979 m. nuotrauka

paujant, pastatytos 7 bažnyčios — Šaukėnuose, Linkuvoje, Butkiškėje, Tauragėje, Batakiuose, Švėkšnoje, Saločiuose. Įsteigtos altarijos prie Betygalos, Kelmės, Krekenavos bažnyčių. Patvarkė, kad keletas kunigų Varniuose kasdien giedotų kunigiškuosius poterius — brevijorių. Išgavo raštą iš Aleksandro, kad į parapijas su kunigaikščių beneficijomis neskirs klebonų, nemokančių lietuviškai. Į tas parapijas kunigus vyskupas skiria savo nuožiūra. Tai sustiprino vyskupo autoritetą. Aktyviai reiškėsi Lietuvos politiniame gyvenime.

11. Mikalojus Radvilas (1515.VII.6—1529). Vilniaus vaivados Mikalojaus sūnus. Vienuolis pranciškonas ir drauge išdidus ponas. Vyskupu tapo jaunutis, būdamas apie 20 metų. Sirgo skrupulo liga, du kartus vyko gydytis į užsienį. Sunkiai sugyveno su kapitula ir žemaičiais didikais. Neatgavo iš tėvo turtų, kuriuos šis buvo pasisavinęs iš kapitulos. Įvedė katedros arkidiakono prelatūrą ir pirmuoju paskyrė Jurgį Toliotą (Valančius rašo Talaitis, o Lietuvių Enciklopedija — Toliotas). Šis vėliau apie porą metų administravo ir pačią vyskupiją. Prie vyskupo Radvilo įkurta Šeduvos parapija, padėjo mūrinius pamatus Varnių katedrai, bet jos nebaigė. Mirė 1529 m. pabaigoje.

12. Mikalojus Viežgaila (1531.II.15—1533.I.13). Bajoras, gimęs Trakų vaivadijoje, Vilniaus kapitulos narys, kapitulos dekanas, protonoratas. 1525 m. nominuotas ir paskirtas Kijevo vyskupu, bet gyveno daugiausia Vilniuje ir buvo kapitulos dekanu. Aktyviai dalyvavo Lietuvos politikoje. Paskirtas Žemaičių vyskupu, sugebėjo pašalinti įsisvyravusią nesantaiką tarp bajorų ir dvasininkų. Jo vyskupavimas buvo trumpas, nepilni dveji metai. Mirė 1533.I.13. Valančius apie jį rašo, kad buvo vyras buklus ir protingas.

Prie jo pastatyta bažnyčios Joniškyje, Lioliuose, Lygumuose, Senojoje Žagarėje, Šilalėje. Buvusi Krakėse pakeista nauja. Tai rodo, su kokiu užsidegimu buvo statomos naujos bažnyčios. Metai iš metų vis buvo kas nors naujo pastatoma.

Mikalojus Viežgaila buvo Kijevo vyskupas, kuris pateko į Žemaičių vyskupus. Tokių buvo ir daugiau — iš Kijevo skverbėsi į Žemaičių vyskupiją, nes ši vieta buvo geresnė, arčiau prie sostinės.

13. Jurgis Toliotas, arba Talaitis. Buvo gimęs Eišiškėse, studijavęs Krokuvoje, Vilniaus kapitulos prelatas, nuo 1527 m. Žemaičių vyskupijos arkidiakonas. Mirus vysk. M. Radvilui, jis porą metų administravo Žemaičių vyskupiją. 1532 m. paskirtas Kijevo vyskupu, bet tuoj buvo nominuotas Žemaičių vyskupu, mirė 1533 m., nesulaukęs paskyrimo iš Romos.

14. Vaclovas Virbickis (1534.IV.13—1555.VIII). Lietuvis, Vilniaus kapitulos kanauninkas. Buvo karaliaus dvaro lotynų kalbos specialistas Vilniuje, rašė daug laiškų lotyniškai. Norėta jį padaryti Kijevo vyskupu, bet tuo tarpu pasitaikė Žemaičių vyskupo vieta. Nominavo Žygimantas I, patvirtino popiežius Paulius III. Vyskupu konsekruotas Vilniuje. Būdamas Žemaičių vyskupu, išplėtė katalikų

tikėjimą. Jo laikais pastatyta daug bažnyčių, įkurtos Sedos, Butkiškės, Mosėdžio parapijos. Rūpinosi parapijoms sukaupti daugiau turto iš įvairių fundacijų, užrašų.

Vyskupas Radvilas buvo padėjęs katedrai mūro pamatus, bet vysk. Virbickis ant tų pamatų pastatė tik medinę katedrą, — kaip Valančius rašo, iš šykštumo. Buvo geras ūkvedys, Varniuose įrengė daug butų, savo valsčiuose pastatė nemaža trobesių, įkūrė kelis dvarus, įtaisė kelis malūnus ir taip pasidarė daug pelno. Kaip Valančius rašo, su tais pinigais tarėsi padarysiąs daug gero Bažnyčiai, bet 1555 m. su reikalais išvyko į Rygą ir ten netikėtai mirė. Turtai buvo be jokių užrašų, be testamento. Taip juos ir išgrobstė įvairūs žmonės.

Šis vykupas domėjosi ir plintančiu protestantizmu, jam net simpatizavo, bet pats nepasidarė protestantu.

15. Jonas Domanovskis (1556.IV.13—1563). Vilniaus kapitulos oficiolas, kancleris, katedros klebonas. 10 mėnesių administravo Vilniaus vyskupiją. Jis buvo lenkas, bet pažįstamas su karaliumi Žygimantu Augustu. Tas jį nominavo Žemaičių vyskupu. Valančius rašo: „Lietuwos diduomene didelej pradieje rugoti ąnt Karalaus už taj, jog ne Lietuwi, bet lanka Domanewskį praminė žemajtiu wiskupu" (ŽV, I, 87). Popiežius Pijus IV patvirtino jo nominaciją. Į vyskupus įšventintas Vilniuje 1556 m. ir jau gegužės mėn. atvyko į Žemaičius. Nors buvo lenkas ir ateivis, bet savo pareigas gerai ėjo, rūpinosi vyskupija ir daug padarė gero.

Jis buvo laikomas žymiu teisininku. Buvo aplankęs Italiją, Prancūziją, Ispaniją, Portugaliją, taigi matęs pasaulio ir norėjo, kad ir jo vyskupijoje būtų tvarka, kad kunigai gerai eitų savo pareigas. Aplankė visą vyskupiją, paskui ją padalijo į 38 parapijas, išvedė ribas, ragino klebonus gerai atlikti savo darbą, draudė girtauti, per naktis su svečiais bruzdėti. Prie jo pastatyta Platelių medinė bažnyčia. Tai pagelbėjo žmonėms, nes tos vietos gyventojai turėjo eiti į Alsėdžius arba į Mosėdį, norėdami aplankyti bažnyčią.

1557 m., drauge su garsiu teisininku, Varnių kanauninku Petru Roisijumi (ispanu), buvo pakviestas į Lietuvos aukščiausiąjį teismą — tribunolą. Buvo teisingas teisėjas ir žinojo įstatymus. Buvo komisijos pirmininkas Lietuvos Statutui ištaisyti ir paruošti jo II projektui.

Į vyskupiją grįžo 1560 m. Grįžęs pavedė teisininkui Petrui Roisijui parašyti kapitulos statutą. Tai jis ir padarė 1561 m., o 1562 m. tą statutą perredagavo. Jo buvo laikomasi ir Valančiaus metu.

Jo laikais karalius Žygimantas Augustas vykdė žemės reformą. Vyskupas rūpinosi, kad matininkai neskriaustų klebonų ir teisingai atmatuotų jiems priklausomas žemes.

Protestantizmas vis labiau plito, ir vyspas liepė kunigams gerai eiti savo pareigas. Sulaukęs žilos senatvės, vyskupas mirė 1563 m. Po jo mirties viskas ėjo blogyn ir blogyn, vis labiau įsigalėjo protestantizmas.

Alsėdžių bažnyčios didžiųjų durų užraktas. 1960 m. nuotrauka

Protestantizmo išplitimas

Protestantizmas į Žemaičius skverbėsi iš Prūsijos. Ordino magistras Albrechtas 1525 m. tapo Liuterio mokslo pasekėjas, tuo pačiu ir Prūsijos valdovas. Ordino vienuoliai vedė žmonas ir ėmė valdyti didelius dvarus. Taip jie sukūrė naują Prūsiją, kuri pamažu išaugo į galingą valstybėlę, prisidėjusią prie visos Vokietijos sujungimo į vieną Reichą.

Kunigaikštis Albrechtas įkūrė Karaliaučiaus universitetą ir su dideliu uolumu skleidė protestantizmą. Norėjo patraukti liaudį, tai reikėjo lietuviškai mokančių protestantų kunigų. Kvietėsi jaunuolius iš Didžiosios Lietuvos, juos globojo ir padarė protestantizmo skleidėjais. Toks ateivis iš Raseinių, Žemaitijos, buvo ir Martynas Mažvydas, kuris 1547 m. Karaliaučiuje išleido pirmąją lietuvišką knygą — protestantišką katekizmą. Katekizmas buvo dedikuotas D. Lietuvos kunigaikštijai. Protestantų kunigai dabar keliavo į Žemaitiją ir į visą Lietuvą, čia skleidė naują mokslą.

Krikščionybė dar buvo nepakankamai įsigalėjusi, nes bažnyčių buvo per maža, trūko ir lietuvių kunigų. Ir kunigai buvo paviršutiniškai paruošiami. Jie stokojo gilesnio teologinio pažinimo, apaštališko uolumo. Į naujoves linkę aštresnieji protai tuoj susižavėjo Liuterio ir Kalvino mokslu. Aukštesnioji dvasininkija liko ištikima, bet kitaip buvo su žemąja — ji lengvai perėjo į protestantų pusę.

Kapitulos ir klebonų vietos buvo dalijamos įtakingiems žmonėms. Kartais jie nebuvo net kunigais. Buvo ir klebonų, kurie neturėjo kunigystės šventimų. Jie samdydavo vikarus. Tokie samdiniai vikarai Žemaičių vyskupijoje daugiausia buvo mozūrai, kurie nepasižymėjo nei mokslu, nei dora, nesakė pamokslų, nemokė katekizmo ir neįstengė žmonių patraukti bažnyčion.

Tai ir sudarė patogias sąlygas plisti protestantizmui. Buvo daug atsitikimų, kad kunigas pasidarė Kalvino ar Liuterio mokslo pasekėjas ir iš tos pačios bažnyčios skleidė naująjį mokslą. Skleidė jį net uoliau.

Protestantizmui plisti daug padėjo ir Lietuvos didikai, kurie mokėsi Vakaruose ir tapo protestantais. Grįžę į kraštą ir pasinaudoję savo teise, savo valdomus žmones padarė protestantais.

Pradžioje Lietuvoje buvo paplitęs protestantizmas, o paskui jį ėmė išstumti kalvinizmas. Taip Mikalojus Radvilas Juodasis tapo uoliu kalvinizmo skleidėju. Protestantizmas ėjo iš Prūsijos, o kalvinizmas iš Lenkijos.

Mikalojaus Radvilo Juodojo pėdomis sekė ir Mikalojus Radvilas Rudasis, Katkevičiai, Kiškos, Sapiegos, Valavičiai, Zenavičiai. Antroje XVI a. pusėje maža beliko bajorų ir didikų, kurie laikėsi katalikų tikėjimo.

Valančius savo „Žemaičių vyskupystėje" pakartoja Kojelavičiaus žinią, kad Žemaitijoje buvo likę tik 7 kunigai. Mūsų istorikas Zenonas Ivinskis įrodė, kad jų galėjo būti mažiausiai 20. Bet vis tiek stipriai trūko kunigų, ir visoje Žemaitijoje buvo suirutė.

Buvo uždarytos Viduklės, Luokės, Krakių, Šeduvos, Vilkijos, Sedos, Šaukėnų, Betygalos, Platelių ir kitos bažnyčios, nes neturėjo klebonų. Tauragės bažnyčią užgrobė liuteronai. Kunigaikštis Radvilas, kalvinas, sugriovė Saločių bažnyčią ir atėmė turtus. Sugriauta Šiluvos katalikų bažnyčia, kalvinai užgrobė Kražių altarijos turtus su Vaiguva, Pašušvio bažnyčią, Kelmę, Raseinius, Kėdainius, Kurtuvėnus.

Iš viso tuo metu protestantai turėjo 10 bažnyčių, o kalvinai — 41. Ištisos parapijos pasidarė kalvinais.

Grįžta į stabmeldybę

Krikščionybė iš vyskupijos centro sklido pamažu. Visą laiką buvo sunkiai pasiekiamas pajūris. Ten visuomet buvo daugiau pagoniška, kaip katalikiška. Tai protestantizmo metu pajūrio žemaičiai grįžo į stabmeldystę. Vėl užkūrė savo ugnis, garbino miškus ir žalčius. Stabmeldiška pasidarė Palanga, Darbėnai, Laukiemis, Kretinga, Salantai, Kartena, Gargždai, Vėžaičiai, Veiviržėnai, Plungė, Notėnai, Gintališkė.

Tuo protestantizmo įsigalėjimo metu Žemaičius valdė šie vyskupai:

16. Stanislovas Narkuskis (1564.VI.21—1564). Žmogus mokytas, buvo gavęs Tikocino kleboniją, paskui tapo Lucko prelatu arkidiakonu, 1551 m. paskirtas Vilniaus kanauninku. Karalius Žygimantas Augustas 1563 m. jį nominavo Žemaičių vyskupu, popiežius Pijus IV patvirtino 1564.VI.21, bet naujasis vyskupas žemaičių nė nematė. Sunkiai susirgo ir tais pačiais metais mirė Tikocine.

17. Viktoras Virbickis (1565.VI.8—1567.VIII.22). Buvo Medininkų, paskui Vilniaus kapitulos narys, pakeltas į Žemaičių

kapitulos prelatus arkidiakonus. 1565 m. paskirtas Žemaičių vyskupu, konsekruotas Vilniuje, į Žemaičius nuvyko 1566 m. Nepasižymėjo nei administraciniais gabumais, nei pastoraciniu uolumu, nesutaikė dėl ginčų susiskaldžiusios kapitulos. Todėl nuliūdo ir ieškojo progos pasitraukti iš Žemaičių. 1567.VIII.22 perkeltas vyskupu į Lucką.

Vyskupu tebuvo apie metus laiko. Prie jo įkurta Pašušvio parapija, Skuode pastatyta bažnytėlė. Ten liepė gyventi kunigams.

Besikeičiant vyskupams, visur mažėjo drausmė ir tvarka, didėjo suirutė.

18. Jurgis Petkevičius (1567.XI.14—1574.VII). Buvo kilęs iš Eišiškių, prasigyvenęs bajoras, studijavęs Paduvoje ir Feraros universitete Italijoje. Ten įsigijo doktoratą. Vėliau Vilniaus kapituloje buvo pažymėta, kad kanauninko poaukštį gavo medicinos daktaras Jurgis „Petkunio". Skiriant Žemaičių vyskupu, konsistorijos aktuose buvo pažymėta, kad jis neturįs kanonų teisės ir teologijos laipsnio, tačiau tuos mokslus išmanąs. Kiti sako jį buvus karaliaus gydytoju.

Tapęs Žemaičių vyskupu, vyskupiją rado jau sukrėstą, paliestą ir net apgriautą protestantizmo. Varniuose dar buvo 4 kunigai.

To meto liudininkai sako, kad jis mėgęs medžioti. Valančius rašo, kad jis buvęs mokytas, bet nevisai dievobaimingas, per kiauras dienas medžiojęs.

Negalėdamas vykdyti Tridento susirinkimo (1563) nutarimo įsteigti savo seminariją, jis užrašė pinigų, kad Vilniuje pas jėzuitus mokytųsi 12 jaunuolių; iš jų 4 turėjo būti parinkti iš vyskupų miestelių (Varnių, Kaltinėnų, Alsėdžių), 6 bajoraičiai ir 2 iš jo gimtojo krašto, iš Eišiškių srities. Iš jo užrašytų pinigų vėliau vysk. Merkelis Giedraitis Vilniuje pastatė namus žemaičiams klierikams.

Mirė 1574 m. Palaidotas Varnių katedros rūsyje.

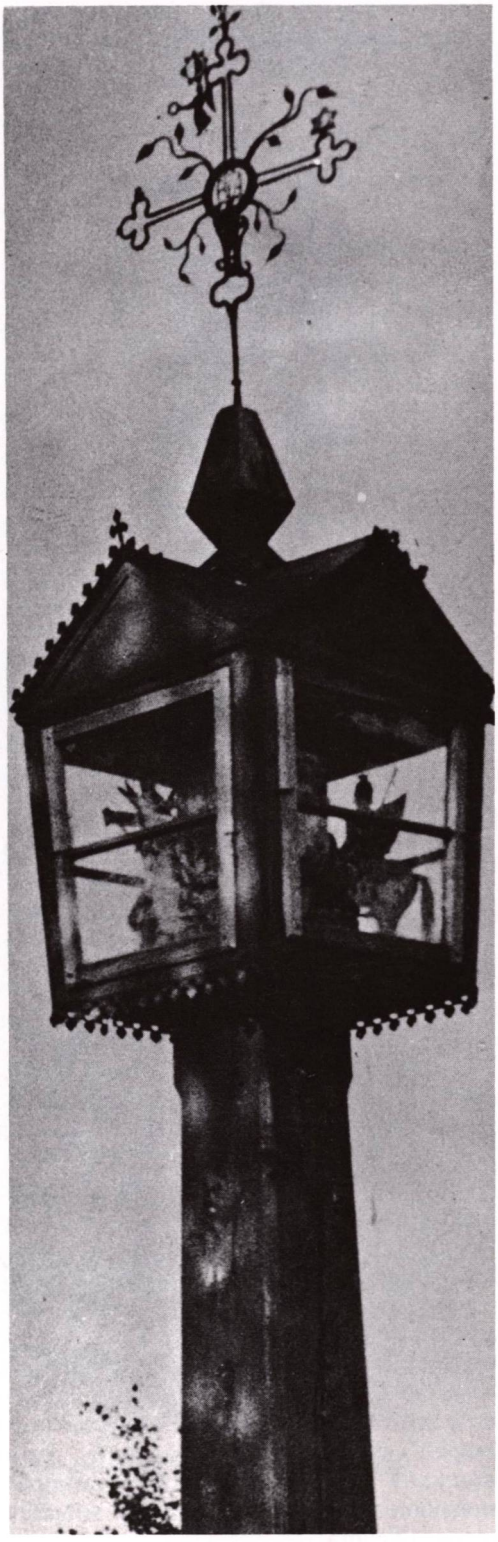

Žemaitiška koplytėlė. 1976 m. nuotrauka

Žemaitiškas smūtkelis

Antrasis Žemaičių krikštas

Protestantizmas, pasiekęs aukščiausio klestėjimo laipsnio, pats ėmė irti iš vidaus, nes nebuvo vieningas. Atsirado naujos sektos. Pats Mikalojus Radvilas Juodasis perėjo iš liuteronizmo į kalvinizmą, iš kalvinizmo į arijonizmą. Tai neigiamai veikė protestantus.

Pirmiausia į katalikybę grįžo M. Radvilo Juodojo vaikai. Netrukus grįžo ir Žemaičių seniūnas Jonas Jeronimas Katkevičius, paskui Sapiegų, Vainių, Valavičių, Tiškevičių ir kitų didikų šeimos. Jų grįžimui didelės įtakos darė Vilniaus universitetas ir Vilniaus jėzuitai.

Sujudus Vilniuje veikti prieš protestantus, sąjūdis kilo ir pačiame krašte. Liaudis tik ponų verčiama buvo pasidariusi protestantiška. Dabar vėl greitai grįžo į katalikybę. Po Tridento susirinkimo ir pačioje Bažnyčioje buvo daugiau drausmės, susiklausymo, buvo parenkami geresni kandidatai į vyskupus, reformuotos vienuolijos. Visa tai sutvirtino žmonių tikėjimą.

Po Žygimanto Augusto (mirusio 1572 m.) jau nebebuvo svyruojančio valdovo tikėjimo atžvilgiu. Visi valdovai labai uoliai rėmė ir saugojo Katalikų Bažnyčią. Naujas karalius Steponas Batoras (1575—1586) nedvejodamas pasisakė už Katalikų Bažnyčią ir visur palaikė katalikų pusę.

Žemaičių grįžimą į Katalikų Bažnyčią nulėmė ir tai, kad jų vyskupu tapo kunigaikštis Merkelis Giedraitis, vadinamas antruoju Žemaičių krikštytoju.

19. Merkelis Giedraitis (1576.I.16—1609.IV.6). Buvo gimęs apie 1536m. iš kunigaikščių Giedraičių giminės, kuri gyveno prie Giedraičių. Studijavo keturiuose protestantiškuose universitetuose: Karaliaučiuje, Wittenberge, Tuebingene, Leipzige, bet akademinio laipsnio neįsigijo. Studijuodamas šliejosi prie protestantų, bet vėliau apsisprendė už katalikus. Kunigu tapo 1571 m. Vilniaus vysk. Valerijonas Protasevičius jį 1572 m. įvedė į Vilniaus kapitulą prelatu kustodijumi.

Mirus Žemaičių vyskupui Jurgiui Petkevičiui, jau 1574 m. gale prasidėjo varžybos dėl posto. Gniezno primas siūlė seserėną kun. Jokūbą Voroneckį, bet Vilniaus prelatą M. Giedraitį palaikė Vilniaus vyskupas, Varnių kapitula, Lietuvos luomai, Našlaitėlis Radvila, Vilniaus jėzuitai. Voroneckio kandidatūrą rėmė popiežiaus nuncijus.

Išrinktas naujas karalius Henrikas pabėgo į Paryžių. Norėdamas gauti jo nominaciją, Merkelis Giedraitis pats nukeliavo į Paryžių ir gavo iš Henriko formalią nominaciją. Raštuose į Romą buvo pažymėta, kad Giedraitis sklandžiai moka žemaičių kalbą. Tą pat rašė Vilniaus jėzuitai ir prašė paskirti jį vyskupu.

Vyskupu buvo paskirtas 1576.I.16. Konsekruotas per Velykas Vilniuje. Gavęs iš Vilniaus kelis lietuviškai mokančius kunigus, jis 1576 m. vasarą išvyko į Varnius ir ten pradėjo savo apaštalavimo veiklą.

Gyveno Alsėdžiuose. Pirmiausia rūpinosi prisiauginti naujų kunigų. Gabius jaunikaičius kvietė į Alsėdžius, pats mokė ir šventino į kunigus. 12 klierikų savo lėšomis išlaikė Vilniuje, kad ten galėtų mokytis. Jaunieji kunigai skubėjo į apleistas, nusiaubtas parapijas.

Skubėjo ir pats vyskupas. Jis pats važinėjo po miestelius ir kaimus, sakė žemaitiškai pamokslus, klausė išpažinčių, net dovanų davė. Bet darbo jėgų buvo per maža. Prašė atsiųsti

Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis (1576—1609). Nežinomo XVI a. tapytojo portretas

jėzuitų į Žemaičius. Iš Rygos 1583 m. atvyko 2 jėzuitai ir važiavo per žmones, sakydami pamokslus. Kražiuose įkurdino 2 jėzuitus, atvykusius iš Vilniaus. Žadėjo jiems net vienuolyną įkurti, bet tuo kartu užrašė tik žemių Vilniaus srityje. 1595 m. į pajūrio sritį pasiuntė 2 jėzuitus; pats nuvažiavo į Skuodą ir Palangą, sakydamas pamokslus, teikdamas sutvirtinimo sakramentą. Pastatė bažnyčias Palangoje, Skuode, Gargždуose, nes tos sritys buvo labiausiai pagoniškos.

Jo laikais įsteigtos šios naujos parapijos: Kvėdarnoje, Rietave, Skirsnemunėje, Telšiuose, Nevarėnuose, Žvingiuose, Vainute, Užventyje, Akmenėje; Kaltinėnuose įkurta altarija. Visą vyskupiją 1587 m. padalijo į 3 dekanatus — Virbalio (arba Užnemunės), Viduklės, Luokės. Paskyrė dekanus. Jam mirštant, vyskupijoje jau buvo 50 parapijų.

Prie jo 1603 m. Kretingoje įkurtas bernardinų (pranciškonų observantų) vienuolynas. Įkūrė Jonas Katkevičius. Iki jo Žemaitijoje nebuvo jokio vienuolyno.

Jaunystėje buvo pasirašęs po Liublino unijos aktu, vėliau visur gynė Lietuvos savarankiškumo idėją. Pats į Vilnių nevažiavo, bet iš Varnių kovojo dėl Vilniaus vyskupo sosto, gynė Lietuvos valstybingumą. Įkūrus Vilniuje jėzuitų akademiją 1579 m., jai užrašė žemių Riešėje.

Merkelis buvo lietuviškojo rašto pradininkas D. Lietuvos kunigaikštijoje. Pats skatino rašyti ir pats sumokėjo už Daukšos Postilės išleidimą. Tos Postilės įžangoje, ne be vyskupo pritarimo ir sumanymo, visi raginami grįžti prie lietuvių kalbos, ją visur vartoti — seime, bažnyčioje, mokykloje. Tai buvo pirmasis lietuviškas balsas, kviečiantis susiprasti ir kalbėti lietuviškai, didžiuotis savo lietuvišku palikimu, savo kalba. Visa aplinka, ir dvaras, ir visi bažnyčios tarnai stengėsi kalbėti lenkiškai, kad tuo parodytų savo luominį skirtingumą.

Aplink save subūręs jaunus kunigus, juos globojęs, Giedraitis, jiems perdavė savo idėjas, savo lietuviškumą ir taip pratęsė žemaičių krikščioninimą, jų išlaikymą grynai lietuviškoje dvasioje. Po jo buvo bent keli vyskupai, kurie pratęsė šiuos darbus ir taip atbaigė Žemaičių krikštą.

Giedraitis mėgo giedojimą, išplėtė jį liaudyje. Su savo giesmininkais net vyko į Vilnių patarnauti katedrai Velykų švenčių metu. O Varnių katedroje 6 kunigai giedojo brevijorių.

Mirė 1609.IV.6. Visą mėnesį buvo balzamuojamas. Jo širdis nuvežta į gimtinę, Giedraičius, ir įdėta į altorių. Pats kūnas buvo palaidotas Varnių katedros rūsyje.

Jau nuo XVII a. galo ėjo garsas laikyti jį šventuoju. Jėzuitai pirmieji tai skelbė. Per didįjį Bažnyčios jubiliejų 1900 m. Amerikos lietuviai kreipėsi į Šv. Tėvą Leoną XIII, kad į šventuosius įrašytų Giedraitį ir jėzuitą Andrių Rudaminą. Buvo iškilmingai švęstas Giedraičio mirties 300 metų jubiliejus (1909 m.), parašyta daug straipsnių, po II pasaulinio karo istorikas Zenonas Ivinskis parašė monumentalią studiją apie Merkelį Giedraitį ir jo meto Lietuvą. (Studiją leidžia Lietuvių Katalikų mokslo akademija prof. Z. Ivinskio raštų serijoje).

20. Mikalojus Pacas (1610.III.29—1618.XI.26). Mokėsi Vilniaus jėzuitų kolegijoje, Krokuvos universitete. 1602 m. jau buvo Vilniaus vyskupas pagalbininkas. Po M. Giedraičio mirties karalius Žygimantas Vaza nominavo jį Žemaičių vyskupu, popiežius Paulius V 1610.III.29 nominaciją patvirtino. Atvykęs į Žemaičius, tęsė M. Giedraičio darbus. Buvo garsus pamokslininkas, uolus ganytojas, globojo jėzuitus ir rėmė jų misijų pastoracinį

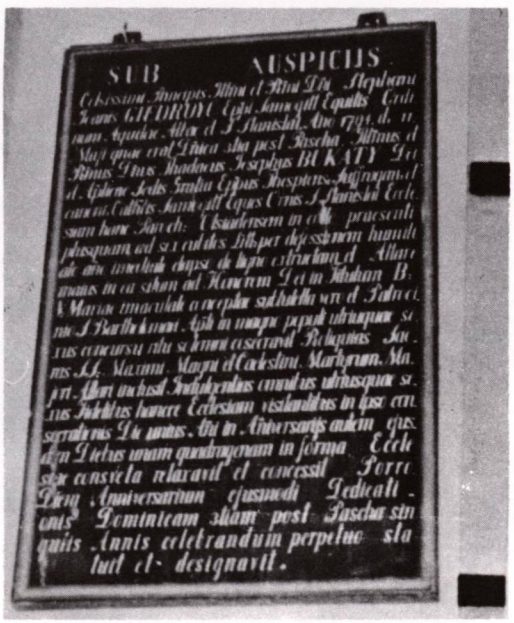

Viena iš paminklinių lentų Alsėdžių bažnyčioje. 1978 m. nuotrauka

darbą. Jėzuitai ir vyskupijos kunigai apkeliavo tolimiausias vyskupijos vietas. Vyskupas ragino didikus ten statyti bažnyčias. Jo vyskupavimo metu pastatytos bažnyčios Tryškiuose, Tirkšliuose, Čekiškėje, Grinkiškyje, Tveruose, baigta statyti Pašvitinio bažnyčia, atimta iš protestantų Kelmės bažnyčia, pradėta byla dėl Šiluvos bažnyčios.

Didikų remiamas, 1616 m. Kražiuose įkūrė jėzuitus ir jų kolegiją, kuri greitai išaugo į Žemaitijos švietimo centrą.

Vyskupas buvo menkos sveikatos, menko kūno sudėjimo, kuprotas. 1614 m., pavedęs vyskupiją valdyti kan. M. Geišui, pats išvažiavo į Italiją gydytis ir apsigyveno Paduvoje. Ten 1618.XI.26 atsisakė iš vyskupo pareigų ir pasiliko gyventi Paduvoje. 1622 m. jėzuitams užrašė Milžuvėnų, Getautiškių, Žirmėnų dvarus, kad iš jų pajamų Varniuose pastatytų seminarijai erdvius namus ir ruoštų vyskupijai kunigus. Jėzuitams padovanojo ir savo biblioteką. Mirė Paduvoje 1624.IX.6.

M. Pacas laikomas autoriumi pirmosios lietuvių kalba atspausdintos panegirikos, kuri su kitomis Vilniaus akademijos studentų parašytomis įvairiomis kalbomis buvo išspausdinta 1589 m. Vilniuje. Panegirika skirta Žygimantui Augustui jo į Vilnių atsilankymo proga. Tai pirmasis lietuviškas tekstas, išspausdintas Didžiojoje Lietuvoje. Panegirika parašyta hegzametru.

Buvo gimęs apie 1570 m.

21. Stanislovas Kiška (1618.XI.26—1626.II.13). Buvo gimęs apie 1586 m. Pradžioje buvo kalvinas. Besimokydamas pas jėzuitus Vilniuje, tapo kataliku. Studijavo Paduvoje ir Romoje. Būdamas keturių mažesniųjų šventimų klierikas, jau tapo Vilniaus katedros kanauninku. Kunigu įšventintas apie 1609 m. Romoje, 1611 m. pakeltas Vilniaus prelatu scholastiku. 1618.XI.26 paskirtas Žemaičių vyskupu.

Jis irgi buvo uolus ir rūpestingas vyskupas. Jo vyskupavimo metu pastatyta 10 bažnyčių: Lieplaukės, Gardų, Pamūšio, Pavandenės, Girkalnio, Laukuvos, Klovainių, Kuršėnų, Radviliškio, N. Žagarės. Iš kalvinų atgavo Kurtuvėnų, Kuršėnų, Radviliškio ir Raseinių bažnyčias. Jo rūpesčiu įkurta sufraganija, jai išlaikyti užrašė didžiulį savo Daukiškių dvarą. Į Romą buvo pasiuntęs nuolatinį savo atstovą, 1624 m. pats vyko į Romą Ad Limina Apostolorum vizitui.

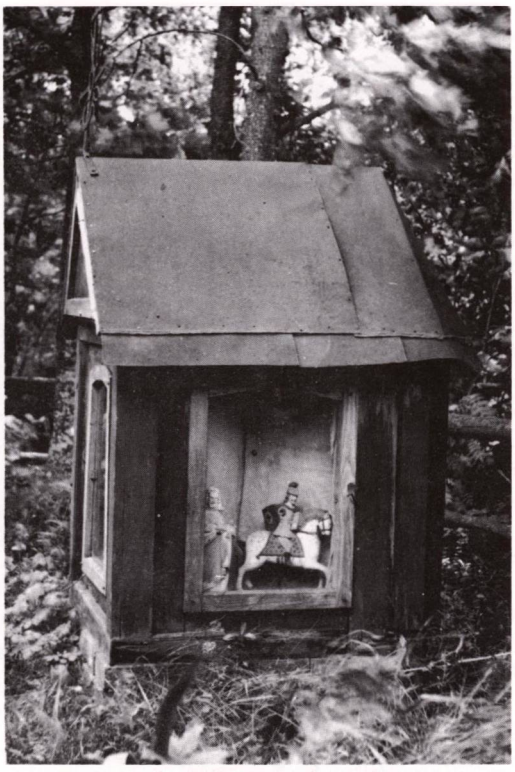

Žemaitiška koplytėlė Šaukštelių kaimo laukuose, Varnių valsčiuje. 1978 m. nuotrauka

Tuo metu vyko karas su švedais. Žuvėdai, taip juos vadina Valančius, buvo įsiveržę į Žemaitiją, degino ir apiplėšė bažnyčias. Vyskupas, sugrįžęs iš Romos ir regėdamas tuos plėšimus, labai pergyveno ir susirgo. Mirė 1626.II.13, išgyvenęs tik 42 metus. Kaip prašė, buvo palaidotas Vilniuje šalia savo tėvų.

22. Abraomas Voina (1626.VII.20—1631.III.24). Gimęs apie 1569 m. Žemaitijoje, mokėsi Vilniaus akademijoje; dėdės vyskupo proteguojamas, dar tik mažuosius šventimus turėdamas, 1599 m. priimtas kanauninku į Vilniaus kapitulą. Įšventintas kunigu 1599 m. ir pasiųstas studijuoti į Romą. Nors grįžo į Vilnių be mokslo laipsnio, bet buvo išsilavinęs, ypač gerai pažino teisę. 1611 m. paskirtas vyskupu sufraganu, 1626.VII.20 — Žemaičių vyskupu. Į Žemaičius išvyko tik 1627 m. pavasarį.

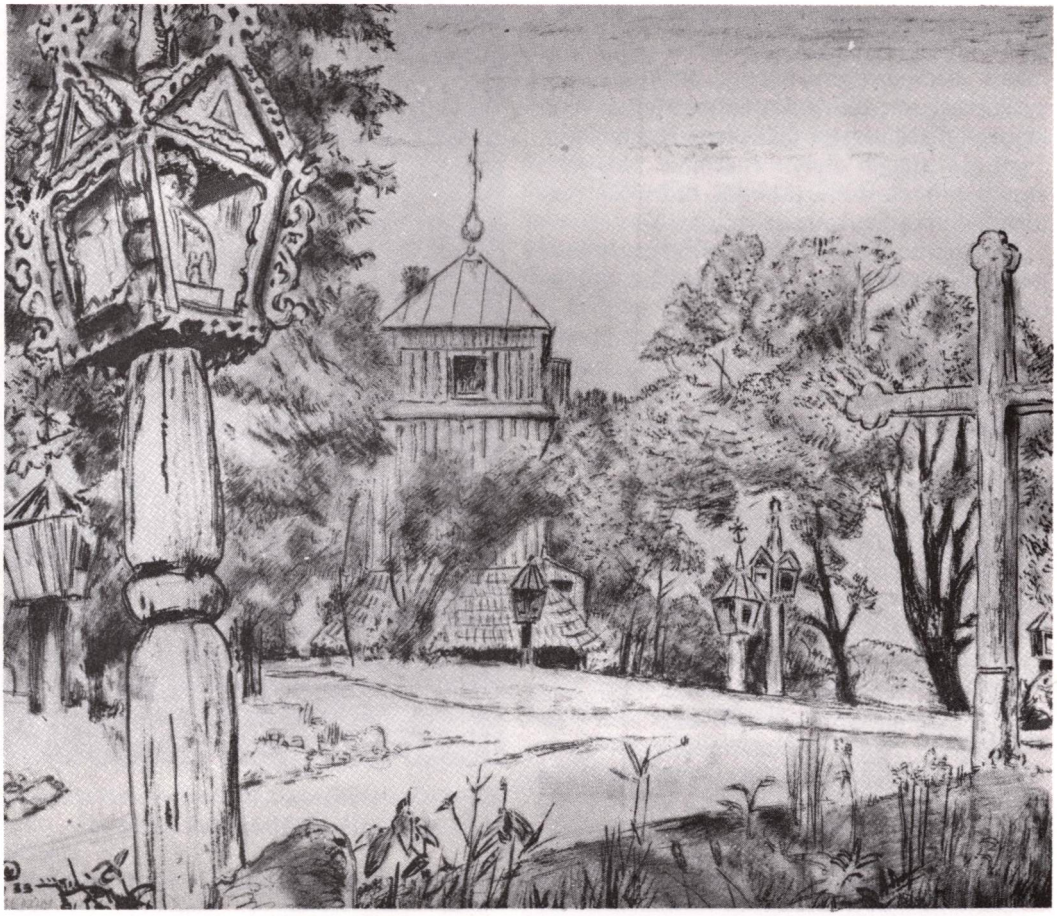

Alsėdžiai. Dail. M. Dobužinskio 1933 m. piešinys (tušas)

Buvo uolus ir rūpestingas vyskupas, tuoj lankė parapijas, iš popiežiaus išrūpino 66 bažnyčioms atlaidus, 1627 m. visoje vyskupijoje atšventė šventųjų metų jubiliejų. Su jo žinia kanauninkas J. Kazakevičius vedė bylas atgauti protestantų užimtai Liolių bažnyčiai ir jos turtui. Aukščiausiasis teismas bažnyčią gražino 1628 m. Tas pats Kazakevičius Šiluvoje pastatė mažą medinę bažnyčią, nes aplinkui buvo labai daug kalvinų. Tuo metu Marija apsireiškė ant akmens, žmonės ėmė plaukti į Šiluvą, ir ši bažnytėlė jau buvo per maža. Vysk. M. Valančius rašo, kad 1629 m. Šiluvoje per atlaidus 11.000 katalikų priėmė komuniją. Tas pats Kazakevičius Šiluvoje pastatė ir mokyklą. Tada čia ėmė nykti kalvinai.

Vyskupas įsakė klebonams dviejų parapijų nevaldyti. Tuo metu mirė Vilniaus vyskupas Eustachijus Valavičius, ir Voina panoru būti Vilniaus vyskupu. Apie tai Valančius taip rašo: „Mūsasis Abraoms noris vyrs sens ir diewobajmings, panores wienok turtingiesnes wyskupistes, įnika smejgtis į mirusiojo wietą, kur metuose 1629 ir dastojes; powisam isz Žemajtiu iszsidangina“ (ŽV,I,146 psl.). Vilniuje, tarp kitų darbų, jis sudarė steigiamos Smolensko vyskupijos planą.

Vėliau jis Žemaičių vyskupui atsiuntė 3.000 auksinų. Už juos Varniuose buvo pastatyta mūrinė bažnyčia.

23. Merkelis Elijaševičius Geišas (1631.VI.11—1633.I.28). Žemaitis, gimė prie

Raseinių. Save kildino iš garsios Gedgaudų giminės. Pradžios mokslą gavo pas Merkelį Giedraitį, Varnių katedros mokykloje. Buvo nusiųstas į Vilniaus kunigų seminariją, kur Giedraitis laikė 12 vyskupijos klierikų. Mokėsi ir jėzuitų akademijoje. Į kunigus įšventino pats Giedraitis 1595.III.29 ir paskyrė savo sekretoriumi. Paskui Geišas gavo turtingą Kražių parapiją.

Jis pasižymėjo kaip vienas iš veikliausių M. Giedraičio kunigų. Buvo Žemaičių, po to ir Vilniaus kapitulos kanauninkas. 1620 m. paskirtas D. Lietuvos kunigaikštijos referendoriumi.

Vyskupui Pacui išvykus į Paduvą, Geišas valdė Žemaičių vyskupiją. 1622 m. paskirtas Vilniaus prelatu arkidiakonu. Jo pareiga buvo lankyti vyskupijos bažnyčias, bet jis nesikėlė į sostinę ir toliau gyveno Kražiuose. Kražiuose pastatė bažnyčią, kuri 1709 m. sudegė. Pastatė Pajūrio ir Parafinavo bažnyčias.

Adomui Voinai tapus vyskupu, Geišas 1631.VI.11 paskirtas Žemaičių vyskupu. Tęsė toliau tą pačią M. Giedraičio politiką. Garsėjo kaip pamokslininkas. Pamokslus sakydavo žemaitiškai. Jam pasisekė atkovoti Saločių bažnyčią, kurią buvo užgrobęs kunigaikštis Radvilas. Popiežiaus liepiamas pervažiavo Varmijos vyskupiją.

Daug važinėjo, daug judėjo, nuolat žmones mokydamas, veikdamas. Todėl su popiežiaus leidimu jis turėjo vežiojamą altorėlį Mišioms laikyti.

Mirė 1633.I.28 Viržuvėnuose, netoli Varnių, kur buvo vyskupo dvaras (vasarnamiai). Palaidotas Varnių katedros rūsyje. Pats nepaliko jokių raštų, nors uoliai platino lietuvišką „Coena Domini" vertimą.

Geišas mirdamas vyskupijoje jau paliko 73 bažnyčias, neskaitant koplyčių. Pergyvenusi protestantizmo antplūdį, katalikybė jau buvo atsigavusi ir sustiprėjusi. Žemaičių religinę restauraciją atbaigė vysk. Jurgis Tiškevičius.

24. Jurgis Tiškevičius (1633.XII.19—1649.XII.9). Grafas, kilęs iš garsios ir turtingos giminės. Gimė 1596 m. Vištyčio dvare, mokėsi jėzuitų kolegijoje Vilniuje, Liubline, Poznanėje, Krokuvos universitete. Į kunigus įšventintas 1622 m., buvo pakeltas kanauninku prie Krokuvos katedros, 1626 m. grįžo į Lietuvą, tuoj buvo Vilniaus kapitulos prelatas, 1627 m. paskirtas Vilniaus sufraganu, dar jam buvo suteikta Gardino prepozitūra, 1631 m. pakeltas į Vilniaus kapitulos prelatus arkidiakonus. Vilniuje ir Gardine pasireiškė savo pastoracija ir labdara.

Žemaičių vyskupu paskirtas 1633.XII.19. Į Varnius atvyko 1634.VI.25. Žemaičių vyskupijoje pasireiškė kaip didelės veiklos vyskupas. Per pirmuosius dvejus metus aplankė visas parapijas ir tuoj taisė pastebėtus trūkumus. Pastebėjo, kad kai kuriose Žemaitijos dalyse yra retai bažnyčių. Tuoj skatino didikus jas statyti. Tada pastatyta Kartenos, Skirsnemunės, Nemakščių, Pikelių, Sudargo, Židikų, Surviliškio bažnyčios. Paskyrė kunigą apleistai Tauragės bažnyčiai.

Jis pirmas sušaukė vyskupijos sinodus — kunigų suvažiavimus. Jų buvo 4: 1636, 1639, 1643 ir 1647 m. Atskirai išleido sinodų nutarimus, o vysk. Pacas 1690 m. juos išleido vienoje knygelėje.

Jo įsakymu nuo II sinodo (1639) kunigai pradėjo lankyti parapiečius (kalėdoti).

Norėdamas visą kraštą dar labiau persunkti katalikybe, jis su dideliu uolumu kūrė naujus vienuolynus. Vienuolynai savo aplinkoje jau spinduliavo ir apaštalavo.

Garduose 1637 m. įkūrė domininkonus, pastatė Kryžiaus kelių stotis: ne 14, kaip įprasta stacijose, bet 20. Parvežė iš Šventosios Žemės žemelės ir ją pats išbarstė kalneliuose, vaikščiodamas Kryžiaus kelius. Pasirūpino, kad būtų parašytos žmonėms suprantamos žemaitiškos giesmės, kurios giedamos einant Kryžiaus kelius. Tos kalnų giesmės plačiai giedamos ir šiandien daugelyje vietų. Taip davė pradžią garsiai Žemaitijos šventovei, ją iškėlęs, išaukštinęs. Vietovę per seimą pavadino Žemaičių Kalvarija.

Domininkonus dar įkurdino 1642 m. Raseiniuose, 1643 m. Virbalyje. Pakvietė į Žemaičius karmelitus, juos įkurdino (Kudirkos) Naumiestyje ir Linkuvoje.

1643 m. Kražiuose įkurdino benediktines, pats Krakėse 1645 m. pastatė vienuolyną ir bažnyčią kotrynietėms ir užrašė žemės.

Praplėsti seminarijos rūmai, kad daugiau sutalpintų klierikų. Klebonus skatino prie parapijų steigti pradžios mokyklas. Jis pats steigė bažnytines brolijas: Krakėse — Krikščioniškojo mokslo, Skuode — Šv. Izidoriaus Artojo. 1639 m. nuvyko į Romą Ad Limina Apostolorum vizitui. Popiežius Urbonas VIII pakėlė jį popiežiaus rūmų prelatu. 1641 m. paskirtas Kuršo vyskupijos administratoriumi.

Padarė nemaža pakeitimų kurijoje, įkūrė kanclerio postą, vyskupijos archyvą, įsteigė kapitulos prepozito ir dekano prelatūras.

Vyskupiją suskirstė į 6 dekanatus: Krakių, Rietavo, Joniškio, Skuodo, Šeduvos ir Virbalio. Karaliui pavedus, pirmininkavo katalikų ir protestantų suvažiavimui Torunėje. Suvažiavimo tikslas — suvienyti protestantus su katalikais.

1649.XII.9 paskirtas Vilniaus vyskupu. Ir ten pasižymėjo plačia veikla. 1655 m. artėjant į Vilnių rusams, pasitraukė į Prūsiją. Sirgo podagra. Kelionė jį įvargino, tai ir mirė 1656.I.17 Prūsijoje. Palaidotas Domnau (netoli Karaliaučiaus), liuteronų bažnyčios rūsyje. Po 100 metų kitas Žemaičių vyskupas, Antanas Tiškevičius, taip pat didelis Žemaičių Kalvarijos globėjas, gavęs visus leidimus, jo palaikus parvežė į Žemaičių Kalvariją ir ten 1762.I.3 cino karste palaidojo po bažnyčios didžiuoju altoriumi. Vėliau ta bažnyčia buvo nugriauta, o toje vietoje, kur jo karstas, buvo pastatyta maža koplytėlė, kuri išsilaikė iki II pasaulinio karo, o gal ir dabar tebestovi.

Tiškevičius gyveno Alsėdžiuose, ten šaukdavo net vyskupų sinodus, bet mėgo ir Krakes, joms parvežė daug relikvijų, ir pats ten dažnai būdavo.

Tiškevičius savo didžiais darbais atbaigė Žemaičių restauraciją. Nuo jo laikų prasideda religinio gyvenimo klestėjimas Žemaitijoje.

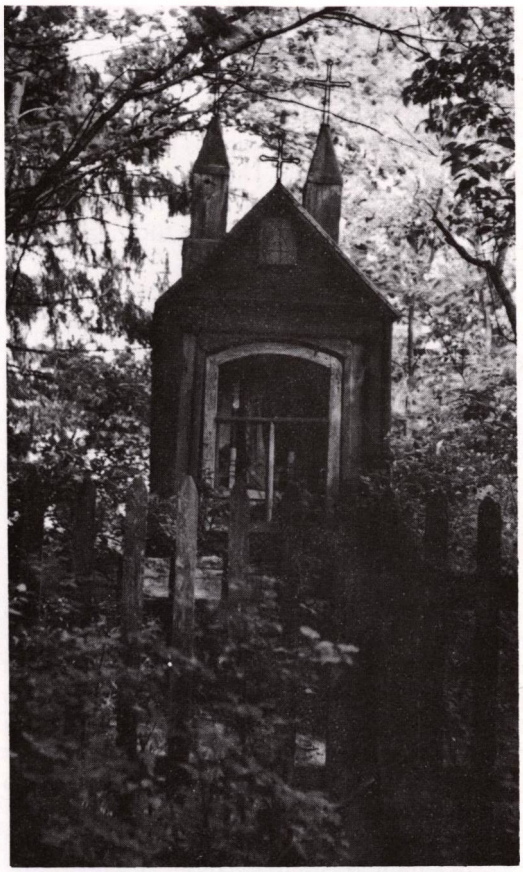

Žemaitiška koplytėlė Alsėdžių apylinkėse. 1978 m. nuotrauka

Religinio gyvenimo klestėjimas

Nors XVII a. buvo daug karų, priešai niokojo Žemaitiją, pačioje Lietuvos ir Lenkijos valstybėje vis labiau įsigalėjo netvarka, kuri vedė prie valstybės žlugimo. Bet tuo metu kaip tik ir sutvirtėjo žmonių tikėjimas, jų gilus prisirišimas, suklestėjo visi religiniai papročiai. Bažnyčiose ir namuose skambėjo religinės giesmės, nes jau buvo išleista giesmynai ir maldaknygės. XVII ir XVIII a. išleista nemaža religinės literatūros. Tiesa, jų kalba buvo maišyta su lenkų, bet toji literatūra stiprino žmonių tikėjimą, visą jų gyvenimą persunkė religingumu. Tada susiformavo advento ir gavėnios papročiai — įgavo gilios rimties ir atgailos prasmę. Pradėtos labai iškilmingai švęsti didžiosios Bažnyčios šventės — Kalėdos, Velykos, Šeštinės, Sekminės, Dievo Kūno šventė. Apie tas šventes išaugo saviti religiniai papročiai.

Iškilo Dievo Motinos kultas iki aukščiausio laipsnio, įvesta daug Marijos švenčių, prigijo specialios pamaldos, Marijos valandos, imta giedoti vadinamoji karunka, Viešpaties Angelas. Tuomet pradėtos laikyti rarotų mišios advente.

Išgarsėjo Žemaičių Kalvarija ir Šiluva — Marijos šventovės, į kurias žemaičiai keliavo iš visų pusių ir karštai bei nuoširdžiai meldėsi.

Išaugo įvairiausios Marijos brolijos: Rožančiaus, Apreiškimo, Loreto, Sopulingosios Dievo Motinos, Marijos vardo, Įvedybų, Paguodos, Belaisvių išpirkimo, Nekaltojo prasidėjimo, Škaplierių ir Marijos sodalicijos. Ir miesto amatininkų cechai kitų kraštų pavyzdžių bažnyčiose turėjo savo altorius ir juos puošė, prižiūrėjo, prie jų laikė atitinkamas pamaldas.

Tada visame krašte pradėti statyti kryžiai, koplytėlės, į kurias sukėlė liaudis savo drožtus šventuosius — Rūpintojėlius, Jėzų Nazarėną, Pietą, šv. Juozapą, šv. Antaną ir kitus savo pamėgtus šventuosius. Visi keliai, kryžkelės buvo apstatyti kryžiais, koplytėlėmis. Prie upelių ir prie lieptų stovėjo koplytėlės. Kur buvo palaidoti mirę maru, ten išaugo eilės kryžių. Taip Žemaitija pakeitė savo veidą ir gyvenimo būdą. Tai buvo Rūpintojėlių šalis, Marijos žemė, kur giliai religingi žmonės vargo, kentėjo ir džiaugėsi, Dievą garbindami.

Toks žemaičių religingumas nepakitęs pasiekė net XX a. Pats gyvenimas vis darėsi sunkesnis ir sunkesnis. Nuo XVII a. pradžios jau braunasi rusai, braunasi kaskart labiau ir labiau, kol 1795 m. galutinai okupuoja kraštą. Prasideda XIX a., visų tamsiausias, bet ir tada klestėjo gilus religingumas, ir tik jis išvedė tautą per tuos sunkius laikus.

Šiuo laikotarpiu vyskupai buvo:

25. Petras Parčevskis (1649.VII.9—1659.II.5). Smolenske buvo suorganizuota nauja vyskupija. Jos pirmasis vyskupas buvo Petras Parčevskis, nurungęs lenkų kandidatą. Vyskupija buvo prijungta prie Lietuvos, ir jos vyskupų skyrimas turėjo praeiti pro Vilnių ir Vilniaus kapitulą. Taip Parčevskis ir buvo paskirtas vyskupu į Smolenską.

Greit jam pasitaikė proga iš Smolensko, naujos ir gana nesaugios vyskupijos, persikelti į Žemaičius. Mirus Vilniaus vyskupui Abraomui Voinai, į jo vietą atsikėlė vyskupas Jurgis Tiškevičius iš Žemaičių. Tada karalius Jonas Kazimieras Žemaičių vyskupu nominavo Smolensko vyskupą Petrą Parčevskį. Taip šis vyskupas nugrindė dar naują kelią į Varnius — iš Smolensko vyskupijos vėliau atėjo ne vienas vyskupas į Žemaitiją.

Vysk. Petras Parčevskis į Žemaičius atvyko 1649.VII.9. Jis vyskupiją valdė 10 metų ir pasirodė kaip uolus vyskupas. Laikai darėsi neramūs, buvo daug sumišimų, kilo badas ir maras. Valstybės rytuose siautė kazokų sukilimas. Jis vis labiau plėtėsi ir virto sunkiu karu. Žemaičiuose padėtį apsunkino čia atsibeldę švedai. Karolis X Gustavas su savo didele kariuomene įsiveržė į Lenkiją ir į Lietuvą. Kėdainiuose 1655 m. buvo pasirašyta sutartis su švedais. Ją pasirašė Jonušas Radvilas, paskui — Žemaičių vyskupas Petras Parčevskis ir kiti. Pasirašė apie 1.000 bajorų. Ta sutartimi buvo nutraukta unija su Lenkija ir pradėti tokie patys ryšiai su Švedija. Tuo aktu karalius Jonas Kazimieras buvo pašalintas nuo sosto ir didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu skelbiamas Švedijos karalius Karolis X Gustavas.

Greit švedams pradėjo nesisekti. Kėdainių sutarties niekas nesilaikė. Patys švedai elgėsi kaip okupantai, labai plėšė ir naikino kraštą. Buvo apiplėšiamos ir deginamos bažnyčios, išnešami liturginiai drabužiai, indai. Net čigonai, eidami paskui švedų gurguoles, nešiodavo bažnytinius drabužius.

Vysk. Petras Parčevskis ir šiais sunkiais laikais nepasimetė ir savo vyskupijos nepaliko. Vos atvykęs į Varnius, tuoj iš kunigų surinko nemaža pinigų ir taip padėjo iš turkų nelaisvės išpirkti vyriausiojo hetmono sūnų Patockį. Aplankė vyskupiją, vieną kartą net esant švedams. Švedai užmušė jo brolį, jėzuitą vienuolį Martyną, ir Papilės vikarą Kristupą Jankevičių. Vyskupas liepė visiems už juos melstis. Tai buvo lyg kokia demonstracija prieš okupantus. Ir vėl rinko pinigus, daugiausia iš kunigų, statė sudegintas bažnyčias, iš švedų nelaisvės išpirko daug žmonių.

Atgavo iš kalvinų Pašušvį, dėl kurio ilgai su jais bylinėjosi. Byla buvo sprendžiama aukščiausiajame teisme.

Kėdainių sutartis vyskupui sudarė daug nemalonumų. Jis buvo skundžiamas net popiežiui, kad susidėjo su protestantu švedų karaliumi. Ypač blogai buvo kalbama Varšuvoje, kad jis pats atsižadėjęs katalikų tikėjimo. Prašė popiežiaus pasiuntinį tą reikalą ištirti. Buvo sudaryta komisija, kuri turėjo vyskupą apklausinėti ir jo bylą ištirti. Bet tuo metu keliauti buvo labai nesaugu, niekas nepasiekė ir vysk. Petro Parčevskio Žemaičiuose. Jis nė nemanė išduoti katalikų tikėjimo.

Ištrypus švedų kariuomenei laukus, kilo badas, o su badu slinko ir maras. Žmonės bėgo, kur kas galėjo. Galėjo pasitraukti ir vyskupas, bet jis nesitraukė. Tada jis įsakė bažnyčiose giedoti: Nuo karo, bado ir maro gelbėk mus, Viešpatie.

1659 m. sausio mėn. vyskupas pradėjo sirgti ir mirė vasario 15 d. Palaidotas Varnių katedros rūsyje.

26. Aleksandras Sapiega (1660.I.12—1667.VII.18). Mirus vysk. Petrui Parčevskiui, paskirtas Vilniaus sufraganas Aleksandras

Šapiega, kunigaikštis, kilęs iš didelių dvarų. Jis buvo gimęs 1624.V.13 Maciejovo dvare, Volinijoje. Mokėsi Liublino jėzuitų kolegijoje, filosofiją ir teologiją studijavo Krokuvoje, bažnytinę teisę Bolonijoje, Perudžijoje, Romoje. Keliavo po Italiją, Prancūziją. Priimtas į Vilniaus vyskupiją, gavo valdyti 2 parapijas. Vysk. J. Tiškevičius įšventino į kunigus. Parapijose laikė mokančius lietuviškai vikarus, pats lietuviškai nemokėjo, kiek pramoko, būdamas Žemaičiuose. Kaip teisės žinovas, buvo deleguotas teisėju į tribunolą, paskirtas Lietuvos referendoriumi. Vysk. J. Tiškevičius jį pasirinko vyskupu pagalbininku. Paskirtas 1655 m., vyskupu įšventintas tik 1657 m., nes tuo metu vyko rusų invazija į Vilnių. Pasitraukęs iš Vilniaus, gyveno įvairiose parapijose, savo dvaruose.

Popiežiaus Aleksandro VII 1660.I.12 paskirtas Žemaičių vyskupu. Į Žemaitiją dar nevažiavo, nes ten tebesiautėjo švedai ir taip pat buvo kilęs maras. Vyskupiją valdė prel. Povilas Puzinas, su kuriuo naujasis vyskupas susirašinėjo. Į Žemaičius atvyko tik 1661 m. Žadėjo tuoj atlikti popiežiaus Aleksandro VII leistą jubiliejų, bet buvo neįmanoma, nes krašte siautė maras, ir žmonės buvo išsislapstę miškuose.

Tokią vieną maro sceną aprašo Valančius savo Žemaičių vyskupystėje. 1660 m. Žemaičių Kalvarijoje per atlaidus nuo maro krito daugybė žmonių, labiausiai prie Kryžauninkės koplyčios. Ten vienuoliai dominikonai palaidojo kritusius. Daug žmonių mirė grįždami iš atlaidų. Taip visur gandams pasklidus, žmonės slapstėsi giriose.

Marui pasibaigus, jubiliejus buvo atšvęstas 1665 m. Vyskupas rūpinosi tvarkyti švedų nusiaubtą vyskupiją, atstatyti sugriautas bažnyčias. Kražiuose atstatė seminariją ir sutelkė jon 20 klierikų, aplankė vyskupiją ir vyskupijos padėtį surašė 1664 m. pranešime Apaštalų Sostui. Pranešimą siuntė per kun. Andriejų Špikulą, kuris keliavo į Romą.

Prie šio vyskupo įkurta Laižuvos parapija. Baigėsi ilgos kovos Šiluvoje su kalvinais. Kalvinai pralaimėjo visas bylas ir katalikams dar turėjo sumokėti nemažus pinigus. Už tuos pinigus vyskupas papuošė savo paties pastatytą Šiluvos bažnyčią ir pastatė naują bažnyčią Kelmėje. Valančius tą aprašymą baigia šiais žodžiais: „Ąnt gala už wisus sawa wargus tami rejkali pakieltus, 500 auksinų sau paturieje“ (ŽV, I, 177 psl.).

1667 m. išvyko į Varšuvą ir ten išgirdo, kad Vilniuje mirė vyskupas. Nauju vyskupu panoro jis pats būti. Karalius jį nominavo, ir Sapiega jau visai nebegrįžo į Žemaičius — išvažiavo į Vilnių. Vilniuje jis taip pat pasireiškė kaip veiklus vyskupas. Sušaukė sinodą ir pravedė nuostatą, kad beneficijos nebūtų duodamos svetimšaliams, nes jie, nemokėdami lietuvių kalbos, būna visai nenaudingi. Sapiega buvo lietuvių teisių gynėjas. Prie jo pradėta statyti Antakalnyje garsioji Šv. Petro ir Povilo bažnyčia. Jis pats atnaujino katedrą, pastatė tiltą per Nerį, pagerino vargšų prieglaudą. Mirė 1671.V.22. Palaidotas Vilniaus katedroje.

27. Kazimieras Pacas (1667.X.3—1695). Kilęs iš garsios didikų giminės. Po Radvilų Pacai pasidarė Lietuvos politinio gyvenimo vairuotojai. XVII a. II pusėje buvo net 19 Pacų senatorių.

Studijavo Vilniaus akademijoje, buvo D. Lietuvos kunigaikštijos sekretorius, Slanymo ir Balstogės klebonas, Vilniaus prelatas. 1664 m. paskirtas Smolensko vyskupu. Buvo įsitraukęs į Lietuvos politinę veiklą, tai į Smolenską nevyko, o jį valdė per savo vietininkus.

Karaliaus nuominuotas, popiežiaus Klemenso IX 1667.X.3 buvo patvirtintas Žemaičių vyskupu. Ten vykti nesiskubino. Atvyko tik 1669.VIII.19. Įsikūręs Alsėdžiuose, tvarkė vyskupijos reikalus ir toliau dalyvavo politiniame gyvenime. Net 6 kartus važinėjo Varšuvon į valstybės seimus.

Prie jo pastatytos bažnyčios Gaurėje, Šatėse, Šakynoje. 1680 m. sudegė medinė Varnių katedra. Gaisras buvo toks didelis, kad nesuspėjo išgelbėti nei bažnytinių indų. Pacas pastatė naują mūrinę katedrą kitoje vietoje, jai padovanojo brangių bažnytinių indų ir sidabrinę šv. Kazimiero statulą. Įtaisė didelius varpus.

Pacas tvarkė ir elgetų klausimą. Klebonams liepė ištirti, ar tikrai jie negali dirbti. Tikriems elegetoms liepė nešioti specialius ženklus ir jiems leido elgetauti, o kitus liepė statyti prie darbo.

Ragino klebonus išmokti lietuviškai. Jis vyskupavo ilgai, net 27 metus. Atlikęs vizitaciją Kurše, grįžo į Alsėdžius ir apsirgo. Apie jo ligą vaizdžiai rašo Valančius: „Suwadina bajmę giditoju, kajp imanidams norieje ąmžiu pratęnsti; liga wienok stipresne už žoles, 1695 metuse nugalabije varkszi. Tiesą pasakius, Pacas buvo lietas wirs, pawargielu ne užmirsz-

tus, sawa numusi žmoniszks" (ŽV, I, 184 psl.). Palaidotas Varnių katedroje.

28. Jonas Jeronimas Krišpinas-Kiršteinas. (1695.IX.19—1708.VII.4). Buvo kilęs iš vokiškų bajorų — Kirchensteinų, gyvenusių Prūsuose. Vėliau protėviai persikėlė į Lietuvą ir vedybomis su Šemetų gimine įsibajorino. Jonas Jeronimas buvo Vilniaus prelatas arkidiakonas, vėliau ir pavyskupis (augziliaras). Žemaičių vyskupu paskirtas 1695.IX.19. Į Žemaičius atvyko (1696.XII.6.).

Tuo metu kariuomenė buvo samdyta. Kareiviai, negaudami algos, skriaudė žmones, ypač bažnytines žemes. Tai vyskupas surinko nemažus pinigus iš kunigų, pats savo nemažai pridėjo ir kareiviams sumokėjo algas. Pervažiavo vyskupiją, kuri dar buvo suvargusi nuo švedų karo. Dar ir jo laikais pasirodė švedai Žagarėje, Akmenėje. Atjoję į Akmenę, išgrobstė visa, kas brangu, patį miestelį sudegino. Viduklės žmonės skundėsi, kad švedai net šventomis dienomis neleidžią bažnyčios atidaryti, o paskui susirinkusius žudo ir blaško. Vyskupas tada pastatydino miškuose Eržvilko bažnyčią. Jo laikais dar pastatytos bažnyčios Šateikiuose, Ylakiuose. Įkūrė karmelitus Kėdainiuose.

Mirus karaliui Jonui Sobieskiui, dalyvavo naujo karaliaus rinkimuose ir, būdamas vokiškos kilmės, rėmė vokietį — Augustą Saksonietį. Jį išrinkus karaliumi, šis vyskupas jam pirmą kartą katalikų būdu suteikė šventuosius sakramentus. Vyskupas išprašė iš karaliaus, kad leistų įvesti muges Papilėje, Kaltinėnuose, Surviliškyje, Alsėdžiuose, Mosėdyje.

Amžiaus gale vyskupas daugiau gyveno ne Alsėdžiuose, bet tėvo dvare Kudeliuose, netoli Jurbarko. Ten pasistatydino ir koplyčią, kurią, jam nesant, lankė Jurbarko kunigas. Vyskupiją valdė 12 metų. Mirė 1708.VII.4.

Žemaitiška koplytėlė, pastatyta ant žemės, Šaukštelių kaime. 1978 m. nuotrauka

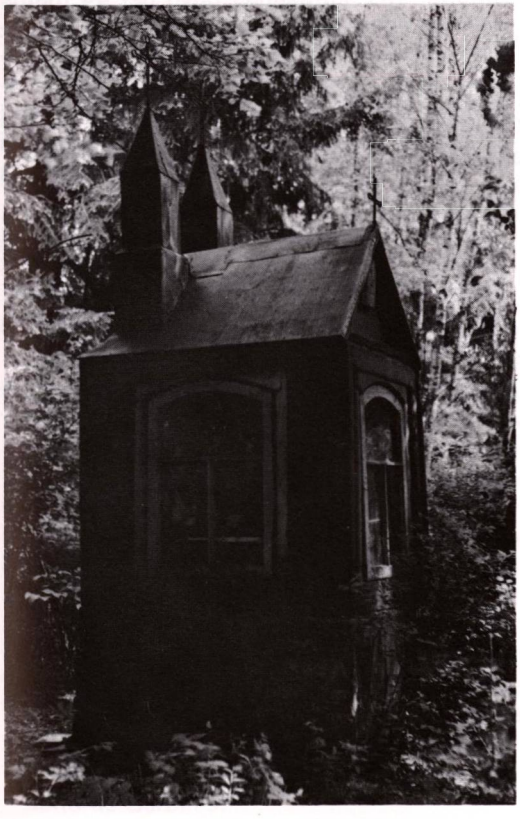

29. Jonas Zgierskis (1710.VII.21—1713.XII.6). Tuo metu Lietuvoje buvo nepaprastai audringi laikai. Tarp savęs kariavo didikai — Radvilai ir Sapiegos, į kraštą brovėsi švedai — Karolis XII. Švedai privertė seimą išrinkti naują karalių. Augustas II buvo pasitraukęs į Saksoniją. Privertė jį atsisakyti sosto, o nauju karaliumi išrinko Stanislovą Leščinskį. Į kraštą veržėsi ir rusai, vadovaujami Petro I. Rusai kariavo su švedais ir palaikė Augustą II.

Tų suiručių laikais į Žemaičių vyskupų sostą norėjo patekti Vilniaus prelatas Petras Palubinskis. Jo brolis, Leonas Palubinskis, Naugarduko kaštelionas, nuvyko pas karalių ir prašė, kad Petrą paskirtų Žemaičių vyskupu. Karalius jį nominavo. Gavęs karaliaus raštą, prel. Petras Palubinskis išskubėjo į Varnius. Varnių kanauninkai neprieštaravo, tuomet Petrui bereikėjo gauti popiežiaus patvirtinimą. Į Romą nukeliauti buvo pavojinga, nes visur maišėsi švedai.

Tuo metu švedai patraukė į Kijevą. Ties Poltava Petras I sumušė švedų kariuomenę, Karolis XII pabėgo į Turkiją. Į Lietuvos ir Lenkijos valstybę grįžo senasis karalius Augustas II, o Leščinskis pabėgo į Prancūziją. Grįžęs Augustas II visus Leščinskio paskyrimus panaikino; nubraukė ir Palubinskio nominaciją. Į Žemaičių vyskupus jis nominavo Smolensko vyskupą Joną Zgierskį. Valančius rašo, kad ši žinia Palubinskį lyg perkūnas trenkė.

Zgierskis buvo baigęs Vilniaus akademiją, kunigu įšventintas 1681.IV.14, teologijos daktaro laipsnį gavo 1684 m. Vilniaus kapitulos notaras, kanauninkas, bibliotekos vedėjas, tapo Naugarduko klebonu ir turėjo įsipareigoti išlaikyti 2 seminarijos klierikus; nuo 1688 m. Vilniaus kurijos oficiolas, be to, dar gavo Slanymo parapiją ir Šv. Kazimiero koplyčios katedroje kapelioniją. Paskui buvo kapitulos prelatas, dekanas. 1696 m. paskirtas Vilniaus vyskupu sufraganu su teise pasilaikyti anksčiau įsigytas beneficijas. 1706.I.25 paskirtas Smolensko vyskupu, kartu ėjo ir Vilniaus sufragano pareigas.

1710.VII.21 perkeltas vyskupu į Žemaičius, bet ir ten vykdamas pasilaikė nemaža beneficijų — pasiliko Vilniaus kapitulos nariu ir Šv. Kazimiero koplyčios kapelionu, nes tos vietos buvo pelningos.

Pasižymėjo kunigišku uolumu. Žemaičiuose rado labai maža kunigų. Skatino juos mokytis, rėmė Žemaičių Kalvarijos dominikonus ir Kėdainių karmelitus. Žemaičių kapituloje įsteigė kantoriaus prelatūrą ir pirmuoju kantoriumi paskyrė Šeduvos kleboną Stanislovą Lukoševičių, nes jis tai prelatūrai buvo paaukojęs stambių pinigų.

1713 m. nuvyko į Vilnių aplankyti Vilniaus kapitulos, Šv. Kazimiero koplyčios. Tai buvo jo tarnyba. Vilniuje susirgo ir mirė. Palaidotas Vilniuje.

30. Povilas Bernardas Sapiega (1715.I.21—1715.X.15). Per karą su turkais stojo kariuomenėn, už pasižymėjimą kovose buvo pakeltas pulkininku. 1686 m. pasirinko dvasininko pašaukimą. Jau klieriku būdamas, buvo Kodeno klebonu, Vilniaus ir Varšuvos katedrų kanauninku, Plocko ir Sandomirio prelatu. 1701 m. įstojo į cistersų vienuolyną, priimdamas Bernardo vardą. Kunigu įšventintas 1708.I.16. Buvo Prūsijos, Lenkijos ir Lietuvos cistersų vienuolyno generaliniu vikaru su teise vizituoti vienuolynus.

1715.I.21 paskirtas Žemaičių vyskupu, įšventintas Varšuvoje. Važiuodamas iš Varšuvos, susirgo ir mirė savo pilyje. Palaidotas prie giminių Kodeno bažnyčioje. Žemaičių jis ir nematė.

31. Aleksandras Mikalojus Gorainis (1716.XII.7—1735.XII.7). Valančius ir istorikas Alekna jį vadina Horainiu. Buvo baigęs Vilniaus akademiją daktaro laipsniu, Trakų infultas, Smolensko vyskupas. Paskirtas Žemaičių vyskupu, į Varnius atvyko 1717.I.27.

Jis rūpestingai tvarkė vyskupiją, lankė parapijas, tvirtino žmones, kanauninkus su prelatais privertė gyventi Varniuose prie katedros. Jo laikais pastatyta daug naujų bažnyčių — Salantuose medinė, kuri sulaukė ir Valančiaus laikų. Mirus karaliui Augustui II, dalyvavo naujo karaliaus rinkimuose. Grįžęs Žemaitijoje rado nemaža rusų kareivių. Vyskupas surinko didelius pinigus, kuriuos sumokėjo rusų generolams.

Pajutęs, kad nėra saugu, išvažiavo į Prūsus ir gyveno Šilgaliuose. Taip pat liepė persikelti ir savo sufraganui (turinčiam tą pačią pavardę brolio sūnui) — Aleksandrui Gorainiui. Šis gyveno Tilžėje. Iš ten ir valdė vyskupiją.

Ten begyvendamas, vyskupas ir mirė 1735.XII.7. Laidoti parvežtas į Varnius.

Dažnai jis sumaišomas su minėtu savo sufraganu Aleksandru Gorainiu, brolio sūnumi. Tas sufraganas buvo net 44 metus vyskupo pagalbininku, bet niekada netapo tikruoju vyskupu. Jis net numarino 3 vyskupus — savo dėdę, vysk. Karpį, vysk. Antaną Tiškevičių. Varnių kapitula tikėjosi, kad jį pakels į tikruosius vyskupus, bet visada buvo greitesni Vilniaus kanauninkai. Jie parinkdavo vyskupą Žemaičiams.

Vysk. Aleksandras Gorainis parašė knygelę, kuri išleista 1734 m. Vilniuje. Knygelė vadinasi „Kninga S. Juzupa apei wisokies Broctas". Valančius rašo, kad ir jo laikais ši knygelė buvo skaitoma.

32. Juozapas Mykolas Karpis (1736.XI.19—1739.XII.10). Kilęs iš garsios ir turtingos Karpių giminės, kuri išsilaikė iki nepriklausomos Lietuvos laikų. Gimęs 1679 m. Rekyvos dvare prie Šiaulių, krikštytas Šiaulių bažnyčioje, mokėsi Vilniaus akademijoje, ėjo valstybines pareigas, buvo net D. Lietuvos kunigaikštijos sekretorius, paskui įstojo į kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1719.VIII.15. Iki pat mirties buvo Vilniaus prelato padėjėjas, valdė Trakų prepozitūrą. Augustas III jis nominavo Žemaičių vyskupu, popiežius Klemensas XII 1736.XI.19 patvir-

Buvusi Žemaičių vyskupijos katedra Varniuose, šoninis vaizdas. Dr. L. Kenstavičiaus 1976 m. nuotrauka

tino. Konsekruotas Vilniuje 1737.II.7, į Varnius atvyko 1737.II.23.

Valančius rašo, kad per jo ingresą, pagal to meto paprotį, buvo vienuolių vieši disputai. Du bernardinai ginčijosi apie tikėjimo dalykus su Kražių jėzuitais. Taip pat tokių ingresų metu vyskupui įteikdavo ir panegirikos knygeles, kurias parašydavo Kražių jėzuitai, kartais ir Kalvarijos domininkonai, jei vyskupas buvo jų geradarys.

Jo valdymo metas buvo trumpas, bet jis vis dėlto paliko pėdsakus ir buvo rūpestingas vyskupas. Atstatė nuo karo nukentėjusias bažnyčias, gausiai šelpė vargšus. Iki tol nebuvo aiškios ribos tarp Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų. Jis susitarė su Vilniaus vyskupu ir išvedė aiškias Žemaičių vyskupijos ribas.

1737 m. išleido lotynišką laišką kunigams. Tas laiškas spausdintas Vilniaus spaustuvėje. Laiške yra įdomios medžiagos žemaičių kultūros papročių istorijai.

1739 m. gruodžio mėn. išvyko lankyti Trakų bažnyčios, nes buvo ir Trakų klebonas. Ten susirgo ir gruodžio 10 d. mirė. Jį atvežė į Varnius ir 1794.II.8 palaidojo katedros rūsyje.

Toliau vyskupiją valdė sufraganas Aleksandras Gorainis.

33. Antanas Tiškevičius (1740.IX.16—1762.I.31). Grafas. Buvo gimęs 1692 m., studijavo Vilniuje, gavo filosofijos daktaro laipsnį. Į kunigus įšventintas 1715 m., paskirtas Vilniaus kurijos kancleriu, paskui kanauninku, 1739 m. Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčios klebonu, buvo dar Lehojsko ir Hajnos (Minsko srityje) parapijų klebonas. 1739.VII.20 paskirtas Kijevo vyskupo pagalbininku. Konsekruotas Vilniuje. 1740.IX.16 paskirtas Žemaičių vyskupu. Popiežiui leidžiant, ir toliau pasiliko Vilniaus katedros kanauninku, Šv. Kazimiero koplyčios prepozitu ir Lehojsko klebonu. Vilniaus kanonijos atsisakė tik 1761 m.

Žemaičiuose jis vyskupavo 22 metus ir daug nuveikė. Pervažiavęs vyskupiją, patyrė, kad kunigams trūksta mokslo. Įsakė visiems važiuoti į Varnius ir 3 mėnesius mokytis kunigiškų dalykų.

Iš pagrindų pertvarkė seminariją. Joje tesimokė tada tik 8 klierikai. Jis pastatė didesnius, erdvesnius namus, kad patrauktų kandidatus. Pakeitė ir seminarijos mokytojus. Iki tol mokė jėzuitai, o dabar į jų vietą pakvietė

Alsėdžių bažnyčios altorius 1978 metais

pijarus. Nustatė klierikams ir kunigams privalomas 7 dienų metines rekolekcijas, 1743 m. Varniuose įkurdino vienuolius rokitus, kurie rūpinosi sergančiais ir paliegusiais kunigais, 1758 m. Kražiuose įkūrė seserų marijavičių vienuolyną.

Parapiją padalijo į 10 dekanatų: Varnių, Alsėdžių, Šiluvos, Rietavo, Skuodo, Joniškio, Šeduvos, Krakių, Veliuonos, Viekšnių.

Prie jo pastatytos 9 naujos bažnyčios. Pastatyta Gegrėnų bažnytėlė ir padaryta Kalvarijos filija, Viešvienų bažnytėlė, Darbėnų ir Kulių filijos paverstos parapijomis. Beržore pastatyta 14 stacijų koplyčių, ir ten apsigyveno kunigas.

Mėgdavo važiuoti į Šiluvos ir Kalvarijos atlaidus, nustatė tvarką, kaip iškilmingai parapijos turi eiti į tuos atlaidus, pats dalyvaudavo juose ir laikydavo iškilmingas pamaldas. Labiausiai mėgo Kalvarijos domininkonus. Jiems ant Varduvos upės kranto pastatė didžiulę medinę bažnyčią, kurioje buvo 24 altoriai. Pastačius mūrinę bažnyčią, XIX a. pradžioje ši bažnyčia buvo sugriauta.

Jo giminė buvo vysk. Jurgis Tiškevičius, Kalvarijos steigėjas, miręs Prūsijoje. Vysk. Antanas Tiškevičius 1757 m. gavo visus reikiamus leidimus ir jo palaikus parvežė į Žemaičių Kalvariją, atlikęs dviejų savaičių budynę, cino karste tuos palaikus 1762.I.3 palaidojo bažnyčioje po didžiuoju altoriumi. Vėliau, nugriovus bažnyčią, toje vietoje buvo pastatyta medinė koplytėlė, kuri parapijos sode išstovėjo iki II pasaulinio karo, gal ir dabar tebestovi.

Dviem atvejais lotyniškai aprašė savo vyskupijos stovį ir nusiuntė į Romą. Pats dažnai važinėjo kaip senatorius į seimus.

Jo rūpesčiu kanauninkams ir prelatams įvesti puošnūs raudoni drabužiai ir ant krūtinės kabinami kryžiai. Tai labai papuošė iškilmes katedroje.

1752 m. sušaukė Varniuose vyskupijos sinodą ir jo nutarimus išleido atskira knygele. 1750 m. pasirodė jam dedikuota knygelė, versta iš lenkų kalbos: „Pedelis miros saldžiausi medi Kryžiaus Jezaus Pona".

Mirė 1762.I.31 Alsėdžiuose. Palaidotas Varniuose.

34. Jonas Dominikas Lopacinskis (1762.IV.19—1778.I.11). Buvo gimęs 1708.V.9 Lopacinės dvare, Mstislaulio vaivadijoje. Pradžioje mokėsi Vilniuje. Dar klieriku būdamas, gavo Kražių klebono titulą ir beneficijos pajamas mokslui eiti. Toliau studijavo Varšuvos Šv. Kryžiaus seminarijoje. Kunigu įšventintas 1732.V.8, paskirtas Vilniaus katedros kanauninku, 1753 m. pakeltas prelatu scholastiku. Dėl tos vietos jis turėjo kovoti su lenku prelatu. Popiežius parinko jį kaip lietuvį. Turėjo dar Anykščių parapiją, kurią valdė per vikarą. Žemaičių vyskupas A. Tiškevičius padarė jį ir Šiluvos klebonu. Šiluvoje jis pradėjo statyti mūrinę bažnyčią, bet jos nebaigė, nes buvo paskirtas vyskupu.

Teisių daktaro laipsnį gavo Vilniaus universitete 1756.VII.13.

Buvo talentingas ir energingas kunigas. Mirus vyskupui A. Tiškevičiui, karalius Augustas III jį nominavo Žemaičių vyskupu, pop. Klemensas XII patvirtino 1762.IV.19. Vyskupu įšventintas Vilniuje 1763.VI.10. Liepos 17 d. iškeliavo ir domininkonai ta proga jam įteikė Vilniuje atspaustas knygeles.

Norėdamas geriau pažinti vyskupiją, įsakė klebonams kuo tiksliausiai aprašyti savo parapijas ir atsiųsti jam į Alsėdžius. 1765 m. sukvietė į Varnius kunigus, norėdamas pamokyti silpniau nusimanančius. Aplinkraščiais ragino stropiau ruošti pamokslus, kad jie būtų paprasti ir žmonėms suprantami. Savo vyskupijos aprašyme, kurį nusiuntė Romon, nusiskundė, kad bajorija nesiklauso lietuviškai sakomų pamokslų.

Jam vyskupaujant, buvo pastatytos šios bažnyčios bei koplyčios: Konstantinavos, Medingėnų, Budrių, Pakražančio, Karklėnų, Radviliškio, Rozalimo (ir altarija), Pagramančio, Janapolės (pastatyta paties vyskupo), Mosėdžio, Šaukoto, Nemakščių (ir altarija steigta), Vaiguvos, Ukrinų, Aleksandrijos, Jokūbavo, Batakių, Luokės, Vainuto.

Šis vyskupas ir pats buvo didelis statytojas, mėgo gražią architektūrą. Perstatė rūmus Alsėdžiuose, pastatė gražius trobesius vyskupų valsčiuose ir miestuose — Krakėse, Pašvitinyje, Girkalnyje, Viduklėje, Mosėdyje. Varnių katedrą pagražino marmuru, pastatė vikarams ir choristams namus, išmūrijo naują seminariją.

Labai mėgo Viržuvėnus, kurie yra į šiaurės vakarus nuo Varnių (apie 11 km). Ten buvo vyskupų žemės, ten jis pasistatė gražius rūmus, įrengė puikų sodą. Ten dažnai ir gyvendavo. Pačią vietovę nuo savo vardo Jono pavadino Janapole ir pakėlė į parapijas. Kurijos žmonėms buvo patogu čia atvykti.

Vyskupas labai budriai sekė vyskupijos religinį gyvenimą; buvo kietas kitatikiams. 1774 m. į Varnius parkvietė vienuolius kunigus misininkus ir jiems pavedė kunigų seminariją. Vyskupijos globėju parinko šv. Joną Krikštytoją ir įsakė birželio 24 d. švęsti visoje vyskupijoje. Išleido potvarkius vykstantiems į Kalvarijos ir Šiluvos atlaidus. 1776 m. atšventė bažnyčios jubiliejų, atnaujino paprotį iš sakyklos paskelbti tuos, kurie eina į kunigus. Jam rūpėjo, kad geri kandidatai patektų į kunigų seminariją. Vyskupaudamas laikėsi dėsnio: Ne kaimenė ganytojui, bet ganytojas kaimenei yra Dievo duotas. Mėgo raštą; pats iš prancūzų kalbos į lenkų išvertė 2 knygas. Jo įsakymu išleistos 2 lietuviškos religinio turinio knygelės: viena apie Šv. Šeimą, antra apie jubiliejinius metus. Parašė 2 išsamias reliacijas Šv. Sostui. Mirė 1778.I.11 Janapolėje. Palaidotas Varniuose.

Žemaitiška koplytėlė ant žemės. Alsėdžių apylinkėse 1978 metais

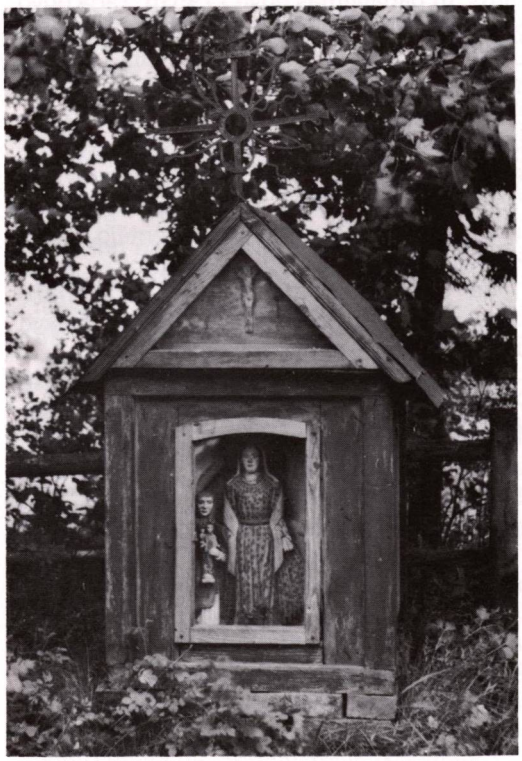

35. Jonas Steponas Giedraitis (1778.III.30—1802.V.13). Iškeltas Vilniaus vyskupo Masalskio, su jo parama ėjęs mokslus. Įsišventinęs kunigu, gavo Vilniaus parapiją ir prelatūrą, 1763 m. jau buvo vyskupas sufraganas, 1764 m. paskirtas Livonijos ir Piltenės vyskupu. Daugiausia gyveno Varšuvoje, nes mokėjo įsiteikti karaliui Poniatovskiui. 1778 m. mirus Žemaičių vyskupui Lopacinskiui, tuoj per karalių išsirūpno sau šią vietą. Į Varnius atvyko 1778 m. Atlikęs ingresą, greit vėl išvažiavo į Varšuvą ir buvo karaliaus patarėjas — senatorius. Vyskupiją valdė laiškais. Iš Varšuvos įsakė kunigams viešiai neplakti „griešninkų", nei patiems leisti plaktis Didįjį penktadienį. Kaip Valančius rašo, buvo toks paprotys, kad žmonės „griešninkai", apsivilkę maišais, bažnyčioje viešai plakdavosi.

Vyskupas daug dėmesio skyrė Šiluvai. Du jo paskirti kunigai tyrė stebuklus, o pats vyskupas, gavęs reikiamus raštus iš popiežiaus, 1786.IX.8 vainikavo Šiluvos Mariją aukso karūna. Buvo didelės iškilmės, kuriose dalyvavo 30.000 žmonių.

Jam teko pergyventi ir valstybės padalijimus. Po II valstybės padalijimo jo valdyta Livonijos vyskupija beveik visa atiteko rusams. III padalijimas buvo 1795 m. Tada buvo okupuota senoji Lietuvos ir Lenkijos valstybė. Užnemunė teko Prūsijai, o visa kita Lietuvos dalis — Rusijai.

Pasibaigė ir vyskupo viešnagė Varšuvoje, jo senatorystė. Grįžo į Alsėdžius ir tvarkė vyskupijos reikalus. Mokėjo įsiteikti carienei Kotrynai II, ir ši neatėmė jo valdytų valsčių, nei turėtų turtų. O kiti vyskupai nukentėjo. Caras Povilas I jį net apdovanojo kryžiumi.

Jo valdymo metu pastatyta daug mažų koplyčių, kad bajorams būtų patogu lankyti bažnyčias ir nereikėtų toli važiuoti.

Vyskupu jis išbuvo 40 metų, o Žemaičių vyskupu — 25. Iš jų tik 8 metus gyveno Alsėdžiuose, nes daugiausia laiko praleido Varšuvoje. Būdamas Alsėdžiuose, plačiai atidarė duris visiems pavargėliams ir vargšams, juos priiminėjo ir valgydino.

Labai rūpinosi turtingomis beneficijomis; net tapęs Žemaičių vyskupu, neatsisakė anksčiau turėtų beneficijų. Rūpinosi iškelti ir Giedraičių giminę. Būdamas Livonijos vyskupu, jis 42 žemaičių kunigus, daugiausia iš Giedraičių giminės, pakėlė Livonijos kanauninkais.

Žemaičių vyskupas Jonas Steponas Giedraitis (1778—1802)

Naujoji okupantų valdžia kišosi į Bažnyčios gyvenimą. Giedraitį norėjo paskirti metropolitu visų vyskupijų, kurias Rusija užėmė, bet tas planas subyrėjo, nes pats Giedraitis buvo paliestas paralyžiaus ir turėjo pasitraukti iš savo pareigų. Buvo nužudytas ir caras Povilas I, šio projekto sumanytojas. Giedraičiui jau teko kreiptis į Aleksandrą I, kad leistų perduoti vyskupijos valdymą savo įpėdiniui.

Rusų valdžia taip pat pertvarkė ir pačią vyskupijos įstaigą, nustatė tarnautojų skaičių bei jų darbą.

36. Juozapas Arnulpas Giedraitis (1802.V.13—1838.VII.17). Buvo gimęs 1754.VI.29 Giedraičiuose. Mokėsi Vilniuje, 1775 m. stojo į Varnių kunigų seminariją. Dar jos nebuvo baigęs, kai vysk. Jonas Steponas Giedraitis jį iškvietė į Varšuvą. Ten tuoj gavo tituliarinio Livonijos kanauninko laipsnį. Kunigu įšventintas 1781 m. ir tuoj paskirtas Laižuvos klebonu, bet tos parapijos jis net per 10 metų neaplankė. Vysk. Steponas Gied-

Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulpas Giedraitis (1802—1838)

raitis jį pasiuntė į Romą teologinių studijų pagilinti. Tačiau ten nestudijavo, o keliavo po Italiją, metus gyveno Paryžiuje. Paskui per Olandiją ir Vokietiją grįžo į Lietuvą ir tuoj atsidūrė Varšuvoje. Žemaičių kapitula 1785 m. jį išrinko prelatu scholastiku, 1788 m. prelatu arkidiakonu. Varšuvoje išlaikė doktorato egzaminus, o patį teologijos daktaro laipsnį gavo Vilniaus akademijoje 1792.VI.19.

1791 m. popiežius Pijus VI jį patvirtino Žemaičių vyskupo koadjutoriumi. Tai buvo prieš pat paskutinį Lietuvos padalijimą ir okupavimą. Okupavus rusams Lietuvą (1795), jis vyko į Petrapilį sukilime nukentėjusių žemaičių užtarti. Carei Kotrynai jis išpažino savo ištikimybę ir už tai gavo brangų kryžių. Valančius šią pastraipą užsklendžia tokiu sakiniu: „Ta (Kotryna II, PJ), žmoniszkaj prijemusi, pakabina ąnt jo sprąndu didej brąngi križių" (ŽV, I, 249, psl.).

Čia Valančius šaiposi už tokį linkčiojimą carams. Kitoje vietoje jis panašiai rašo ir apie prel. Rupeiką, kuris buvo parsidavęs rusams ir apdovanotas ordinais.

Susirgęs vysk. Steponas Giedraitis jį pasiuntė į Petrapilį su prašymu būti atleidžiamas iš pareigų ir kad į jo vietą paskirtų Juozapą Arnulpą Giedraitį. Kaip seniau Lietuvos ir Lenkijos karaliai nominuodavo į vyskupus, taip dabar padarė ir caras. Jį 1801.VII.11 paskyrė Žemaičių vyskupu, popiežius 1802.V.13 tą paskyrimą patvirtino dar prie gyvos Stepono Giedraičio galvos.

Naujasis vyskupas dabar savo konsistoriją perkėlė į Varnius ir ten pats apsigyveno. Kai 1812 m. per Lietuvą žygiavo Napoleonas, jis išleido dvi „gromatas" — žemaitiškai ir lenkiškai — ir ragino palaikyti prancūzus. Tačiau dėl tų laiškų jis nenukentėjo, kai Napoleonas karą pralaimėjo.

Nuo 1820 m. jis rūpinosi pakelti žmonių švietimą ir ragino klebonus kurti parapines mokyklas. Užėjus 1831 m. sukilimui, jis vėl paskelbė atsišaukimą ir ragino dėtis prie sukilimo. Skyrė net kapelionus į sukilėlių būrius, Varniuose leido įtaisyti patrankų liejyklą ir tam reikalui suvartoti bažnyčių varpus. Tačiau po sukilimo tardymo komisija jam buvo švelni ir tepasakė, kad jis buvo persenęs (77 metų), ir negalėjo suprasti, ką pakišo pasirašyti sekretoriai. Caro įsakymu buvo tik pašalintas iš tiesioginių vyskupijos valdymo pareigų. Vyskupijos valdymas buvo pavestas sufraganui Simonui Giedraičiui.

Tada Juozapas Arnulpas persikėlė į Alsėdžius ir užsiėminėjo literatūriniu darbu. Jau 1816 m. jis buvo baigęs savo „Naujo Įstatymo Jėzaus Christaus" vertimą. Knygą išleido Petrapilyje. Valančius sako, kad jis ministerio Galicino pavedimu buvo surinkęs žinias apie žemaičių kalbą ir ją aprašęs, bet tas aprašas neišliko. Iš italų kalbos vertė eilėraščius; išliko tik vienas eilėraštis. Domėjosi ir lietuvių kalbos mokslu bei gramatika.

Prie jo buvo pastatytos šios bažnyčios ir įkurtos naujos parapijos: Kruopių, Laukžemio, Adakavo, Girdiškės, Skaudvilės.

Mirė nusenęs Alsėdžiuose 1838.VII.5 (17). Visą mėnesį jo kūną balzamavo, paskui nuvežė į Varnių katedrą ir po didžiuoju altoriumi rūsyje palaidojo. (Jo atviras karstas buvo laikomas ir Lietuvos nepriklausomybės laikais. Kūnas dar buvo nesunykęs).

36 a. Simonas Giedraitis tikruoju Žemaičių vyskupu nebuvo, tik vyskupu sufraganu. Nušalinus Juozapą Arnulpą Giedraitį nuo pareigų, jis administravo vyskupiją.

Buvo gimęs 1764 m. Vilkijoje, mokėsi Kauno apskrities mokykloje, 1783 m. įstojo į Varnių kunigų seminariją, dar klierikas vyskupo Stepono Giedraičio iškviestas į Varšuvą, kur dirbo popiežiaus nuncijaus raštinėje. Į kunigus įšventintas 1787 m., tuojau iš Vilniaus akademijos gavo teologijos daktaro laipsnį, nors nei ten, nei kitose aukštesnėse mokyklose nestudijavo. Buvo Šiluvos infultas. 1804 m. Petrapilio dvasinė kolegija jį paskyrė vysk. Juozapo Arnulpo Giedraičio koadjutoriumi. Kolegija norėjo įsitvirtinti, panašiai kaip Vilniaus kapitula Lietuvos laikais. Bet popiežius jų nepaklausė, 1812 m. jį patvirtino Žemaičių sufraganu.

Simonas Giedraitis mokėjo įsiteikti rusams, 1808—1819 m. atstovavo Žemaičių vyskupijai Petrapilio dvasinėje kolegijoje, o nuo 1829.IV.1 buvo valdžios paskirtas tos kolegijos pirmininku.

1831 m. sukilimo metu, caro Mikalojaus I įsakytas, drauge su kun. J. K. Gintila ir kun. J. Rupeika, lydėjo gen. Pahleno į Lietuvą žygiuojančią kariuomenę ir padėjo numalšinti sukilėlius. Sukilėliai vos jo nenušovė. Tada jis pasitraukė į Latviją. Po sukilimo caro įsakymu perėmė Žemaičių vyskupijos valdymą. Mirus vysk. J. A. Giedraičiui, kapitula jį išrinko generaliniu vikaru ir vyskupijos administratoriumi.

Žemaitiška koplytėlė Varnių valsčiuje. 1978 m. nuotrauka

Tose pareigose jį patvirtino caras, bet iš popiežiaus patvirtinimo negavo. Visiškai nusenęs, vyskupijos valdymą pavedė kitiems, o pats gyveno Alsėdžiuose. Ten liepė atvežti tuos, kurie norėjo priimti sutvirtinimo sakramentą. Valančius jo aprašymą baigia taip: „... žmonės pradieja plusti isz wisur į Alsiedius, o wiskups kartajs bažnyczioj, kartajs sawa numusi atsisiedes, kiek įwejkdamas dirmawoje“ (ŽV, I, 272 psl.).

Po jo vyskupijos administratoriumi caras paskyrė kun. Joną Krizostomą Gintilą.

Kun. Jonas Krizostomas Gintila buvo gimęs 1788.XI.14 Gelindėnuose, Alsėdžių valsčiuje. Mokėsi Žemaičių Kalvarijoje ir Telšiuose, Kraslavos kunigų seminarijoje. Kunigu įšventintas 1812.IX.19, dar studijavo Vilniaus universitete, 1817—1822 m. universiteto ir vyriausios seminarijos egzegetikos dėstytojas, 1821 m. gavo teologijos daktaro laipsnį, 1822 m. paskirtas Žemaičių kapitulos kanauninku, išsikėlė į Žemaičių vyskupiją, 1828—1835 m. Kartenos klebonas ir Petrapilio dvasinėje kolegijoje žemaičių vyskupijos atstovas, o 1835—1844 m. nuolatinis tos kolegijos valdžios atstovas.

1831 m. sukilimo metu jis su vysk. Simonu Giedraičiu važinėjo po Žemaitiją, kad žmonės mestų sukilimą ir klausytų valdžios. Ties Švėkšna juos apšaudė sukilėliai. Paskui grįžo į Petrapilį ir buvo Maltos bažnyčios Petrapilyje klebonas. 1838 m. caras Mikalojus I jį paskyrė Šiluvos infultu, 1840 m. nominavo sufraganu, bet popiežius tos nominacijos nepatvirtino. 1844 m. caro paskirtas vyskupo nominatu, valdė Žemaičių vyskupiją. Rusų valdžia įvairiais būdais stengėsi jį paskirti vyskupu, bet popiežius Grigalius XVI ant pristatymo rašto savo ranka parašė: „Gintyllo nunquam episcopus“ — Gintila niekados nebus vyskupu.

Vyskupiją valdė iki 1850 m. Tada vyskupu buvo paskirtas Motiejus Valančius. Gintila pasiliko ir toliau gyventi Alsėdžiuose, kur turėjo didžiulę 20.000 tomų biblioteką, rašė hebraiškus, lenkiškus raštus. Alsėdžiuose jis ir mirė 1857.VII.25 (VIII.6). Palaidotas šventoriuje, kur pats buvo pasistatęs sau antkapį.

Kun. J. Gintila buvo labai parsidavęs rusams, caro valdžios patikėtinis, apdovanotas daugeliu rusiškų ordinų. Valančius savo „Pastabos pačiam sau“ labai jį neigiamai aprašo.

Vysk. M. Valančiaus rūpesčiu paruoštas ir išleistas paveikslas blaivybės įvedimo atminimui

Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius (1849—1875), didysis Žemaičių ir visos Lietuvos dvasios vadovas, švietėjas, lietuvių tautinio atgimimo pradininkas

37. Motiejus Valančius (1849.IX.26—1875.V.29). Valančius savo „Žemaičių vyskupystę“ užbaigia Simono Giedraičio aprašymu. Tuo ir baigia pirmąjį tomą, visai nenujausdamas, kad jam pačiam teks pratęsti šią istoriją ir į Žemaičių vyskupų eiles įsirašyti vienu iš didžiausių ir svarbiausių vyskupų.

Jis gimė 1801.II.28 Nasrėnų kaime, Salantų valsčiuje. Vėliau pasidirbo metrikas ir pasivadino Volončevskiu. Tokie bajoriški dokumentai buvo reikalingi aukštajam mokslui eiti.

Jis mokėsi Žemaičių Kalvarijos domininkonų šešiaklasėje mokykloje (1816—1821), Varnių kunigų seminarijoje (1822—1824); 1824 m. pasiųstas į Vilniaus vyriausiąją seminariją — Vilniaus universiteto teologijos fakultetą. Po 4 metų studijų gavo teologijos kandidato laipsnį, kunigu įšventintas 1828.V.16 Vilniaus katedroje. Jis buvo įsirašęs į Vilniaus vyskupiją. 6 metus buvo mokyklos kapelionu Moziriaus (prie Minsko) apskrities mokykloje. Ten jis ramiai praleido 1831 m. sukilimą. Rusų valdžios akyse buvo be dėmės, todėl jam nedaryta kliūčių persikelti į Žemaičių vyskupiją.

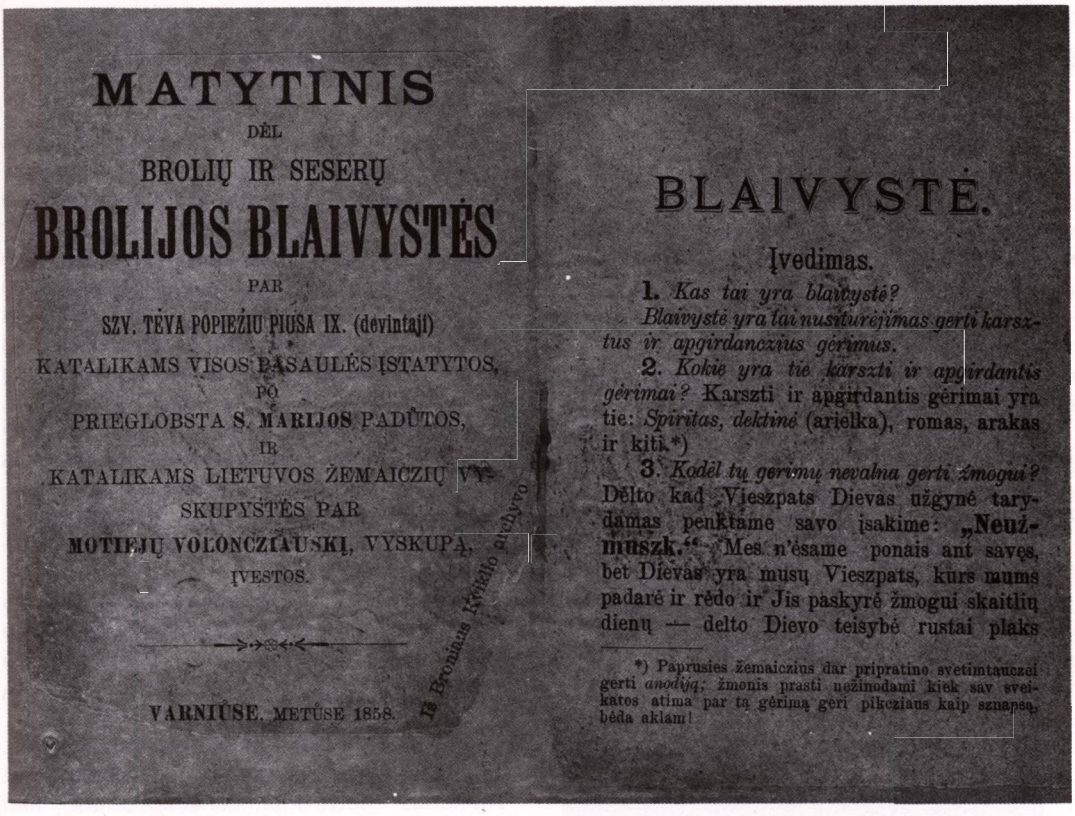

MATYTINIS

DĖL

BROLIŲ IR SESERŲ

BROLIJOS BLAIVYSTĖS

PAR

SZV. TĖVA POPIEŽIU PIUSA IX. (devintaji)

KATALIKAMS VISOS PASAULĖS ĮSTATYTOS,

PO

PRIEGLOBSTA S. MARIJOS PADŪTOS,

IR

KATALIKAMS LIETUVOS ŽEMAICZIŲ VYSKUPYSTĖS PAR

MOTIEJŲ VOLONCZIAUSKĮ, VYSKUPĄ,

ĮVESTOS.

VARNIŪSE. METŪSE 1858.

Iš Broniaus Kviklio archyvo

BLAIVYSTĖ.

Įvedimas.

1. *Kas tai yra blaivystė?*

Blaivystė yra tai nusiturėjimas gerti karsztus ir apgirdanczius gėrimus.

2. *Kokie yra tie karszti ir apgirdantis gėrimai?* Karszti ir apgirdantis gėrimai yra tie: *Spiritas, dektinė* (arielka), romas, arakas ir kiti.*)

3. *Kodėl tų gerimų nevalna gerti žmogui?* Dėlto kad Vieszpats Dievas užgynė tarydamas penktame savo įsakime: **„Neužmuszk.“** Mes n'ėsame ponais ant savęs, bet Dievas yra musų Vieszpats, kurs mums padarė ir rėdo ir Jis paskyrė žmogui skaitlių dienų — delto Dievo teisybė rustai plaks

*) Paprusies žemaiczius dar pripratino svetimtauczei gerti *anodiją;* žmonis prasti nežinodami kiek sav sveikatos atima par tą gėrimą geri pikcziaus kaip sznapsą, bėda aklam!

Vysk. M. Valančiaus įkurtos Blaivystės Brolijos vadovas — nario knygelė, išleista Varniuose, 1858 metais

Vyskupo M. Valančiaus gyvenamasis namas Varniuose

Vyskupo M. Valančiaus kėdė, stovėjusi Varnių katedroje

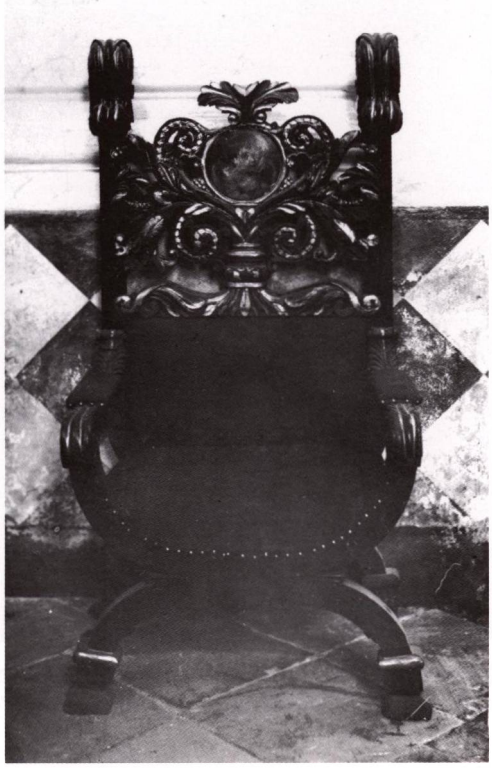

1834—1840 m. jis buvo Kražių gimnazijos tikybos mokytojas, kapelionas ir knyginin-kas. 1840 m. pakviestas į Vilniaus dvasinę akademiją dėstyti pastoralinės teologijos ir biblinės archeologijos — profesoriumi ad-junktu. Ten bedėstydamas 1842 m. įsigijo teologijos daktaro laipsnį. Tais pačiais metais seminarija buvo perkelta į Petrapilį. Su ja išsikėlė ir Valančius. Petrapilyje išbuvo trejetą metų. Petrapilio klimatas kenkė jo sveikatai, todėl paprašė, kad jį perkeltų į Žemaitiją. 1845 m. paskiriamas Varnių kunigų seminarijos rektoriumi. Seminarijoje įvedė griežtą drausmę ir pakėlė dėstymo lygį. Čia dirbdamas, 1848 m. parašė ir išleido „Žemaičių vys-kupystę".

Rusija 1847 m. pasirašė konkordatą su Vatikanu. Valdžia ryžosi sutvarkyti vyskupijų reikalą, nes jas valdė tik valdžios paskirti administratoriai, kurių popiežius nepa-tvirtino.

Į Žemaičių pavyskupius buvo pasiūlytas M. Valančius. Valdžiai jis pasirodė priimtinas, bet Vatikanas netvirtino, reikalaudamas, kad pirma būtų paskirtas vyskupas, o tik paskui sufraganas. Kandidatų sąraše į vyskupus Valančius buvo įrašytas paskutinis, bet Vatikanas jį pasirinko. 1848.IX.26 jį paskyrė

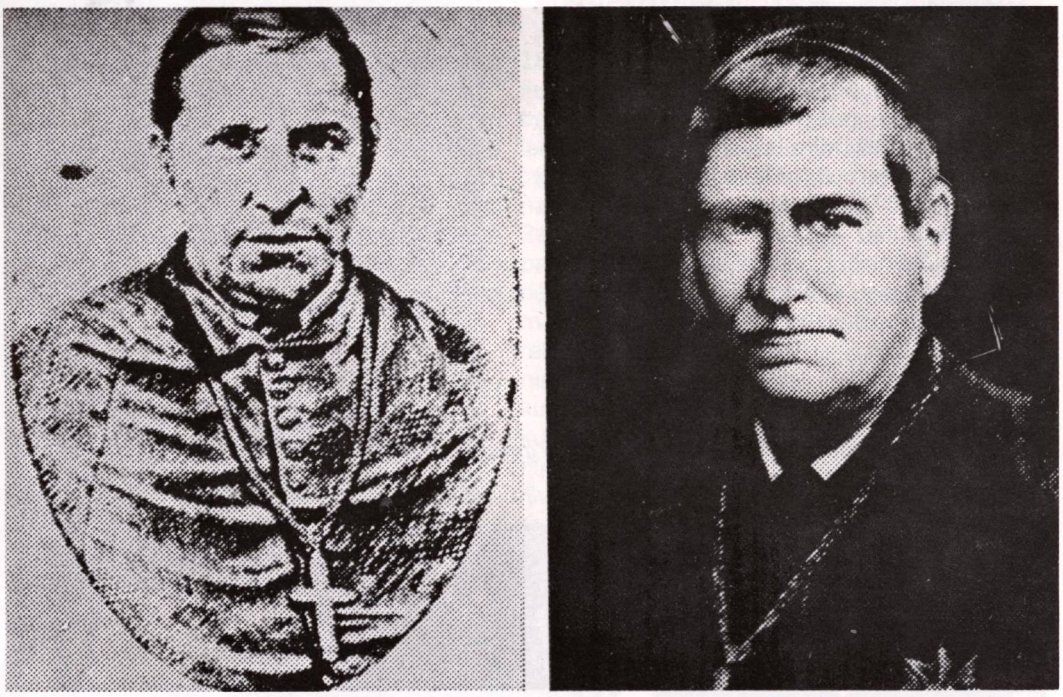

Vyskupo M. Valančiaus portretai

Žemaičių vyskupu. Vyskupu buvo konsekruotas 1850.II.24 Petrapilyje, kovo 5 d. gavo audienciją pas carą. Grįžęs į Varnius, balandžio 9 d. atliko ingresą. Pirmą ganytojišką laišką išleido lenkų ir lietuvių kalbomis, tuo lietuvių kalbai atidarydamas duris į vyskupo ganytojiškus laiškus.

Pasirašant konkordatą, buvo pertvarkyta Žemaičių vyskupija. Ji buvo labai padidinta, priskirta jai Vilniaus vyskupijos dalis, kuri buvo Kauno gubernijoe. Buvo priskirtos 94 parapijos, esančios Panevėžio, Ukmergės, Utenos, Zarasų, Obelių, Kuršo, Žiemgalių dekanatuose.

Savo vyskupišką ir visuomeninę veiklą vyskupas labiausiai išplėtė iki 1863 m. Jis gyveno Varniuose prie katedros ir prie seminarijos ir labai energingai tvarkė vyskupiją. Nuolat lankė parapijas ir vietoje sprendė jų reikalus. Rėmėsi jaunais, veikliais kunigais. Pakėlė visų kunigų mokslo lygį, nes privertė juos daugiau skaityti.

Po 1863 m. sukilimo visą vyskupijos įstaigą ir kunigų seminariją valdžia perkėlė į Kauną, į gubernijos miestą. Perkėlė dėl to, kad būtų patogiau sekti ir kontroliuoti. Varniai buvo užkampis, sunkus pasiekti valdžios žmonėms. Dabar Kaune viską turėjo savo akyse. Po 1863 m. sukilimo valdžia labai pradėjo persekioti Bažnyčią, suvaržė kunigų laisvę, bažnyčių statybą ir t.t. Norėjo viską kontroliuoti. Valančius ir tais sunkiais laikais mokėjo tvarkytis, gauti leidimus. Jo vyskupavimo laikais pastatytos 25 naujos bažnyčios, suremontuota 20.

Valančius atliko 4 didelius darbus lietuvių tautai. 1. Steigdamas parapines mokyklas, jis išmoke tautą skaityti ir rašyti. Jo išmokyti žmonės jau vėliau pasitiko. „Aušrą" ir ją skaitė. 2. Nublaivino tautą, įkurdamas Blaivybės broliją. Jo blaivybės idėja apėmė visą vyskupiją ir žmonėms padarė labai daug gero. 3. Suorganizavo slaptųjų knygų gabenimą iš Prūsijos, kai buvo uždrausta lietuviška spauda. Jis pats parašė pirmąsias knygeles ir išaiškino, kas tasai spaudos draudimas, ko jis siekia. Knygnešiams nurodė kelią ir būdą, kaip aprūpinti tautą lietuviškomis knygomis. 4. Davė tautai pirmąsias reto grožio bei vaizdingumo beletristines knygas. Jo knygos turėjo milžinišką pasisekimą, ir jis pripratino žmones lietuviškai skaityti.

Tamsiausiais, liūdniausiais laikais jis išvedė tautą per didžiausius pavojus, ją subūrė, sucementavo į vieną glaudžią krikščionišką ir dorą bendruomenę. Ant jo didelio palikimo vėliau galėjo išaugti tautinis lietuvių judėjimas — atbudimas su „Aušra", „Tėvynės sargu", „Varpu" ir kitais laikraščiais. Tad neveltui šis 37-sis Žemaičių vyskupas vadinamas didžiuoju.

Keista, Žemaičių vyskupijoje buvo 3 Motiejai: pats pirmasis vyskupas, paskui Motiejus, kuris pirmas apsigyveno Alsėdžiuose. Šią klaidą atitaisė trečias Motiejus — Valančius, kuriam nerūpėjo dvarai, žemės turtai, o jo ganomų avelių likimas ir išganymas.

Valančius mirė Kaune. Vežti laidoti į Varnius neleido valdžia, nes būtų tai galėję išvirsti masinėmis demonstracijomis prieš rusų valdžią. Jį palaidojo Kaune, po katedra, ties didžiuoju altoriumi. Lyg kokį kertinį akmenį padėjo šiai katedrai, iš kurios jau sklis lietuviška dvasia. Tai jau atbundančios Lietuvos katedra.

Paminklas vyskupui M. Valančiui, pastatytas Varniuose nepriklausomybės metais. Po II pasaulinio karo okupantų nugriautas

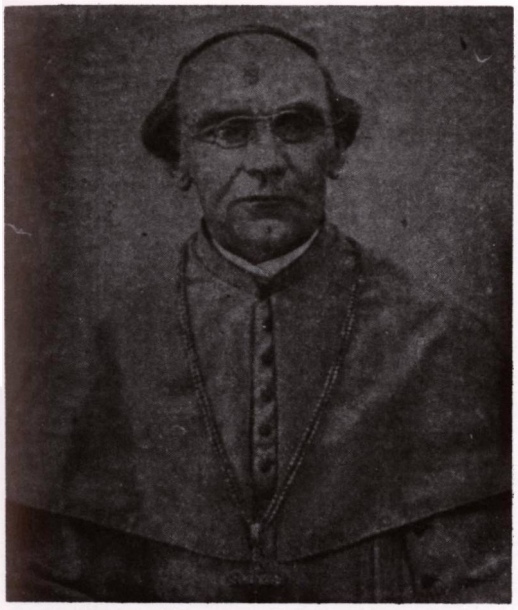

Žemaičių vyskupas Mečislovas Leonardas Paliulionis (1875—1883)

38. Mečislovas Leonardas Paliulionis (1883.III.5—1908.V.2). Po Valančiaus mirties vyskupiją 1875—1883 m. valdė buvęs Petrapilio dvasinės akademijos rektorius vysk. Aleksandras Beresnevičius. Valdžia jį labai persekiojo, paskui visai išstūmė iš Lietuvos, padarė Kujavų Kališo vyskupu su būstine Vloclavke.

Rusų valdžios parinktas naujas vyskupas — Mečislovas Leonardas Paliulionis. Jis buvo niekur neprasikišęs, ramus profesorius, rusams labiau priimtinas, nei kovingas sufraganas A. Beresnevičius.

M. Paliulionis buvo gimęs 1834 m. Smilgių parapijoje, Panevėžio apskrityje. Mokėsi Varniuose, Petrapilio dvasinėje akademijoje. Profesoriavo Varnių ir Kauno seminarijose. Lietuviškajame gyvenime jis nebevaidino jokio vaidmens, stengėsi išlaikyti lenkiškosios unijos ryšius, bet buvo uolus kovotojas už bažnytines teises, tiesiog karštas katalikas, trokštantis numirti kankinio mirtimi. Lietuviams atrodė lenkomanas, o lenkams — litvomanas.

Jam pripažįstami du nuopelnai: kad pakėlė kunigų išsimokslinimą, nes pailgino iki 5 metų seminarijos kursą, ir pakėlė katedros muzikinį lygį, nes vargonininku pasikvietė kompozitorių Juozą Naujalį. Šis prie katedros jau ėmė organizuoti ir lietuviškos muzikos augimą.

39. Gasparas Felicijonas Cirtautas (1910.IV.7—1913.IX.17). Žemaitis, gimęs 1841.VI.9(21) Kretingos apskrityje, Padumliuose. Mokėsi Rietave, Šiauliuose, Varniuose, baigė Petrapilio dvasinę akademiją magistro laipsniu. Kunigu įšventintas 1868.III.16. Tuojau paskirtas profesoriauti Žemaičių seminarijoje, kur dėstė lotynų kalbą. Dar dėstė Šv. Raštą ir dogmatinę teologiją, 1877—1888 m. profesoriavo Petrapilio dvasinėje akademijoje, dėstė pagrindinę ir specialiąją dogmatiką. Nuo 1888 m. Žemaičių seminarijos rektorius. 1883 m. paskirtas Žemaičių kanauninku, 1885 m. — prelatu, 1897 m. — pavyskupiu. Mirus Paliulioniui, valdė Žemaičių vyskupiją. Žemaičių vyskupu jį paskyrė popiežius Pijus X 1910.IV.7. 1913 m. sunkiai apsirgo, išvažiavo gydytis į Berlyną, ten ir mirė po operacijos 1913.IX.17. Palaidotas Kauno katedroje.

Cirtautas buvo humanistas, labdaringas vyskupas, lietuvišku gyvenimu nesidomėjo, bet ir jam nekenkė.

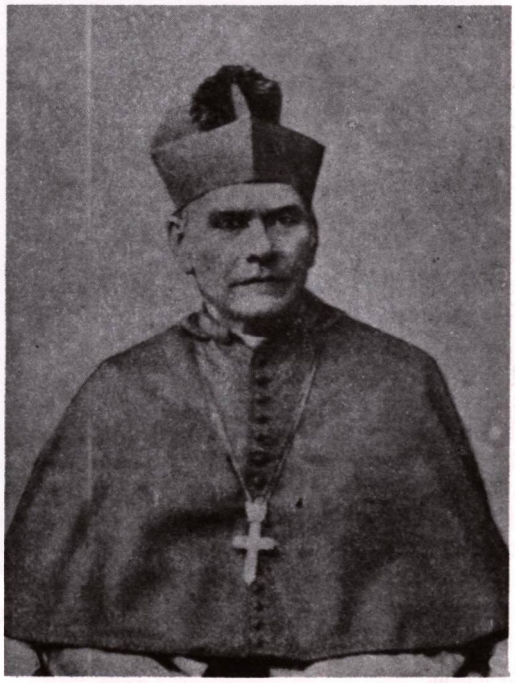

Žemaičių vyskupas Gasparas Felicijonas Cirtautas (1910—1913)

Pranciškus Karevičius, paskutinis Žemaičių vyskupas (1914—1926)

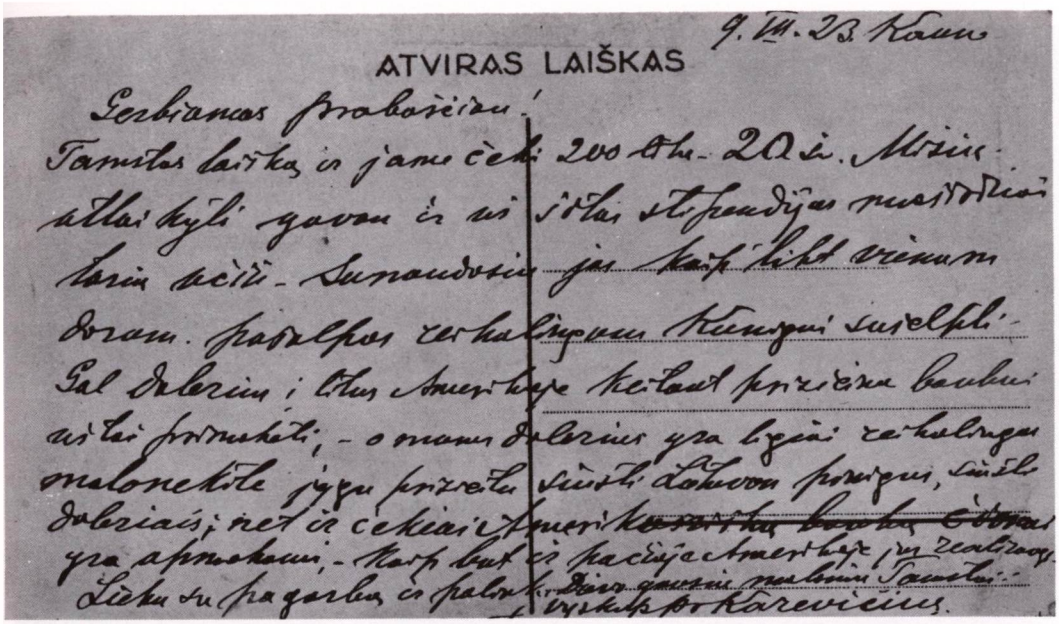
ATVIRAS LAIŠKAS

Vyskupo Pr. Karevičiaus atvirukas, rašytas vienam lietuviui kunigui į JAV-bes, 1923.VII.9

40. Pranciškus Karevičius (1914.II.27—1926.II.22). Tai paskutinis šios garsios Žemaičių vyskupijos vyskupas. Žemaitis, gimęs 1861.IX.30 Giršinų viensėdyje, Mosėdžio valsčiuje. Mokėsi Liepojos gimnazijoje, 1881.II.14 įstojo į Petrapilio kunigų seminariją, 1882 m. perkeltas į dvasinę akademiją, ją baigė 1886 m. teologijos magistro laipsniu, kunigu įšventintas 1886.V.17, buvo paskirtas moralinės teologijos ir liturgijos profesoriumi Petrapilio kunigų seminarijoje. Nuo 1888 m. aptarnavo Samaros penkių apskričių katalikus, įsteigė Samaros parapiją, vokiečiams 2 koplyčias su mokyklomis ir koplyčią lietuviams, nuo 1902 m. Šv. Kotrynos prokatedros viceklebonas Petrapilyje, nuo 1893 m. kunigų seminarijos profesorius ir inspektorius 6 metus. Paskui inspektoriaus pareigų atsisakė ir buvo dvasios tėvas, 1908 m. paskirtas Šv. Kotrynos prokatedros klebonu, drauge seminarijoje dėstė sielovadą, civilinę teisę. Nuo 1910 m. Mogilevo kapitulos kanauninkas. Gyvendamas Petrapilyje, gyvai reiškiasi lietuviškajame gyvenime. Nuo 1911.VII.29 Lietuvių mokslo draugijos narys.

Mirus M. Cirtautui, popiežius Pijus X 1914.II.27 paskyrė jį Žemaičių vyskupu. Pašventintas Petrapilyje, jo ingresas buvo Kaune gegužės 31 d. Jau ingreso metu jis pasakė lietuvišką pamokslą ir tuoj pasuko visą gyvenimą į lietuviškąją pusę. Lietuvių kalba įsipilietino katedroje, vyskupo rūmuose, viešuose kunigų susirinkimuose, sustiprėjo parapijose. Lenkai jį skundė, bet jis, nepaisydamas nieko, sutapo su tauta. Jis labai uoliai gynė lietuvių reikalus prieš vokiečius okupantus, energingai palaikė Tautos tarybos žygius Lietuvos nepriklausomybės reikalu, 1918 m. važiavo į Vokietiją ir kalbėjosi Lietuvos reikalu su visais žymiaisiais vadais, juos palankiau nuteikė Lietuvos nepriklausomybės atžvilgiu.

Susikūrus Lietuvos kariuomenei, jis ją saikdino, šventino karo mokyklą, dalyvavo Steigiamojo Seimo atidaryme.

Milijoninę žemaičių vyskupiją jis valdė 12 metų. Per metus aplankydavo 90 parapijų. Pašventino 39 naujas bažnyčias, suteikė apie pusei milijono sutvirtinimo sakramentą.

Jis padarė pirmuosius žygius įkurti Lietuvos bažnytinei provincijai. Sudarant naują bažnytinę vadovybę, jis 1926.II.22 atsisakė nuo savo vietos ir ją užleido jaunesniam. 1926.III.23 pakeltas tituliariniu Skitopolio arkivyskupu, balandžio 24 d. atsisveikino su vyskupija ir įstojo į marijonų vienuoliją Marijampolėje. Mirė 1945.V.30. Palaidotas Kauno katedroje.

Karevičius pasižymėjo giliu mokslu, plačiomis humanistinėmis pažiūromis ir didele labdara ir dideliu lietuviškumu.

Vysk. Pr. Karevičius vizituoja parapijas

Žemaičių vyskupijos ribos

Steigimo aktuose ši vyskupija buvo pavadinta Medininkų vyskupija, paskui pagal seniūniją-kunigaikštiją — Žemaičių vyskupija. Tas vardas ilgiausiai gyvavo. Caristinė valdžia naikino visa, kas galėjo priminti senąją Lietuvą ir buvusią valstybę. 1840 m. caras Mikalojus, nesusitaręs su popiežiumi, įsakė šią vyskupiją vadinti Telšių vyskupijos vardu. Bet žmonės ir toliau vadino Žemaičių vyskupija. Ant jos seminarijos pagrindinio įėjimo dar nepriklausomos Lietuvos laikais buvo parašyta — Dv. Žemaičių Seminarija. Tik sudarius Lietuvos bažnytinę provinciją, galutinai pakeistas ir vardas, nes senoji vyskupija buvo padalyta. Tada pavadinta Telšių vyskupija.

Kai Vytautas įkūrė šią vyskupiją, jos sienas nusakė tik aplamai. Siena su kryčiuočių ordinu, vėliau su Prūsija, išliko visą laiką pastovi. Šiaurėje buvo Kuršas, pietuose — Užnemunė, vadinamasis Virbalio dekanatas. Nevėžis buvo skiriamoji riba nuo Vilniaus vyskupijos.

Praktiškai dėjosi visai kitaip — nebuvo aiškios sienos tarp abiejų vyskupijų. 1636 m. vysk. Jurgis Tiškevičius paskyrė kunigą Voidą Panevėžio ir Ramygalos klebonu. Vadinasi, tuo metu tos vietos nepriklausė Vilniaus vyskupijai. Tarp Vilniaus ir Žemaičių sienos galutinai nusistovėjo tik vysk. Karpio ir vysk. Lopacinskio laikais.

1795 m. padalijus Lietuvos ir Lenkijos valstybę, viskas pasikeitė. Užnemunė teko Prūsijai, vėliau pateko Varšuvos kunigaikštijai ir Seinų vyskupijai.

1847 m. sudarius konkordatą su Vatikanu, Žemaičių vyskupija buvo labai praplėsta pagal Kauno gubernijos ribas. Jai buvo priskirtos 94 parapijos, esančios Panevėžio, Ukmergės, Utenos, Zarasų, Obelių, Žiemgalio dekanatuose.

Tai buvo labai svarbus faktorius, nes Žemaičių vyskupija buvo vienalytė, palyginus su Vilniaus vyskupija, kuri buvo nusidriekusi toli į rytus ir mišri tautybių atžvilgiu. Šią didelę Žemaičių vyskupiją Valančius sujungė į vieną ir ją sulietuvino, išmokydamas skaityti ir rašyti

per savo parapines mokyklas. Tą vyskupiją užgrūdino kovai už savas teises. Ši vyskupija su Suvalkija ir sudarė naujus atgimstančios Lietuvos pagrindus.

Prie Žemaičių vyskupijos buvo priskirta ir sunykusi Piltenės arba Kuršo vyskupija. Ji priskirta 1638 m., kai vyskupu buvo Jurgis Tiškevičius. Ją Žemaičių vyskupai administravo net 160 metų (iki 1798 m.) Tada buvo prijungta prie Vilniaus vyskupijos, o sudarius konkordatą 1847 m., vėl pavesta Žemaičių vyskupams.

Valančius savo Žemaičių vyskupystėje suteikė šias statistines žinias apie parapijų skaičių: XV a. buvo tik 18 bažnyčių, 1 filija, 2 altarijos, XVI a. I pusėje — 47 parapijos, 5 filijos, 7 altarijos. To amžiaus II pusėje vėl viskas sunyko, beliko vos kelios bažnyčios, XVIII a. — 99 parapijos, 89 filijos, 66 altarijos, XIX a. — 102 parapijos, 91 filija, 107 altarijos.

1860 m. Žemaičių vyskupijoje buvo 306 parapijos ir filijinės bažnyčios, 135 koplyčios, 708 kunigai, 9 vyrų ir 5 moterų vienuolynai ir apie 1 milijonas katalikų.

1900 m. joje buvo 1.232.187 katalikai, 19 dekanatų, 200 parapijų, 650 kunigų, 86 klierikai Žemaičių kunigų seminarijoje, 3 vienuolynai.

1919 m. vyskupiją sudarė 19 dekanatų, 222 parapijos, 107 filijos su nuolatiniais prie jų kunigais. Katalikų buvo 1.319.589. Juos aptarnavo 683 kunigai.

Penketą amžių gyvavo Žemaičių vyskupija. Katalikų Bažnyčia giliai įaugo į žmones ir sukūrė naują dorą ir darbščią Lietuvą. Valančius savo pranešime Romai rašė, kad nė vienas kraštas negali lygintis su žemaičių vaišingumu, pamaldumu, dorumu. Krikščioniškoji kultūra pasidarė sava ir persunkė visą lietuvio gyvenimo būdą, jo kūrybą. Bet toji krikščionybė, atėjusi iš lenkų ir lenkų kunigų nešama, lenkino Lietuvą. Praeitas labai ilgas kelias, kol į lietuvišką bažnyčią įsileista ir įpilietinta lietuvių kalba. Bet vis dėlto masės nesulenkėjo, nors bajorija jau nebemokėjo lietuviškai ir nebenorėjo dėtis prie naujos atgimstančios Lietuvos. Tas liaudies mases švietė ir mokė Valančius, mokė lietuviškai. Bažnyčia iš tos pusės išsaugojo liaudies lietuviškumą. Net spaudos draudimo metu tokiam vysk. M. Paliulioniui labai rūpėjo, kad liaudis gautų lietuviškas maldaknyges, pats skyrė pinigus, kad tų maldaknygių kuo daugiau

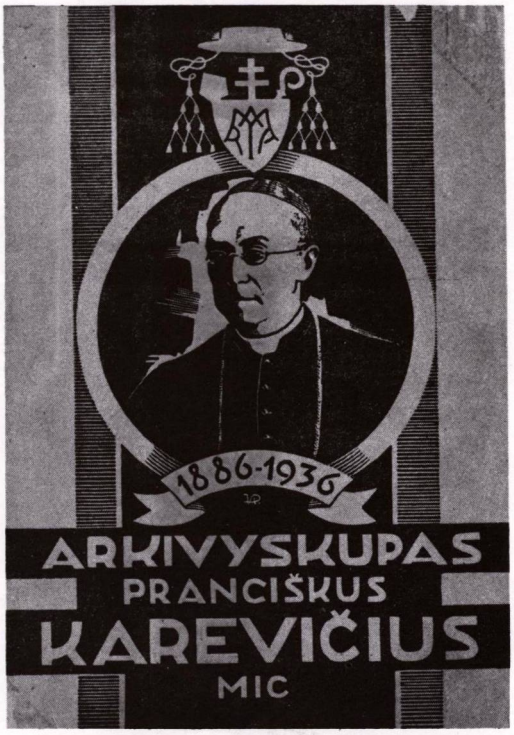

Viršelis knygelės apie ark. Pr. Karevičių, išleistos marijonų 1936 m.

nugabentų į rytų Lietuvą, kur draudžiamoji literatūra sunkiau pakliūdavo.

— — — —

Mano tėviškės bažnyčioje, Žemaičių Kalvarijoje, buvo keturių vyskupų portretai. Pirmasis buvo Valančiaus. Ir kokį jis darė įspūdį, atsisėdęs prie stalo, pasirėmęs ranka šalia knygų, o žvilgsnį atsukęs į žmones. Keista, kur eidavai, rodos, tos akys tave ir seka.

Jis ir tada matė žmones, ir žmonės matė jį ir sakė, kad tai jų vyskupas. Buvo sekamos tiesiog legendos apie jo keliones per parapijas, pamokslus, jo gyvenimo būdą. Ir tada skaitė jo knygeles, giedojo iš jo kantičkų. Visus jis veikė ir palaikė savo lietuviškumu.

Antrasis portretas buvo vysk. Jurgio Tiškevičiaus. Tai išdidus ponas, nusitvėręs už savo deimantais papuošto kryžiaus, pasirėmęs knyga į stalą. Žemai angeliukas laikė žvakę ir apšvietė lentą, kur buvo surašyti jo titulai ir darbai.

Trečiasis portretas buvo vysk. Antano Tiškevičiaus, ketvirtasis — vysk. Jono Domininko Lopacinskio. Tačiau tie portretai jau neveikė

Žemaičių vyskupijos kunigų seminarijos Kaune profesoriai ir studentai 1903—1904 mokslo metais

mūsų, nieko nesakė. Tai tolima tolima praeitis. Jie gyveno, kūrė, bet nejautė to, ką jautė Valančius. Savo vyskupijoje jis drauge kūrė ir Lietuvą, tą mūsų tautinę Lietuvą.

Toje bažnyčioje buvo keturios labai senos ir didelės vėliavos, kurias nešdavo trys ar keturi vyrai. Tos vėliavos buvo liaudies meno darbas, žmonių išsiuvinėtos. Ant vienos vėliavos buvo ir metai — 1793. Juk tai senosios Lietuvos vėliavos, tos Lietuvos, kuri buvo drauge unijoje su Lenkija.

Procesijos metu, kai mušdavo būgnus, kai skambėdavo visi varpai, tos vėliavos lauke išsiskleisdavo. Ir kaip būdavo gražu — senovė išsiskleidžia.

Kaip tos senos vėliavos, yra ir ta aprašyta senovė, tie vyskupai. Jie išsiskleidžia gražiame parade ir išsitiesia ilgoje procesijoje. Tai 40 vėliavų, tai mūsų Žemaitija su savo koplytėlėmis, kryžiais, gražiomis, jaukiomis bažnyčiomis, su miela ir brangia praeitimi, su savo procesijų altorėliais, žibintais, būgnais. Iš tos žilos senovės ateina ta procesija, kad mes geriau juos pažintume ir labiau pamiltume visa, kas sava, kas krikščioniška, kas lietuviška.

Tos procesijos vaizdo pagautas, parašiau ir šią apžvalgą. Tai žemaičio pagarba ir meilė savai Žemaitijai ir tai Bažnyčiai, kuri mane mokė būti geru žmogumi ir geru lietuviu.

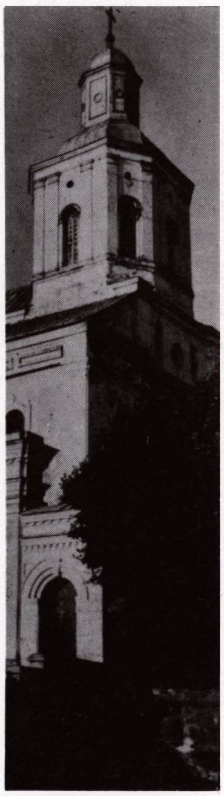

TELŠIŲ VYSKUPIJA

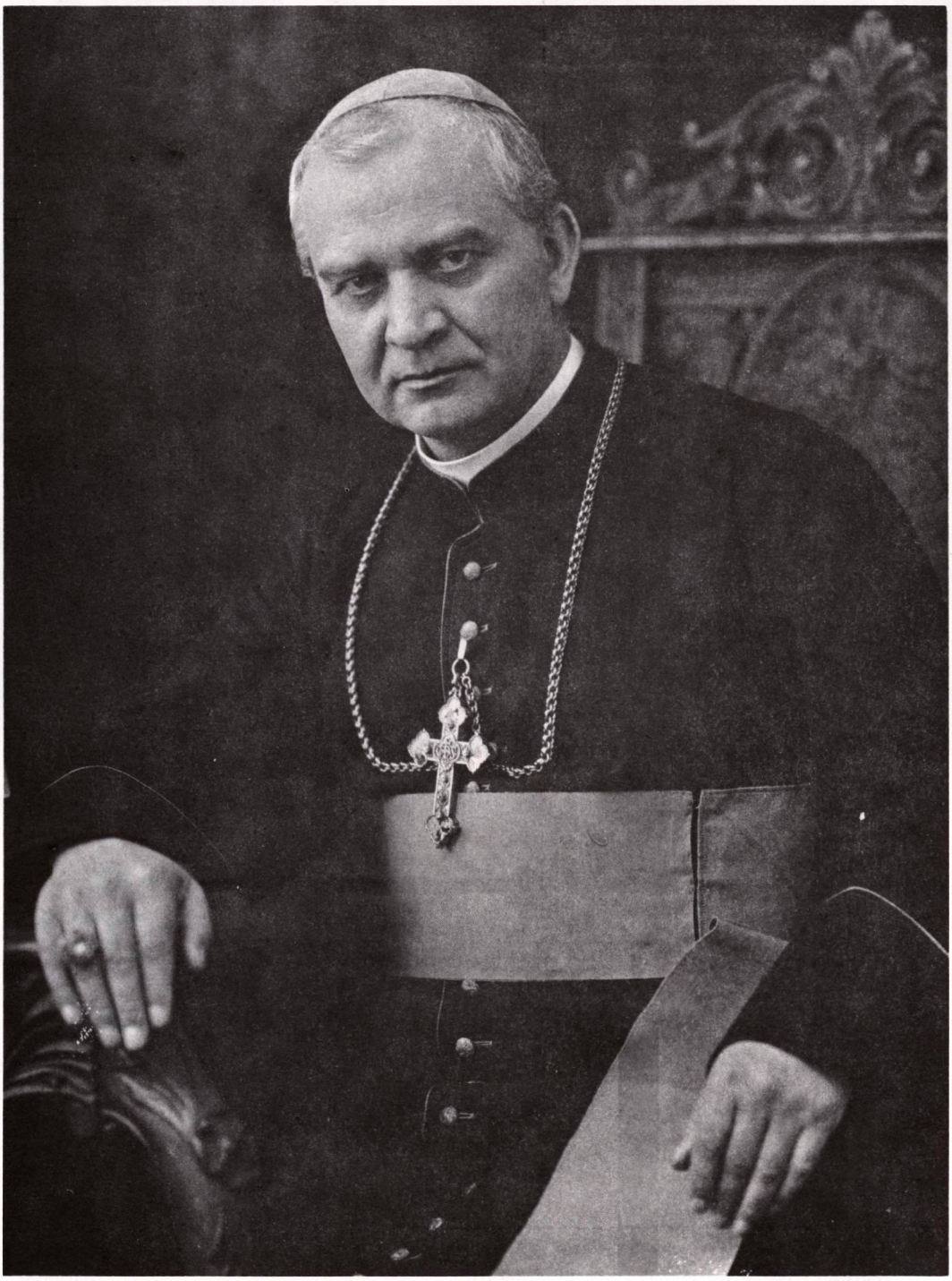

Arkivyskupas Jurgis Matulevičius-Matulaitis, kuris popiežiaus Pijaus XI pavestas 1926 m. pertvarkė Lietuvos vyskupijas ir įkūrė Lietuvos bažnytinę provinciją

TELŠIŲ VYSKUPIJA

Nauja Lietuvos Bažnytinė provincija

Po 1918 m., Lietuvai atgavus nepriklausomybę, deja, su ne visomis etnografinėmis žemėmis, minėtos vyskupijos (žr. knygos pradžioje skyrių „Istorinės Lietuvos vyskupijos"), nebeatitiko naujų sąlygų. Laikas ir kitos aplinkybės vertė valstybės ir Bažnyčios vadovus sukurti naujas vyskupijas, kurios atitiktų nepriklausomos Lietuvos plotą.

Žemaičių vyskupija, tada apėmusi ir už Lietuvos ribų (Kurše, o taip pat Lenkijos prisijungtoje teritorijoje) esančius katalikus, būdama labai didelė savo tiek teritoriniu plotu, tiek jai priklausančių katalikų skaičiumi, būtų sunkiai administruojama.

Tuometinis popiežius Pijus XI (Achille Ratti) gerai pažinojo Lietuvos reikalus ir buvo joje 1920 m. lankęsis. Jis išsiuntė į Lietuvą apaštališkuoju vizitatoriumi lietuvį, buvusį Vilniaus vyskupą Jurgį Matulevičių-Matulaitį ir pavedė jam sudaryti naują Lietuvos Bažnytinės provincijos projektą. Vizitatoriui talkino ano meto Lietuvos valstybės ir Bažnyčios vadovai.

1926.IV.4, per Velykų šventes, pagal vysk. J. Matulaičio projektą, buvo popiežiaus Pijaus XI paskelbta Apaštališkoji konstitucija „Lituanorum gente", kuria buvo iš pagrindų pertvarkyta Lietuvos bažnytinio gyvenimo organizacija.

Ano meto nepriklausomos Lietuvos teritorijoje buvo įkurtos 5 vyskupijos: Telšių, Panevėžio, Vilkaviškio, Kaišiadorių ir viena — Kauno — arkivyskupija. Reikia tik labai apgailestauti, kad Vilniaus vyskupija, kurios teritorijos didžioji dalis buvo jėga užimta Lenkijos, Apaštališkąja konstitucija nebuvo įjungta į Lietuvos Bažnytinę provinciją ir tiktai iš Lietuvai atitekusios jos mažos vakarinės dalies buvo sudaryta Kaišiadorių vyskupija.

Telšių vyskupijos įkūrimas

Minėta popiežiaus bule istorinė Žemaičių vyskupija, gyvavusi ilgiau kaip 4 šimtmečius, buvo suskaldyta į 3 vyskupijas: Kauno arkivyskupiją, Telšių ir Panevėžio vyskupijas.

Teritoriškai naujoji vyskupija apėmė vakarinę Žemaičių vyskupijos dalį, jos 12 dekanatų: Alsėdžių, Kaltinėnų, Kuršėnų, Palangos, Rietavo, Sedos, Skuodo, Švėkšnos, Tauragės, Telšių, Varnių, Viekšnių. Daugelis grynai žemaitiškų parapijų buvo priskirtos Kauno arkivyskupijai. Vyskupijos centras įkurdintas ne Varnių mieste, bet Telšiuose. Taigi naujai vyskupijai Žemaičių vyskupijos vardas lyg ir nebetiko. Ji buvo pavadinta Telšių vyskupija. Tuo būdu šimtmečius gyvavusi Žemaičių vyskupija su savo vyskupų sostais Varniuose, Alsėdžiuose ir Kaune išnyko.

Žemaičių vyskupijos vardo iš popiežiaus bulės ir iš Lietuvos Bažnytinės provincijos išbraukimas sukėlė Žemaičių patriotų tarpe nepasitenkinimą, kritiką ir net protestus. Arkivysk. Jurgiui Matulevičiui buvo nurodoma, kad būtų tikslu palikti istorinį Žemaičių vyskupijos vardą, turint galvoje senas tradicijas, kad seniau buvo Žemaičių seniūnija, storastija ar net Žemaičių kunigaikštija. Žemaičių vardą brangina ne tiktai patys žemaičiai, bet ir visi lietuviai.

Tačiau, kaip rašo dr. Z. Ivinskis, „Žemaičių vyskupijos vardas nebebuvo išgelbėtas" (LKMA suvažiavimo darbų IV t., 57 psl.). Jis nuėjo istorijon kaip gražus prisiminimas. Formaliai Žemaičių vyskupija nuėjo į grabą, tačiau „Lietuvos Bažnyčios bei kultūros istorijoje nemirė jos darbai" (Ivinskis).

Prie Telšių vyskupijos buvo priskirta atskira Klaipėdos prelatūra, kuri buvo pavesta Telšių vyskupui. Ji apėmė tada autonominio Klaipėdos krašto teritoriją, kurioje 1938 m. buvo 5 R. katalikų parapijos, 3 filijos, 11 kunigų, apie 15.000 katalikų. (Žr. toliau atskirą aprašymą).

1938 m., hitlerinei Vokietijai atplėšus Klaipėdos kraštą, minėta prelatūra buvo išimta iš Telšių vyskupo jurisdikcijos ir pavesta Ermlando vyskupui. Tačiau po II pasaulinio karo vėl priskirta Telšių vyskupijai.

Naujųjų vyskupijų vyskupai savo sostus užėmė 1926 m. vasarą. 1927.XII.10 Lietuvos vyriausybė ratifikavo konkordatą su Šv. Sostu ir pripažino Lietuvos Bažnytinės provincijos įsteigimą. Paskutinis Žemaičių vyskupas, šviesaus atminimo Pranciškus Karevičius (1861—1945), buvo pakeltas tituliariniu arkivyskupu, užleido savo vietą jaunesniam arkivysk. Juozapui Skvireckui ir pasitraukė į Marijampolės marijonų vienuolyną. Naujuoju Telšių vyskupu paskirtas prel. Justinas Staugaitis.

Vyskupijos administracija

Naujajam vyskupui J. Staugaičiui teko vyskupijos administraciją ir jos įstaigas organizuoti beveik iš nieko.

Pirmiausia Telšių vyskupija buvo padalyta į 12 dekanatų: Alsėdžių, Kaltinėnų, Kuršėnų, Palangos, Rietavo, Sedos, Skuodo, Švėkšnos, Telšių, Tauragės, Varnių ir Viekšnių. Be to, priklausė Klaipėdos prelatūra.

Katedros kapitulą sudarė 4 prelatai ir 4 kanauninkai. Generalinio vikaro vietą užėmė prel. Pranciškus Urbonavičius (1868—1941), žinomas visuomenės veikėjas, spaudos darbuotojas, Salantų klebonas, labai darbštus vyras.

Oficiolu paskirtas prel. dr. J. Narjauskas, prel. Kuodis — kancleriu ir visų vyskupijos katalikiškų organizacijų vadovu.

1928 m. vyskupijoje buvo 100 parapijų, 26 filijos, 199 kunigai ir 340.604 katalikai. Ligi 1940 m. įkurta 12 naujų parapijų, 5 vyrų vienuolynai: 3 pranciškonų (Kretingoje, Pajūryje, Švėkšnoje), 1 marijonų (Ž. Kalvarijoje), 1 kapucinų (Plungėje).

Seserų vienuolynų buvo 11 (2 kotryniečių (Kražiuose ir Švėkšnoje), 3 kazimierie-

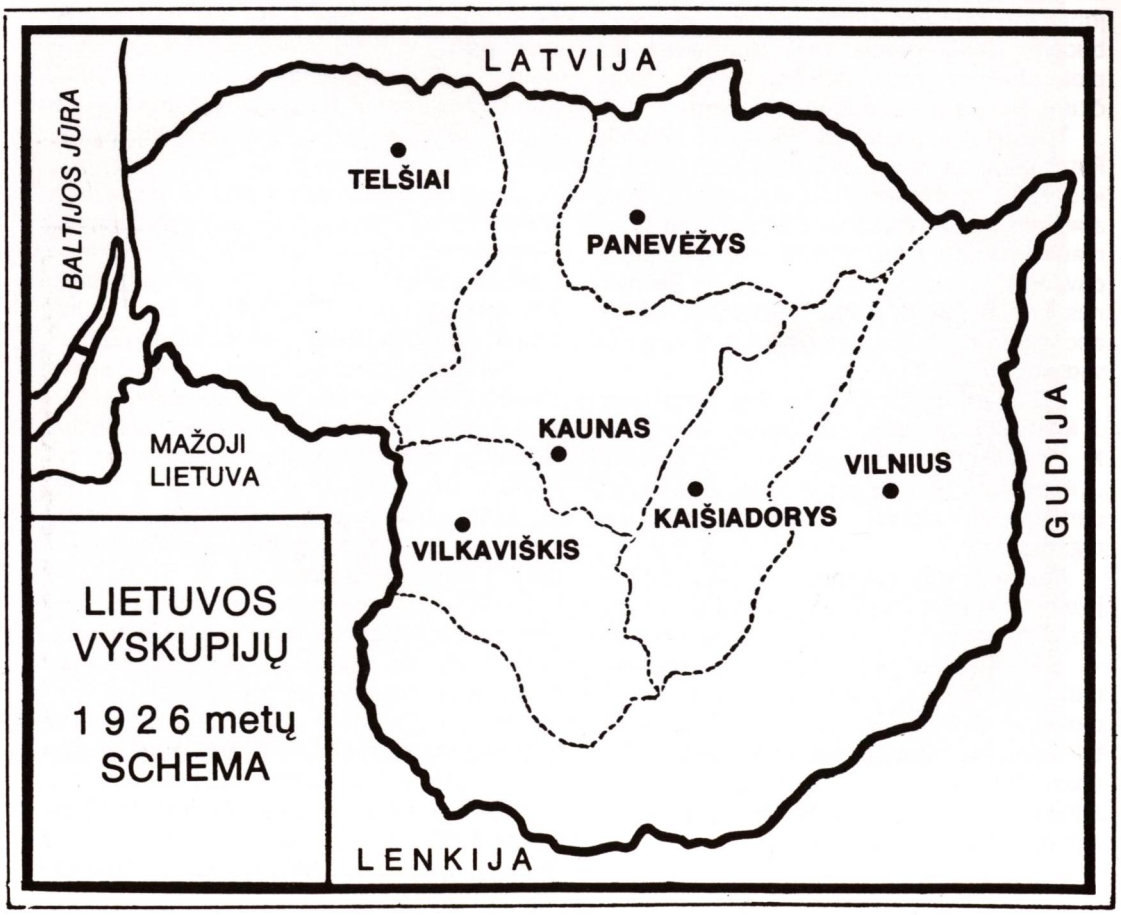

Telšių kunigų seminarijos rūmai

Kun. Juozapas Valaitis, uolus Telšių vyskupijos kunigas. Seminarijos statybos reikalams rinko aukas ir Amerikoje. Čia matome jo išrašytą kvitą. Pokario metais stropiai rinko vyskupijos bažnyčių nuotraukas, kurių didelė dalis panaudota šiam leidiniui.

Kun. J. Valaitis

TELŠIŲ KUNIGŲ SEMINARIJAI
SUTEIKTA AUKA

Aukoja Katarina Nedvarutė

$ 10 No. 5

Jo Ekscelencijos Telšių Vyskupo vardu reiškiu Tamstai už suteiktą auką gilios padėkos.

Kun. J. Valaitis.

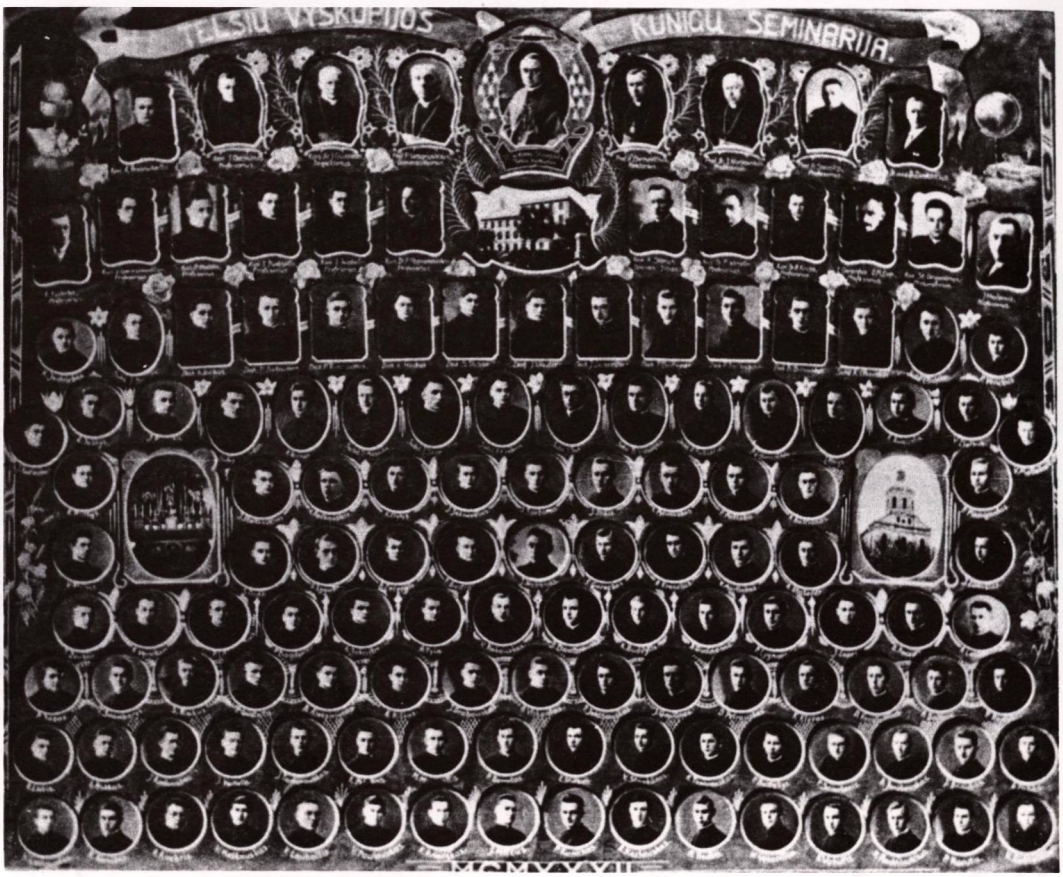

Telšių kunigų seminarijos profesoriai ir klierikai 1932 metais

čių (Telšiuose, Ž. Kalvarijoje ir Ž. Naumiestyje), 3 Nekaltai Pradėtosios Švč. M. Marijos seserų kongregacijos (Šilalėje, Skuode, Telšiuose), 1 elzbietiečių (Švėkšnoje), 2 pranciškiečių (Kretingoje ir Padvariuose).

1940 m. žiniomis, katalikų skaičius vyskupijoje buvo padidėjęs ligi 385.872.

Telšių vyskupui gyventi, taip pat jo kurijos reikalams buvo pastatyti gražūs vyskupo rūmai su koplyčia viduje ir gražiai įrengti. Šiuo metu tie rūmai yra komunistinės valdžios konfiskuoti. Juose įkurdintas Telšių rajono komunistų vykdomasis komitetas.

Kunigų seminarija

Jau iš pirmųjų dienų naujoji Telšių vyskupija stokojo kunigų. Mat žemaičiai, gyvendami atokiau nuo Kauno, sunkiai tejstengė leisti savo vaikus į tolimą kunigų seminariją Kaune. Ir šiaip jau pajėgesnieji dvasininkai spietėsi arčiau Kauno.

Naujasis Telšių vyskupas Justinas Staugaitis bandė iš ten kai kuriuos kunigus atsikviesti, tačiau jo pastangos nebuvo sėkmingos, nes nedaug kas panorėjo grįžti į tolimą Žemaičių užkampį.

Šiek tiek padėjo vyskupo asmeninė pažintis ir geri ryšiai su savo gimtosios Vilkaviškio (buv. Seinų) vyskupijos kunigais. Vienas iš tokių atsikviestų talkininkų buvo kun. Vincentas Borisevičius, labai daug ir nuoširdžiai padėjęs vyskupui.

Telšių kunigų seminarija buvo įkurta 1927 m. ir atidaryta spalio 4 iškilmingomis pamaldomis katedroje. Vyriausieji jos steigėjai buvo: vysk. Justinas Staugaitis, prel. Vincentas Borisevičius, kun. Jurgis Galdikas.

Pačioje pradžioje seminarija įsikūrė kukliose senoviškose buvusio bernardinų vienuolyno patalpose, kurių kitoje dalyje tada talpinosi ir vyskupo kurija. Tačiau jau 1928 m., vysk. J. Staugaičio rūpesčiu, prie šių seno vie-

nuolyno patalpų buvo pristatyti modernūs 4 aukštų nauji ir erdvūs seminarijos rūmai.

Pirmuosius 4 metus seminariją išlaikė vyskupijos žmonės savo aukomis, o nuo 1931 m. Lietuvos vyriausybė pradėjo seminariją remti iš valstybės iždo lėšų. 1932 m. seminarija turėjo 10.000 tomų biblioteką, gerai įruoštą fizikos kabinetą ir kai kuriuos kitus įrenginius.

Pirmaisiais mokslo metais (1927—1928) į seminariją įstojo 41 jaunuolis: į I kursą — 21, į II — 20. Sekančiais mokslo metais atidaryti dar 2 aukštesni kursai, o 1932 m. pradėjo veikti jau pilna, 7 kursų kunigų seminarija.

Pirmasis seminarijos rektorius buvo prel. (vėliau vyskupas) Vincentas Borisevičius, kuris kartu dėstė ir moralinę teologiją. Pirmasis vicerektorius — kun. Jurgis Galdikas, Šilalės klebonas, dėstęs ir dogmatinę teologiją. Nuo 1932 m. vicerektoriaus pareigas perėmė kan. (vėliau vyskupas) Pranciškus Ramanauskas, 1940 m. paskirtas seminarijos rektoriumi.

Pirmaisiais metais seminarijoje mokslo dalykus dėstė tik 3 profesoriai, o sekančiais jų buvo jau 12. Be minėtų prel. V. Borisevičiaus, prel. J. Galdiko, prel. Pr. Ramanausko, trumpiau ar ilgiau šioje seminarijoje mokė dar šie profesoriai: prel. dr. J. Narjauskas (kanonų teisės žinovas ir mokytojas), prel. Justinas Juodaitis, kun. Petras Maželis (vėliau vyskupas), kun. Kazimieras Prialgauskas, kan. Kazimieras Steponavičius-Steponis, vysk. Pranciškus Būčys, MIC (jis dažniau buvo dvasios vadas), kun. Antanas Krušas (grįžęs iš Amerikos), kun. Kazys Olšauskas, kun. dr. Vermter (dėstė vokiečių kalbą ir Bažnyčios istoriją vokiškai), kan. Juozas Gasiūnas, kun. dr. Bronius Barauskas, kun. dr. Kazimieras Ruibys, kun. dr. Jurgis Razutis.

Be šių dvasininkų, į seminariją specialių dalykų dėstymui buvo pakviesta keletas pasauliečių: J. Mačernis (matematikai ir fizikai), Feliksas Kudirka (lietuvių kalbai ir literatūrai kun. P. Maželio vieton), Albinas Jasenauskas (geras vargonininkas bažnytiniam giedojimui ir muzikai), dr. Bronius Ziekovičius (higienai). Ilgesnį laiką seminarijos dvasios vadu buvo kun. A. Stonys.

Klierikų skaičius seminarijoje kasmet augo, jų mokslas ir pamaldumas bei pareigingumas progresavo. 1927—1928 mokslo metais tebuvo 41 klierikas, 1929 m. — 87, 1930 m. — 94, 1931 m. — 108, 1932 m. — 112, 1933 m. — 118, 1934 m. — 118, 1935 m. — 122; tokiu būdu buvo priaugintas nemažas skaičius naujų kunigų. Nuo tada klierikų skaičius kiek nukrito: 1936 m. — 97, 1937 m. — 69, 1938 m. — 61, 1939 m. — 85, 1940 m. — 83.

Pirmąją naujų kunigų laidą vysk. J. Staigaitis įšventino 1932.VI.12. Tada vyskupijos kunigų skaičius padidėjo 9-iais naujais kunigais. Savo gyvavimo metu Telšių kunigų seminarija paruošė 150 naujų kunigų.

Seminarija veikė ligi 1940 m., kai bolševikai, užėmę Lietuvą, ją uždarė. Jos patalpas užėmė raudonarmiečiai.

Buvusiems Telšių seminarijos klierikams reikėjo keltis į Kauno arkivyskupijos kunigų seminariją.

Išvijus iš Lietuvos bolševikus, Telšių kunigų seminarija vėl pradėjo veikti. Tačiau bolševikai, antrą kartą okupavę Lietuvą, seminariją 1944 m. uždarė, jos rūmus ir įrenginius konfiskavo.

1944 m. rudenį dalis seminarijos klierikų ir profesorių pasitraukė į Vokietiją. Tuo metu į Vakarus pasitraukę Lietuvos vyskupai — arkivysk. J. Skvireckas, vysk. V. Brizgys ir vysk. V. Padolskis — pradėjo ieškoti vietos, kur lietuviai klierikai galėtų tęsti studijas. Tokia vieta buvo surasta Eichstaetto (Vak. Vokietijoje) kunigų seminarijoje. Susitarus su vokiečių kunigų seminarijos vadovybe, pradėtas mokslas. Ligi 1946.VI.15 į seminariją įstojo 107 lietuviai klierikai, iš kurių 30 buvo iš Telšių vyskupijos. Iš šio skaičiaus 5 telšiškiai gavo kunigo šventimus. Klierikai naudojosi Šv. Tėvo Pijaus XII pašalpa. Keli telšiškiai klierikai tęsė savo studijas Romoje, o dar viena dalis įsijungė į civilinį gyvenimą ir sukūrė savo šeimas.

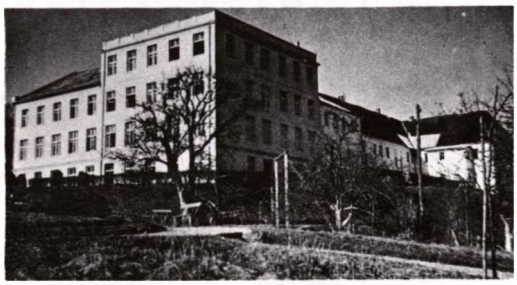

Telšių kunigų seminarijos rūmai 1939 metais. Po II pasaulinio karo okupantų nusavinti ir paversti fabriku.

TELŠIŲ VYSKUPIJA

SCHEMATINIS ŽEMĖLAPIS

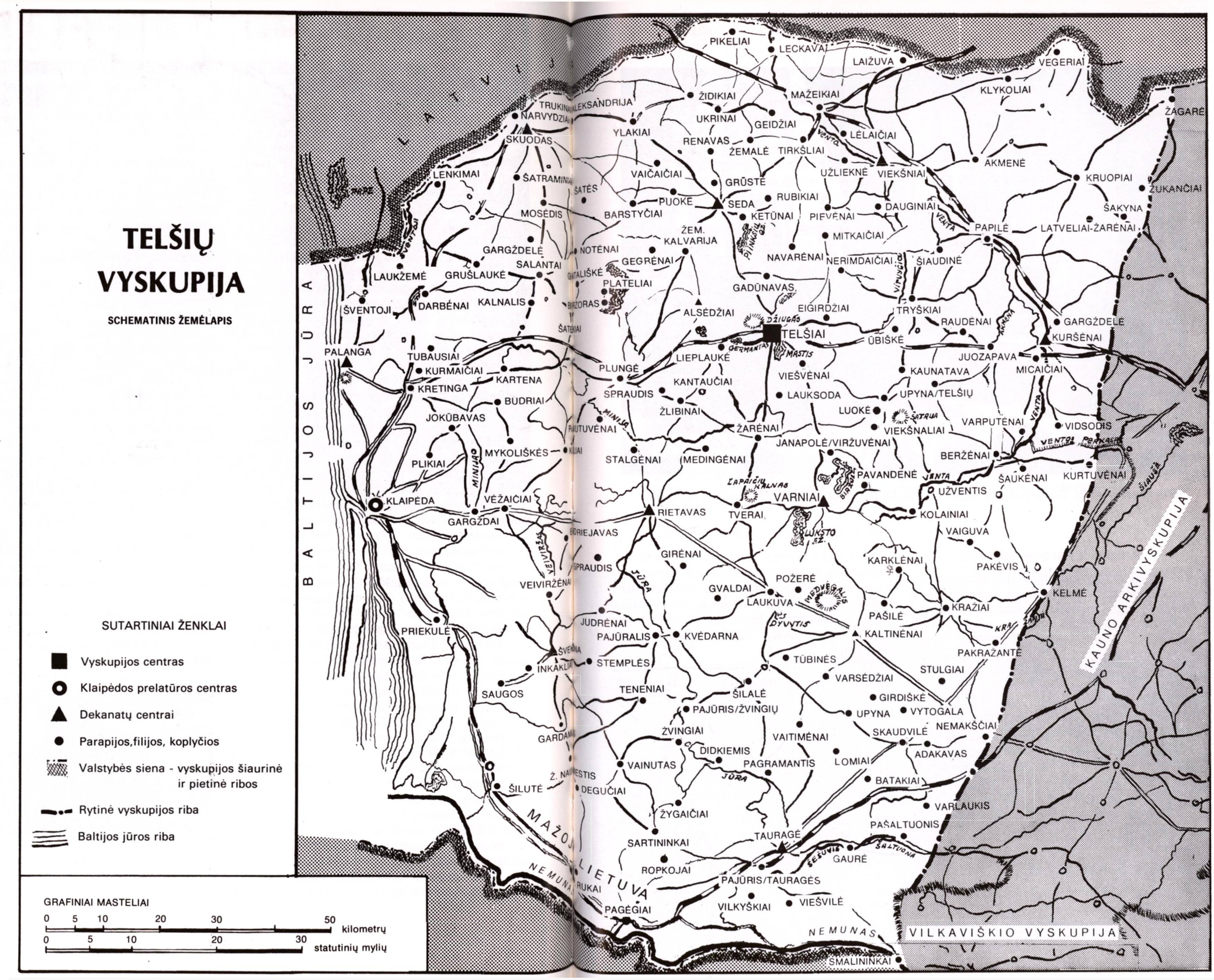

SUTARTINIAI ŽENKLAI

- Vyskupijos centras
- Klaipėdos prelatūros centras
- Dekanatų centrai
- Parapijos, filijos, koplyčios
- Valstybės siena - vyskupijos šiaurinė ir pietinė ribos
- Rytinė vyskupijos riba
- Baltijos jūros riba

GRAFINIAI MASTELIAI

0 5 10 20 30 50 kilometrų

0 5 10 20 30 statutinių mylių

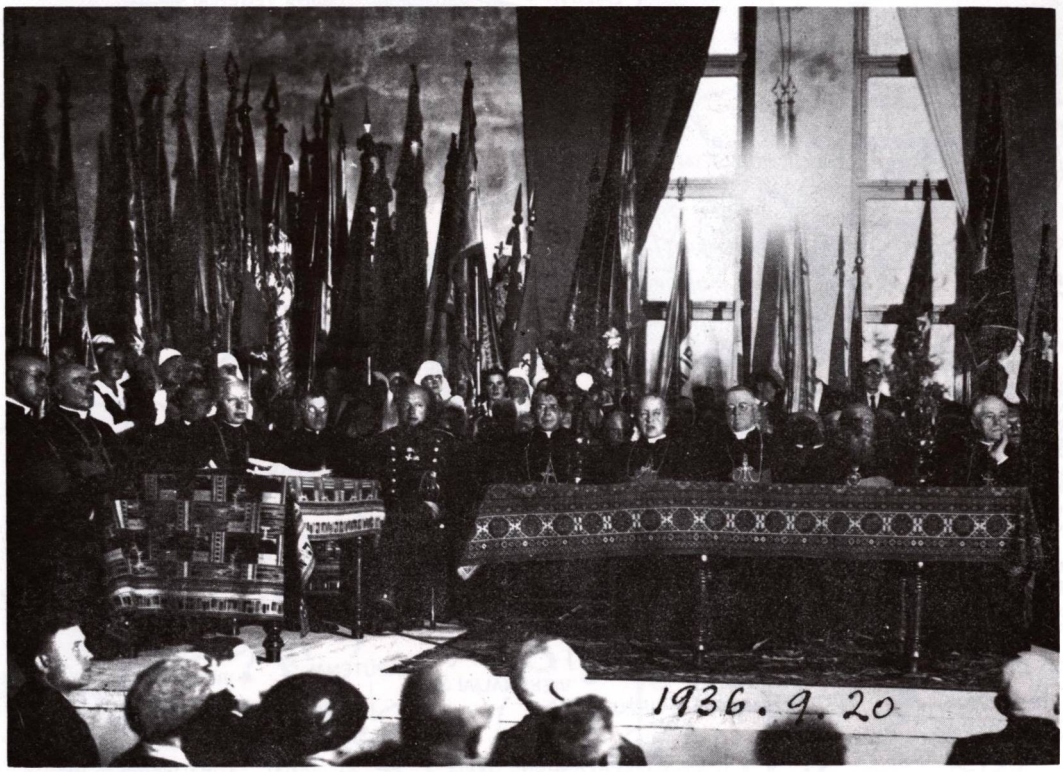

Iškilmingas posėdis Telšių vyskupui pagerbti 1936.IX.20. Viduryje sėdi vysk. Justinas Staugaitis

Religinė ir visuomeninė veikla

Telšių vyskupijos religinė bei visuomeninė veikla reiškėsi įvairiais būdais. Buvo ruošiami nauji kunigai, pradžios ir vidurinėse mokyklose dėstomas religijos dalykas, gyvai reiškėsi religinės, visuomeninės, jaunimo organizacijos. Minėtinos iškilmingos vyskupo vizitacijos, kurios sujudindavo ir tolimiausius užkampius.

Vyskupijos vadovybė ir religinės organizacijos, parapijos, vienuolynai organizavo labdarą, senelių, našlaičių globą. Kur įmanoma, buvo statomos naujos bažnyčios, kitos atnaujinamos, remontuojamos, didinamos, statomos parapinės patalpos, salės.

Pirmasis vyskupas J. Staugaitis, pats būdamas gilaus tikėjimo asmenybė, tikras visuomenininkas bei kultūrininkas, rūpinosi, kad jo vyskupijoje būtų plačiai ir stipriai išplėstas žemaičių religinis, kultūrinis, visuomeninis gyvenimas, veikla. To paties tikslo pagal galimybę siekė ir jo įpėdiniai.

Vyskupijos kunigai buvo raginami ne tiktai organizuoti bažnyčiose iškilmingas pamaldas ir gerus pamokslus, bet taip pat telkti įvairaus amžiaus parapiečius į atitinkamas katalikiškas organizacijas. Buvo raginama platinti katalikiškąją spaudą, ruošti suvažiavimus, kongresus.

Kad darbas būtų sėkmingesnis, Telšiuose įsteigta spaustuvė, aptarnaujama Vargdienių seselių. 1925 m. „Pavasario" organizacijos rūpesčiu įsteigtas Vysk. M. Valančiaus Liaudies universitetas vysk. J. Staugaičio laikais buvo pertvarkytas, išplėstas, patobulintas. Jam vadovavo aukštos inteligencijos pedagogas Juozas Mačernis. Vien tiktai 1926 m. šis universitetas įvairiose vyskupijos vietovėse suruošė apie 800 paskaitų. Suaugusiems kursai buvo ruošiami Telšiuose, Plungėje, Luokėje, Žarėnuose, Varniuose ir kitur.

Telšių miesto ir apylinkės pavasarininkai, daugiausia kun. Tado Budraičio rūpesčiu, įsteigė dūdų orkestrą (vadovas Dobrovolskis).

Orkestras grodavo kongresų, pamaldų metu. Dažnai jis, kaip simfoninio orkestro dalis, grodavo Telšių katedroje iškilmingų pamaldų metu. Tada dažniausiai jam diriguodavo kun. T. Budraitis. Jis buvo suorganizavęs ir mišrų chorą, jam ilgus metus vadovavo. Kun. Budraitis keletą metų ėjo giedojimo profesoriaus pareigas kunigų seminarijoje. Po jo šį darbą seminarijoje tęsė kun. V. Gerasimavičius ir A. Jasenauskas.

Be pavasarininkų, Telšiuose ir visoje vyskupijoje veikė ir daugiau katalikiškų draugijų: Ateitininkai, Šv. Zitos mergaičių (tarnaičių) draugija, kuri rūpinosi mergaičių globa; gyvai reiškėsi Šv. Vincento Pauliečio labdaros draugija, kuri rūpinosi našlaičiais, seneliais, paliegusiais, išlaikė keletą prieglaudų.

Išskirtinai pažymėtini vyskupijos rūpesčiu suorganizuoti religiniai kongresai, kurių Telšiuose ir kitose parapijose buvo nemažas skaičius.

Taip 1931.VI.11—13 Telšiuose sušauktas didžiulis Telšių vyskupijos Eucharistinis kongresas, kuriame dalyvavo Šv. Tėvo atstovas, visi Lietuvos vyskupai, vyskupijų atstovai ir keliasdešimt tūkstančių maldininkų iš įvairių Žemaičių žemės vietų. Kongreso ruoša rūpinosi specialus komitetas, kurio narių tarpe buvo prel. V. Borisevičius, kan. J. Galdikas, kun. Pranas Ramanauskas, kun. St. Grigaliūnas, kun. T. Budraitis ir kiti asmenys. Šia proga išleistas specialus „Žemaičių prieteliaus" numeris, skirtas kongresui paminėti.

1935.VII.20—21 Telšiuose suruoštas didžiulis Ateitininkų kongresas. Tada Ateitininkų federacijai vadovavo prof. dr. Kazys Pakštas, paleidęs šūkį: „Pasukti Lietuvos kultūrinio gyvenimo veidrodį 100 metų pirmyn!"

1939.VI.16—18 Telšiuose įvyko Žemaičių vyrų Eucharistinis kongresas, kuriame dalyvavo 13.000 žmonių, daug dvasininkų. Šiam kongresui buvo gerai pasiruošta ir todėl puikiai pavyko.

Tokie ar panašūs kongresai buvo ruošiami ne tiktai Telšiuose, bet Žemaičių Kalvarijoje, Varniuose ir kitur.

Vyskupo J. Staugaičio laikais Telšiuose įsikūrė seserys kazimierietės, kurios čia vedė mergaičių amatų mokyklą ir vaikų darželį. 1940 m. dirbo 7 seserys. 1928 m. savo vienuolyną Telšiuose įkūrė Nekaltai Pradėtosios Švč. M. Marijos seserų kongregacija (sutrumpintai Vargdienės seselės). 15 seselių dirbo pradžios mokykloje, vaikų darželyje, vyskupijos spaustuvėje, senelių prieglaudoje, bažnytinių rūbų dirbtuvėje.

*Vyskupijos miestas — **Telšiai turgaus dieną nepriklausomybės metais***

ŽEMAIČIŲ

PRIETELIUS

Nr. 29 (656) SAVAITINIS ŽEMAIČIŲ LAIKRAŠTIS 1938. VII. 21 d.

Anglijos karališkoji pora Paryžiuje

Liepos 19 d. Anglijos karalius su karaliene atvyko su vizitu į Prancūziją. Paryžius tą dieną nepaprastai pasipuošė. Gatvėse matytis šimtai tūkstančių prancūzų respublikos ir Anglijos imperijos vėliavų. Prancūzai anglų karalių porą pasitiko labai entuziastiškai. Tas entuziazmas reiškiasi visuose sluoksniuose, nes prancūzai nuo paprasto žmogaus iki ministerio, kiekvienas nori juo glaudžiausios santarvės su Anglija.

Karalių į Paryžių atlydėjo anglų užsienių reikalų ministeris Halifaksas. Paryžiuje įvyks svarbūs diplomatiniai gis VI ir karalienė Elžbieta.

Kurį laiką anglų prancūzų glaudesnio susiartinimo idėja stovėjo ant labai silpnų pagrindų. Tačiau politikai suprato, kad abiejų valstybių interesai reikalavo jų santarvės. Tos santarvės didžiausias ugdytojas buvo karalius Eduardas VII, o ir prancūzai pradėjo anglams tiesti ranką. Jurgio V sūnus, kuris su žmona atvyko didžiosios kaimyninės tautos savo vizitu pagerbti, eina toliau tuo pačiu keliu, kurį diktuoja logika, politiniai — strateginiai imperatyvai ir simpatijos jausmas. Paskutinieji Europos įvykiai sąjungi-

Gerb. Kun. Klebonų žiniai

Šiuo pranešama Gerb. Kunigų žiniai, kad J. E. Telšių Vyskupo rudeninės vizitacijos šiemet nebus.

Pr. Urbanavičius
Generalvikaras

Nacionalistai užėmė daug naujų vietų

Liepos 18 d. nacionalistai pasistūmėjo keliolika kilometrų pirmyn rytų link didžiajame pasisukime, kurį frontas padaro į šiaurę nuo Mijareso upės. Jie užėmė Cortes de Arenose Lucenos kelyje. Nacionalistai žygiuoja toliau

„Žemaičių prietelius" — Telšių vyskupijos laikraštis

Vyskupijos spauda

Telšių vyskupai ir kiti dvasininkai daug dėmesio kreipė į spaudą ir laikė ją viena iš didžiausių auklėjimo priemonių. Klebonai ir kiti dvasininkai buvo įpareigoti platinti Kaune ir kituose centruose leidžiamą katalikišką spaudą — knygas, brošiūras, laikraščius bei žurnalus. Tačiau susirūpinta ir vietine spauda.

Dar prieš Telšių vyskupijos įsteigimą, 1925.III.18, Telšiuose buvo pradėtas leisti „Žemaičių prietelius", „katalikybės, tautybės ir demokratybės liaudžiai šviesti savaitraštis". Kadangi katalikai nuosavos spaustuvės Telšiuose neturėjo, ŽP buvo spausdinamas Kaune. Tai buvo lyg ir „atsakymas" 1925—1933 m. Telšiuose leistam „Žemaičiui" — kairiosios krypties savaitraščiui. Pažymėtina, kad 1928—1931 m. „Žemaitį" redagavo Mečys Gedvilas, vėliau žinomas komunistų partijos veikėjas. 1934—1936 m. leidinys išvirto į „Darbo žemaitį", jau aiškiai prokomunistinės krypties savaitraštį, kurį redagavo M. Gedvilas, D. Rocius, D. Petryla.

Įsteigus Telšių vyskupiją, ŽP leidimą 1926 m. gale perėmė vyskupijos administracija.

Iš pradžių „Žemaičių prieteliaus" redaktoriumi pasirašydavo seimo atstovas kun. J. Dagilis, faktiškuoju redaktoriumi — kun. Pranas Ramanauskas (vėliau vyskupas). Oficialus leidėjas — Katalikų veikimo centro Telšių skyrius. Vysk. J. Staugaitis savaitraščio redaktoriumi ir administratoriumi paskyrė J. Mačernį, vieną iš ŽP steigėjų. 1927 m. redagavimą perėmė kun. Petras Maželis (vėliau vyskupas). 1926—1927 m. ŽP buvo spausdinamas Šiauliuose 3.000 egz. tiražu, bet vėliau kun. P. Maželio rūpesčiu buvo įsigyta nuosava spaustuvė, kurią vedė Nekaltojo Prasidėjimo seserys. Laikraštis sustiprėjo, pagerėjo jo turinys, informacija, tiražas pakilo ligi 5.000 egz. Pakito ir antrinė antraštė — „Savaitinis žemaičių laikraštis".

Žemaičių geležinkelio linijos pašventinimo iškilmės Telšiuose 1932 m. Kalba vyskupas J. Staugaitis

ŽP nebuvo tiktai bažnytinis laikraštis — pateikdavo daug politinių, visuomeninių, ūkinių žinių, plačią Telšių miesto ir apylinkės vietovių kroniką; spausdino vietos rašytojų bei poetų kūrinius, kelionių ir žymesniųjų Lietuvos, ypač Žemaičių žemės, vietovių aprašymus, diskusinius rašinius, įvairias iliustracijas.

1931—1935 m. ŽP redagavo Kazys Bertulis, 1935—1936 m. — kun. Feliksas Gureckas, 1936—1939 m. — Vytautas Motekaitis, 1939—1940 m. — kun. dr. Kazimieras Olšauskas. Iš viso buvo išleista apie 770 numerių. 1940 m. liepos mėn. okupantai ŽP leidimą sustabdė, spaustuvės įrengimus nusavino.

Telšių vyskupijos spaustuvė spausdino ir kitus mažesnės apimties leidinius: religines brošiūras, vyskupų ganytojiškus laiškus. Kurį laiką buvo periodiškai leidžiama „Spauda ir gyvenimas".*

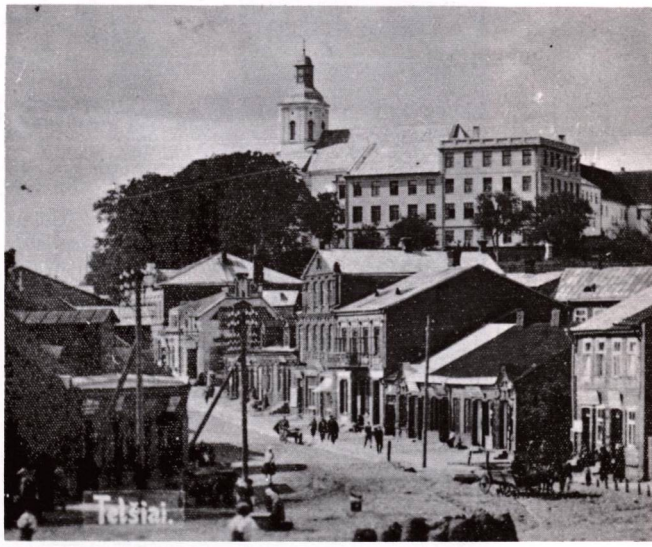

Telšiai 1933 metais

* Ruošiant šios knygos dalies aprašymą, plačiai pasinaudota kun. Broniaus S. Danio-Zdanavičiaus, gyv. Wilkes-Barre, PA., rankraščiu „Naujoji arba Telšių vyskupija". Kai kurios jos dalys ištisai paimtos.

Telšių vyskupijos kurijos rūmai. Pokario metais okupacinės valdžios nusavinti. 1963 metų nuotrauka

KLAIPĖDOS PRELATŪRA

Klaipėdos prelatūra (Praelatura Klaipėdensis) buvo įkurta popiežiaus Pijaus XI 1926.IV.5 aktu „Lituanorum gente", kuriuo įsteigtos nepriklausomos Lietuvos vyskupijos.

Prieš tai Klaipėdos krašto negausiais katalikais rūpinosi Varmijos vyskupas (Rytų Prūsijoje), kuris šį kraštą tvarkė kaip savo vyskupijos dekanatą, tiktai prelatūros vardu (Praelatus Nullius). Prijungus prie Lietuvos Klaipėdos kraštą, jo katalikai sudarė Telšių vyskupijos prelatūrą.

Tokiu būdu 1923 m. buvo gautas vienas dekanatas su 4 parapijomis: Klaipėdoje, Ropkojuose, Šilutėje ir Viešvilėje. Tada čia iš viso buvo apie 3.500 katalikų.

Laikui bėgant buvo įsteigtos naujos parapijos: 1932 m. Pagėgiuose, 1933 m. Plikiuose, 1935 m. Smalininkuose, 1937 m. Priekulėje. Lygiagrečiai padidėjo ir katalikų skaičius— 1926 m. jų buvo apie 8.000. Prieš Klaipėdą vokiečiams nuo Lietuvos atplėšiant, pastoracinį darbą prelatūroje dirbo 4 vokiečių ir 9 lietuvių kunigai; buvo 5 parapijos su 8 bažnyčiomis ir 25.000 katalikų, kurių tarpe tik apie 3.000 vokiečių tautybės tikinčiųjų. Po Klaipėdos prijungimo prie Vokietijos, Klaipėdos prelatūra vėl buvo perduota Varmijos vyskupui administruoti.

Sovietams okupavus Lietuvą, prelatūra vėl grįžo prie Lietuvos administracinės srities ir buvo įjungta į Telšių vyskupiją.

1974 m. Telšių vyskupijos veikiančiųjų bažnyčių sąrašuose buvo įrašytos šios Klaipėdos prelatūroje veikiančios bažnyčios: Klaipėdoje, Plikiuose, Ropkojuose, Rukuose, Saugose, Smalininkuose, Viešvilėje, Vilkyškiuose, Šilutėje ir Pagėgiuose.

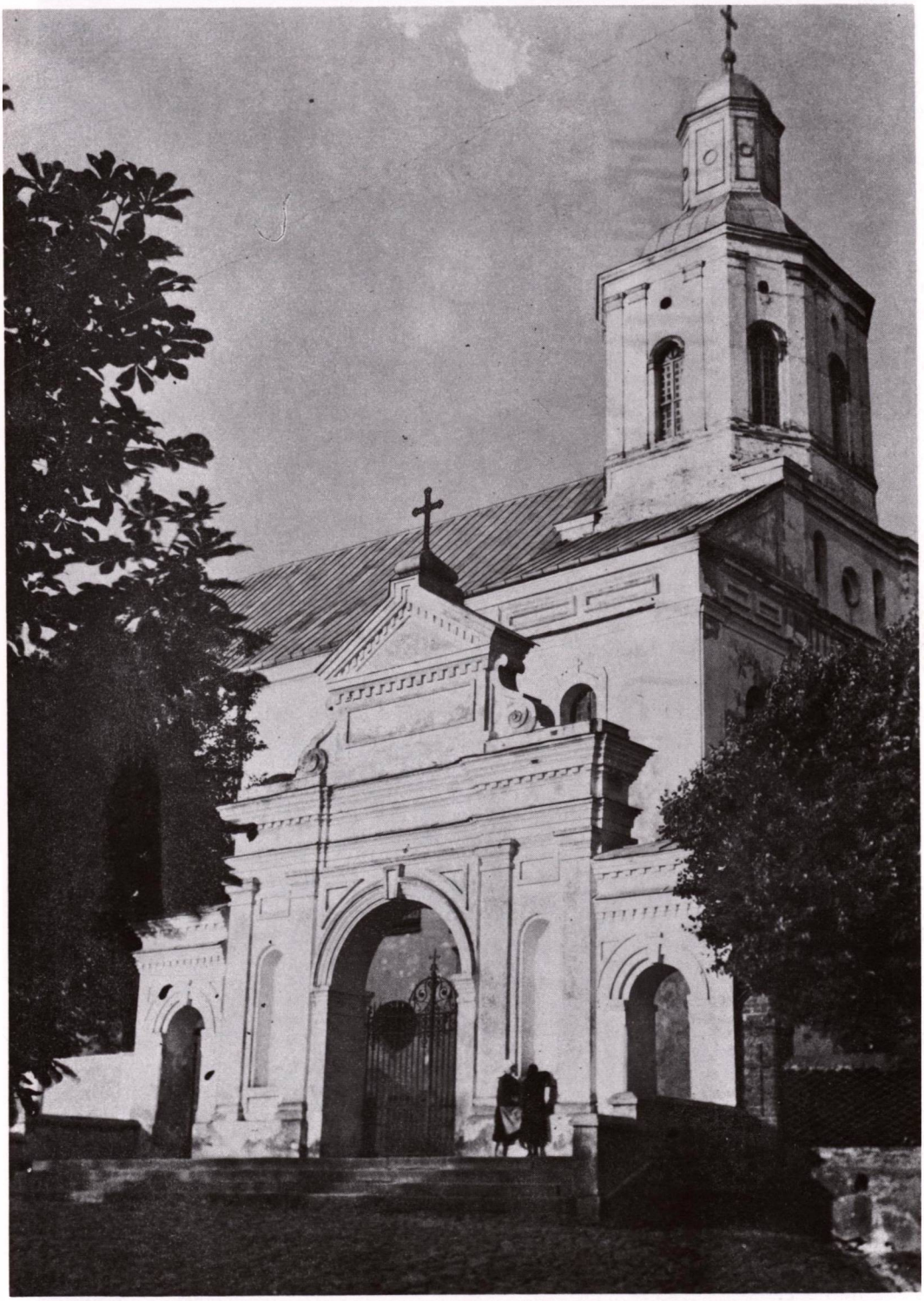

Telšių katedra

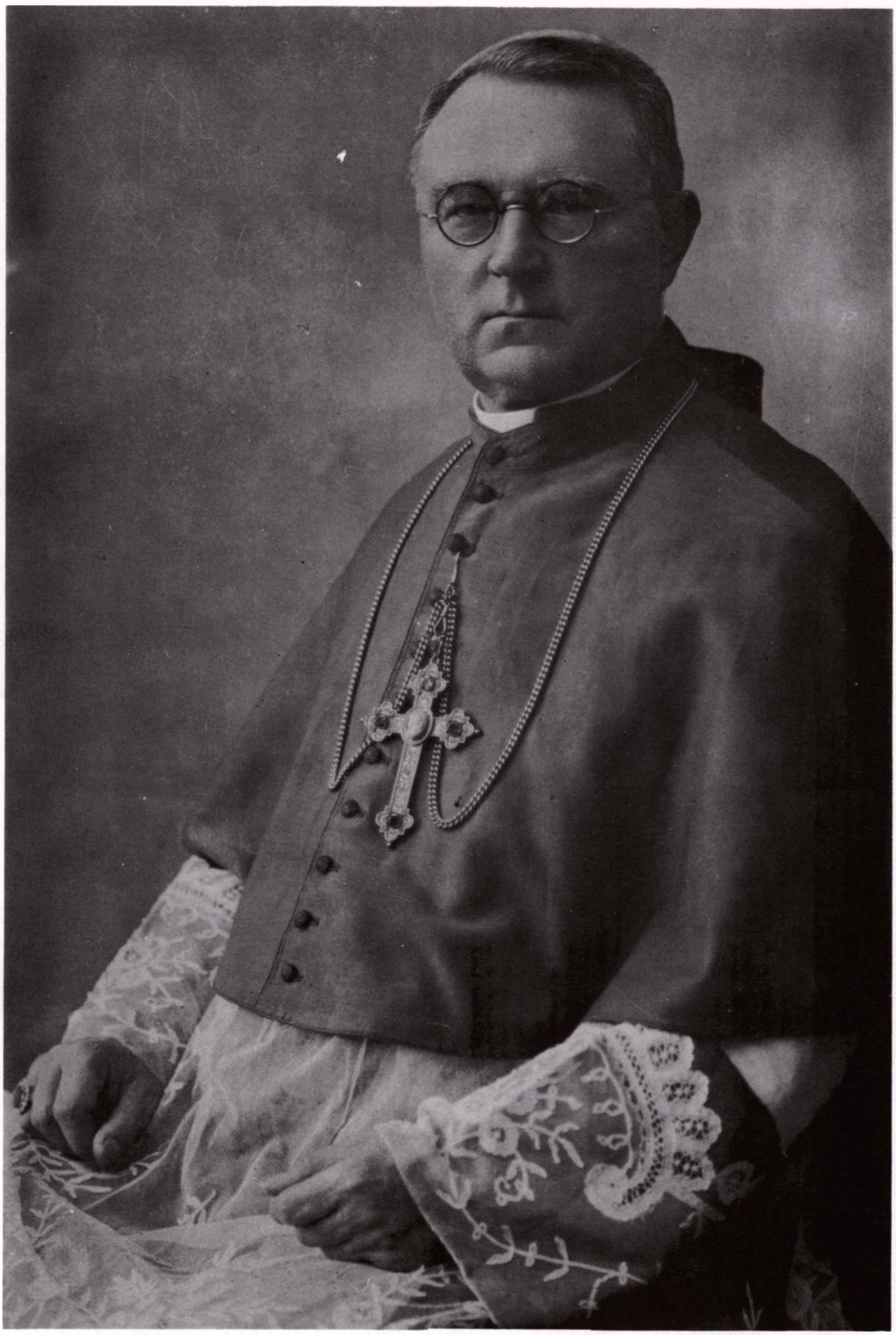

Pirmasis Telšių vyskupas Justinas Staugaitis

TELŠIŲ VYSKUPAI

Justinas Staugaitis — pirmasis Telšių vyskupas. Buvo gimęs 1866.XI.14 Tupikų kaime, Šakių apskrityje. Šeimoje buvo vyriausias iš 5 vaikų. Tėvai turėjo 40 margų ūkį ir todėl įstengė vaikus mokyti. Justinas mokėsi Naumiestyje, Marijampolėje, Seinų kunigų seminarijoje, kur 1884—1890 m. buvo įsijungęs į slaptą lietuvių klierikų ratelį. 1890 m. įšventintas kunigu. Ėjo vikaro pareigas įvairiose parapijose Sūduvoje ir Lenkijoje. 1905 m. grįžo į Marijampolę ir labai aktyviai įsijungė į lietuviškąjį tautinio atgimimo darbą. 1906 m. įsteigė „Žiburio" švietimo draugiją ir išplėtė jos veiklą Suvalkų krašte. Pasižymėjo veikla labdarybės srityje. Buvo klebonas keliose parapijose. 1922 m. pakeltas Seinų katedros kanauninku, o kiek vėliau popiežius Pijus XI jam suteikė prelato poaukštį.

Įsitraukęs į lietuvių kultūrinį ir politinį darbą, kuriantis nepriklausomai Lietuvai, dalyvavo daugelyje lietuvių konferencijų bei seimų, energingai veikė Lietuvos taryboje, vyko į lietuvių politines konferencijas užsienin, rūpinosi, kad Lietuva atgautų nepriklausomybę. 1918 m. išrinktas Lietuvos tarybos vicepirmininku. 1918.II.16 Vilniuje drauge su kitais pasirašė Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo aktą.

Nepriklausomybės metais buvo visų demokratinių Lietuvos seimų narys, seimo prezidiumo vicepirmininkas ir kurį laiką jo pirmininkas; kartais tekdavo pavaduoti ir Respublikos prezidentą.

Gyvai reiškėsi publicistikoje, bendradarbiavo prieškarinėje lietuvių spaudoje, paskelbė daug rašinių, studijų, religinių raštų. Į amžiaus pabaigą metėsi į beletristiką ir 1934—1935 m. parašė 3 tomų romaną „Tiesiu keliu", kaip atsaką V. Mykolaičio-Putino „Altorių šešėliams". Rankraštyje paliko 170 psl. apysaką „Tarp jausmų ir pareigos", taip pat 4 tomus atsiminimų.

Telšių vyskupu buvo paskirtas 1926.IV.5, konsekruotas tų pačių metų balandžio 25 d. Vyskupo sostą užėmė 1926.V.24. Jo didžiausi nuopelnai — sukūrė vyskupijos administraciją, 1927 m. įsteigė Telšiuose vyskupijos kunigų seminariją, 1928 m. pastatė jai 3 aukštų rūmus, įsteigė vyskupijos laikraštį, atsikvietė įvairių vienuolynų vienuolius.

Vyskupo J. Staugaičio laiškas, rašytas Lietuvos prezidentui A. Smetonai 1930.IV.30

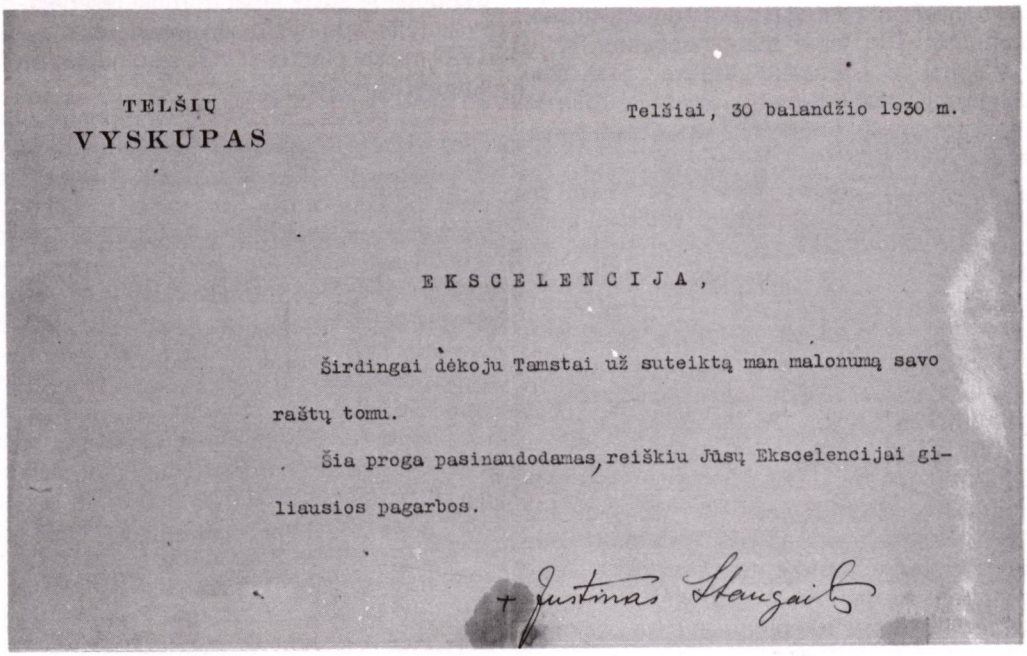

TELŠIŲ
VYSKUPAS

Telšiai, 30 balandžio 1930 m.

EKSCELENCIJA,

Širdingai dėkoju Tamstai už suteiktą man malonumą savo raštų tomu.

Šia proga pasinaudodamas, reiškiu Jūsų Ekscelencijai giliausios pagarbos.

+ Justinas Staugaitis

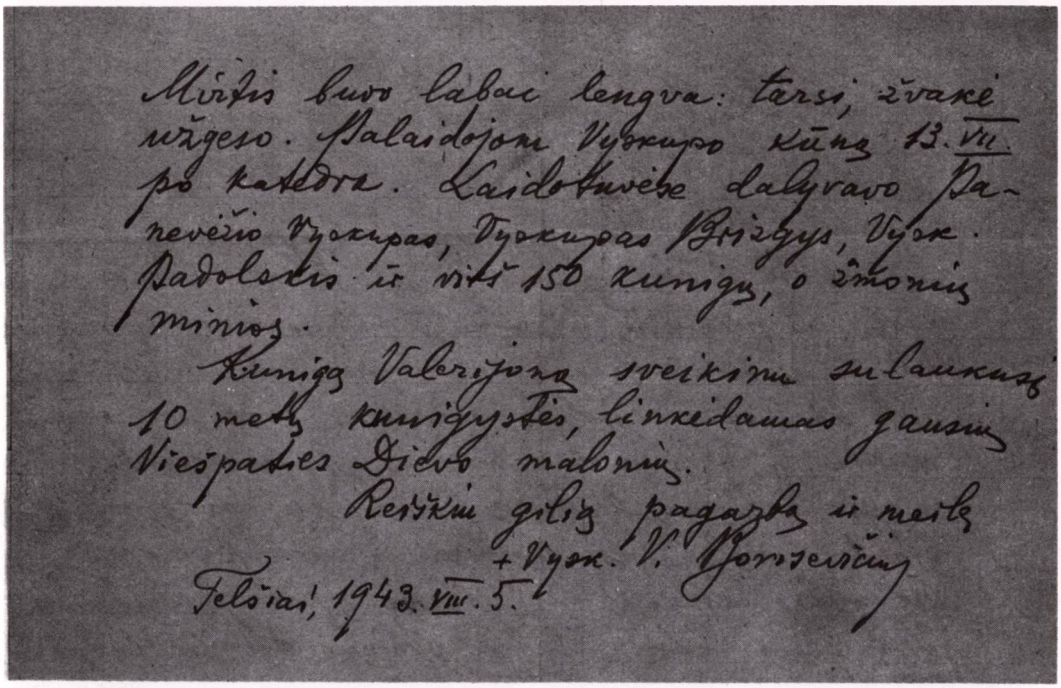
Mišių buvo labai lengva: tarsi, žvakė užgeso. Palaidojom Vyskupo kūną 13. VII. po katedra. Laidotuvėse dalyvavo Panevėžio Vyskupas, Vyskupas Brizgys, Vysk. Padolskis ir virš 150 kunigų, o žmonių minios.

Kunigą Valerijoną sveikinu sulaukusį 10 metų kunigystės, linkėdamas gausių Viešpaties Dievo malonių.

Reiškiu gilią pagarbą ir meilę

+ Vysk. V. Borisevičius

Telšiai, 1943. VIII. 5.

Vyskupo Vincento Borisevičiaus autografas, 1943.VIII.5

Kun. Bronius S. Danis-Zdanavičius, buvęs velionio mokinys-klierikas ir jo vyskupijos kunigas, savo atsiminimuose pažymi: „Vyskupas J. Staugaitis iš išorės atrodė oficialus, tačiau labai geros širdies asmenybė. Buvo griežtas, ryžtingas savo sumanymuose, darbuose. Turi labai daug nuopelnų Telšių vyskupijai ir Žemaičių kraštui. Skaudžiai pergyveno bolševikmetį. Prieš mirdamas ištarė savo paskutinius žodžius: „Dieve, neapleisk Lietuvos!..“

Vysk. J. Staugaitis mirė 1943.VII.8 Telšiuose. Palaidotas katedros rūsyje. Mirė prieš pačias didžiąsias Lietuvos nelaimes, palikdamas jas išvargti ir pergyventi savo įpėdiniams.

Velionis — pirmasis Telšių vyskupas, kaip pažymi jo biografas kun. dr. K. Ruibys, „iš išorės atrodė šaltas ir oficialus, tačiau arčiau jį pažinojusieji žinojo, kad jis turi kūdikio neklastingą širdį ir be galo jautrią“ („Lux Christi“, 1960 m. Nr. 1). Savo mintis sugebėjo reikšti tiksliai, logiškai. Atjautė vargstančius, buvo atlaidus nusikaltusiems. Visoje savo kunigiškoje, kultūrinėje ir vyskupiškoje veikloje laikėsi tiesaus kelio ir stengėsi iš jo neiškrypti. „Ir taip tvirtai eidamas savo pasirinktuoju tiesiu keliu, vyskupas J. Staugaitis padarė daug gera Telšių diecezijai ir visai katalikiškai Lietuvai“ (Kun. Pr. Manelis).

Vincentas Borisevičius Telšių vyskupo dygiuotame soste labai trumpai tesėdėjo, bet vyskupijos administracijoje dirbo ilgai — nuo 1927 m., kai buvo paskirtas seminarijos profesoriumi ir rektoriumi.

Buvo gimęs 1887.XI.23 Bebrininkų kaime, Paežerių valsčiuje, Vilkaviškio apskrityje, pažangaus ūkininko šeimoje (40 margų ūkis). Baigęs Seinų kunigų seminariją, aukštuosius teologijos mokslus gilino Fribourgo universitete, Šveicarijoje, kur 1910 m. buvo įšventintas kunigu. Pirmąsias šv. Mišias atlaikė gimtinėje Šunskų parapijos bažnyčioje. Dirbo Suvalkų Kalvarijos parapijoje, Minske, Voroneže, kur gyvai reiškėsi šalpos darbe. Suorganizavo ratelį lietuviams moksleiviams šelpti. Šiai draugijai V. Borisevičiaus rūpesčiu atiteko kunigaikštienės Radvilienės paaukotas labai brangus (30.000 rublių vertės) sidabrinis servizas, kuris vėliau sudarė pagrindą ateitininkų susišelpimo fondui ir didele dalimi jų rūmų statybos išlaidoms dengti. 1916—1917 m. — karo kapelionas X rusų armijoje. Dalyvavo Petrapilio lietuvių seime. Į Lietuvą

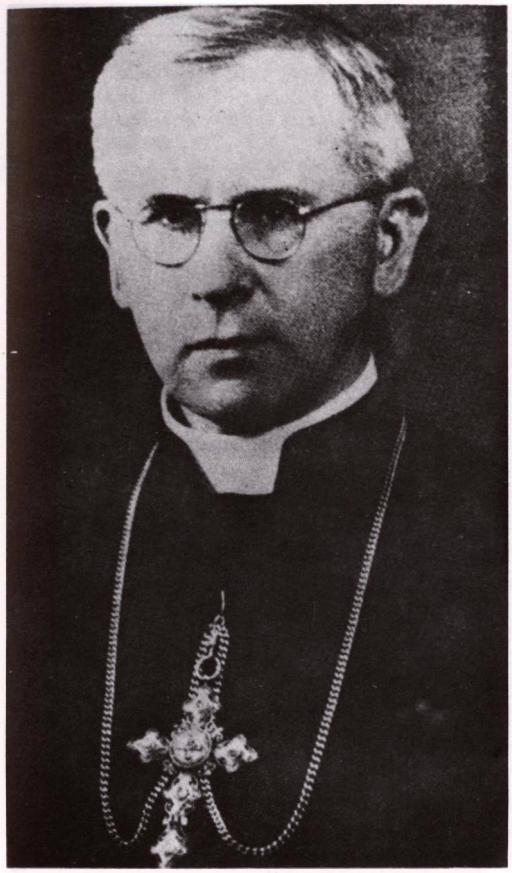

Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius (1944—1946). Bolševikų nukankintas

sugrįžo 1918 m. Dirbo kaip kapelionas Marijampolės gimnazijoje. 1922—1926 m. Seinų kunigų seminarijos profesorius, Marijampolės miesto tarybos narys ir kurį laiką jos pirmininkas.

1927 m. buvo atkeltas į Telšius ir tuojau įjungtas į kunigų seminarijos organizavimo darbą. Paskirtas profesoriumi, rektoriumi. 1928.II.16 popiežius Pijus XI suteikė jam prelato titulą. Atliko didelį darbą, suorganizuodamas mokymą. Beveik visų savo mokytų ir auklėtų klierikų atmintyje jis išliko kaip šviesi asmenybė. 1940 m. V. Borisevičius buvo pakeltas Lizijos tituliariniu vyskupu ir paskirtas Telšių vyskupo pavaduotoju (sufraganu). Vyskupu konsekruotas Telšių katedroje 1940.III.10. Jį konsekravo vyskupai J. Staugaitis, K. Paltarokas ir J. Kukta. Tokiu būdu prieš savo amžiaus pabaigą vysk. J. Staugaitis popiežiaus Pijaus XII dekretu gavo gerą pagalbininką. Mirus vysk. J. Staugaičiui, V. Borisevičius 1944.I.21 paskirtas Telšių vyskupu ordinaru.

Vyskupijos valdymą iškilmingai perėmė 1944.III.4. Tada buvo gilių sukrėtimų metas. Turėdamas daug reikalų su kunigais ir tikinčiaisiais, visiems parodė savo didelį teisingumą, reikalo supratimą. Savo raštais uoliai dalyvavo spaudoje. Visur reiškėsi jo geraširdiškumas — organizavo pagalbą, kur jos reikėjo.

Ištrauka iš vysk. V. Borisevičiaus ganytojiško laiško 1944.IX.1

Vincentas Borisevičius,
Dievo malone ir Apaštalų Sosto paskyrimu Telšių Vyskupas, Gerbiamajai Dvasininkijai ir tikintiesiems siunčia sveikinimą ir ganytojinį laiminimą.

Mylimieji Kristuje!

Kristus yra nusakęs, kas yra Jo tekėjes šiais žodžiais: „Kas daro Dievo valią, tas mano brolis, ir mano sesuo"1) Ir taip Išganytojas reikalauja, kad Dievo valia, atseit, visi Dievo įsakymai būtų pildomi. Jei žmogus Dievo valios neįtildys, gali sulaukti Viešpaties Jėzaus šios ištarmės, kurią Jis pats paskutiniame teisme paskelbs: „Aš tavęs nepažįstu" 2). Ir tai pakanka

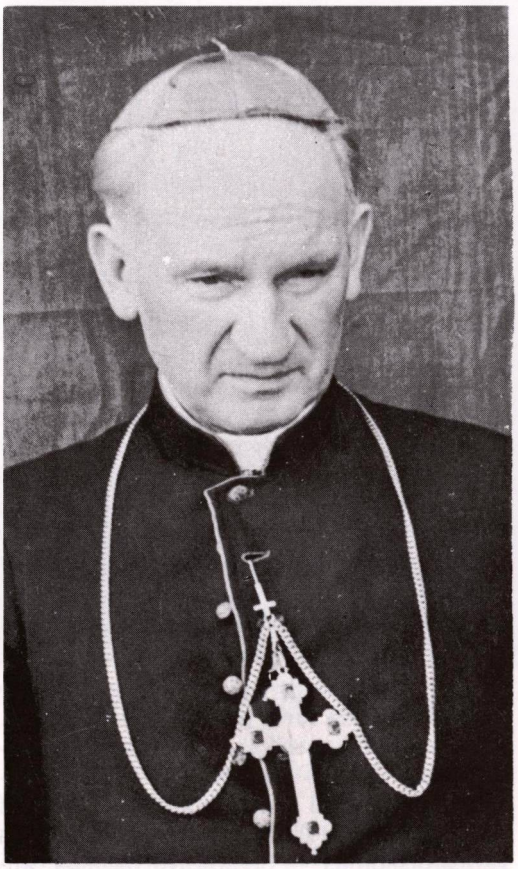

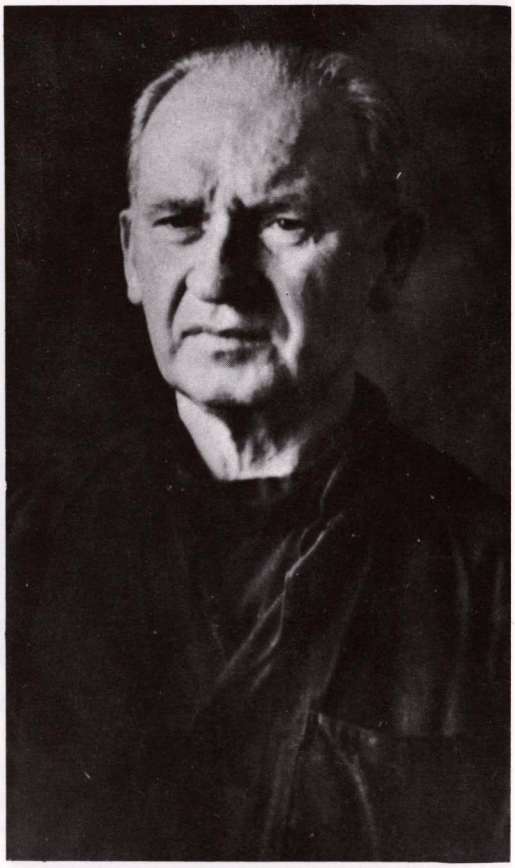

Telšių vyskupas augziliaras Pranas Ramanauskas. Dešinėje — sugrįžęs iš Sibiro tremties

Užėmę Lietuvą bolševikai tuojau pradėjo persekioti Bažnyčią, dvasininkus, tikinčiuosius. Vyskupas buvo apkaltintas „antitarybine veikla", 1946.II.5 suimtas. Enkavedistai jam pateikė eilę kaltinimų, jį žiauriai tardė, kankino, kalino. Vėliau paskelbė („Žudikai Bažnyčios prieglobstyje", Vilnius, 1960) iš jo kankinimo būdu išgautus klastotus „prisipažinimus", iš kurių aiškėja, kad vyskupas rėmęs Lietuvos laisvės kovotojus — partizanus. Visos dar likusių Lietuvos vyskupų pastangos išlaisvinti suimtąjį nuėjo niekais.

Kankinys vyskupas buvo nukankintas kalėjime. Jo mirties aplinkybės, pati mirties data ir vieta nėra aiški. Vyskupo seseriai Marijonai buvę pranešta, kad jos brolis miręs 1946.X.12. Tačiau nėra aišku, ar Vilniaus kalėjimo celėje, ar kur nors už Lietuvos ribų išvežtas. Yra liudijimų, kad jis buvo sušaudytas kažkur Rusijoje. Tai galėję būti 1947 m. sausio mėn. Liet. Katalikų Bažnyčios kronika mini 1946 m. lapkričio mėn. sušaudymo datą.

Telšių vyskupijos kunigas Andrius Baltinis parašė knygą „Vyskupo Vincento Borisevičiaus gyvenimas ir darbai", kuri buvo 1975 m. LKMA Romoje rūpesčiu išleista. Knygos (178 psl.) mecenatas — kun. Antanas Vilkaitis.

Minėtame leidinyje (156 psl.) keliamas velionio vyskupo šventumo klausimas. Dr. J. Mačernis, savo metu dėstęs Telšių kunigų seminarijoje matematiką ir fiziką, apie V. Borisevičių yra šitaip pasakęs: ...„man susidarė įspūdis, kad jeigu mūsų vyskupijoje yra šventas žmogus — juo yra prel. V. Borisevičius. Jo šventumas nebuvo tik kontempliatyvus, o greičiau veiklumo šventumas".

Pranciškus Ramanauskas. Buvo gimęs 1893.X.18 Betygaloje. Mokėsi Kauno kunigų seminarijoje ir 1917.VI.5 įšventintas kunigu. Buvo paskirtas vikaru Raseiniuose, iš kur perkeltas į Telšių parapiją. Iš čia buvo pasiųstas į Romą pagilinti teologinių studijų. Jas baigė 1932 m. daktaro laipsniu ir buvo paskirtas Telšių kunigų seminarijos dogmatinės teologijos ir religinės pedagogikos dalykų profesoriumi, inspektoriumi. Netrukus pakeltas garbės kanauninku.

Kapituloje ėjo sinodinio teisėjo, egzaminatoriaus, knygų cenzoriaus ir kitas pareigas. 1940 m. liepos mėn. paskirtas Telšių kunigų seminarijos rektoriumi, pakeltas prelatu.

1944.II.28 konsekruotas Telšių vyskupu augziliaru. Okupacijos metu jam teko pakelti daugelį nuoskaudų, pergyvenimų. Apkaltintas ,,antitarybine veikla", 1946 m. gruodžio mėn. buvo suimtas, žiauriai tardytas ir ištremtas į Sibirą. Į Lietuvą tesugrįžo tiktai po 10 metų, tačiau okupacinė valdžia nebeleido jam eiti vyskupo pareigų.

Mirė 1959.X.15 Telšiuose, po sunkios operacijos. Palaidotas katedroje šalia vyskupo Justino Staugaičio.

Velionis vyskupas buvo gilus dogmatinės teologijos žinovas, pedagogas ir administratorius. Leido ir redagavo laikraštį ,,Spauda ir gyvenimas". Apie 1935 m. buvo ,,Žemaičių prieteliaus" savaitraščio redaktorius ir leidėjas. 1934 m. išspausdinta jo knyga ,,Tikybos pamokos praktikoje". Bendradarbiavo ,,Tiesos kelyje" ir kitur. (LE XXIX t., 469 psl.).

Petras Maželis. Šiam dvasininkui Telšių vyskupiją teko valdyti po Stalino mirties, vadinamojo politinio ,,atolydžio" metu.

Vyskupas buvo gimęs 1894.IX.21 Mažeikių vienkiemyje, Lukštų parapijoje, Rokiškio apskrityje. 1920—1923 m. mokėsi Kauno kunigų seminarijoje ir 1923.VI.15 buvo įšventintas kunigu. Paskirtas Telšių Šv. Antano parapijos vikaru. Lenkų progimnazijoje dėstė tikybą. 1924—1928 m. Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultete studijavo filosofiją. Po to Telšių kunigų seminarijoje dėstė lietuvių kalbą, literatūrą, retoriką, kartu ėjo ir Telšių katedros vikaro pareigas, buvo kalėjimo kapelionas. Daug rūpinosi kalinių gerove, organizavo jiems šalpą, globą. 1935 m. išrinktas sinodiniu teisėju. Padėjo vyskupui teisės ir administracijos reikaluose. 1935 m. pakeltas kanauninku. Kurį laiką Telšių kunigų seminarijoje dėstė lietuvių kalbą ir iškalbą, nes pats buvo geras pamokslininkas. Nuo 1928 m. redagavo ,,Žemaičių prietelių".

Esant Telšių vyskupijai be vyskupo, P. Maželis nuo 1947 metų ėjo vyskupijos kanclerio pareigas. 1950 m. išrinktas vyskupijos valdytoju. Pradžioje pareigas ėjo kaip Apaštališkasis administratorius. 1950.I.3 popiežiaus paskirtas tituliariniu Celenderi vyskupu. 1955.IX.11 Panevėžio katedroje jį vyskupu konsekravo vysk. Kazimieras Paltarokas. 1964 m. vasario mėnesį paskirtas Telšių vyskupu ordinaru, bet 1966.V.21 mirė.

Vysk. Petras Maželis, supamas sunkių okupacijos bei religijos persekiojimo sąlygų, kiek įmanydamas stengėsi ginti Bažnyčios, parapijų ir tikinčiųjų reikalus. Važinėdavo po parapijas, teikdamas sutvirtinimo sakramentą ir kitu būdu stiprindamas tikinčiuosius.

Tarp kitų nuoskaudų, labai skaudžiai pergyveno naujai pastatytos Klaipėdos bažnyčios atėmimą.

Telšių vyskupas Petras Maželis (1964—1966)

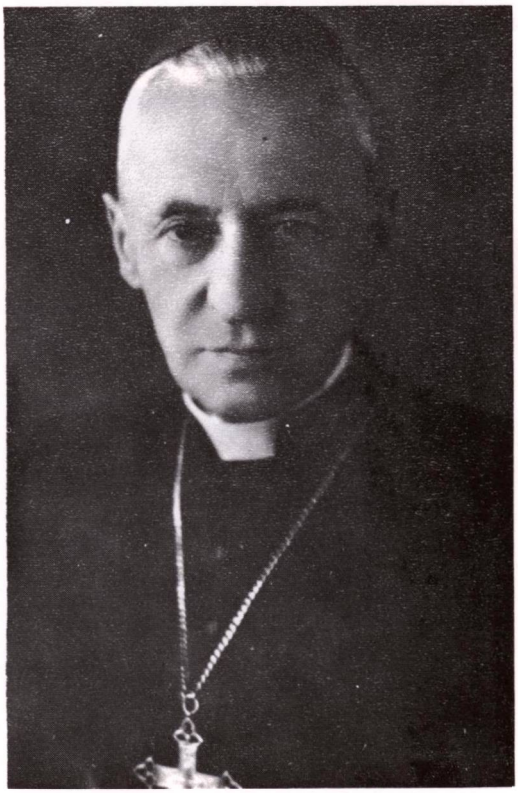

Vyskupo P. Maželio laidotuvių mišios Telšių katedroje 1966 metais. Prie altoriaus centre — vysk. Juozapas Matulaitis-Labukas, vysk. Vincas Sladkevičius, dešinėje — prel. Justinas Jodaitis

Telšių vyskupas Juozapas Pletkus (1968—1975)

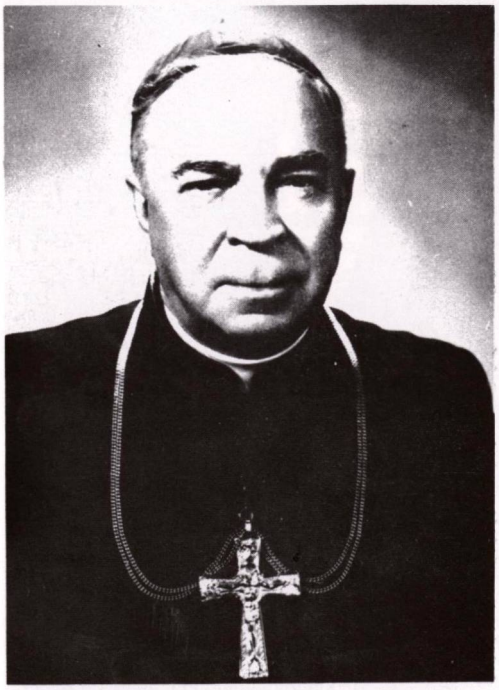

Juozapas Pletkus buvo gimęs 1895.V.22 Gujėnų kaime, Grinkiškio valsčiuje, Kėdainių apskrityje. Kunigu įšventintas 1921.V.5. Buvo Kaltinėnų parapijos vikaras, Papilės klebonas. Vėliau klebonavo Gargžduose, Leckavoje.

Mirus vysk. Petrui Maželiui, 1966.VI.17 kapitulos buvo išrinktas Telšių vyskupijos ir Klaipėdos prelatūros valdytoju. 1967 m. kovo mėn. paskirtas vyskupijos apaštališkuoju administratoriumi, o netrukus vyskupu. 1968.II.25 Telšių katedroje konsekruotas Telšių vyskupu. Bet mirė. Mirė 1975.IX.29. Palaidotas spalio 2 d. Telšiuose.

Liudvikas Povilonis 1969 m. buvo konsekruotas tituliariniu Arcavicos vyskupu ir paskirtas Telšių vyskupijos bei Klaipėdos prelatūros augziliaru ir generalvikaru.

Gimė 1910.VIII.25 Šilagalių kaime, Šimonių valsčiuje, Panevėžio apskrityje. 1928.VIII.14 įstojo į marijonų vienuolyną. Mokėsi Marijampolės mokytojų seminarijoje, nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo universitete Kaune studijavo teologiją, kanonų teisę, ir

1934 m. gavo bažnytinės teisės licenciato laipsnį. Baigęs matematikos mokslus, gavo matematiko diplomą. 1934.VI.29 įšventintas kunigu.

Mokytojavo Marijampolės marijonų gimnazijoje ir administravo marijonų spaudą. Sielovados darbe veikė Vilniuje ir kitur. Aktyviai reiškėsi spaudoje. 1931—1940 m. sumaniai redagavo vaikams skirtą „Šaltinėlį". Vėliau Vilniuje buvo gimnazijos mokytojas ir direktorius. Išvertė į lietuvių kalbą I. Vezerekaros Alberta romaną Liurdo ir civilinių jungtuvių temomis.

1944 m., Sovietams vėl okupavus Lietuvą, uždarius marijonų vienuolyną, buvo perkeltas į Panevėžį ir čia paskirtas Švč. Trejybės parapijos klebonu. Kai ši bažnyčia buvo uždaryta, perkeltas į Klaipėdos prelatūrą ir paskirtas Rukų parapijos klebonu. 1954 m. paskirtas Klaipėdos parapijos klebonu.

Čia klebonaudamas rūpinosi naujosios Marijos Taikos Karalienės bažnyčios statyba. 1957 m. išgavęs reikiamus sovietinės valdžios leidimus, po didelių vargų bei rūpesčių 1960 m. statybą užbaigė. Tačiau okupacinė valdžia apkaltino kleboną L. Povilonį ir kitus jo bendradarbius „nelegaliu statybinės medžiagos gavimu bei sukčiavimu". Bolševikai surežisavo bažnyčios statytojams „teismo" komediją ir 1962.I.26 Vilniuje jį nubaudė 8 metų priverčiamųjų darbų bausme. (Žr. toliau Klaipėdos bažnyčios aprašymą). Bausmę atliko Pravieniškių priverčiamųjų darbų stovykloje. Tačiau po 4 metų buvo „amnestuotas" ir paleistas. 1966—1969 m. dirbo Vilniaus bažnyčiose.

1969 m. buvo konsekruotas tituliariniu Arcavicos vyskupu ir paskirtas Telšių vyskupijos augziliaru. 1973 m. paskirtas Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupu koadjutorium su paveldėjimo teise.

Telšių vyskupas augziliaras Liudas Pavilonis 1969 metais

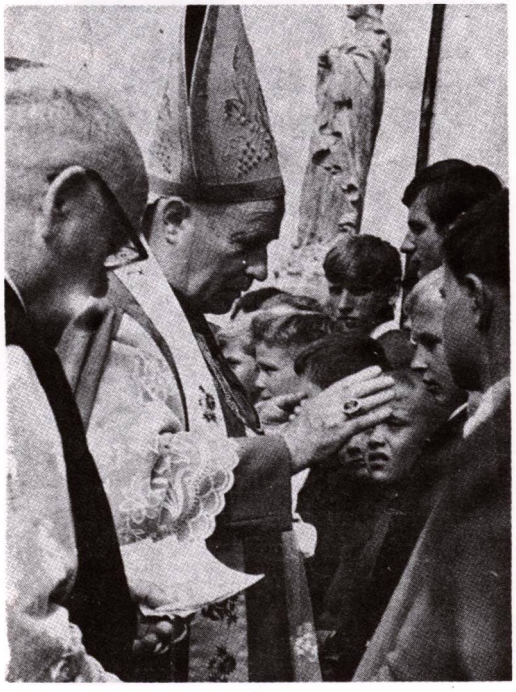

Vysk. L. Pavilonis teikia Sutvirtinimo Sakramentą Telšių katedroje

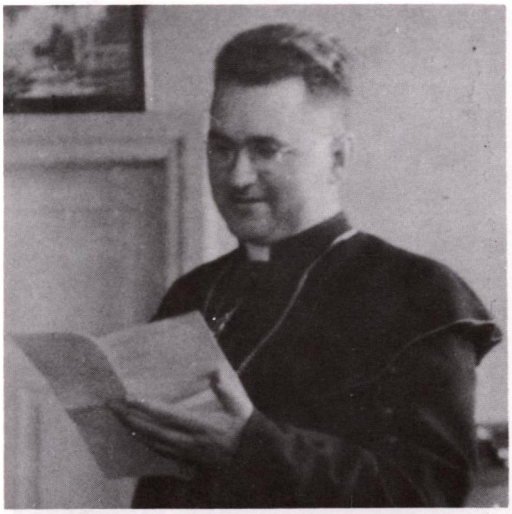

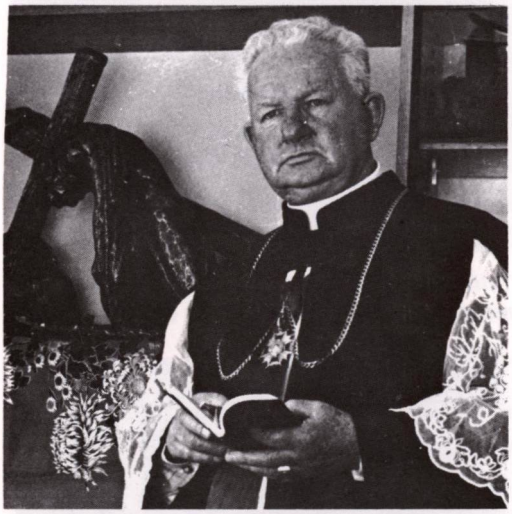

Telšių vyskupijos valdytojai

Ne visą laiką Telšių vyskupija buvo vyskupų valdoma bei administruojama. Po vyskupo Pr. Ramanausko arešto 1946 m. vyskupija liko be vyskupo. Nuo tų metų gruodžio 20 ligi 1949.XII.20 labai sunkiu laikmečiu, vyskupiją valdė ir daug pastangų įdėjo vyskupijos valdytojas **prel. Justinas Juodaitis,** vyskupijos kanauninkų kapitulos vikaras. Jis buvo gimęs 1899.XI.2 Pavelktinių k., Sintautų vls. 1923 m. baigė Seinų kunigų seminariją Gižuose ir buvo paskirtas vikaru į A. Panemunės parapiją. 1927 m. pakviestas Telšių kunigų seminarijos dėstytoju ir dvasios tėvu. 1931—1933 m. gilino studijas Romoje, Angelicumo universitete, kur gavo teologijos mokslų daktaro laipsnį. Nuo 1933 m. dėstė kunigų seminarijoje. 1941 m. pakviestas jos inspektoriumi, o 1943 m. tapo rektoriumi. Artėjant bolševikams, liko Lietuvoje. Vyskupiją jis administravo, kol buvo ištremtas į Sibirą, iš kurio tremties sugrįžo 1956 m. Pastoracinį darbą dirbo Palangoje, Šiauliuose, Šiaulėnuose, Kražiuose. 1965 m. buvo pakeltas Telšių kapitulos prelatu. Mirė 1969.II.3 Kelmėje, bet palaidotas Kražiuose.

Mirus vyskupui Juozapui Pletkui, vyskupiją tik vieną dieną (1975.X.2) valdė kapitulos vikaras prel. **Bronius Barauskas,** vyskupijos kurijos kancleris ir oficiolas.

Nuo 1975.X.3 kapitulinio vikaro pareigas eina kunigas **Antanas Vaičius,** gim. 1926 m., kunigu įšventintas 1950 m., buvęs vyskupijos kancleris ir Telšių parapijos klebonas.

Vyskupijos kancleriu buvo kanauninkas **Jonas Beinoris,** gim. 1908.IV.25, 1933.VI.10 įšventintas kunigu, 1975 m. spalio mėnesį paskirtas kancleriu.

Šią knygą leidžiant, Telšių vyskupija ordinaro neturėjo.

Viršuje: Prel. Justinas Jodaitis, Telšių vyskupijos valdytojas pokario metais

Viduryje: Kun. Jonas Beinoris, Telšių vyskupijos Kancleris nuo 1975 m.

Apačioje: Kun. Antanas Vaičius, Telšių vyskupijos valdytojas nuo 1975 metų

Telšių kunigų seminarijos profesoriai ir klierikai 1944 m. pavasarį, vokiečių okupacijos metu

SUTEMŲ METAIS

Okupacijų metai Telšių vyskupijai, kaip ir visai Lietuvai, buvo labai skaudūs. 1941 ir 1944 m. karo veiksmai žiauriai nusiaubė Žemaičių žemę. Sudeginta daug miestų, miestelių, kaimų, sodybų. Daug Žemaičių ramių gyventojų buvo deportuota į Sibirą ir kitas Rusijos vietas, daug suimta, kalinta, nukankinta. Partizaninės kovos, pareikalavusios daugybės aukų, Žemaičių miškuose tęsėsi ligi 1952 m.

Lietuvos gyventojų brangiausio turto — žemaičių žemės — prievartinis sukolchozinimas gyventojams buvo be galo skaudus ir sunkiai pakeliamas. Daugelis ramių žmonių turėjo palikti savo sodybas, kuriose žemaičių protėviai gyveno šimtus metų.

Skaudžius pergyvenimus ypatingai turėjo patirti Telšių vyskupijos vyskupai bei kunigai. Iš šio leidinio 74—77 psl. spausdinamo dokumento (paskelbto Liet. Katalikų Bažnyčios kronikos Nr. 30, 1977.XI.1) matyti, kad okupantai nužudė arba kalino kalėjimuose bei lageriuose 49 vyskupijos kunigus. 5 kitiems kunigams atimta teisė dirbti savo pareigose. Telšių kunigų seminarija nuo 1940 m. uždaryta, nebeparuošia kunigų. Iš mažytės skaičiumi Kauno kunigų seminarijos gaunamas metinis kunigų prieauglis be galo menkas.

1978.II.5 žiniomis vyskupijoje oficialiai veikė 142 bažnyčios, tačiau tik 106 jų turėjo po nuolatinį kunigą. 38 bažnyčios kunigo nebeturėjo.

Iš šiame leidinyje spausdinamo vyskupijos parapijų bei filijų ir jų bažnyčių aprašymo atidus skaitytojas galės pastebėti, kiek daug bažnyčių karo ir pokario metais buvo sunaikinta, uždaryta ar paliko be nuolatinio kunigo.

***Tremtinio kunigo Julijono Budrikio rūpesčiu įruoštas altorius vienoje tremtinių** stovykloje, Sibire*

TELŠIŲ VYSKUPIJOS KUNIGAI, NUŽUDYTI ARBA KENTĖJĘ BOLŠEVIKŲ KALĖJIMUOSE BEI LAGERIUOSE*

1. Vysk. Vincentas Borisevičius, suimtas 1946 m. Nuteistas sušaudyti 1946.VIII.29. Sušaudytas 1946 m. lapkričio mėn. pradžioje. Vilniaus kalėjime žiauriai kankintas už tai, kad atsisakė duoti malonės prašymą.

2. Vysk. Pranciškus Ramanauskas, Kauno kunigų seminarijos, vėliau Telšių seminarijos profesorius, vyskupu įšventintas 1945 m. Suimtas 1946 m., paleistas 1955 m. Mirė 1962 m.

3. Kun. Pranas Gustaitis, buvęs Kaltinėnų klebonas, suimtas 1946 m., nuteistas sušaudyti kartu su vysk. V. Borisevičiumi, sušaudytas 1946 m. lapkričio mėn. Prieš mirtį iš Vilniaus kalėjimo rašė savo draugui kunigui: „Mūsų vargai ir kančios baigiasi. Esame nuteisti mirties bausme. Mirštame nežinodami savo kaltės!"

4. Kan. dr. Antanas Kruša, buvęs Telšių kunigų seminarijos profesorius, suimtas 1947 m., mirė 1952.XI.23 Archangelsko srityje, Ercevo lageryje. Ten ir palaidotas.

5. Kun. dr. Kazimieras Prialgauskas, Palangos altaristas, suimtas 1950.IX.4 paleistas 1954.VII.2.

6. Kun. Jonas Staškevičius, buvęs Žemaičių Kalvarijos klebonas. Jo atminimui pastatyti du paminklai — Žemaičių Kalvarijos kapinėse ir Kruopių parapijoje, Pakalniškių kaime. Žmonės lanko jo paminklus ir meldžiasi kaip į šventąjį. Suimtas 1950 m. Žiaurūs tardymai palaužė sveikatą. Mirė 1955.V.31 Sverdlovsko srityje, Ivdelės lageryje.

7. Kun. Jonas Kalvaitis, buvęs Upynos klebonas, suimtas 1946 m., mirė Vladimiro kalėjime 1953 m.

8. Kun. Tadas Budraitis, Telšių seminarijos profesorius, suimtas 1951.II.26, paleistas 1956.VII.17. Grįžo su palaužta sveikata. Mirė 1962.IV.18, palaidotas Jurbarke.

9. Kun. Vaclovas Rašimas, suimtas 1949.VIII.1, paleistas 1956.I.27, mirė 1960.I.13, palaidotas Lieplaukėje.

10. Kun. Tadas Jokubauskas, suimtas 1949.IV.13, paleistas 1956.VII.11, mirė 1961.IX.22, palaidotas Kaltinėnuose.

11. Kun. prel. Povilas Pukys, suimtas 1945.VII.30, paleistas 1955.II.15, mirė 1964.VIII.22, palaidotas Žemaičių Kalvarijos kapinėse.

12. Kun. prel. Justinas Juodaitis, suimtas 1949.XII.20, paleistas 1956.XI.7, mirė 1969.II.3, palaidotas Kražių bažnyčios šventoriuje.

13. Kun. Bronislavas Šveikauskas, suimtas 1949.VII.12, paleistas 1956.VII.6, mirė 1968.X.3, palaidotas Pagėgiuose.

14. Kun. Jonas Našlėnas, suimtas 1949.II.20, paleistas 1956.VI.27, mirė 1974.I.8, palaidotas Kulių kapinėse.

15. Kun. Jonas Skirmantas, suimtas 1950.IV.19, paleistas 1956.V.11, mirė 1975.X-.28, palaidotas Ylakiuose.

16. Kun. Adomas Alminas, Plungės altaristas, suimtas 1948.VIII.28, paleistas 1956.VIII.10.

17. Kun. Antanas Augustis, Kretingos klebonas, suimtas 1950.XII.9, paleistas 1956.III.25.

18. Kun. Klemensas Arlauskas, suimtas 1949.II.6, paleistas 1956.IV.30. Gyvena Ylakiuose, altaristas.

19. Kun. Julius Budrikis, Pajūralio klebonas, suimtas 1950.IV.11, paleistas 1956.VIII.10.

---

* Sąrašas perspausdintas iš „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos" Nr. 30, Lietuva, 1977 m.

Telšiškių rūpestingai prižiūrimi Rainių miškelio kankinių kapai Telšių kapinėse 1975 metais

20. Kun. Antanas Ivanauskas, Kulių klebonas, suimtas 1949.VIII.28, paleistas 1956.IX.1.

21. Kun. Antanas Bunkus, Endriejavo klebonas, suimtas 1957.I.26, paleistas 1962.VIII.9.

22. Kun. Jonas Ilskis, buvęs ilgametis Palangos klebonas, suimtas 1949.III.24, paleistas 1956.IV.6. Buvo labai žiauriai tardytas. Grįžo su palaužta sveikata. Šiuo metu Viekšnių altaristas.

23. Kun. Jonas Gedvila, Rietavo klebonas, suimtas 1953 m., paleistas 1956 m.

24. Kun. Kazimieras Gylys, Kretingos altaristas, suimtas 1946 m., paleistas 1955 m.

25. Kun. Petras Jasas, Kruopių klebonas, suimtas 1945 m., paleistas 1970 m. Buvo žiauriai kankintas Klaipėdos ir Kretingos saugume. Iš kalėjimo jam nebuvo leista grįžti į Lietuvą. Gyveno kaip tremtinys Latvijoje. Į Lietuvą sugrįžo tik 1970 m. Šiuo metu gyvena Kruopiuose.

26. Kan. Juozapas Grubliauskas, Šilutės klebonas, suimtas 1950.X.3, paleistas 1956.IX.19.

27. Kun. Antanas Jurgaitis, Ylakių klebonas, suimtas 1957.III.7, paleistas 1960.IX.12.

28. Kan. Antanas Kiela, suimtas 1950 m., paleistas 1954 m. Grįžo iš kalėjimo su palaužta sveikata.

29. Kun. Boleslovas Lašas, Medingėnų klebonas, suimtas 1950.XI.10, paleistas 1954.IX.30.

30. Kun. Jonas Paliukas, Klykuolių klebonas, suimtas 1950.IV.5, paleistas 1956.VI.8.

31. Kun. Jonas Lukošius, Rubikių klebonas, suimtas 1946 m., paleistas 1954 m.

32. Kun. Konstantinas Petrikas, Truikinų klebonas, suimtas 1947, paleistas 1955 m.

33. Kun. Vincentas Senkus, Šačių klebonas, suimtas 1947 m., paleistas 1956 m.

Kun. Julijonas Budrikis prie lietuvių tremtinių kapų Sibire

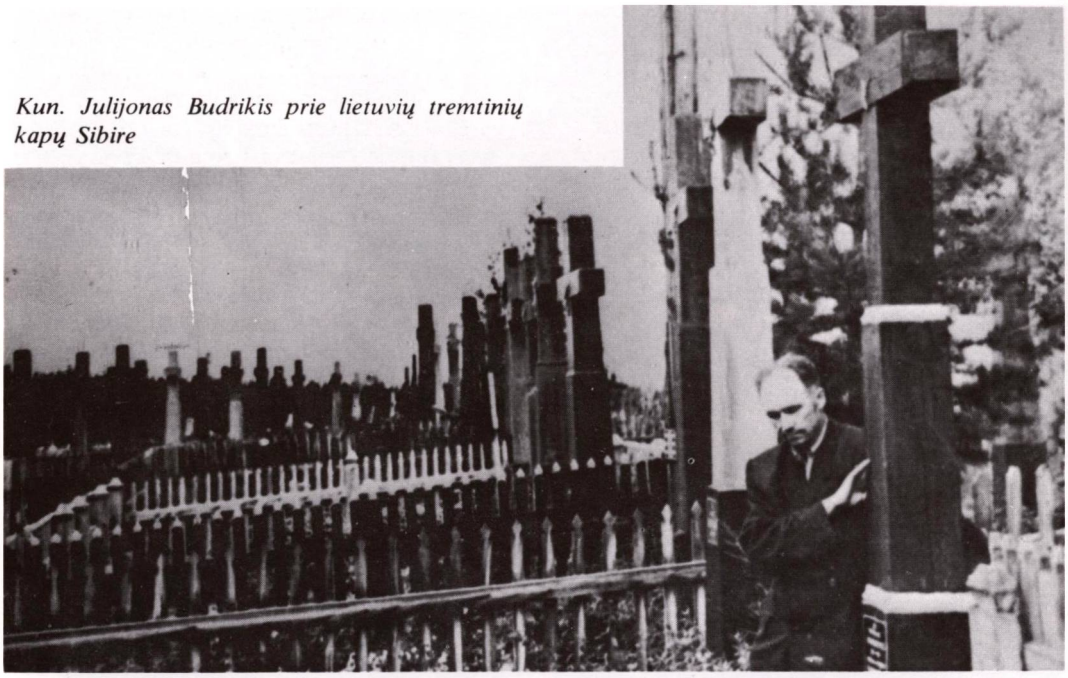

34. Kun. Vaclovas Stirbys, Leckavos klebonas, suimtas 1950.IV.30, paleistas 1956 m. liepos mėn.

35. Kun. Valentinas Šikšnys, Plungės altaristas, suimtas 1948 m., paleistas 1955 m.

36. Kan. Juozapas Valaitis, Šilalės altaristas, suimtas 1954 m., paleistas 1955 m.

37. Kun. Pranciškus Šatkus, Šateikių klebonas, suimtas 1945 m., paleistas 1954 m.

38. Kun. Petras Venckus, Tūbinės klebonas, suimtas 1949 m., paleistas 1955 m.

40. T. Pijus Andraitis, suimtas 1948 m., paleistas 1956 m. Buvo labai žiauriai kankintas, sumuštas iki sąmonės netekimo. Miręs 1958 m.

41. T. Augustinas Dirvelė, suimtas 1947 m., bėgant iš Vorkutos lagerio nušautas 1948 m.

42. Kun. Antanas Petronaitis, Kretingos altaristas, suimtas 1949.VI.29, paleistas 1956.IV.14.

43. Kun. Jonas Janauskas, suimtas 1948 m., mirė Sibiro kalėjime 1950 m.

44. Kun. dr. Kazimieras Alšauskas, suimtas 1945 m., mirė Sibire 1953 m.

45. Kun. Antanas Šeškevičius, Gargždų vikaras, suimtas 1949 m., paleistas 1956 m.; suimtas 1962 m., paleistas 1969 m.; suimtas 1970 m., paleistas 1971 m.

46. Kun. Petras Lygnugaris, Žemaičių Kalvarijos altaristas, suimtas 1952.X.18, paleistas 1970.III.17. Grįžo su palaužta sveikata ir šiuo metu visai nedarbingas.

47. Kun. Vladas Balčiūnas, buvęs Akmenės klebonas, suimtas 1945 m., mirė Sibiro kalėjime 1946 m.

48. Kun. Jonas Pakalniškis, Mažeikių vikaras, suimtas 1948 m., paleistas 1956 m.

Kun. Anupras Žukas, Barstyčių klebonas, suimtas 1946 m., paleistas 1956 m.

Kunigai, kuriems buvo atimta teisė dirbti savo pareigose:

1. Kun. Petrui Lygnugariui — 6 mėn.
2. Kun. Bernardui Talaišiui — 1 metams
3. Kun. Adomui Alminui — 1 metams
4. Kun. Klemensui Arlauskui — 1 metams
5. Kun. Juliui Tamošauskui — 1 metams.

Telšių vyskupijos parapijos kuriose nėra kunigo:

1. Spraudis (aptarnauja Rietavas)
2. Beržoras (aptranauja Plateliai)
3. Gegrėnai (aptranauja Žem. Kalvarija)
4. Gintališkė (aptarnauja Šateikiai)
5. Pakutuvėnai (aptarnauja Plungė)
6. Pievėnai (aptarnauja Rubikai)
7. Renavas (aptarnauja Pikeliai)
8. Ukrinai (aptarnauja Židikai)
9. Užlieknė (aptarnauja Viekšniai)
10. Žemalė (aptarnauja Tirkšliai)
11. Budriai (aptarnauja Kartena)
12. Kalnalis (aptarnauja Kretinga)
13. Mykoliškė (aptarnauja Gargždai)
14. Šventoji (aptarnauja Palanga)
15. Tubausiai (aptarnauja Darbėnai)
16. Dauginiai (aptarnauja Tryškiai)
17. Šiaudinė (aptarnauja Papilė)
18. Juozapavas (aptarnauja Raudėnai)
19. Šakyna (aptarnauja Latveliai)
20. Varputėnai (aptarnauja Šaukėnai)
21. Žukančiai (aptarnauja Kruopiai)
22. Vaičaičiai (aptarnauja Ylakiai)
23. Girdiškė (aptarnauja Upyna)
24. Didkiemis (aptarnauja Pajūrys)
25. Pašilė (aptarnauja Karklėnai)
26. Degučiai (aptarnauja Žem. Naumiestis)
27. Ropkojai (aptarnauja Sartininkai)
28. Rukai (aptarnauja Pagėgiai)
29. Stemplės (aptarnauja Pajūralis)
30. Vilkyčiai (aptarnauja Viešvilė)
31. Saugos (aptarnauja Švėkšna)
32. Smalininkai (aptarnauja Viešvilė)
33. Pašaltonis (aptarnauja Gaurė)
34. Vaitimėnai (aptarnauja Lomiai)
35. Eigirdžiai (aptarnauja Nerimdaičiai)
36. Kaunatava (aptarnauja Ūbiškė)
37. Milkaičiai (aptarnauja Nerimdaičiai)
38. Viešvėnai (aptarnauja Janapolė)

Penki Telšių vyskupijos kunigai, sugrįžę iš Sibiro tremties. Sėdi vysk. Pr. Ramanauskas. Antrasis iš kairės — kun. Juozas Vaitelis, toliau kun. Tadas Jokūbauskas

TELŠIŲ VYSKUPIJOS KAPITULA

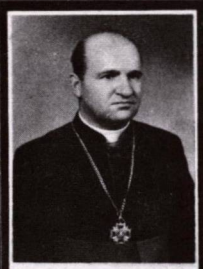

KUN. J. MIKLOVAS
KAPITULOS KANAUNINKAS
Mažeikių klebonas ir Vidėnų dekanas

KUN. J. BEINORIS
KAPITULOS KANAUNINKAS
Palangos klebonas ir dekanas

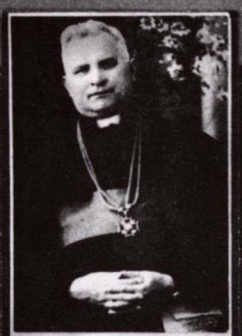

MONS. R. KUODIS
KAPITULOS
PREL ATAS-PREPOZITAS
Žem. Naumiesčio altaristas

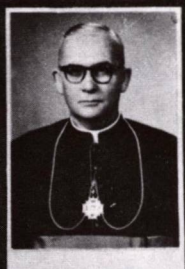

MONS. DR. BARAUSKAS
KAPITULOS PRELATAS
Telšių vyskupijos kurijos kanclerius ir ofic.

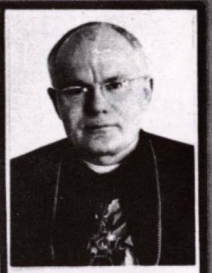

KUN. K. GASČIŪNAS
KAPITULOS KANAUNINKAS
Šiekšnos klebonas

KUNIGAI

KUN. P. BAGDONAS
Plungės klebonas

† KUN. A. BALČIŪNAS
Kartėnos altaristas

KUN. D. BIVAINIS III
Varlaukio klebonas

KUN. V. BRAZDEIKIS
Laukuvos klebonas

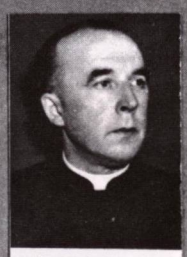

KUN. J. BUKAUSKAS
Pavandenis klebonas

KUN. A. BUNKUS
Endriejavo klebonas

KUN. J. BUTKUS
Pagulės altaristas

KUN. L. DAMBRAUSKAS
Klaipėdos vikaras

KUN. P. DAUGNORA
Žarėnų-Latvelių klebonas

KUN. J. EIČAS
Statyčių klebonas

KUN. E. EINORIS
Pagulės klebonas

KUN. S. EŽERINSKAS
Židikų klebonas

KUN. A. GARJONIS
Lenkimų klebonas

KUN. J. GASIŪNAS
Laukesodos klebonas

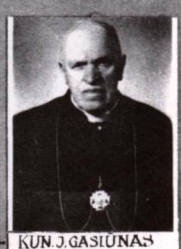

† KUN. J. GASIŪNAS
GARBĖS KANAUNINKAS
Telšių katedros altaristas

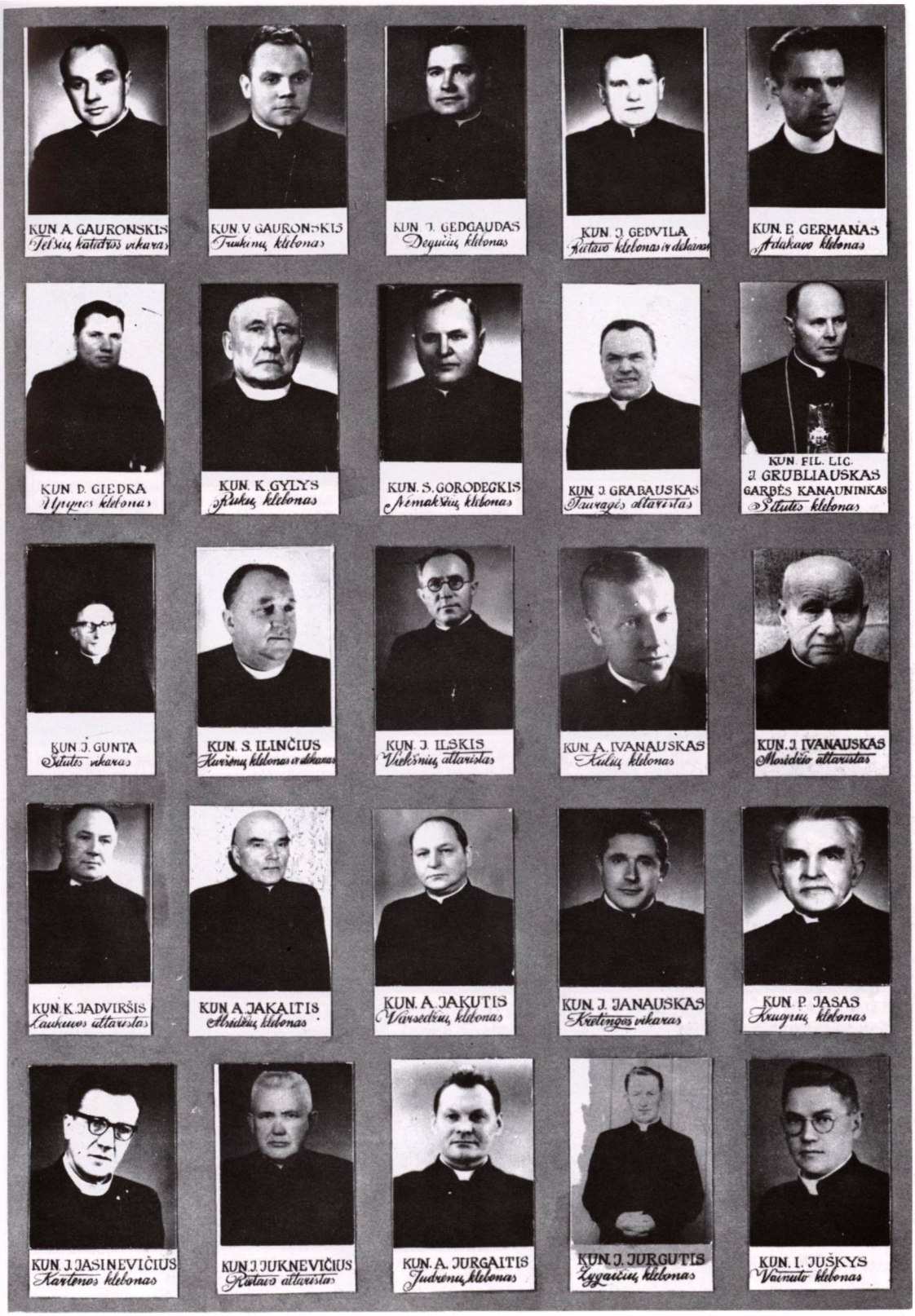
KUN. A. GAURONSKIS
Telšių katedros vikaras
KUN. V. GAURONSKIS
Truskinų klebonas
KUN. J. GEDGAUDAS
Degučių klebonas
KUN. J. GEDVILA
Raseinių klebonas ir dekanas
KUN. E. GERMANAS
Ardakavo klebonas
KUN. D. GIEDRA
Upynos klebonas
KUN. K. GYLYS
Plungės klebonas
KUN. S. GORODECKIS
Pėmakščių klebonas
KUN. J. GRABAUSKAS
Tauragės altaristas
KUN. FIL. LIC.
J. GRUBLIAUSKAS
GARBĖS KANAUNINKAS
Šilutės klebonas
KUN. J. GUNTA
Šilutės vikaras
KUN. S. ILINČIUS
Kavarskų klebonas ir dekanas
KUN. J. ILSKIS
Viekšnių altaristas
KUN. A. IVANAUSKAS
Kulių klebonas
KUN. J. IVANAUSKAS
Mosėdžio altaristas
KUN. K. JADVIRŠIS
Laukuvos altaristas
KUN. A. JAKAITIS
Alsėdžių klebonas
KUN. A. JAKUTIS
Varsėdžių klebonas
KUN. J. JANAUSKAS
Kretingos vikaras
KUN. P. JASAS
Kvoginių klebonas
KUN. J. JASINEVIČIUS
Kartenos klebonas
KUN. J. JUKNEVIČIUS
Kretuvo altaristas
KUN. A. JURGAITIS
Judrėnų klebonas
KUN. J. JURGUTIS
Žygaičių klebonas
KUN. I. JUŠKYS
Vainuto klebonas

KUN. V. JUŠKYS
Gadunavo klebonas

KUN. A. KAUBRĖ
Tirkšlių altaristas

KUN. A. KERPAUSKAS
Šateikių klebonas

KUN. A. KIELA
GARBĖS KANAUNINKAS
Požerės klebonas

KUN. V. KLEBONAS
Janapolės klebonas

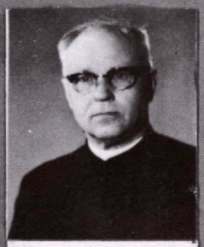

KUN. A. KLIMAVIČIUS
Karklėnų klebonas

KUN. J. KUSAS
Upynos klebonas

KUN. A. LAŠAS
Medingėnų klebonas

KUN. A. LIDEIKIS
Kuršėnų vikaras

KUN. P. LYGNUGARIS
Akmenės altaristas

KUN. A. LUKOŠEVIČIUS
Varduvos klebonas ir Atsėdžių dekanas

KUN. J. LUKOŠIUS
Rubikų klebonas

KUN. J. LIUTKEVIČIUS
Nerimdaičių klebonas

KUN. K. MACELIS
Šartininkų klebonas

KUN. I. MAČERNIS
Žvingių klebonas

KUN. P. MAČIUS
Viekšnių mansijonaras

† KUN. J. MANTVYDAS
Liepiaukis klebonas

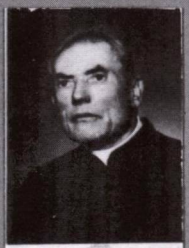

† KUN. J. MARTUSEVIČIUS
Dudkiemio klebonas

KUN. J. MAŽELIS
Tauragės vikaras

KUN. J. MEIDUS
KAIŠEDORIŲ
KAPITULOS KANAUNINKAS
Viekšnių klebonas

KUN. V. MIKUTAVIČIUS
Mykoliškių klebonas

KUN. A. MILĖRIUS
Pikelių klebonas

KUN. J. MIŠKINIS
Robkojų klebonas

KUN. P. MITKUS
Pakražančio klebonas

† KUN. K. MOCKUS
Tauragės altaristas

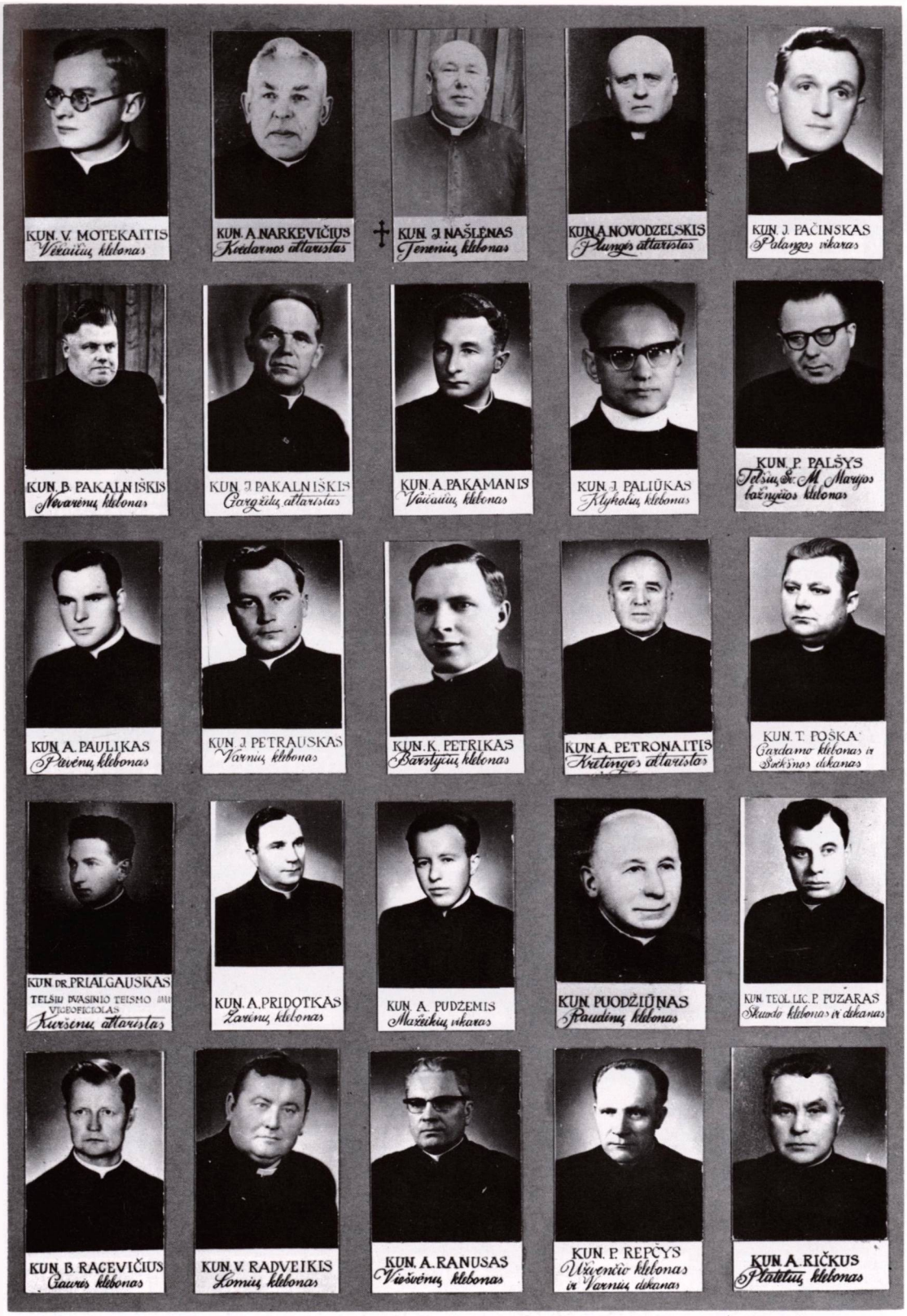
KUN. V. MOTEKAITIS
Vėžaičių klebonas
KUN. A. NARKEVIČIUS
Kvedarnos altaristas
KUN. J. NAŠLĖNAS
Jenenių klebonas
KUN. A. NOVODZELSKIS
Plungės altaristas
KUN. J. PAČINSKAS
Palangos vikaras
KUN. B. PAKALNIŠKIS
Nevarėnų klebonas
KUN. J. PAKALNIŠKIS
Gargždų altaristas
KUN. A. PAKAMANIS
Veiviržėnų klebonas
KUN. J. PALIŪKAS
Klykolių klebonas
KUN. P. PALŠYS
Telšių Šv. M. Marijos bažnyčios klebonas
KUN. A. PAULIKAS
Pavėnų klebonas
KUN. J. PETRAUSKAS
Varnių klebonas
KUN. K. PETRIKAS
Barstyčių klebonas
KUN. A. PETRONAITIS
Kretingos altaristas
KUN. T. POŠKA
Gardamo klebonas ir Šatkūnų dekanas
KUN. DR. PRIALGAUSKAS
TELŠIŲ DVASINIO TEISMO III VIKARIATAS
Kuršėnų altaristas
KUN. A. PRIDOTKAS
Žarėnų klebonas
KUN. A. PUDŽEMIS
Mažeikių vikaras
KUN. PUODŽIŪNAS
Raudėnų klebonas
KUN. TEOL. LIC. P. PUZARAS
Skuodo klebonas ir dekanas
KUN. B. RAGEVIČIUS
Gaurės klebonas
KUN. V. RADVEIKIS
Lomių klebonas
KUN. A. RANUSAS
Viešvėnų klebonas
KUN. P. REPČYS
Užvenčio klebonas ir Varnių dekanas
KUN. A. RIČKUS
Platelių klebonas

KUN. K. RIMKUS
Kontaučių klebonas
KUN. J. RUDZINSKAS
Šiekšnos attaristas
KUN. J. RUGYS
Šilalės attaristas
KUN. J. RUTALĖ
Varduvos attaristas
KUN. P. RUŽĖ
Girdiškės klebonas
KUN. P. SERAPINAS
Sedos klebonas ir dekanas
KUN. L. SERAPINAS
Luokės klebonas
KUN. V. SENKUS
Šačių klebonas
KUN. J. SIDABRAS
Jūrnavo klebonas
KUN. S. SAKUTIS
Skaudulės attaristas
KUN. H. SIRTAUTAS
Tryškių klebonas
KUN. A. SIRUS
Tauragės klebonas ir dekanas
KUN. D. SKIRMONTAS
Laukėnų klebonas
KUN. J. SKIRMONTAS
Ylakių klebonas
KUN. J. STASIULIS
Mažeikių attaristas
KUN. V. STIRBYS
Lyduvos klebonas
KUN. A. STRIUKIS
Viekšnių vikaras
KUN. P. STUKAS
Vaškės klebonas
KUN. L. ŠAPOKA
Darbėnų klebonas
KUN. L. ŠARKAUSKAS
Mosėdžio klebonas
KUN. P. ŠATKUS
Šatarnių klebonas
KUN. A. ŠEŠKEVIČIUS
Šilalės vikaras
KUN. V. ŠIKŠNYS
Kražių klebonas
KUN. Z. ŠIMKUS
Vaiguvos klebonas
KUN. J. ŠIRVAITIS
Batakių klebonas

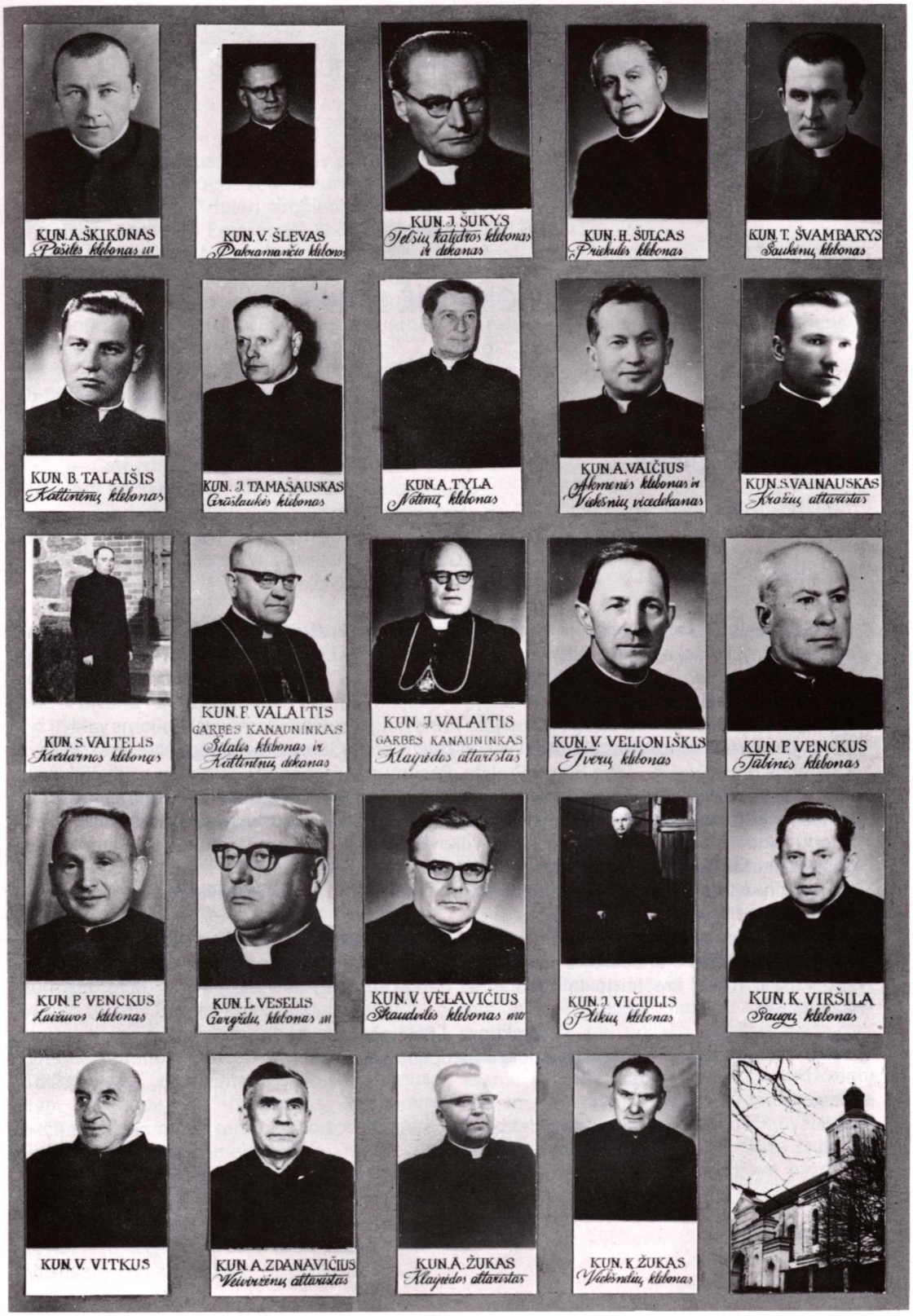
KUN. A. ŠKIKŪNAS
Pašilės klebonas
KUN. V. ŠLEVAS
Pakruojaičio klebonas
KUN. J. ŠUKYS
Telšių katedros klebonas ir dekanas
KUN. H. ŠULCAS
Priekulės klebonas
KUN. T. ŠVAMBARYS
Šaukėnų klebonas
KUN. B. TALAIŠIS
Kalltinėnų klebonas
KUN. J. TAMAŠAUSKAS
Girsiaukės klebonas
KUN. A. TYLA
Notėnų klebonas
KUN. A. VAIČIUS
Akmenės klebonas ir Vaksnių vicedekanas
KUN. S. VAINAUSKAS
Kražių altarista
KUN. S. VAITELIS
Kiedainių klebonas
KUN. P. VALAITIS
GARBĖS KANAUNINKAS
Šilalės klebonas ir Kaltinėnų dekanas
KUN. J. VALAITIS
GARBĖS KANAUNINKAS
Klaipėdos altaristas
KUN. V. VELIONIŠKIS
Tverų klebonas
KUN. P. VENCKUS
Tauragės klebonas
KUN. P. VENCKUS
Laižuvos klebonas
KUN. L. VESELIS
Gargždų klebonas
KUN. V. VĖLAVIČIUS
Skaudvilės klebonas
KUN. J. VIČIULIS
Plikių klebonas
KUN. K. VIRŠILA
Saugų klebonas
KUN. V. VITKUS
KUN. A. ZDANAVIČIUS
Veiviržėnų altaristas
KUN. A. ŽUKAS
Klaipėdos altaristas
KUN. K. ŽUKAS
Vaškėnų klebonas

TIESOS KELIAS Nr. 4, 1926.IV.19

OFICIALINĖ DALIS

Kaunas, 1926 m. balandžio mėn. 8 d.

L. R.
ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS
KURIJA
Nr. 1654.

Gerb.
Žemaičių Vyskupijos Dvasiškijai

Šventasis Tėvas, meilės ir rūpestingumo mūsų krašto Bažnyčiai vedamas, teikėsi sutvarkyti mūsų bažnytinius reikalus, įsteigdamas atskirą Lietuvos Provinciją, kuri susideda iš Kauno Arkivyskupijos ir keturių vyskupijų: Telšių su Klaipėdos prelatūra, Vilkaviškio, Panevėžio ir Kaišedorių. Trys iš paminėtųjų vyskupijų, būtent: Kauno, Telšių ir Panevežio bus sudarytos iš buvusios Žemaičių vyskupijos. Toms naujai sutvarkytoms vyskupijoms valdyti šv. Tėvas paskyrė: Kauno Arkivyskupijai Vyskupą Metropolitą Juozą Skvirecką, Telšių vyskupijai ir Klaipėdos prelatūrai šv. Tėvo Rūmų Prelatą, Panemunės kleboną, Justiną Staugaitį; Vilkaviškio vyskupijai to pat krašto vyskupą Antaną Karosą; Panevėžio vyskupijai — Kauno metropolitinės katedros kanauninką Kazimierą Paltaroką; Kaišedorių vyskupijai to pat krašto Administratorių kanauninką Juozapą Kuktą. Be to, Vilkaviškio Vyskupo Koadjutorium su įpėdininkystės teise paskirtas šv. Tėvo Rūmų Šambelionas kunigas Mečislovas Reinys.

Atatinkamas Lietuvos Bažnytinės Provincijos įsteigimo aktas skelbiamas čia pat originaliniame tekste ir vertime.

Pranešdamas apie tai Gerb. Žemaičių Vyskupijos Dvasiškijai, prašau paskelbti tas žinias sau pavestiesiems tikintiesiems ir paraginti juos dėkinga širdimi pasimelsti už šventąjį Tėvą, suteikusį ir mūsų kraštui tokią malonę, už naujai sutvarkytas vyskupijas ir už jų būsimus Ganytojus.

Vyskupas J.Skvireckas,
Žemaičių Vyskupijos Valdytojas.

Sacra Congregatio Consistorialis.

Provisio Ecclesiarum.

Ssmus Dominus Noster Pius divina Providentia PP. XI, decretis Sacrae Congregationis Consistorialis, has quae sequuntur Ecclesias de proprio singulas Pastores providit, nimirum:

23 martii. — Titulari archiepiscopali Ecclesiae Scythopolitanae R. P. D. Franciscum Karevicz, hactenus Episcopum Samogitiensem.

5 aprilis. — Metropolitanae Ecclesiae Kaunensi, nuper erectae, R. P. D. Iosephum Skvireckas, hactenus Episcopum titularem Ceramensem.

— Cathedrali Ecclesiae Telšensi, nuper erectae, R. D. Iustinum Staugaitis, Antistitem Urbanum, parochum loci *Panemune*, quem etiam praeposuit Praelaturae *nullius* Klaipėdensi, pariter nuper erectae.

— Cathedrali Eclesiae Panevėžensi, nuper erectae, R. D. Casimirum Paltarokas, canonicum Metropolitanae Ecclesiae Kaunensis.

— Cathedrali Ecclesiae Vilkaviškensi, nuper erectae, R. P. D. Antonium Karas, eiusdem territorii hactenus Episcopum Ordinarium.

— Cathedrali Ecclesiae Kaišedorensi, nuper erectae, R. D. Iosephum Kukta, ipsius territorii hactenus Administratorem Apostolicum.

— Titulari episcopali Ecclesiae Tidditanae, R. D. Miecislaum Reinys, Cubicularium intimum Sanctitatis Suae, quem deputavit Coadiutorem cum iure futurae successionis R. P. D. Antonii Karas, Episcopi Vilkaviškensis.

(Acta Ap. S., 1926.6.IV).

Constitutio Apostolica.

Erectio Provinciae ecclesiasticae et nova dioecesium ordinatio in Republica Lituana.

PIUS EPISCOPUS
Servus Servorum Dei
Ad futuram rei memoriam

Lituanorum gente post bellum maximum in libertatem, Deo favente, tandem restituta, Nos, qui eorum fidem ac pietatem, tam strenue diuque in adversis rebus omne genus servatas, praesentes conspicati sumus, cum persuasum habeamus aptiorem ecclesiasticarum rerum dispositionem plurimum sane conferre, non modo ad catholici nominis incrementum, sed etiam ad ipsam rei civilis prosperitatem apprime utile atque opportunum existimamus ut dioeceses et numero augeantur et in provinciam ecclesiasticam constituantur.

Apaštališka Konstitucija

Bažnytinės provincijos įkūrimas ir naujas vyskupijų sutvarkymas Lietuvos Respublikoj

PIJUS VYSKUPAS
Dievo tarnų tarnąs
būsimam dalyko atminimui

Lietuvių tautai po didžiausiojo karo, Dievui padedant atgavus laisvę, Mes, kurie savo akimis esame regėję lietuvių tikėjimą bei maldingumą, taip uoliai ir ilgai jų išlaikytą įvairiuose varguose bei nelaimėse, kadangi esame įsitikinę, kad tinkamesnis bažnytinių reikalų sutvarkymas bus labai naudingas ne tik katalikybės reikalui, bet ir pačiai Valstybei: laikome labai tinkama ir reikalinga padidinti skaičių vyskupijų ir iš jų sudaryti bažnytinę provinciją.

Nos igitur, quibus incumbit, pro Apostolico munere, dioecesium fines statuere, de Apostolicae potestatis plenitudine ac certa scientia, suppleto quarum interest vel interesse praesumant consensu, decernimus ut ex omnibus illis territoriis, quae modo in finibus Lituanae Reipublicae sita sunt, propria constituatur *Provincia Ecclesiastica,* quaeque constabit: sede Kaunensi, uti Metropolitana, et dioecesibus: Telšensi una cum Praelatura Klaipedensi, Panevėžensi, Vilkaviškensi et Kaišedorensi, uti suffraganeis.

Archidioecesis Kaunensis, cum metropolitana Basilica sub titulo Ss. Apostolorum Petri et Pauli in urbe Kaunas, complectetur decanatus: Kaunensem (exceptis pagis Paliesė, Pinciškės, praedio Petriškės, pago Livintai et colonia Ramatas), Kėdainensem, Veliuonensem, Raseinensem, Krakensem, Šiaulensem, Joniškensem, Šiluvensem (exceptis paroeciis Vaiguva, Kražiai et Pakražantis), Žeimensem (exceptis praedio Gegužynas et colonia Kosmovščizna), Ukmergensem (exceptis paroecia Želva, pagis Špokiškis, Vaiteliškiai, Jaskaudžiai, Migučiai, Lauzdonys, Liaušiai, coloniis Laurinava, Gerklinka, Dembuvka, Dembovica, Malinava, Tivonia, Bartkiliškiai), item paroecias Gruzdžiai cum ecclesia filiali Šipiliai, Radviliškis, Šiaulėnai cum ecclesia filiali Polekėlė, paroecias Kurkliai et Balninkai; insuper pagos, e paroecia Žiežmarensi: Bijautonys, Rusonys, Kaspariškiai, e paroecia vero Kaišedorensi pagum Apušotas et praedium Guronys.

Ad diocesim Telšensem, cum cathedrali ecclesia sub titulo S. Antonii Conf. in civitate Telšiai, spectabunt decanatus: Palangensis, Skuodensis, Sedensis, Alsėdensis, Rietavensis, Švėkšnensis, Tauragensis, Katinėnensis, Varnensis, Telšensis, Viekšnensis, Kuršėnensis (excepta paroecia Gruzdžiai cum ecclesia filiali Šipiliai; item ex decanatu Šiluvensi: paroeciae Vaiguva, Kražiai et Pakražantis.

Ex regione Klaipėdensi, quae paroecias Klaipėdensem, Šilutensem, Robkojensem et Viešvilensem connumerat, constituetur, cum ecclesia praelatitia sub titulo SS. Trinitatis in civitate Klaipėda, *Praelatura nullius* Klaipėdensis, quam seiunctam a dioecesi Varmiensi Ordinarius Telšensis, servatis, iuxta locorum adiuncta et ad norman iuris, servandis, administrabit.

Taigi, kadangi, pagal apaštališkąją pareigą, Mūsų yra dalykas nustatinėti vyskupijų ribas, savo apaštališkosios valdžios pilnybe ir tikru žinojimu, papildę sutikimą tų, kuriuos tai liečia ar kurie mano tai juos liečiant, nutariame, kad iš visų tų teritorijų, kurios dabar yra Lietuvos Respublikos ribose, būtų sudaryta atskira *Bažnytinė Provincija,* kuri bus sudėta iš Kauno arkidiecezijos, kaipo metropoliškosios, ir sekančiųjų sufraganiškųjų diecezijų: Telšių diecezijos drauge su Klaipėdos prelatūra, Panevėžio, Vilkaviškio ir Kaišedorių diecezijų.

Kauniškė arkidiecezija, su metropoliškąja Bazilika šš. apaštalų Petro ir Povilo vardo Kaune, turės šiuos dekanatus: Kauno (išskyrus Paliesės ir Pinciškių sodžius, Petriškių dvarą, Livintų sodžių ir Ramato vienkiemį), Kėdainių, Veliuonos, Raseinių, Krakių, Šiaulių, Joniškio, Šiluvos (išskyrus Vaiguvos, Kražių ir Pakražantės parapijas), Žeimio (išskyrus Gegužyno dvarą ir Kosmovščiznos vienkiemį), Ukmergės (išskyrus Zelvos parapiją, Spokiškių, Vaiteliškių, Jaskaudžių, Migučių, Lauzdonių, Liaušių sodžius, Laurinavos, Gerklinkos, Dembuvkos, Dembovicos, Malinavos, Tivonijos, Bartkiliškių vienkiemius), taipogi Gruzdžių parapiją su Šipilių filija, Radviliškio, Šiaulėnų parapiją su Polekėlės filija, Kurklių ir Balninkų parapijos; be to dar šiuos sodžius, iš Žiežmarių parapijos: Bijautonių, Rusonių, Karpariškių, o iš Kaišedorių parapijos Apušoto sodžių ir Guronių dvarą.

Telšių diecezijai, su katedros bažnyčia š. Antano Išp. vardu Telšių mieste, teks šie dekanatai: Palangos, Skuodo, Sėdos, Alsėdžių, Rietavo, Švėkšnos, Tauragės, Kaltinėnų, Varnių, Telšių, Viekšnių, Kuršėnų (išskyrus Gruzdžių parapiją su Šipilių filija); taipogi iš Šiluvos dekanato Vaiguvos, Kražių ir Pakražantės parapijas.

Iš Klaipėdos krašto, kuriam priklauso Klaipėdos, Šilutės, Robkojų ir Viešvilių parapijos, bus įsteigta, su prelatiškąja bažnyčia šv. Trejybės vardu Klaipėdos mieste, Klaipėdos *Praelatura nullius,* kurią, atskirtą nuo Varmijos diecezijos, valdys Telšių Ordinaras, atsižvelgdamas į vietos aplinkybes ir bažnytinius įstatus.

Dioecesi Panevėžensi, cum cathedrali ecclesia, quae nunc aedificatur, cui titulus est assignandus Christi Regis, in civitate Panevėžys, attribuentur decanatus; Panevėžensis, Šeduvensis (exceptis paroeciis Radviliškis et Šiaulėnai cum ecclesia filiali Polekėlė), Pasvalensis, Biržensis, Kupiškensis, Rokiškensis, Zarasensis, Raguvensis, Anykštensis (exceptis ecclesiis paroecialibus Kurkliai et Balninkai), Utėnensis (excepta ecclesia filiali Suginčiai cum suo circulo).

Dioecesis Vilkaviškensis, cum cathedrali ecclesia sub titulo Visitationis B. M. V. in civitate Vilkaviškis, continebit decanatus: Bartninkensem, Garliavensem, Kalvariensem, Mariampolensem, Naumiestensem, Panemunensem, Prienensem, Seiriensem, Simnensem, Vilkaviškensem, Šakensem.

Demum dioecesis Kaišedorensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo Transfigurationis D. N. I. C, quae nunc construitur ir civitae Kaišedorys, habebit decanatus: Giedraitensem, Malėtensem, Merkinensem, Stakliškensem et Žaslensem (demptis pagis: Bijautonys, Rusonys, Kasparišk iai, Apušotas et praedio Guronys); insuper e decanatu Ukmergensi paroeciam Želva atque ecclesiam filialem Suginčiai cum suo circulo; item pagos e paroecia Liduokensi: Migučiai, Lauzdonys, Liaušiai, colonias Laurinava, Gerklinka, Dembuvka, Dembovica; e paroecia Pabaiskensi colonias Malinava, Tivoniago, Bartkeliškiai, partesque, pagorum: Špokiškis, Vaiteliškiai, Jaskaudžiai; e paroecia Skarulensi: praedium Gegužynas et coloniam Kosmovščizna; e paroecia Rumšiškensi: coloniam Ramatas, pagos Livintai, Paliesė, Pinciškė et praedium Petriškės.

Reservamus tamen Nobis Sedique Apostolicae facultatem dictas circumscriptiones, pro temporum adiunctis, quoties opportunum in Domino visum fuerit, modificandi, immutandi et aliter definiendi.

Quod attinet autem ad Ecclesiarum, de quibus agimus, administrationem et regimem, ad Vicarii Capitularis sede vacante electionem, ad Capituli Cathedralis, vel pro tempore saltem Consultorum Collegii, erectionem, ad clericorum et fidelium iura et officia aliaque huiusmodi, praescribimus, ut serventur, quae, sacri canones statuunt.

Panevėžio diecezijai, su katedros bažnyčia Panevėžy, kuri dabar statoma ir kuri turi gauti Karaliaus Kristaus titulą, bus priskirti šie dekanatai: Panevėžio, Šeduvos (išskyrus Radviliškio ir Šiaulėnų parapiją su Polekėlės filija), Pasvalio, Biržų, Kupiškio, Rokiškio, Zarasų, Raguvos, Anykščių (išskyrus Kurklių ir Balninkų parapijas), Utėnos (išskyrus Suginčių filiją su jos cirkulu).

Vilkaviškio diecezija, su katedros bažnyčia po š. P. M. Aplankymo titulu Vilkaviškyje, turės šiuos štai dekanatus: Bartininkų, Garliavos, Kalvarijos, Marijampolės, Naumiesčio, Panemunės, Prienų, Seirijų, Simno, Vilkaviškio, Šakių.

Pagaliau Kaišedorių diecezija, su katedros bažnyčia po V. J. K. Persimainymo titulu, kuri dabar statoma Kaišedoryse, turės šiuos dekanatus: Giedraičių, Malėtų, Merkynės, Stakliškių, Žaslių, (išskyrus Bijautonių, Rusonų, Kasparišk ių, Apušoto sodžius ir Guronių dvarą); be to dar iš Ukmergės dekanato Želvos parapiją ir Suginčių filiją su jos cirkulu; taipgi iš Liduokių parapijos Migučių, Lauzdonių, Liaušių sodžius, Laurinavos, Gerklinkos, Dembuvkos, Dembovicos vienkiemius; iš Pabaisko parapijos Malinavos, Tivonijos, Bartkeliškių vienkiemius ir dalis Špokiškių, Vaiteliškių, Jaskaudžių sodžių; iš Skarulių parapijos Gegužyno dvarą ir Kosmovščiznos vienkiemį; iš Rumšiškių parapijos Ramato vienkiemius, Liventų, Paliesės, Pinciškių sodžius ir Petriškių dvarą.

Tačiau pasiliekame Sau ir Apašt. Sostui galią kalbamuosius suskirstymus modifikuoti, mainyti ir kitaip nustatyti, pagal laikų aplinkybes, kada Viešpatyje matysim tai esant tinkama.

O visuose dalykuose, kurie liečia kalbamųjų bažnyčių valdymą bei tvarkymą, kapitulos vikaro sede vacante rinkimus, katedros kapitulos, arba tam kartui bent patarėjų kolegijos įsteigimą, seminarijų tvarką, dvasiškių ir tikinčiųjų teises bei pareigas, įsakome laikytis š. kanonų.

Quod vero ad clerum potissimum spectat, iubemus ut, statim ac haec Constitutio Nostra ad effectum perducta fuerit, eo ipso sacerdotes Ecclesiae illi adscripti censeantur, in cuius territorio legitime exstant.

Mandamus demum, ut omnia documenta et acta, quae sive ad novas dioeceses, sive ad praelaturam *nullius*, earumque clericos et fideles pertinent, quamprimum fieri poterit ad dioecesim vel praelaturam transmittantur, ad quam iidem pertinent.

Quae porro hisce Litteris, Apostolica auctoritale, a Nobis decreta sunt, nemini, ullo unquam tempore infringere, aut iis repugnare, vel quomodobilet contraire liceat. Si quis, quod Deus avertat, hoc attentare praesumpserit, sciat obnoxium se evasurum esse poenis a sacris canonibus contra obsistentes exercitio ecclesiasticae iurisdictionis statutis.

Ad haec autem omnia exsecutioni mandanda deputamus venerabilem fratrem Georgium Matulewicz, Archiepiscopum titularem Adulitanum, quem Lituaniae Visitatorem dedimus, eidem necessarias et oportunas facultates tribuentes, etiam subdelegandi, ad effectum de quo agitur, quemlibet virum in ecclesiastica dignitate constitutum, ac definitive sentetiam dicendi de quavis dificultate vel oppositione, imposito onere intra sex menses mittendi ad Sacram Congregationem Consistorialem authenticum exemplar peractae exsecutionis.

Decernimus denique has Litteras Nostras valituras contrariis quibuslibet, etiam peculiari et expressa mentione dignis, minime obstantibus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, die IV mensis aprilis, in festo Resurrectionis D. N. I. C., anno MCMXXVI, Pontificatus Nostri quinto.

† C. Card. DE LAI,
Ep. Sabinen. et Mandelein.
S. C. Consistorialis secretarius.
O. Card. CAGIANO,
S. R. E. Cancellarius.
Dominicus Iorio,
Protonotarius. Apostolicus.
Alfonsus Carinci,
Protonotarius. Apostolicus.
Loco † Plumbi
Reg. in Canc. Ap.,
vol. XXXIII n. 40.

Kas ypačiai liečia dvasiškiją, liepiame, kad, kaip tik ta Mūsų Konstitucija bus įvykinta, tuo patim kunigai pasiliktų prirašyti prie tos Bažnyčios, kurios teritorijoj teisėtai gyvena.

Pagaliau įsakome, kad visi dokumentai bei aktai, kurie yra surišti su naujomis diecezijomis, arba su prelatūra *nullius*, arba su jų dvasiškiais bei tikinčiaisiais, kuo greičiausiai būtų nusiųsti tai diecezijai ar prelatūrai, kuriai jie priklauso.

Toliau, kas šitame Rašte Apaštališkuoju autoritetu yra mūsų nustatyta, niekam niekuomet nevalia laužyti ar bet kokiu būdu priešintis. Jeigu kas (ko Dievas teneleidžia) bandytų tai padaryti, težinosi pateksiąs po bausmėmis, kurias yra š. kanonai nustatę besipriešinantiesiems bažnytinės jurisdikcijos vykinimui.

O tą viską įvykinti pavedame gerb. broliui Jurgiui Matulevičiui, tituliariajam Aduliškiam Arkivyskupui, kurį paskyrėme Lietuvai Vizitatorium, suteikdami jam reikalingų bei tinkamų galių, net subdeleguoti, kalbamajam reikalui, bet kokį vyrą, turintį aukštesnį bažnytinį laipsnį, ir definityviai spręsti, iškilus kokiai sunkybei ar pasipriešinimui, uždėję pareigą per šešis mėnesius atsiųsti Š. Konsistorijos Kongregacijai autentišką atlikto įvykinimo egzempliorių.

Pagaliau nutariame, kad tas Mūsų Raštas turės galios, visai jam nekenkiant bet kam priešingam, net ypatingo bei pareiškiamo paminėjimo vertam.

Duota Romoj, pas š. Petrą, 4 balandžio dieną, V. J. K. Atsikėlimo šventėj, 1926 metais, Mūsų Pontifikato penktais.

C. Card. De Lai, Sabiniškis
bei Monteliškis Vysk.
šv. Konsistorialinės Kong.
Sekretorius.

O. Cagiano,
S. R. E. Kanceliarijus.

Dom. Iorio, Apašt. Protonotaras.
Alf. Carinci, Ap. Protonotaras.
(Acta Ap. Sedis, 1926.6.IV).

Redakcijos pastaba. Dokumento kalbos netaisėme, vietovardžių rašybą ir kitus dalykus palikome parašytus taip, kaip buvo originale.

TELŠIŲ VYSKUPIJOS BAŽNYČIOS IR KOPLYČIOS

ADAKAVAS

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Nedidelis Adakavo bažnytkaimis yra 5 km į rytus nuo Skaudvilės. Senovėje čia buvo dvaras. Vietovė vardą gavo nuo ją valdžiusių dvarininkų Adakauskių.

1793 m. pastatyta medinė bažnyčia, kurią pašventino vysk. Stp. Giedraitis. 1803 m. Ariogalos seniūnas Jonas Dakauskis užrašė bažnyčiai daugiau kaip valaką žemės ir 3.000 sidabrinių rublių. Nežiūrint to, vysk. M. Valančius ŽV rašo: „Adakavo klebonas be žmonių pagalbos trukst duonas".

Nepriklausomybės metais Lietuvaičių švietimo draugija (slaptos vienuolės) vedė žemės ūkio mokyklą.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, apkaltas stačiomis lentomis, nedidelis bokštelis. Bažnyčios viduje 4 altoriai. Jaukioje bažnytėlėje buvo gražios kažkurio italų dailininko darbo meniškos Kryžiaus kelių stotys.

Parapija priklauso Tauragės dekanatui.

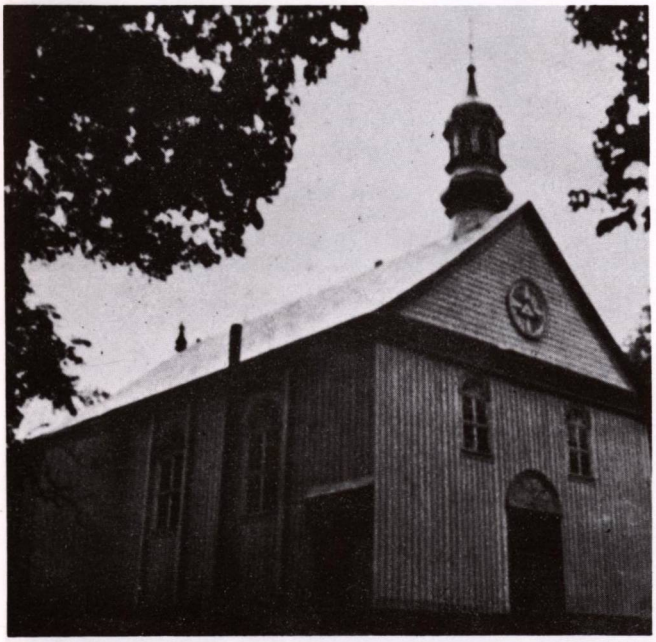

Adakavo bažnyčia 1974 metais

Adakavo bažnyčios altoriai

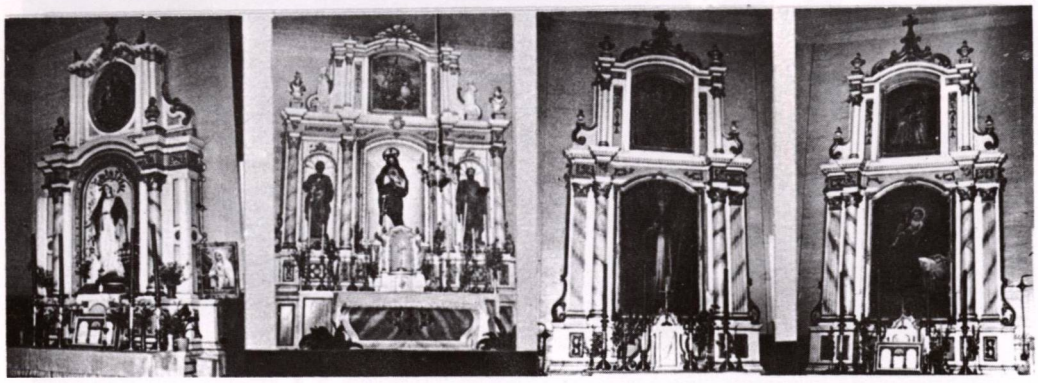

AKMENĖ

Šv. Onos parapijos bažnyčia

Yra dvi Akmenės. Čia minima Senoji Akmenė, įsikūrusi prie Dabikinės upės. Savo vardą gavo nuo daugybės apylinkėje ir upėje esančių akmenų. Miestelis įkurtas XV—XVI a. sąvartoje. Dabikinės dvaras ilgą laiką priklausė Žemaičių seniūnams Kenstavičiams-Kęsgailoms.

Manoma, kad pirmoji R. katalikų bažnyčia Akmenėje buvo pastatyta XVI a. pradžioje. 1595—1596 m. pastatyta kita, medinė. XVIII a. ji atnaujinta, o 1921 m. pastatyta nauja, mūrinė, vienabokštė, išlikusi ligi šių dienų.

Bažnyčios pastatas pseudoromaninio stiliaus, kryžminio plano. Kairėje presbiterijos pusėje pristatyta apskrito plano koplyčia-baptisterija.

Viduje daili sakykla ir 6 gražaus darbo altoriai, XIX a. sietynas. Šventorius aptvertas mūro siena, su trijų angų vartais. Šventoriuje įruoštos mūrinės Kryžiaus kelių stotys. Kapinėse buvo koplyčia-oratorija. Buvo ir altarija.

Akmenės parapija priklauso Viekšnių dekanatui.

Akmenės bažnyčios didysis altorius

Procesija Akmenės bažnyčios šventoriuje 1978 metais

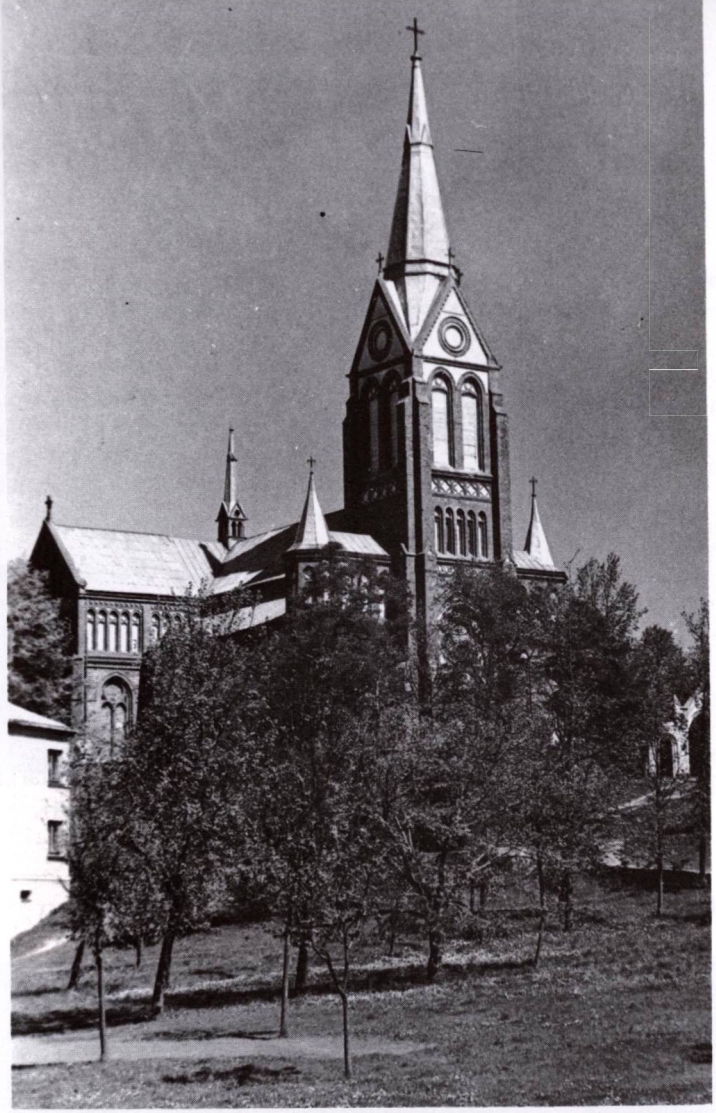

Akmenės bažnyčia 1978 metais

Akmenės bažnyčios didžiosios durys. 1979 m. nuotrauka

ALSĖDŽIAI

Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia

Alsėdžių miestelis yra 13 km į šiaurės vakarus nuo Telšių, prie Sruojos upės. Tai sena vietovė, kurios amžių liudija piliakalnis, ant kurio vėliau buvo pastatyti Žemaičių vyskupų rezidenciniai rūmai. Istoriškai Alsėdžiai žinomi nuo 1253 m.

Parapiją Alsėdžiuose įkūrė D.L.K. Jonas Kazimieras IV 1475.IX.30. 1476 m. pastatyta pirmoji bažnyčia. Spėjama, kad ji buvo atstatyta XVII a. I pusėje. 1793 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. Po daugelio remontų ji išliko ligi mūsų dienų.

Bažnyčia pastatyta iš pušinių rąstų, apmušta lentomis. Priekinis stogo bokštelis turi rutulinę bazę ir svogūninę bonią. Viduje yra barokiniai iš medžio išdrožti 8 altoriai. Yra išlikusios kai kurių Žemaičių vyskupų įruoštos paminklinės lentos su įrašais. Įdomi aukšta medinė varpinė su piramidine praplėsta apačia ir dviem tarpsniais. Joje yra išlikęs barokinis 191 kg. svorio J. Delamarso Vilniuje lietas varpas su 1679 m. data. Įdomu pastebėti, kad Alsėdžių bažnyčia lygiai 200 metų buvo šiaudais dengta, nors ištisus 300 metų Alsėdžiuose gyveno vyskupai.

Šalutiniai šventoriaus vartai yra barokinio stiliaus, baltai nutinkuoti, su niša skulptūrai. Kapinių koplyčioje yra ornamentuotas geležinis kryžius su vėjarode, gamintas 1797 m.

Iki M. Valančiaus laikų Žemaičių vyskupai vengė Varniuose gyventi — apsigyveno Alsėdžiuose, kurie tuo būdu buvo virtę Žemaičių dvasiniu centru.

Prie bažnyčios buvo Šv. Barboros altarija.

Alsėdžiai yra dekanato centras.

Alsėdžių Švč. M. Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčia iš šono 1960 metais

Alsėdžių bažnyčia ir varpinė rudens metu, prieš pradedant šalti

Didysis altorius 1978 metais

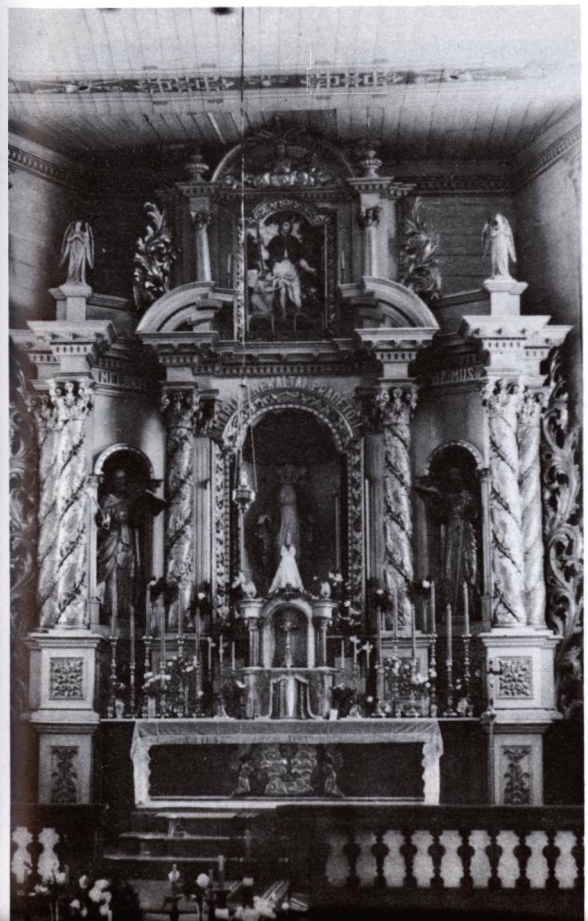

Klausykla. 1960 m. nuotrauka

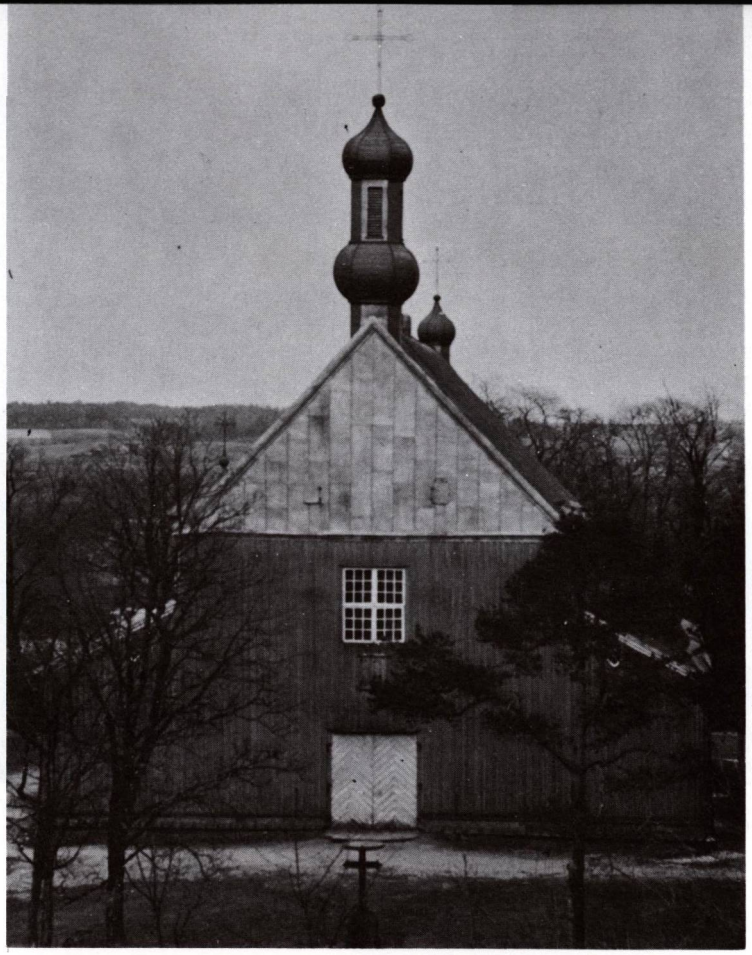

Alsėdžių bažnyčia iš priešakio 1960 metais

Bažnyčios šventoriaus vartai 1960 metais

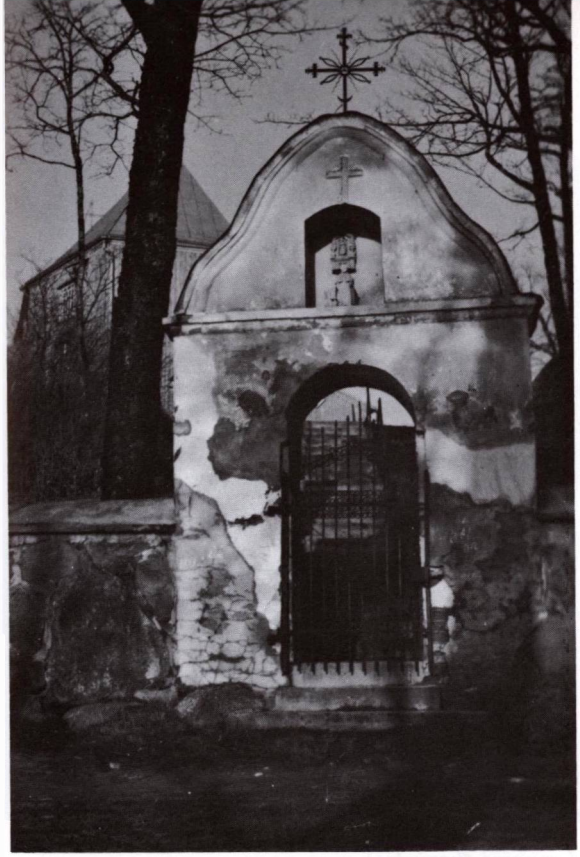

Alsėdžių bažnyčios šventoriaus varteliai 1960 metais

Varpinė 1960 metais

Bažnyčioje atlaidų metu 1978.VII.30

Kapinių kryžiai

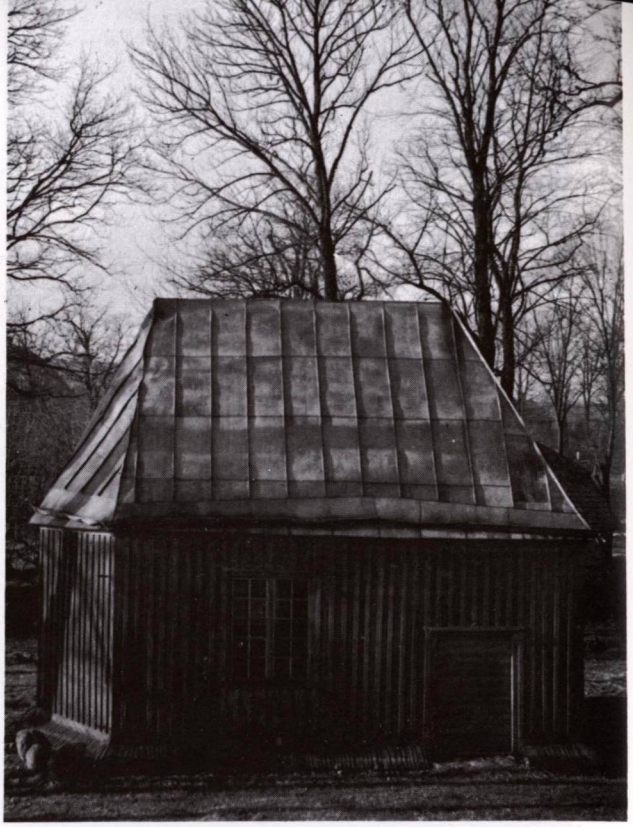

Lavoninė (kapinėse)

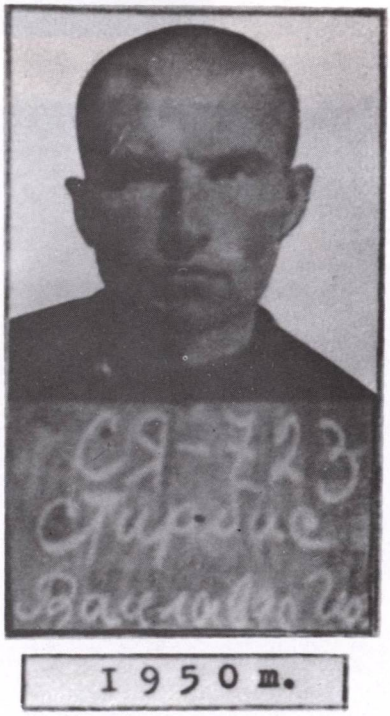

Kunigas Vaclovas Stirbys. Gimęs 1912 m., kunigu įšventintas 1937 m., pokario metais Sibiro tremtinys (Nuotrauka dešinėje, 1950 metais). Vėliau — energingas Alsėdžių klebonas. (Šiam leidiniui jis yra atsiuntęs daug gražių nuotraukų).

Pirmosios Šv. komunijos kregždutės Alsėdžiuose, Atvelykio šventės metu 1978 m., paruoštos kun. V. Stirbio rūpesčiu

Alsėdžių apylinkes puošė daugybė žmaičių koplytėlių. Čia viena jų, pastatyta ant žemės. 1978 m. nuotrauka

BARSTYČIAI

Šv. Simono ir Judo Apaštalų parapijos bažnyčia

Barstyčių miestelis yra prie Barstyčių ežerėlio, 35 km į pietvakarius nuo Mažeikių. Istoriškai Barstyčių dvaras žinomas nuo XVI a.

Pirmąją R. katalikų bažnyčią pastatė 1788—1789 m. Tverų tijūnas Tadas Jagminas. Ilgą laiką Barstyčiai buvo Žemaičių Kalvarijos parapijos filija. 1908 m. jai suteiktos parapijos teisės. Priklauso Alsėdžių dekanatui.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, statytas 1906 m. Keturkampis masyvus bokštelis su piramidiniu stogeliu yra virš priekinio fasado. Priešakyje nedidelis prieangis, matyt pristatytas vėliau. Barstyčių stacijos (14), pieštos aliejiniais dažais drobėje, iš 1777 m. Bažnyčioje yra vysk. M. Valančiaus portretas.

Šventoriuje stovi nedidelė medinė varpinė su nuožulniomis sienomis, viršuje laibesnė.

Barstyčių apylinkėse, **Mockaičių ir Laumės kaimuose,** buvo koplyčios, kuriose retkarčiais laikyta pamaldos.

Barstyčių bažnyčia 1974 metais

Barstyčių bažnyčia, Lietuvos nepriklausomybės paminklas (nenugriautas!) ir varpinė 1967 metais

Batakių varpinė ir bažnyčia. (Iš Mortensen, „Litauen", 1926)

Šventoriaus varteliai 1974 metais

Varpinė 1974 metais

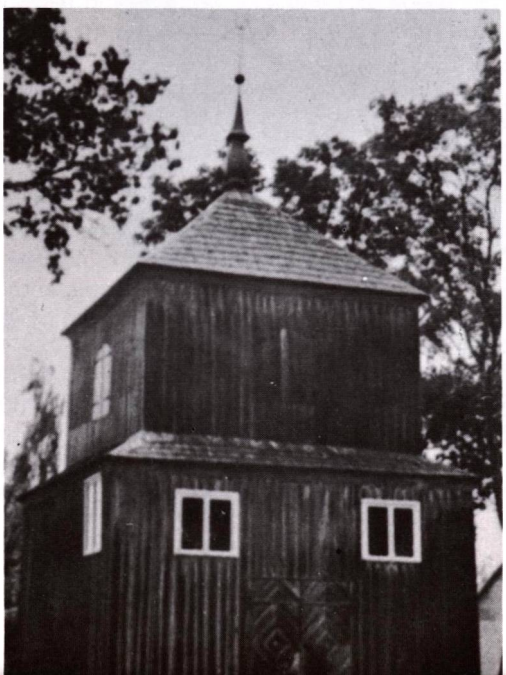

BATAKIAI

Šv. Onos parapijos bažnyčia

Batakių miestelis įsikūręs prie Ančios upės, 18 km į šiaurės rytus nuo Tauragės. Vietovė istoriškai žinoma nuo XIII a. Kai kurie istorikai bando Batakius tapatinti su kryžiuočių kronikose minimu Aukaimiu.

Pirmąją, medinę bažnyčią 1509 m. pastatė Trakų pilininkas ir Žemaičių seniūnas Stanislovas Jonavičius Kęsgaila. Vysk. M. Valančius apie šią parapiją ŽV rašė: „Klebonija vidutinė, dirwas newaisingas, miszka spieru gauti".

Iš senų laikų Batakiai garsėjo Šv. Onos atlaidais.

1776 m. Batakiuose pastatyta nauja medinė, kryžminio plano bažnyčia. Literatūroje ji minima kaip tipiškas šios architektūrinės grupės pavyzdys.

1970 m. šią istorinę bažnyčią sudegino sovietiniai aktyvistai. Teišliko mūriniai šventoriaus vartai, mūrinė koplytėlė ir XVIII—XIX a. dviaukštė varpinė su puošnia kaltos geležies kryžiaus viršūne. Varpinėje yra 1626 m. N. Schmidheno lietas žalvarinis varpas. Trys ornamentuoti šventoriaus vartų kryžiai iš XVIII a. pabaigos.

Senoje Batakių bažnyčioje buvo įdomių meno dalykų: altorėlis su šv. Petro ir šv. Roko paveikslais, kitas altorėlis su šv. Onos ir šv. Juozapo paveikslais. Varpinėje buvo įdomus procesijų medinis kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra (XIX a.) ir kt.

Batakių parapija priklauso Tauragės dekanatui.

BERŽĖNAI

Beržėnų koplyčia

Beržėnai yra labai sena vietovė Žemaičiuose, netoli Ventos ir Aunuvos upių santakos, 4 km į šiaurės vakarus nuo Šaukėnų.

Istoriškai vietovė žinoma nuo XV a. Tada Beržėnai buvo valsčius, dvaras, kaimas. Iš senų laikų Beržėnuose buvo medinė koplyčia, vėliau sunykusi. Jos atvaizdas yra išlikęs dailininko ir kraštotyrininko M. Dobužinskio pieštame paveiksle.

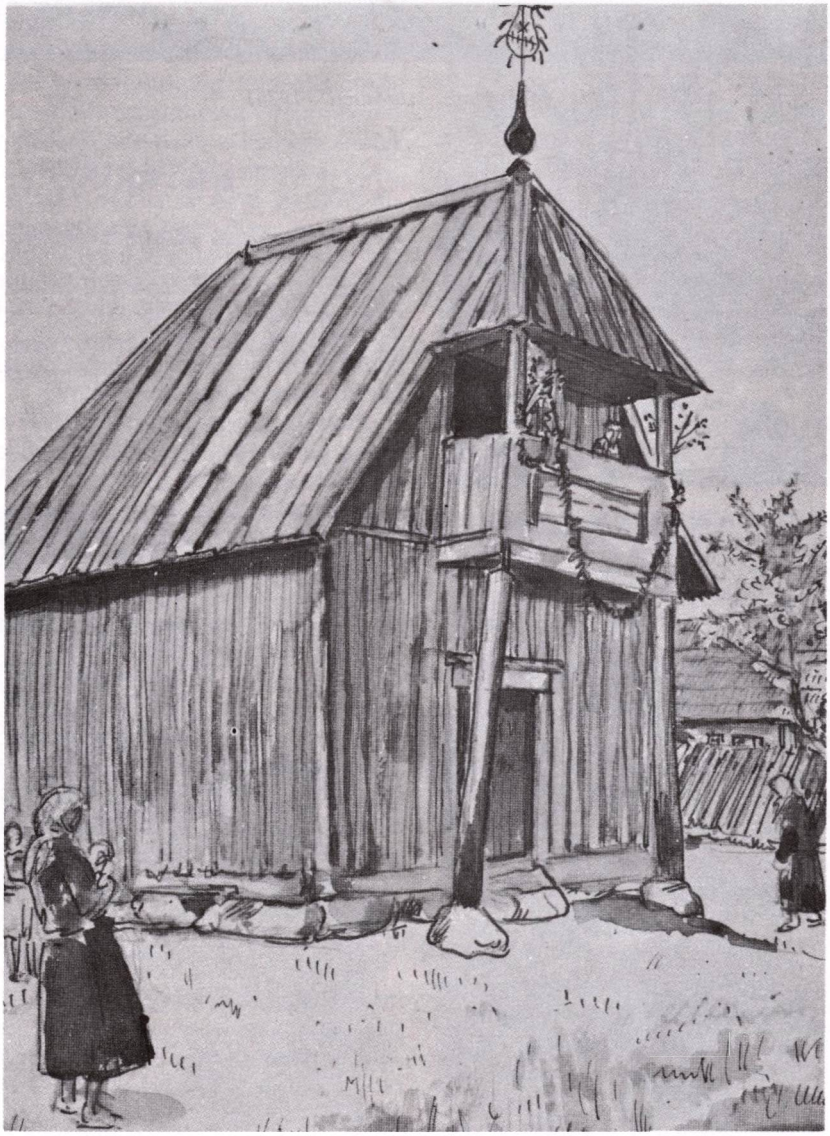

Beržėnų koplyčia. Dail. M. Dobužinskio piešinys (tušas), 1933 m.

Beržoro bažnyčia

BERŽORAS

Šv. Stanislovo bažnyčia ir koplyčios

Beržoras yra 10 km į šiaurę nuo Plungės. Senovėje buvo dvaras.

1746 m. Beržoro dvare pastatyta medinė koplyčia, kurią retkarčiais aptarnaudavo Platelių kunigai. 1759 m. Platelių klebonas kun. Juozapas Vaitkevičius Beržoro pušyne įruošė 14 medinių Kryžiaus kelių koplyčių. Viena jų labai įdomi, aštuoniakampė. Jų lankytojams maldininkams buvo suteikiami lygiai tie patys atlaidai, kaip Ž. Kalvarijoje.

Beržoro bažnytėlė yra kapinių koplyčia, įdomus architektūrinis paminklas. Jos sienos iš storų eglinių rąstų, kurių šonai ne apipjauti, bet kirviu tašyti. Viduje yra 4 dailaus darbo XVIII a. altoriai, kurių du su Angelų Sargų skulptūromis. Yra 2 įdomios medinės XIX a. vidurio ir XIX a. pabaigos Kristaus Nukryžiuotojo skulptūros. Seni ir įdomūs XVIII a. Švč. M. Marijos ir šv. Stanislovo paveikslų metaliniai aptaisai, 4 XVIII a. geležiniai ornamentuoti kryžiai. Pažymėtini XVIII a. pabaigos 3 šilkiniai išsiuvinėti arnotai ir kiti įdomūs daiktai.

Pati bažnytėlė yra kryžminės formos, panaši į sudegintą Batakių bažnyčią, su apskritų formų bokštu centre.

Beržoro kapų koplyčioje (žr. K. Kairiukštytės rašinį „Kraštotyroje", 1970 m.) yra įdomių liaudies meistrų vaizduojamosios tapybos dalykų. Tai čia laikomi sudėti lauko stacijų paveikslai. Ant vieno jų yra 1858 metų data. Manoma, kad šias stacijas nutapė dievdirbis Pranas Truikys — tapytojas ir altorių meistras. Koplyčioje yra ir nešiojamas altorėlis su jame įstatytų liaudies tapybos paveikslu. Vienoje pusėje vaizduojamas Šv. Stanislovas, antroje — Šv. Barbora. Beržoro bažnyčioje yra Truikio darbo Šv. Jono Nepomuko altorius.

Masyvi medinė varpinė su piramidiniu pagrindu yra gana būdinga Žemaičiams. Beržoro bažnyčios architektūrinį ansamblį su 4 mūrinių bokštų vartais yra nutapęs dail. Adomas Galdikas.

Pokario metais Beržoras nuolatinio kunigo neturi, retkarčiais aptarnauja Platelių klebonas.

1972.IX.17 Beržore kapų koplyčios 225 metų jubiliejų švenčiant. Čia matome minėjimo centrinius dalyvius. Iš k.: kun. A. Jakaitis — Alsėdžių klebonas, kun. K. Ričkus — Platelių — Beržoro klebonas, kun. Pr. Bagdonas — Plungės klebonas. Už jų — mišių tarnai ir orkestras

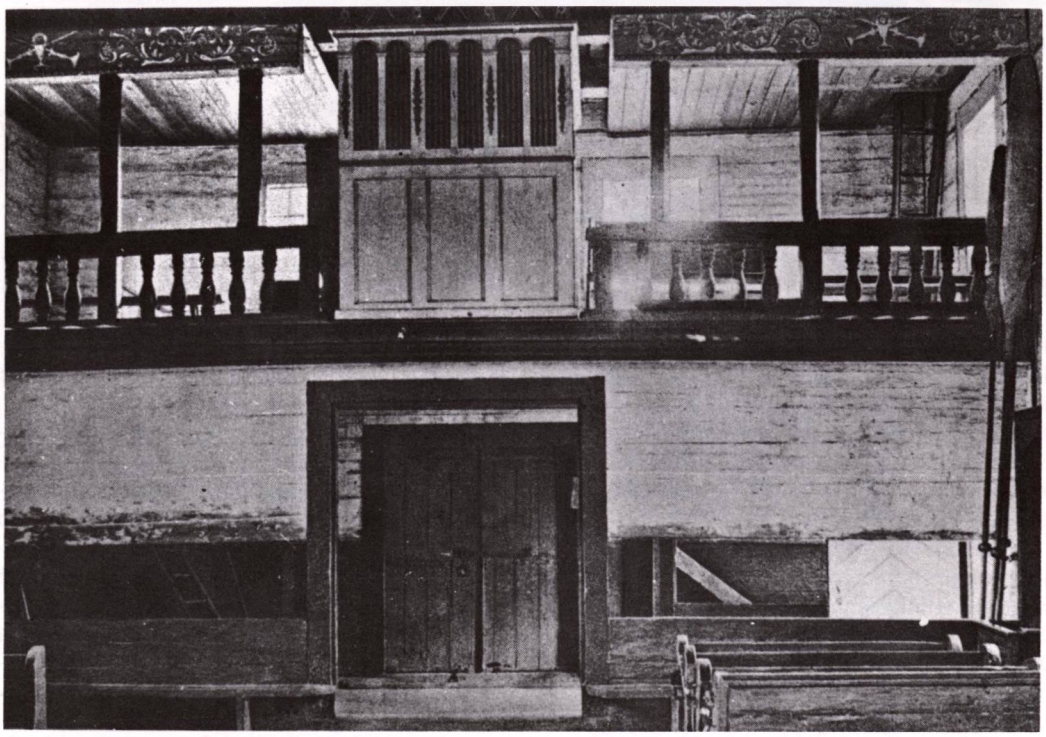

Beržoro koplyčios vidus

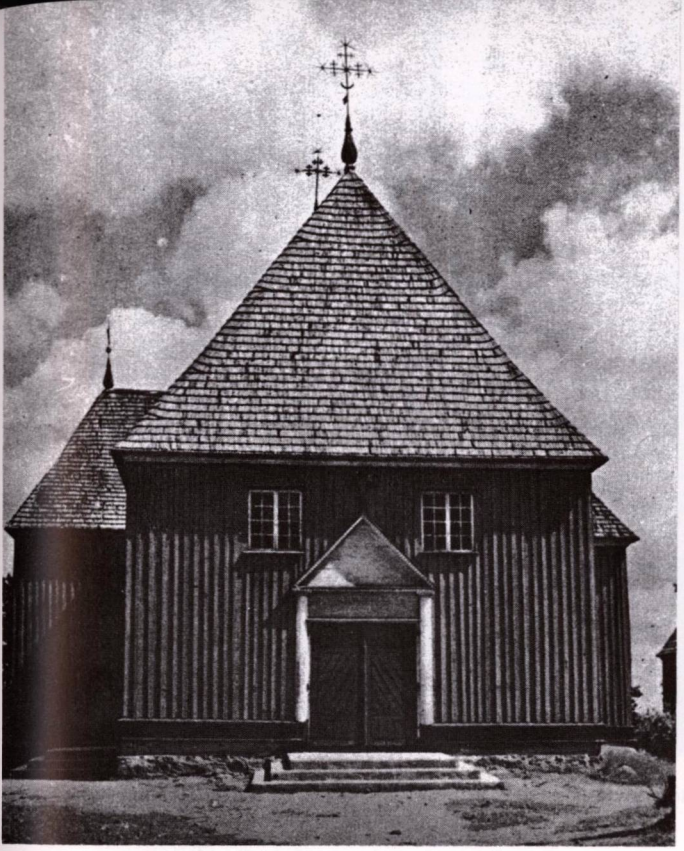

Beržoro kapinių koplyčia iš priešakio. 1974 m. nuotrauka

Beržoro varpinė 1975 metais

Beržoro koplyčia. Dail. Adomo Galdiko piešinys

Koplytėlė Beržoro apylinkėse. Balio Buračo nuotrauka

Beržoro Kryžiaus kelių koplyčios

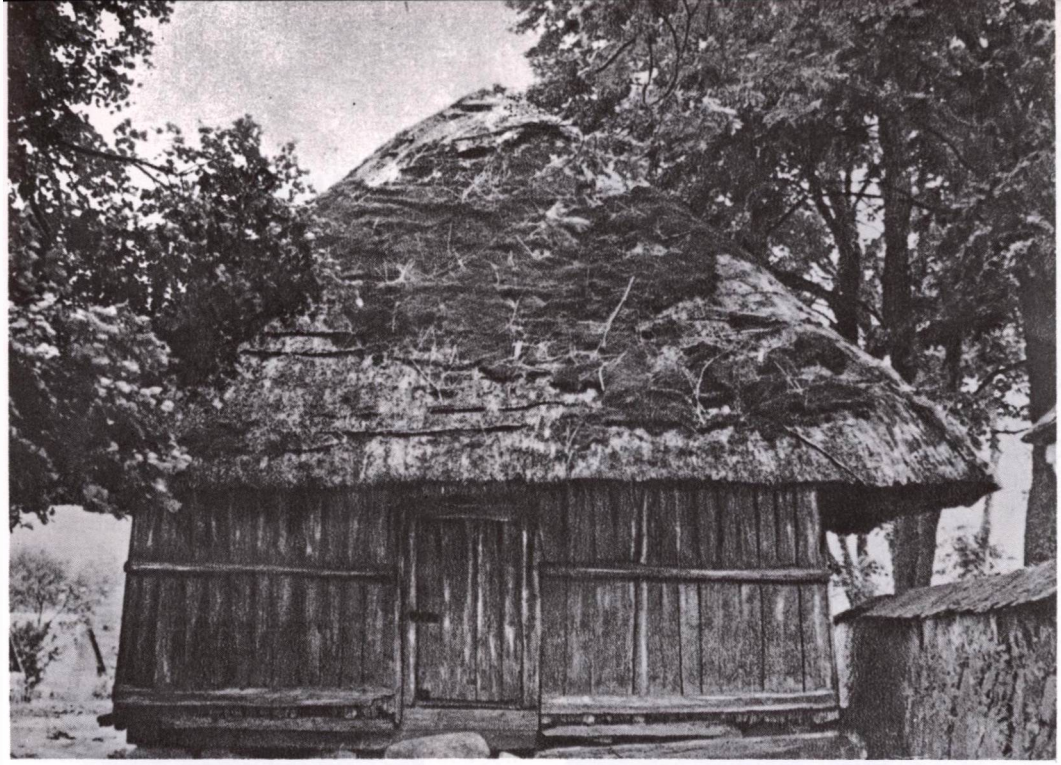

Viena iš Beržoro koplyčių

Beržoro Krvžiaus kelių koplyčių grupė. Prie jų studentų ekskursija nepriklausomybės metais.

BUDRIAI

Šv. Kryžiaus parapijos bažnyčia

Budriai yra 15 km į rytus nuo Kretingos.

Pirmoji koplyčia Budriuose pastatyta 1763—1764 m. Iki 1926 m. ji buvo Kartenos parapijos filija. 1903 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. Po II pasaulinio karo Budriai nuolatinio kunigo neturi, retkarčiais aptarnauja Kartenos klebonas.

Bažnyčios pastatas medinis, apkaltas išilginėmis lentomis, su aukštais gotikinės formos langais. Ties stogo viduriu nedidelis bokštelis su atviromis angomis. Viduje 3 puošnūs mediniai altoriai ir gražiai išdrožta sakykla. Prie bažnyčios stovi medinė dviejų aukštų varpinė su reto pavidalo laužytu lėkštu stogu.

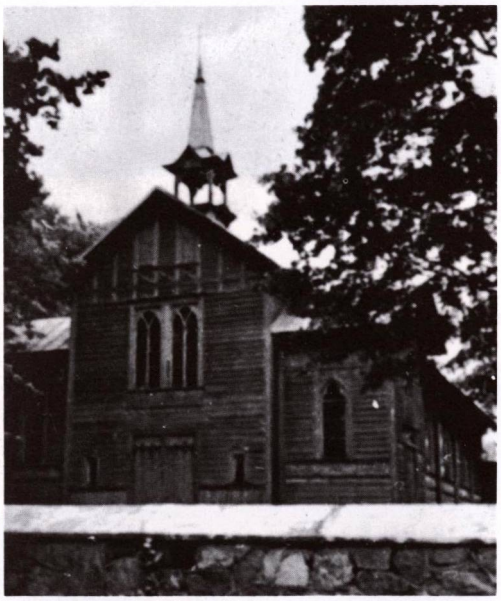

Budrių bažnyčia

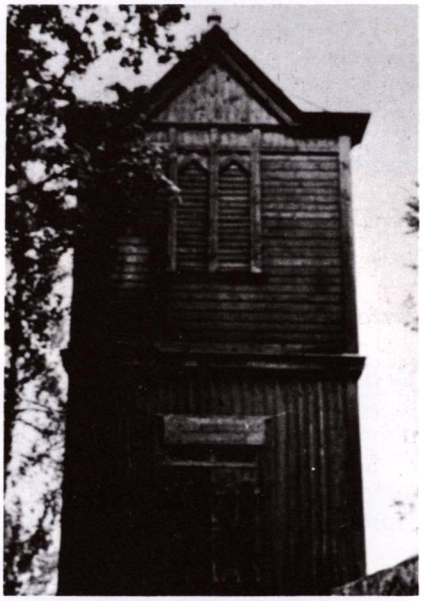

Budrių dviaukštė varpinė

Budrių bažnyčios sakykla (dešinėje) ir trys altoriai. 1974 metų nuotraukos

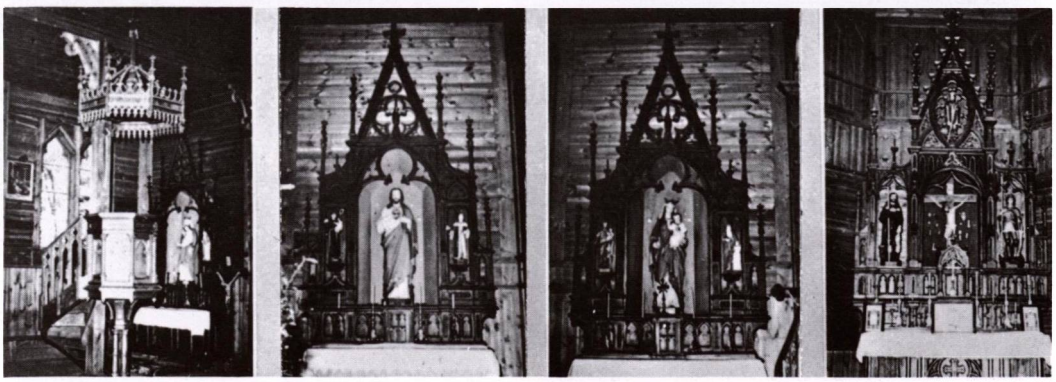

DARBĖNAI

Šv. Petro ir Povilo Apaštalų bažnyčia

Darbėnų miestelis yra prie Darbos upelio (iš čia ir vietovės vardas), 17 km į šiaurės rytus nuo Palangos.

Pirmoji R. katalikų bažnyčia pastatyta 1620 m. Karolio Katkevičiaus. 1843 m. pastatyta akmens mūro bažnyčia. 1886 m. ji perstatyta, 1936 m. atnaujinta.

Darbėnų parapija priklauso Palangos dekanatui.

Bažnyčios pastatas vienbokštis. Presbiterijos gale yra mažytis bokštelis. Viduje dideli vargonai, 3 altoriai. Yra išlikęs XVIII a. Nežinomo dvasininko portretas, 1759 m. misinginis relikvijorius.

Greta bažnyčios stovi medinė trijų tarpsnių varpinė, ant piramidinio pagrindo. Jos solidžios dvivėrės durys padengtos vienašlaičiu stogeliu.

Apie 11 km į šiaurę nuo Darbėnų yra **Įpiltie**s (sako ir Impiltis) labai senas piliakalnis ir gyvenvietė, didžiulis kaimas, seniau ir palivarkas. Archeologiniai radiniai čia aptinkami 5 ha plote. Istorinės žinios apie Įpiltį siekia XIII a. vidurį, vietovė minima 1253 m. Livonijos ordino ir Kuršo vyskupo Henriko dalybų akte.

Šiame kaime yra išlikusi kapinių koplyčia, kurioje dar 1967 m. tebebuvo Juozo Paulausko medžio drožinių.

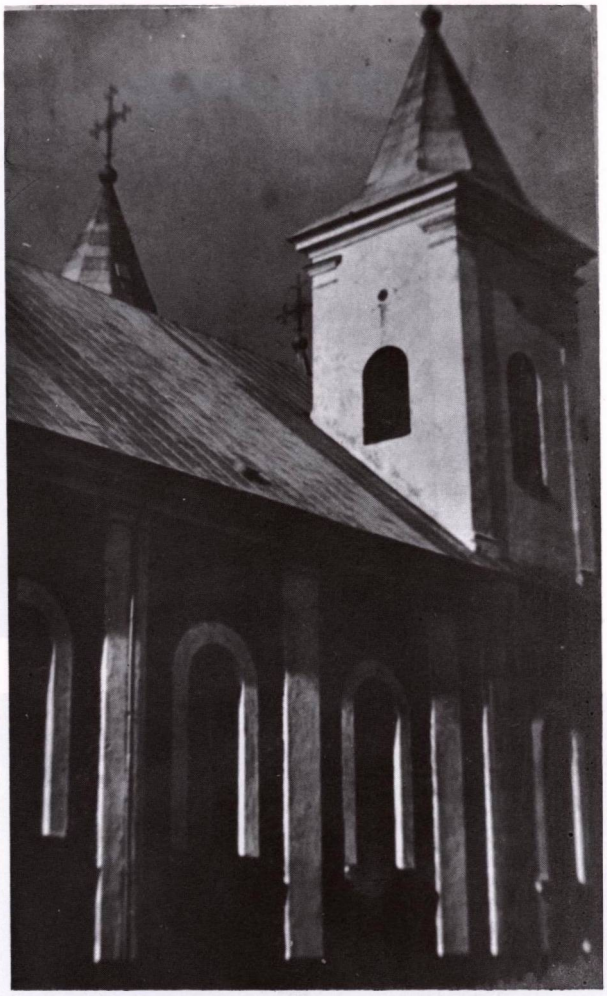

Darbėnų bažnyčia

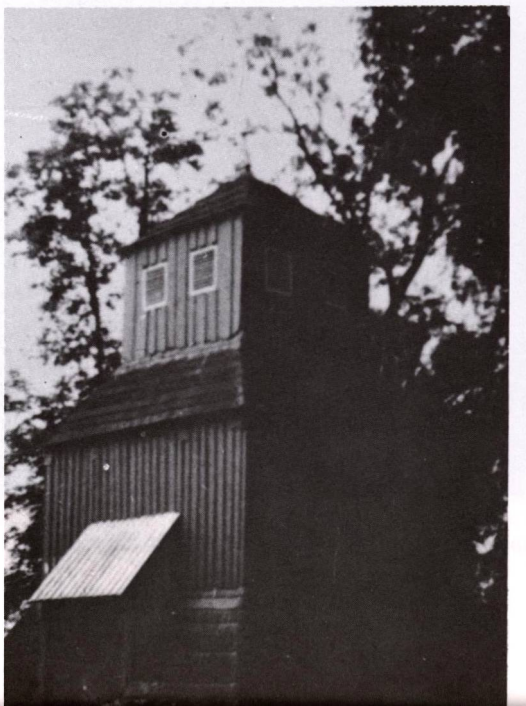

Darbėnų varpinė

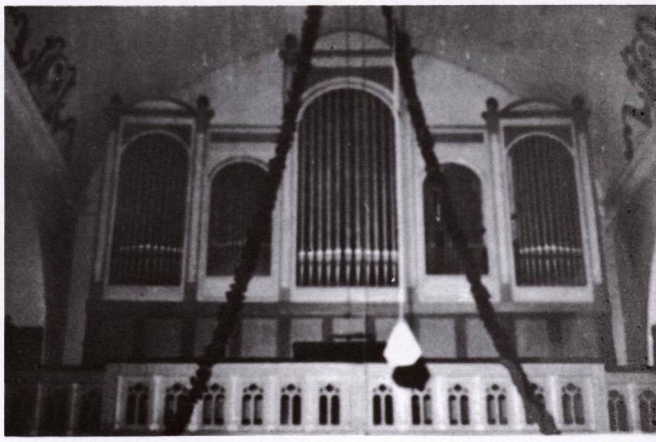

Darbėnų bažnyčios vargonai. 1974 m. nuotrauka

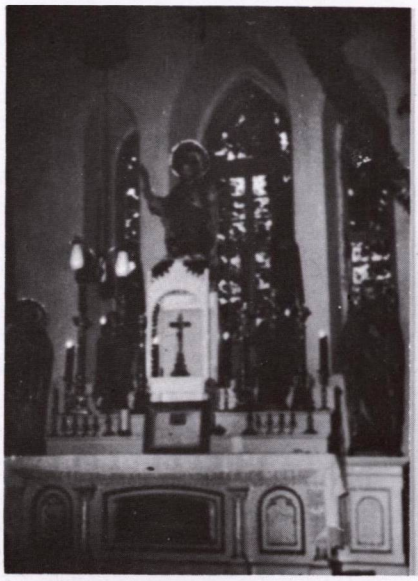

Darbėnų bažnyčios altoriai

Darbėnų miestelio aikštė 1927.V.1, medelių sodinimo šventės metu

DAUGINIAI

Dauginių kaimas yra 12 km į šiaurę nuo Tryškių. Tai didokas kaimas — 1923 m. jame buvo 28 sodybos ir 180 gyventojų.

Kadangi gretimų parapijų bažnyčios labai toli, 1944 m. čia pastatyta medinė bažnyčia, kuri buvo Tryškių filija. Veikia ir pokario metais, tačiau, trūkstant kunigų, aptarnauja Tryškių klebonas.

Bažnytėlės pastatas medinis, apmuštas lentomis išilginiu būdu. Viršuje nedidelis bokštelis. Prie bažnyčios yra 2 medinės įdomaus darbo koplytėlės.

Dauginių bažnyčia 1974 metais

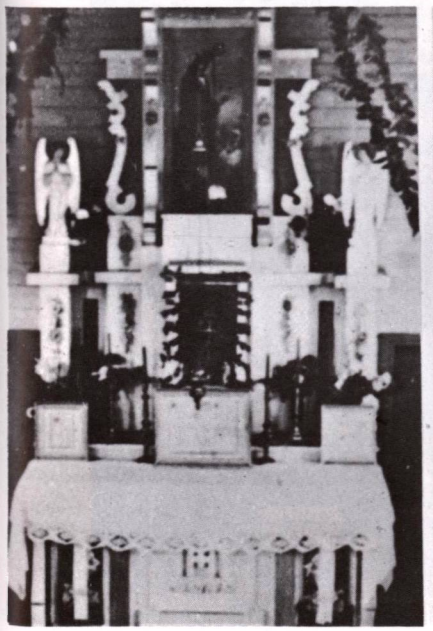

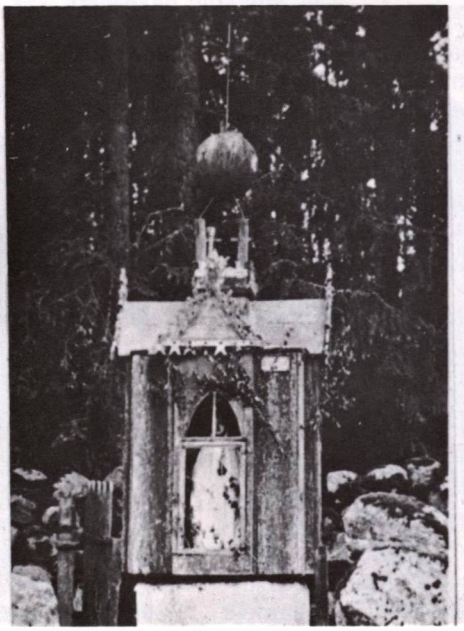

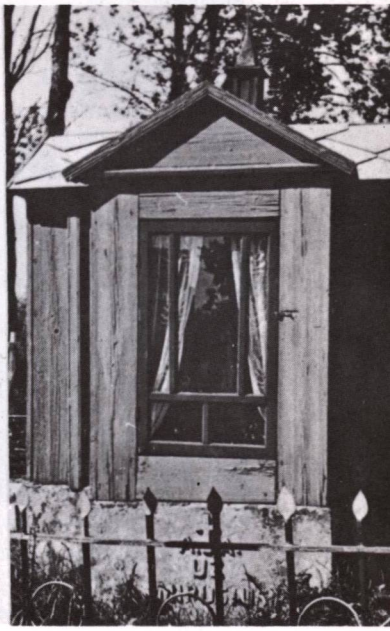

Dauginių bažnyčios altoriai

Degučių bažnyčia. Dešinėje — trikampės bažnyčios planas. Prof. Ig. Končiaus nuotraukos.

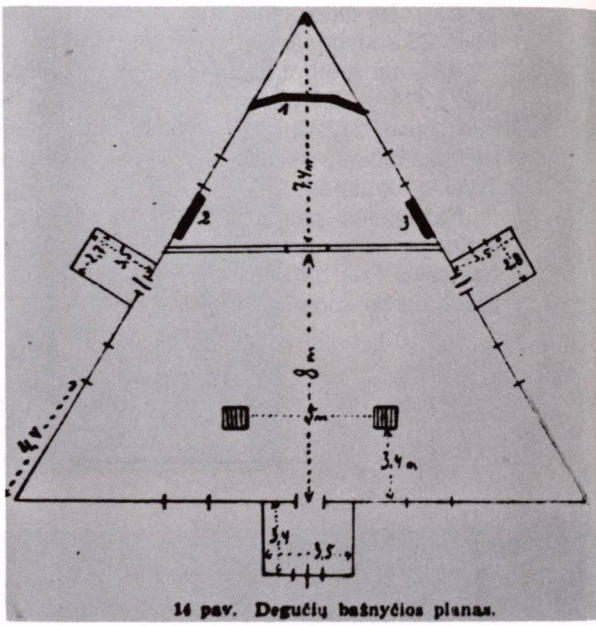

Degučių bažnyčios planas

DEGUČIAI

Šv. Vincento bažnyčia

Nedidelis Degučių bažnytkaimis yra Tauragės apskrityje, 6 km į pietryčius nuo Žemaičių Naumiesčio. Čia yra senas piliakalnis, Pile vadinamas, greičiausiai iš lietuvių kovų su kryžiuočiais laikų. Istoriškai vietovė žinoma nuo XVIII a. pradžios.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatyta 1735 (kitais duomenimis 1757) m. Degučių filija priklauso Ž. Naumiesčio parapijai.

Dabartinė bažnyčia yra labai įdomi architektūriniu požiūriu — trikampė. Šios bažnyčios aprašymą su fotografijomis ir planu buvo paskelbęs prof. Ignas Končius dar nepriklausomybės metais. Pagal jį — vienintelė trikampės formos medinė bažnyčia Lietuvoje, o gal ir visame pasaulyje. Tačiau rodosi, kad Panevėžiuko mūrinė bažnyčia yra trikampė.

Pastatas tiksliai suplanuotas ir gerai apmatuotas. Jos pagrindą sudaro lygiakraštis trikampis, kurio kraštinių ilgis 18 m. Trikampis piramidinis stogas turi viršūnėje aštuoniakampį bokštelį su dideliu geležiniu kryžiumi. Zakristijos iš šalių pristatytos ir kliudo pastato trikampiškumui iš lauko pusės pastebėti. Visi 3 altoriai gerai matomi iš bet kurios bažnyčios presbiterijos vietos. Centrinis altorius papuoštas unikaliais medžio drožiniais, lyg mezginiais. Visi trys altoriai mediniai, XVIII amžiaus darbo.

Degučių bažnyčioje ir jos aplinkoje yra nemaža meniškų dalykų. Pažymėtini XVIII a. aliejumi medyje piešti paveikslai: šv. Antanas, šv. Juozapas, šv. Judas Tadas, šv. Vincentas. Viename šventoriaus kampe yra graži XIX a. Nukryžiuotojo skulptūra. Bažnyčioje ir varpinėje yra 3 XIX a. ornamentuoti geležiniai kryžiai. Šventoriuje prie medžio prikalta koplytėlė su Pietos skulptūrine grupe.

Viename šventoriaus kampe stovi maža 7 m. aukščio medinė varpinė su puošniu kaltos geležies kryžiumi.

Pokario metais Degučių bažnyčia nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Žemaičių Naumiesčio klebonas.

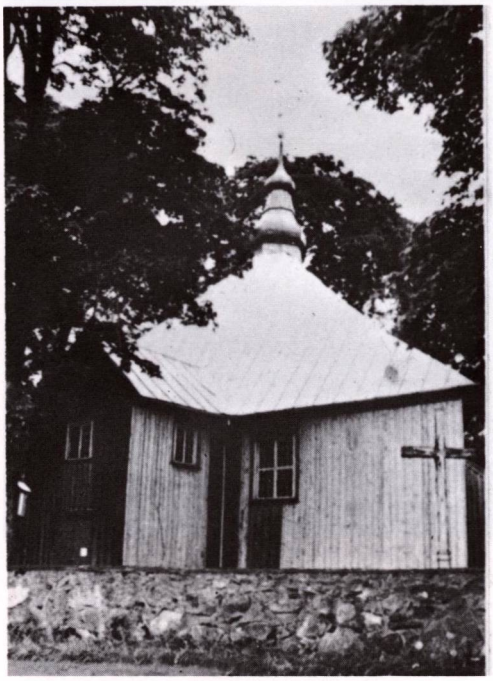

Degučių bažnyčia ir vienas iš altorių 1974 metais

Vienas iš Degučių bažnyčios altorių

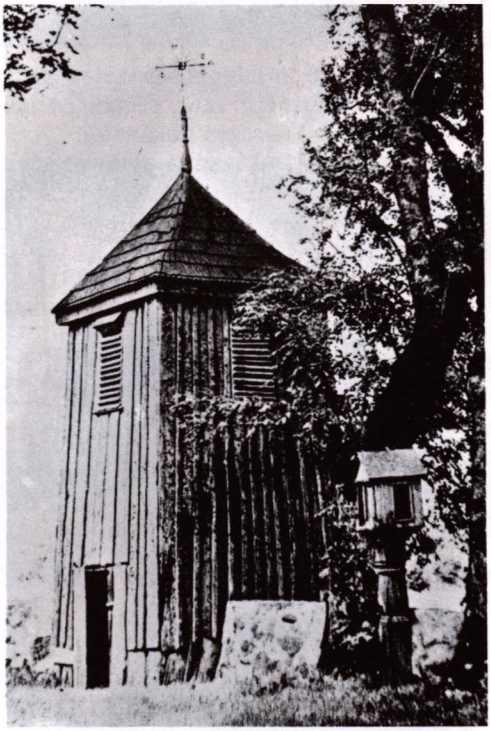

Degučių varpinė 1974 metais

Didkiemio bažnyčia 1977 metais

DIDKIEMIS

Šventųjų Angelų Sargų bažnyčia

Didkiemio bažnytkaimis (senovėje buvo ir dvaras) yra prie Jūros upės, 13 km į pietus nuo Šilalės.

1795—1796 m. Ignas Daujotas pastatė medinę bažnyčią, kuri buvo Žvingių parapijos filija. Priklauso Tauragės dekanatui.

Didkiemio bažnyčia ir varpinė yra įdomūs lietuviškosios architektūros paminklai. Kuklus bažnyčios pastatas, lyg didžiulė troba, turi tik mažą bokštelį virš trikampio frontono.

Viduje 2 altoriai ir dideli vargonai. Mūriniai šventoriaus vartai, taip pat mūrinė ir jo siena. Medinė varpinė padalyta plačiu tarpiniu stogu į du aukštus.

Didkiemio varpinėje kabo 1809 m. žalvarinis varpas. Yra išlikęs įdomus XIX a. medinis staliukas, to paties amžiaus 2 medvilninės ir šilkinės vėliavos su aplikacijomis.

Didkiemio varpinė ir šventoriaus vartai 1974 metais

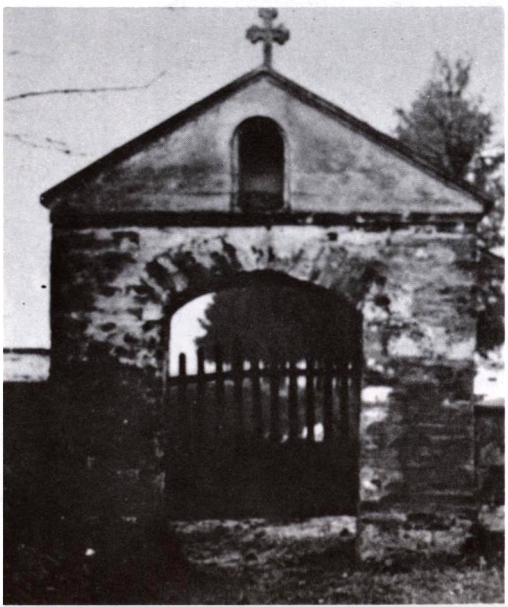

EIGIRDŽIAI

Dievo Apvaizdos parapijos bažnyčia

Eigirdžių bažnytkaimis yra prie Pateklos-Tausalos upės, 8 km į rytus nuo Telšių. Žemaičiai vietovės vardą ištaria Eigirdžia.

Vysk. M. Valančius ŽV (II, 241 psl.) rašo, kad pirmąją medinę koplyčią čia pastatė Mikalojus Petravičius 1795 m. Vėliau ji buvo Telšių bažnyčios filija. 1911 m. įkurta Dievo Apvaizdos parapija. (Telšių dekanatas). Po II pasaulinio karo nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Nerimdaičių klebonas.

Bažnyčios pastatas medinis, su nedideliu bokšteliu fasade. Bažnyčia apkalta lentomis. Viduje 5 dailaus darbo mediniai XVIII a. altoriai su skulptūromis ir paveikslais. Pažymėtini kiti paveikslai: Marija Škaplierinė (XIX a., aliejus, drobė). Dievo Apvaizda (XIX a., aliejus, drobė), 1881 m. K. Bogumilo sieninė dekoratyvinė tapyba (aliejus) ir kt. Įdomus šv. Barboros paveikslo metalinis paauksuotas aptaisas. Yra XVII a. barokinė taurė.

Greta bažnyčios stovi medinė varpinė su platėjančiu pagrindu ir atvira galerija viršuje. Varpinės stogas retai užtinkamos mansardinės formos, su kriaušės pavidalo bonia ir spinduliuojančiu kryžiumi. Jos viduje kabo 1787 m. lietas varpas.

Eigirdžių bažnyčia ir jos šventoriuje esančios kapinės 1978 metais

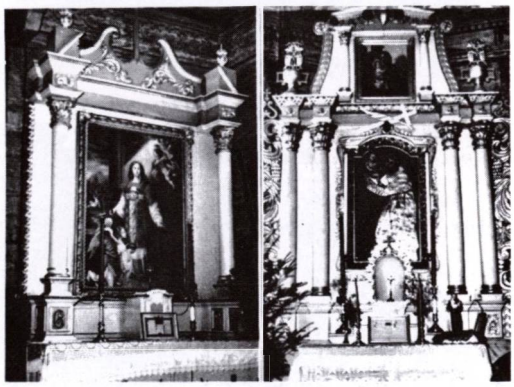

Eigirdžių bažnyčios altoriai 1974 metais

Eigirdžių varpinė

Dabartinė Endriejavo bažnyčia — medinis barakas. 1975 m. nuotrauka

Bažnyčios — barako vidus ir vienas iš jos altorių 1975 metais

ENDRIEJAVAS

Šv. Andriejaus Apaštalo parapijos bažnyčia

Endriejavo miestelis įsikūręs netoli Kapstato ežero, 14 km nuo Rietavo. Per miestelį eina plentas, dar kunigaikščio Irinėjaus Oginskio pravestas.

XVIII a. čia buvo Marijos vardo koplyčia. Tada ši vietovė buvo Marijanavu vadinama. 1797 m. Pavinkurių dvarininkas Andriejus Radzevičius pastatydino medinę bažnyčią. Jos patronu buvo parinktas šv. Andriejus. Nuo to meto vietovė pradėta vadinti Andriaus vardu — Endriejavu. Vietos gyventojai vadina Andriejavu ar Indriejavu.

II pasaulinio karo metu medinė bažnyčia sudegė. 1941 m. pastatyta nauja, medinė, greičiau medinis barakas, savo išvaizda nebeprimenantis bažnyčios.

Endriejavo parapija priklauso Rietavo dekanatui.

Po bažnyčios gaisro yra išlikę puošnūs bažnyčios vartai ir akmeninė šventoriaus tvora. Viduje tėra vienintelis altorius ir vargonai.

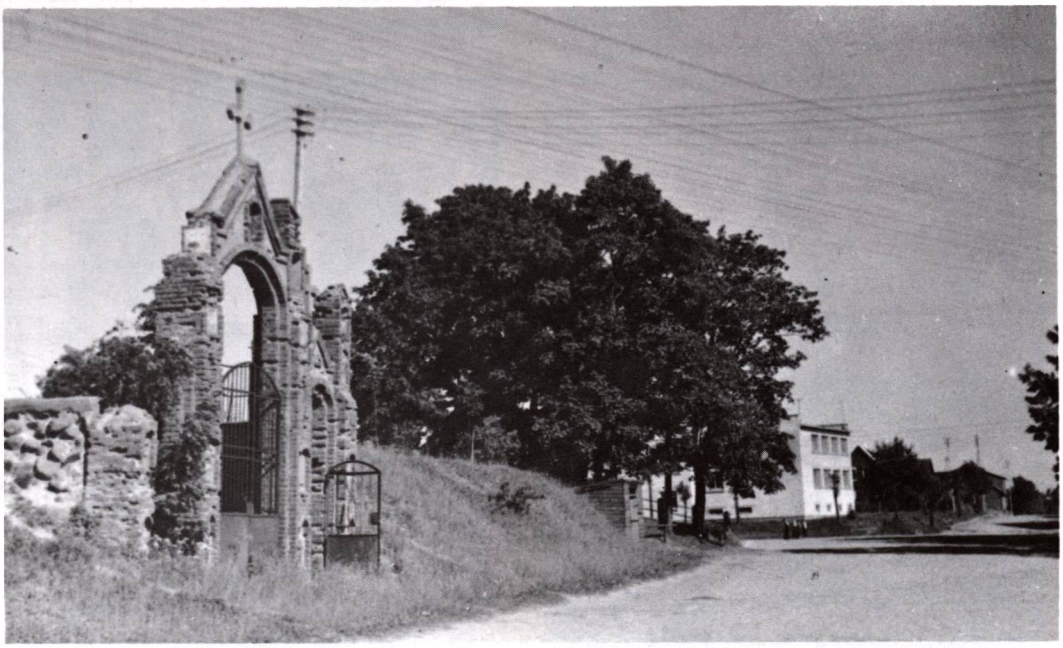

II pasaulinio karo metu sudegusios Endriejavo bažnyčios šventoriaus vartų liekanos. 1967 metų nuotrauka

GADŪNAVAS

Švč. Jėzaus Širdies parapijos bažnyčia

Gadūnavo bažnytkaimis yra 9 km į šiaurę nuo Telšių. Senovėje ši vietovė vadinosi Degeniais ir buvo dvaras. 1638 m. jis perėjo Gadonams, atsikėlusiems iš Livonijos į Žemaičius. Sedos parapija, kuriai vietovė priklausė, buvo tolokai, tad Jurgis ir Eleonora Gadonai 1783 m. kiek į pietus nuo savo dvaro pastatė koplyčią ir užrašė jai valaką žemės. Po 5 metų suteiktos Sedos parapijos filijos teisės. Ta pačia proga vietovės vardas fundatorių garbei pakeistas Gadūnavu. Vėliau Gadūnavas virto parapija.

Naujos bažnyčios statyba pradėta rūpintis XIX a. gale. Kun. Vismontas, išbuvęs čia klebonu 30 metų, užrašė 7.000 rublių. Statybą įvykdė kun. Baltramiejus Baltrėnas. Statybos darbai baigti 1901 m. Petrapilyje leidžiamas „Lietuvių laikraštis" (1904 m. Nr. 5) ta proga rašė: „Tą visą medžiagą sutraukė ir tas plytas sudėjo ne valia pono-didžiūno, bet noras ir pasišventimas daugelio tūkstančių prasčiokėlių-vargdienių, kurie tą darbą atliko patys, niekieno nevaromi ir nemygami".

Parapija priklauso Telšių dekanatui.

Bažnyčios pastatas didžiulis, neogotinio stiliaus, mūrinis. Apie 32 m ilgio, 19 m pločio, 24 m aukščio. Fasadą dominuoja bokštas su kvadratiniu pagrindu ir aštuoniakampe viršūne. Viduje 3 ąžuoliniai altoriai, puikiai išdrožta sakykla, klausykla. Įdomios Kryžiaus kelių stotys, yra seni vargonai, 2 pažymėtini paveikslai — šv. Barboros (XVIII a., aliejus, drobė ir Vyskupo su atversta knyga (XIX a. I pusė), XIX a. I pusės neobarokinė monstrancija ir kt.

Gadūnavo bažnyčia 1974 metais

Bažnyčios vargonai, klaupkos, sakykla, altoriai 1974 metais

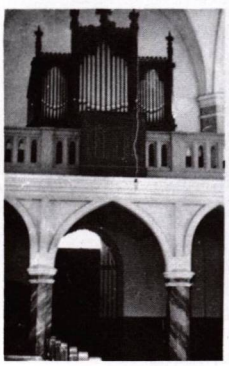

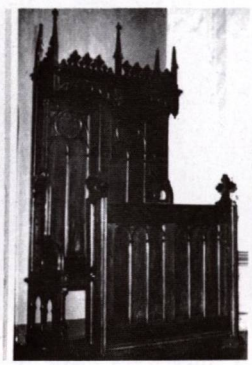

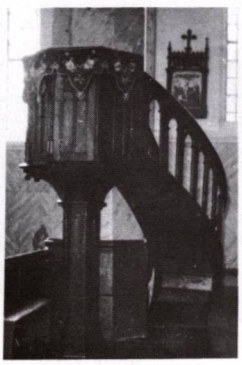

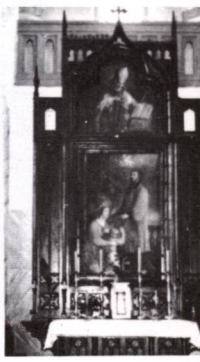

GARDAMAS

Švč. Trejybės bažnyčia

Gardamo bažnytkaimis yra prie Tenenio upės, 6 km nuo Žemaičių Naumiesčio. Vietovės vardas galėjo kilti nuo žodžio „gardas", kuris reiškia atitvertą tvarto dalį galvijams laikyti. Tačiau senovėje šio žodžio reikšmė buvo žymiai platesnė ir reiškė tvoromis aptvertą vietovę ir net pilį bei tvirtovę.

Kryžiuočių kronikos mini, kad 1304 m. jie Gardamą sunaikinę. XVI, XVIII a. žemėlapiuose dar buvo minima Gardamo pilis.

R. katalikų bažnyčia čia pastatyta 1706 m. seniūno Paco rūpesčiu. Ilgainiui ji sunyko — Gardamą nustelbė bekylantis Ž. Naumiestis. Gardamas tapo jo filija. 1933 m. pastatyta mūrinė (gelžbetoninė) bažnyčia, su dviejų dalių bokštu ir stogeliu priešakyje. Tais pačiais metais Gardamo filijai suteiktos parapijos teisės. Priklauso Švėkšnos dekanatui.

Gardamo bažnyčioje yra įdomių paveikslų: Marija su Kūdikiu (XIX a. II pusė) su metaliniu aptaisu, šv. Petro atsisveikinimas su Kristumi (Pranciškaus Smuglevičiaus paveikslo kopija, XIX a. I pusė), XIX a. cininė žvakidė ir kt.

Gardamo bažnyčios statyba užsitęsė 5 metus. Projekte buvo numatyta statyti iš molinių degtų plytų. Bet lėšų stokos plytoms pirkti, architektui sutikus, statybai buvo panaudoti akmenys, surinkti iš parapijos ūkininkų laukų. Visas bažnyčios vidus yra plytinis, o iš lauko pusės tik kai kurios dalys plytinės. Lauko sienų plokštumos pastatytos iš skaldytų akmenų. Gelžbetonis nebuvo naudojamas, taigi bažnyčios negalima vadinti gelžbetonine.

Bažnyčios statyba rūpinosi klebonas kun. Stasys Ignatavičius. Jis ir užbaigė statybą. Lėšos buvo renkamos ir kaimyninėse parapijose, atlaidų metu. Ypač gausiai statybą parėmė Rožė Mazaliauskienė ir Antanas Miklovis, kilę iš Gardamo parapijos, bet gyvenę Amerikoje.

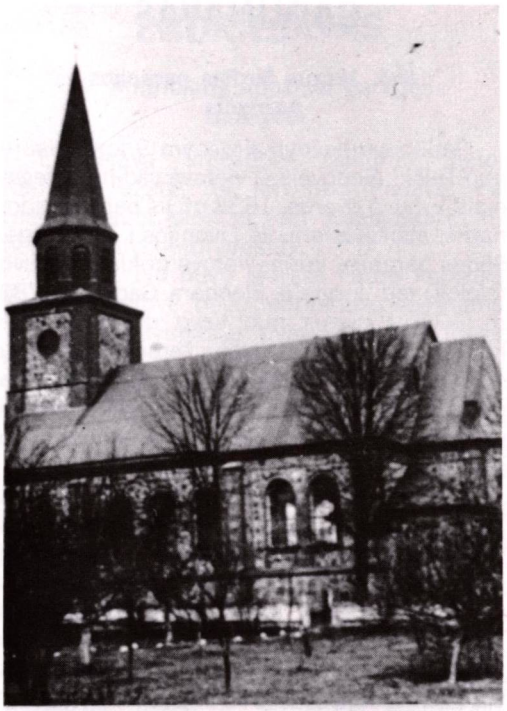

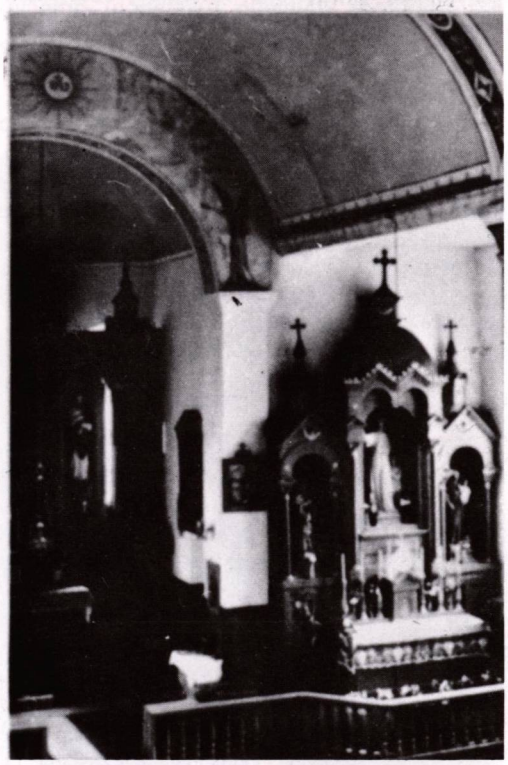

Viršuje — Gardamo bažnyčia, apačioje — bažnyčios vidus. 1974 metų nuotraukos

GARGŽDAI

Šv. Mykolo Arkangelo parapijos bažnyčia

Gargždų miestelis yra dešiniajame Minijos krante, 17 km į rytus nuo Klaipėdos, 23 km į pietryčius nuo Kretingos. Vietovės vardas kildinamas nuo žodžio „gargždas" (graužas, žvirgždas). Prie Gargždų yra piliakalnis, kurio aikštelė apima 2.000 kv. metrų plotą.

Apylinkės buvusios gyvenamos dar prieš Kristų. Pirmą kartą istorijos šaltiniuose Gargždų vardas paminėtas 1253 m. Livonijos ordino ir Kuršo vyskupo dalybų akte. Tada vietovė buvo vadinama Garisda. Yra žinoma, kad Algirdo laikais nedidelis žemaičių būrys ties Gargždais apsigynęs nuo jį puolusio kryžiuočių dalinio. D. Lietuvos kunigaikštijos laikais Gargždai buvo valsčius ir dvaras.

Pirmąją, medinę bažnyčią 1590 ar 1957 m. Gargždуose pastatė S. Vainius, Stepono Batoro našlės karalienės Onos pavestas, nes Gargždų dvaras jai priklausė. Apie 1841 m. baronai Renai greta bažnyčios pastatė mūrinę Jėzaus Nukryžiuotojo koplyčią su rūsiu-mauzoliejumi. Gargždуose buvo ir altarija.

Gargždiškis rašytojas kan. Mykolas Vaitkus (Su Minija į Baltiją, Londonas, 1962 m.) Gargždų bažnyčią šitaip aprašė:

„Grįžtu prie Gargždų bažnytėlės su jos raitom panelėm boniom. Ji iškelta, lyg ant delno mažumą viršum gatvės, o iš antros pusės — aukštai viršum Minijos slėnio; tvirtai apsupta akmenų zomato ir globiama iš visų pusių aukštų ūksmingų klevų, po kuriais ilsis kuklios Kryžiaus kelių koplyčios, kuriose dievdirbių išskaptuotos medinės figūros sąžiningai, nemokšiškai, o kartais net komiškai stengias išreikšti patiems neišreikština..."

Ši bažnyčia II pasaulinio karo metu sudegė. Dabartinis pastatas lentinis, „barakinio" stiliaus, nebeprimenantis bažnyčios. Jos plotis lygus aukščiui, atrodo lyg kubas su piramidiniu stogu. Yra išlikusi sena sena akmeninė plati varpinė. Bažnyčios viduje 3 labai paprasti altoriai. Parapija priklauso Rietavo dekanatui.

8 km į pietus nuo Gargždų yra **Kisinių** kaimas. Seniau jis buvo Klaipėdos krašto dalis. Šiame kaime yra senos kapinaitės, kuriose palaidotas Lietuvos sukilėlių vadas generolas Antanas Gelgaudas. 1831.VII.13 sukilėliai, pralaimėję kautynes, traukė į Prūsiją. Tuo metu su jais besitraukiantį vadą nušovė kapitonas Skulskis, laikydamas išdaviku. Yra išlikęs ant jo kapo pastatytas paminklas — geležinis kryžius, su žemaitišku įrašu:

Antons Gielguds
Isz Lietuwos Waldonu Gimines
Lenku Waisko Wadowas
miręs 13 Lepos 1831

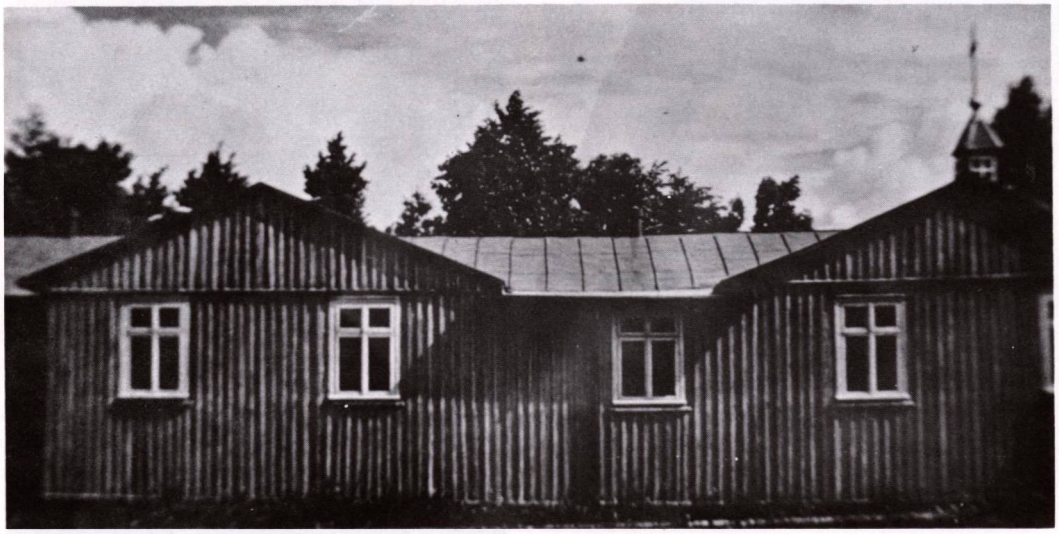

Dabartinė Gargždų bažnyčia — barakas. 1978 m. nuotrauka

Koplyčia Gargždu̇ose

Gargždų varpinė, išlikusi po bažnyčios gaisro. 1974 m. nuotrauka

Generolo Antano Gelgaudo, 1831 m. Lietuvos sukilimo vado, kapo paminklas Kisinių kaimo kapinaitėse, 8 km į pietus nuo Gargždų. 1968 metų nuotrauka

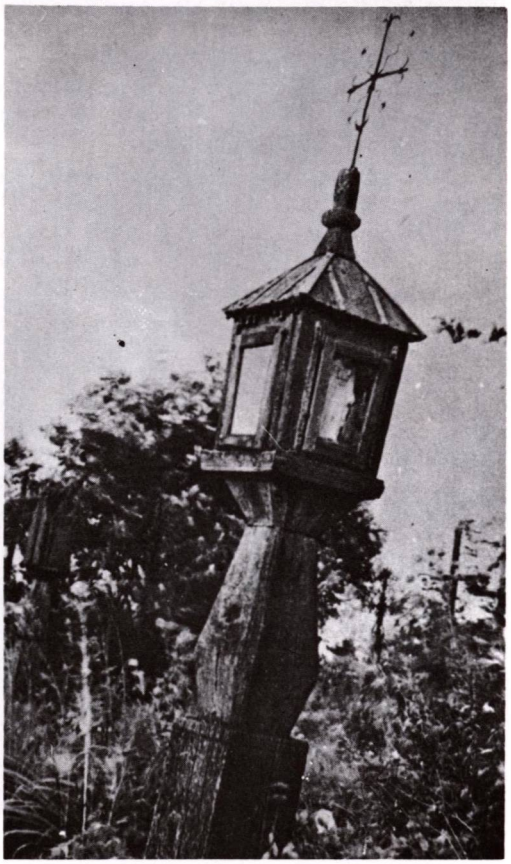

Žemaitiškas kryžius Gargždų apylinkėse

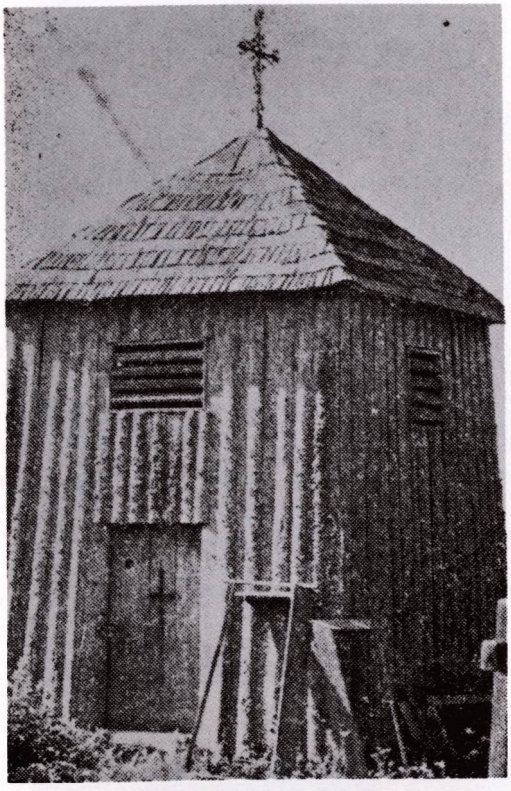

GARGŽDELĖ

Kapų koplyčia

Salantų kapinės yra geras kilometras nuo bažnyčios. Ši vieta vadinama Gargždele. Iš senovės laikų čia buvo Šv. Barboros koplyčia, priklausiusi Salantų parapijai, kurioje retkarčiais laikyta pamaldos.

Neseniai šioje koplyčioje buvo rastas XVII a. suolas — ložė su gausiais reljefiškais ornamentais medyje („Muziejai ir paminklai", 1967 m., 81 psl.). 1911 m. koplyčioje tebebuvo kurstijos — aukštų atkalčių klaupyklos. Greta koplyčios buvo įdomios mūrinės koplytėlės, primenančios žydų antkapinius paminklus. Šiose kapinėse palaidoti vysk. M. Valančiaus tėvai.

Gargždelėje yra ir sena medinė varpinė su truputį nuožulniomis sienomis, maždaug kubo formos, su lėkštu piramidišku stogu, panašiu kaip Gargždų mūrinė varpinė.

Gargždelės koplytėlė

Kisinių kaimo kapinaičių vartai 1970 metais

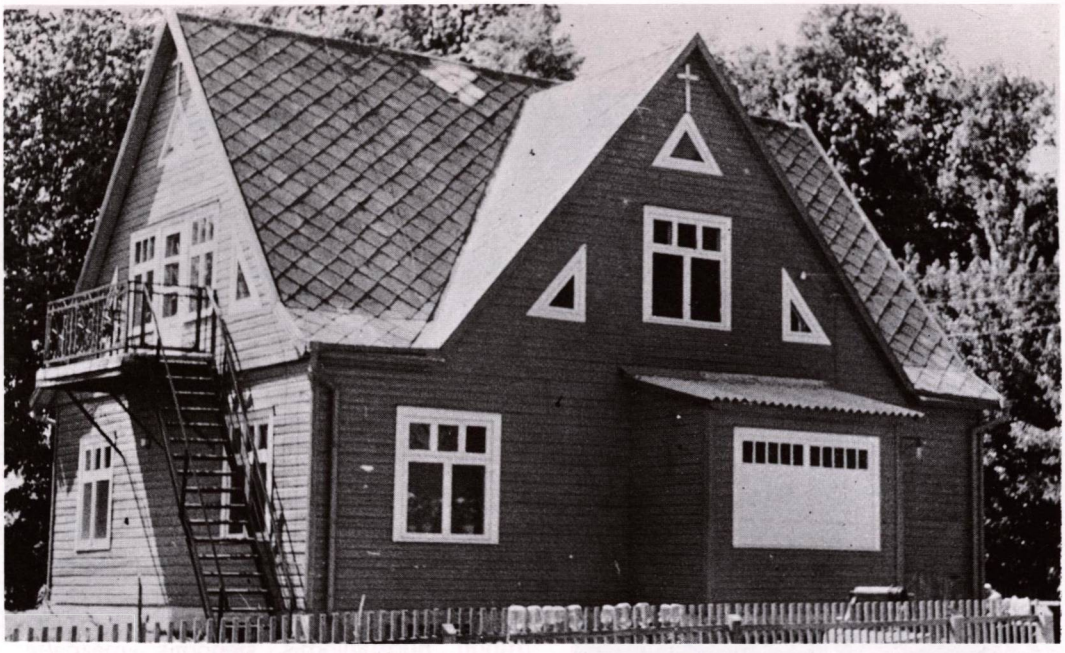

Dabartinė Gaurės bažnyčia, įruošta gyvenajame name. 1978 m. nuotrauka

GAURĖ

Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia

Gaurės miestelis yra prie Šešuvies kranto, 12 km į rytus nuo Tauragės. Tai sena vietovė. Spėjama, kad Gaurė galinti būti ta pati vietovė, kurią kryžiuočių kronikos vadina Gerwa ar Gerwataj vardais.

Gaurės dvaras buvo 2 km į vakarus nuo dabartinio miestelio. Dar prieš I pasaulinį karą jam priklausė 1.000 ha žemės.

Nėra tikrų žinių, kada Gaurėje pastatyta pirmoji koplyčia ar bažnyčia, bet 1570 m. ji jau buvo. 1670 m. vysk. K. Pacas pastatė naują bažnyčią ir įkūrė parapiją. 1773 m. pastatyta vėl nauja medinė bažnyčia, 1885 m. atstatyta.

1970 metais Gaurės bažnytėlę sudegino sovietiniai aktyvistai, nors ji anksčiau ir buvo paskelbta vietinės reikšmės architektūriniu paminklu. 1971 m. viename name bažnyčios vietoj įruošti maldos namai. Yra išlikę senosios bažnyčios plytų mūro trijų angų vartai, XIX a. medinė varpinė, apkalta stačiomis lentomis. Tebėra ir mūrinė šventoriaus tvora. Yra 1792 m. J. C. Copinus lietas žalvarinis varpas. Bažnyčioje, varpinėje ir šventoriuje yra 5 XIX a. geležiniai kryžiai. Įdomi šventoriaus vartų XIX a. medinė Nukryžiuotojo skulptūra.

Gaurės parapija priklauso Tauragės dekanatui.

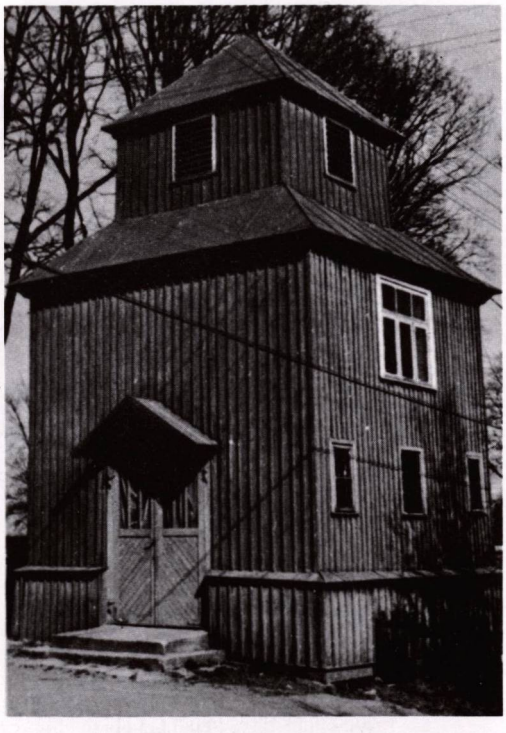

Gaurės bažnyčios varpinė, išlikusi po gaisro. 1978 m. nuotrauka

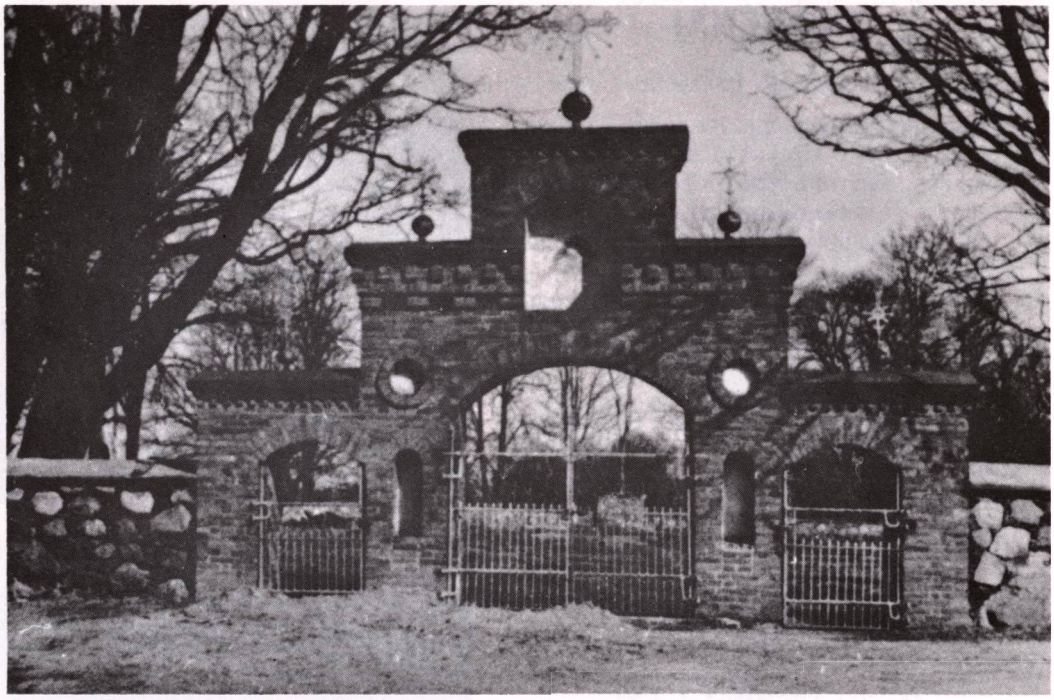

Senosios Gaurės bažnyčios šventoriaus vartai, išlikę po gaisro. 1978 m. nuotrauka

Senosios Gaurės bažnyčios degėsiai, kai pastatą sudegino sovietiniai aktyvistai

GEGRĖNAI

Šv. Kryžiaus bažnyčia

Gegrėnų bažnytkaimis yra dviejų Varduvos intakų slėnyje, 5 km į vakarus nuo Žemaičių Kalvarijos. Bažnyčia stovi gražiame kalnelyje, o toliau į rytus buvo Gegrėnų dvaras.

Istorijos šaltiniuose Gegrėnai minimi jau 1253 m. Dvaras žinomas nuo XVII a.

Pirmąją medinę bažnyčią Gegrėnuose pastatė 1754 m. Mykolas Venclauskis. Ji buvo Ž. Kalvarijos filija. Vėliau atstatyta. Pokario metais nuolatinio kunigo neturi.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, su mažu bokšteliu priešakyje, apkaltas lentomis. Viduje 3 altoriai, 1783 m. pieštas šv. Martyno paveikslas. Šalia bažnyčios stovi sena medinė varpinė, apkalta lentomis, be langų, tik su plačiomis angomis viršutinėje pastato dalyje. Šventoriaus tvora mūrinė.

Gegrėnų bažnyčia

Bažnyčia ir varpinė

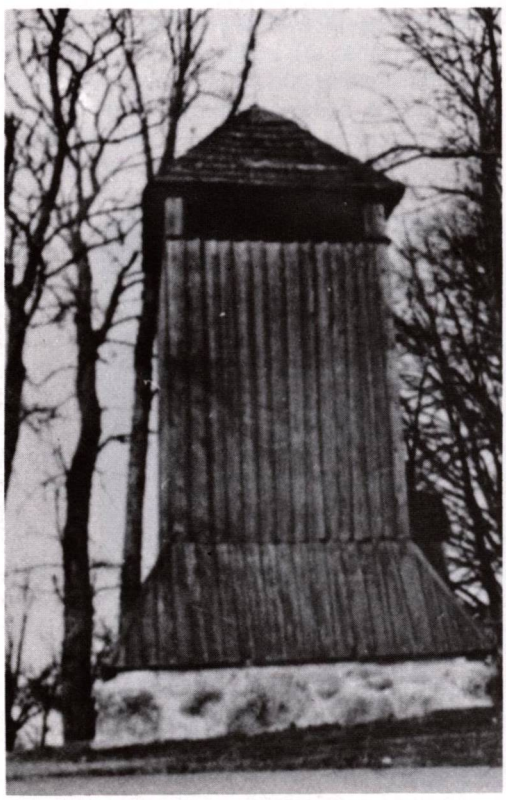

Varpinė

Bažnyčios didysis altorius. 1974 metų nuotraukos

GEIDŽIAI

Šv. Onos koplyčia

Geidžių kaimas yra netoli Šerkšnės upės, 5 km į šiaurės vakarus nuo Tirkšlių. Kaimas minimas 1721 m. Tirkšlių miestelio ir valsčiaus inventoriuje. 1773 m. Trinitorių bažnyčios inventoriuje minima Geidžių koplyčia. 1862 m. dvarininkas Važinskis pastatė naują erdvią Šv. Onos oratoriją, kurioje kartais atvykęs Tirkšlių kunigas laikydavo Mišias. Vietovė garsėjo Šv. Onos atlaidais, kada čia suvažiuodavo keletas kunigų ir daug maldininkų.

Prie koplyčios yra medinė varpinė.

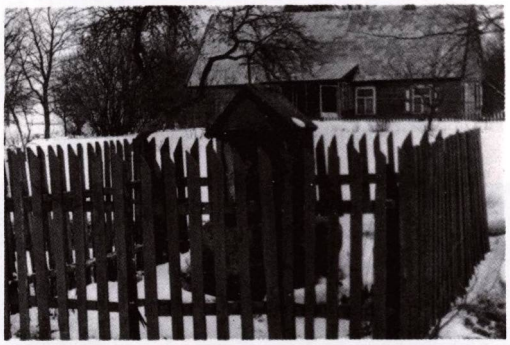

Žemaitiška koplytėlė sodyboje, Geidžių apylinkėje, pakeliui į Tirkšlius

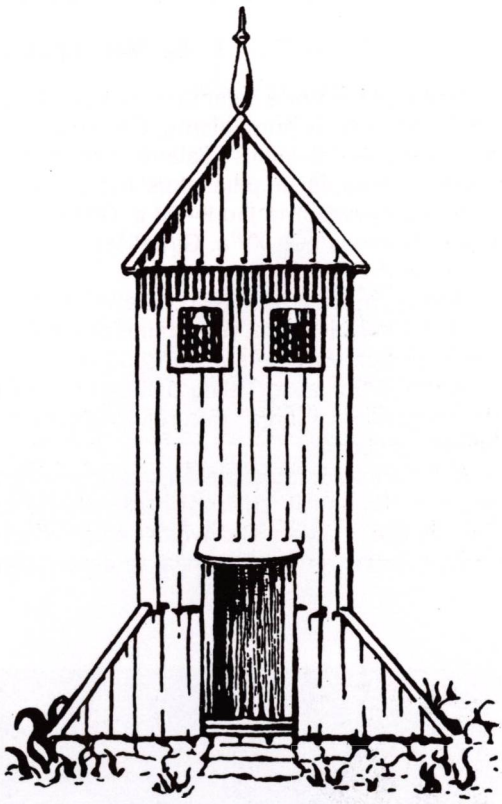

Geidžių varpinė

Geidžių koplyčia ir varpinė 1978 metų žiemą

GINTALIŠKĖ

Šv. Mato Apaštalo parapijos bažnyčią

Gintališkė yra prie Salanto ir jo intako Kolūpio, 10 km į rytus nuo Salantų, 6 km nuo Platelių. Vietovė išsistačiusi Salanto pakrantėje. Esantys senkapiai ir piliakalnis rodo, kad ši vieta buvo gyvenama jau X—XI a. Gintališkės dvaras žinomas nuo XV a. Gintališkė minima viename 1511 m. akte.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatyta 1773—1774 m. Ji ligi 1781 m. veikė filijos teisėmis ir išliko ligi šiol. Varpinė statyta 1850 m.

Parapija priklauso Telšių dekanatui. 1978 m. nuolatinio kunigo neturėjo, aptarnavo Šateikių klebonas.

Bažnyčios pastatas medinis, primenantis lietuvišką namą, tik su labai mažu bokšteliu priešakinėje dalyje. Bažnyčios stogo frontonas apkaltas lentomis įstrižai, o centre turi trikampį langą — „Dievo akį". Fasadą puošia 2 skulptūros, iškeltos į langų lygį.

Gintališkės bažnyčioje yra pažymėtinų meno dalykų: Šv. Šeimos paveikslas (XIX a., aliejus, skarda), Kristaus Nukryžiuotojo paveikslas (XIX a.), 2 medinės XIX a. Vienuolių skulptūros, 3 geležiniai XIX a. ornamentuoti kryžiai, 1861 m. darytos stacijos ir kt.

Greta bažnyčios yra 1850 m. statyta medinė varpinė su platesne dalimi apačioje. Varpinės plotis lygus bažnyčios pločiui. Stogas iš priešakio dvišlaitis, o užpakalyje nuolaidus. Dėl tokio stogo ir didelio prieangio toji varpinė iš šono yra asimetriška. Varpinėje yra 2 1782 m. I. A. Bellmanno lieti žalvariniai varpai.

Gintališkės varpinė, bažnyčia, koplytėlė, šventoriaus vartai

Gintališkės varpinė

Bažnyčios fasadas

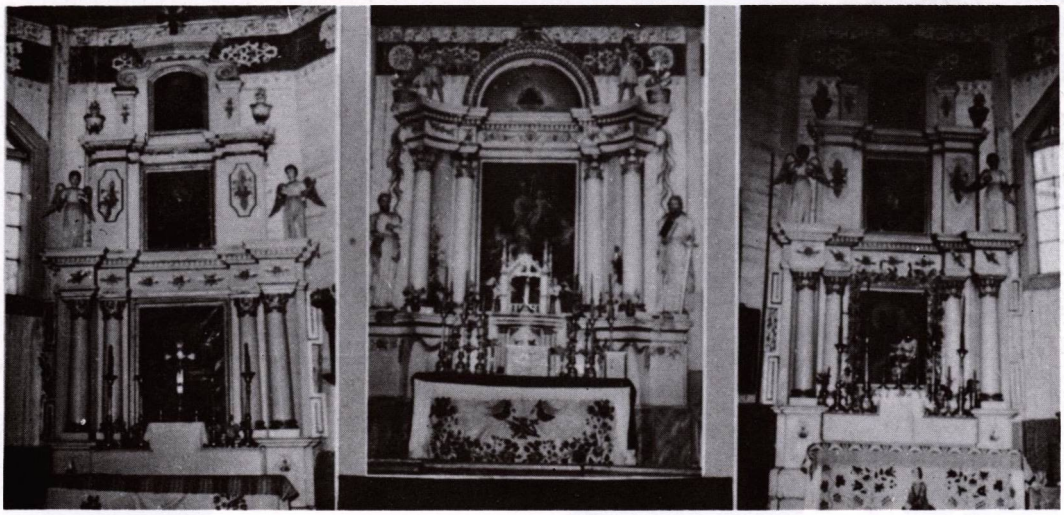

Bažnyčios altoriai. 1974 m. nuotraukos

Girdiškės bažnyčia

Bažnyčios altoriai ir sakykla. 1974 m. nuotraukos

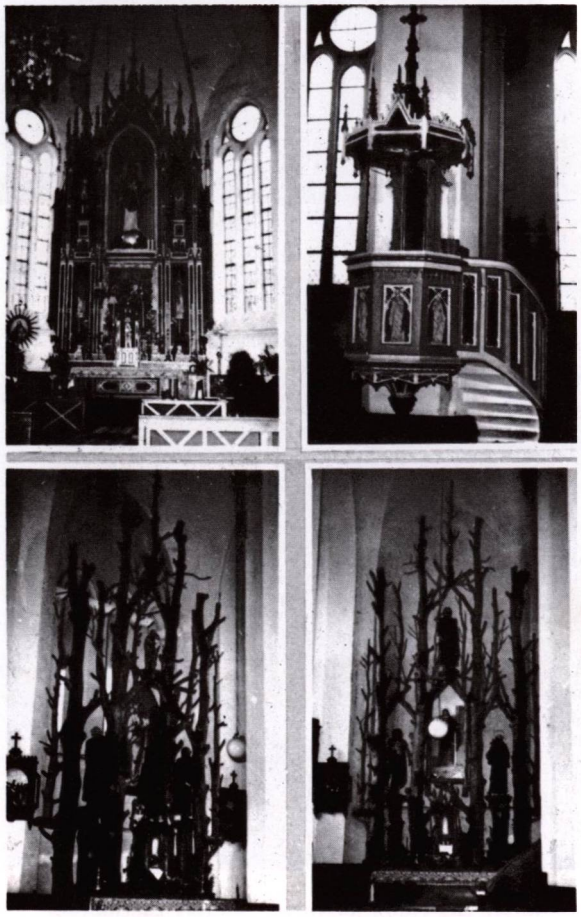

GIRDIŠKĖ

Švč. Mergelės Marijos bažnyčia

Girdiškės bažnytkaimis yra netoli Požerės ežero, 8 km į šiaurės vakarus nuo Skaudvilės. Vietovė įsikūrusi lygumoje. Seniau čia buvo dvaras. Girdiškė minima 1637 m. Raseinių teismo aktuose.

Pirmąją, medinę bažnyčią pastatė 1782 m. dvarininkas Jonas Adomavičius. Ji veikė koplyčios teisėmis. Matyt dvaro aprūpinimas buvo menkas, nes vysk. M. Valančius ŽV rašė: „jos kunigs maista neturieje". Bet 1841 m. prie bažnyčios gyveno 2 kunigai. Girdiškė buvo Batakių parapijos filija. 1912 m. bažnyčia sudegė. 1928 m. pastatyta nauja, mūrinė. Priklauso Kaltinėnų dekanatui.

Bažnyčios viduje yra 3 puošnūs altoriai, gražiai išdrožinėtos medinė sakykla, klausykla; yra ir vargonai. Šoniniai altoriai dekoruoti originaliais, kitur nematytais, vietinio meistro K. Adnriukaičio sustatytais šakotais medžių kamienais. Atrodo lyg trys kolonos.

Gargždų mūrinę bažnyčią statė kun. Juozas Čerkeliauskas ir parapiečiai. 1928 m. ją pašventino vysk. J. Staugaitis. Didįjį altorių pastatydino kun. Kazimieras Gasčiūnas, o du šoninius — kun. Kazimieras Andriukaitis. Jis tyčia sumanė pasekti Dionyzo Poškos pavyzdžiu (Poškos Baublys yra tik 3 km nuo Girdiškės). Nukirto 4 didelius ąžuolus, juos arkliais atvilko į bažnyčią ir pastatė. Vėl pritaisė šakas, ant kurių susodino šventųjų statulas. Taip pat ir tabernakulį padarė iš ąžuolo šakų. Andriukaitis buvo labai savotiškas. Jis vedė ir Telšių kunigų seminarijos statybos darbus. Taip apskaičiavo plytų kiekį, kad pastačius liko tiktai 2 plytos... Šventindamas seminariją, vysk. Staugaitis savo kalboje tai priminė. (Kun. Petro Patlabos pastaba).

Klausykla

GIRĖNAI

Švč. Mergelės Marijos oratorija

Girėnų kaimas (senovėje ir dvaras) įsikūręs prie Aitros upės, kur į ją įteka Ližė ir Ymežė, 12 km į pietryčius nuo Rietavo. Pirmosios sodybos atsiradusios giriose, nuo kurių ir susikūrusi vietovė gavo savo vardą. Visą laiką Girėnuose buvo girininkija.

Po I pasaulinio karo Girėnų dvare buvo įkurta prieglauda, kurią vedė Nekaltojo Prasidėjimo seserys. Buvo įruošta koplyčia ir paskirtas kunigas. Vienuolės seserys vedė prieglaudą. Po II pasaulinio karo oratorija buvo uždaryta.

GRŪSTĖ

Kapinių koplyčia

Grūstės kaimas yra 4 km į šiaurės rytus nuo Sedos, kairiajame Varduvos krante. Tai sena vietovė, minima XIII a. aktuose. Dabartinis Grūstės kaimas tapatinamas su senuoju Grūstės valsčiumi, o kartais ir su buvusiu, bet išnykusiu Bareikių miestu. Padavimai sako, kad tas miestas buvęs dabartinių Grūstės kapinių vietoje. Jame buvusios net 3 bažnyčios.

1806 m. Grūstėje pastatyta R. Katalikų koplyčia. 1880 m. parapiečiai ją atstatė. Priklausė Sedos bažnyčiai.

Didžiulio Grūstės kaimo viduryje, vaizdingoje vietoje, yra Sedos miestelio ir parapijos kapinės. Nuo senų laikų čia stovi didelė graži koplyčia, kurioje kartą metuose buvo švenčiami Švč. Mergelės Marijos atlaidai, į kuriuos suvažiuodavo didelės žmonių minios. Ant žemės įruoštos savotiškos koplytėlės; kai kurios jų pastatytos ant nukirstų pušų kelmų.

Liet. Katalikų Bažnyčios kronikos Nr. 26 rašoma, kad 1976 m. rudenį Mažeikių rajono kraštotyrininkai pavogė iš koplyčios 7 Kryžiaus kelių paveikslus. Likusius kitus 7 paslėpę tikintieji.

Grūstės kapų koplyčia 1979 m. žiemą

Senoji Grušlaukės bažnyčia, sudegusi II pasaulinio karo metu. Prof. Stepono Kolupailos 1938 m. nuotrauka

Dabartinė Grušlaukės bažnytėlė — barakas

1974 m. nuotraukos

Didysis altorius

GRUŠLAUKĖ

Šv. Jono Nepomuko bažnyčia

Grušlaukės (sakoma ir Grušlaukis) bažnytkaimis yra 23 km į šiaurės rytus nuo Kretingos. Padavimai sako, kad senovėje šioje vietoje buvęs grūšių (kriaušių) miškas. Ilgainiui čia išsistačiusias sodybas pradėję vadinti Grušlauke. Istoriškai vietovė žinoma nuo XVI a. Tada Grušlaukė buvo palivarkas ir kaimas. Žemvaldžiai stengėsi čia įkurti miestelį. 1758 m. karalius Augustas III leido ruošti 3 metinius prekymečius.

Pirmąją, medinę bažnyčią 1778 m. pastatė kunigaikštis Ignas Oginskis ir jo žmona Elena. Bažnyčia buvo Salantų bažnyčios filija. 1923 m. Grušlaukei suteiktos parapijos teisės. Priklauso Skuodo dekanatui.

II pasaulinio karo metu architektūriškai vertinga, kryžminio plano Grušlaukės bažnyčia sudegė. 1946 m. pastatyta nauja, laikina bažnytėlė, paprasto gyvenamojo namo pavidalo, vienaaukštė, be bokšto. Viduje yra 2 paprasti altoriai.

Prie senosios Grušlaukės bažnyčios ir jos dievdirbys Antanas Klanius-Klanevičius, gimęs 1830 m. Mažonių kaime. (Mirė 1920 m., palaidotas Grušlaukės kapinėse). Jis padarė bažnyčiai medinį saulės laikrodį, kuris buvo pastatytas prie tako, vedančio iš klebonijos į bažnyčią. Šis meistras sukūrė velykinį Kristaus Prisikėlimo altorių, prie kurio buvo du romėnų kareiviai ir monstrancija, kuri po Prisikėlimo apeigų buvo atnešama į didįjį altorių. Be to, jis sukūrė stacijų paveikslų rėmus, baldakimą su altorėliu su keturiomis skulptūromis. Jėzaus gimimo Betliejų, kurį apšvietė puodelyje uždegti taukai, o sukdamiesi sparniukai prakartėje važinėjo vežimėlį. Jo darbo yra dailus medinis didelis kryžius, pakabintas bažnyčioje, priešais presbiteriją, didelė medinė Būgnamūšio skulptūra, pastatyta prie vargonų, ornamentuotos kapinių koplyčios durys ir altorius su medinėmis skulptūromis. („Kraštotyra", Vilnius, 1974 m.).

Didelė šių vertybių dalis dingo ar buvo išgrobstytos. Taip 1969 m. liepos 4 ir 7 dienomis asmenys, pasivadinę Vilniaus muziejaus darbuotojais, be bažnyčios klebono žinios išsivežė kai kurias koplyčioje buvusias Klaniaus darbo skulptūras. Jų tarpe buvo paimta Marijos skulptūra su karūna ir 12 žvaigždžių, dvi evangelistų skulptūros.

Klanius taip pat turėjo savo kalvę ir reikiamus įrankius. Jis nukalė geležinius vartus Grušlaukės šventoriaus mūrinei tvorai ir dvejus vartelius. Už darbą jam sumokėjo Grušlaukės siuvėjas Antanas Burba. Klanius yra padaręs nemaža skulptūrų ir kitoms bažnyčioms bei privatiems asmenims. Paliko ir savo mokinių.

Grušlaukės kapinėse yra koplyčia-oratorija, kurioje retkarčiais laikyta pamaldos.

GVALDAI

Gvaldų kaimas yra 7 km į šiaurės vakarus nuo Kvėdarnos. Jame buvo medinė koplyčia, su nedideliu bokšteliu fasado dalyje, surėsta iš gulsčių sienojų, šviesi, su daugeliu langų.

Gvaldų koplyčioje yra pažymėtinų meno dalykų: 1840 m. medinė Kristaus Nazaretiečio skulptūra, XIX a. medinė Pietos skulptūra, to paties laikmečio Nežinomos šventosios su erškėčių vainiku skulptūra ir kt.

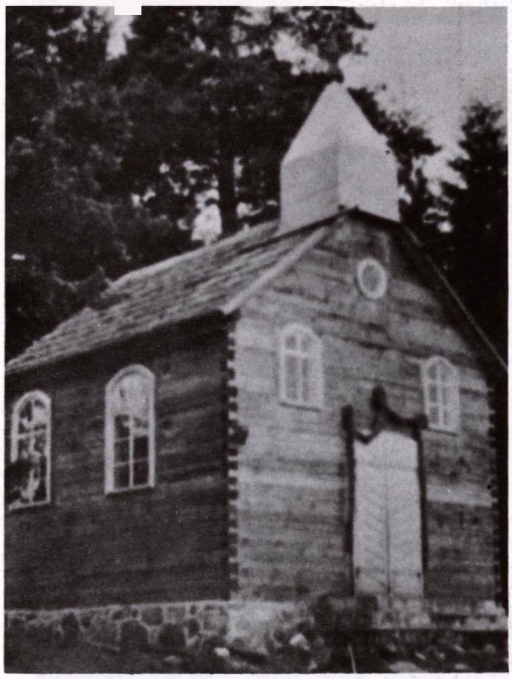

Gvaldų kaimo koplytėlė. Juozo Lingio 1939 m. nuotrauka

Inkaklių Liurdo koplyčia

INKAKLIAI

Koplyčia ir Liurdas

Inkaklių kaimas yra 6 km į pietvakarius nuo Švėkšnos, prie kelio į Saugus. Vietovė minima 1695 m. aktuose. Čia prie Ašvos kranto ilgametis Švėkšnos parapijos klebonas prel. Julius Maciejauskas įsteigė Liurdą. Kalnelio papėdėje buvo įruošta Liurdą primenanti grota su Dievo Motinos statula ir šaltinėlis. 1923 m. ant kalnelio pastatyta aukšta mūrinė koplyčia, kurioje retkarčiais buvo laikomos pamaldos. 1923 m. koplyčią pašventino Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius. Rodos, prel. Maciejauskas buvęs padaręs įžadą pastatyti Inkakliuose bažnytėlę, jei karo metu Švėkšna išliktų nesunaikinta.

~~*Koplyčia Ylakių kapinėse. 1978 m. nuotrauka*~~
NE TA NUOTRAUKA

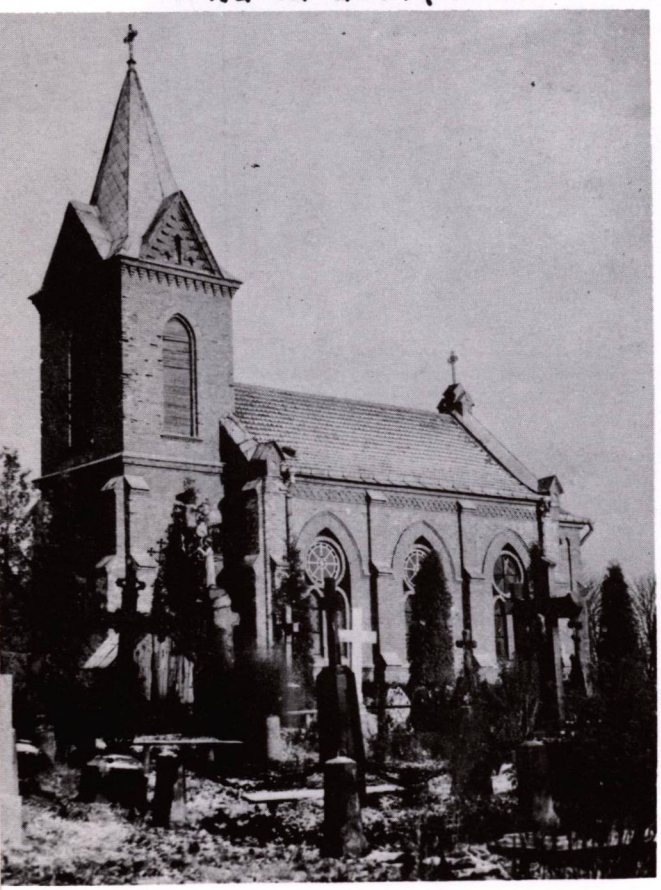

YLAKIAI

Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo bažnyčia

Ylakių miestelis yra 30 km į vakarus nuo Mažeikių.

Pirmą kartą istorijos šaltiniuose Ylakių vardas užtinkamas 1568 m. XVIII a. pradžioje Ylakiai atiteko Sapiegoms.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatyta 1701 m. kunigaikščio Al. Sapiegos rūpesčiu. 1894 m. pastatyta nauja, mūrinė bažnyčia, kurią 1897 m. konsekravo vysk. M. Paliulionis. Šis didžiulis pastatas su dviem bokštais yra brangus eklektizmo pavyzdys. Čia pamėgdžiojami romantinis ir gotinis stiliai.

Bažnyčios viduje yra 3 labai įdomūs mediniai suolai, gaminti 1765, 1768 ir 1795 m. 3 ar 4 altoriai labai gražaus darbo. Yra vargonai.

Bažnyčios šventoriuje yra koplytstulpis su Jėzaus Nazaretiečio skulptūra. Ylakiuose buvo ir altarija.

Įdomios Ylakių kapinės. Čia, be kitų paminklų, yra Šv. Roko koplytėlė su ornamentuotu kryželiu, Pietos skulptūrine grupe ir šv. Barboros skulptūra. Šie dirbiniai pagaminti iš medžio ir geležies 1908 m. Įdomios ir kitos koplytėlės: su medine šv. Povilo skulptūra, pagaminta iš metalo ir geležies XIX a. pa-

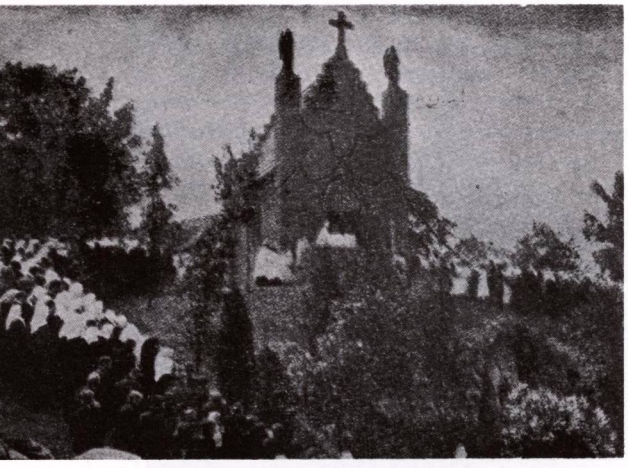

Inkaklių Liurdo koplyčia

INKAKLIAI

Koplyčia ir Liurdas

Inkaklių kaimas yra 6 km į pietvakarius nuo Švėkšnos, prie kelio į Saugus. Vietovė minima 1695 m. aktuose. Čia prie Ašvos kranto ilgametis Švėkšnos parapijos klebonas prel. Julius Maciejauskas įsteigė Liurdą. Kalnelio papėdėje buvo įruošta Liurdą primenanti grota su Dievo Motinos statula ir šaltinėlis. 1923 m. ant kalnelio pastatyta aukšta mūrinė koplyčia, kurioje retkarčiais buvo laikomos pamaldos. 1923 m. koplyčią pašventino Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius. Rodos, prel. Maciejauskas buvęs padaręs įžadą pastatyti Inkakliuose bažnytėlę, jei karo metu Švėkšna išliktų nesunaikinta.

~~*Koplyčia Ylakių kapinėse. 1978 m. nuotrauka*~~
NE TA NUOTRAUKA

YLAKIAI

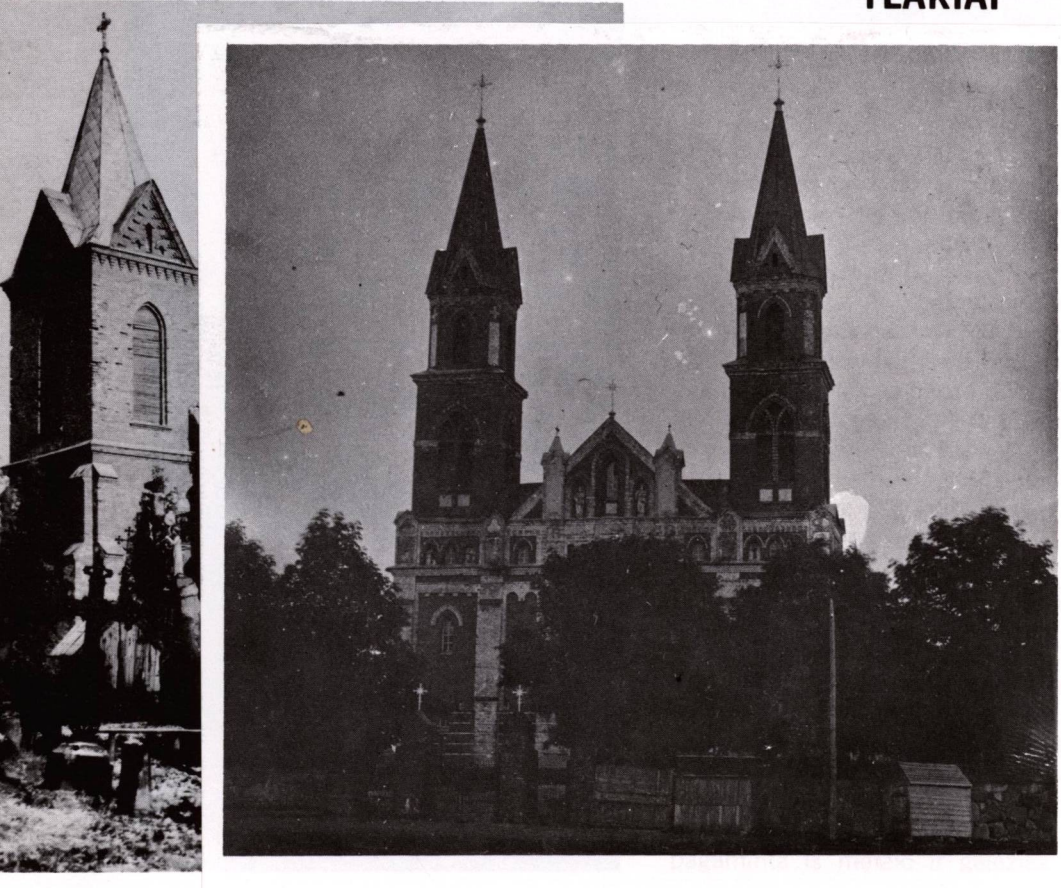

Ylakių bažnyčia nepriklausomybės metais

NE TA FOTOGRAFIJA

Ylakių bažnyčia ir Lietuvos nepriklausomybės paminklas 1933 metais

Ylakių bažnyčios klausykla, altoriai ir sakykla. 1974 m. nuotraukos

baigoje, koplytėlė su Švč. Mergelės Marijos skulptūra; iš mūro ir medžio XIX a. pagaminta koplytėlė su Nukryžiuotojo skulptūrine grupe ir šv. Kazimiero skulptūra.

Ylakių parapija priklauso Skuodo dekanatui. Parapijos ribose buvo 3 koplyčios: mūrinė parapijos kapinėse — Šv. Roko Išpažinėjo, Eršvos kaime, Alkos kalne — Viešpaties Jėzaus Nukryžiuotojo (statyta 1568 m., perstatyta 1902 m.; čia būdavo retkarčiais laikomos pamaldos), Gedrimų kaime — mūrinė, pašvęsta šv. Rokui.

JANAPOLĖ

Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia

Janapolė yra bažnytkaimis prie Virvytės upės, 8 km į šiaurę nuo Telšių. Senovėje ši vietovė vadinosi Viržuvėnais (nuo pratekančios Virvytės upės). Vysk. Jono Lopacinskio (1762—1778) laikais gavo jo vardą ir buvo pavadinta Janapole. Minėtas vyskupas buvo į šią vietovę ir savo rezidenciją perkėlęs.

Pirmoji, medinė koplyčia pastatyta XVIII a. pradžioje. Tas pats vyskupas suteikė Janapolei parapijos teises. 1763 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia.

Janapolės parapija priklauso Varnių dekanatui.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, gražaus stiliaus, su puošniu nedideliu bokšteliu. Viduje ornamentuoti drožiniai palubėje, 4 puošnūs altoriai, įdomus 1829 m. darbo ornamentuotas geležinis kryžius.

Šventoriuje yra senų kryžių, įdomūs vartai. Kampe stovi medinė varpinė, atrodanti lyg koks apsaugos bokštas.

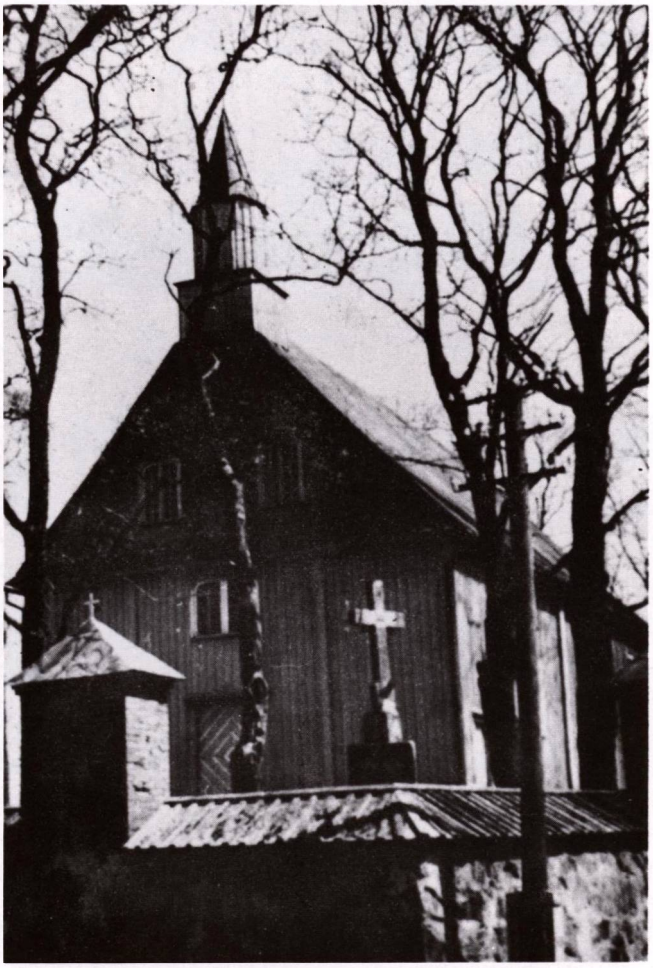

Janapolės bažnyčia, šventoriaus mūro siena. 1974 m. nuotrauka

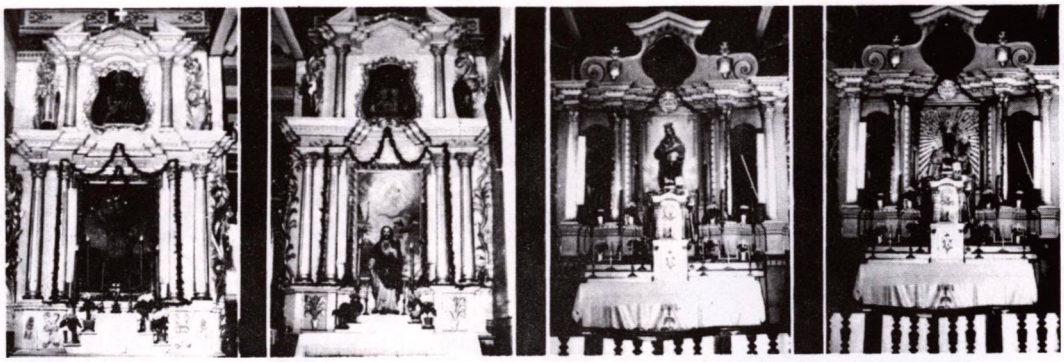

Janapolės bažnyčios altoriai. 1974 metų nuotraukos

JOKŪBAVAS

Švč. Mergelės Marijos bažnyčia

Jokūbavas yra 9 km į pietryčius nuo Kretingos. Seniau čia buvo dvaras. Jo centras nepriklausomybės metais priklausė Lietuvos prezidentui Aleksandrui Stulginskiui.

1779 m. Jokūbas Nagurskis pastatė pirmąją medinę koplyčią. Jo vardu buvo ir vietovė pavadinta — Jokūbavas ar Jokūbiškė. Filijinė bažnyčia priklausė Kretingos parapijai. Vėliau jai buvo suteiktos parapijos teisės.

Po II pasaulinio karo veikiančiųjų bažnyčių sąrašuose Jokūbavo nebėra: bažnyčia sudegė ir nebuvo gautas leidimas jos atstatyti. Tikintieji pamaldoms vyksta į Tūbausius.

Seniausias gyvenamasis namas Jokūbave. 1978 m. nuotrauka

Judrėnų bažnyčia nepriklausomybės metais

Bažnyčios didysis altorius

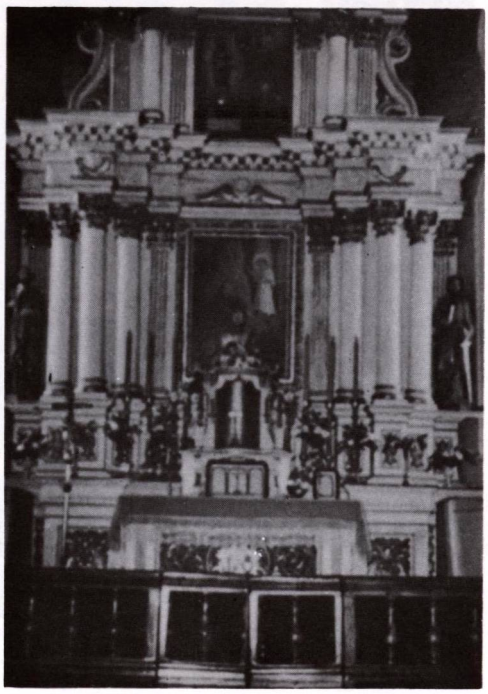

JUDRĖNAI

Šv. Antano bažnyčia

Judrėnų bažnytkaimis yra prie Judrės upelio (iš čia ir vietovės vardas), 14 km į šiaurės rytus nuo Švėkšnos.

Senovėje Judrėnai buvo dvaras, minimas jau 1561 m.

1789 m. pastatyta pirmoji bažnyčia, 1870 m. — nauja, abi medinės.

Judrėnų parapija priklauso Švėkšnos dekanatui.

Bažnyčios dabartinis pastatas medinis, su dviem masyviais bokštais, apkaltas lentomis. Tai viena gražiausių bažnyčių Žemaičiuose. Viduje puošnūs altoriai, gražiai išdekoruota sakykla. 4 kolonos padidina erdvę į centrinę plačią navą ir dvi šonines siauresnes. Gale — trisienė pusės šešiakampio absida.

Bažnyčioje ir šventoriuje yra įdomių paveikslų bei skulptūrų: paveikslai „Marija Krikščionių globėja“ (XIX a., aliejus, drobė), Kristus prie stulpo (XVIII a. pabaiga, aliejus, drobė), Nežinomas šventasis (XVII—XVIII a., aliejus, drobė, metalas), „Kristaus kankinimas“ (XVIII a. pabaiga, aliejus, drobė), Kristaus Nukryžiuotojo skulptūra (XIX a., medis), Įdomūs 3 altoriai su XIX a. medinėmis skulptūromis, medinė XIX a. sakykla su Jono Evangelisto skulptūra, 2 altorėliai — vienas su Švč. M. Marijos, antras su šv. Antano paveikslu (XIX a., medis, drobė, aliejus). Šventoriaus tvora mūrinė. Jame yra kryžių.

1978 m. Judrėnai nuolatinio kunigo nebeturėjo, aptarnavo Endriejavo parapijos klebonas.

Žemaitiška koplytėlė Judrėnuose

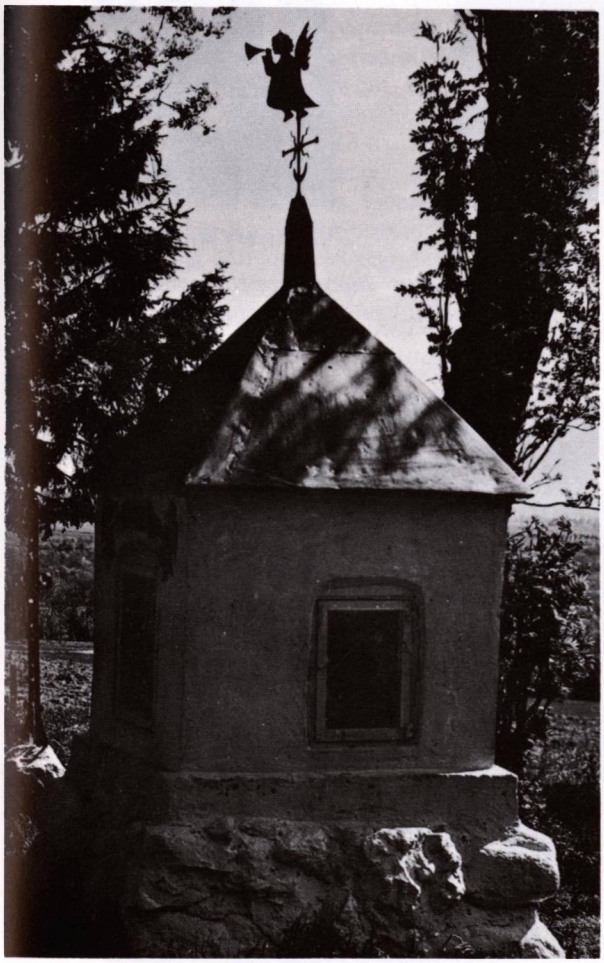

Koplytėlė ant medžio liemens

***Bažnyčios** didysis altorius ir sakykla.*
1974 m. nuotraukos

Juozapavos bažnyčia

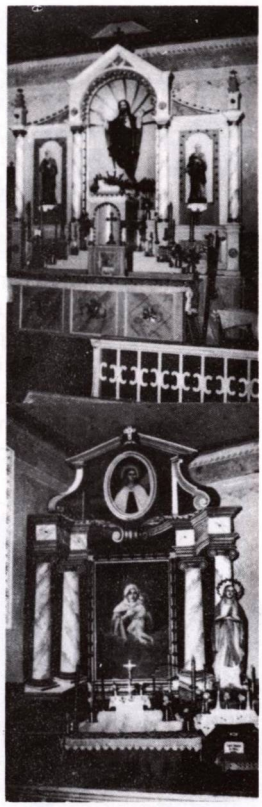

Bažnyčios altoriai

Paminklinė lenta Juozapavos bažnyčioje, paskirta Nagurskių giminės įamžinimui. 1974 m. nuotraukos

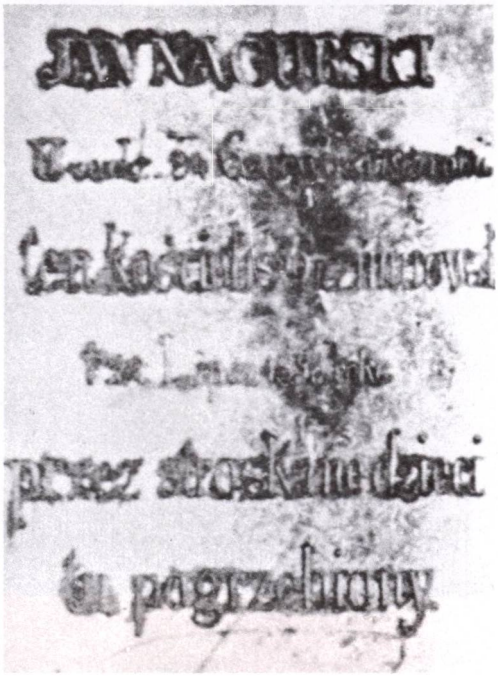

JUOZAPAVA

Šv. Simono ir Judo Apaštalų bažnyčia

Juozapavos bažnytkaimis yra prie Akmenos upės, 9 km į pietvakarius nuo Kuršėnų. Seniau čia buvo dvaras, priklausęs Nagorskiams.

1825 m. dvarininkas pastatė medinę bažnyčią, kuri buvo Raudėnų filija. Vietovė gavo dvarininko Juozapo vardą.

Po II pasaulinio karo Juozapavos bažnyčią aptarnauja Raudėnų klebonas.

Dabartinis bažnyčios pastatas mūrinis, primena gyvenamąjį namą, su mažu bokšteliu priešakinėje dalyje. Viduje 4 altoriai.

Bažnyčioje yra išlikusi paminklinė lenta, skirta fundatorių Nagorskių įamžinimui, su lenkišku įrašu, kuris yra mūsų laikais gerokai apdilęs ir aptrupėjęs.

KALNALIS

Šv. Lauryno bažnyčia

Kalnalio bažnytkaimis yra prie Salanto upės, 5 km į pietus nuo Salantų miestelio.

Pirmoji bažnyčia čia buvo pastatyta 1777 m. kunigaikščio Oginskio rūpesčiu. 1883 m. iš pagrindų suremontuota. 1926 m. Kalnaliui suteiktos parapijos teisės. Priklauso Skuodo dekanatui.

Bažnytėlė nedidelė, medinė, pailga, apkalta stačiomis lentomis, su dviem nedideliais bokšteliais viršutinėje stogo dalyje ir mažu prieangio stogeliu priešakyje. Viduje 3 dailaus darbo altoriai. Yra išlikusi sena paminklinė lenta, kurioje trumpai surašyta šios bažnyčios istorija. Yra 2 įdomūs 1884 m. darbo geležiniai kryžiai.

Greta bažnyčios stovi Žemaičių parapijoms būdinga XIX a. statyta trijų dalių varpinė. Ypatingas dalykas toje varpinėje yra balkonas-sakykla virš durų. Trečias aukštas, arba skardininkas, kur kabo varpas, turi 4 angas visose keturiose sienose. Kalnalio varpas yra J. A. Bellmanno lietas 1778 m.

1801.II.17 Kalnalio bažnytėlėje buvo pakrikštytas Motiejus Valančius, žymiausias XIX a. lietuvis kultūrininkas, rašytojas, žinomiausias žemaitis ir vyskupas.

Kalnalio bažnyčia

Bažnyčios vidus

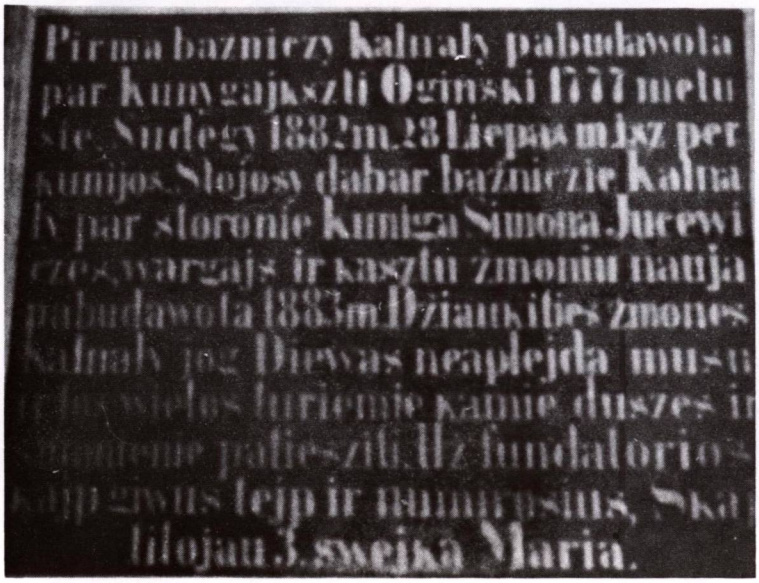

Paminklinė lenta Kalnalio bažnyčioje, kurioje trumpai surašyta bažnyčios istorija

Kalnalio varpinė
1974 m. nuotraukos

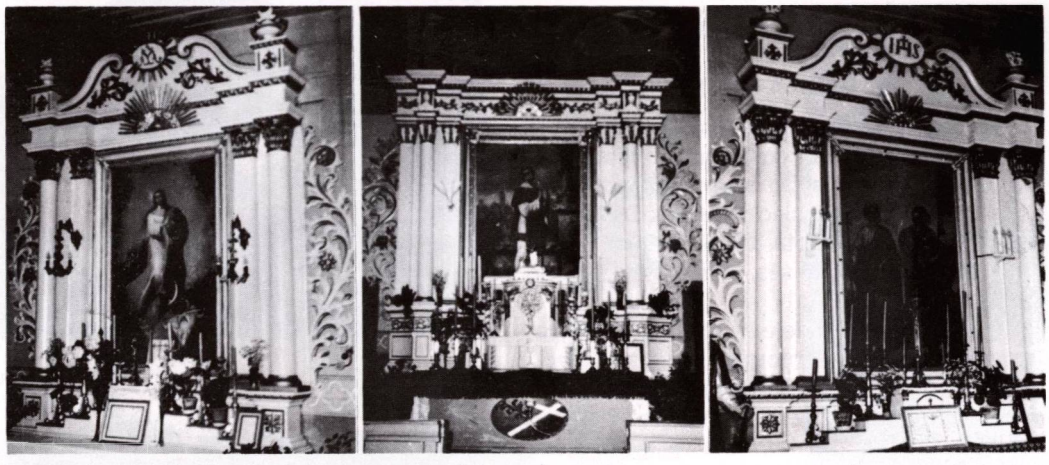

Kalnalio bažnyčios altoriai

M. Valančiaus klėtelė, buvusioj sodyboj Nasrėnuose

Kalnalio Šv. Florijonas

KALTINĖNAI

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Kaltinėnai, viena iš seniausių Žemaičių vietovių, yra 37 km į šiaurės rytus nuo Tauragės. Istoriškai vietovė žinoma nuo kryžiuočių laikų.

Pirmoji R. katalikų bažnyčia čia buvo pastatyta 1416—1417 m., žemaičiams priimant krikštą, D. L. K. Vytauto Didžiojo rūpesčiu. Spėjama, kad ji buvo atstatyta XVI a. viduryje ir XVII a. II pusėje. 1817 m. vėl perstatyta, bet 1880 m. sudegė. 1886 m. pastatyta nauja, ąžuolinių rąstų bažnyčia. Ji yra didesnė už daugelį kitų parapinių bažnyčių. Turi 2 aštuoniakampius smailius bokštus.

Bažnyčios viduje yra labai įdomaus ir gražaus darbo 5 altoriai. Pažymėtina XIX a. pabaigos medinė Jėzaus Nukryžiuotojo skulptūra, to paties laikotarpio geležinis ornamentuotas kryžius, 1796 m. žalvarinis varpelis, XIX a. monstrancija, 1899 m. varpas.

Greta bažnyčios stovi sena medinė dviejų aukštų varpinė, apkalta medinėmis stačiomis lentomis. Joje yra žalvarinis 1714 m. varpas, lietas Jacobo Hessingo Karaliaučiuje.

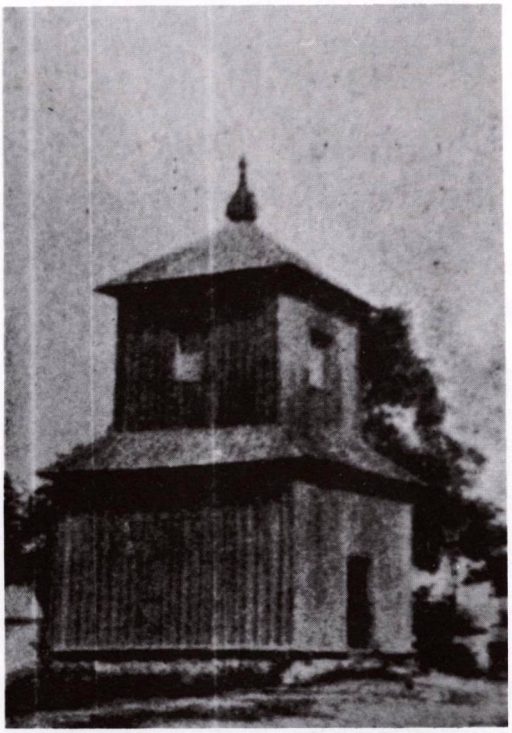

Kaltinėnų varpinė

Kaltinėnų bažnyčia ir šoniniai varteliai. 1978 m. nuotrauka

Kaltinėnų bažnyčia ir šventoriaus vartai

Šventorius apmūrytas aukšta mūrine siena. Greta bažnyčios stovi sena žemaičių dvariukų stiliaus klebonija.

Kaltinėnų kapinėse, ant kalnelio, yra XVIII a. statyta medinė koplyčia, kurioje buvo legendinis Rūpintojėlis. Kai kurie tikintieji laikė jį turinčiu stebuklingos galios. Kapų koplyčioje seniau buvę seniausi Žemaičiuose vargonai. Kapinės, kaip ir šventorius, aptvertos senu aukštu akmeniniu mūru. Koplyčia ir dabar saugoma kaip architektūrinis paminklas.

Kapinėse, arti koplyčios, yra senas aukštas obelisko pavidalo kryžius, skirtas žinomam Žemaičių rašytojui Dionyzui Poškai, kuris čia ir palaidotas. Jame yra įrašai lietuvių ir lenkų kalbomis, mūsų laikais jau gerokai išdilę. Pokario metais jie buvo atkurti tik iš spaudoje išlikusių tekstų:

Žinok Atejwi! jog tas kapas ira,
Tykra Žiemaiyczie, ir garbinga wira,
Kurs Kalba musu isztajsiti troszka,
O pac wadynos Dyonizas Poszka.
Norint kajp Zmogu myrti atsytyka,
Bet szlovi Ano, ant Amžiu palika.

Kaltinėnai yra Telšių vyskupijos dekanato centras.

Kaltinėnų klebonija

Bažnyčios altoriai. 1974 m. nuotraukos

Koplytėlės viršūnė Kaltinėnuose

Dionyzo Poškos kapas Kaltinėnų kapinėse

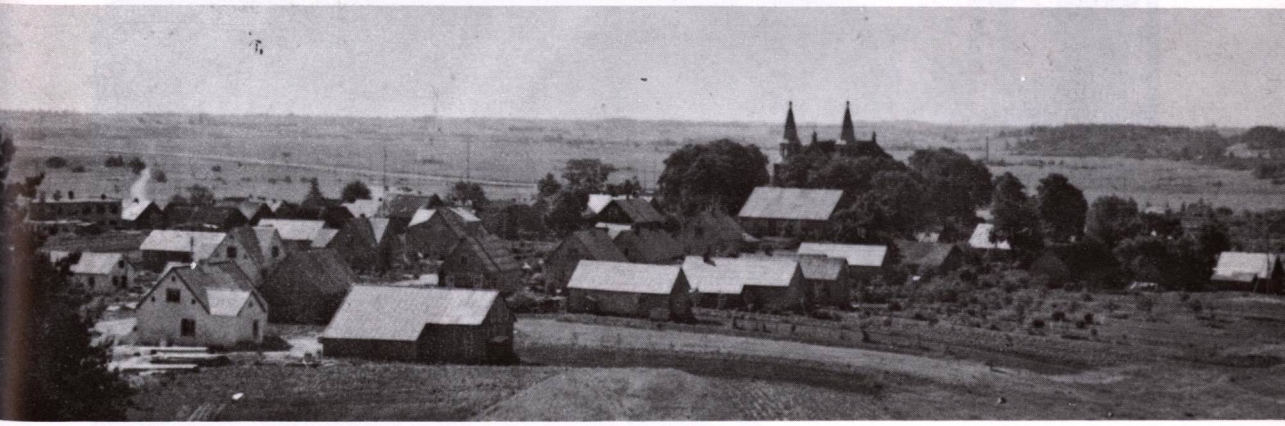

Kaltinėnai 1967 metais

KANTAUČIAI

Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia

Kantaučių bažnytkaimis yra 15 km į pietvakarius nuo Telšių.

Pirmoji bažnyčia čia įkurta 1619 m. Tačiau padavimai bažnyčios įkūrimą atkelia dar į ankstesnius — Vytauto Didžiojo laikus. Pasakojama, kad šis D. L. K. ėmęsis labai griežtų priemonių krikščionybės įvedimui. Pas Medingėnų apskrities vadovą Veriją susirinkę daugybė Žemaičių bajorų, kurie pasisakę už senuosius dievus ir už senosios lietuvių tikybos išlaikymą. Tik vienas bajoras, gyvenęs krikščionių tarpe, buvęs palankus krikščionybei ir pataręs nesipriešinti jėgai. Susirinkusieji norėję šį priešginą nužudyti, tačiau jam pavykę raitam su tarnu iš Verijos dvaro pabėgti. Bajoras pasislėpęs miške, tamsioje duobėje. Ši vieta buvusi 7 km nuo dvaro. Jis padaręs įžadą pastatyti šventyklą krikščionių Dievui, jeigu tiktai išliktų gyvas. Duobė išsaugojusi krikščionį, o ji buvusi ne kas kitas, kaip bajoro Kontauto šulinys. Rytą Kontautas, atėjęs pasisemti vandens, radęs jame bajorą ir ištraukęs. Tos pačios dienos vakarą šis pasiekęs savo dvarą. Kai senosios lietuvių tikybos šalininkai buvę įveikti, bajoras išpildęs savo pažadą ir toje vietoje, kur buvęs šulinys, pastatęs bažnyčią. O toje vietoje, kur įsiutę Vytauto bajorai užmušę jo tarną, pastatęs 3 kryžius ir krikštą (mažą kryželį, be kančios), kurie vėliau visą laiką žmonių buvo vadinami „Brostvos kryžiais" ir vis atnaujinami.

Ši vieta yra kairėje pusėje, vykstant iš Kantaučių į Lieplaukę („Mūsų Lietuva" IV t., 83 psl.).

Istoriškai žinoma, kad 1619 m. Kantaučių dvaro savininkas Šiukšta dvare pastatė medinę koplyčią. Prieš 1789 m. koplyčios vietoje pastatyta medinė bažnyčia.

Dabartinis pastatas medinis, su mažu bokšteliu, viduje 3 altoriai. Yra išlikęs Marijos Rožančiaus paveikslas, pieštas 1771 m., su įdomiu aptaisu. Įdomūs mūriniai bažnyčios vartai, iš trijų angų. Šventoriaus siena mūrinė.

Kantaučių bažnyčia ir šventoriaus vartai

Kantaučių bažnyčios altoriai. 1974 m. nuotraukos

„Dievo stalo" koplytėlė Šašaičių kaime, Kantaučių apylinkėse

KARKLĖNAI

Šv. Baltramiejaus Apaštalo bažnyčia

Karklėnai yra 11 km į šiaurės vakarus nuo Kražių.

Karklėnų dvaras istoriškai žinomas nuo 1527 m. Tada Karklėnus valdė Kenstavičiai-Kęsgailos.

1768 m. pastatyta pirmoji, medinė bažnyčia, kuri buvo Pašilės parapijos filija. 1923 m. gavo parapijos teises. Priklauso Kaltinėnų dekanatui.

Senasis bažnyčios pastatas medinis, apkaltas stačiomis lentomis, su reljefingu bokšteliu ant frontono. Viduje 5 dailaus darbo altoriai. Iš bažnyčios inventoriaus pažymėtina XVII a. barokinė taurė. Yra du XVIII a. geležiniai ornamentuoti kryžiai. Pažymėtina skulptūrinė grupė „Marija su Kūdikiu, šv. Juozapas ir šv. Simonas".

Greta bažnyčios stovi gana daili medinė varpinė su puošniu barokiškai ornamentuotu 1779 m. žalvariniu varpu, lietu I. A. Hetzelio.

Karklėnų bažnyčia iš šono

Karklėnų bažnyčia ir varpinė 1967 m. žiemą

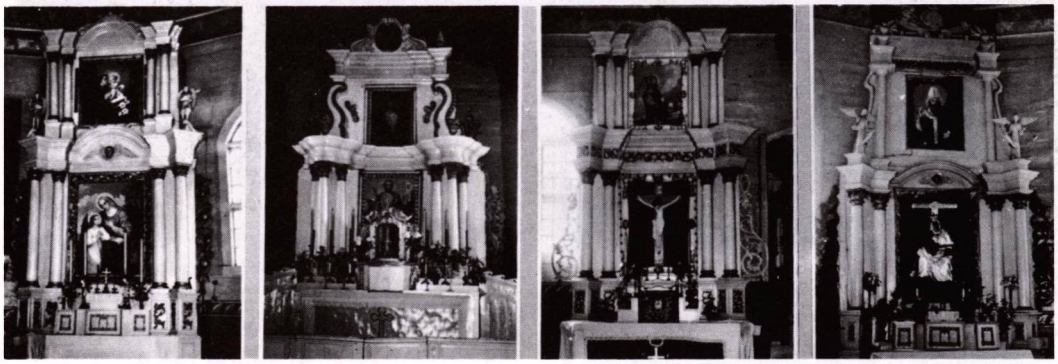

Altoriai

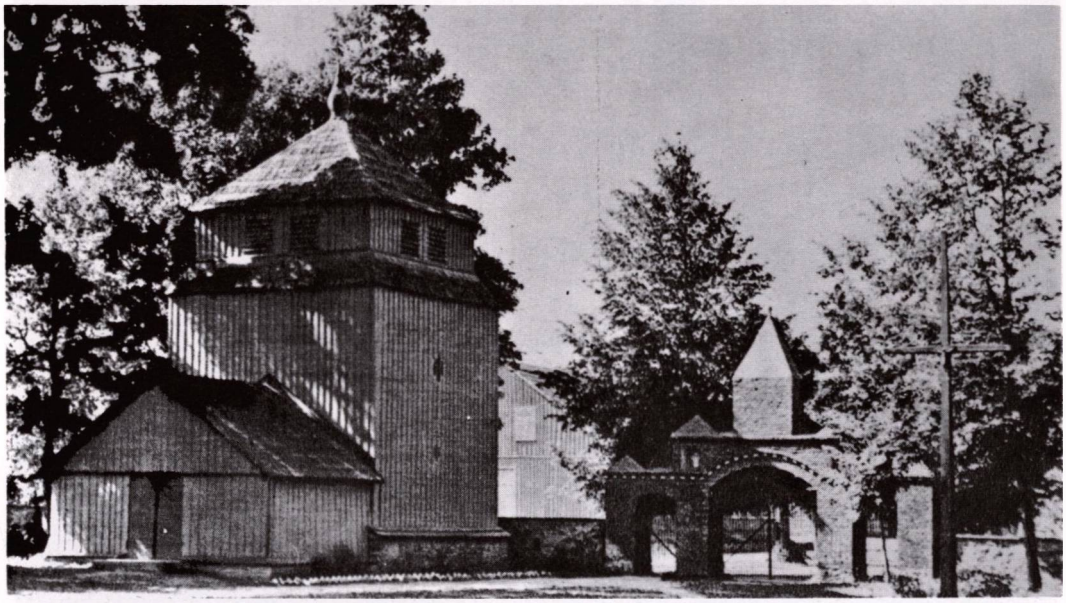

Kartenos bažnyčia, varpinė ir šventoriaus vartai

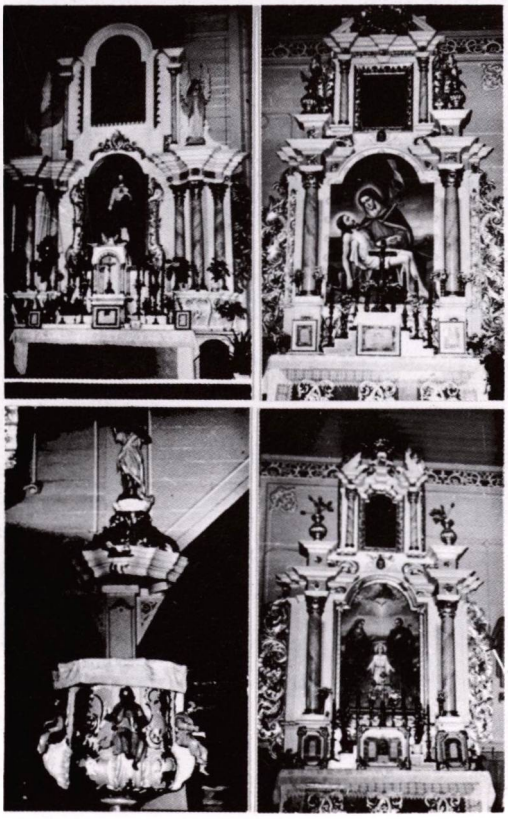

Bažnyčios altoriai ir sakykla. 1974 m. nuotraukos

KARTENA

Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo bažnyčia

Kartenos miestelis stovi prie Minijos ir Alanto santakos, 15 km į šiaurės rytus nuo Kretingos. Pirmą kartą istorijos šaltiniuose Kartenos vardas minimas 1253 m. Vėliau atsiradęs Kartenos dvaras priklausė Katkevičiams.

Pirmoji, medinė bažnyčia buvo pastatyta Karolio Katkevičiaus 1629 (kitais duomenimis 1634) m. 1873 m. ji sudegė ir buvo pastatyta nauja medinė, išlikusi ligi šių dienų. 1881 m. ją konsekravo vysk. A. Beresnevičius. Kartenoje buvo ir altarija.

Bažnyčios fasadas yra pseudobarokinis, su medžio technikai svetimais išraitymais. Priekinis keturkampis bokštas primena miniatiūrinę varpinę, iškeltą ant bažnyčios stogo. Viduje yra plati, aukšta centrinė nava ir 2 žemos šalutinės. Bažnyčioje yra išlikęs 1715 m. metalinis kryželis-relikvijorius.

Yra 3 altoriai, išskirtinai dailaus darbo sakykla. Šventorius mūro tvora aptvertas. Savotiški plytiniai vartai su piramidiniu bokštu centre. Prie pat vartų stovi stambių proporcijų medinė varpinė, statyta XIX a.

Kartenos parapija priklauso Palangos dekanatui.

Kartenos bažnyčia

KAUNATAVA

Dievo Apvaizdos bažnyčia

Kaunatavos bažnytkaimis yra prie Upynos upės, 9 km į šiaurę nuo Luokės. Senovėje čia buvo žinomų Žemaičių bajorų Kauneckų dvaras, kurie davė ir vietovei savo vardą.

1802 m. pastatyta pirmoji, medinė filijinė bažnyčia. 1893 m. rusų valdžia šį pastatą nugriovė ir jo vietoje pastatė stačiatikių cerkvę. Iš šios apylinkės jie daug žmonių išvežė, nusavino jų žemę ir kolonizavo rusais.

1924 m. pastatyta nauja, akmens mūro bažnyčia, kuri veikė filijos teisėmis.

Bažnyčios pastatas turi 2 bokštus priešakinėje dalyje. Viduje įdomūs altoriai ir Jėzaus po kryžiumi skulptūra. Šventoriuje yra mauzoliejus-koplyčia.

Kaunatava priklauso Varnių dekanatui. Pokario metais nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Ubiškės klebonas.

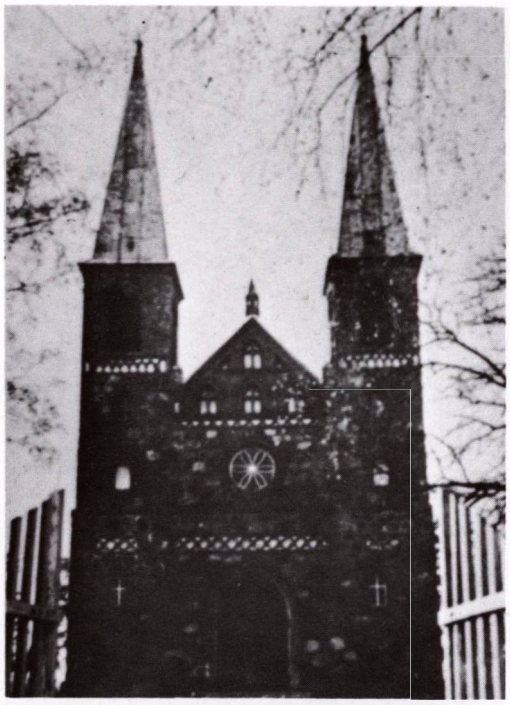

Kaunatavos bažnyčia 1974 metais

Kaunatavos bažnyčioje. Kristus neša kryžių.

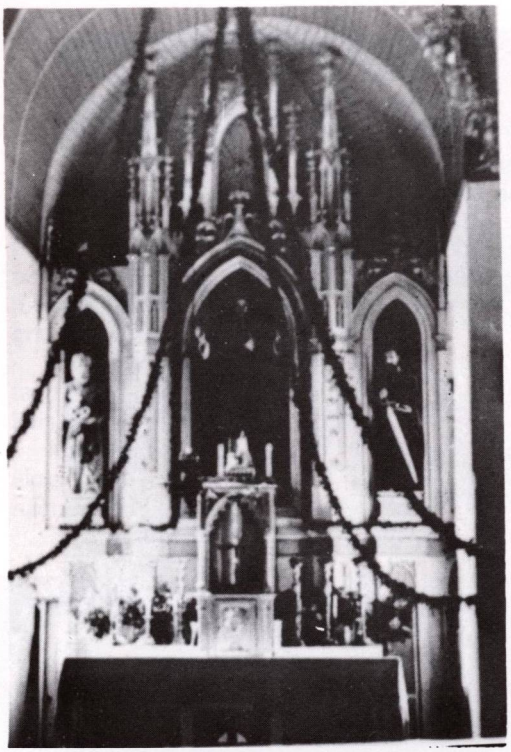

Kaunatavo bažnyčios didysis ir šoninis altorius. 1974 m. nuotraukos

Lietuvos kryžius prie Kaunatavo bažnyčios. 1978 m. nuotrauka

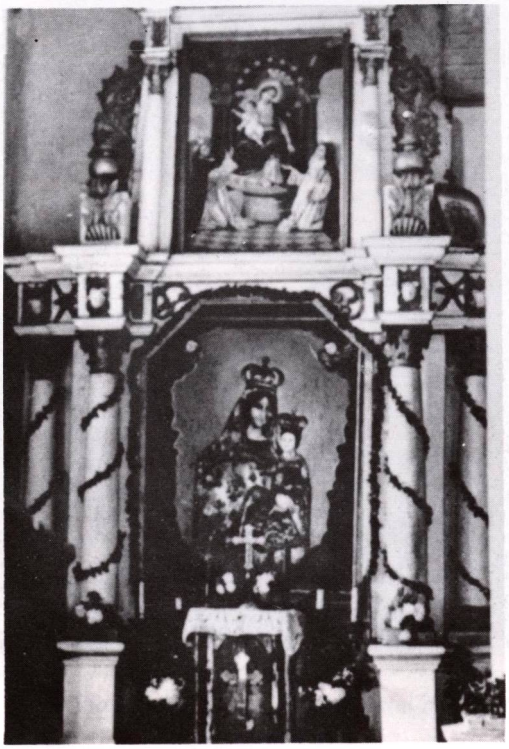

KETŪNAI

Ketūnų koplyčia

Ketūnų bažnytkaimis yra 6 km į šiaurės rytus nuo Sedos.

Senovės laikais Ketūnai buvo dvaras, minimas jau 1600 m.

1860 m. jėzuitai įsteigė Ketūnuose oratoriją ir pastatė medinę koplyčią, kuri priklauso Sedos filijai. Joje kartą per mėnesį buvo laikomos pamaldos. Nepriklausomybės metais Ketūnų koplyčia priklausė Sedos parapijai. Ketūnų bažnyčia neminima pokario meto veikiančiųjų bažnyčių sąraše.

Dail. Česlovas Kontrimas nutapė šią bažnytėlę su dviem bokšteliais ir vartais. Jie mediniai, su dvišlaičiu stogeliu. Tvora palaidai sukrauta iš riedulių akmenų. Interjeras paprastos liaudiškos statybos, su stambiomis lubų sijomis ir vargonų choro kolonomis, be ornamentų.

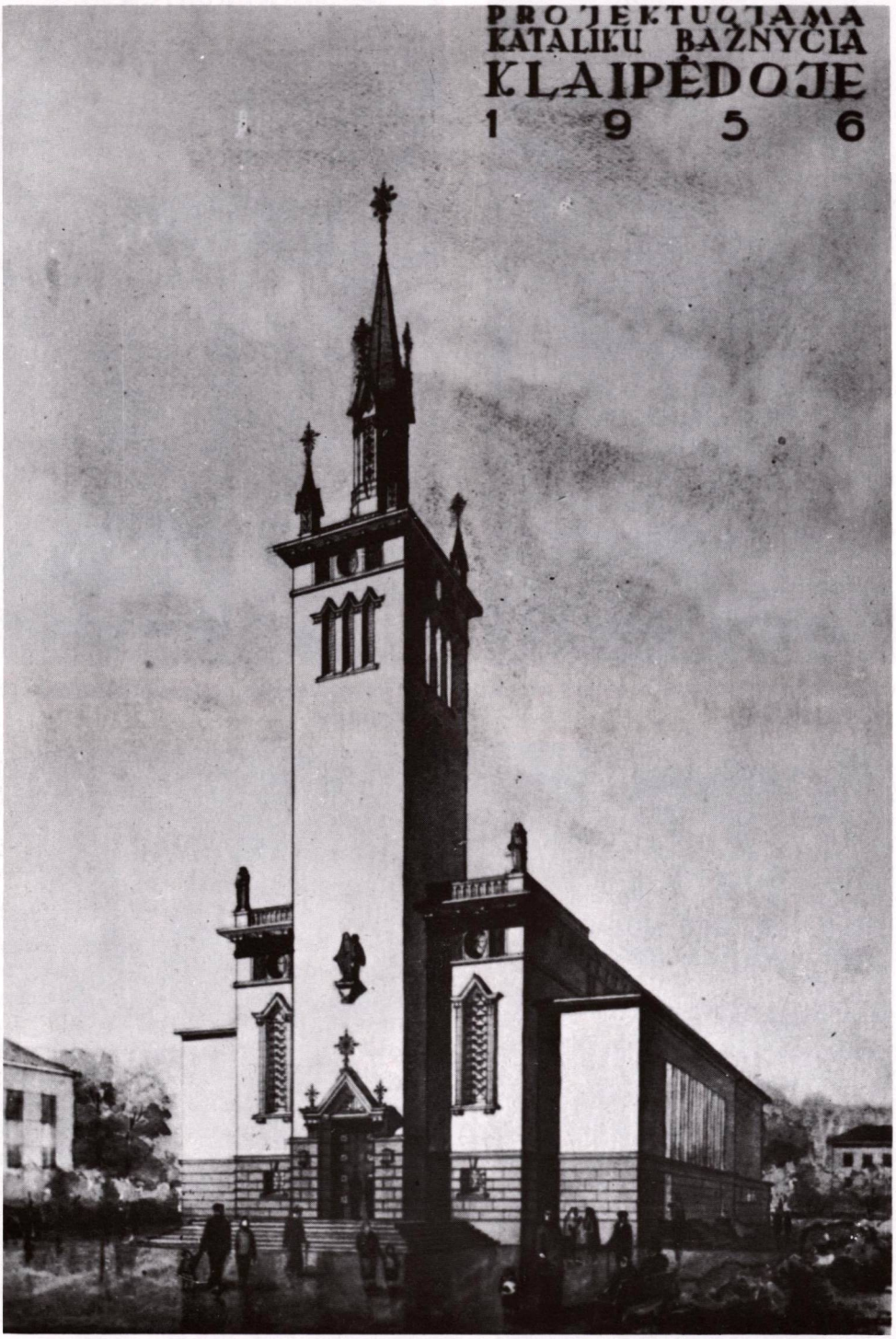

Katalikų bažnyčios Klaipėdoje projektas, 1956 m.

KLAIPĖDA

Švč. Mergelės Marijos Taikos Karalienės bažnyčia

Ši bažnyčia turi savo trumpą, garbingą, bet kartu ir labai liūdną istoriją. Pastangos ją statyti rodo labai didelį pavergtosios Lietuvos tikinčiųjų ryžtą, aukas, o kartu ir labai gėdingą okupacinės sovietinių rusų valdžios veiksmą, jų vykdomą religijos persekiojimą ir bažnyčių griovimą.

Bažnyčia buvo statoma 1956—1962 m., taigi po Stalino mirties, Nikitos Chruščiovo laikais, vadinamojo politinio „atolydžio" metu.

Kurios priežastys vertė Klaipėdos katalikus statytis tokią didžiulę ir įspūdingą bažnyčią, tiek daug vargti, aukotis ir aukoti?

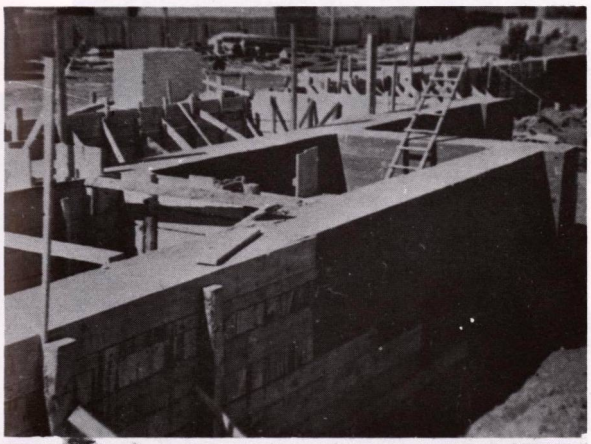

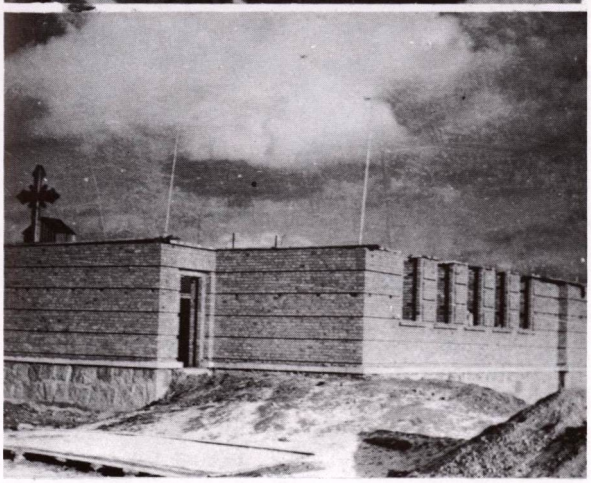

Bažnyčios statybos darbai — pamatai ir sienos

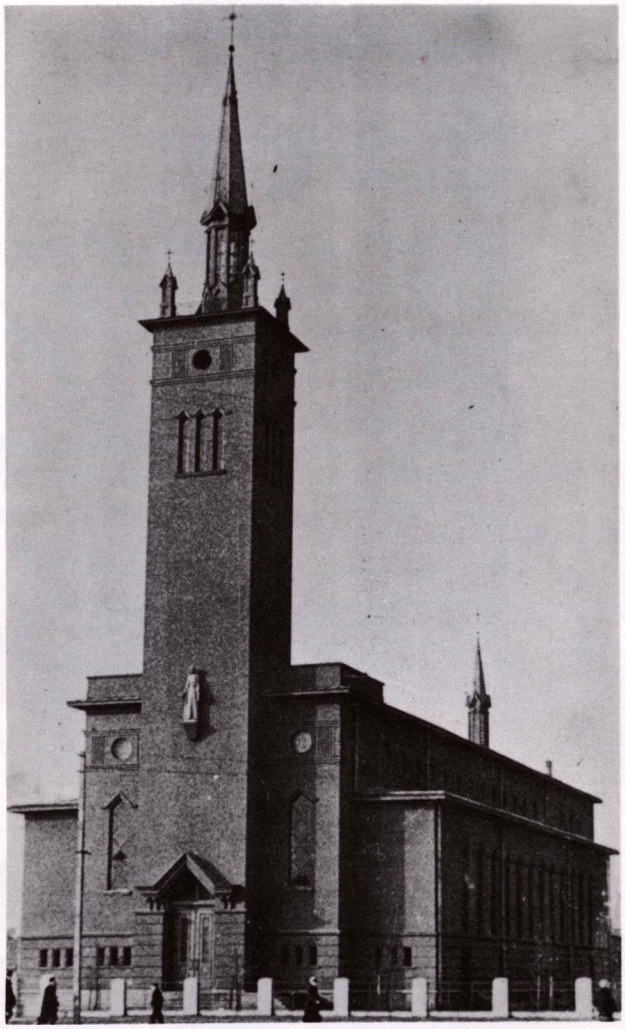

Užbaigta statyti Marijos Taikos karalienės bažnyčia Klaipėdoje

1865 m. Klaipėdoje, Simano Dacho gatvėje, kun. Švarco rūpesčiu buvo pastatyta mūrinė Švč. Trejybės bažnyčia. 1944.X.10, vokiečių ir rusų karo veiksmų metu, šios bažnyčios pastatas buvo sugriautas, katalikai liko be savo bažnyčios. Tuo tarpu jų skaičius mieste ir apylinkėse augo, pasiekė 30—40.000, nes iš Didžiosios Lietuvos atsikėlė nemaža naujų gyventojų. Daugelį kartų jie prašė okupacinės valdžios leidimo pasistatyti naują bažnyčią. Pagaliau okupantai, manydami, kad nauja bažnyčia galėsianti tam tikra prasme patarnauti jų propagandai apie tariamą religijos laisvę Sovietuose, 1956 m. davė leidimą bažnyčią statyti.

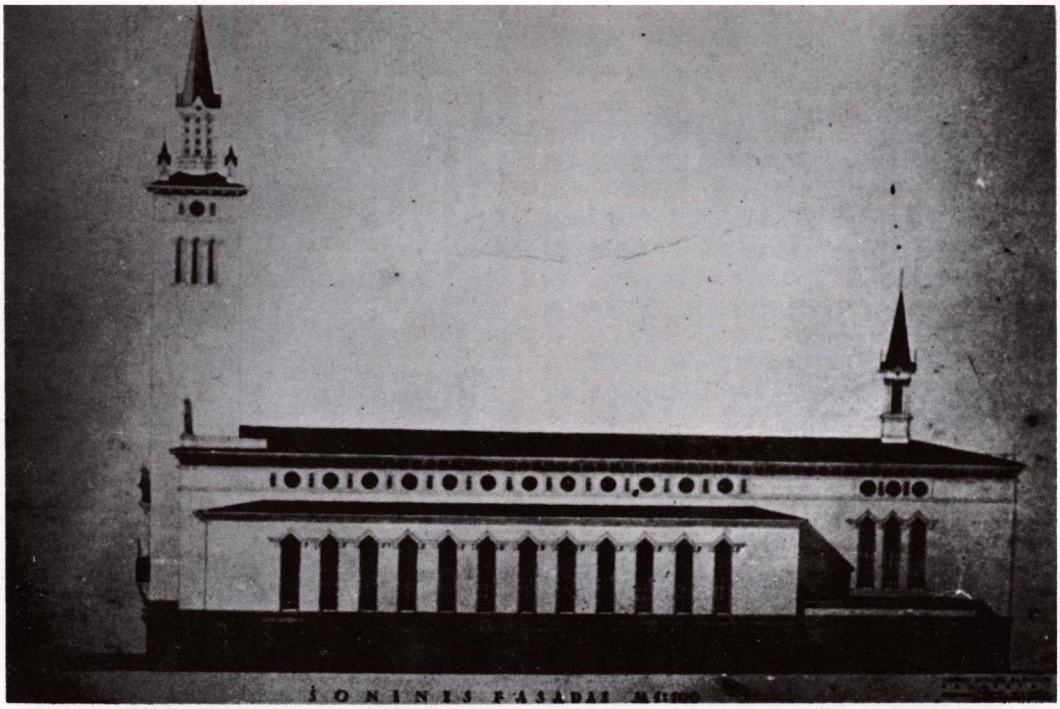

Taikos Karalienės bažnyčios šoninio fasado projektas

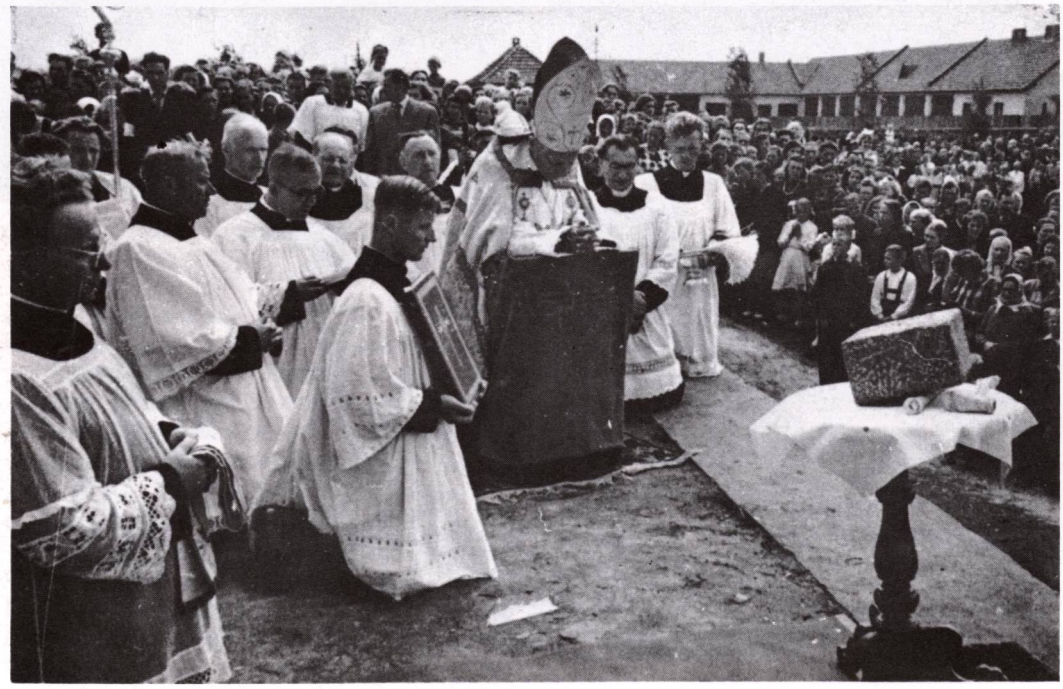

Telšių vyskupas Petras Maželis šventina Taikos Karalienės bažnyčios kertinį akmenį 1957.VI.30

Vieta tačiau jai buvo parinkta labai bloga — Rumpiškėse, į pietryčius nuo Klaipėdos, užmiesčio pelkynuose. Tačiau veikiai ji buvo užlyginta šiukšlėmis. Prasidėjo statybos darbai. Atsakingi architektai paruošė puikų bažnyčios projektą. Buvo perkama statybinė medžiaga. 1957.VI.30 į bažnyčios kertinio akmens pašventinimo iškilmes susirinko tūkstančiai klaipėdiškių. Paskelbtas tokio turinio bažnyčios statymo aktas:

„Klaipėdos ir visos Lietuvos katalikai, pasivesdami motiniškai Marijos globai, savo aukomis stato Klaipėdoj Taikos Karalienės bažnyčią, kurios pamatus pašventino 1957 m. birželio 30 d. J. E. Telšių Vyskupijos valdytojas Vyskupas Petras Maželis".

Šį aktą pasirašė Telšių vyskupas, Klaipėdos kunigai, inžinieriai-architektai, Klaipėdos katalikų parapijos komiteto atstovai, o taip pat kai kurie svečiai. Pamatus pašventino vysk. P. Maželis, iškilmingas šv. Mišias celebravo prel. J. Galdikas.

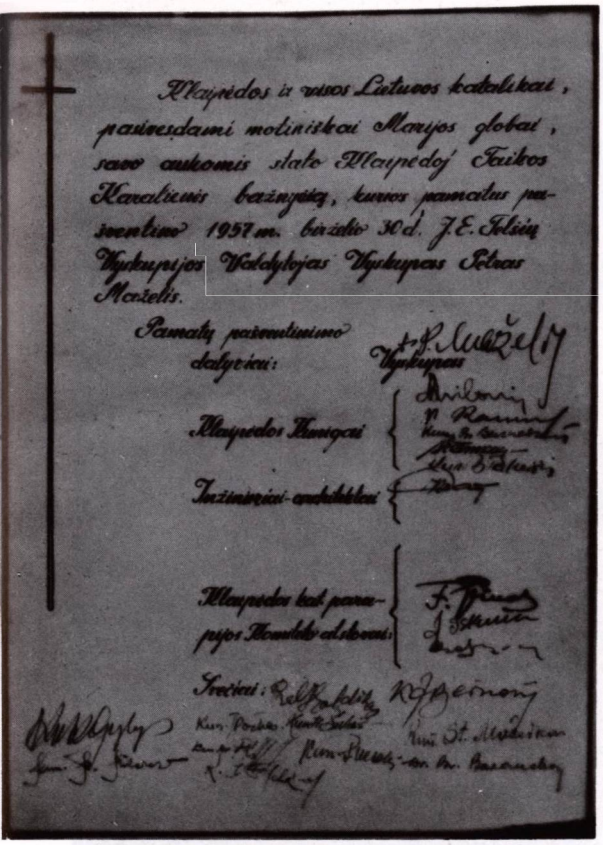

Taikos Karalienės bažnyčios pamatų pašventinimo aktas 1957.VI.30

Prel. J. Galdikas šventina Kertinį Akmenį

Gausios tikinčiųjų minios bažnyčios pamatų šventinimo metu 1957.VI.30

Klaipėdos bažnyčios statybos eiga

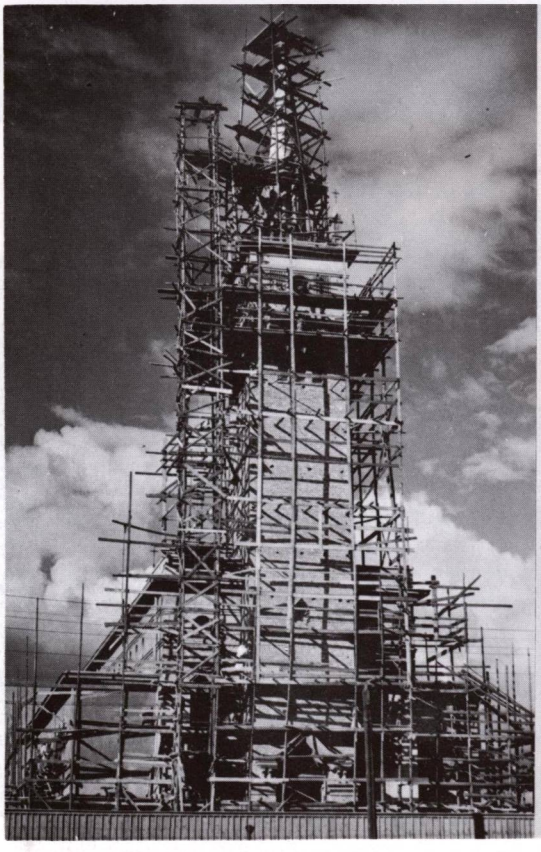

Užbaigtas statyti bokštas

Įrengiamas bažnyčios vidus

Vykdomi vidaus įrengimai, uždedamos gipsatūros

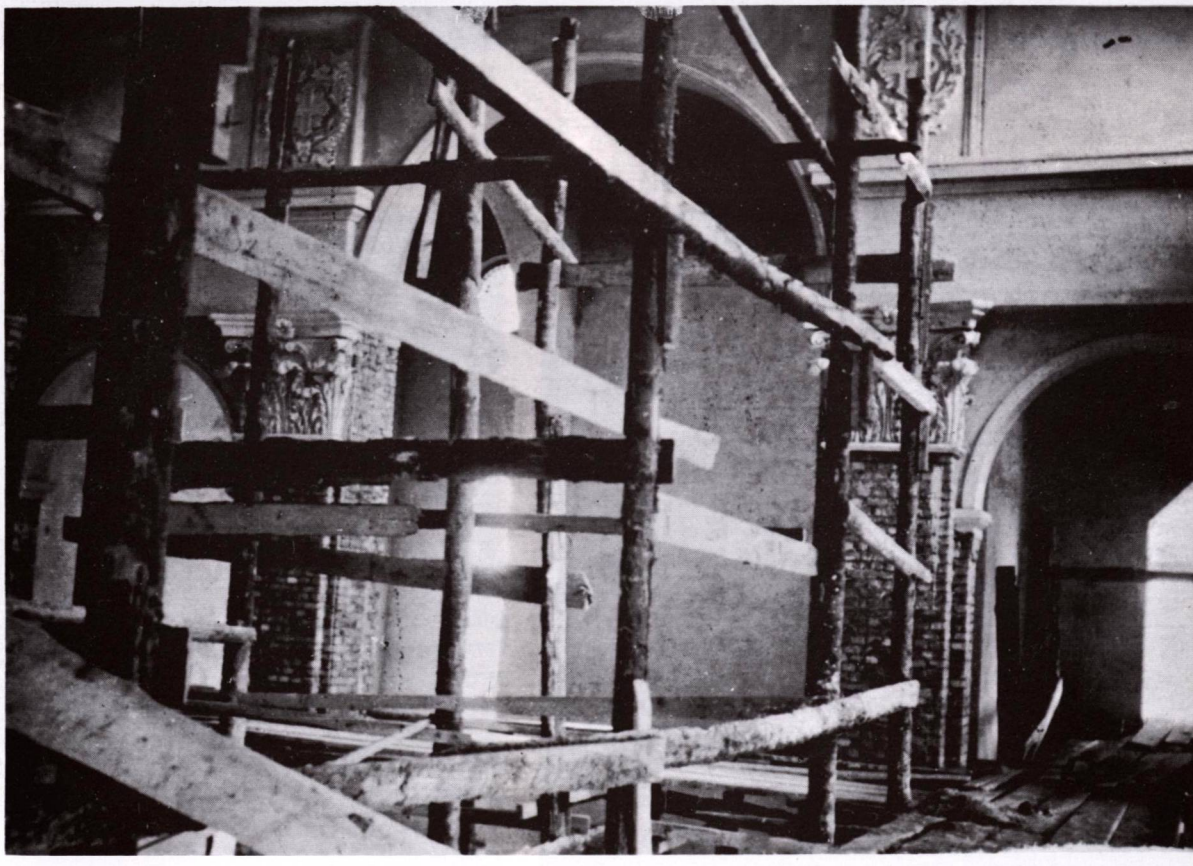

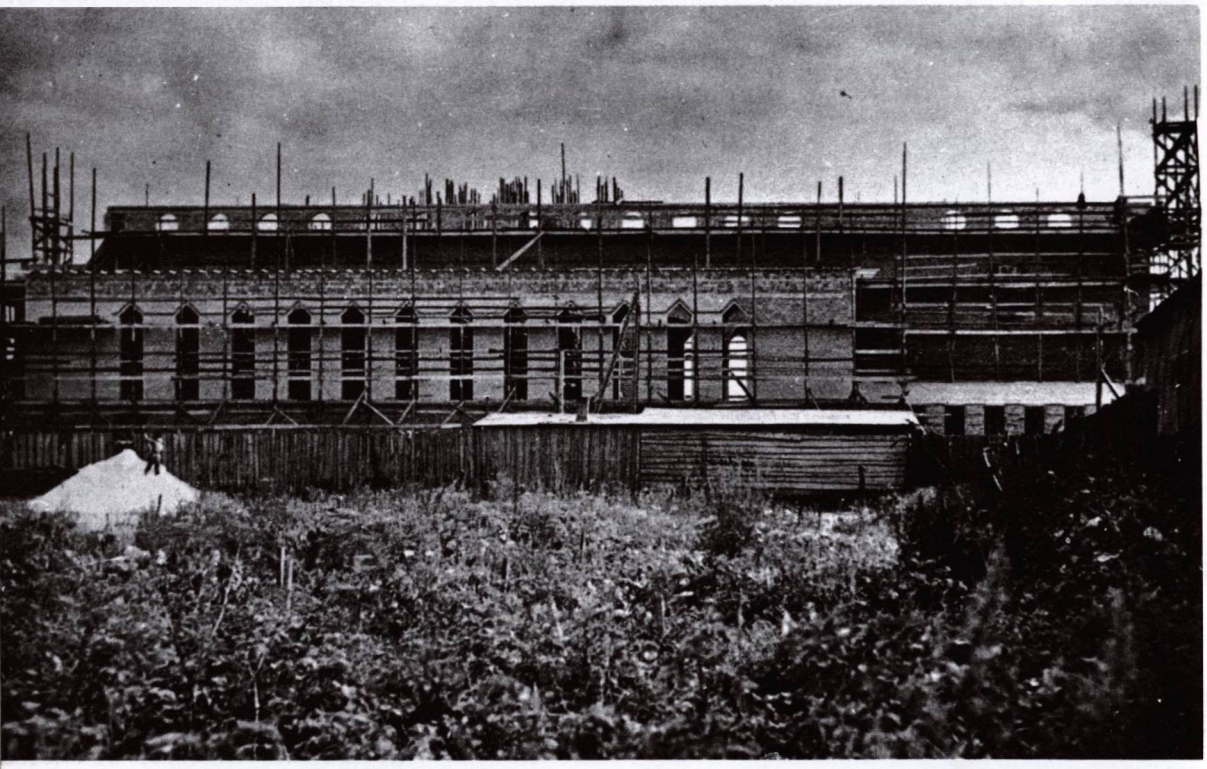

Statomos bažnyčios šoninis vaizdas

Netrukus prasidėjo statyba, kurią tikintieji savo aukomis rėmė. Aukojo ne tiktai lietuviai, bet ir kai kurie geros valios rusai, o taip pat, per savo gimines, ir Amerikos lietuviai. Ypač padėjo Telšių vyskupijos kunigai išeivijoje.

Visi statybos ir vidaus įrengimo darbai kaštavo 3.500.000 rublių. Aukų rinkimu ir statybos darbų vedimu rūpinosi: klebonas kun. Liudas Povilonis, kunigai Bronius Beinoris, Vaclovas Rašimas-Gerasimavičius (Sibire iškalėjęs 7 metus), parapijos komiteto nariai, tikintieji.

Kai jau išaugo sienos, bokštas ir buvo pradėti vidaus įrengimo darbai, prasidėjo nelaukti okupacinės valdžios trukdymai. Jų agentai ėmė sekti, kas ir kada medžiagą atveža. Įpusėjus statybai, išlyginant kelio vingį, pro bažnyčią pravesta Kauno—Klaipėdos autostrada. Bažnyčia atsidūrė nebe nuošaliuose pelkynuose, bet prie pagrindinio kelio. Aplink ją buvo statomi privatūs namai, kūrėsi miestelis.

Bažnyčios statybą vedęs klebonas kun. L. Povilonis buvo areštuotas. Prieš bažnyčios statytojus dirbtiniu būdu sukelta „protestų banga", Bažnyčios pašventinimo iškilmės oficialiai nebebuvo leistos. Tačiau 1960.VIII.14 naująją bažnyčią kukliai pašventino vysk. Petras Maželis. Šv. Tėvas Jonas XXIII bažnyčios statytojams ir rėmėjams atsiuntė apaštališkąjį palaiminimą.

Po to vėl nauji suėmimai, tardymai. Suimtieji daugelį mėnesių buvo kankinami Vilniaus ir Kauno MGB rūsiuose.

1962.I.15—26 Vilniuje, Sovietinės Lietuvos aukščiausiojo teismo rūmuose, ištisas 11 dienų truko baudžiamoji byla „dėl piktnaudžiavimų statant Klaipėdos bažnyčią". Teismui pirmininkavo aukščiausiojo teismo pirmininko pavaduotojas J. Žvirblis, tarėjai buvo M. Domeikienė ir H. Saržickas, sekretorė — I. Gonestaitė, bažnyčios statytojus kaltino prokuroras V. Galinaitis. Kaltinamųjų suole pasodinti: kun. L. Povilonis, vikaras Bronius Burneikis ir dar kiti 5 asmenys.

Bendras užbaigtos statyti bažnyčios vaizdas

Taikos Karalienės bažnyčios pagrindinė freska, 96 kv. metrų ploto

Pastatytos bažnyčios vaizdas

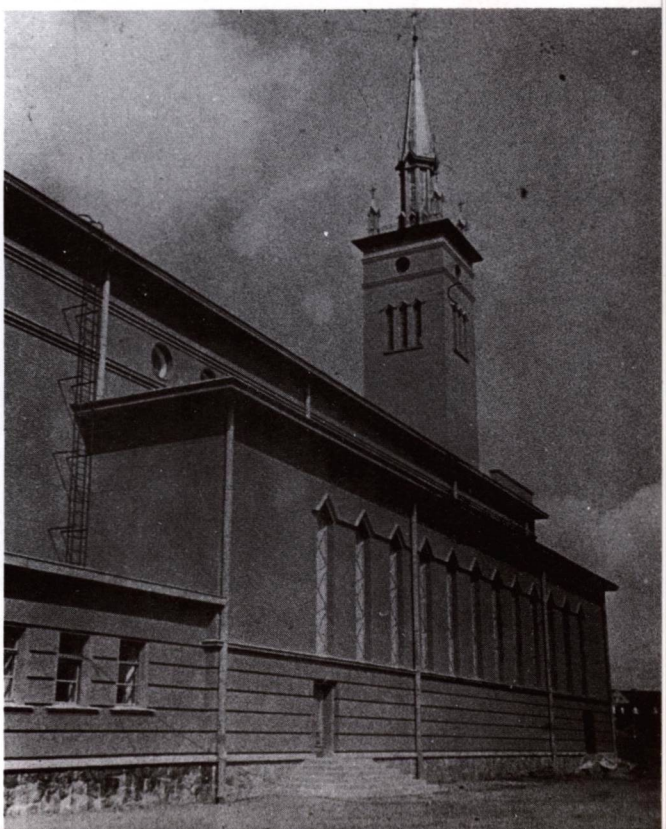

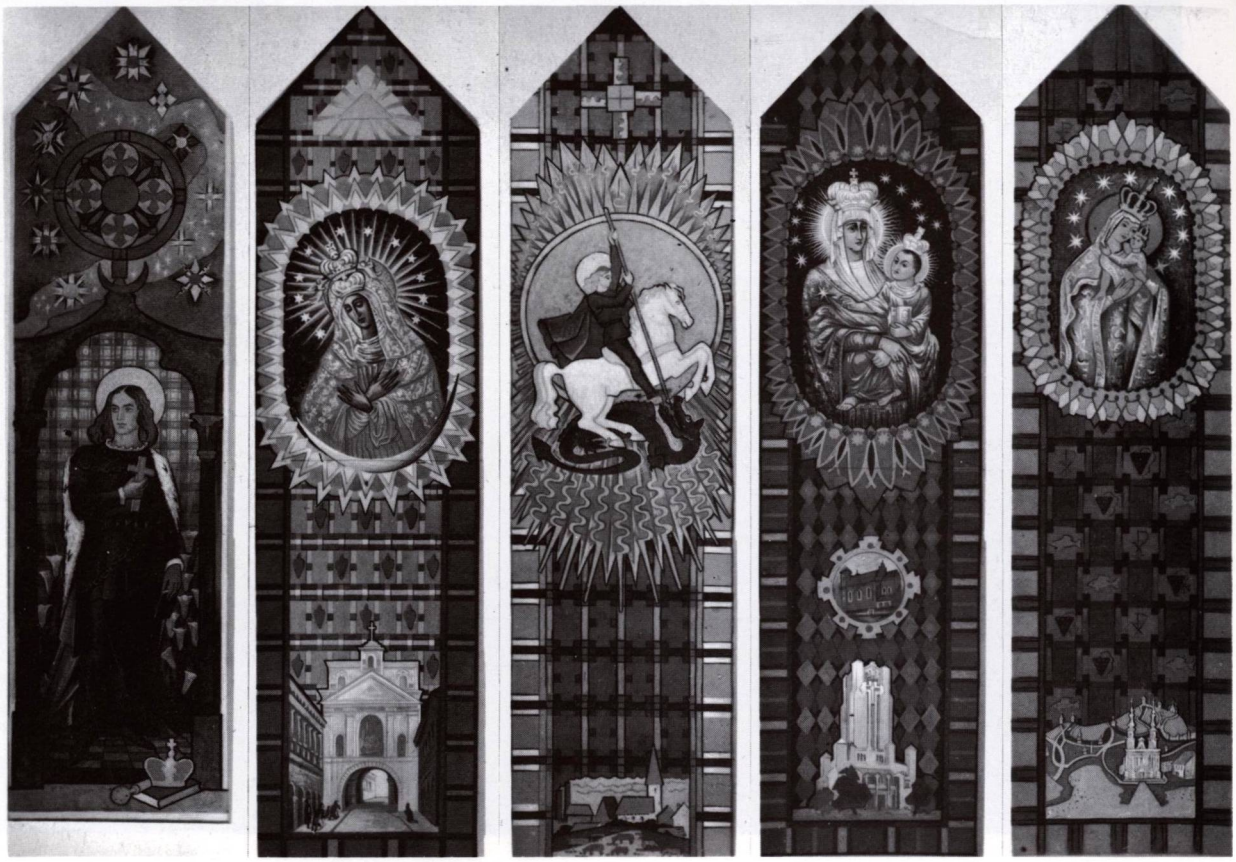

TAIKOS KARALIENĖS BAŽNYČIOS VITRAŽAI

(Viršuje) *Šv. Kazimieras*
Aušros Vartų Marija
Šv. Jurgis
Šiluvos Marija
Ž. Kalvarijos Marija

(161 p.) *Rūpintojėlis*
Trakų Marija
Pažaislio Marija
Šv. Antanas

Klaipėdos bažnyčios statyba daugiausia rūpinęsi kunigai. Iš kairės: B. Talaišis, prel. J. Galdikas, prel. R. Kuodis, L. Povilonis, H. Sirtautas, J. Beinoris, J. Šiaučiūnas, B. Burneikis. 1960 m. nuotrauka

TAIKOS KARALIENĖS BAŽNYČIOS VITRAŽAI

Bažnyčios statytojų grupė 1960.VIII.25. Iš k.: kun. J. Beinoris, prel. L. Kuodis, prel. J. Galdikas, kun. H. Sirtautas ir kun. B. Talaišlis

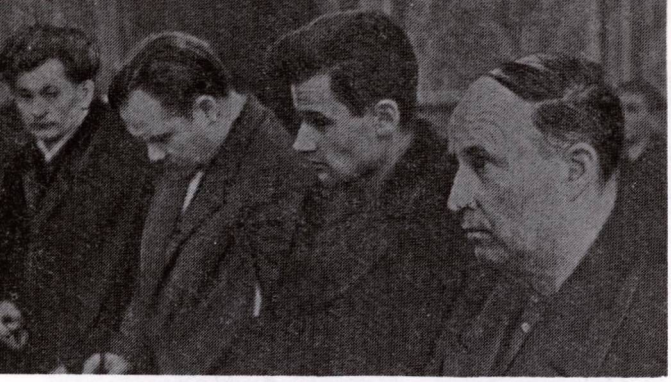

Bažnyčios statytojai bolševikų „teismo" kaltinamųjų suole

Pagal sovietinių teismų praktiką (sprendimus iš anksto parašo MGB įstaigų agentai) visi kaltinamieji pripažinti „kaltais" ir nubausti. Skaudžiausia bausmė (8 metai kalėjimo) paskirta klebonui Liudui Poviloniui; įsakyta konfiskuoti ir jo turtą. Vikarui kun. Br. Burneikiui paskirta 5 metų kalėjimo bausmė. Dar kiti 5 asmenys nubausti po 3—5 metus kalėjimo. Iš jų atsiteisti „nuostoliai valstybei". Bažnyčios pastatas valdžios nusavintas.

Taikos Karalienės bažnyčia buvo 63 m ilgio ir 25 m pločio. Navų aukštis — 14,5 m, bokšto aukštis — 46,5 m. Bažnyčios viduje galėjo tilpti 3.000 žmonių. Jos stilius moderniškas, su klasikiniais bruožais.

Pastatas iš lauko pusės padengtas granitiniu tinku. Vidus išpuoštas lipdiniais, gipsatūromis. Altoriai pagaminti iš marmuro plokščių, didžiajame altoriuje įruošta Taikos Karalienės freska. Šoniniuose altoriuose pastatytos Švč. Jėzaus Širdies ir šv. Juozapo Darbininko statulos. Aukščiau frontinių durų (iš lauko pusės) — Marijos Taikos Karalienės 2,8 m aukščio statula.

Šioje naujojoje bažnyčioje jau buvo įruoštas šildymas, pastatyti penkių balsų vargonai. Paruošti labai prasmingi ir dailūs langų vitražų projektai, kurių simboliai: Vilniaus Aušros Vartų, Pažaislio, Žemaičių Kalvarijos, Šiluvos, Trakų Dievo Motinos paveikslai, šv. Jurgis, lietuviškas Rūpintojėlis, Antanas Kretingiškis ir kt.

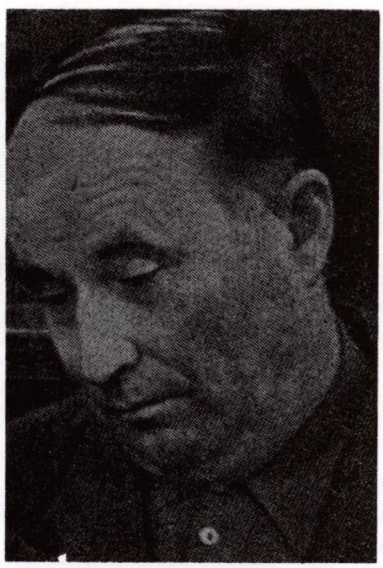

Kun. Liudas Povilonis, bažnyčios statybos vyr. vykdytojas ir organizatorius teismo metu, nubaustas 8 metams laisvės atėmimu.

Bolševikų propagandinių įstaigų išleistos brošiūros bažnyčios statytojams suniekinti viršelis

Bolševikų įstaigų surežisuotąs Bažnyčios statytojų teismas 1962.I.15—26 Vilniuje. Priešakyje sėdi „teisėjai", prokurorai. Kaltinamųjų suole — kun. L. Pavilonis, kun. J. Burneikis, pasauliečių komiteto pirmininkas K. Zdančius ir kiti

Ir štai po 11 dienų trukusio teismo proceso perpildytoje teismo salėje, dalyvaujant teisiamųjų giminėms ir artimiesiems, visuomenės atstovams, žurnalistams, pirmininkaujantis Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos vardu skelbia nuosprendį. Aukščiausiasis Teismas nuteisė:

Liudą Povilonį — pagal 1958 m. gruodžio 25 d. Įstatymo „Dėl baudžiamosios atsakomybės už valstybinius nusikaltimus" 25 str. I d., Lietuvos TSR Baudžiamojo kodekso 94 str. II d., 181 str. I d. ir 164 str. II d.— 8 metams laisvės atėmimu, konfiskuojant visą turtą.

Bronių Burneikį — pagal 1958 m. gruodžio 25 d. Įstatymo „Dėl baudžiamosios atsakomybės už valstybinius nusikaltimus" 25 str. I d., Lietuvos TSR Baudžiamojo kodekso 181 str. ir 164 str. II d.— 4 metams laisvės atėmimu, konfiskuojant visą turtą.

Benediktą Alsį — pagal Lietuvos TSR Baudžiamojo kodekso 177 str. I d. ir RTFSR Baudžiamojo kodekso 117 str. II d.— 5 metams laisvės atėmimu, konfiskuojant visą turtą.

Antoną Paškevičių — pagal Lietuvos TSR Baudžiamojo kodekso 177 str. I d. — 1 metams laisvės atėmimu.

Juozą Mikalauską — pagal Lietuvos TSR Baudžiamojo kodekso 94 str. II d.— 5 metams laisvės atėmimu.

Agą Klovaitę — pagal Lietuvos TSR Baudžiamojo kodekso 94 str. II d.— pusantrų metų laisvės atėmimu.

Jaroslavą Krivicką — pagal Lietuvos TSR Baudžiamojo kodekso 177 str. I d.— 6 mėnesiams pataisos darbų darbovietėje.

Iš teisiamųjų atiteisti jų padaryti nuostoliai valstybei.

Nuosprendis galutinis ir kasacine tvarka neskundžiamas.

Bažnyčios statytojų „teismo" sprendimo tekstas 1962.I.26

Sovietų okupacinės valdžios patvarkymu Klaipėdos bažnyčios pastatas buvo iš katalikų atimtas, bokštas nugriautas, o bažnyčia paversta „liaudies filharmonija" (žr. įrašą viršuje). 1976 metų nuotrauka

Išplėšus iš katalikų bažnyčios pastatą, jos rajonas buvo aptvertas lentine tvora. Bažnyčios vidaus dekoracijos užteptos derva. Su „priešakinės sovietinės technikos" įrankių pagalba išgriauti įrengimai, įskaitant ir puošnų didįjį altorių.

Nuspręsta nugriauti ir didįjį bokštą. Šiam reikalui jis buvo viršuje lynais apjuostas, o iš apačios vilkikų traukiamas. Iš pradžių šios pastangos nebuvo sėkmingos: lynas nutrūkęs, o bokštas liko savo vietoje bestovįs. Po to griovimo darbams atgabenti rusiški kariniai tankai; bokšto apačia buvo lynais apjuosta ir tankų laužiama. Bet ir tada bokštas išdidžiai stovėjo. Tik lynais apjuosus bokštą per vidurį, pasisekę jį nulaužti.

Likusi pusė bokšto praeiviams dar kurį laiką vaizdžiai kalbėjo apie „religijos laisvę" sovietinių rusų okupuotoje Lietuvoje.

Pagaliau bažnyčios pastatas paverstas „liaudies filharmonija" (žr. 1976 m. nuotrauką).

Klaipėdos ir visos Lietuvos tikintieji, statę šią bažnyčią savo aukomis bei jėgomis, jos išplėšimo ir griovimo faktą labai skaudžiai pergyveno. Vis dėlto jie nenusimena ir tvirtina, kad jų statyta bažnyčia ilgiau stovėsianti, kaip komunizmas...

Ne kartą Klaipėdos katalikai mėgino legaliu būdu atgauti bažnyčios pastatą. Žinoma, kad dar 1977.IV.10 jie įteikė Klaipėdoje besilankančiam religinių kultų komisarui K. Tumėnui tuo reikalu prašymą, tačiau ir šis jų žygis, kaip ir kiti, nebuvęs sėkmingas.

1979.III.6 Klaipėdos apylinkės ir visos Lietuvos katalikai pasiuntė Sovietų Sąjungos komunistų partijos gen. sekretoriui dar vieną prašymą, reikalaudami jiems grąžinti bažnyčios pastatą. Pareiškime atkreiptas dėmesys, kad leidimas statyti Klaipėdos bažnyčią buvo gautas iš Sovietų Sąjungos Aukščiausiosios tarybos ir ministrų tarybos. Leidimą buvo pasirašęs tuometinis Aukščiausios tarybos pirmininkas N. Chruščiovas. Bet 1960.VIII.15 pranešta, kad bažnyčia uždaroma. Paskutinis mums žinomas prašymas pasiųstas L. Brežnevui 1979.VII.1 su 148.149 parašais — 1589 psl. knyga ir 56 nuotraukos.

Švč. Trejybės parapijos bažnyčia

Ši katalikų parapijos bažnyčia buvo pastatyta 1865 m.

Ji 1944.X.10 rusų lėktuvų antpuolio metu buvo iš Žiemos uosto pusės subombarduota. Dabartinis pastatas mūrinis, tačiau nedidelis ir visiškai paprastas. Po II pasaulinio karo katalikai dėjo pastangas ir baigė statytis didesnę, Švč. Mergelės Marijos Taikos Karalienės bažnyčią. Deja, jų pastangos nebuvo sėkmingos (žr. atskirą aprašymą). Naujasis pastatas, jį baigus, buvo sovietinės valdžios patvarkymu atimtas iš katalikų, kurie liko priversti ir toliau naudotis šiuo labai mažu pastatėliu.

Viduje bažnytėlės yra 3 altoriai.

Ši parapijos bažnyčia priklauso Klaipėdos prelatūrai.

Švč. Trejybės bažnyčios Klaipėdoje altorius

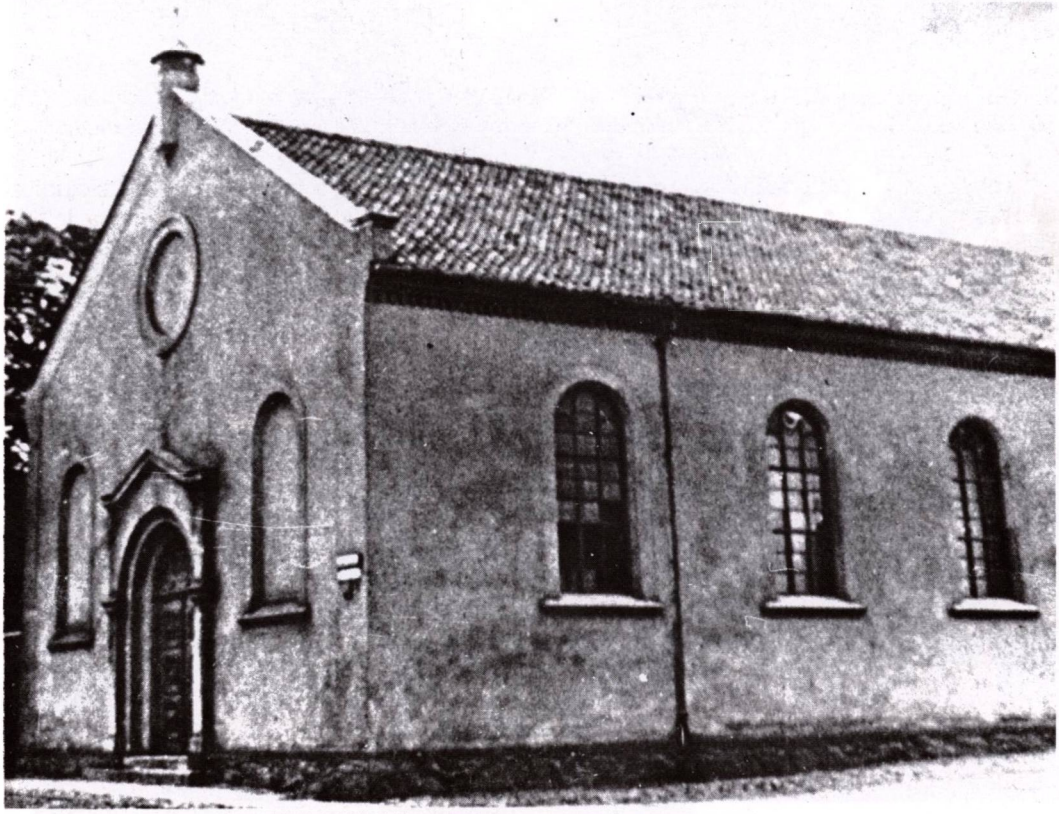

Švč. Trejybės bažnyčia Klaipėdoje. 1974 m. nuotrauka

KLYKOLIAI

Švč. Mergelės Marijos bažnyčia

Klykolių bažnytkaimis yra 32 km į rytus nuo Mažeikių, netoli Latvijos sienos.

Senovėje Klykolių dvaras priklausė žinomiems Žemaičių dvarininkams Pilsudskiams.

1778 m. Ignas Pilsudskis pastatė medinę bažnyčią. XIX a. rusų valdžia stengėsi bažnyčią nugriauti, tačiau 1881 m. pavyko gauti leidimą ją suremontuoti. Beremontuojant bažnyčia buvo praktiškai atstatyta, įruošti 5 altoriai.

Klykoliai buvo Akmenės parapijos filija, bet 1928 m. gavo parapijos teises. Priklauso Viekšnių dekanatui.

Bažnyčia medinė, įdomiai pastatyta. Joje yra išlikę įdomių ir vertingų meno dalykų. Pažymėtinas 1885 m. pieštas šv. Apolonijos paveiklas (aliejus, drobė), šv. Antano skulptūra (XIX a., medis), XIX a. pabaigos skulptūrinė grupė „Dvi klūpančios moterys“, to paties laikmečio vėliava su 2 paveikslais (medvilnė, vilna, aliejus, drobė), 2 XIX a. metalinės žvakidės. Yra 1889 m. J. G. Schwenno Rygoje lietas varpas. Kitas varpas dar senesnis, žalvarinis, lietas 1760 m. E. F. Fechterio. Išlikusios ir 3 senos metalinės paauksuotos taurės iš 1745, 1772 m. ir XIX a.

Klykolių bažnyčia 1978 metais

Klykolių bažnyčios šventorius ir jame įruoštos mūrinės Kryžiaus kelio stotys —koplytėlės

Bažnyčios fasadas. 1978 m. nuotraukos

KOLAINIAI

Švč. Mergelės Marijos Karmelio kalno bažnyčia

Kolainių miestelis yra 5 km į pietvakarius nuo Užvenčio, prie Ventos upės ir kelio į Varnius. Netoli miestelio yra Vėžežerio ir Tyklio ežerėliai.

Tai sena vietovė, minima 1257 m. Mindaugo žemių užrašymuose Ordinui. 1512 m. dokumentuose minimas Kolainių dvaras. XVI a. buvo reformatų bažnyčia, veikusi iki 1785 metų. Kolainių dvaras priklausė Patumšio valsčiui. XV a. Kolainius valdė P. Sirevičius vėliau nupirko Petras Adamkavičius.

Vėlesni įpėdiniai — Jonas Adamkavičius ir žmona buvo bevaikiai. 1740 m. jie savo lėšomis pastatė R. katalikų bažnyčią, prie kurios išlaikė kunigą karmelitą. 1750 m. Adamkavičiai visą dvarą su žeme užrašė karmelitams, įsteigė jų vienuolyną, pastatė pastatus. Žemaičių vyskupas Antanas Tiškevičius užrašus patvirtino. Kai 1763 m. mirė J. Adamkavičius, Kolainiai atiteko karmelitams ir dvarą perėmė vienuolyno viršininkas Benediktas Paulavičius. Tada dvaro žinioje buvo 14 kaimų — apie 300 valakų žemės. Apylinkės dvarininkai ėmė grobstyti Kolainių žemes, bet vienuolyno viršininkas buvo gabus administratorius, puikus teisininkas. Jis vėl atgavo žemes, kurias jo pirmtakūnai buvo praradę.

Išaugo ir Kolainių miestelis. XVIII a. pabaigoje jame buvo 25 šeimos, kurių skaičiuje 2 žydų. Vienuolyno pastatai buvo praplėsti, prie Ventos pastatytas malūnas, įruošta smuklė. Vienuolyno bibliotekoje buvo 500 knygų.

Uždarius Lietuvoje jėzuitų ordiną, 1797 m. Kolainių karmelitai perėmė ligi tol jėzuitų vedamą Kražių gimnaziją ir ten nusiuntė 6 mokytojus. Bet apie 1807 m. jie grįžo į Kolainius ir čia įkūrė gimnaziją, į kurią iš Kražių atkėlė apie 100 mokinių. Mokslo lygis buvęs aukštas. Be jau tuo metu įprastų dalykų, dar buvo dėstomos vokiečių ir prancūzų kalbos, fechtavimas, muzika, net šokiai. Kolainių mokykla buvo gerai aprūpinta mokymo priemonėmis ir buvo laikoma viena iš geriausių. Mokinių skaičius buvo išaugęs ligi 300.

1831 m. sukilimo metu nemažas mokinių skaičius buvo išėjęs į sukilėlių eiles. Atsikeršydami rusai 1835 m. mokyklą uždarė. Vis dėlto ji paruošė nemaža mokytų žmonių, jų tarpe žymų mūsų kultūrininką-rašytoją pirmųjų kalendorių leidėją Lauryną Ivinskį. Vienuolyno žemės atimtos.

1864.XII.29 Kauno gubernatorius Muravjovas apkaltino Kolainių vienuolius dalyvavimu sukilime: vienuolyno tarnas esą išėjęs į sukilėlių eiles, patys sukilėliai laikęsi vienuolyne, bet vienuolyno viršininkas apie tai valdžiai nepranešęs; vienuoliai šelpę sukilėlius pinigais ir kitu būdu jiems padėję. Taigi rusų valdžia nutarė vienuolyną panaikinti. Turtas parduotas, 11 vienuolių išsiųsti į Kretingą ir į Raseinius.

Apie vienuolyno turto nusavinimą pasakojama, kadangi katalikai jo pirkimą laikė šventvagyste, jį per vieną dieną supirkę žydai. Kai buvo į varžytynes atvesti pora gražių staininių arkliukų, gubernatoriaus valdininkas paklausęs pijorą Rufą Kutkevičių, be ne tai esanti jo privati nuosavybė, tuo duodamas galimybę juos pasilaikyti. Tačiau pijoras buvo teisingas ir pasakęs, kad arkliai priklausę vienuolynui. Taigi jie taip pat buvo parduoti.

R. katalikų bažnyčia buvo uždaryta. Jos žemes nusavino Rusijos iždas. Dvaras atiteko caro armijos pulkininkui Adamkovičiui (šis nieko bendra neturėjo su ankstesniais Kolainių savininkais Adamkavičiais).

Bažnyčia su vienuolynu buvo atiduoti rusams stačiatikiams 1867 m. Kolainiuose buvo pastatyta stačiatikių mūrinė cerkvė. Pirmasis šventikas buvo Mikalojus Komarovas. Apie jį vysk. M. Valančius (Pastabos sau pačiam, 101 p.) rašo: „Žmogus ramus ir kantrus, neužsiimdavo katalikų vertimų į stačiatikybę ir neerzino žemaičių prieš valdžią". Buv. vienuolyno žemės buvo kolonizuotos rusais sentikiais, kurių dauguma buvo atkelta iš Sibiro — Blogovieščenskoje vietovės. Kolonistai rusai išsiuntė carui Mikalojui prašymą, prašydami Kolainius pavadinti jų senosios gyvenvietės vardu. Caras jų praš-ymą, žinoma, patenkino, Kolainių vardas buvo pakeistas į Selo Blagovieščenskoje. Kolonizuoti ir kiti kaimai. Patumšio kaimas buvo vienais rusais apsodintas. Nežiūrint to, rusas dvasininkas neturėjęs ką veikti ir sakydavęs iš nuobodumo ir neveiklos pasikarsiąs...

R. katalikų bažnyčia buvo atkurta 1922 m., kai Lietuvos vyriausybė bažnyčią ir vienuolyną

Buvusios Kolainių cerkvės — vėliau R. katalikų bažnyčios, griuvėsiai. 1979 m. nuotrauka

Čia seniau buvo Kolainių vienuolynas. Dabar — aštuonmetė mokykla. 1979 m. nuotrauka

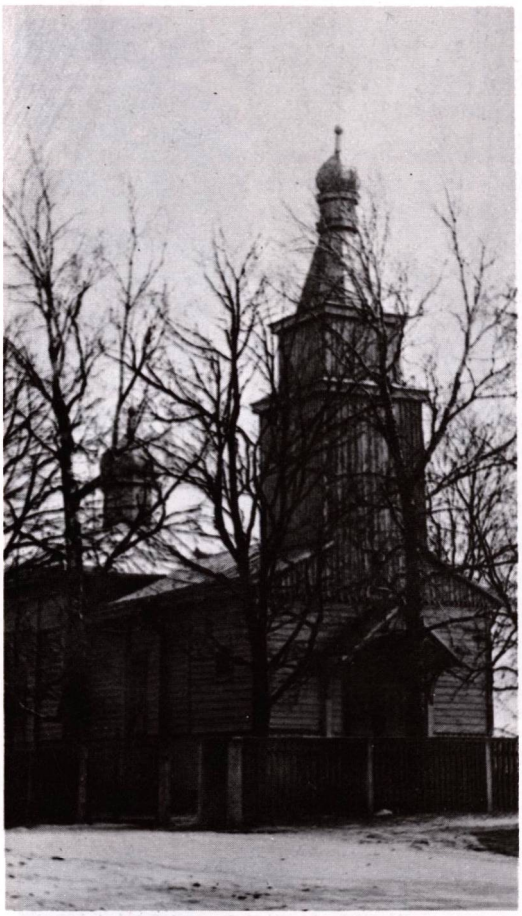

Dabartinė Kolainių provoslavų cerkvė, statyta nepriklausomybės metais

grąžino teisėtam savininkui — Žemaičių vyskupui, kuris tame vienuolyne apgyvendino Šv. Benedikto vienuoles ir bažnyčiai paskyrė katalikų kunigą. Rusiški kupolai buvo nuimti, bažnyčios vidus išpuoštas. Remonto darbus vykdė kun. Polikarpas Maciejauskas, atkeltas iš Mažeikių. Jo patvarkymu altoriuje visada degdavo tiktai vaškinės žvakės, įruošti patogūs suolai. Bažnyčios bokšte įruošta aikštelė, iš kurios buvo galima gražiai matyti Šatriją, Medvėgalį, Moteraitį, Lukšto, Biržulio ežerus, net Šiaulių bažnyčią. Vietovei vėl buvo grąžintas Kolainių vardas. Parapija veikė filijos teisėmis, priklausė Varnių dekanatui.

Kolainių stačiatikių parapija neišnyko. Netekę mūrinės cerkvės, netoli jos pasistatė medinę cerkvę, išlikusią ligi šių dienų. Nepriklausomybės metais jos klebonu buvo Mykolas Butas, gimęs apie 1885 metus, baigęs stačiatikų dvasinę seminariją, vedęs. Ilgą laiką jis ėjo giedotojo pareigas, paskui įšventintas dekanu ir pagaliau 1923 m. šventiku. Jo aptarnaujama sritis apėmė šių katalikų parapijų ribas: Laukuvos, Luokės, Kražių, Pavandenės, Užvenčio, Vaiguvos ir kt., kur gyveno viso apie 2000 stačiatikių. Po Kauno tai buvo didžiausia stačiatikių parapija tuometinėje Lietuvoje.

Po II Pasaulinio karo daug kas pasikeitė. Katalikų vienuolynai buvo uždaryti, taigi likviduotas ir Kolainių vienuolynas. Uždaryta ir R. katalikų bažnyčia. Oficialus bolševikų valdžios aiškinimas: Esą, jei Kolainiai būtų buvusi eilinė katalikiška parapija, būtų jai leidę toliau veikti, bet kai vienuolyno — uždarė... Bažnyčios (buv. cerkvės) pastatas liko be paskirties. Vietos stačiatikiai turėjo jau kitą cerkvę, taigi mūrinio pastato nė neėmė — už abi mokėti didžiulius bažnytinius mokesčius būtų nepakeliama.

Nesiklausius bažnytinės valdžios, buv. bažnyčios pastatas buvo paverstas žemės ūkio mašinų remonto dirbtuve, o katalikų kapinaitės sulygintos su žeme. Dabar ten yra dirva, ir aptvėrimo nėra. Bet stačiatikių kapinės likosi kaip buvusios. Kolainiuose ir dabar gyvena šventikas. Gyvena skurdžiai, nes iš parapijos menkų pajamų neišgyvena. 1979 m. jis dirbo gyvulių šėrėju Kolainių sovchoze. Šiaip jau žmogus esąs padorus, kuklus.

Po II R. Katalikų Bažnyčios suvažiavimo Romoje įvyko pasikeitimų religijų santykiuose ir okup. Lietuvoje. Tarpusavio santykiai pagerėjo. Taip prieš keletą metų mirus Užvenčio klebonui (jo parapijai dabar priklauso Kolainių katalikai), kartu su katalikų eisena į kapines jį lydėjo ir savo liturginiais rūbais apsirengęs Kolainių šventikas. Dabar tokios eisenos jau iš viso uždraustos. Religinės apeigos teleidžiama atlikti bažnyčioje ir kapinėse.

Buv. bažnyčios pastatas, kaip minėjome, paverstas žemės ūkio mašinų dirbtuvėmis, pasirodė tam reikalui netinkamas. Turėjo būti pastatytos naujos dirbtuvės. Buvo mėginta bažnyčioje įruošti krautuvę. Kelerių metų patirtis parodė, kad pastatas ir šiam reikalu netinka. Ir jai buvo pastatytas atskiras pastatas; krautuvė iš bažnyčios iškelta.

Santykiai tarp katalikų ir stačiatikių esą geri. Apleistas bažnyčios pastatas, kaip matyti iš spausdinamos nuotraukos, griūna ir nyksta. Buv. Kolainių vienuolyno vietoje įruošta Kolainių aštuonmetė mokykla.

Kražių Šv. Mykolo bažnyčia, sudeginta II pasaulinio karo metu

KRAŽIAI

Šv. Mykolo bažnyčia

Kražiai įsikūrę prie Kražantės upės, kuri davė vietovei vardą, 25 km į šiaurę nuo Raseinių, 16 km į vakarus nuo Kelmės.

Tai viena seniausių Žemaičių ir visos Lietuvos gyvenviečių, senas istorinės Lietuvos administracijos centras. Istorijos šaltiniuose Kražiai minimi nuo XIII a. vidurio — Mindaugo dokumentuose 1253 m., plačiau XIV a. kryžiuočių kelių aprašymuose. Senovėje buvo Kražių pilis. Nuo 1410 m. žinomas Kražių valsčius. Jį 1421 m. Vytautas užrašė Žemaičių vyskupui Motiejui. 1529 m. Kražiams suteiktos miesto privilegijos. 1547 m. Kražiai atiteko Žemaičių seniūnams Kęsgailoms.

Pirmoji R. katalikų bažnyčia Kražiuose pastatyta 1413 ar 1416 m., Žemaičių krikšto metu, D.L.K. Vytauto ar kieno nors kito, jo pavesto. Jai sudegus, 1495 m. pastatyta nauja medinė. Minimos kitos bažnyčios atstatymo datos: 1638, 1745 ir 1807 m. Atnaujinta 1911 m.

Šis bažnyčios pastatas atrodo kaip didelis gyvenamasis namas, su dvišlaičiu stogu, mažu bokšteliu kraigo pradžioje. Netoliese, ant tos pačios kalvos, stovi stilingos mūrinės varpinės sienos, stogui sudegus ar sugriuvus.

Visą laiką Kražiuose buvo 2 bažnyčios. Tačiau pokario metų veikiančiųjų bažnyčių sąrašuose Šv. Mykolo bažnyčios nebėra — ji buvo vokiečių—rusų karo veiksmų metu sunaikinta.

Laikui bėgant Kražiuose atsirado nemaža religinių pastatų, iš kurių minėtini: jėzuitų bažnyčia (1621—1689), keli vienuolynai, pirmoji aukštesnioji mokykla Žemaičiuose — Kražių kolegija, jai pastatyti gražūs rūmai ir kt.

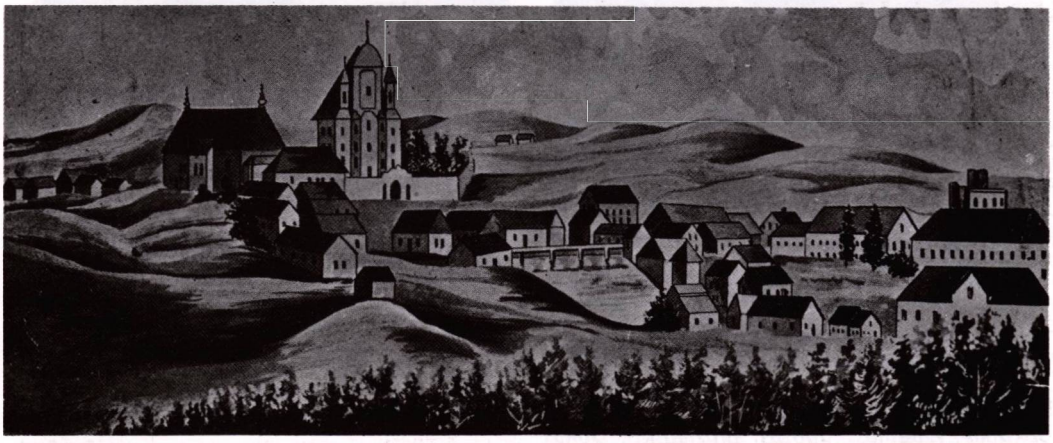

Kražiai senovėje

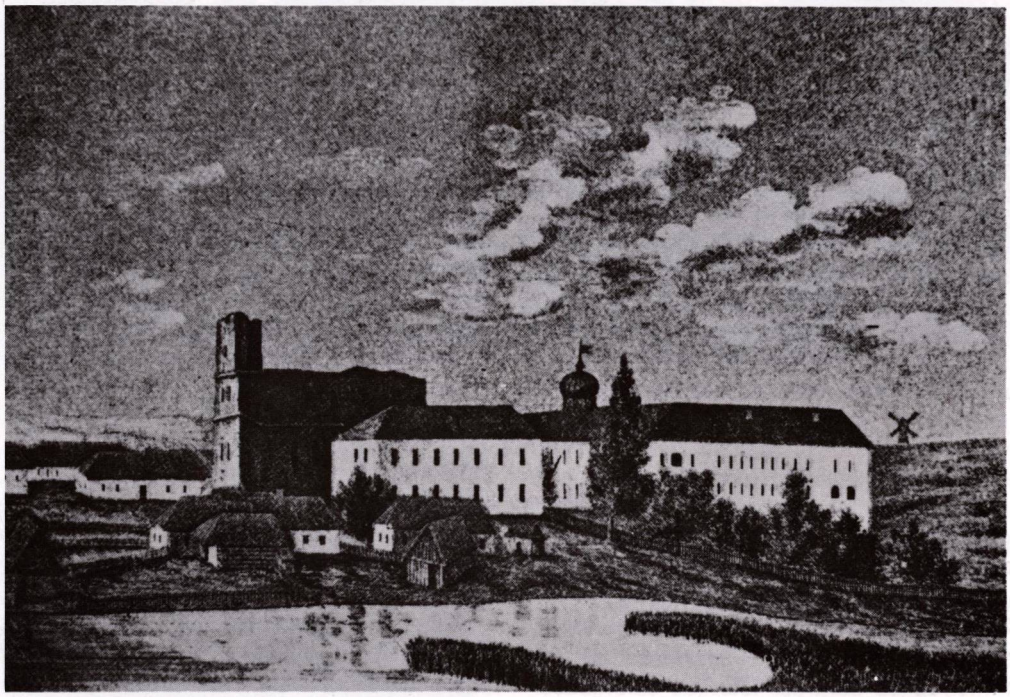

Jėzuitų bažnyčios griuvėsiai ir kolegijos rūmai pagal XIX a. vidurio piešinį

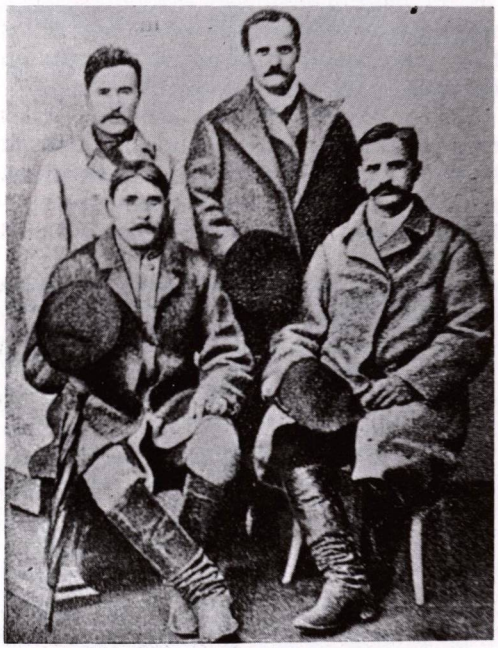

Drąsiausieji Kražių bažnyčios gynėjai 1893.XI.21: Jokūbas Žutautas, Juozas Brazlauskis, Jonas Margevičius ir Jonas Rimkus

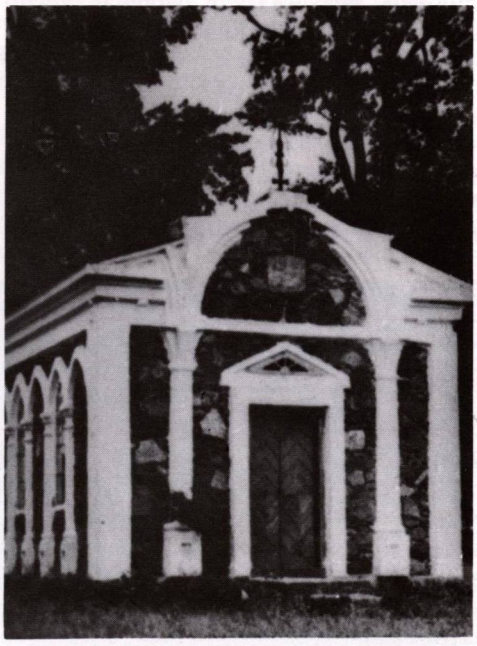

Kražių koplyčia

Kražių Švč. Mergelės Marijos bažnyčia. 1978 m. nuotrauka

Švč. Mergelės Marijos bažnyčia

Ji buvo pastatyta 1641 m. Chrizostomo M. Volodkevičiaus ir skirta vienuolėms benediktinėms. 1757—1763 m. pastatyta nauja mūrinė vėlyvojo baroko stiliaus bažnyčia, dėl kurios išlaikymo vėliau taip energingai kovojo kražiečiai. Garsiosios Kražių skerdynės (žr. platesnį aprašymą „Mūsų Lietuvos" IV t., 511—520 psl.) 1893.XI.21 kaip tik ir vyko dėl šios bažnyčios. 1910 m. ji buvo suremontuota ir virto parapine.

Bažnyčios pastatas lietuviams labai brangus, istorinis, relikvinis. Bažnyčia yra vienos 12 m. pločio navos, su 4 nišomis šoniniams altoriams. Prie presbiterijos nesimetriškai pristatytos zakristija ir kitame šone krikštykla. Fasadą puošia žemi bokštai su stogeliais ir centrinis pinijonas su kontraforsais. Tasai pinijonas yra aukštesnis už bokštus; tai retai teužtinkama baroko bažnyčiose. Viršūnėje — spinduliuojantis kryžius.

Interjerai puošnūs, lyg kokios Vilniaus bažnyčios: su banguotų linijų galerijomis, reljefiniais elementais. Šventoriaus vartų architektūra priderinta, barokinių formų, baltai tinkuoto mūro, kaip ir pati bažnyčia.

Kražių bažnyčios degė daugelį kartų, bet po gaisro vėl buvo tuojau atstatomos. Savo metu Kražiai buvo turtingiausia parapija Žemaitijoje, nes valdė 161 valaką žemės ir turėjo daugybę kitų turtų. Jos klebonai buvo tiktai įtakingi dvasininkai. Bažnyčiose buvo daugybė retų meno turtų, kurių tik skurdūs likučiai ligi mūsų laikų išliko.

1972 m. Kražių bažnyčioje buvo šie pažymėtini meno dalykai: XVIII a. mūrinis ir medinis barokinis altorius su skulptūromis, keletas kitų altorių, XIX a. pieštas Marijos dangun ėmimo paveikslas ir jo brangus aptaisas, dailaus darbo XIX a. suolas, XIX a. geležinis kryžius, XVIII a. pabaigos šv. Jurgio paveikslas (aliejus, drobė), XIX a. šv. Jono Nepomuko medinė skulptūra ir kiti dalykai.

Kražių bažnytinių pastatų ansamblį sudaro: bažnyčia (1757—1763), koplyčia (statyta XIX a. pradžioje), šventoriaus tvora (statyta XVIII a. viduryje).

Kražių giesmė.

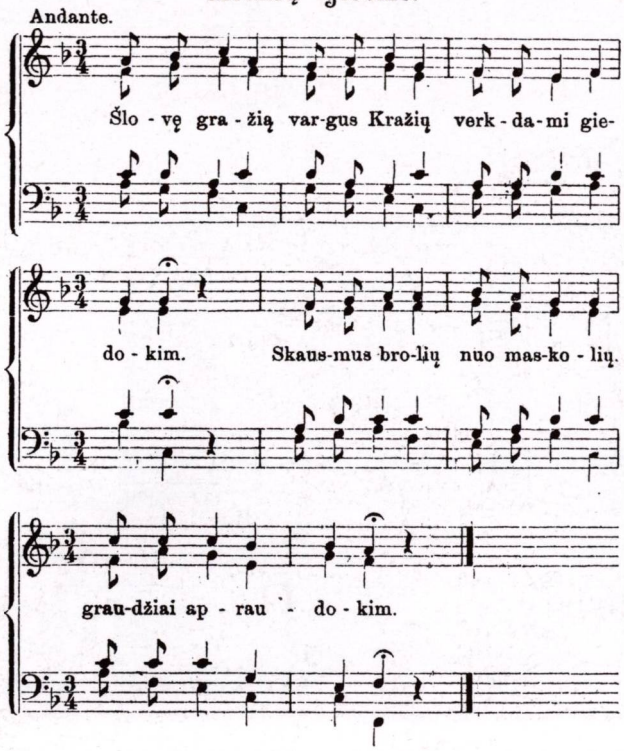

Bėda, bėda
Atsisėda
Pats prižiūrėt sūdą.
Daug suktybės,
O teisybės
Nei aguonos grūdo.

Uždengt šviesą,
Paslėpt tiesą
Jo visa storonė:
„Nusidėjo
„Kad kentėjo,
„Už tai jiems koronė!“ . . .

Mes varguose
Bet danguose
Kitaip pasirodys!
Darys sūdą
Kito būdo
Šventas Dievo Žodis.

Ir kaltybės
Ir kantrybės
Yr' pas Dievą miera;
Už armotą
Ir už protą
Daug stipresnė viera . . . .

„Kraujas, kraujas!“ . . . .
Balsas naujas
Į padanges kyla.
Nyksta baimė
Dygsta laimė
Ir širdis sušyla.

Nakties vergas
Klingenbergas
Su budeliais dūksta:
Jau aplietos
Šventos vietos
Šiltais kraujais rūksta.

Naktis, dienas
Kožnas vienas
Karštai Dievą meldė,
Už maskolius
Kaip už brolius
Dangaus vartus beldė . . . .

Mes neverti
Šventą smertį
Galim apturėti,
Ir už vierą
Nešt apiera
Ir galvą padėti.

Daug iš tolo
Už Mongolo
Šiurkštesnė smarkybė,
Už tėrionų
Ir pagonų
Biauresnė piktybė.

Augštas ponas
Ir valdonas
Vilniaus mieste sėdi;
Jam nemėgo
Maldų plėga,
Jis prisakė blėdį.

Tu Geriausis
Ir Saldžiausis
Musų Atpirkėjau!
Duok stiprybę
Ir kantrybę
Meldžiam nusidėję.

Tie nušauti,
Tie sugauti,
Kiti subadyti;
Ir nekalti
Jau apkalti
Kraujais sumirkyti.

Jam netiko
Kataliko
Bažnyčia ir viera
Jam nemiela
Mūsų čiela
Švenčiausia apiera . . . .

Tavo kraujas
Sylas naujas
Tegul mums suteikia;
Tegul tylim
Tavę mylim,
Daugiaus mums nereikia

Jiems ant svieto
Turmoj' vieta,
Kad Dievą milėjo;
Jie apkalti
Už tai kalti
Kad carui tikėjo.

„Ano meto
„Komiteto
„Ne ardyt' parėdkų,
„Kad sukliudė
„Ir nužudė
Keletą desėtkų“ . . .

Atleisk kaltę,
Sutrink žalti
Nekorok maskolių;
Duok jiems šviesą
Vieros tiesą
Kraujais mūsų brolių.

Žemaitis.

Kražių giesmė, sukurta nežinomo autoriaus, tuojau po skerdynių. Tekstas ir gaidos paimta iš 1895 m. Tilžėje išleisto leidinio „Keletas raštų apie Kražių atsitikimą“

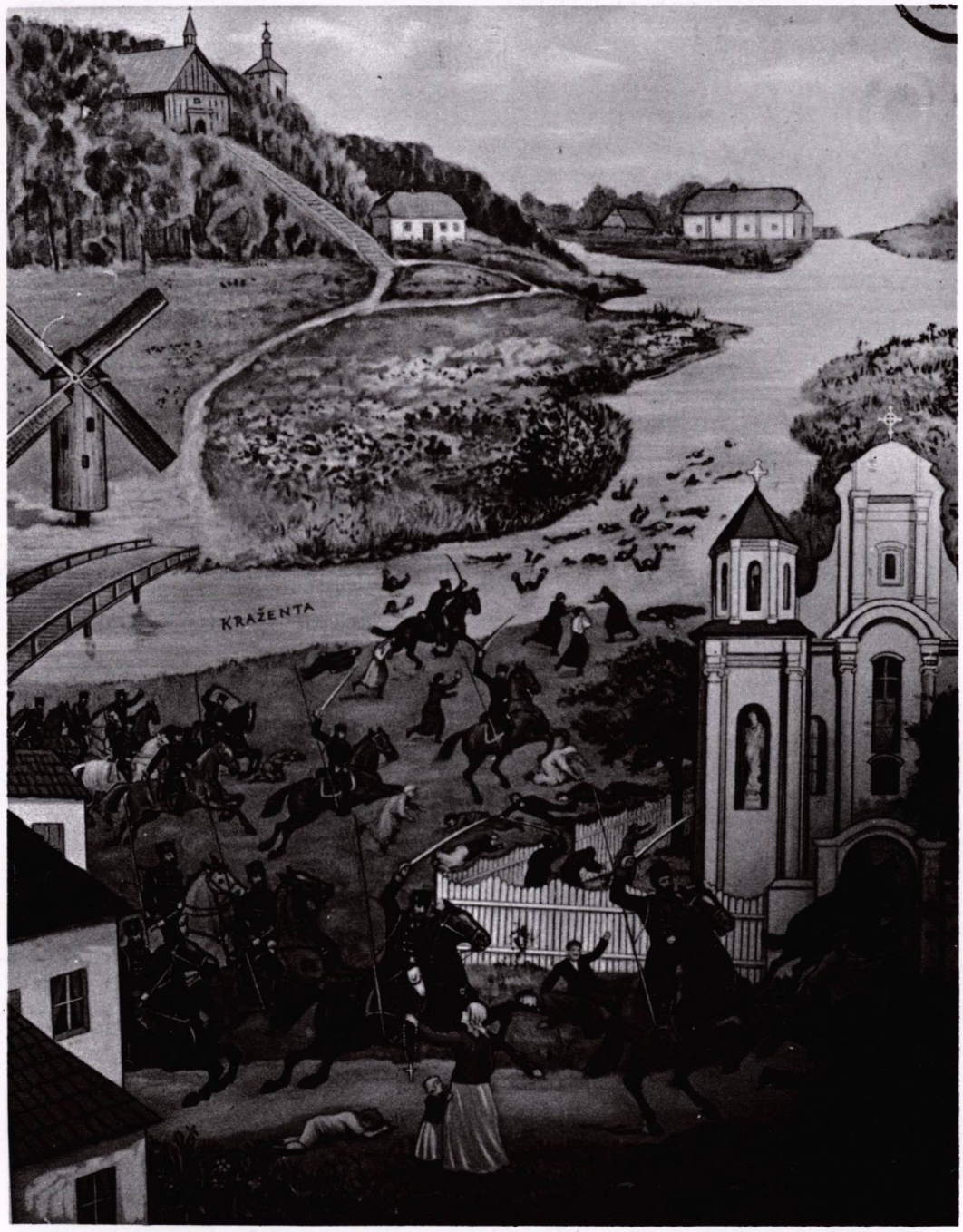

Kražių skerdynių spalvotas paveikslas, išleistas Amerikos lietuvių kaip kalendoriaus lentelė

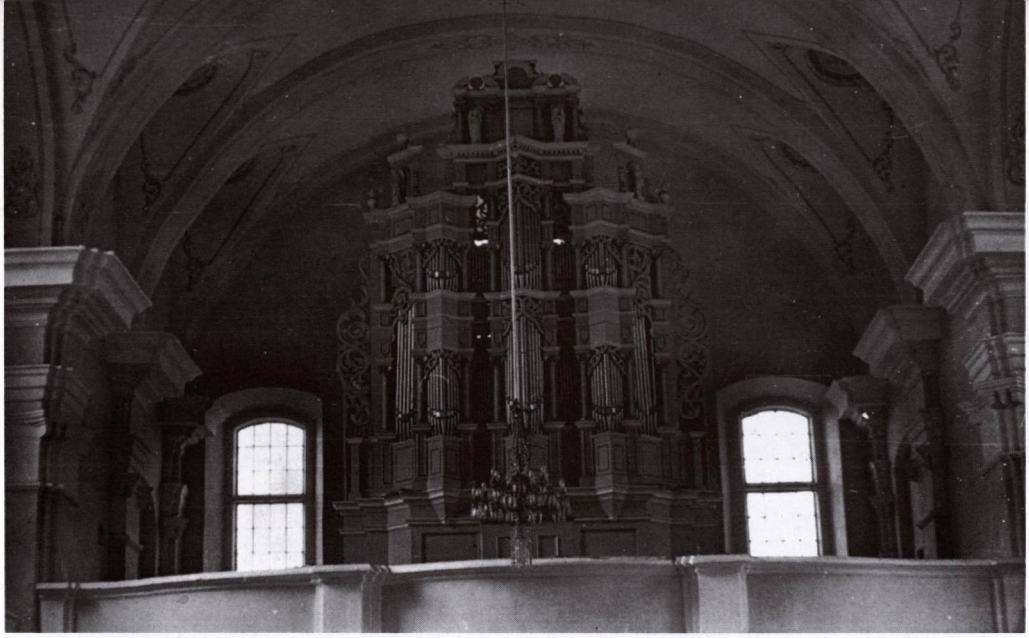

Kražių bažnyčios vargonai, didžiausi Žemaičiuose. 1978 metų nuotrauka

Vienas iš Kražių bažnyčios altorių

Sena mūrinė koplytėlė Kražiuose

Kražių bažnyčios didysis altorius

Garsieji Rusijos advokatai, 1894.IX.20—29 labai energingai, nemokamai gynė Kražių bažnyčios gynėjų bylą, kuri vyko Vilniaus teismo rūmuose. Kai kurie jų savo lėšomis atvažiavo iš Petrapilio ir Maskvos

KRETINGA

Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo bažnyčia

Kretinga yra nepriklausomos Lietuvos apskrities miesto centras, 12 km į rytus nuo Baltijos jūros, 21 km į šiaurės rytus nuo Klaipėdos, 352 km į šiaurės vakarus nuo Vilniaus. Kretingos vardas žinomas jau XIII a., minimas 1253 m. Kuršo vyskupo Henriko privilegijoje, rašytoje Klaipėdoje. Kretinga buvo pilis, sritis. Nuo XV a. Kretinga buvo valdovinis dvaras. 1572 m. mainų keliu perėjo Žemaičių seniūnui Jonui Katkevičiui. Šie didikai rūpinosi miesto augimu, plėtimu, teisėmis. 1607 m. suteikta miesto privilegija.

Pirmoji R. katalikų bažnyčia buvusi pastatyta Kretingsodyje, 1602—1603 m. 1605 m. pastatytas bernardinų vienuolynas. 1603—1617 m. pastatyta mūrinė vienuolyno bažnyčia. Po to ji buvo pertaisoma, remontuojama. 1908 m. perstatyta maždaug renesanso stiliumi ir padidinta. II pasaulinio karo metu bažnyčia apdaužyta, numuštas ir jos didysis bokštas su 4 pinakliais — kūginiais bokšteliais keturkampio bokšto kertėse. Pokario metais remontuojant bažnyčią, jis nebebuvo atstatytas. Išliko abiejose bokšto pusėse laiptuoti atikai stogo kraštams pridengti.

1912 m. Žemaičių vyskupas G. Cirtautas įšventino į vienuolius kun. Antaną Bizauską, kuriam buvo duotas Pranciškaus vardas. Šis atgaivino Kretingoje ne tiktai pranciškonų vienuolyną, bet ir vienuolijos provinciją. 1938 m. čia jau gyveno 53 vienuoliai, vesdami gimnaziją, auklėdami jaunimą, dirbdami parapijoje, ūkyje. Tokiu būdu jie išvarė plačią vagą.

Kretingos parapija priklauso Palangos dekanatui. Po II pasaulinio karo okupacinė valdžia pranciškonų vienuolyną uždarė, visus pastatus nusavino, jų vedamas įstaigas likvidavo.

Kretingos bažnyčia ir pranciškonų vienuolynas nepriklausomybės metais

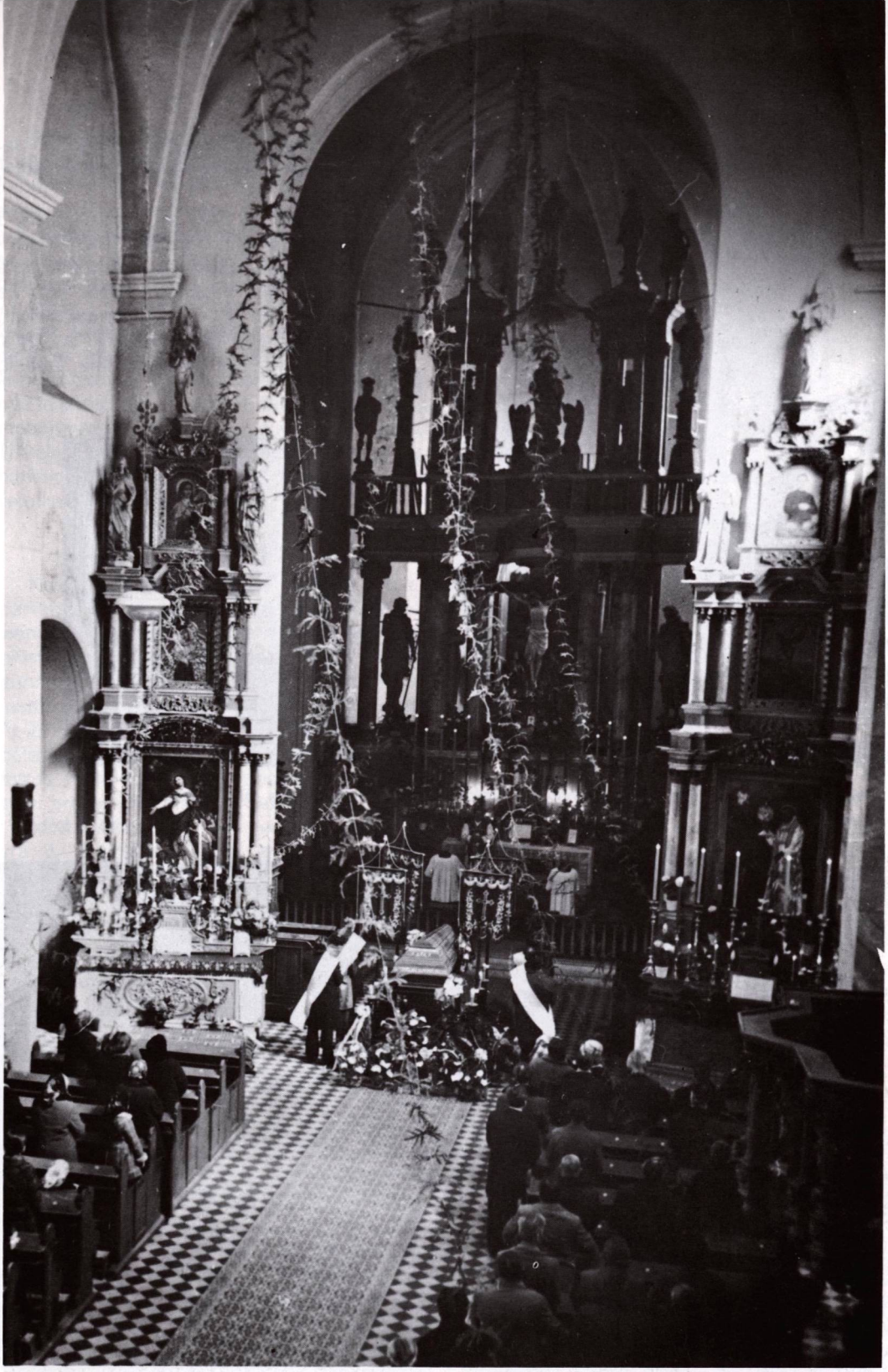

Kretingos bažnyčios interjeras ir didysis altorius 1978.VII.6

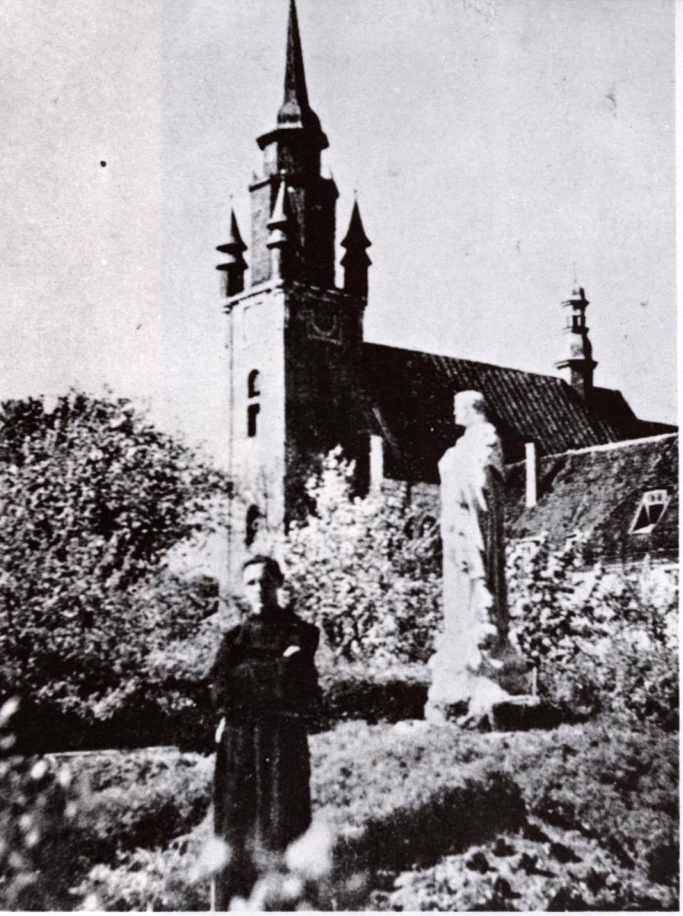

Pranciškonų vienuolynas ir bažnyčia nepriklausomybės metais

Kretingos ansamblį sudaro bažnyčia, vienuolyno rūmai, varpinė, šventorius, jo tvora, koplyčia.

Bažnyčia statyta 1777 m., atnaujinta 1883 m., padidinta 1908 m. Joje yra 7 medžio altoriai, garsiausi visoje Žemaitijoje vargonai, apie kuriuos vysk. M. Valančius rašė, kad jie gaminti Švedijoje; 1620 m. buvę atgabenti į Kretingą ir sustatyti bažnyčioje. Jo žodžiais, „tie patys ir lig šiol tebegraudina žmonių širdis".

Kretingos miesto herbas

Kretingos kapinių tvora

Didysis altorius išpuoštas garsaus vokiečių skulptoriaus Meyerio iš Oberammergau statulomis. Prie šv. Antano paveikslo visada degdavo storos vaško žvakės. Jų apšviestas šventojo veidas atrodydavo saulėtas. Pro čia kelis kartus per dieną praeidavo rudais storais abitais apsisiautę vienuoliai, susijuosę baltomis virvėmis; jų pakaušiai praplikę ar nuskusti, veidai asketiški, žvilgsnis sustingęs. Prie didžiojo altoriaus yra anga į požemius, į kuriuos leidiesi lyg į katakombas Romoje. Čia matyti daug suirusių karstų, baltuoja kaukolės, metaliniuose karstuose guli Katkevičiai, Tiškevičiai ir kiti Lietuvos didikai, matyti jų herbai, paminklinės lentos, pajuodę metalo vainikai.

Šv. Antano altorius Kretingos bažnyčioje

Vienuolynas, kapinės

Kretingos vienuolynas — įdomus XVII a. pastatas. Jo sienos mūrinės, labai storos, vienuolių celių langeliai maži, koridoriai niūrūs, tamsoki. Prie vienuolyno šliejosi gimnazijos pastatas, kitos pranciškonų institucijos. Čia gyveno vienuolis Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771—1849), garsus botanikas, gamtininkas, gydytojas, raštų autorius, kandidatas į šventuosius. Ant jo kapo stovi gražus paminklas — koplytėlė.

Įdomios kapinės, kurių centrinėje vietoje ir yra J. Pabrėžos kapas, ant kurio visada degdavo maldininkų pastatytos žvakės. Kapinėse yra įdomių kryžių ir kitų dėmesio vertų paminklų. Labai sena ir įdomi kapinių tvora.

Pabrėžos kapas Kretingoje

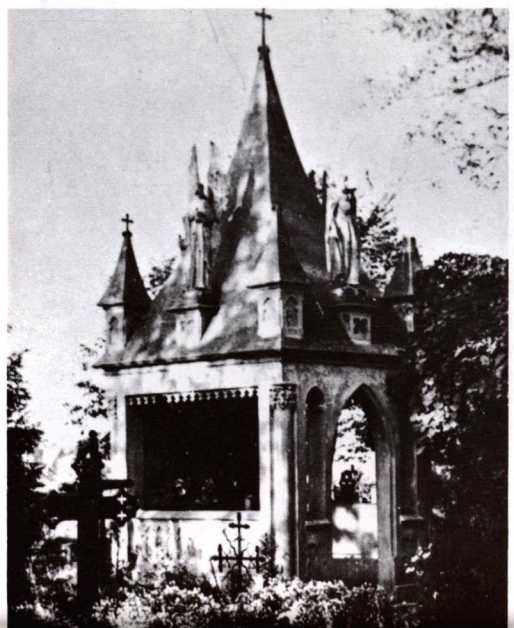

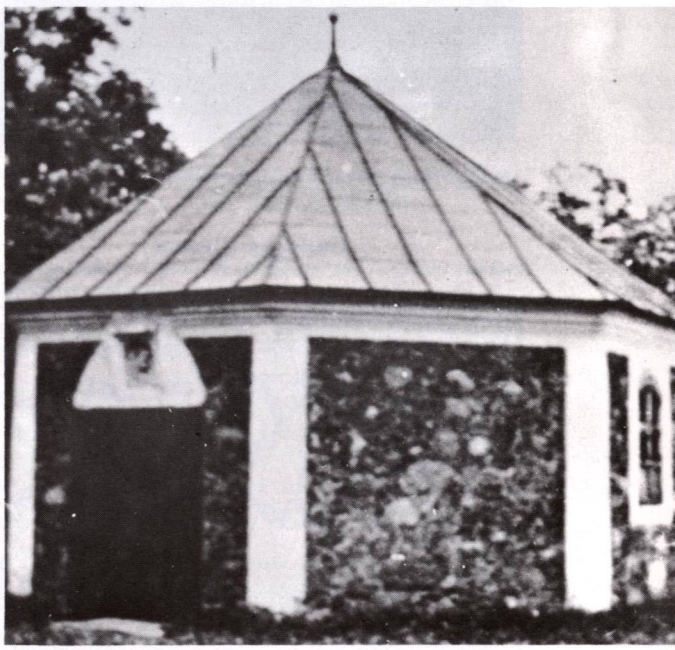

Koplyčia

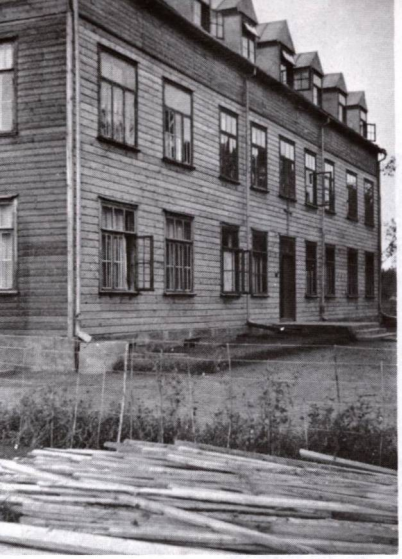

Padvarių vienuolynas prie Kretingos

Kretingos bažnyčia. 1966 m. nuotrauka

Pranciškonų gimnazija ir bažnyčia

Kretingos Liurdas

Prie Kretingos esančioje šaltinio dauboje pranciškonai įruošė Liurdą. Čia Švč. Mergelės Marijos pasirodymo urvą pavaizduoja ne uolos, bet lauko akmenys.

Moterų šventė Kretingos Liurde nepriklausomybės metais. Antano Bendroriaus nuotrauka

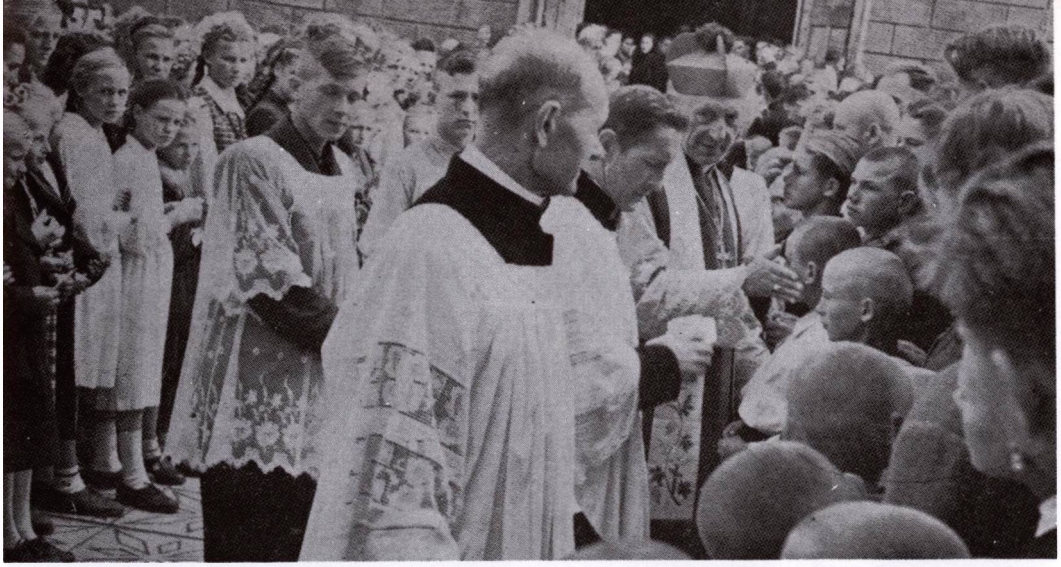

Telšių vyskupas P. Maželis Kretingos bažnyčios šventoriuje teikia Sutvirtinimo sakramentą

Kunigai bei vienuoliai, XX a. pradžioje atsiųsti į Kretingos vienuolyną išmirti... stovi iš k.: kun. K. Patreikis, brolis rokitas Ryla, karmelitas tėvas Kavaliauskas. Sėdi — tėvas Dirmeikis, tėv. Narkevičius, tėvas gvardijonas Jeronimas Beržanskis, subdijakonas Kazlauskis ir tėvas Rufinas Bagvila

Religinis savaitraštis, leistas Kretingoje 1937—1940 metais

EVANGELIJA 2-AM GAVĖNIOS SEKMADIENIUI.

(Mat. 17, 1—9)

Anuo metu Jėzus pasiėmė su savim Petrą, Jokū- stebuklas jau kitoks; čia ne žmogus iš nelai-

KRUOPIAI

Šv. Onos parapijos bažnyčia

Kruopių miestelis yra 40 km į šiaurės vakarus nuo Šiaulių. Kruopių dvaras buvo žinomas D. Lietuvos kunigaikštijos laikais, priklausė Šiaulių ekonomijai.

Pirmoji, medinė bažnyčia Kruopiuose pastatyta 1786 m. Škultės. Vysk. M. Valančius ŽV rašo, kad Kruopių bažnyčia (gal antroji?) buvusi 1803 m. pastatyta Juozapo ir Onos Umiastauskaitės Šiukštų. Šiukštos bažnyčią ir aprūpinę, išrūpinę parapijos teises. Bažnyčia perstatyta 1889 m.

Kruopių parapija priklauso Kuršėnų dekanatui.

Bažnyčios du smailūs piramidiniai bokštai atrodo lyg patraukti toliau už fasado frontoną.

Kruopių bažnyčios šventoriuje yra įdomus XIX a. paminklas — triaukštis koplytstulpis su 4 ornamentuotais kryželiais, su šv. Florijono, kryžių nešančio Kristaus, Marijos Maloningosios, šv. Pranciškaus ir šv. Antano skulptūromis.

Sudegusi Kruopių bažnyčia. 1956 metų nuotrauka

Vienas iš Kruopių bažnyčios altorių

Sena mūrinė koplytėlė Kruopių bažnyčios šventoriuje

Kruopių bažnyčia, atstatyta po II pasaulinio karo. 1958 m. nuotrauka

Telšių vyskupas Petras Maželis vizituoja Kruopių parapiją 1958.IX.7

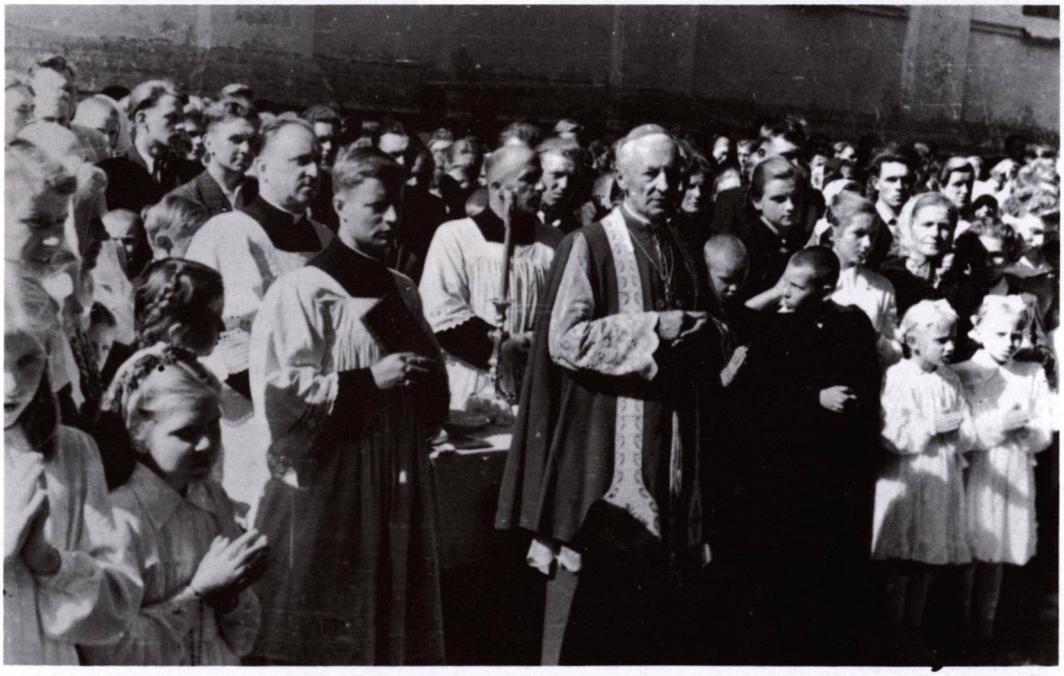

KULIAI

Šv. Stanislovo bažnyčia

Kuliai yra 28 km į rytus nuo Kretingos. Vietovė minima 1253 m. raštuose. Tada ji priklausė Ceklio sričiai. Vėliau Kuliai buvo dvaras.

1644 m. Stanislovas Vaina (Voina) pastatė pirmąją, medinę bažnyčią. 1750 m. pastatyta nauja, taip pat medinė, o 1900 m. mūrinė. 1918 m. ją konsekravo vysk. Pranciškus Karevičius.

Tautinio atgimimo metu Kulių klebonija, kai vikaru 1898—1901 m. čia darbavosi kun. Juozas Tumas-Vaižgantas, buvo virtusi lietuvių draudžiamosios spaudos platinimo centru.

Prie bažnyčios buvo ir altarija.

Kulių parapija priklauso Rietavo dekanatui.

Bažnyčios pastatas įdomus. Fasadas klasikinio stiliaus, su šešių kolonų portiku ir žemu trikampiu frontonu. Trijų dalių šventoriaus vartai. Trijų aukštų bokštas ant stogo jau nebesiderina su fasadu ir parodo to meto eklektizmą.

Bažnyčios viduje yra įdomių medinių skulptūrų iš XIX amžiaus: šv. Roko, Jėzaus Nazaretiečio, Švč. Mergelės Marijos ir kt. Dailaus darbo altoriai, sakykla, klausyklos.

Šventoriuje tebėra didelės vertės medinės architektūros paminklas — penkiakampio plano varpinė su taisyklingu penkiakampės piramidės stogu. Varpinės sienos yra 5 m pločio ir 5 m aukščio. Ši varpinė yra išgarsinta literatūroje. Joje ligi šių laikų buvo išlikęs 1719 m. Karaliaučiuje lietas žalvarinis varpas.

Kulių kapinėse yra koplyčia, statyta XIX a.

Kulių bažnyčia 1962 metais

Kulių parapijos elgetos (ubago) ženklas, 1827 metais, teikiąs jam teisę elgetauti

Kulių miestelis ir bažnyčia nepriklausomybės metais

Kulių bažnyčios šventoriaus vartai

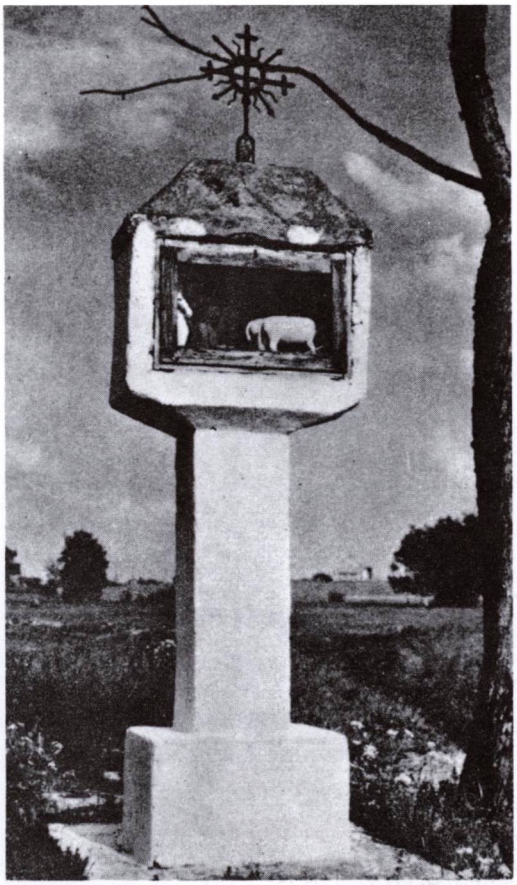

Mūrinė koplytėlė Kulių apylinkėse

KURMAIČIAI

Koplyčia

Kurmaičių kaimas yra 5 km į šiaurę nuo Kretingos, Akmenos upės pakrantėje. Kaimo žemėje randama įdomių senovės liekanų.

Iš senų laikų kaime buvo ir tebėra medinė koplyčia, panaši į dviaukštę, su keturiašlaičiu stogu. Jos prieangis su stogeliu ir rombinio ornamento durimis primena prieklėtį.

Kurmaičių koplyčią yra nupiešęs archit. V. Čekanauskas.

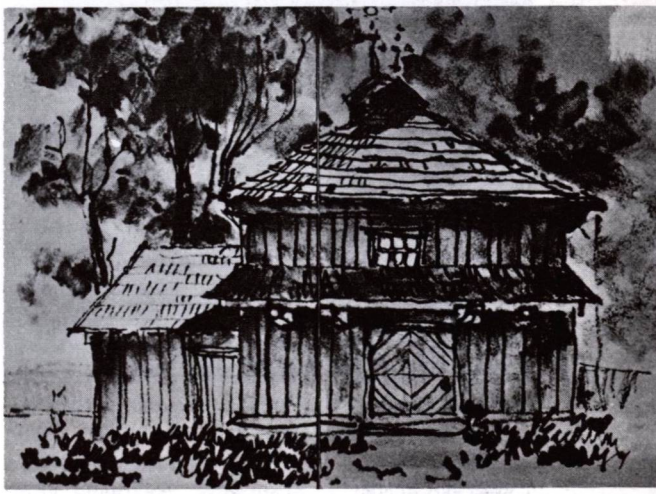

Kurmaičių koplyčia. Dail. V. Čekanausko piešinys

Dabartinė Kuršėnų bažnyčia

KURŠĖNAI

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Kuršėnų miestas yra prie Ventos upės, 25 km į šiaurės vakarus nuo Šiaulių. Pasakojama, kad pirmutinis gyventojas šioje vietoje buvęs kažkoks kuršis, davęs pradžią ir vardą vietovei.

Vietovė žinoma nuo XIV a. Vėliau Kuršėnai buvo D.L.K. dvaras. 1581 m. dokumentuose minimas ir Kuršėnų miestas.

Pirmoji R. katalikų bažnyčia pastatyta 1523 m. Žygimanto Augusto pavedimu. Reformacijos metu ji buvo atitekusi reformatams, vėliau vėl sugrąžinta katalikams. Senaisiais laikais jai buvo paskirta 31 valakas žemės. 1622 m. perstatyta. 1842 m. pastatyta nauja, mūrinė bažnyčia. I pasaulinio karo metu sugriauta. 1918—1933 m. pastatyta nauja didžiulė mūrinė bažnyčia. Ją 1933.IX.29 konsekravo vysk. J. Staugaitis. Bažnyčią statė kan. Vaclovas Dambrauskas, kurį bolševikai 1941 m. karo pradžioje nužudė. Ji yra trijų navų. Vidurinioji turi langus virš žemesnių šoninių. Panašu į bazilikos tipo pastatą.

II pasaulino karo metu prie Kuršėnų vyko didžiuliai mūšiai, kurių metu bažnyčia gerokai apgriauta; nukentėjo iš lauko pusės ir iš vidaus. Nugriautas didysis bokštas pokario metais nebebuvo atstatytas.

Viduje yra išlikę 5 gražūs altoriai. Šventoriaus vartai buvo aukšti, trijų angų. Šventorius aptvertas panašia plytine tvora, su daugeliu ritmiškų kiaurymių, lyg tinklas.

Kuršėnai yra Telšių vyskupijos dekanato centras.

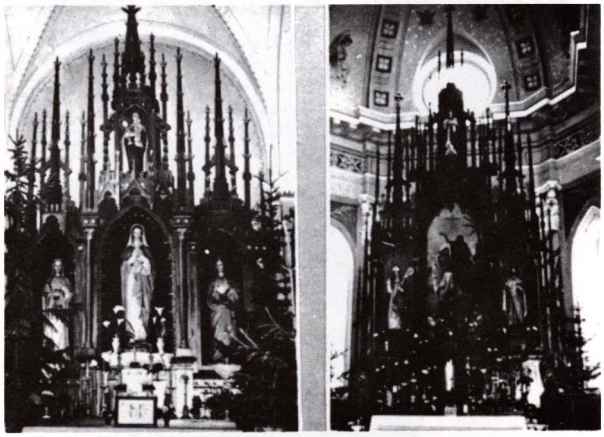

Kuršėnų bažnyčios altoriai. 1974 m. nuotrauka

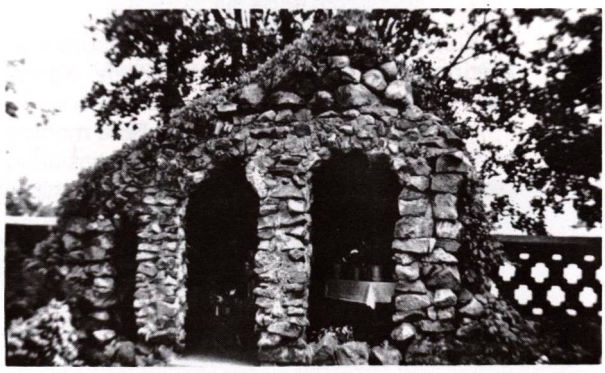

Kuršėnų bažnyčios šventoriuje

Kuršėnų bažnyčia ir šventoriaus vartai 1936. VIII.8

Kvėdarnos bažnyčia 1967 metų žiemą

KVĖDARNA

Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia

Kvėdarnos miestelis įsikūręs prie nedidelio Geniotalio upelio, 2 km nuo tos vietos, kur jis įteka į Jūrą, 38 km į šiaurės vakarus nuo Tauragės, 15 km nuo Šilalės.

Apylinkės gyvenamos iš seniausių laikų. Kryžiuočių laikais čia buvo pilis, 1329 m. vieno jų žygio metu sunaikinta. XVI a. Kvėdarna buvo dvaras ir kaimas, kuriam 1792 m. suteiktos miesto teisės ir herbas.

Pirmąją R. katalikų bažnyčią pastatė Žygimantas Augustas apie 1569 m. 1593 m. ji sudegė. 1609 m. pastatyta nauja medinė. Manoma, kad XVIII a. viduryje ji vėl buvo atstatyta. 1843 m. sudegė. Jos vietoje pastatyta nauja, kuri sudegė I pasaulinio karo metu. Kiek vėliau jos vietoje pastatyta laikina medinė bažnytėlė, o 1935—1939 m. nauja, akmens mūro bažnyčia.

Bažnyčios viduje yra 3 gražūs XIX a. mediniai altoriai su skulptūromis, medinės XIX a. šv. Antano, šv. Roko skulptūros.

Šventoriaus vartai balti, mūriniai, trijų angų. Šventoriuje yra gražus 1931 m. statytas medinis kryžius su dviem kryžmomis ir koplytėlė. Kita koplytėlė, su Marijos Maloningosios skulptūra, yra prie medžio.

Kvėdarnos parapija priklauso Rietavo dekanatui.

Kvėdarnos parapijos ribose, miškuose stovi graži didelė medinė *Drungeliškių* koplyčia, maždaug 6x7 m. dydžio. Jos viduje stovi mažesnė, maždaug 3 x 3 m. dydžio koplytėlė. Drungeliškių koplyčia mylima ir lankoma. Ten žmonės sudeda įvairius apžadus, eina keliais viduje apie mažąją koplytėlę.

1978 sausio 4 ši koplyčia buvo apiplėšta ir išvogtos visos statulos:

1. Jėzaus Nazaretiečio (žmogaus dydžio). Ant jos buvo užrašyta data — 1840 metai.
2. Barboros — apie 70 cm dydžio.
3. Marijos — apie 80 cm dydžio.
4. Marijos — apie 40 cm dydžio.
5. Trys angelai — apie 50—60 cm.
6. Keturi liktoriai — žvakidės apie 40 cm. aukščio.
7. Nazaretiečio karūna, kuri buvo pakabinta atskirai ant sienos.

Visos šios statulos buvo medinės.

1978.II.22 paaiškėjo, kad šią koplyčią apiplėšė Kvėdarnos gyventojai — Žebrauskų šeima. Abu tėvai — partijos nariai, o sūnus Valdas — komjaunuolis. Tėvas dirba MSV vairuotoju, motina — Kvėdarnos pieninės vyr. technologė ir Kvėdarnos moterų tarybos pirmininkė, sūnus mokosi Kvėdarnos vid. mokyklos IXb klasėje. Į talką Žebrauskai pasikvietė kaimynų vaiką, taip pat IXb klasės mokinį komjaunuolį Artūrą Stanevičių ir nuosava „Volga" vyko prie Drungeliškių koplyčios. Kvėdarniškiai su didžiausiu pasipiktinimu stebėjosi, kodėl valdžia jų nebaudžia.

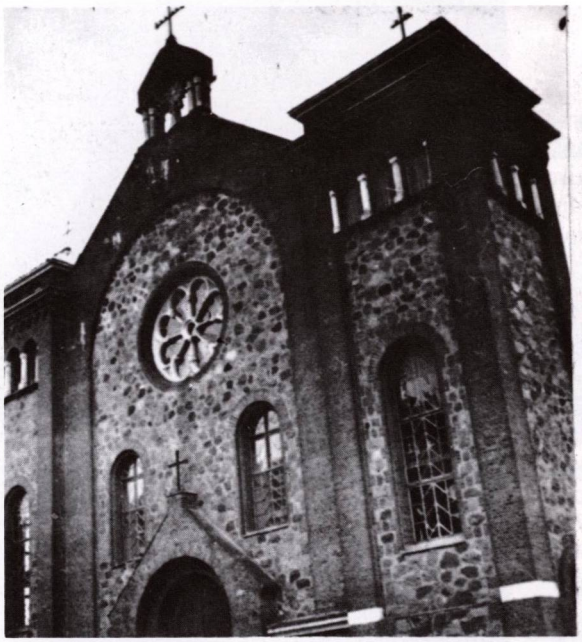

Kvėdarnos bažnyčios fasadas ir didysis altorius 1974 metais

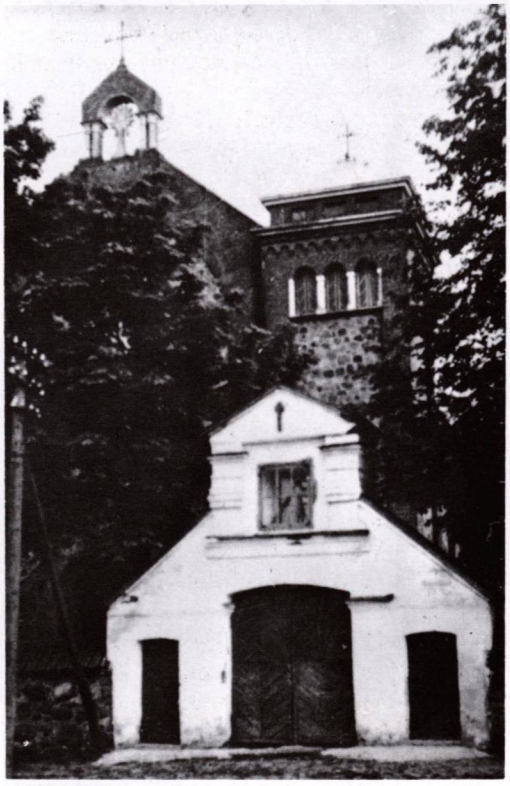

Bažnyčios šventoriaus vartai

Laikinoji Kvėdarnos bažnytėlė, kurioje buvo laikomos pamaldos prieš užbaigiant mūrinę bažnyčią

LAIŽUVA

Švč. Trejybės bažnyčia

Laižuvos miestelis yra 16 km į šiaurės rytus nuo Mažeikių, netoli Latvijos sienos. Tuojau į šiaurės vakarus nuo miestelio buvo Laižuvos dvaras, iš kurio išaugo ir miestelis, kuriam 1713 m. suteiktos prekybinės privilegijos. Laižuva galėjo įsikurti XVI—XVII a. sąvartoje.

Laižuvos bažnyčia minima 1635 m. Mažųjų Dirvėnų valsčiaus inventoriuje. 1661 m. pastatyta nauja bažnyčia. Tais metais vyskupas Al. Sapiega suteikė Laižuvai parapijos teises, o Ona Pacaitė-Važinskienė užrašė 71 valaką žemės su žmonėmis. Laižuvos klebonais buvo iškilūs dvasininkai, nes parapija laikyta viena turtingiausių. Žinoma, kad 1781 m. klebonu buvo kan. Juozapas Arnulfas Giedraitis, išklebonavęs čia 10 metų. Apie 1876 m. klebonu paskirtas žinomas mūsų XIX a. vidurio poetas kun. Antanas Justinas Vienažindys-Vienužis. Jis pamėgo Laižuvą, laižuviškiai jį. Kai 1884 m. senoji bažnyčia sudegė, klebonas su parapiečiais pradėjo statyti naują. Ji baigta statyti 1891 m. Buvo mūrinė, dvibokštė, daili. Bet kleboną poetą kankino vėžio liga. Bažnyčia išdygo, tačiau jo paskutinis troškimas — atlaikyti joje pirmąsias šv. Mišias — nebepavyko. Kai varpai išdidžiai skelbė naujųjų Dievo namų garbę, jautrus dvasininkas poetas, dabar ligonis, nebeišsilaikė lovoje: atsikėlė, apsirengė, lauko keleliu bandė svyruodamas eiti į bažnyčią, tačiau greitai pavargo, suklupo, bandė dar šliaužti, kol nualpo. Pusgyvį kleboną žmonės nunešė klebonijon, vėl paguldė į lovą, iš kurios jis daugiau nebesikėlė. Mirė 1892.VIII.17. Palaidotas vietos kapinėse.

1911—1914 m. Laižuvos klebonu buvo rašyt. kun. Juozas Tumas-Vaižgantas. Laižuva tada buvo svarbus lietuviškos veiklos punktas.

1944 m. traukdamiesi iš Lietuvos vokiečiai Laižuvos bažnyčią su kitais pastatais susprogdino. Teišliko špitolė, kuri 1945 m. buvo suremontuota ir paversta laikinu bažnyčios pastatu.

Laižuvos parapija priklauso Viekšnių dekanatui.

Senojoje Laižuvos bažnyčioje buvo vertingų liaudies meno dirbinių, kurie beveik visi žuvo gaisro metu.

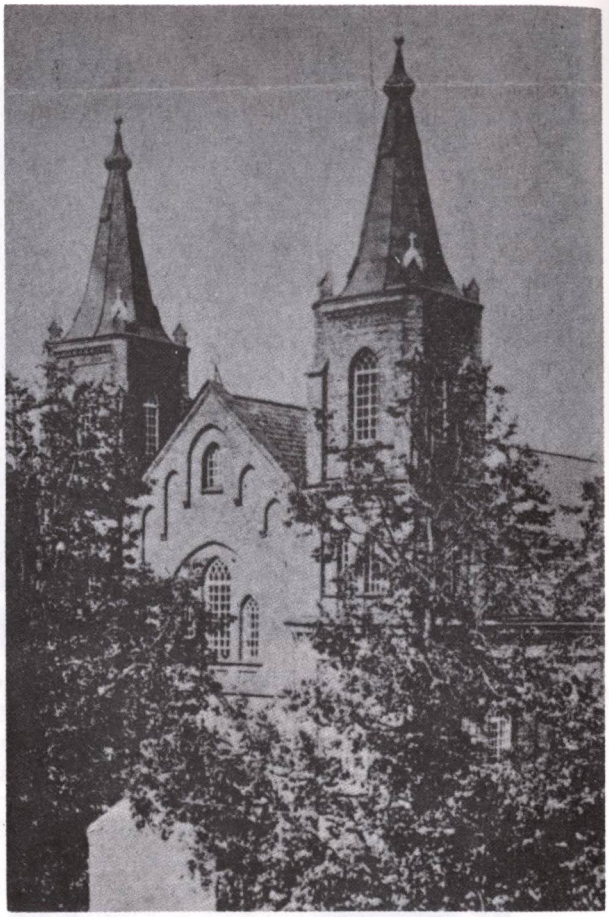

Senoji Laižuvos bažnyčia, pastatyta klebono poeto kun. A. Vienažinskio rūpesčiu 1892. 1944 m. karo veiksmų metu ji buvo susprogdinta

Senoji Laižuvos klebonija, kurioje gyveno kunigai A. Vienažinskis, Juozas Tumas-Vaižgantas...

Dabartinė Laižuvos bažnyčia, pokario metais įruošta špitolės pastate

Poeto kun. A. Vienažindžio kapas Laižuvos kapinėse 1969 m.

Laižuvos bažnyčios varpai. I pasaulinio karo metu jie buvo paslėpti giliai žemėje. 1919 m., pasitraukus vokiečiams, jie vėl buvo parapiečių iškasti ir pakabinti varpinėje

Stulpinė koplytėlė Laižuvos apylinkėse

Laižuvos varpinė. 1974 m. nuotrauka

Dabartinės Laižuvos bažnyčios altoriai

Sudegusios Laižuvos bažnyčios šventoriaus vartų liekanos

LATVELIAI-ŽARĖNAI

Šv. Mikalojaus bažnyčia

Ši vietovė turi dvigubą vardą. Vadina ją Latveliais, Žarėnėliais, Žarėnais. Pokario metais rašoma „Žarėnai". (Bet yra dar kiti Žarėnai — Telšių apskrityje).

Latveliai-Žarėnai yra bažnytkaimis, 33 km į šiaurės vakarus nuo Šiaulių, 5 km į vakarus nuo Šakynos, prie Paliesių ir Gerkiškių miškų.

1780 m. Petrauskas pastatė medinę bažnyčią. Ligi 1908 m. ji buvo Šakynos filija. Priklauso Kuršėnų dekanatui.

Bažnyčios pastato masyvios tinkuotos sienos su arkiniais langais ir čerpių stogu išskiria šią bažnytėlę iš kitų. Jos absida apvali, puslankio plano. Priekinis bokštas turi dar 4 mažus bokštelius aplink centrinę piramidę. Šventorius aptvertas mūro tvora. Yra įdomių kryžių.

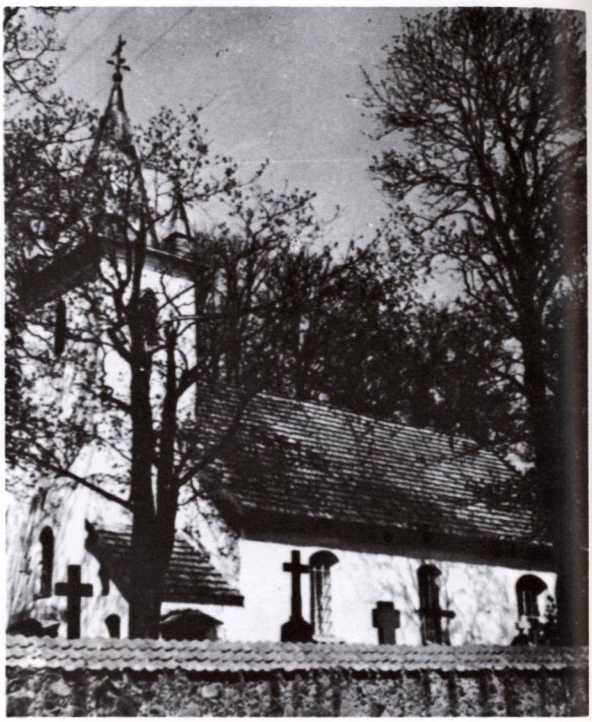

Latvelių - Žarėnų bažnyčia

Latvelių - Žarėnų bažnyčia nepriklausomybės metais

Bažnyčios didysis altorius. 1974 metų nuotraukos

LAUKSODA

Šv. Jokimo bažnyčia

Lauksodos (vadina ir Lauko Soda) bažnytkaimis yra Žemaičių aukštumos srityje, 11 km į pietus nuo Telšių, tik 1 km nuo nedidelio Užrio ežerėlio.

1785 m. Varnių kanauninkai čia pastatė medinę Šv. Jokimo bažnyčią, kuri ligi 1936 m. buvo Žarėnų filija. Priklauso Telšių dekanatui.

Iki šiol išlikęs XVIII a. bažnyčios pastatas nedidelis, medinis, apkaltas stačiomis lentomis, su mažu bokšteliu.

Bažnyčios viduje yra pažymėtinų kulto dalykų: 1786 ir 1821 m. sidabrinės barokinės taurės, XIX a. metalinis rokoko relikvijorius, 1787 m. ornamentuotas geležinis kryžius. Bažnyčios šventoriuje yra XIX a. medinis koplytstulpis su šv. Florijono skulptūra. Varpinėje — 1796 m. lietas žalvarinis varpas. Tebėra išlikęs 1788 m. cino indas smilkalams laikyti.

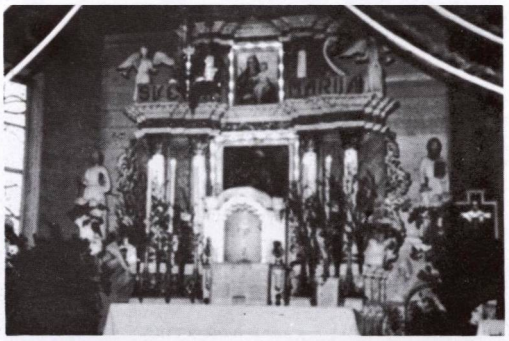

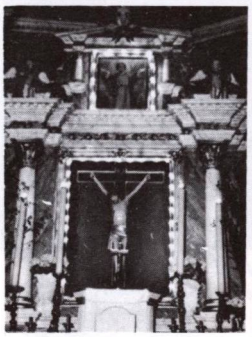

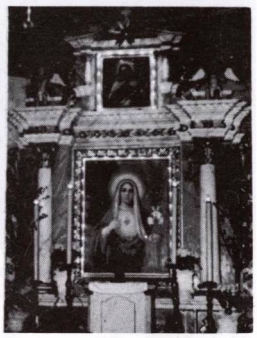

Didysis ir šoniniai altoriai. 1974 m. nuotraukos

Lauksodos bažnyčia

Laukuvos bažnyčia ir miestelio aikštė

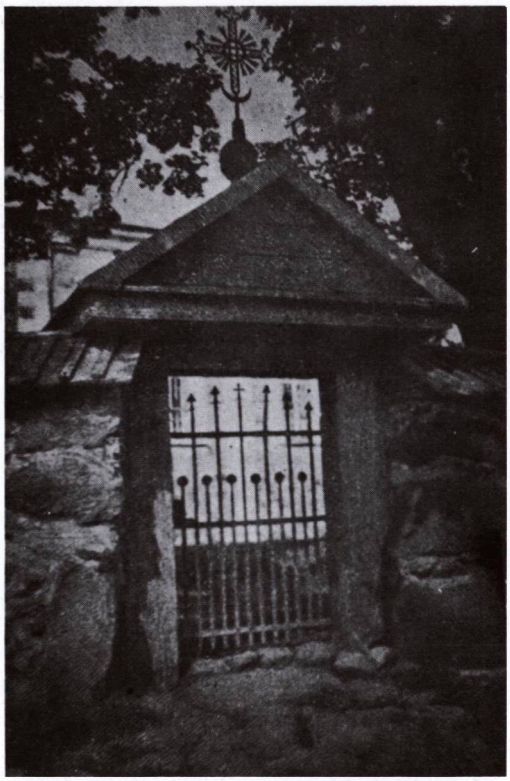

Šventoriaus varteliai. A. Sabaliausko nuotrauka

LAUKUVA

Šv. Kryžiaus bažnyčia

Laukuva yra 16 km į pietvakarius nuo Varnių, 40 km į šiaurę nuo Tauragės. Vietovė žinoma Lietuvos valstybės kūrimosi laikais. 1254 m. Mindaugas pusę Laukuvos žemių užrašė Lietuvos vyskupui Kristijonui, antrą pusę tų žemių 1257 m. padovanojo vokiečių ordinui. XIV a. Laukuvos žemės buvo smarkiai nusiaubtos atkaklių kovų su kryžiuočiais, Laukuvos sritis buvo panaikinta, kurį laiką vardas nebeminimas. Vėl iškyla XVI a. pradžioje kaip D.L.K. stalo dvaras.

R. katalikų parapija, pagal padavimus, buvusi Vytauto D. įkurta, tačiau šiam faktui paremti trūksta istorinių duomenų. Istoriškai žinoma, kad 1624 m. Jonas Talaitis pastatė medinę bažnyčią, kuriai vysk. St. Kiška 1625 m. suteikė parapijos teises. Žinoma, kad jau 1748 m. Laukuvoje veikė religinė Škaplieriaus draugija. Tolesnės bažnyčios atstatymo datos nėra žinomos. Sudegus medinei bažnyčiai, 1852—1856 m. pastatyta nauja, mūrinė. Jos statyba nuoširdžiai rūpinosi klebonas kun. Matas Narkevičius, apylinkės ūkininkai, ypač dvarininkas Vladas Tallat-Klepša. Laukuvietis prelatas Razutis-Razutowicz, pasiturintis Odesos garnizono kapelionas, pats vienas

apmokėjęs bažnyčiai sunaudotų plytų sąskaitą. Už tai jo atvaizdas kabėjo zakristijoje. Bažnyčios kertinį akmenį pašventinęs vysk. M. Valančius.

Bažnyčios sienos ir priešais šventorių esanti užtvara išmūryta iš stambesnių akmenų, sujungtų kalkėmis. Bažnyčios kampai, durų ir langų staktos, bokštai, pilioriai ir lubos plytinės. Dvibokštė. Viename bokšte buvo 3 variniai varpai. Jų švariu skambėjimu laukuviškiai didžiuodavosi ir sakydavo, kad jų varpai esą didžiausi Žemaičiuose. Deja, I pasaulinio karo metu 2 varpus vokiečiai išsigabeno Vokietijon.

Po II pasaulinio karo bažnyčia buvo suskeldėjusi, bet 1962 m. suremontuota.

Įdomūs trijų angų mūriniai vartai su niša skulptūrai ir lietuviško namų statybos stiliaus šoniniai varteliai su mediniu stogeliu ir ypatingo grožio geležiniu kryžiumi.

Laukuvos bažnyčioje yra pažymėtinų dalykų: XIX a. medinis altorėlis su Pietos skulptūrine grupe, XVII—XVIII a. portretas — Nežinomas dvasininkas su žąsies plunksna rankoje (aliejus, drobė), XVIII a. medinė barokinė skulptūra — Šventasis su knyga dešinėje rankoje, medinė skulptūra — Šventasis su dešine ranka prie krūtinės, XIX a. Jėzaus Nukryžiuotojo skulptūra, to paties amžiaus medinės šv. Pranciškaus, šv. Jono Nepomuko, Šventojo su knyga, šv. Antano skulptūros.

Laukuvos kapinių medinė koplyčia statyta XVIII a., 1829 m. perstatyta. Jos varteliuose yra dailus XIX a. vidurio ornamentuotas kryžius.

Laukuvos bažnyčia

Didysis altorius. 1974 m. nuotraukos

Laukuvos bažnyčia 1962 m. remonto metu

LAUKŽEMĖ

Šv. Andriejaus Apaštalo bažnyčia

Laukžemės bažnytkaimis yra 9 km nuo Baltijos jūros, 6 km į šiaurės vakarus nuo Darbėnų. Laukžemė (dvaras) žinoma XVII a.

Vysk. M. Valančius ŽV rašė: „Laukžemie 1639 metusi jau buwa koplicze be jokie turta. Metusi 1754 Karolus Mirbachs padirbdina cze nauja Bažniczę, dowinoje tos wietas kuneguj butą su žemi, pasijeme algą kas meta mokieti, duoti mede szilimaj ir 30 wežimu sziena. Ant gala wiskups Juzups atskijdes dalis Palangos ir Darbienu parakwijes, istejgie Laukžemes parakwiję, kurios nugis ira 1476 kataliku".

1864 m. Laukžemėje Radziminskio rūpesčiu pastatyta nauja medinė bažnyčia, kurią 1857 m. pašventino vysk. M. Valančius. Parapija priklauso Palangos dekanatui.

Tasai bažnyčios pastatas turi keturių kolonų frontoną, vieną bokštą. Viduje yra 3 altoriai ir pažymėtinų meno bei kulto dalykų: 1873 m. antepediumas (vilna, karoliukai), 1729 m. pieštas Marijos Škaplierinės paveikslas (aliejus, drobė); bažnyčios absidoje yra XX a. pradžios vitražai: Bėgimas į Egiptą ir šv. Jonas Evangelistas.

Greta bažnyčios stovi medinė varpinė, 1864 m. statyta, XXa. pradžioje perstatyta. Joje yra 1740 m. lietas varinis varpas. Žemaitiška varpinė apkalta stačiomis lentomis, su mažais langeliais-angomis.

Kapinėse yra taip pat įdomių paminklų. Pažymėtina XIX a. medinė koplytėlė su Marijos Sopulingosios skulptūra, koplytėlė su Aušros Vartų Marijos medine skulptūra (XX a. pradžia). Prie vieno medžio pritvirtinta koplytėlė su Švč. M. Marijos skulptūra.

Laukžemės bažnyčia

Bažnyčios altoriai

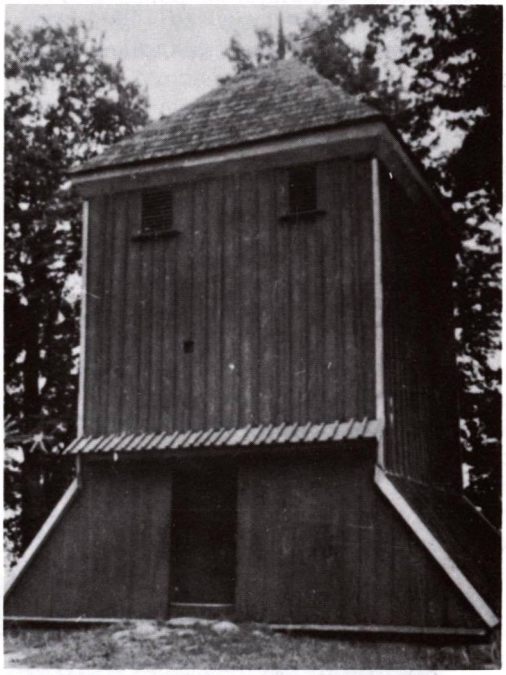

Varpinė. 1974 m. nuotraukos

Leckavos bažnyčia ir varpinė. 1972 m. nuotrauka

Leckavos varpinė. 1978 m. nuotrauka

LECKAVA

Šv. Lauryno Kankinio bažnyčia

Leckavos miestelis įsikūręs Ventos dešiniajame krante, 12 km į šiaurės vakarus nuo Mažeikių, netoli Latvijos sienos, aukštame ir smėlėtame upės krante. Netoli teka Varduva su Ašva.

Archeologinė praeitis labai sena, o rašytoji istorija prasideda nuo XVII a. Vietovė bus gavusi vardą nuo jos valdytojo Žemaičių seniūno Liackio.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatyta 1637 m., kad būtų atsverta reformatų įtaka (kitoje upės pusėje jie turėjo Griežės bažnyčią). Liackis globojo katalikus. Religinė kova sustiprėjo. 1644 m. Liackio statyta bažnyčia sudegė. Jos vietoje 1645 m. dvarininkas pastatė kitą, didesnę, ir atsikvietė 2 kunigus. Ši bažnyčia išsilaikė ligi 1783 m., kada sudegė. Pažymėtina, kad Liackio statytą bažnyčią vadinę jo vardu, o vietovę — Leckava. 1785 m. Adomas Gurskis pastatė naują medinę Šv. Lauryno bažnyčią.

Ši sena bažnyčia buvo įdomus architektūrinis pastatas. Ant stogo kraigo buvo išgaubti mediniai apvalaus bokšto skliautai. Viso ansamblio paveikslą dar prieš okupacijas buvo nutapęs dail. Rimtas Kalpokas.

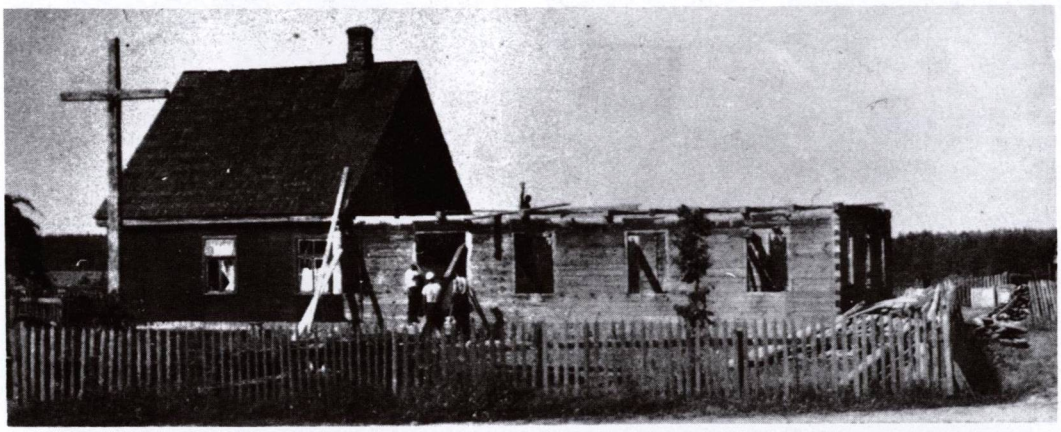

II pasaulinio karo metu Leckavos bažnyčia sudegė. Suvargę leckaviškiai, negavę leidimo atstatyti bažnyčią senoje vietoje, statosi ją kaime

II pasaulinio karo metu ji sudegė. Pokario metais prasidėjo leckaviškių vargai, nes okupantų administracija neleido bažnyčios atstatyti. Tik po didelių vargų buvo gautas leidimas ir 1955 m. ne miestelyje buvo pastatyta nauja medinė „barakinio" stiliaus bažnyčia, apkalta stačiomis lentomis, su mažu bokšteliu. Ši bažnytėlė pastatyta daugiausia iš Sibiro grįžusių leckaviškių tremtinių lėšomis, kurie, patys nieko neturėdami, visomis išgalėmis statybą rėmė savo kietu darbu ir ją užbaigė. Yra išlikusi sena ir įdomi šventoriaus tvora ir varpinė. Tai dviejų aukštų pastatas, kurių pirmasis — akmens mūro, antrasis — medinis, su angomis-skardininkais.

Šioje varpinėje yra išlikęs labai įdomus ir senas varpas. Jį puošia vynuogių ir akanto lapų ornamentas. Varpe lietuvių kalba išlietas šitoks ilgas įrašas*):

„Klausikit munes jus ponai ir wisi zmones ir jus bazniczes walditoje uwozoket".

„Tas warps, kurs pyrma karta buwa nulijtas metusy 1804. par storone kunigu Jurgia Ladawiczes ir Jona Rofferding isz afieru parafionu Lackawas bazniczes: o diel parpliszyma isz nauie ira parlijtas Ringos miesty par storone kuniga Adoma Kurszelski.

Altaristas ir filialistas Lackawas isz afieru tos paczios parafies Lackawas ir kitu gieradeju metusy 1838 mienesie rugsiej dieno 30. Ant garbies Diewuj augszcziausiuy ant paszlowinima motinos szvencziauses ir swenta Laurina to warda patrona".

Pone! Duok pakaiu musu dyjnosi! O numyrusems geràdieiems omzyna giwenina dongaus (k) araliestie amen."

Baznyteles vargingas altorius

Pažymėtina, kad šį suskilusį varpą 1838 m. Rygoje perliejo C. F. Schurinas. Šis varpas ir dabar tebėra Leckavoje.

———

*) Įrašo tekstas paimtas iš „Kultūros barų" 1966 m. Nr. 12, 68 psl.

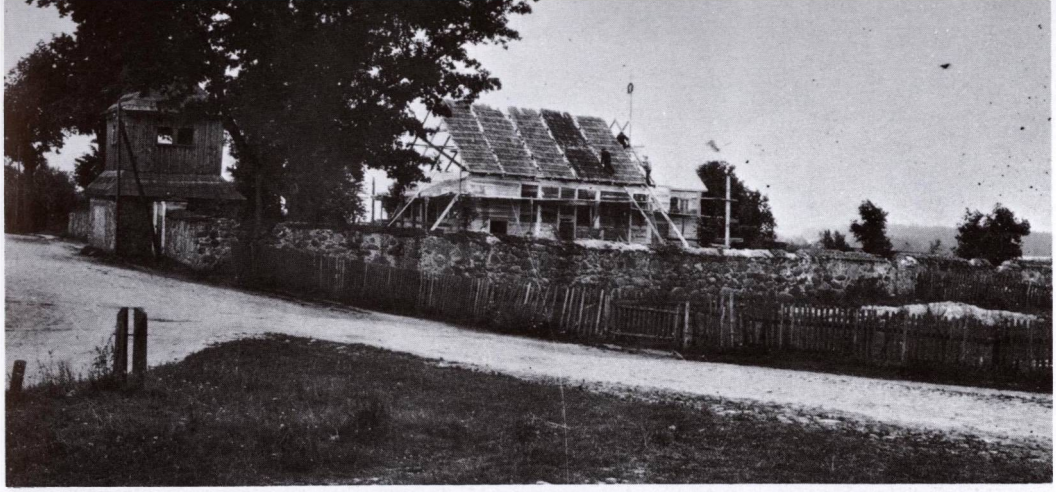

Kairėje — karo gaisro metu išlikusi senoji varpinė, dešinėje — bandoma bažnytėlę atstatyti senoje vietoje

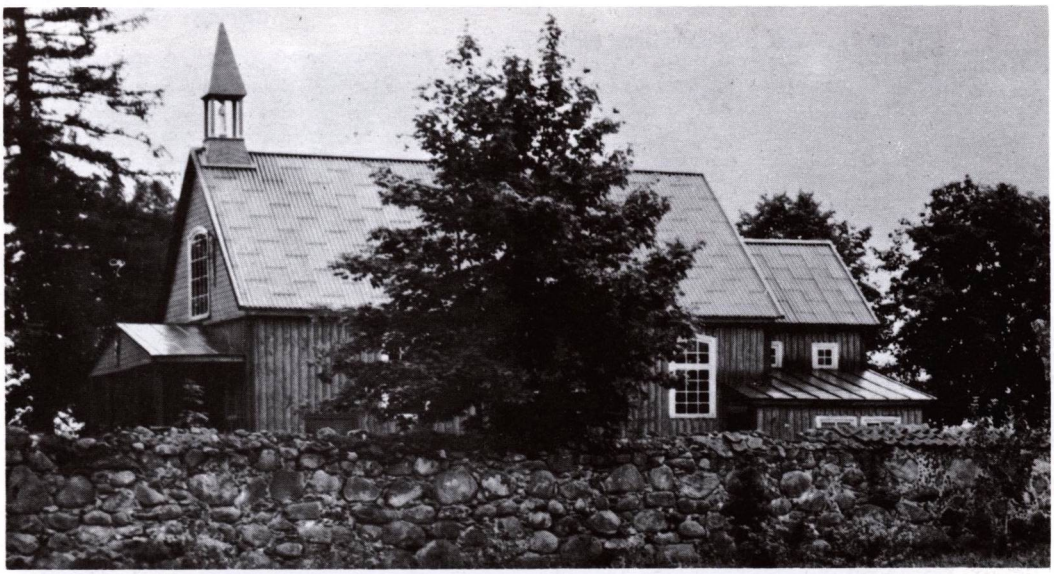

Pokario metais atstatyta Leckavos bažnyčia. 1973 m. nuotrauka

Senoji Leckavos bažnyčia nepriklausomybės metais, Velykų švenčių procesijos metu

Naujoji Leckavos bažnytėlė. 1974 metų nuotrauka

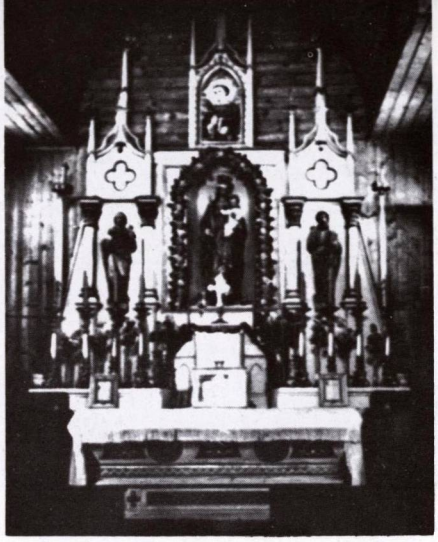

Bažnyčios didysis altorius

Mūrinė koplytėlė prie Leckavos bažnyčios

Velykos Leckavoje 1973 metais. Lietuvaitės katalikės — gėlių barstytojos, paruoštos iškilmėms klebono kun. V. Stirbio rūpesčiu

Nauji kryžiai Leckavos bažnyčios šventoriuje, statyti 1973 metais

Kryžiai Leckavos apylinkėse. 1978 metų nuotrauka

LĖLAIČIAI

Lėlaičių koplyčia

Lėlaičiai senovėje buvo dvaras, apie 3 km nuo Tirkšlių. Vietos kapinaitėse 1880 m. buvo medinė koplyčia, po kuria įruoštame rūsyje palaidotas dvaro savininkas Stripeika. Koplyčia buvo apleista ir sunyko. Jos aukštose sienose buvo 2 eilės langelių, apskritų ir keturkampių.

1933 m. senosios koplyčios vieton pastatyta nauja, mūrinė koplyčia, kartais naudojama pamaldoms.

Lėlaičių koplyčia

LENKIMAI

Šv. Onos bažnyčia

Lenkimų miestelis įsikūręs kairiajame Šventosios upės krante, prie Latvijos sienos, 17 km į pietvakarius nuo Skuodo. Bažnyčia stovi ant kalvos, nuo kurios matosi gražūs vaizdai į Šventosios slėnį ir į Latvijos pusę.

Pirmoji koplyčia Lenkimuose buvo pastatyta apie 1680 m. 1717 m. Vilniaus vaivada pasirūpino jos išlaikymu, o 1734 m. pastatė medinę bažnyčią. XIX a. viduryje ji dar buvo Skuodo filija. 1848 m. parapiečių lėšomis pastatyta nauja, mūrinė bažnyčia, kurią 1881 m. konsekravo vysk. A. Beresnevičius. Lenkimuose buvo 2 altarijos.

Dabartinis bažnyčios pastatas mūrinis, su stambiu žemu bokštu. Originalios arkinės durys ir joms atliepiantis platus arkinis langas viršuje.

Šventorius aptvertas mūrine tvora. Greta bažnyčios yra sena dviaukštė varpinė, kurios apatinė dalis — akmens mūro, viršutinė — plytinė. Viduje 3 altoriai, puošni sakykla, klausykla ir kiti gražūs įrengimai.

Prie Lenkimų bažnyčios išpuošimo prisidėjęs ir Simanas Daukantas. Bažnyčios šventoriuje palaidota jo motina Kotryna Daukantienė, mirusi 1847 m. S. Daukantas nupirkęs Lenkimų bažnyčiai Švč. M. Marijos, Angelo apreiškimo ir šv. Jurgio paveikslus, apmokėjęs galinio altoriaus įruošimo sąskaitas.

Dar 1972 m. Lenkimų bažnyčioje buvo: Švč. M. Marijos apreiškimo paveikslas (XVIII a., drobė, aliejus), altorėlis su Nukryžiuotojo skulptūrine grupe ir Pietos skulptūra (1884 m., medis, stiklas), XVIII a. pabaigos šv. Onos paveikslas, 1831 m. dail. F. Šatkevičiaus piešta bažnyčios fundatoriaus Bonaventūros Mažonavičiaus portretas, to paties dailininko Nežinomo dvasininko portretas. Taip pat buvo 3 senos (1818, 1842, 1845 m.) medinės, geležimi kaustytos skrynios.

Lenkimuose dar buvo išlikusi reta stulpinė varpinė, atviromis sienomis, su pailgu dvišaliu stogu.

Šventoriuje yra koplytėlė su ornamentuotu kryželiu ir Kristaus prie stulpo skulptūra (XX a. pradžia, medis, geležis).

Kapinėse yra koplytėlė su Švč. M. Marijos skulptūra (XX a. pradžia, medis), koplytėlė su Marijos, pamynusios žaltį, medinė skulptūra, su šv. Uršulės ir šv. Kazimiero paveikslais. Yra ir senų, įdomių kryžių.

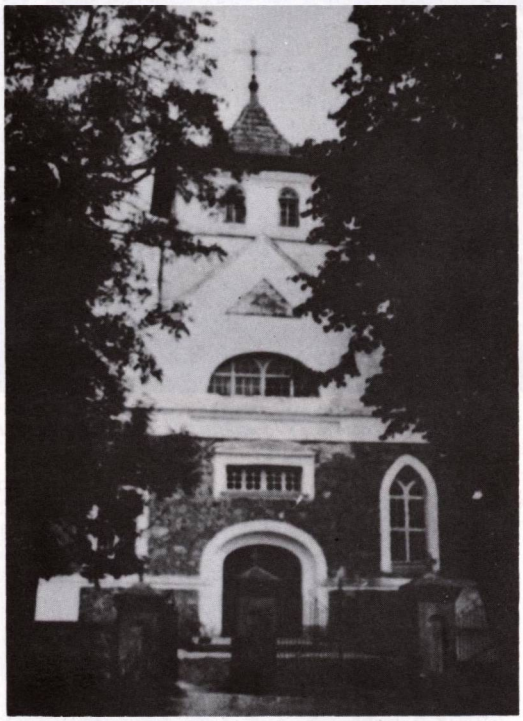

Lenkimų bažnyčia iš priešakio ir šventoriaus vartai

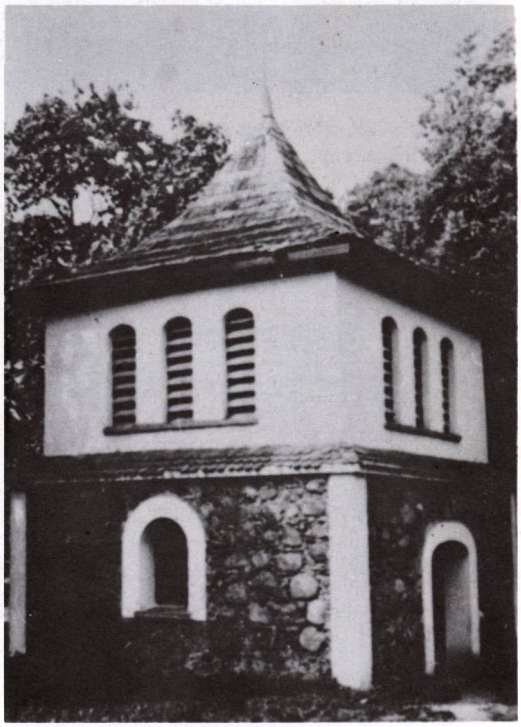

Varpinė. 1974 metų nuotraukos

Lenkimų bažnyčios altoriai ir sakykla. 1974 metų nuotraukos

Senoji, primityviškų būdu statyta Lenkimų medinė varpinė

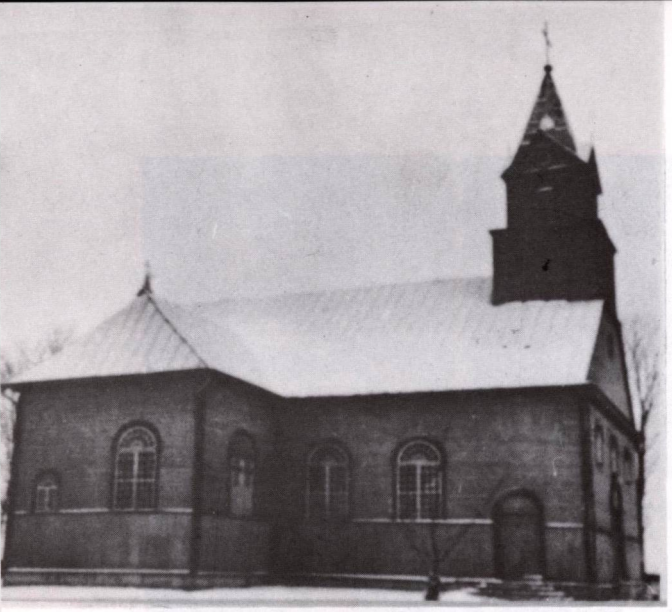

Lieplaukės bažnyčia 1974 metais

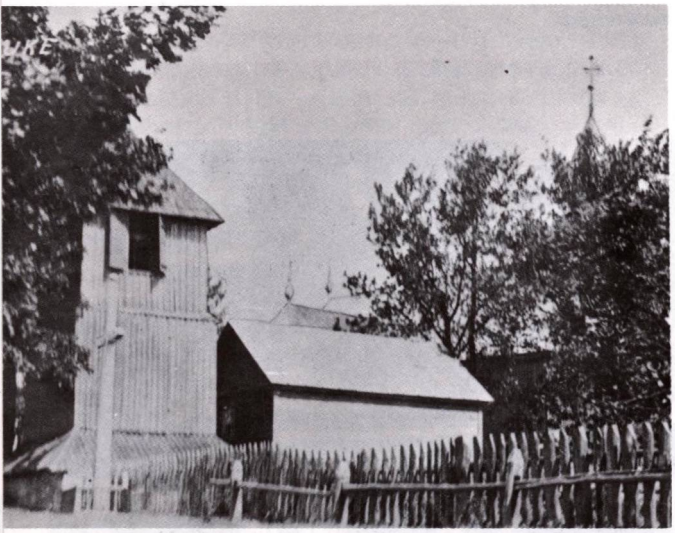

Varpinė

LIEPLAUKĖ

Šv. Jurgio bažnyčia

Lieplaukės miestelis įsikūręs prie Lušinės upelio, 9 km į pietvakarius nuo Telšių.

Vysk. M. Valančius ŽV rašo, kad XVI a. pradžioje „Markus iš Viterbios (Žemaičių) vyskupui užrašė ir amžinai atidavę Lieplaukę". Vyskupai ją ir valdė tol, kol rusų valdžia nusavino bažnytinius turtus.

Vysk. Stanislovas Kiška 1621 m. pastatė koplyčią, kuri buvo Alsėdžių filija. 1861 m. parapiečių lėšomis pastatyta nauja medinė bažnyčia, kurią 1882 m. konsekravo vyskupas A. Beresnevičius. I pasaulinio karo metu ji buvo vokiečių apiplėšta — išvežti 2 didžiuliai varpai.

Lieplaukės parapija priklauso Telšių dekanatui.

Bažnyčios pastatas medinis, su bokšteliu priešakinėje stogo dalyje. Viduje 6 puošnūs altoriai, graži sakykla, klausykla, vargonai. Bažnyčioje taip pat yra išlikę pažymėtinų meno bei kulto dalykų: XVII a. metalinė taurė, XVIII a. metalinis baroko-rokoko relikvijorius, XVIII a. paveikslas „Marija Krikščionių globėja" (aliejus, drobė, metalas), Jėzaus krikšto paveikslas, pieštas drobėje 1781 m., medinis XX a. altorėlis su bareljefais, XVIII a. šv. Petro medinė skulptūra, to paties laikmečio šv. Povilo medinė skulptūra, XIX a. pabaigos medinė skulptūrinė Nukryžiuotojo grupė, šventoriaus vartuose yra XIX a. geležinis ornamentuotas kryžius. Pažymėtini reti XIX a. 3 šilkiniai arnotai ir kiti dalykai.

Prie bažnyčios stovi kukli medinė varpinė su uždaromis skardininko angomis. Lieplaukėje buvo ir altarija.

Bažnyčios altoriai. 1974 m. nuotraukos

Lomių bažnyčia

LOMIAI

Filijinė bažnyčia

Nedidelis Lomių bažnytkaimis yra prie Šunijos upelio, 7 km į vakarus nuo Batakių. D. Lietuvos kunigaikštijos laikais čia buvo dvaras ir kaimas.

1766 m. Lomių dvare pastatyta pirmoji, medinė koplyčia, vėliau Lomiai išaugo į bažnytkaimį. Lomių bažnyčia buvo Batakių filija. Priklauso Tauragės dekanatui.

Dabartinis bažnyčios pastatas nedidelis, medinis, nežinia kada statytas, su mažu bokšteliu ant stogo. Viduje 4 altoriai.

Bažnyčioje yra išlikę įdomių meno bei kulto dalykų: dail. V. Roemeraitės 1936 m. piešta Pieta, 2 ornamentuoti XIX a. geležiniai kryžiai, 2 medinės XX a. pradžios Nukryžiuotojo skulptūros ir kt.

Lomių varpinė medinė. Joje yra 1830 m. Kristaus Nukryžiuotojo medinė skulptūra. Šventoriuje ir kapinėse yra senų, įdomių kryžių.

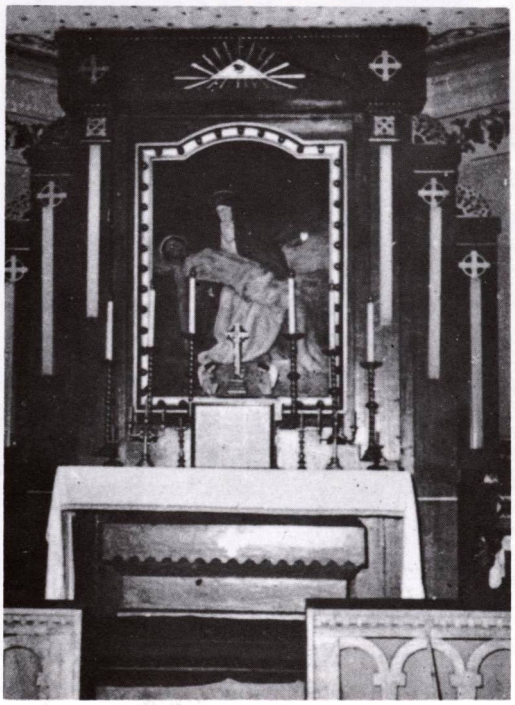

Altorius. 1974 metų nuotraukos

Luokės bažnyčia ir šventoriaus vartai

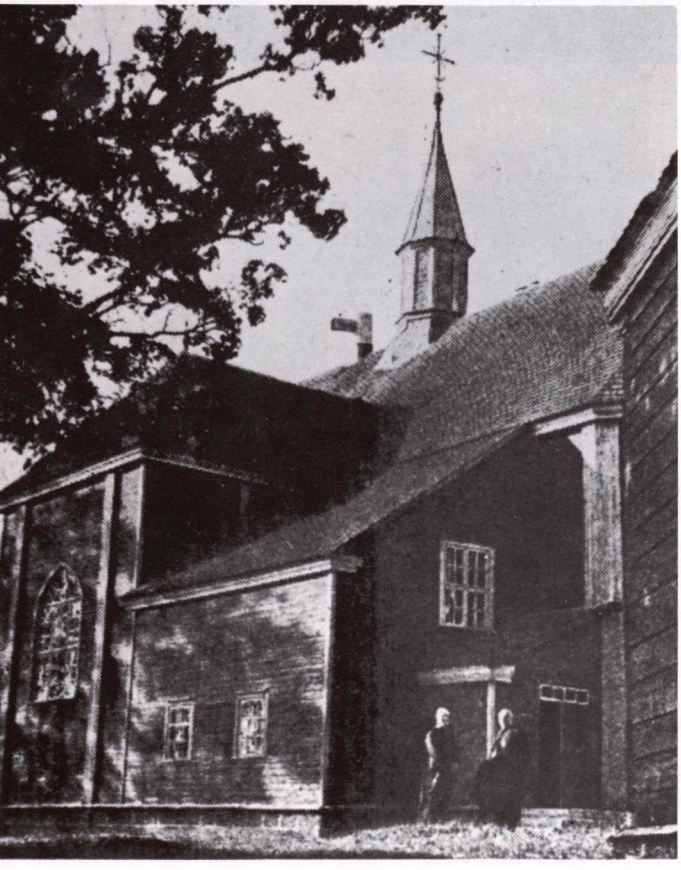

Luokės bažnyčia iš šono. Ad. Valeškos 1938 m. nuotrauka

LUOKĖ

Visų Šventųjų bažnyčia

Luokės miestelis yra 20 km į pietryčius nuo Telšių, Žemaičių aukštumos srityje. Luokės vardas greičiausiai reiškia „lokį" (mešką). Senuose istoriniuose šaltiniuose rašoma Lukni arba Lukniki.

Luokė istoriškai žinoma nuo XIV a. pabaigos. Kai Žemaičių krikšto metu Vytautas įsakė pastatyti 8 bažnyčias, viena iš jų buvo Luokėje. Tai rodo, kad tada Luokė buvo svarbesnis punktas.

Pirmoji bažnyčia pastatyta 1416—1417 m. D.L.K. Vytauto ar kieno kito, jo pavesto. Manoma, kad ji buvo keletą kartų atstatyta: XVI a. antroje pusėje ir 1744 m. Ją atstatė vysk. Jonas Lopacinskis. 1841 m. parapiją aptarnavo 4 kunigai, jai priklausė 7 valakai žemės ir 15 baudžiauninkų, buvo 7.668 parapiečiai. Parapija priklauso Varnių dekanatui.

Dabartinė bažnyčia statyta 1744 m., taigi senas ir įdomus medinės architektūros paminklas, su kryžminio plano nava. Bažnyčioje yra senų meno bei kulto dalykų. Šventoriuje stovi 2 įdomūs koplytstulpiai: vienas jų — 1902 m. skulpt. Kazimiero Mackaus akmens ir medžio su šv. Roko ir Angelo skulptūromis, antras — su XX a. pradžios Švč. M. Marijos Maloningosios medine skulptūra.

Luokės bažnyčios interjeras ir didysis altorius. 1976 m. nuotrauka

1977 m. Luokės bažnyčia atšventė savo 200 metų sukaktį. Iškilmių metu pamokslą sako kun. Leonas Šapoka

Luokės špitolė

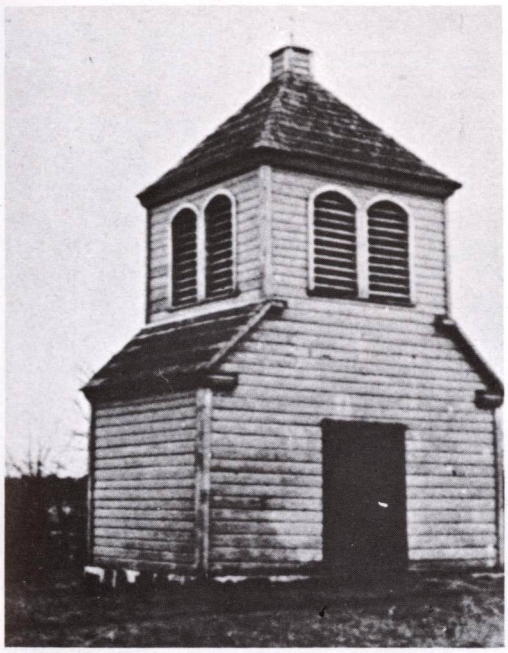

Luokės varpinė

Prie bažnyčios yra sena sena, įdomi dviaukštė medinė varpinė, apkalta iš lauko pusės gulsčiomis lentomis. Šventorius aptvertas sena mūro siena. Kapinėse yra 1819 m. statyta koplyčia — Dievo Apvaizdos oratorija.

Buv. Biržuvėnų dvare, 4 km į vakarus nuo Luokės, tebėra 1764 m. statyta koplyčia pamaldoms, kurioje yra meniškų drožinių. Biržuvėnuose yra išlikęs įdomus 1764 m. koplytstulpis.

Mūrinė koplytėlė buv. Biržuvėnų dvare, 2 km nuo Luokės, prie kelio. Ją pastatė dvarininkas Gurskis savo žuvusio giminaičio — invalido atminimui

Skenduolių kryžius prie Virvytės upės, netoli Biržuvėnų. 1979 m. nuotrauka

Senoji Mažeikių medinė bažnyčia (vėliau nugriauta)

MAŽEIKIAI

Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia

Mažeikių miestas yra pats šiauriausias nepriklausomos Lietuvos apskričių miestas, įsikūręs lygioje ir pelkėtoje vietoje, prie Ventos upės, 100 km į šiaurę nuo Klaipėdos, 369 km į šiaurės vakarus nuo Vilniaus. Tai naujas miestas, nes jo amžius siekia tik kiek daugiau kaip 100 metų. Vietovė atsirado ryšyje su geležinkelio linijų pravedimu 1868—1872 m., kada susidarė sąlygos kurtis darbininkams bei naujakuriams.

R. katalikų parapijos steigimas vyko labai sunkiai, nes carinė rusų administracija stengėsi miestą surusinti ir jį rusais kolonizuoti. Vis dėlto 1902—1904 m. keletas vietos katalikų savo rizika pastatė didžiulius namus neva kepyklai, kuriuos pavertė koplyčia — Viekšnių filija. Iš pradžių aptarnavo ją atvažiuojantis kunigas. Po 1905 m. revoliucijos Mažeikiai gavo nuolatinį kunigą — kleboną. Filijinei bažnyčiai suteiktos parapijos teisės. Bažnyčios pastatui pristatyti bokšteliai su kryžiais. Veikiai ši bažnyčia pasidarė per maža ir todėl 1936 m. kitame miesto gale parapiečiai pastatė naują mūrinę bažnyčią. Šis pastatas buvo suprojektuotas žinomo Lietuvos architekto Vytauto Žemkalnio, to meto moderniu stiliumi. Konsekravo vysk. Justinas Staugaitis.

Kita dalis katalikų susiremontavo senąją bažnyčią ir išsirūpino, kad joje būtų laikomos pamaldos.

Trečia mažytė bažnytėlė perdirbta iš 1899 m. statytos cerkvės ir buvo skirta moksleiviams.

Senoji Mažeikių bažnyčia, norint apgauti rusų administraciją, buvo statoma gyvenamo namo išvaizdos

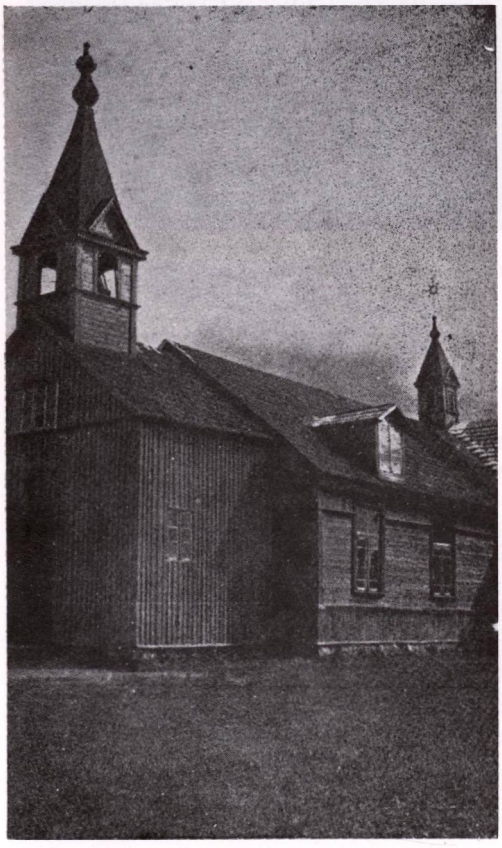

Senosios bažnyčios detalė

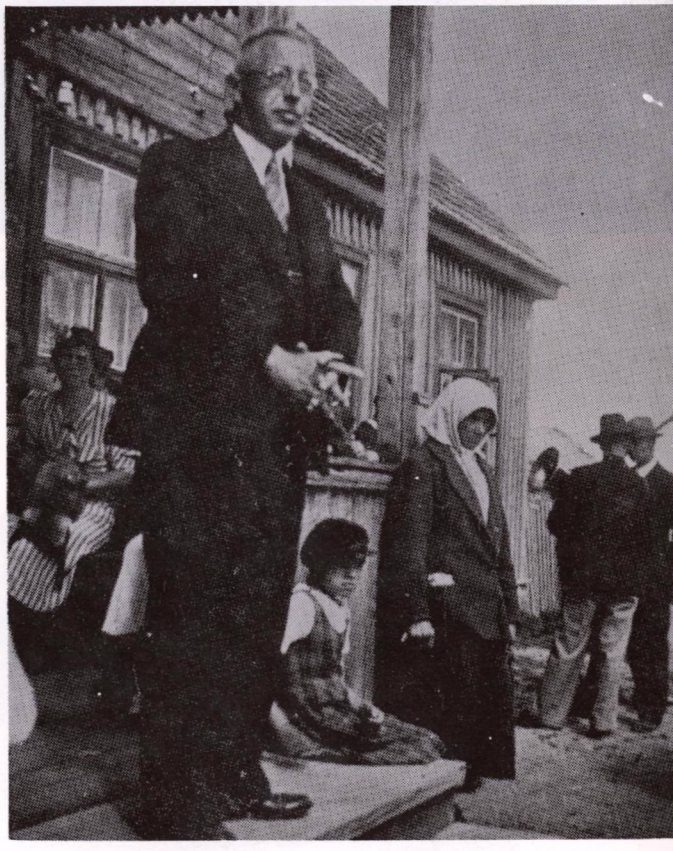

Mažeikių parapijos špitolė 1931 m. Prie jos stovi ilgametis vargonininkas Pukelevičius

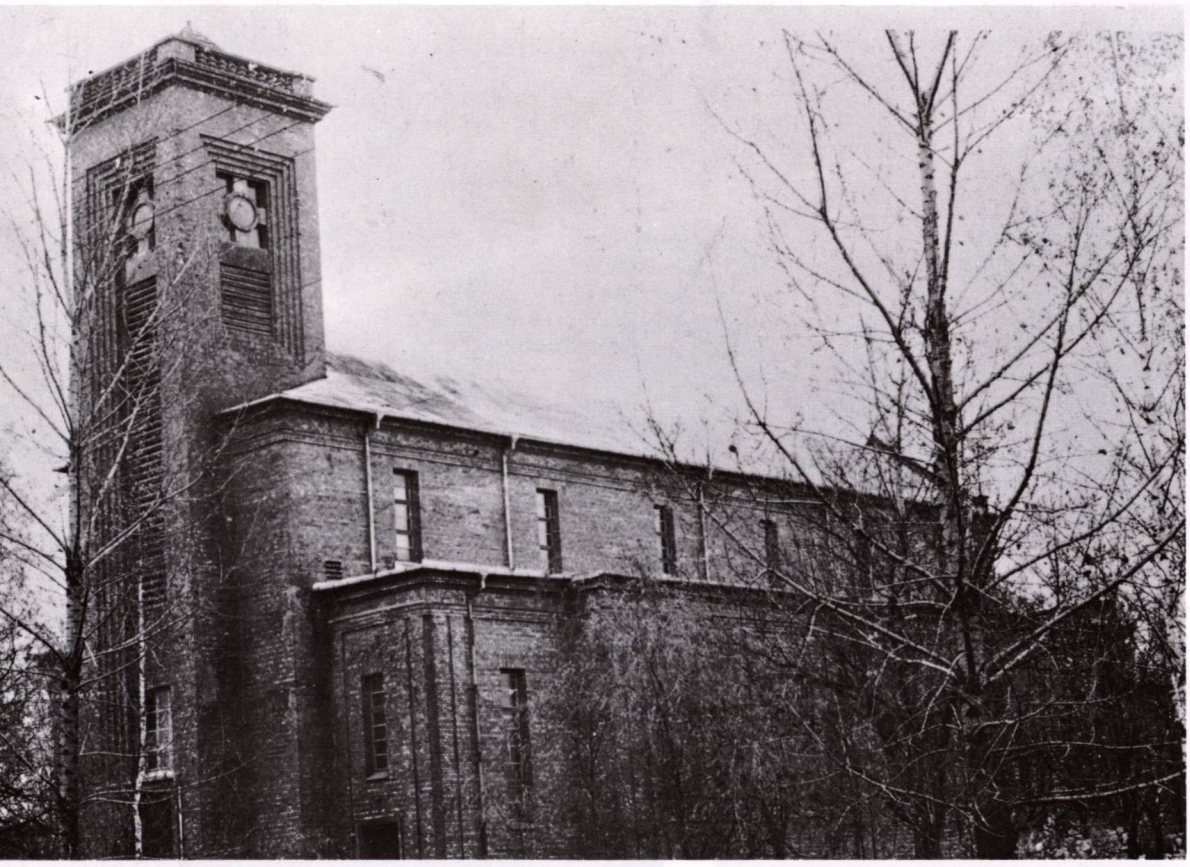

Dabartinė Mažeikių bažnyčia. 1978 m. nuotrauka

Po II pasaulinio karo Mažeikiuose veikia tiktai viena Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia. 1902—1904 m. statyta medinė bažnyčia buvo okupantų uždaryta, jos bokštas nugriautas, langai lentomis užkalti. Ji buvo pripažinta „pavojinga naudoti kulto reikalams", ruošiamasi pastatą nugriauti.

Liet. Katalikų Bažnyčios Kronikoje (Nr. 32, 1978) buvo paskelbta korespondencija iš Mažeikių, kurioje nurodoma, kad Mažeikių parapijos tikintieji (apie 30.000) nekartą esą kreipęsi į atitinkamas institucijas, nurodydami, kad padėtis nenormali: „Bažnyčia neremontuojama, apleista. Bažnyčioje nėra nė vieno jauno choristo, nei patarnautojo. Procesijoje vėliavas neša vien seni vyrai, o gėles barsto senutės". Jaunimas esąs neprileidžiamas prie altoriaus, o jaunos mergaitės — adoruotojos išvaikomos. Vaikai esą arba visiškai nekatikizuojami, arba prileidžiami prie pirmosios komunijos be paruošimo, net jų neklausus.

Mažeikių bažnyčioje yra XIX a. medinė Pietos skulptūra. Tebėra išlikęs senosios medinės bažnyčios pastatas.

Mažeikių kapinėse, be kitų paminklų, yra pora įdomių XIX a. pabaigos medinių koplytėlių su Marijos Maloningosios skulptūromis.

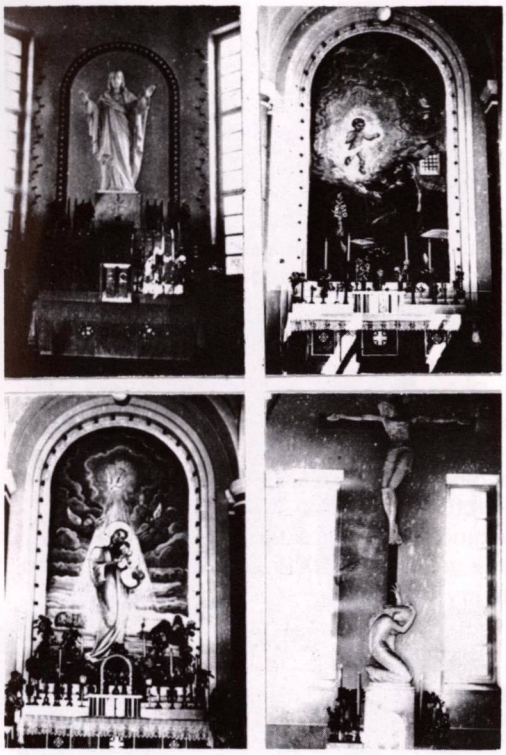

Bažnyčios altoriai. 1974 m. nuotraukos

Mažeikių bažnyčia 1936.VII.13

Buv. senosios Mažeikių medinės bažnyčios pastatas 1978 metais

MEDINGĖNAI

Švč. Trejybės bažnyčia

Medingėnų miestelis yra dešiniajame Minijos krante, 22 km nuo Telšių. Vietovės vardas kildinamas nuo medės žodžio (medėmis žemaičiai girias vadino). Anksčiau vietovė buvusi Medimge vadinama.

Vietovė istoriškai pirmą kartą paminėta 1253 m. ordino ir Kuršo vyskupo žemių dalybų akte. Medingėnai ten Nedinga vadinami.

D. Lietuvos kunigaikštijos laikais čia buvo kunigaikščio dvaras, kurį nuo 1527 m. valdė Žemaičių seniūnas Stanislovas Kęsgaila.

1671 m. pastatyta pirmoji, medinė bažnyčia. Iš pradžių ji buvo Žarėnų parapijos filija. 1902 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. 1913 m. Medingėnai tapo parapija. Priklauso Telšių dekanatui.

Medingėnų bažnyčia su dviem bokštais, kurie, lygiai kaip ir kitos dalys, gražiai architektūriškai išaugusios iš viso pastato. Tebėra išlikusi įdomi varpinė.

Bažnyčios viduje yra pažymėtinų meno ir kulto dalykų: XX a. pradžios skulpt. Boleslovo Balsukevičiaus gipsinė Jėzaus Nukryžiuotojo skulptūra, XIX a. medinės skulptūros: šv. Jonas Nepomukas, šv. Kazimieras, dvi Jėzaus Nukryžiuotojo medinės skulptūros, gražaus darbo procesijų kryžius.

Bažnyčioje dar yra 1862 m. liejimo žalvarinis varpas, varpinėje — 2 XIX a. Trimituojančių angelų skulptūros, šv. Kazimiero medinė skulptūra, XIX a. pabaigos medinė skulptūrinė Jėzaus Nukryžiuotojo grupė, 2 medinės apaštalų skulptūros. Kapinių koplyčioje yra gražus XIX a. geležinis ornamentuotas kryžius.

Medingėnų bažnyčia. 1974 m. nuotrauka

Kristaus krikštas. Religinė skulptūra Medingėnuose

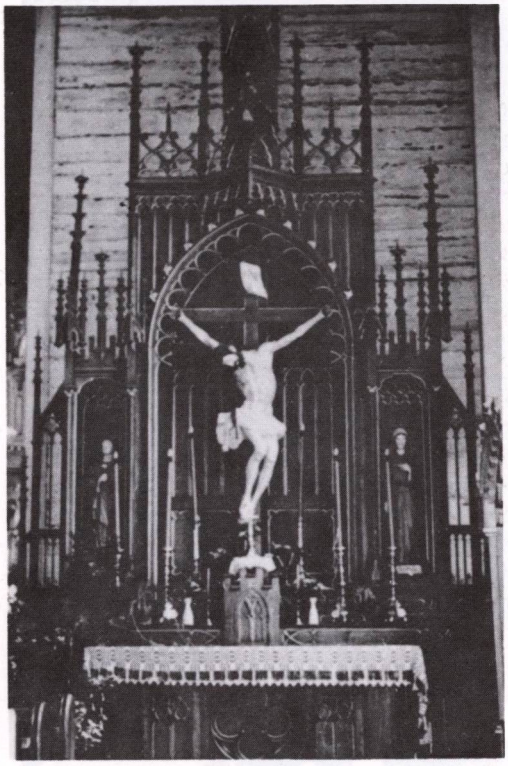

Medingėnų bažnyčios altoriai
1974 m. nuotraukos

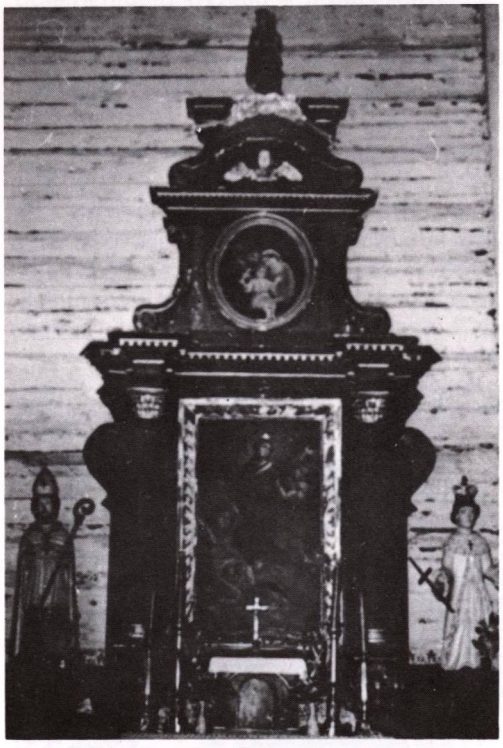

MICAIČIAI

Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčia

Nedidelis Micaičių bažnytkaimis yra Pavenčių cukraus fabriko rajone, 4 km į pietus nuo Kuršėnų. Netoli teka Venta.

Arti Micaičių buvo Ketūnų dvaras. Jo savininkas Poklevskis-Kozela 1808 m. pastatė medinę bažnytėlę, kuri buvo Kuršėnų parapijos filija. 1901—1902 m. Micaičių filialistu buvo kun. Juozas Tumas-Vaižgantas, kuris bažnytėlę atnaujino.

I pasaulinio karo metu ji sudegė, bet vėliau buvo atstatyta. Priklausė Kuršėnų dekanatui.

Micaičių bažnyčios nebėra pokario metais veikiančiųjų bažnyčių sąrašuose.

Mykoliškių bažnyčia ir šventoriaus vartai 1943 metais

Bažnyčia 1974 metais

Didysis altorius ir varpinė

MYKOLIŠKĖS

Šv. Juozapo bažnyčia

Mykoliškių bažnytkaimis įsikūręs prie mažyčio Juodupio upelio, 18 km į pietryčius nuo Kretingos.

Mykoliškių dvaras ir to paties vardo kaimas buvo unijinės Lietuvos laikais. 1911 m. gen. Liucijus Bronišas čia pastatė medinę bažnyčią, kuri buvo Gargždų parapijos filija. 1926 m. Mykoliškės virto parapija. Priklauso Rietavo dekanatui. Po II pasaulinio karo nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Gargždų klebonas.

Bažnytėlės pastatas surėstas iš didelių apvalių sienojų, su vienu bokšteliu, apkaltas stačiomis lentomis. Viduje 4 altoriai.

Greta bažnyčios stovi trijų tarpsnių varpinė su langeliais viršutiniame tarpsnyje.

Bažnyčios altoriai ir vidus. 1974 m. nuotraukos

MITKAIČIAI

Švč. Mergelės Marijos bažnyčia

Nedidelis bažnytkaimis yra 6 km į rytus nuo Nevarėnų.

Vietovė, kaip rodo archeologiniai radiniai, buvo gyvenama jau prieš Kristaus laikus. Unijinės Lietuvos laikais Mitkaičiai buvo Juozapavos dvaro palivarkas. Mitkaičiai minimi 1654, 1677. ir kitų metų Telšių teismo aktuose.

Bažnyčia čia pastatyta 1829 m. Jos dabartinis pastatas medinis, apkaltas išilginėmis lentomis, su mažu bokšteliu. Priklauso Telšių dekanatui. Pokario metais nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Pievėnų klebonas.

Mitkaičių bažnytėlėje yra užsilikę pažymėtinų meno ir kulto dalykų, jų tarpe 1802 m. Jėzaus Nukryžiuotojo paveikslas, įdomaus darbo XVIII a. pabaigos 2 šilkiniai arnotai.

Pažymėtini 2 žalvariniai varpai: vienas iš XVIII a. II pusės, antras — 1858 m., lietas J. S. Seebade.

Bažnyčios šventoriuje yra XIX a. plytų mūro, medžio ir geležies koplytstulpis su ornamentuotu kryželiu ir Jėzaus Nazaretiečio skulptūra.

Kiek kitoks medinis koplytstulpis 1922 m. buvo pastatytas T. Urbonavičienės sodyboje. Prie Mitkaičių — Pievėnų kelio yra 1955 m. statyta medinė koplytėlė su šv. Jono Nepomuko skulptūra. O prie kelio Telšiai—Nevarėnai yra XIX a. pabaigoje padirbta, prie medžio prikalta koplytėlė su šv. Jurgio skulptūra.

Mitkaičių bažnyčia, statyta 1829 metais

Mūrinė ir medinė koplytėlės

Altorius. 1974 metų nuotraukos

Mosėdžio bažnyčia, statyta 1783 metais. Dešinėje — senas akmens mūro malūnas. Dabar atremontuotas ir skiriamas užeigai nakvynės namams. 1977 metų nuotrauka

MOSĖDIS

Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia

Mosėdis yra 40 km į šiaurės vakarus nuo Kretingos, 13 km į pietus nuo Skuodo. Vietovė įsikūrusi prie Bartuvos upės, apie 15 km nuo Latvijos sienos.

Istoriškai Mosėdžio vardas pirmą kartą paminėtas 1253 m. kryžiuočių raštuose. Lietuvos valstybės kūrimosi laikais ši vietovė priklausė Ceklio sričiai, kuri XIII—XV a. buvo retai gyvenama. Tada čia buvo didžiuliai miškai. Gyvenimas pradėjo reikštis tik XVI—XVII a., kai miškai buvo kertami, kūrėsi naujos sodybos.

Tais laikais parapijų čia buvo retai, tad 1551 m. Žemaičių vyskupas Vaclovas Viežbickis čia pastatė pirmąją, medinę bažnyčią, o Užvenčio seniūnas Kasperas Bilevičius ją aprūpino. Parapijos ribos tada buvo labai plačios, siekė Kuršą ir Baltijos jūrą. 1780—1783 m. pastatyta nauja, mūrinė vėlyvojo baroko stiliaus bažnyčia. Joje pagrindinės navos susikryžiuoja, šonuose žemesnės.

Parapija priklauso Skuodo dekanatui.

Įdomūs seni trijų angų šventoriaus vartai su barokinėmis volintomis ir niša. Šventorius apvestas aukšta mūrine tvora. Viduje yra 4 labai puošnūs altoriai, graži sakykla su šv. Mykolo Arkangelo statula. Pažymėtini meno ir kulto dalykai: Švč. M. Marijos dangun ėmimo paveikslas (XIX a., aliejus, drobė), Angelo pasveikinimo paveikslas su įdomiu aptaisu, šv. Mykolo Arkangelo paveikslas ir jo XIX a. metalinis aptaisas; šventoriaus vartuose yra gražaus darbo XIX a. medinė skulptūrinė šv. Mykolo Arkangelo grupė.

Mosėdžio varpinėje yra 2 seni žalvariniai varpai. Vienas jų — 1816 m., lietas Jono Hartmanno, antrasis — 1729 m., lietas Andriaus Dorlingo Karaliaučiuje.

Mosėdžio kapinėse yra 1845 m. statyta mūrinė koplyčia su mediniu keturių kolonų portiku.

Erslos kaime, Mosėdžio parap., buvo medinė koplyčia, savo metu nutapyta dail. Adomo Galdiko.

Dar pažymėtina, kad paskutinis Žemaičių vyskupijos ordinaras vysk. Pranciškus Karevičius (1861—1945) yra mosėdiškis. Jo vardu buvo 1936 m. pavadinta ir paties arkivyskupo pašventinta Mosėdžio pradžios mokykla. Tokiu tai būdu nepriklausomos Lietuvos Švietimo ministerija pagerbė šį kilnų Ganytoją.

Mosėdžio bažnyčios altoriai ir sakykla

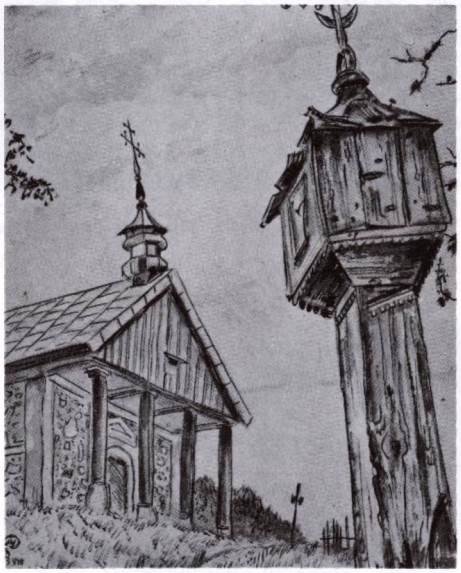

Koplyčia ir koplytėlė. M. Dobužinskio piešinys (tušas)

Šventoriaus vartai. A. Valeškos 1938 m. nuotrauka

Naujosios Mosėdžio mokyklos šventinimo iškilmės 1936 m. gegužės mėnesį. Šventinimo apeigas atlieka ark. Pr. Karevičius, kurio vardu mokykla buvo pavadinta

NARVYDŽIAI

Švč. Mergelės Marijos kapinių koplyčia

Narvydžių kaimas yra 3 km į šiaurės rytus nuo Skuodo, Latvijos pasienyje. Per kaimą teka Apšės upelis. 1923 m. kaime buvo 148 sodybos ir 741 gyventojas. Dabar čia kolchozo centras. 1959 m. buvo 563 gyventojai.

Kaimo kapinių viduryje buvo nežinia kada ir kieno statyta koplyčia. Pastaraisiais metais buvo sumenkusi, apkerpėjusiu stogu.

Narvydžių kapinėse ir kaime yra pažymėtinų meno ir kulto dalykų: XX a. pradžios medinė koplytėlė su Pietos skulptūra, kita koplytėlė su Pietos paveikslu, XX a. pradžios granito koplytėlė, koplytėlė su šv. Jono Nepomuko medinėmis skulptūromis, iš plytų

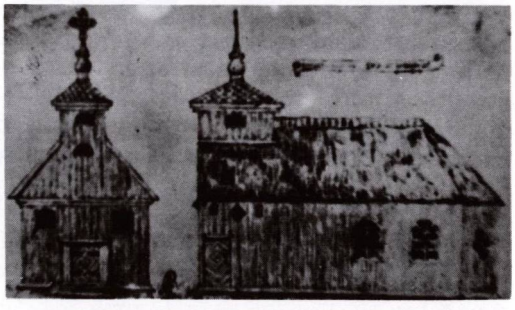

Narvydžių kaimo koplyčia

mūro ir medžio XX a. pradžioje pagaminta koplytėlė su Švč. M. Marijos, šv. Jono Nepomuko ir Nežinomo šventojo skulptūromis. 1960 m. ji buvo atnaujinta.

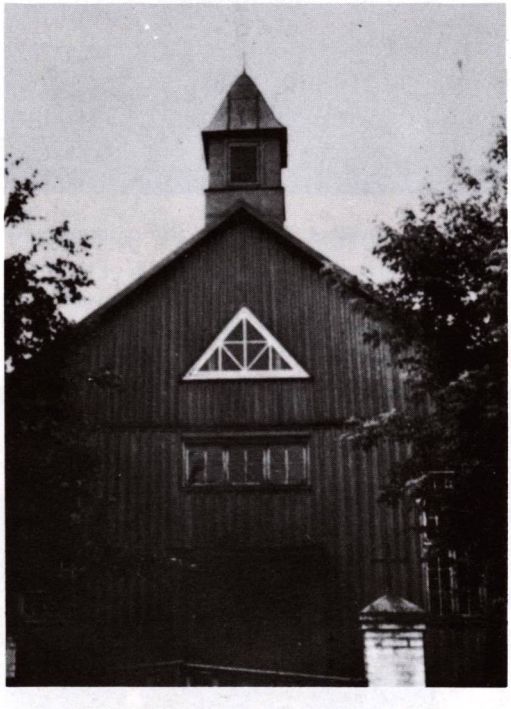

Nemakščių bažnyčia. 1974 m. nuotrauka

NEMAKŠČIAI

Švč. Trejybės bažnyčia

Nemakščių miestelis yra 5 km nuo Viduklės geležinkelio stoties, 13 km nuo Skaudvilės.

Istoriškai vietovė sena, minima 1386 m. kryžiuočių kelių aprašymuose ir vadinama Namaxte vardu. Minimas prie Nemakščių esantis ežeras ir Šventasis miškas, kurio mūsų laikais ir pėdsakų nebėra. 1590 m. minimas Nemakščių miestelis. XVI a. Nemakščių dvaras su miesteliu priklausė Viduklės apskričiai.

Pirmoji R. katalikų koplyčia pastatyta apie 1590 m. Ji tada nuolatinio kunigo neturėjo, retkarčiais aptarnavo Viduklės kunigas. Medinę bažnyčią čia pastatė Žemaičių seniūnas Jeronimas Valavičius. 1636 m. karalius Vladislovas Vaza ją aprūpino žeme ir kitais turtais. Jai sudegus, buvo atstatyta po 1780 m. 1814 m. vėl sudegė. Atstatyta 1826 m. 1881—1882 m. pastatyta nauja bažnytėlė.

II pasaulinio karo metu bažnyčia sudegė. Dabartinė bažnytėlė kukli, lentinėmis sienomis, su mažu bokšteliu. Turi 3 altorius.

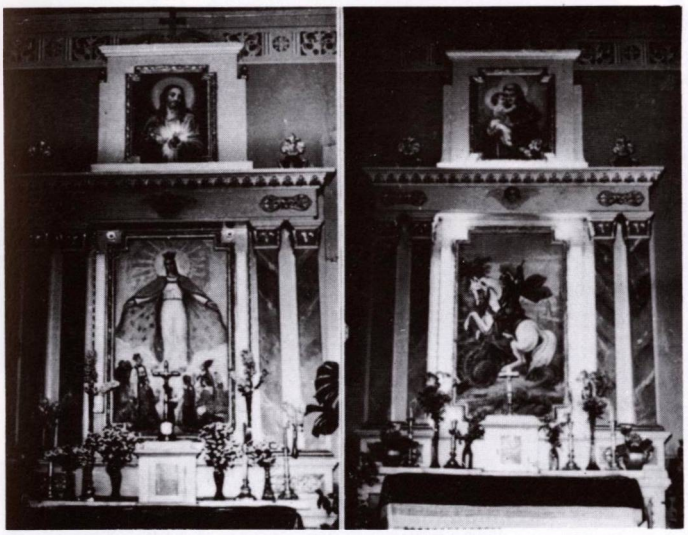

Nemakščių bažnyčios altoriai

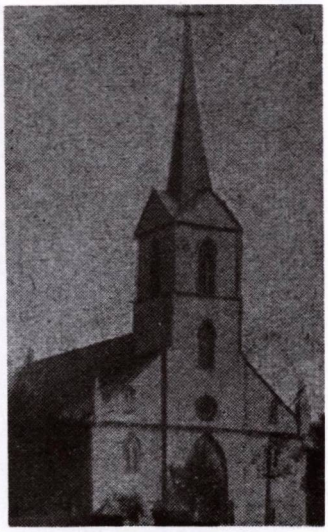

Nemakščių bažnyčia, sudeginta II pasaulinio karo metu

Mūrinė koplytėlė Nemakščiuose

Nemakščių Šv. Jonas Krikštytojas

NERIMDAIČIAI

Šv. Baltramiejaus Apaštalo bažnyčia

Nerimdaičių bažnytkaimis yra 10 km į šiaurės rytus nuo Telšių. Unijinės Lietuvos laikais čia buvo dvaras.

1860 m. Kristutis čia pastatė mūrinę bažnyčią, kuri veikė filijos teisėmis. 1923 m. tapo parapija. Priklauso Telšių dekanatui.

Bažnyčios fasadas panašus į klasikinį, turi 4 plokščius piliastrus ir arkines duris. Viršuje keturkampis bokštelis su aštuoniakampiu viršumi.

Bažnyčios viduje pažymėtina sieninė tapyba: dail. K. Bogumilo aliejiniais dažais piešti paveikslai: Apreiškimas, Kristaus dangun žengimas, Švč. M. Marijos dangun ėmimas; girliandų vainikai.

Bažnyčioje yra 2 XIX a. ornamentuoti geležiniai kryžiai. Varpinėje — 1879 m. liejimo I. G. Schwenno gamintas varpas.

Nerimdaičių bažnyčia 1974 metais

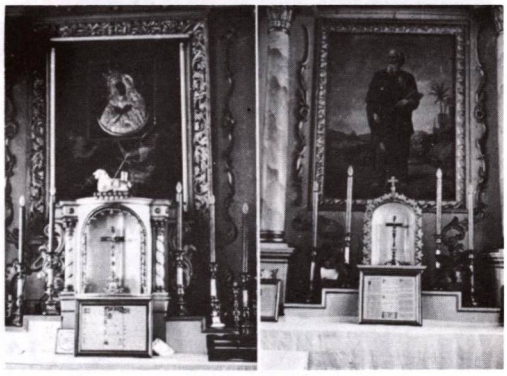

Bažnyčios altoriai

Nerimdaičių bažnyčia 1928 metais. Balio Buračo nuotrauka

Sakykla. 1974 m. nuotraukos

Nevarėnų bažnyčia. 1978 metų nuotrauka

NEVARĖNAI

Šv. Kryžiaus bažnyčia

Nevarėnų miestelis yra 16 km į šiaurę nuo Telšių.

Iki XV a. Nevarėnai buvo kaimas, kuriame 1602 m. grafas Zabiela pastatė medinę bažnyčią, o vysk. M. Giedraitis paskyrė kunigą. Iš pradžių Nevarėnai buvo Alsėdžių, vėliau Telšių filija. Apie 1911 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. Priklauso Telšių dekanatui.

Bažnyčios pastatas apkaltas stačiomis lentomis, su mažu bokšteliu. Viduje dailūs altoriai.

Greta bažnyčios yra sena (XVIII a.) žemaitiška dviaukštė varpinė, kurios apatinė dalis žymiai platesnė už viršutinę. Virš jos durų yra mažas dailus stogelis. Šventorius aptvertas mūrine tvora.

Varpinė

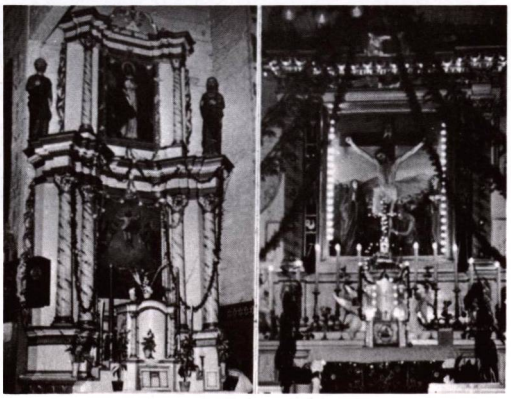

Altoriai. 1974 m. nuotraukos

Notėnų bažnyčia, sudeginta II pasaulinio karo metu

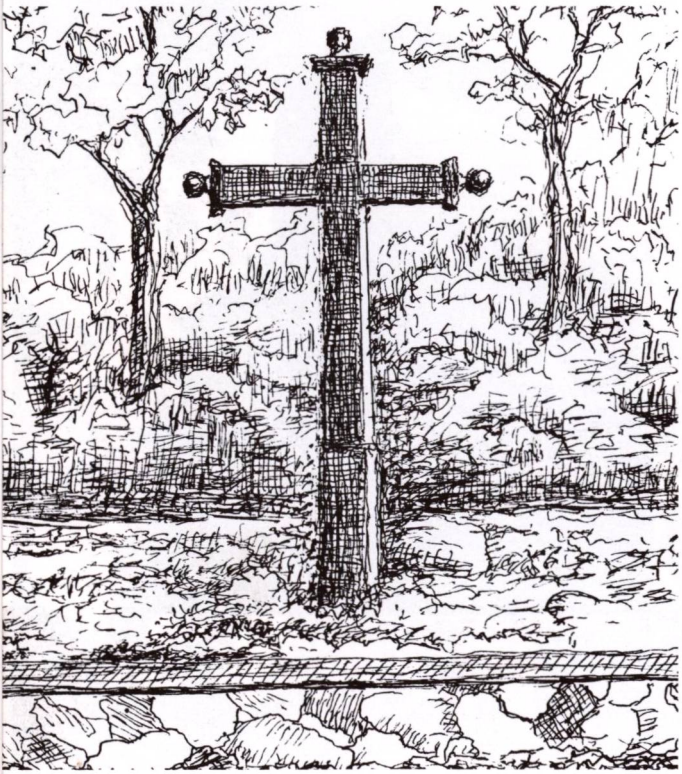

Kryžius, pastatytas buv. Notėnų bažnyčios vietoje. Broniaus Buračo piešinys

NOTĖNAI

Šv. Kotrynos bažnyčia

Notėnų bažnytkaimis išsistatęs prie Notės upelio, 9 km į šiaurės vakarus nuo Platelių.

Istoriškai vietovė žinoma nuo XIII a., minima Ordino dokumentuose, kur vadinama Nateye. Tada Notėnai buvo kaimelis, drauge su kitomis vietovėmis priklausęs Žemaičių seniūnui.

Pirmoji R. katalikų bažnyčia pastatyta P. Gorskio 1789 m. Ji buvo Gintališkės parapijos filija. M. Valančiaus laikais Notėnuose gyvenęs ir pats Gintališkės klebonas.

1906—1909 m. kun. M. Šaikūnas su parapiečiais pastatė naują medinę bažnyčią, kuriai 1929 m. suteiktos parapijos teisės. Priklausė Alsėdžių dekanatui.

II pasaulinio karo metu bažnyčia sudegė. Dabartinis pastatas medinis. Priešakyje du bokštai. Bažnyčia apkalta gulsčiomis lentomis, šventorius aptvertas mūrine tvora.

Notėnų bažnyčioje yra išlikę pažymėtinų meno bei kulto dalykų: XIX a. šv. Petro ir šv. Povilo medinės skulptūros, šventoriuje yra medinė koplytėlė su Pietos ir dviejų angelų skulptūromis; ji pagaminta XIX a., restauruota 1968 m.

Notėnų kapinėse yra XX a. pradžios koplytėlė su Švč. M. Marijos Maloningosios medine skulptūra. Apylinkės kaimuose dar pokario metais buvo išlikę daug įdomių koplytėlių, religinio meno drožinių bei skulptūrų.

Altoriai.
1974 metų nuotraukos

Notėnų kapinės

PAGĖGIAI

Kristaus Karaliaus bažnyčia

Pagėgiai yra prie Klaipėdos—Tilžės geležinkelio linijos ir Gėgės upelio (iš čia ir vietovės vardas), 252 km kiek į šiaurės vakarus nuo Vilniaus. Vietovė pradėjo kilti po 1875 m., kai čia buvo pravesta geležinkelio linija. Nepriklausomybės metais Pagėgiai buvo Lietuvos apskrities miestas.

R. katalikų parapija įkurta 1930—1932 m., pastatyta ir bažnyčia. Po II pasaulinio karo mūrinis bažnyčios pastatas buvo okupacinės valdžios nusavintas. Jame įruošė kino teatrą. Vėliau sumanyta bažnyčią nugriauti. Kai vietiniai gyventojai šio darbo nesutiko atlikti, pastatą nugriovė iš Tilžės atsiųsti rusai kolonistai. Paliktas tik bokštas, prie kurio pristatytas gaisrinės priestatas. Katalikai pamaldas turėdavo nedidelėje kapinių koplytėlėje. 1971 m. baigtas statyti bažnyčiai mūrinis pastatas, su bokšteliu. Yra 3 labai kuklūs altoriai.

Pagėgių parapija priklauso Klaipėdos prelatūrai.

Pagėgių bažnyčia. 1974 metų nuotrauka

Altorius

Pagramančio bažnyčia. 1974 metų nuotrauka

PAGRAMANTIS

Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia

Šis bažnytkaimis yra prie nedidelio Gramančios upelio (iš čia kilęs ir vietovės vardas), 15 km į šiaurę nuo Tauragės.

Unijinės Lietuvos laikais Pagramantis buvo dvaras ir kaimas. Jo savininkas Jonas Dominikas Lopacinskis, Žemaičių vyskupas, 1774 m. pastatė medinę bažnyčią, kuriai XVIII a. pabaigoje suteiktos parapijos teisės. Parapija priklauso Tauragės dekanatui.

Senasis bažnyčios pastatas medinis, kryžminio plano, su nedideliu bokšteliu viršuje. Visi keturi stogų galai nuožulnūs, tad visas pastatas atrodo kaip keturiašlaitis stogas, būdingas žemaičiams. Didysis altorius su 5 skulptūromis yra pagamintas 1773 m.

Bažnyčioje yra pažymėtinų meno ir kulto dalykų: XIX a. I pusės šilkinis, sidabru siuvinėtas arnotas, XIX a. Jėzaus Nukryžiuotojo skulptūra, XVIII a. pabaigos šv. Martyno paveikslas, pieštas drobėje aliejiniais dažais, XIX a. pabaigos medinis procesijų kryžius su Nukrytiuotojo skulptūra. Tebėra išlikęs labai retas ir brangus XVIII a. pabaigos arnotas su Slucko juosta, austa šilko ir metalo siūlais.

Šventoriuje ir kapinėse yra įdomios koplytėlės: su šv. Mykolo Arkangelo medine skulptūra (XIX a.), medine šv. Petro skulptūra (XIX a.), medinis koplytstulpis su Pietos skulptūra (XIX a.); prie šventoriaus medžio buvo prikalta koplytėlė su ornamentuotu kryžiumi ir Pietos skulptūra.

Pagramančio varpinė statyta XIX a.

Didysis altorius

PAJŪRALIS

Šv. Jokimo bažnyčia

Pajūralio bažnytkaimis yra prie Jūros upės kranto (iš čia ir vietovės vardas), 3 km į pietvakarius nuo Kvėdarnos.

R. katalikų bažnyčia įkurta 1509 m. kunigaikščių Radvilų. Spėjama, kad ji buvo atstatyta XVII a. viduryme ir XVIII a. II pusėje. 1893 m. sudegė. 1907 m. pastatyta nauja, mūrinė bažnyčia.

Ilgą laiką Pajūralis buvo Kvėdarnos filija, nuo 1928 m. parapija. Priklauso Rietavo dekanatui.

Bažnyčios pastatas mūrinis, su aukštesniu bokštu, maišyto stiliaus, su gotiškais ir klasikiniais motyvais. Ją statė parapiečiai, remiami grafo Platerio. Šventorius aptvertas tvora.

Bažnyčioje yra 4 altoriai. Pažymėtini meno ir kulto dalykai: skulptūrinė (iš 13 skulptūrų) Trijų karalių grupė (medinė, XIX a.), XIX a. pabaigos Švč. Marijos paveikslas, pieštas drobėje aliejiniais dažais, XX a. pradžios medinė Jėzaus Nukryžiuotojo skulptūra ir kt.

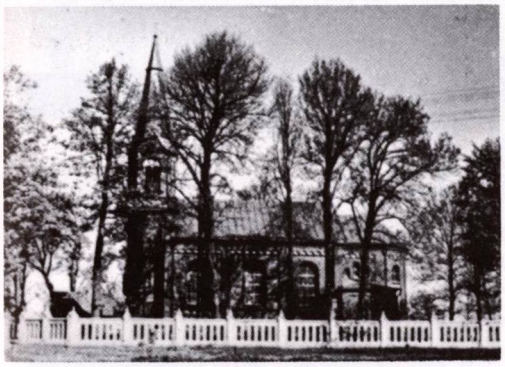

Pajūralio bažnyčia

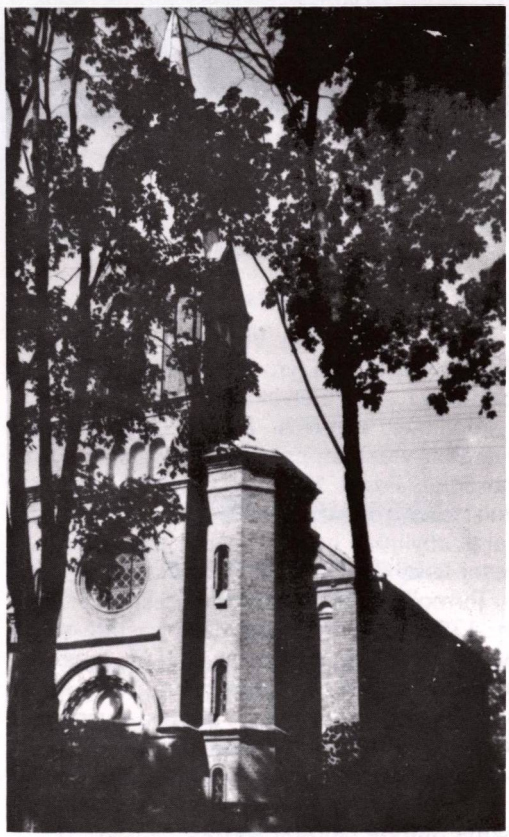

Pajūralio bažnyčia. 1967 metų nuotrauka

Didysis altorius

Pajūrio bažnyčia

PAJŪRIS

Švč. Trejybės bažnyčia

Pajūris, kitaip dar Valavičių arba Žvingių Pajūriu vadinamas, yra kairiajame Jūros upės krante, 11 km į pietvakarius nuo Šilalės.

Unijinės Lietuvos laikais Pajūris buvo dvaras ir valsčius, priklausęs didžiajam kunigaikščiui. Pagal 1517 m. aktus, Pajūris kariuomenės reikalams turėjo duoti 64 arklius. Taigi apylinkė buvo tirštokai gyvenama. Ilgesnį laiką Pajūrį valdė Valavičiai.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatyta 1569 m. 1790 m. grafas Valavičius pastatė naują bažnyčią. 1849 m. parapiečių ji buvo atnaujinta, o vysk. Pr. Karevičius 1919 m. ją konsekravo. Ligi 1912 m. ji buvo Kvėdarnos filija. Priklauso Švėkšnos dekanatui.

Dabartinis bažnyčios pastatas mūrinis, su šešių kolonų portiku ir vienu bokštu. Šventorius mūrine tvora aptvertas.

Bažnyčios viduje yra 5 altoriai. Joje yra pažymėtinų meno ir kulto dalykų: kelios medinės XIX a. skulptūros — Marija, pamynusi žaltį, Pieta, Jėzus Nukryžiuotasis, Marija su Kūdikiu, šv. Antanas, Angelas su žvakide rankoje, ornamentuotas geležinis kryžius.

Bažnyčios šventoriuje yra pora įdomių XIX a. koplytstulpių: vienas jų su ornamentuotu kryželiu, su Marijos, šv. Motiejaus ir Marijos Sopulingosios skulptūromis, antras (restauruotas 1934 m.) — su ornamentuotu geležiniu kryželiu, šv. Elenos ir Kristaus Nukryžiuotojo skulptūromis.

Didysis altorius

Pajūris 1957 metų žiemą

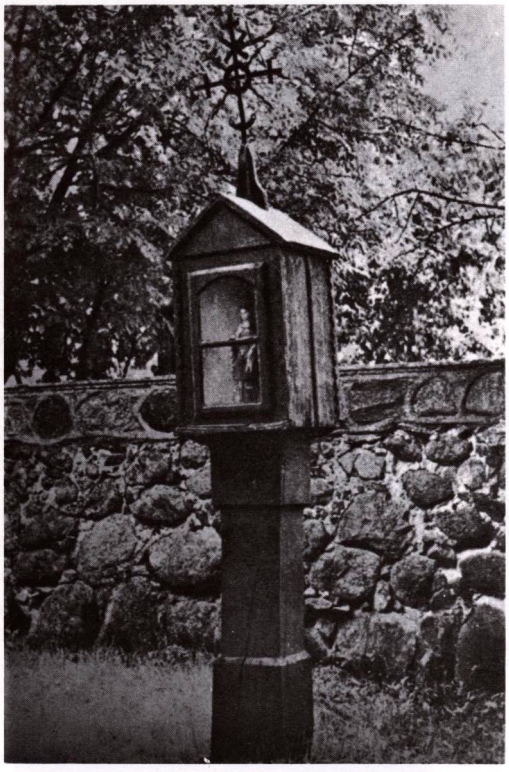

Koplytėlė šventoriuje

PAJŪRIS (Tauragės)

Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo bažnyčia

Tauragės apskrityje yra du Pajūriai. Čia aprašomasis įsikūręs kairiajame Jūros upės krante, 5 km į pietvakarius nuo Tauragės, tad dažnai, norint jį atskirti nuo kito Pajūrio, vadinamas Tauragės Pajūriu.

Pajūrio dvaras buvo žinomas XVI a. Yra išlikęs jo 1571 m. inventorius.

R. katalikų bažnyčią čia pastatė vysk. Merkelis Elijaševičius Geišas. Ji buvo Kražių parapijos filija. 1750—1751 m. dvarininkas Pilsudskis pastatė naują bažnyčią. Ji buvo 1896 m. perstatyta. I pasaulinio karo metu sudeginta. 1921 m. pastatyta laikina medinė bažnyčia.

Parapija priklausė Tauragės dekanatui. Jos nėra pokario metais veikiančiųjų bažnyčių sąrašuose.

PAKĖVIS

Šv. Teklės bažnyčia

Pakėvis (sako ir Pakėvė) įsikūręs prie nedidelio Kėvės ežerėlio, nuo kurio vietovė gavo ir savo vardą, 9 km į šiaurės rytus nuo Kelmės.

Pakėvio dvaras žinomas XVII a., minimas 1685 m. Beržėnų valsčiaus aktuose.

1830 m. dvarininkė Teklė Radavičienė pastatė čia akmens mūro ir medžio bažnyčią, kuri buvo Vaiguvos filija.

Po II pasaulinio karo bažnyčia uždaryta. 1830 m. bažnyčios pastatas išlikęs ir saugomas kaip vietinės reikšmės architektūrinis paminklas.

PAKRAŽANTĖ

Švč. Mergelės Marijos bažnyčia

Pakražantės bažnytkaimis yra prie Kražantės upės, nuo kurios gavo ir savo vardą, 10 km į pietryčius nuo Kražių. Kiek į šiaurę buvo Pakražantės dvaras, XVII a. priklausęs Prušinskiams, vėliau perėjo Kiaunarskiams.

1764 m. Bonaventūras ir Marijona Kiaunarskiai pastatė pirmąją, medinę bažnyčią. 1854 m. ji atstatyta, 1881 m. pastatyta mūrinė bažnyčia. 1921 m. Pakražantei suteiktos parapijos teisės. Priklauso Kaltinėnų dekanatui.

Mūrinė bažnyčia turi vieną masyvų bokštą. Šventorius mūrine tvora aptvertas. Viduje 3 dailūs altoriai. Yra išlikęs senas žalvarinis varpas, 1800 m. lietas.

Pakražantė 1967 metų žiemą

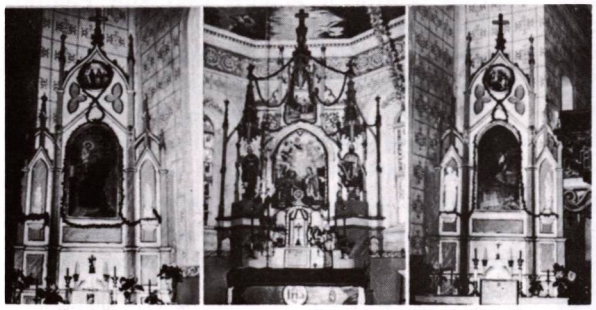

Altoriai

1974 m. nuotraukos

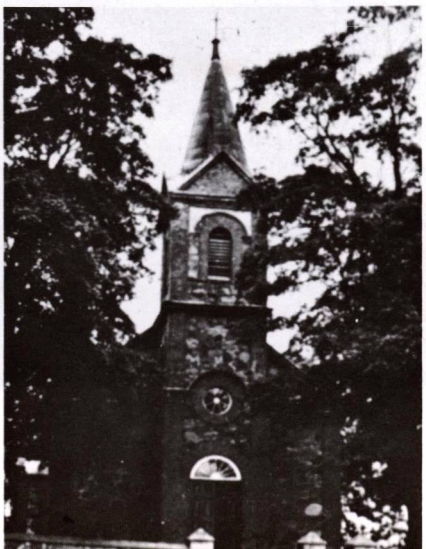

Bažnyčia

Pakutuvėnų bažnyčia. 1968 m. nuotrauka

PAKUTUVĖNAI

Šv. Antano Paduviečio bažnyčia

Pakutuvėnai yra didelis kaimas miškų srityje, 11 km į vakarus nuo Plungės.

Bažnyčios atsiradimo šiame kaime istorija tokia. 1941 m., prasidedant II pasaulinio karo veiksmams Lietuvoje, Plungės klebonas kun. Povilas Pukys padarė įžadus: jei Dievas karo metu apsaugos Plungę, nesudegs bažnyčia ir miestas, tai klebonas padėsiąs parapijos komitetui pastatyti bažnyčią Pakutuvėnų kaime.

Karo metu Plungėje nebuvo iššautas nė vienas šūvis. Reikėjo pažadą vykdyti... (Mūsų Lietuva, IV t., 338 psl.). Kun. P. Pukys savo lėšomis 1941—1943 m. pastatė mūrinę bažnytėlę ir apmokėjo jos vidaus įrengimo išlaidas. Parapija priklausė Alsėdžių dekanatui. Pokario metais nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Plungės klebonas.

Bažnyčios pastatas mūrinis, 22 x 12 m. Ant dvišlaičio stogo turi stamboką bokštą priekyje ir mažutį gale. Toji bažnyčia ypatinga savo šoniniais fasadais: klasikinio stiliaus piliastrai ir gana aukštas antablementas aprėmina 5 labai aukštus arkinius langus.

Bažnyčioje yra 2 įdomios XIX a. medinės skulptūros: Sėdintis šventasis su knyga dešinėje rankoje ir Sėdintis šventasis su knyga kairėje.

Altoriai. 1974. m. nuotrauka

Palangos bažnyčia nepriklausomybės metais

PALANGA

Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo bažnyčia

Palanga — vienas iš nedaugelio Lietuvos miestų, išsistatęs prie Baltijos jūros. Tai labai sena vietovė, nes 1958 m. radiniai parodė, kad ši vieta buvo gyvenama 3—2.000 metų pr. Kr. Rasta įdomių senų radinių, jų tarpe Romos imperijos įvairių amžių monetų, kitų senienų. Istoriškai vietovė žinoma nuo XIII a. Tada Palanga priklausė pietinei Kuršo sričiai, vadinamai Mėguvos vardu. 1257 m. Mindaugas buvo užrašęs Palangą ordinui.

Vysk. M. Valančius ŽV rašo, kad Palangos apylinkės žemaičiai buvę vieni iš tų, kurie ilgiausiai išlaikę senosios lietuvių tikybos papročius.

Pirmoji koplyčia Palangoje pastatyta 1554 m. Onos Jogailaitės rūpesčiu. Minimi 1590, 1659 jos atstatymo metai. Iš pradžių Palanga buvo Darbėnų filija, bet 1613 m. tapo parapija.

Dabartinė mūrinė bažnyčia baigta statyti 1907 m. Trečdalį jos išlaidų (apie 30.000 rublių) apmokėjo Palangos grafas F. Tiškevičius, kitas sudėjo parapiečiai, klebono prel. Juozapo Šniukštos vadovaujami.

Bažnyčios pastatas mūrinis, raudonų plytų, erdvus, su dideliu bokštu, neogotinio stiliaus, plačia kryžmine nava. Gražūs vitražai. Šoninės sienos sustiprintos keturiais kontraforsais su arkbutarais.

Viduje dailūs altoriai ir pilioriai. Gražūs šventoriaus vartai.

Palanga yra Telšių vyskupijos dekanato centras.

Palangos kapinėse buvo aštuoniakampė koplyčia su varpu. Čia retkarčiais laikyta pamaldos.

Šventoriaus vartai, klausykla, sakykla, altoriai. 1974 metų nuotraukos

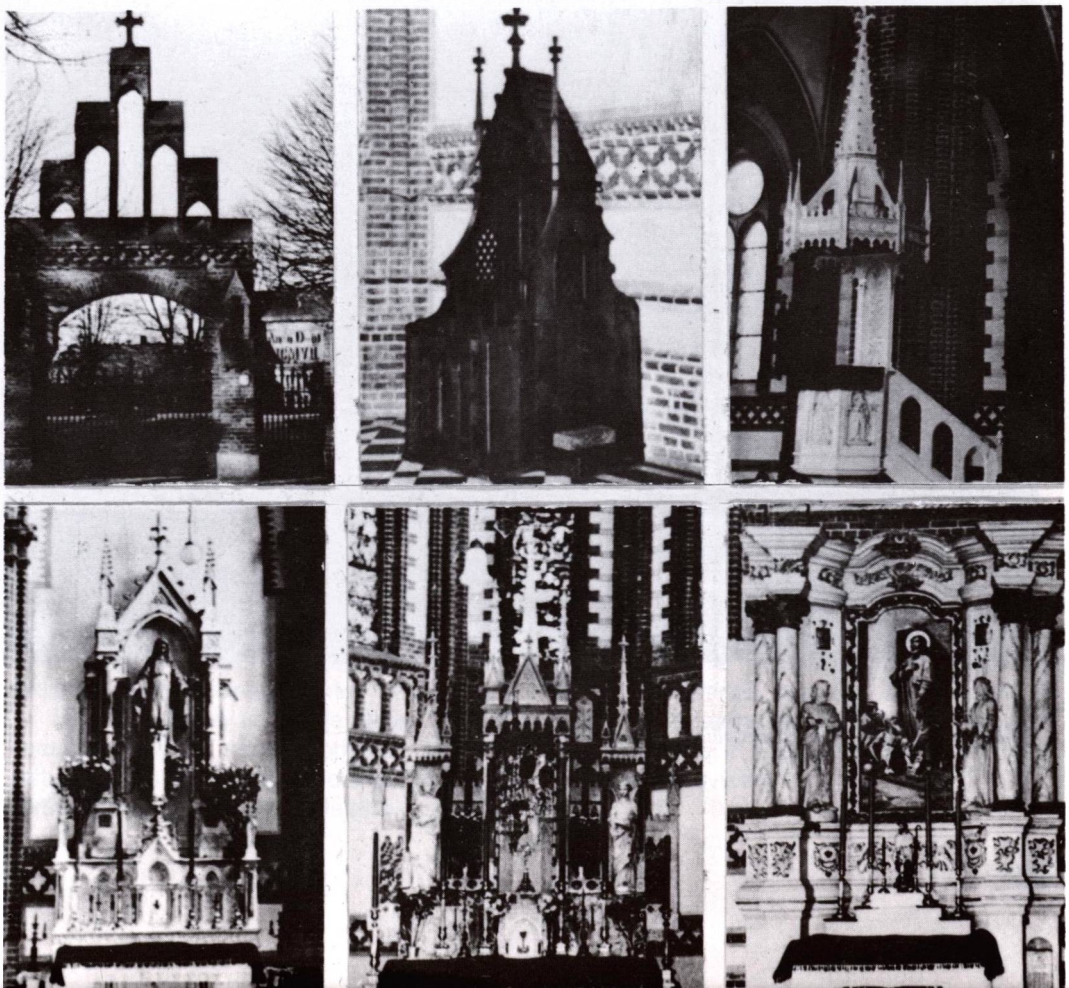

Birutės kalno Palangoje koplyčia pagal seną piešinį

Laiptai į Birutės kalno viršūnę

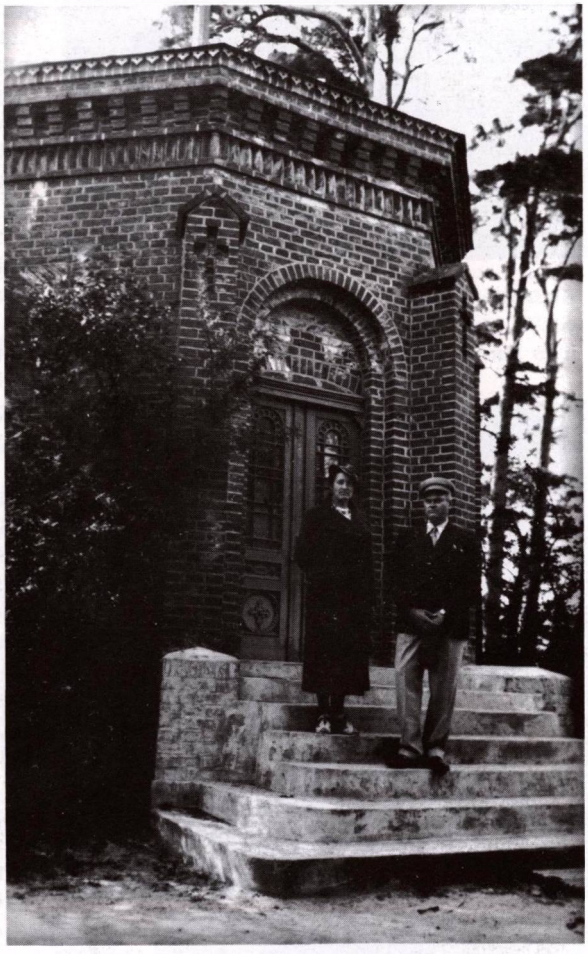

Birutės kalno koplyčia 1935 metais

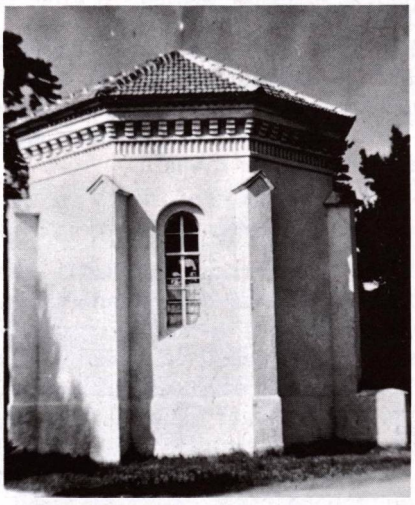

Birutės kalno koplyčia, pokario metais padengta tinku. Dabar ten įruošta skaitykla. Pastaruoju metu tinkas buvo nuimtas

Birutės kalno koplyčia

Birutės kalnas prie Baltijos jūros iš senų laikų labai gerbiamas. Senosios lietuvių tikybos laikais jis buvo šventoji (kulto) vieta.

1869 m. kalno viršūnėje buvo išmūryta raudonų plytų pseudogotikinė koplyčia. Aštuoniakampio pastato projektą su kontraforsais paruošė archit. K. Mejeris.

Nepriklausomybės metais koplyčia buvo mielai lankoma. Po II pasaulinio karo joje buvo įruošta sovietinės spaudos skaitykla. Neseniai Birutės kalno koplyčia buvo atnaujinta, nuėmus tinką ir grąžinus jai pirmykštį natūralių plytų paviršių.

Kristaus — Švč. Jėzaus Širdies statula Palangos parke, pastatyta grafų Tiškevičių. Po II pasaulinio karo okupantų pašalinta

Palangos Liurdas pokario metais, kai okupantų patvarkymu buvo pašalinta Dievo Motinos statula. 1963 m. nuotrauka

Palangos parką dailiai puošė prieš stilingus dvaro rūmus pastatyta dailaus darbo Švč. Jėzaus Širdies statula, kuria visada gėrėjosi vietiniai ir užsieniečiai lankytojai bei turistai. 1948 m. okupantų patvarkymu šis meno kūrinys buvo nuverstas ir sunaikintas. Apie tai, kaip viskas tai vyko, žinių pateikė „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika" (Nr. 23, 59 psl. 1976.X.13):

„Užsienio turistai, apsilankę Palangoje, pasigedo meno šedevro, buvusios Tiškevičiaus parke Švč. Jėzaus Širdies statulos.

Norime papasakoti tikintiesiems apie prancūzų menininko sukurto paminklo likimą.

Daugelį metų nuostabiai graži Švč. Jėzaus Širdies statula sutraukdavo apie save daug žmonių. Vieni jų atsiklaupę melsdavosi, kiti susikaupę stovėdavo, dar kiti puošdavo statulą gėlėmis. Tik senieji Palangos ateistai negalėjo ramiai pro ją praeiti. Atėjus raudonajai armijai, prasidėjo paminklų naikinimo ir griovimo metas. Kariai, sušaudę Birutės kalne Liurdo Dievo Motinos statulą, pasikėsino ir prieš Švč. Jėzaus Širdies statulą. Kartą keletas raudonarmiečių paleido iš automatų kulkų seriją į šį meno paminklą. Nors kulkos ją šiek tiek sužalojo, bet statula smūgį atlaikė.

Bedieviai nuolatos priteršdavo aplinką, išmindžiodavo ir sunaikindavo gėles, o rytą tikintieji vėl viską sutvarkydavo ir vėl prisodindavo gėlių. Taip kurį laiką vyko tyli kova tarp ateistų ir tikinčiųjų.

Vieną 1948 naktį statula dingo iš Palangos parko. Pasikėsinimą organizavo tuometinis Palangos vykdomojo komiteto pirmininkas Vilnius, padedant kitiems jo bendrams: Aksijonaičiui ir Kuršiui. Jie, pritvirtinę statulą prie traktoriaus, nuvertė ją ir su kūjais sudaužė. Po to nuvežė ją į metalo laužą. Dar ir šiandien yra daug gyvų liudytojų, kurie prisimena tuos šiurpius įvykius. Vieni tuomet verkė, kiti priekaištavo pareigūnams: „Nejaugi jūs ir Dievo rūstybės nebijote?"

Praėjus kiek laiko, vykdomojo komiteto pirmininkas — egzekutorius Vilnius, ar sąžinės graužiamas, ar išprotėjęs, pasikorė. Akcijonaitis žuvo nuo partizanų, o trečiasis egzekutorius — Kuršys dar gyvas".

Birutės kalno Liurdas

Apie 1898—1900 m. grafas Feliksas Tiškevičius netoli Birutės kalno statydindamas sau rūmus ir įruošdamas parką, Birutės kalno pašlaitėje įruošė Palangos Liurdą, Prancūzijos Liurdo grotos pavyzdžiu.

Čia labai įspūdingos didžiojo ir mažojo urvų uolos. Jų dirbtinumas nepastebimas. Buvo pastatyta Dievo Motinos statula, žinomo danų skulptoriaus Thorn Waldseno darbo, o priešais rūmus — didinga Kristaus statula. Po II pasaulinio karo okupantai abu šiuos paminklus nugriovė, sunaikino.

Pašvenčio koplyčia

Pašventyje, tarp Būtingės kaimo ir Šventosios upės žiočių, 1931 m. kan. J. Galdikas įruošė statmedinę koplyčią-bažnytėlę, su keturių kolonų portiku. Ją yra nutapęs dail. Adomas Galdikas.

PAPIEVIAI

Kaimo koplyčia

Papieviai yra kaimas Šateikių apylinkėje, 10 km į šiaurės rytus nuo Kartenos, 15 km į šiaurės vakarus nuo Plungės, prie Šiaulių—Kretingos geležinkelio linijos. 1959 m. čia buvo 132 gyventojai. Pokario metais Papieviai — sovchozo centras.

Šiame kaime buvo koplyčia ir medinė varpinė su plačiu piramidiniu pagrindu ir akmenų pamatais.

Kapinių koplytėlėje yra 5 įdomios medinės skulptūros: Marija Sopulingoji, Marija, šv. Petras, šv. Liudvikas ir Jėzus Nukryžiuotasis.

PAPILĖ

Šv. Juozapo bažnyčia

Papilės miestelis stovi dešiniajame Ventos upės krante, prie Šiaulių—Mažeikių geležinkelio linijos, 41 km į šiaurės vakarus nuo Šiaulių, 35 km į pietryčius nuo Mažeikių. Vietovė gavo vardą nuo piliakalnio, kurį žemaičiai Pile vadino. Papilė minima įvairiuose senuose raštuose, pradedant 1253 m.

Krikščionybę šioje srityje pradėjo platinti vysk. Martynas (1483—1492), pasiuntęs savo žmones. Pirmoji bažnyčia ir buvusi pastatyta apie 1493 m. Papilės miestelis išaugo prie buvusios pilies XVI—XVII a.

Bažnyčios atstatymo datos nėra žinomos. 1887 m. Papilėje pastatyta nauja, mūrinė bažnyčia. II pasaulinio karo metu ji gerokai apnaikinta. Bolševikai bokštuose buvo įruošę sekimo punktą. Vokiečių artilerija jį kartu su bokštais sunaikino, dalis karių žuvo. Pokario metais atstatyta, tiktai su žemesniais bokštų stogeliais.

Parapija priklauso Viekšnių dekanatui.

Piliakalnio kapinėse buvo 1764 m. statyta koplyčia-oratorija. Rodosi, kad tai senoji parapijos bažnyčia. Šiose kapinėse palaidotas Simanas Daukantas (1864 m.). Ant jo kapo yra paminklas ir antkapinė lenta, miestelio aikštėje — 1930 m. pastatytas skulpt. V. Grybo darbo paminklas, per karo audras išlikęs ligi šių dienų.

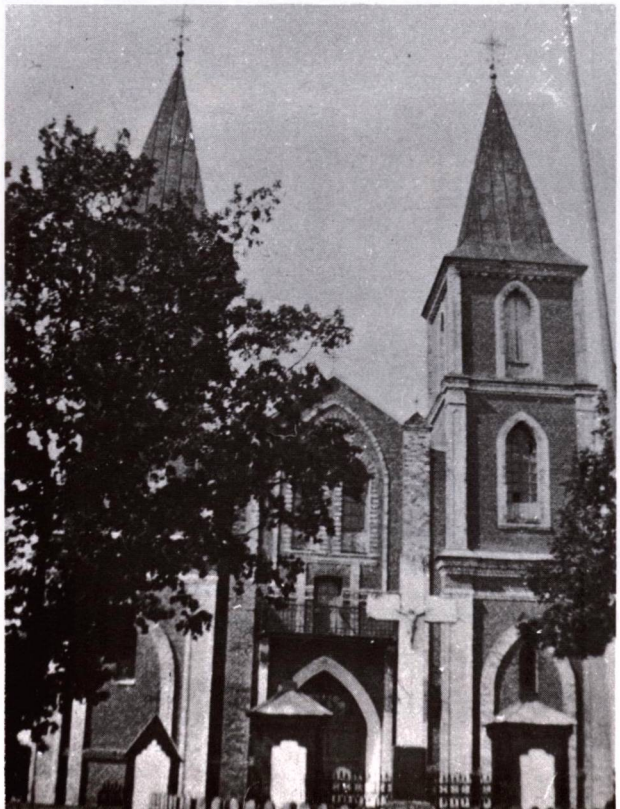

Papilės bažnyčia prieš II pasaulinį karą

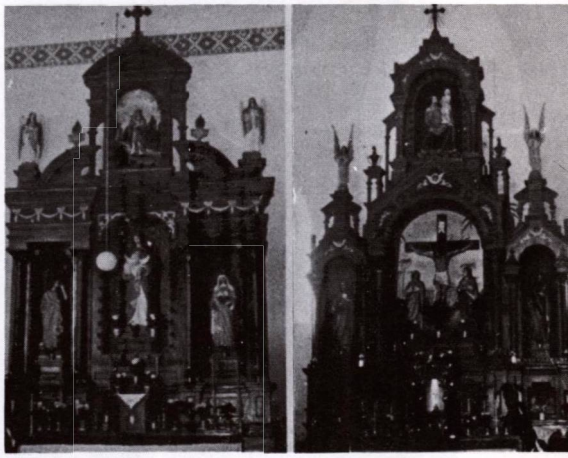

Altoriai

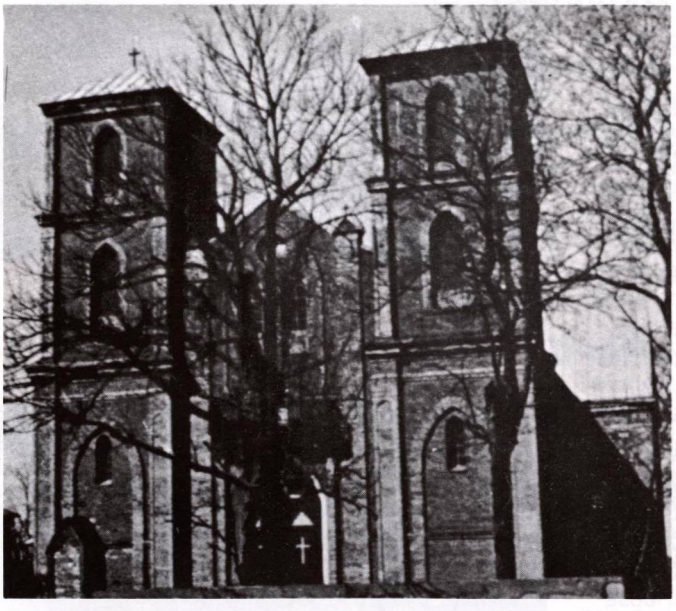

Papilės bažnyčia su po II pasaulinio karo nepilnai atstatytais bokštais

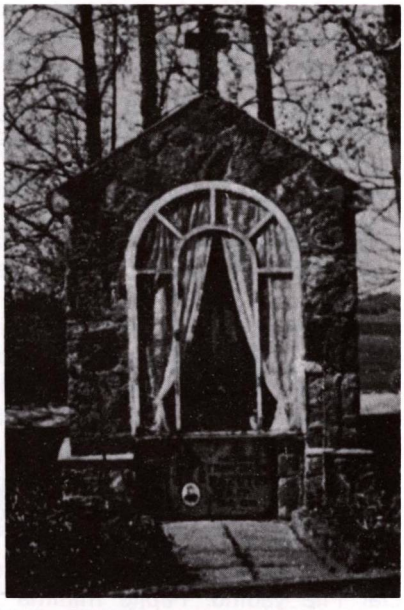

Koplytėlė šventoriuje 1974 m. nuotraukos

Religinė procesija prie Papilės kapinių koplyčios (senosios bažnyčios) 1936 metais. Kan. A. Sabaliausko nuotrauka

PAŠALTUONIS

Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo bažnyčia

Pašaltuonio bažnytkaimis yra prie Šaltuonos upės (iš čia ir vietovės vardas), 27 km į rytus nuo Tauragės.

XVII a. Pašaltuonis buvo vaitija bei seniūnija.

Pirmoji bažnyčia pastatyta apie 1600 m. Tuo metu čia buvo įsteigtas ir benediktinų vienuolynas. 1756 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. Atstatyta 1890 m. Priklauso Tauragės dekanatui. 1978 m. žiniomis Pašaltuonis nuolatinio kunigo neturėjo, aptarnavo Gaurės klebonas.

Bažnyčios pastatas medinis, apkaltas stačiomis lentomis, šventorius mūrine siena apvestas. Viename kampe stovi dviaukštė medinė varpinė. Bažnyčios viduje 3 dailūs altoriai.

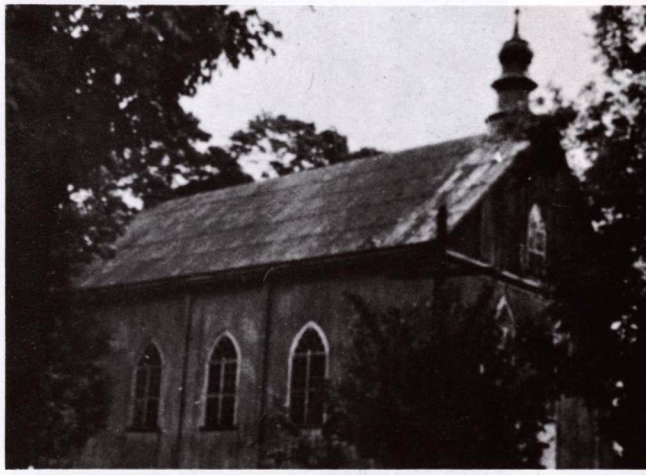

Pašaltuonio bažnyčia

Varpinė. 1974 metų nuotraukos

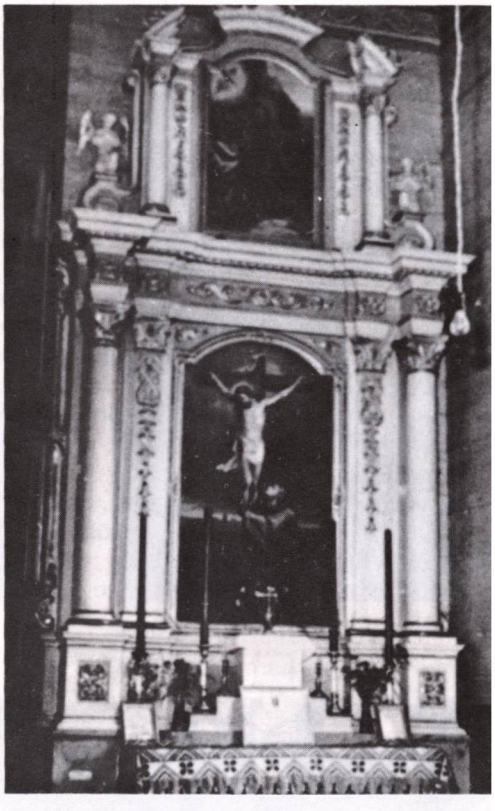

Pašaltuonio bažnyčios altoriai ir vidus. 1974 m. nuotraukos

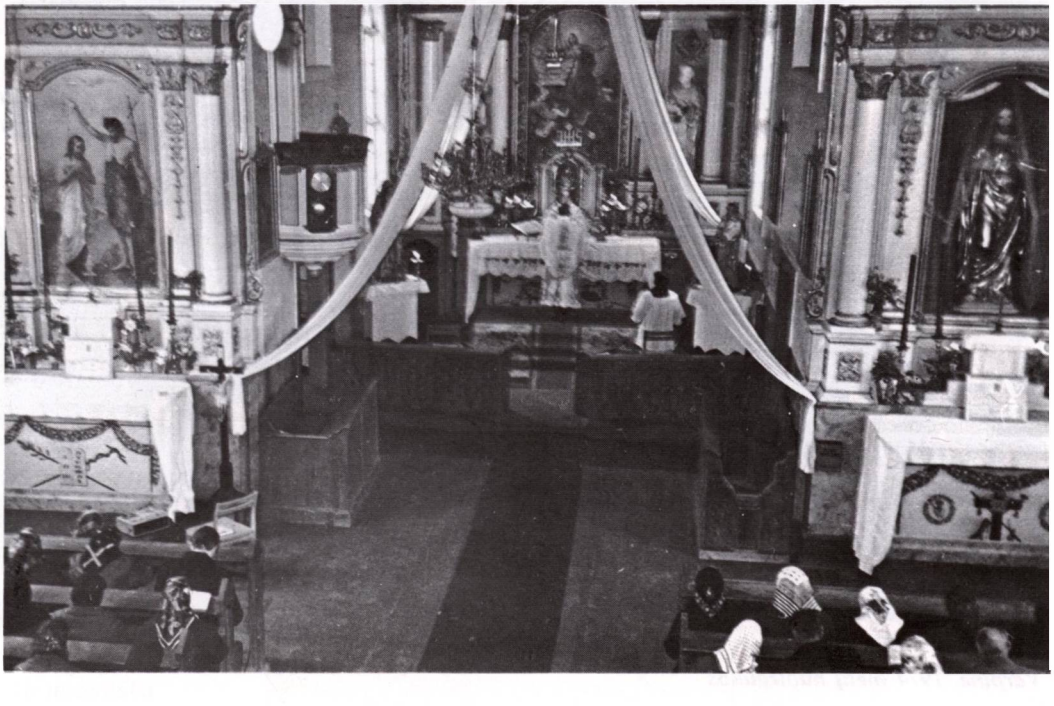

Pašilės bažnyčia. 1977 m. nuotrauka

PAŠILĖ

Šv. Jurgio bažnyčia

Pašilės bažnytkaimis yra 10 km į vakarus nuo Kražių. Vietovė senovėje įsikūrusi prie šilo. Iš čia ir jos vardas.

Pašilė istoriškai žinoma jau XIV a., minima kryžiuočių kelių aprašymuose 1385 m. Tada jos vardas buvo rašomas Passeel. Vėliau Pašilė buvo vaitija, valsčius ir dvaras.

R. katalikų bažnyčia Pašilėje buvo jau 1457 m., nes tada Šiluvos bažnyčios fundacinį aktą, be kitų, pasirašė ir Pašilės klebonas. 1781 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia, kuri buvo Kaltinėnų filija. Pašilės parapija priklauso Kaltinėnų dekanatui. 1978 m. nuolatinio kunigo nebeturėjo, aptarnavo Karklėnų klebonas.

Bažnyčios pastatas būdingas Žemaitijai, kryžminio plano, su mažu bokšteliu, stačiomis lentomis apmuštas. Bažnyčioje yra XVIII a. geležinis kryžius.

Šventoriuje yra medinis XIX a. stogastulpis ir 1938 m. pastatyta plytų mūro ir medžio koplytėlė su ornamentuotu kryželiu ir Kristaus, nešančio kryžių, skulptūra.

Altoriai

Prie bažnyčios esančioje varpinėje yra 3 žalvariniai varpai — vienas 1620 ir du 1795 m., su papuošimais ir žemaitišku įrašu.

Pavandenės bažnyčia. 1975 m. nuotrauka

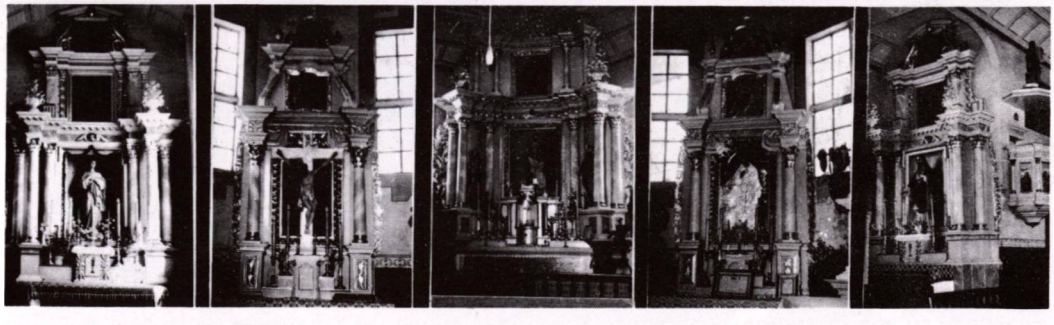

Altoriai. 1974 m. nuotraukos

PAVANDENĖ

Šv. Onos bažnyčia

Vietovė išsistačiusi prie Biržulio ir Gludo ežerų — tarp vandenų (iš čia ir vardas), 8 km į šiaurės rytus nuo Varnių. Istoriškai žinoma jau apie 1400 m., kada minimas Pavandenės valsčius.

1620—1626 (kitais duomenimis 1629) m. Florijonas Bogužas pastatė pirmąją, medinę bažnyčią. Nežinia, ar ji buvo vėliau atstatyta, ar perdirbta. Bažnyčios narteksas („bobinčius") atitvertas sienele nuo centrinės kvadratinės navos, kuri turi 4 kolonas, remiančias stogą. Bažnyčios dydis 27 x 16 m.

Dabartinė bažnyčia statyta iš storų ąžuolinių rąstų, vien tiktai kirviu (be pjūklo) kiek apdailintų. Jos vidus labai dailiai įruoštas. Yra vertingų drožinių, 5 altoriai, daili sakykla. Bažnyčia turi ir aukštą barokinį bokštą. Šventorių supa mūrinė siena, kurioje įruoštos Kryžiaus kelių stotys.

Pavandenio bažnyčioje yra išlikę vertingų meno ir kulto dalykų: XVIII a. pieštas šv. Pranciškaus paveikslas (aliejus, drobė, metalas), viena sidabrinė ir viena metalinė 1810 m. taurės, 2 XIX a. Jėzaus Nukryžiuotojo medinės skulptūros, 1780 m. sidabrinė paauksuota barokinė taurė, XIX a. I pusės geležinis ornamentuotas kryžius, XIX a. skulptūrinė grupė „Trys Karaliai ir piemenėliai". Šventoriuje yra XX a. pradžios koplytėlė su 3 ornamentuotais kryželiais.

Priešais bažnyčią stovi XIX a. pastatyta medinė aštuoniasienė varpinė su angomis (langais) viršuje, malksniniu stogu ir prieangėliu. Varpinės pagrindas praplatintas ir padengtas stoginėliu. Šventoriuje dar yra medinė koplyčia. Joje yra 1790 m. varpas. Ištrauka iš Liet. Katalikų Bažnyčios kronikos 1978 m. Nr. 34: „Pavandenė. 1978 m. liepos 8 dieną nežinomi piktadariai išdaužė langus ir sulaužė langų rėmus Pavandenės bažnyčios šventoriuje 14 kryžiaus kelių koplytėlėms".

Pavandenės aštuonkampė medinė varpinė

Kryžiaus kelių koplytėlės. 1974 metų nuotraukos

PIEVĖNAI

Jėzaus Nukryžiuotojo bažnyčia

Pievėnai įsikūrę prie Pievupio, 19 km į pietus nuo Mažeikių, 12 km į pietryčius nuo Tirkšlių. Vietovė savo vardą gavo nuo upelio, o šis nuo pievų, per kurias teka.

Istoriškai pirmą kartą vietovė paminėta 1426 m. akte, išvedant ribą tarp Livonijos ir Žemaičių. XVIII a. Pievėnai buvo dvaras, priklausęs Važinskiams.

1776—1788 m. Feliksas Važinskis čia pastatė medinę bažnyčią, kuri iki 1921 m. buvo Tirkšlių filija. Priklauso Viekšnių dekanatui. 1978 m. žiniomis nuolatinio kunigo neturėjo, aptarnauja Rubikų kunigas.

Dabartinė bažnyčia medinio gyvenamojo namo išvaizdos, turi tik mažą apvalią bonią dvilaidžio stogo viduryje, ant kraigo, lyg kaminą ant trobos.

Viduje puošnus didysis altorius, yra gražių liaudies meno drožinių ir kulto dalykų, iš kurių pažymėtini: 2 medinės XIX a. Nukryžiuotojo skulptūros, 14 XIX a. stacijų paveikslų, pieštų aliejiniais dažais drobėje, Angelų su žvakidėmis bareljefai, altorėlis su Nukryžiuotojo ir Marijos Maloningosios horeljefais, 3 altoriai su skulptūromis, 1763 m. meistro J. Šilainio darbo altorėlis su Šv. Šeimos ir Jėzaus Nazaretiečio paveikslais (medis, aliejus, drobė), 1815 m. metalinė taurė; virš bažnyčios yra XVIII—XIX a. geležinė vėjarodė; kapinėse, be kitų paminklų, pažymėtinas Kryžius su koplytėle ir šv. Roko skulptūra (XIX a., 1954 m. atnaujinta).

Labai įdomi dviaukštė varpinė: apatinė dalis iš akmens mūro, viršutinė, kiek siauresnė — medinė, stačiomis lentomis apkalta. Joje yra žalvarinis varpas, lietas I. C. Schwenno Rygoje.

Įdomūs mūriniai šventoriaus vartai su dviem įėjimo angomis ir keturiais bokšteliais. Prie bažnyčios stovi kryžiai.

Pačiuose Pievėnuose ir apylinkės kaimuose buvo nemaža kryžių ir kitų liaudies meno dirbinių. Pvz., prie Gabalio sodybos Pievėnuose buvo graži koplytėlė su Pietos ir dviejų angelų skulptūromis, iš XIX a. pabaigos.

Pievėnų bažnyčia. 1974 m. nuotrauka

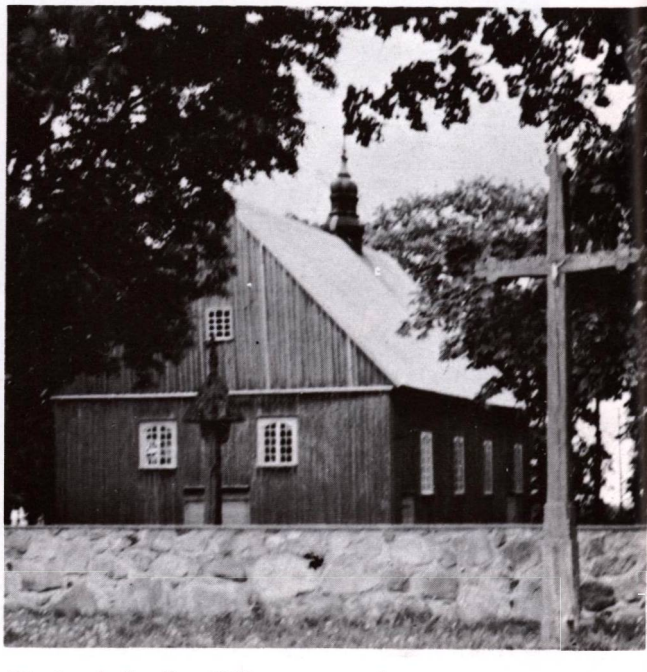

Pievėnų bažnyčia. 1965 m. nuotrauka

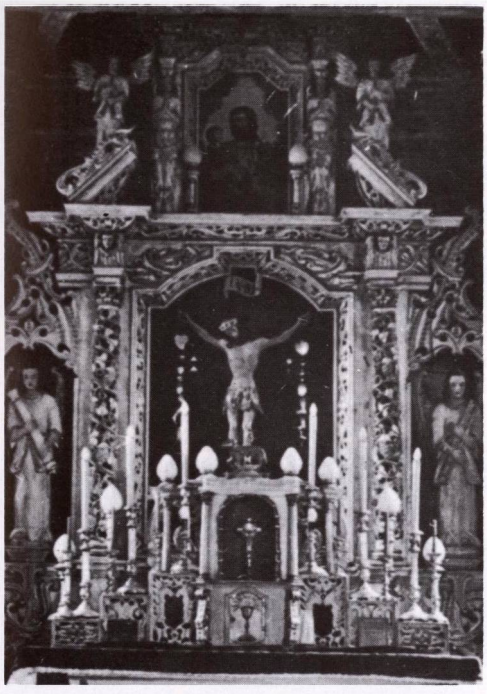

Pievėnų bažnyčios altorius.

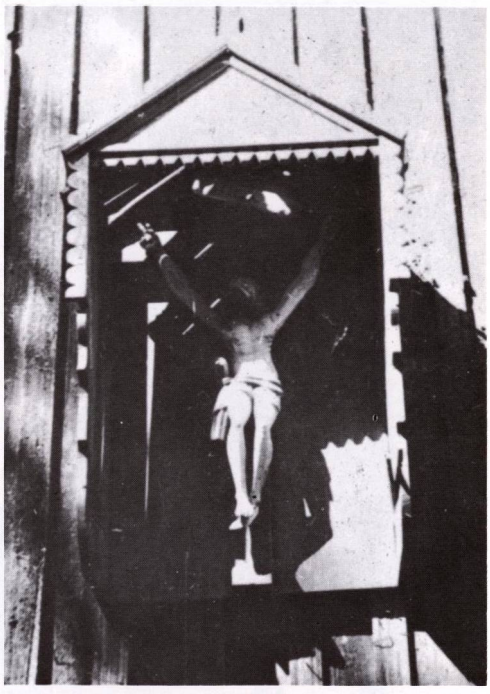

Koplytėlė. 1974 m. nuotraukos

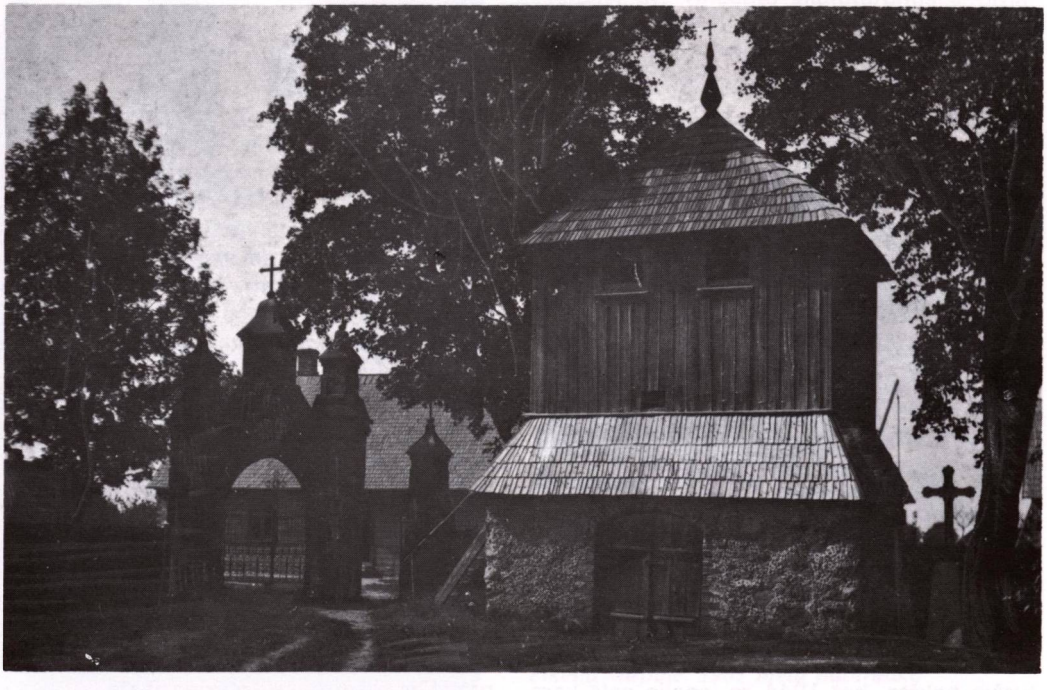

Pievėnų varpinė ir šventoriaus vartai nepriklausomybės metais

Pikelių bažnyčia. 1977 metų nuotrauka

PIKELIAI

Švč. Trejybės bažnyčia

Pikelių miestelis įsikūręs 20 km į šiaurės vakarus nuo Mažeikių, netoli Latvijos sienos.

Istoriškai vietovė žinoma nuo XVI a. Tada Pikeliai buvo dvaras. XVI—XVIII a. dvaro savininkai stengėsi Pikelius išugdyti miesteliu. 1762 m. Pikeliams suteiktos prekybinės privilegijos.

Pirmoji R. katalikų bažnyčia pastatyta 1636 m. Žemaičių vyskupijos kapitulos rūpesčiu. 1752 m. pastatyta nauja, medinė.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, su žemomis šoninėmis sienomis, labai dideliu ir aukštu stogu. Jos viduje įruošti net 7 dailūs altoriai. Narteksas atidalytas nuo centrinės navos keturiomis kolonomis. Šoninių navų kolonos papuoštos reljefingai išdrožinėtais spyriais. Absida trisienė, su atitinkamu trišlaičiu stogo galu. Medinė triumfo arka ties presbiterija suveržta skersine sija, būdinga senosioms medinėms bažnyčioms. Bažnyčia turėjo bokštą, bet 1944 m. spalio gale karo meto artilerijos sviedinys jį numušė. Liko be bokšto ir todėl prasčiau atrodo.

Pikelių varpinė stovėjo už šventoriaus ribų. Buvo išskirtinai aukšta, medinė. Joje yra 3 dideli varpai, kurių vienas 1681 m. lietas, varinis. Antras, taip pat varinis, lietas 1738 m. Georgijaus B. Kinderio Karaliaučiuje. I pasaulinio karo metu vokiečiai norėjo juos paimti ir išvežti, bet apsukrus klebonas kun. Morkys išgelbėjo.

1944 m. karo veiksmų metu šis įdomus architektūrinis paminklas sudegė. Jo vietoje pokario metais pastatyta maža varpinėlė. Jos grakštumas pabrėžiamas laibėjimu į viršų.

Pikelių bažnyčioje buvo vertingų meno ir kulto dalykų: 1822 m. Mykolo Arkangelo paveikslas su įdomiu aptaisu, XIX a. šv. Jurgio paveikslas, 1790 m. šv. Elenos paveikslas, 1845 m. šv. Judo Tado paveikslas su įdomiu aptaisu, XIX a. šv. Antano paveikslas, XX a. pradžios medinė skulptūrinė Pieta.

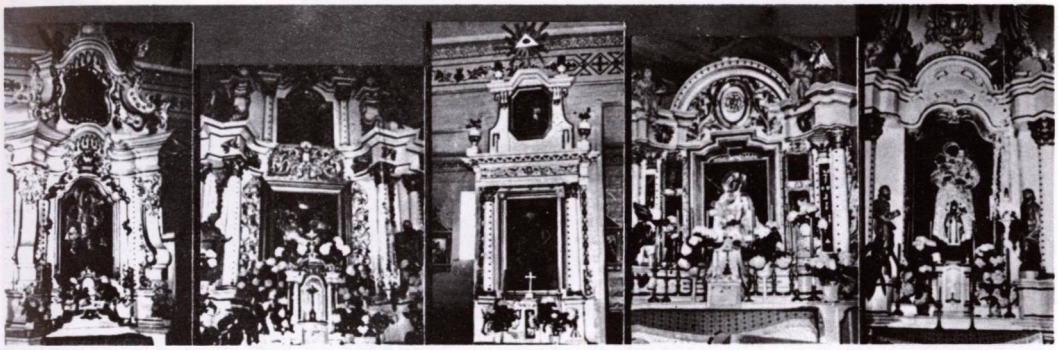

Pikelių bažnyčios altoriai. 1974 metų nuotraukos

Mūrinė stulpinė koplytėlė Pikeliuose, netoli bažnyčios, pastatyta 1827 metais. 1978 metų nuotrauka

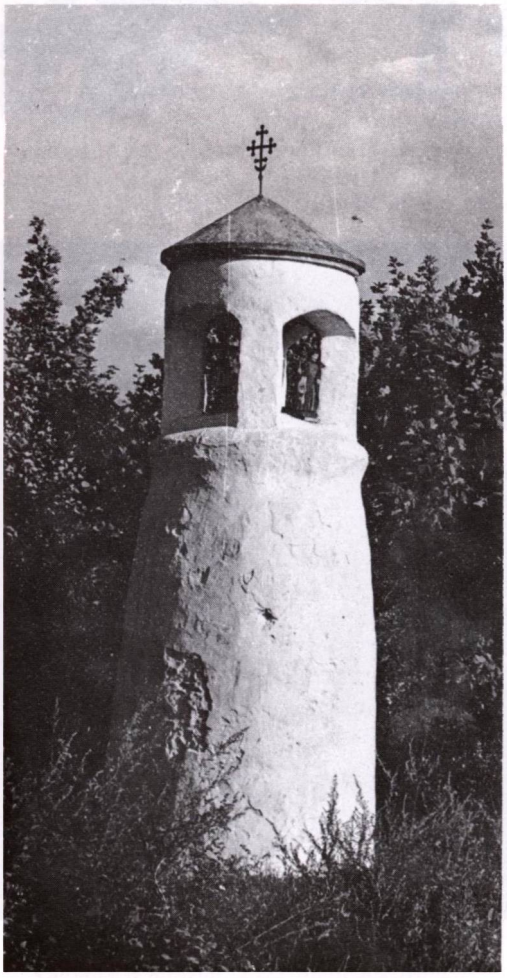

Paminklinis koplytstulpis

1710 m. Pikelius ir jų apylinkes labai skaudžiai palietė maras, juodąja mirtimi vadinamas. Tada išmirę tiek daug žmonių, kad net pritrūkę karstams lentų.

Pasakojimai apie maro baisumus buvo perduodami pasakojimo būdu iš kartos į kartą. Su maro ligos atminimu rišamas ir miestelio aikštėje, netoli bažnyčios, pastatytas iš plytų mūro, medžio ir geležies pagamintas paminklas — stulpinis kryžius, su Pietos, šv. Jono Nepomuko, Jėzaus Nukryžiuotojo, šv. Vincento skulptūromis ir ornamentuotu kryželiu viršuje.

Jame yra įrašas: fundacye Juzefas ir Agnieszkas Milewiczu A.D. 1827 pamurawotas.

Pikelių varpinė. 1962 metų nuotrauka

Pikeliai turgaus dieną 1939 metais

Pikelių kapinės. 1979 m. nuotrauka

Platelių bažnyčia iš pietų pusės. 1969 metų nuotrauka

PLATELIAI

Šv. Petro ir Povilo apaštalų bažnyčia

Platelių miestelis įsikūręs vakariniame Platelių (Virkštos) ežero krante, kalvotoje vietoje, apie 40 km į šiaurės rytus nuo Kretingos.

Plateliai galėjo atsirasti apie XV a. vidurį. Unijinės Lietuvos laikais buvo valsčius, dvaras. 1792 m. Plateliams suteiktos miesto teisės ir herbas.

R. katalikų bažnyčią pastatė karalius Žygimantas Augustas 1564 m. 1598 ir 1654 m. ji buvo atnaujinta. 1777 m. pastatyta nauja, medinė. Parapija priklauso Alsėdžių dekanatui.

Bažnyčios pastatas medinis, kryžminio plano, aukštomis sienomis ir aukštu stogu, be bokštų. Viduje yra 6 dailaus darbo altoriai, gražiai išdrožinėta sakykla. Pažymėtini meno bei kulto dalykai: XVIII a. šv. Onos paveikslas, Šv. Šeimos paveikslas, 3 XIX a. vidurio šilkiniai arnotai, XIX a. medinis procesijų kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra, 6 dailaus darbo altoriai, sakykla.

Greta bažnyčios stovi trijų dalių varpinė, XVIII a. statyta, kurios apatinė dalis mūrinė, žema ir plati, padengta stogu, iš kurio iškyla medinė dalis su langeliais, o jos skardininkas turi angas į visas keturias puses, kad geriau sklistų varpų skambėjimas. Varpinės mūrinis pagrindas sudaro šventoriaus sienų tąsą kampe.

Šis žemaitiškas architektūrinis ansamblis mėgstamas dailininkų: nutapė Rimtas Kalpokas, nupiešė Alvyra Eigminaitė.

Sakykla ir altoriai. 1974 metų nuotraukos

*Štai kas beliko **ex** pago nostro. Ubi natus fuero... Kun. Tomas Švambarys, Šaukėnų klebonas, aplankė savo gimtąją sodybą Platelių apylinkėje ir rado tiktai kryžiaus liekaną*

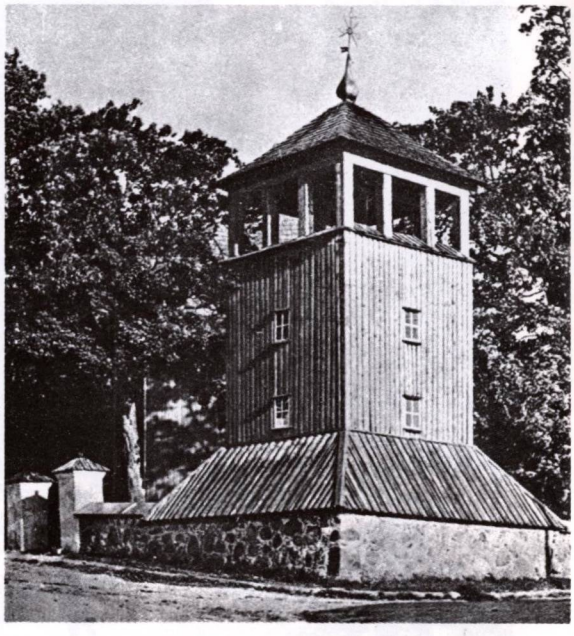

Platelių varpinė. 1974 metų nuotrauka

1969.VI.29 plateliškiai atšventė savo bažnyčios 225 metų sukaktį. Šia proga susirinko apylinkės kunigai. Sėdi (iš k.): Ą. Novaselskis, B. Aleksejūnas, klebonas A. Ričkus. Stovi (iš k.): D. Giedra, L. Serapinas, A. Jakaitis, J. Petrauskas, J. Tamašauskas

Plikių bažnyčia. 1974 m. nuotrauka

PLIKIAI

Šv. Šeimos bažnyčia

Plikių miestelis yra prie Eketės upelio, 13 km į šiaurės rytus nuo Klaipėdos miesto centro.

1930—1932 m. Plikiuose pastatyta medinė R. katalikų bažnyčia, priklausanti Klaipėdos prelatūrai.

Bažnyčios pastatas kuklus, medinis, lentomis apkaltas, su bokšteliu priešakinėje dalyje ir stogeliu, dengiančiu didžiąsias duris. Viduje 3 paprasti altoriai.

Plikiuose tebeveikia ir evangelikų liuteronų parapija.

Altoriai

Senoji Plungės bažnyčia ir varpinė

PLUNGĖ

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Plungės miestas išsistatęs prie Babrungo upės, 27 km į pietvakarius nuo Telšių.

Plungė — sena vietovė, tačiau ligi XVI a. šios srities centras buvo ne Plungė, bet Gandinga, kuriam priklausė ir Plungės žemės. XVI a. II pusėje Plungė iškyla kaip seniūnija. 1570 m. Plungei suteiktos miesto teisės. Plungę iškėlė kunigaikščiai Oginskiai, pastatę puikius dvaro rūmus ir atlikę kitus darbus.

R. katalikų bažnyčia Plungėje pastatyta 1617 m. 1797 m. buvo pastatyta nauja, medinė, XIX a. atnaujinta. Tai buvo didelis ir įdomus pastatas. Prof. P. Galaunė savo 1930 m. išleistoje knygoje yra aprašęs tos bažnyčios galerijas viršuje ir būdingą presbiterijos skersinę siją.

Puošnūs bažnyčios vidaus įrengimai, šventieji, kryžiai. Įdomi buvo ir sena klebonija. Joje kurį laiką gyveno dail. M. K. Čiurlionis, čia skambinęs pianinu ir kūręs. Šis dailininkas nupiešė ir senoviškas Plungės kapines, o M. Dobužinskis — bažnyčios krucifiksą.

Naujosios bažnyčios altoriai ir sakykla

1933 m. Plungėje baigta statyti nauja didžiulė pseudoromantinio stiliaus mūrinė bažnyčia, kuri 1933.IX.24 buvo konsekruota. Jos statybos didžiausias iniciatorius — klebonas kun. Povilas Pukys. Bet dar ligi 1940 m. buvo tęsiami bažnyčios įrengimo darbai. Pagaminti 7 gražūs ąžuoliniai altoriai, ąžuoliniai suolai (500 vietų). Šventorius aptvertas mūro tvora. 1938—1939 m. pastatyta didžiulė parapijos salė. 1928—1940 m. religinių pastatų reikalams buvo surinkta ir išleista 1.010.694 litai.

1934 m., kaip atlikusi savo paskirtį, buvo nugriauta senoji medinė bažnyčia, išstovėjusi 136 metus. Pažymėtina, kad jos 8 colių storumo rąstai rasti dar visiškai sveiki.

1934—1936 m. pastatyti moterų namai (bendrabučiai) iš 17 kambarių, kurių dalis pavesta vienuolėms širdietėms.

Plungės klebonas prel. Povilas Pukys, Vilniaus seimo dalyvis, pastatęs 3 bažnyčias (Plungės, Pakutuvėnų ir Stalgėnų), Plungės klebonu darbavosi ligi 1945.VII.10, kai buvo bolševikų ištremtas į Sibirą. Grįžęs su palaužta sveikata, netrukus pasimirė.

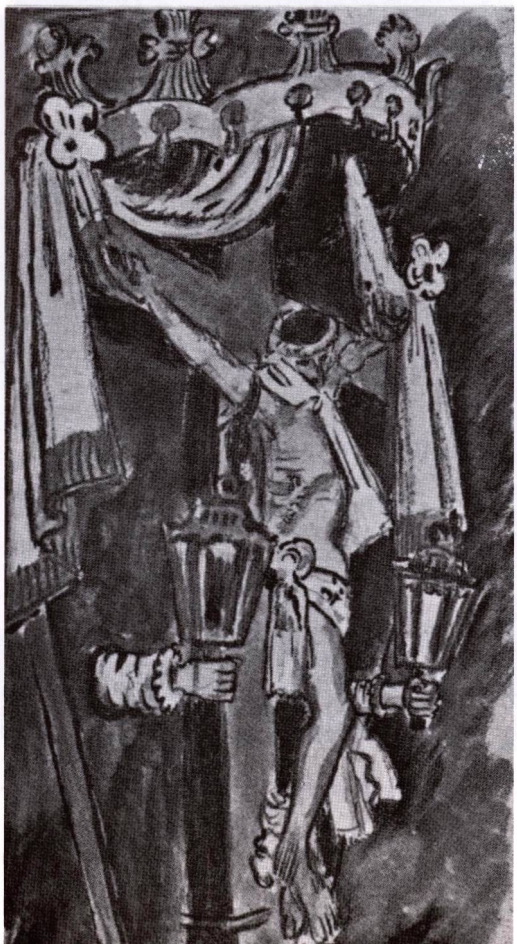

Plungės bažnyčioje yra įdomių paveikslų ir kulto dalykų. Pažymėtinas dailus XVIII a. pabaigos arnotas, austas iš šilkinių ir metalinių siūlų.

Plungės varpinė didžiulė, trijų aukštų, mūrinė, statyta 1850 m. grafų Zubovų. Joje tebėra išlikęs žinomo Vilniaus varpų ir patrankų liejiko Jono Breutelto 1646 m. lietas žalvarinis varpas, papuoštas reljefine juosta ir kitais ornamentais. To paties autoriaus J. B. inicialai yra ir Viduklės panašiame varpe.

Naujosios bažnyčios bokštai. 1961 m. nuotrauka

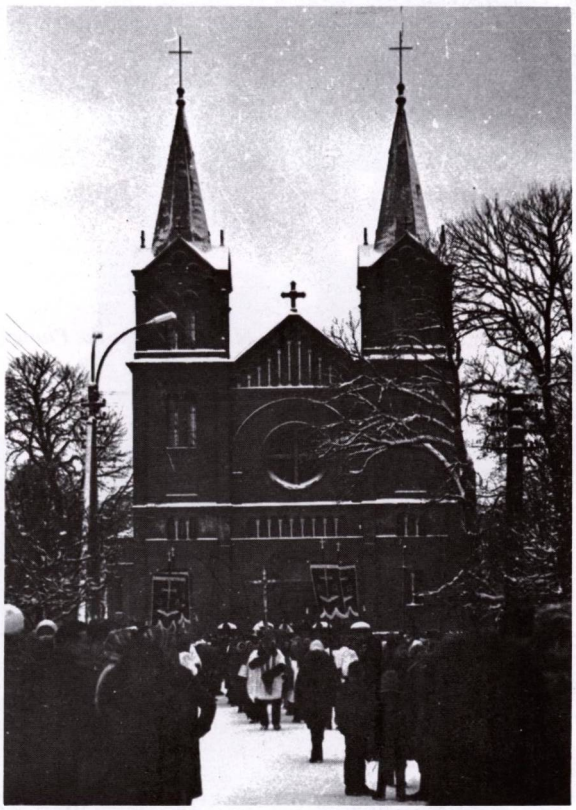

Barokinė Kristaus Nukryžiuotojo statula senojoje Plungės bažnyčioje. Dail. M. Dabužinskio 1933 m. piešinys

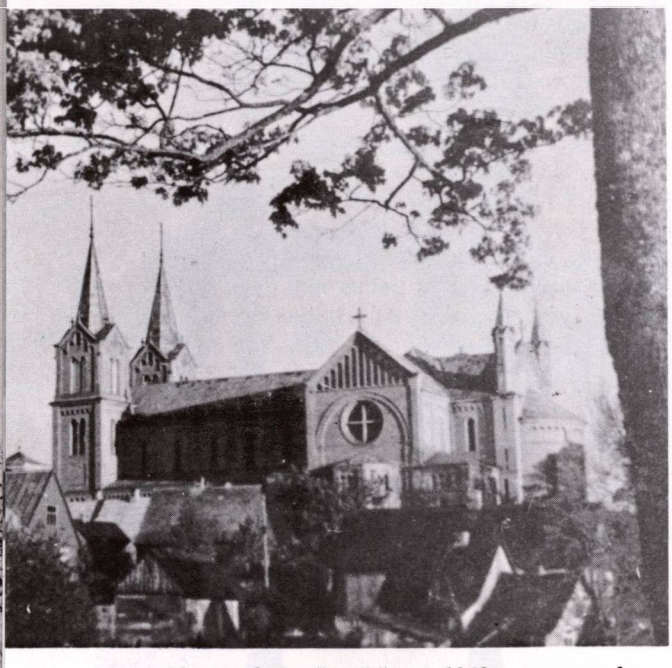

Plungės bažnyčia iš šono. 1962 m. nuotrauka

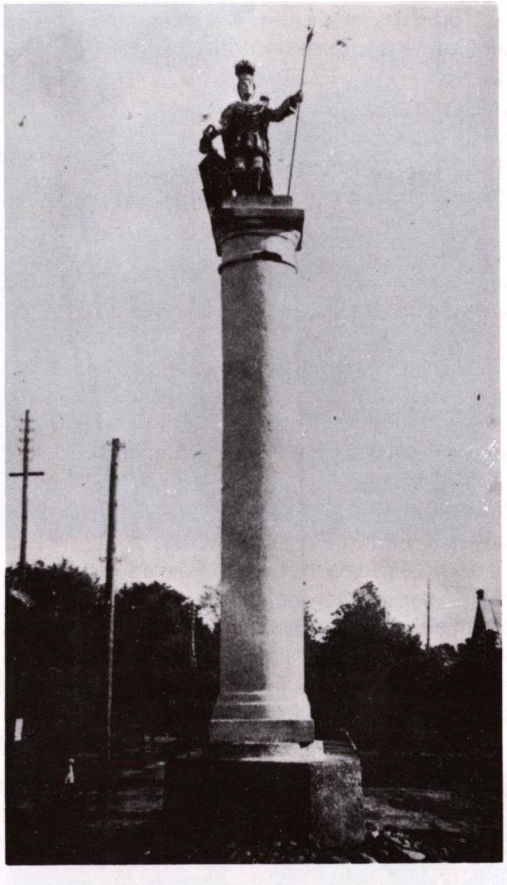

Šv. Florijono statula Plungėje

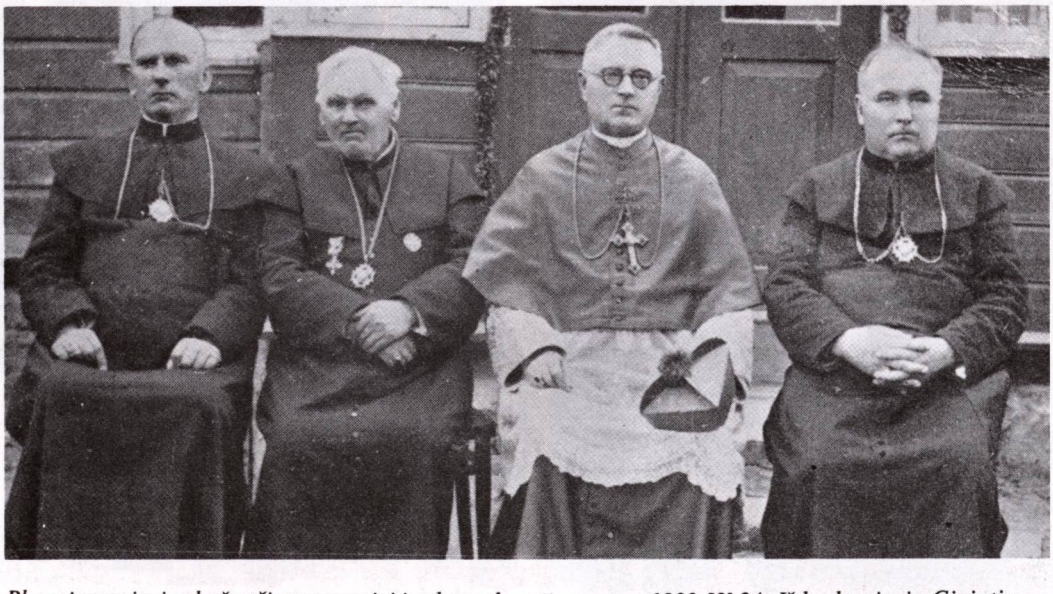

Plungės naujosios bažnyčios statytojai jos konsekracijos metu, 1933.IX.24. Iš k. kunigai : Giniotis, Gerulaitis, vysk. J. Staugaitis, kun. Pukys

Plungės kapinių koplyčia

Plungės kapinėse 1858 m. Zubovai pastatė didelę, taip pat klasicistinę, Visų Šventųjų koplyčią, kurios rūsiuose buvo laidojami kilmingieji.

Šiose kapinėse yra 3 įdomios koplytėlės: XIX a. gale įruošta su ornamentuotu kryželiu ir Marijos Maloningosios skulptūra; koplytėlė su Marijos Maloningosios ir Marijos Sopulingosios skulptūromis; koplytėlė su ornamentuotu kryželiu ir Jėzaus krikšto skulptūrine grupe. Yra ir daugiau įdomių paminklų.

Plungės Liurdo koplyčia

1908 m. Plungės vakariniame pakraštyje, prie Kaušėnų kaimo gydomojo vandens šaltinio, buvo pastatyta medinė Švč. M. Marijos Liurdo koplyčia ir altarija. Vėliau čia įsikūrė Kapucinų vienuolynas. Po II pasaulinio karo okupantai šią koplyčią uždarė, vienuolyną panaikino.

Koplyčios patalpose įruošta sporto salė.

Plungės Liurdo koplyčia, okupantų paversta sporto sale

Plungės bažnyčios vidus. 1962 metų nuotrauka

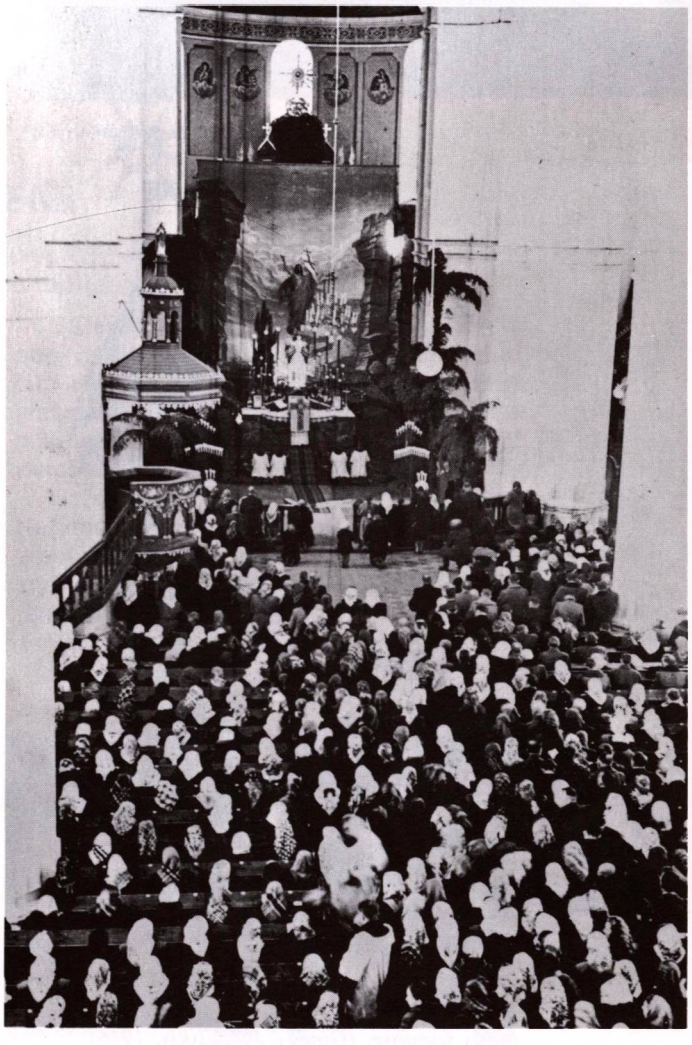

Plungės bažnyčia 1966 metų Velykų metu

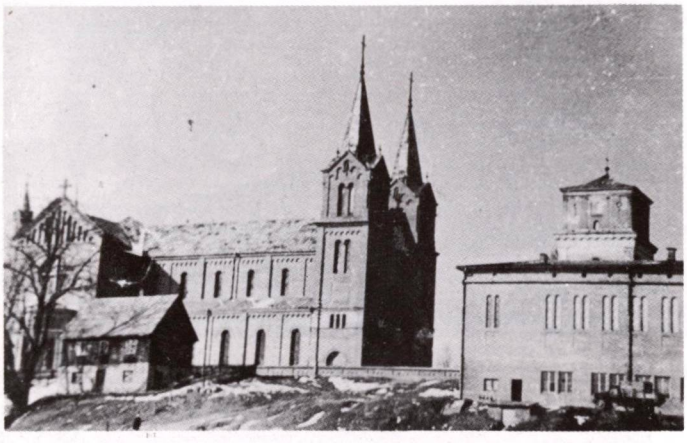

Plungės bažnyčia ir parapijos salė (dešinėje)

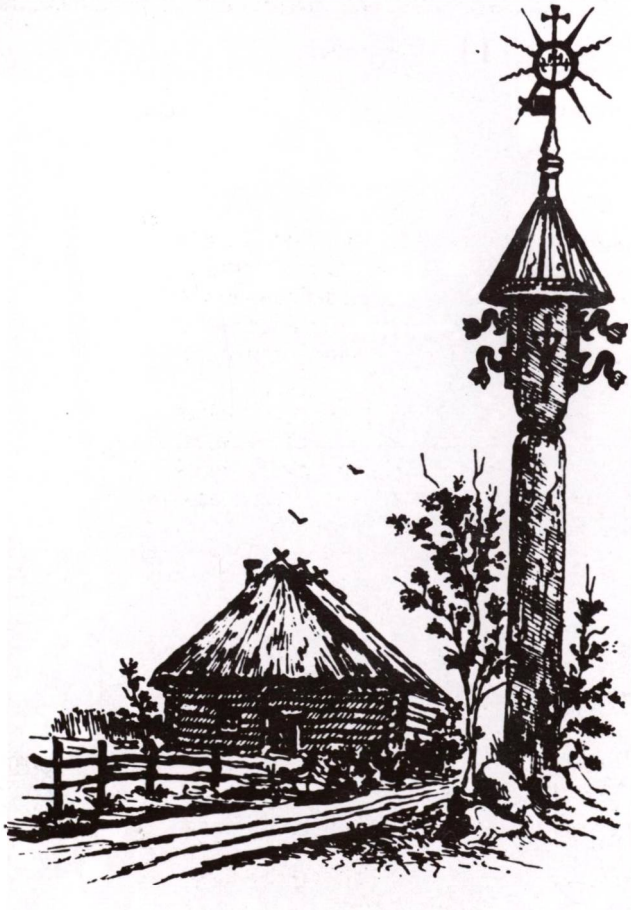

Koplytėlė Plungės apylinkėse su stilizuotomis lelijomis šonuose. (Ginet - Pilsudskis, 1916)

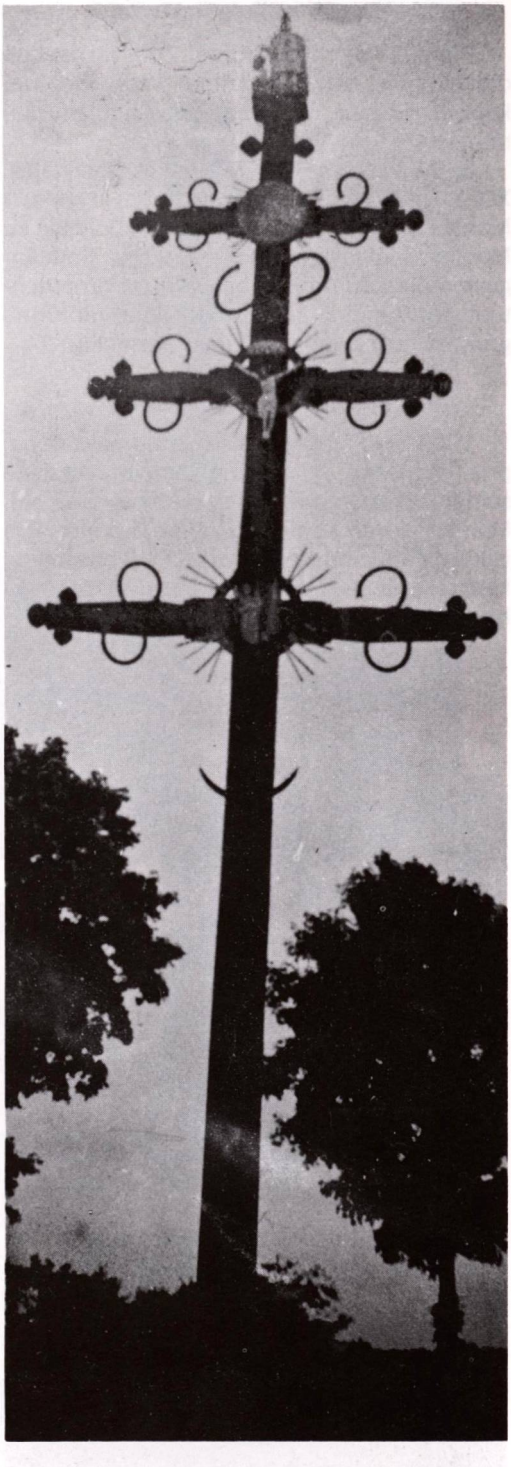

Kryžius Varkalių kaime, Plungės apylinkėse

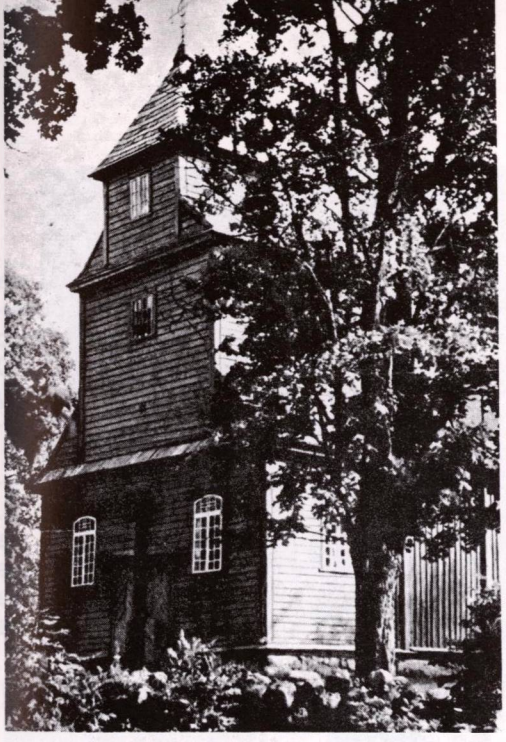

Požerės bažnyčia. 1960 metų vasarą

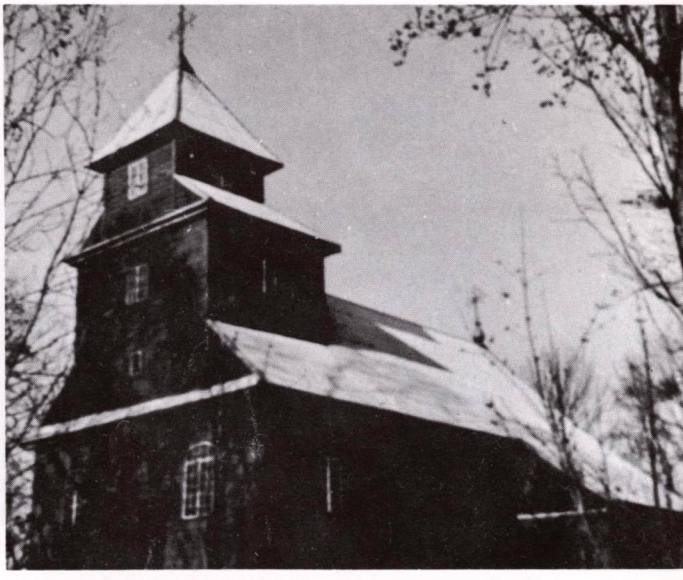

Požerės bažnyčia 1974 metų žiemą

POŽERĖ

Viešpaties Jėzaus Kristaus Atsimainymo bažnyčia

Požerės bažnytkaimis yra prie Paršežerio, 13 km į pietus nuo Varnių.

Unijinės Lietuvos laikais Požerė buvo dvaras.

1771 m. P. Zaleskis pastatė medinę bažnyčią, kuri buvo Laukuvos parapijos filija. Apie 1800 m. į ją iš griūnančios Ivoniškio dvaro savininko koplytėlės buvo perkelta Kristaus atsimainymo statula, kurią tikintieji laikė turinčia stebuklingos galios. Ši statula sutraukdavo daug maldininkų, ypač atlaidų metu. Požerė buvo Nemakščių filija.

Bažnyčia turi stambų dviaukštį bokštą priekyje. Jos sienos iš pušinių rąstų, neturi papuošalų, architektūra nesudėtinga. Yra 4 gražaus darbo mediniai altoriai, pasižymintys aukšta medžio drožinių technika; pagaminti vietos dievdirbių.

Bažnyčioje yra XIX a. pradžioje pieštas Nežinomos šventosios paveikslas (aliejus, drobė), XIX a. geležinis ornamentuotas kryžius, medinis altorėlis su Jėzaus Nazaretiečio paveikslu, pieštu XIX a.

Bažnyčios altoriai. 1974 metų nuotrauka

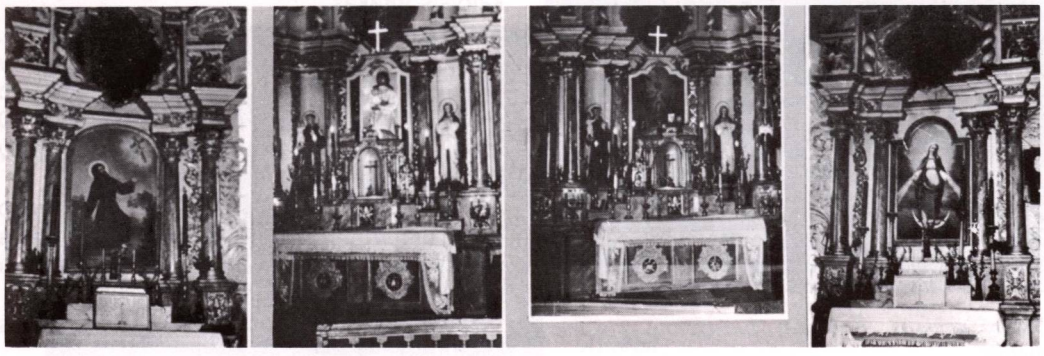

Priekulės bažnyčia. 1974 metų nuotrauka

Šliubo apeigos Priekulės bažnyčioje pokario metais

PRIEKULĖ

Šv. Antano bažnyčia

Priekulės miestelis (seniau ir dvaras) yra dešiniajame Minijos krante, 21 km į pietryčius nuo Klaipėdos. Seniau ši vietovė buvo Klaipėdos krašte. Istoriškai žinoma nuo 1540 m. 1587 m. Priekulėje buvo įkurta evangelikų liuteronų parapija, viena iš seniausių Klaipėdos krašte.

R. katalikų bendruomenė Priekulėje atsirado nepriklausomybės metais. 1937 m. pastatyta mūrinė Šv. Antano bažnyčia. Jos viduje yra 3 altoriai. Nei iš lauko, nei iš vidaus pusės bažnyčios pastatas kuo nors ypatinga nepasižymi. Parapija priklauso Klaipėdos prelatūrai.

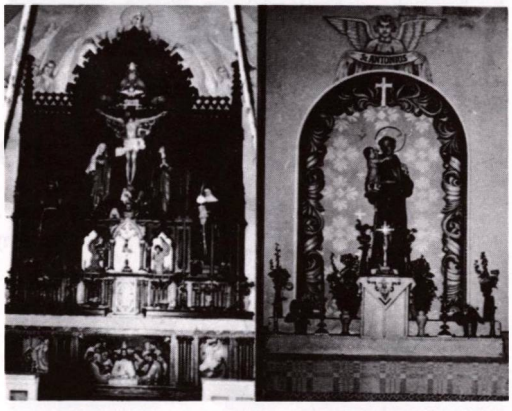

Altoriai

PUOKĖ

Puokė yra kaimas Barstyčių apylinkėje, 10 km į šiaurės vakarus nuo Sedos, 6 km į šiaurės rytus nuo Barstyčių. 1959 m. čia buvo 221 gyventojas. Per kaimą teka Puokupis, Luobos kairysis intakas.

Tai sena vietovė, minima (Poeke) 1426 m. dokumente. Čia yra piliakalnis, Alkos kalnu vadinamas. Tai senosios lietuvių tikybos kulto vieta. 1923 m. Puokės-Baršių kaime buvo 40 sodybų su 311 gyventojų. Iš senų laikų kapinėse buvo koplyčia.

1918 m. Puokės-Baršių kaime kun. Jono Petrausko rūpesčiu pastatyta Švč. Mergelės Marijos vardo koplyčia ar bažnyčia, kuri vėliau virto Barstyčių parapijos filija.

Puokės kapinių koplyčioje yra 2 medinės skulptūros — Pieta, iš XIX a.

Raudėnų bažnyčia 1966 metų žiemą

RAUDĖNAI

Šv. Baltramiejaus Apaštalo bažnyčia

Raudėnų bažnytkaimis yra prie Raudos upelio, 14 km į vakarus nuo Kuršėnų.

Unijinės Lietuvos laikais Raudėnai buvo karališkasis dvaras ir priklausė karališkajam Dirvėnų valsčiui. 1611 m. karaliaus Žygimanto Vazos rašte jis vadinamas „Villa nostra" (mūsų dvaras).

1611 m. dvaro valdytojas Baltramiejus Berdovskis pastatė pirmąją, medinę bažnyčią. 1739 ir 1881 m. ji buvo atstatyta. Priklauso Kuršėnų dekanatui.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, kryžminio plano, su kiek aukštesniu stogu priekyje ir bonia virš absidos. Bažnyčioje yra 6 puošnūs altoriai. Bokšte yra varpas ir 6 atviros angos, kaip kai kurių kitų varpinių.

Altoriai

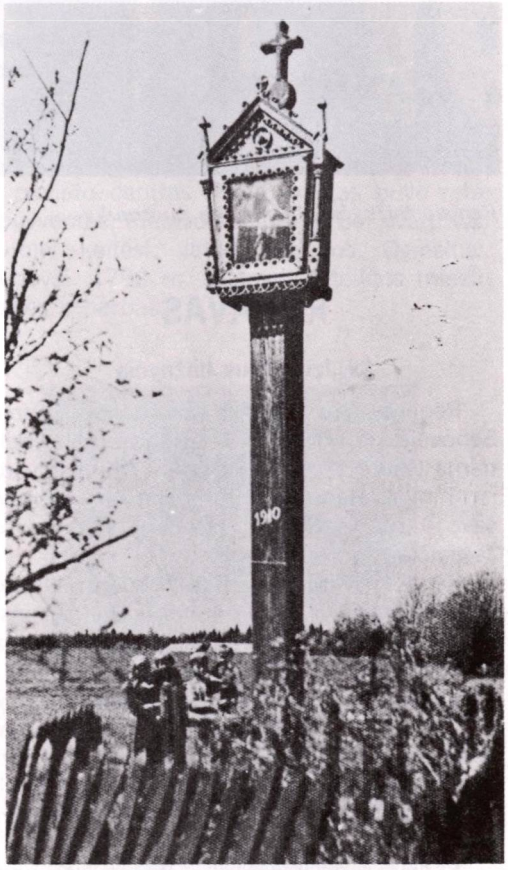

Koplytėlė Raudėnų apylinkėse, statyta 1910 metais

Renavo bažnyčia. 1974 metų nuotrauka

RENAVAS

Šv. Izidoriaus bažnyčia

Renavas yra 7 km į šiaurę nuo Sedos. Senovėje čia buvo dvaras. Vietovė buvo vadinama Gaure arba Gaureliais. 1780 m. dvaro savininkas Renė (Roenne) vietovei primetė savo vardą. Lenkiškai rašydavo Renewo, o žemaičiai Renava vadino.

Renavo dvaras žinomas XVI a.; priklausė Grustės valsčiui. Iš Renų atiteko Mielžinskiams, kurie visomis išgalėmis stengėsi dvarą pagražinti.

1726 m. vienas iš Renų pastatė bažnyčią. 1780 m. ji buvo atnaujinta. 1930—1933 m. pastatyta nauja, mūrinė (gelžbetonio) bažnyčia. Parapija priklauso Sedos dekanatui. 1978 m. nuolatinio kunigo neturėjo, aptarnauja Pikelių klebonas.

Renavo bažnyčioje yra 1780 m. geležinis ornamentuotas kryžius, puošnus XIX a. bronzinis stiklinis empiras-sietynas. Bažnyčios varpinėje yra 1797 m. žalvarinis varpas.

Altorius

Rietavo bažnyčia

RIETAVAS

Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia

Rietavo miestas įsikūręs prie Jūros upės, kur į ją įteka Jaujupis, 35 km į šiaurės vakarus nuo Telšių, 273 km nuo Vilniaus. Seniau žemaičiai vietovę Rietuva vadino; kiti gyventojai ištaria Reitaus.

Tai sena vietovė, minima XIII a. istorijos šaltiniuose. Žinoma, kad 1253 m. Rietavas buvo Ceklio srities negyvenamų pietinių plotų pakraštyje. Vėliau Rietavas vėl žinomas Vytauto laikais. XV a. Rietavas buvo valsčiaus ir pavieto centras. Tada kraštas buvo retai apgyventas. Rietavo seniūnijos bei dvaro valdytojai keitėsi, valdė Sapiegos, Oginskiai, Zubovai. 1792 m. Rietavui suteiktos miesto teisės ir herbas.

Bažnyčios priešakinė pusė. 1974 metų nuotrauka

Rietavo miesto herbas

Pirmoji R. katalikų bažnyčia Rietave pastatyta XV a. gale ar XVI a. pradžioje, greičiausiai 1529 m. Reformacijos laikais buvo perėjusi reformatams. 1721 m. pastatyta nauja, medinė.

1853—1874 m. Rietavo valdytojai ir žemvaldžiai kunigaikščiai Oginskiai pastatė didžiulę mūrinę bažnyčią, kuri esanti ketvirtoji iš eilės. Ji yra neoromantiško („veneciško") stiliaus, su aukštais bokštais ir aštuoniakampiu kupolu virš transepto. Statybos planus paruošė archit. F. A. Stueler iš Berlyno, prižiūrėjo inž. Gansovskis. Pastatas stilingas iš lauko ir iš vidaus. Tai gražiausia bažnyčia Žemaitijoje. Jos statybai Oginskiai išleido apie pusę milijono rublių. Po I pasaulinio karo bažnyčia buvo kun. Valaičio rūpesčiu suremontuota, įvesti garsiakalbiai, tam reikalui išleidžiant 30.000 litų. Rietavas yra Telšių vyskupijos dekanato centras.

Rietavo bažnyčioje yra įdomių meno ir kulto dalykų. Iš jų pažymėtini: dail. Z. Jasinskio XIX a. pieštas šv. Barboros paveikslas (aliejus, drobė), XIX a. Mykolo Arkangelo paveikslas.

Bažnyčios šventoriuje yra koplytstulpis su Marijos Maloningosios, šv. Emilijos skulptūromis ir Jėzaus krikšto skulptūrine grupe (1840 m., granitas, medis).

Rietavo bažnyčioje yra Irinėjaus Oginskio antkapinis paminklas, sukurtas 1863 m. A. Cattier (marmuras), XX a. pradžios Olgos Kalinauskaitės-Oginskienės antkapinis paminklas, taip pat marmurinis.

Rietavo kapų koplyčioje taip pat yra pažymėtinų medžio skulptūrų: Marijos Sopulingosios, Marijos Maloningosios ir XIX a. pabaigos medinė koplytėlė su Marijos Maloningosios, Marijos Sopulingosios ir Marijos, pamynusios žaltį, skulptūromis.

Pačiose kapinėse yra įdomių senų paminklų, kryžių, jų tarpe: XX a. pradžios skulpt. Kazimiero Piauloko darbo medinė koplytėlė su šv. Agotos ir dviejų klūpančių angelų skulptūromis, XX a. pradžios koplytėlė su ornamentuotu kryželiu, Marijos Maloningosios, Marijos ir Nežinomos šventosios skulptūromis (medis, geležis), 1844 m. medžio ir geležies koplytstulpis su ornamentuotu kryželiu.

Altoriai

Rietavos nepriklausomybės metais, turgaus dieną

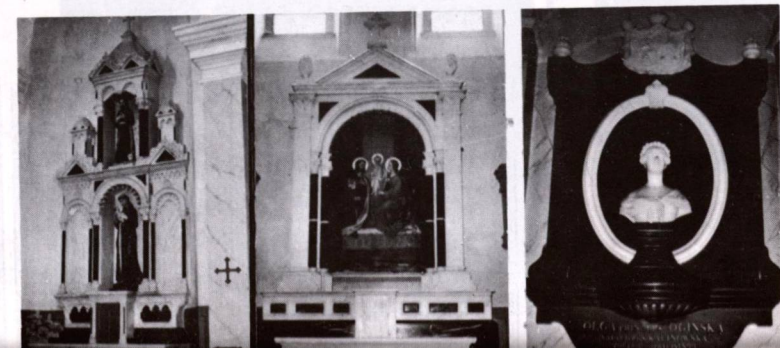

Kairėje — du altoriai, dešinėje — paminklinė lenta kunigaikštienei Oginskienei

Robkojų bažnyčia 1969.VII.16

ROPKOJAI

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Ropkojų bažnytkaimis yra prie Ropės upelio (iš čia ir vietovės vardas), 12 km į šiaurę nuo Pagėgių, buv. Klaipėdos krašte.

1869 m. čia pastatyta pirmoji, medinė R. katalikų bažnyčia, kurią globojo Varmijos vyskupas. 1899 m. perstatyta, 1912 m. iš pagrindų suremontuota. Parapija priklauso Klaipėdos prelatūrai. Pokario metais nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Sartininkų klebonas.

Bažnyčios pastatas medinis, apkaltas stačiomis lentomis. 3 altoriai.

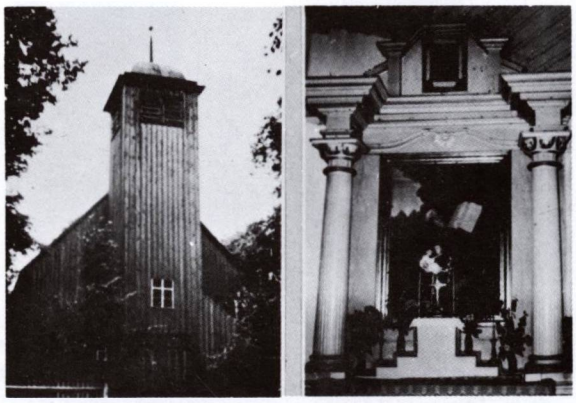

Bažnyčia ir altorius 1974 metais

Robkojų apylinkės kunigai 1973.X.9, susirinkę baigus bažnyčios remonto darbus. Pirmasis iš dešinės stovi Robkojų klebonas

Bažnyčios vidus

RUBIKAI

Šv. Roko bažnyčia

Rubikų kaimas ir buvęs dvaras yra 4 km į šiaurės rytus nuo Sedos. Kartais vietovė dar Rupeikiais vadinama.

1863 m. sukilimo metu čia vyko sukilėlių mūšiai su juos malšinusiais rusais bei kazokais. Buvo ir aukų. Po sukilimo nutarta šią vietą pažymėti koplytėle, kuri ir buvo pastatyta. 1935 m. pastatyta Šv. Roko filijinė bažnyčia, priklausanti Sedos parapijai.

Bažnytėlės pastatas medinis, su didesniu bokštu priekyje ir mažesniu stogo gale.

Šalia bažnyčios yra medinė varpinė, stačiomis lentomis apkalta. Viduje 3 paprasti altoriai.

Rubikų bažnyčios altoriai

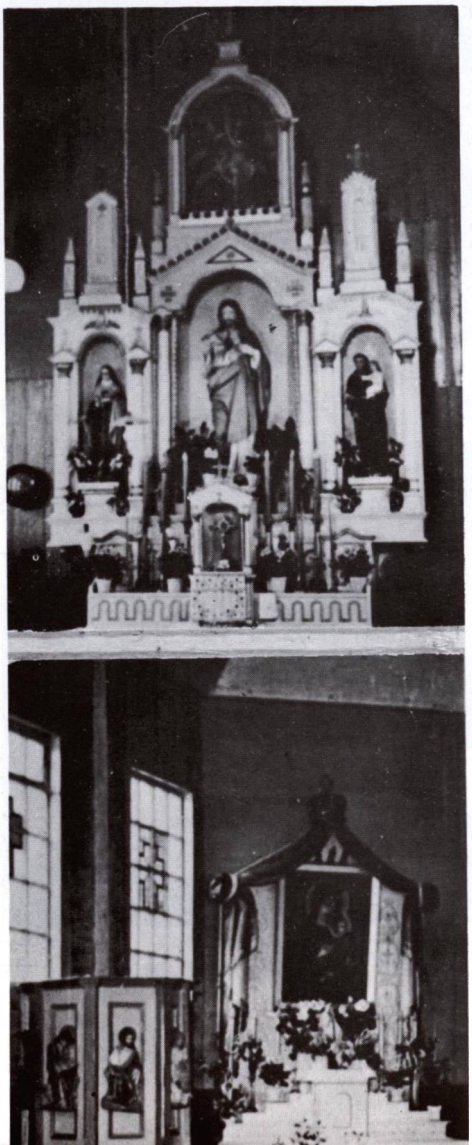

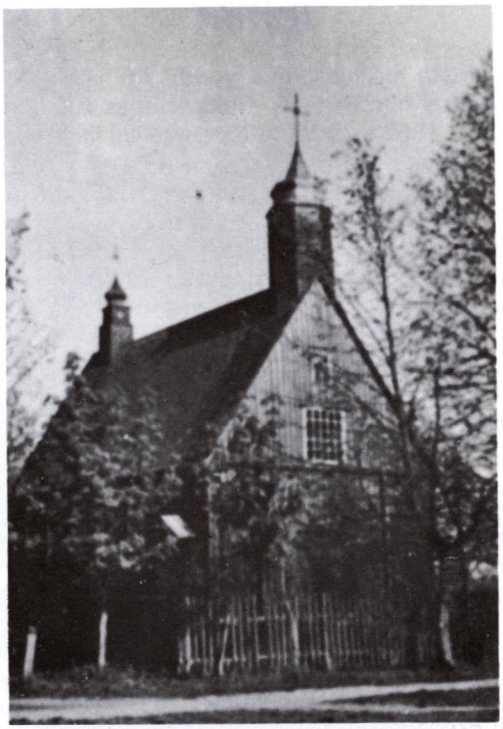

Rubikų bažnyčia

Varpinė. 1974 metų nuotraukos

RUKAI

Rukų bažnytkaimis yra 8 km į šiaurės vakarus nuo Pagėgių. Rukų kaimas žinomas XIX a. 1869 m. čia įkurta evangelikų liuteronų parapija.

R. katalikų bendruomenės ir bažnyčios Rukuose nebuvo. Ji įsteigta po II pasaulinio karo, kai čia atsirado daugiau iš Didžiosios Lietuvos atvykusių katalikų. Atrodo, kad katalikai savo kulto reikalams naudoja buv. evangelikų liuteronų bažnyčios pastatą.

Priklauso Klaipėdos prelatūrai. 1978 m. žiniomis nuolatinio kunigo nebeturėjo, aptarnauja Pagėgių klebonas.

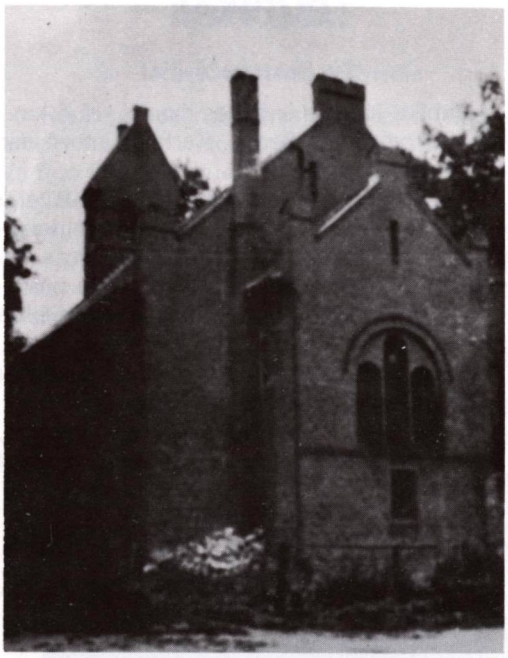

Bažnyčia

***Rukų bažnyčios vidus.** Altorius, sakykla*

Altorius

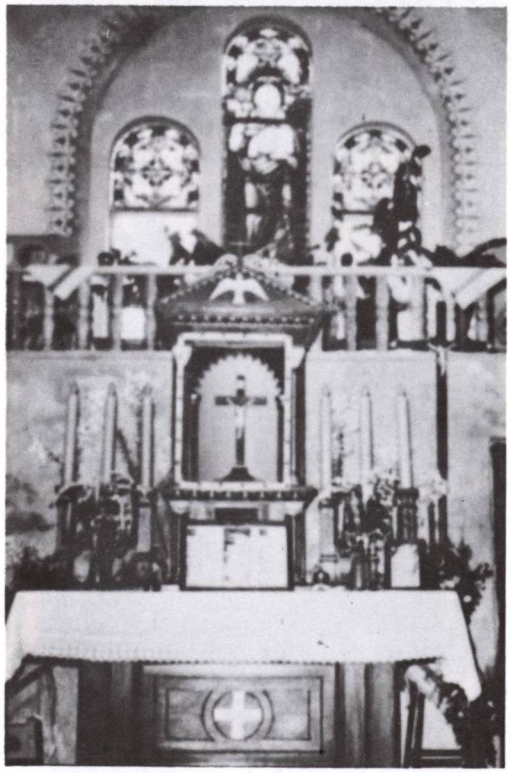

Didysis altorius

Salantai 1925 metais

SALANTAI

Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo bažnyčia

Salantų miestelis įsikūręs prie Salanto upės (iš čia ir vietovės vardas), 29 km į šiaurės rytus nuo Kretingos.

Pirmosios sodybos čia atsiradusios ne dabartinio miestelio vietoje, bet už gero kilometro nuo jo — pietvakarių kryptimi, kur yra kalva, dabar „Gaidžio kalnu" vadinama.

Vysk. M. Valančius rašo, kad Salantai buvę kryžiuočių lankomi, bet jų kronikos šio fakto nemini. Prie miestelio esantis kalnas greičiausiai buvo alkakalnis. 1565 m. Imbarės seniūnijos inventoriuje Salantai dar neminimi. Istorikas R. Krasauskas mano, kad Salantai galėję įsikurti XVI—XVII a. sąvartoje.

Pirmoji koplyčia stovėjusi ant jau mūsų minėto Gaidžio kalno. Antroji buvusi pastatyta dabartiniuose Salantuose. Bažnyčia čia atsiradusi 1603 (kitais duomenimis 1630) m. Ją pastatęs karaliaus Žygimanto Vazos arklininkas Mikalojus Pasanovskis. Vysk. Merkelis Geišas išgyręs fundatorių ir bažnyčiai suteikęs parapijos teises. Reformacijos metu ji atitekusi protestantams, bet katalikai laimėję bylą ir protestantai buvo įpareigoti padėti katalikams bažnyčią atstatyti.

Senoji Salantų medinė bažnyčia, statyta XVII a., įdomus medinės architektūros paminklas. (Nugriauta)

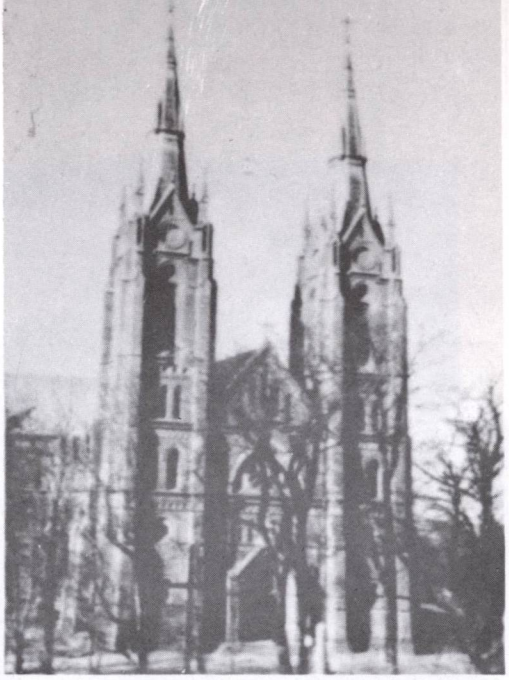

Salantų bažnyčia 1974 metais

1724 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia, išsilaikiusi ligi XIX a. pabaigos. Šios bažnyčios pastatas buvęs ypatingai gražus, su gotiškų proporcijų penkiasiene absida ir kelių tarpsnių bokšteliu. Ji įamžinta P. Galaunės 1930 m. knygoje. Buvo nugriauta. 1911 m. pastatyta nauja, mūrinė bažnyčia. Ji yra pseudogotikos stiliaus, su dviem aukštais bokštais. Viduje 5 dailūs altoriai.

Parapija priklauso Skuodo dekanatai.

Parapijos kapinėse, Gargždelės kaime, yra aštuoniasienė medinė koplyčia su XVIII a. suolais. (Žr. atskirą aprašymą — Gargždelė).

Altoriai. 1974 metų nuotraukos

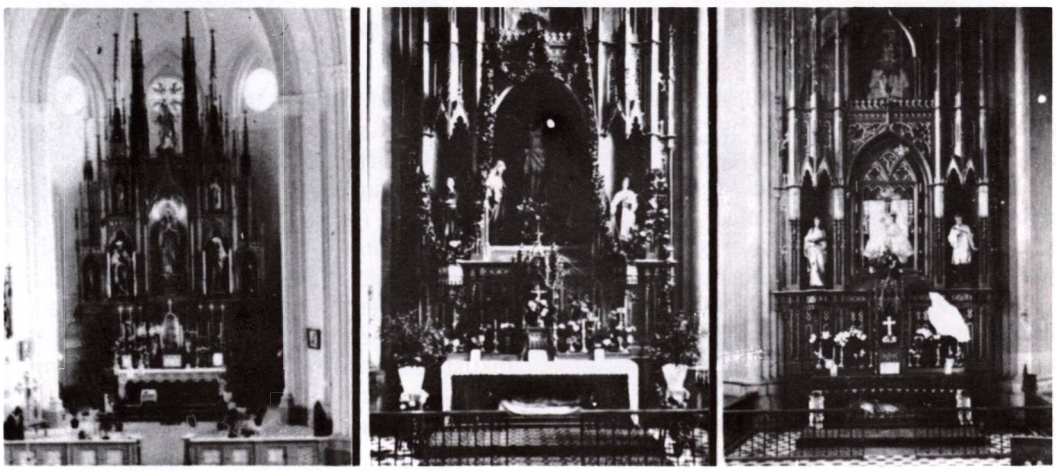

SARTININKAI

Šv. Jurgio bažnyčia

Sartininkų miestelis stovi prie Sartės upelio, kuris davė vietovei savo vardą, 20 km į vakarus nuo Tauragės. Sartininkų kaimas žinomas XVIII a. Tada jis priklausė Vainuto parapijai.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatyta 1787—1788 m. Ilgą laiką jis buvo Vainuto filija. 1912 m. Sartininkams suteiktos parapijos teisės. Priklauso Švėkšnos dekanatui.

Dabartinė bažnyčia medinė, nedidelė, kryžminio plano, su bokšteliu. Šventorius mūro tvora aptvertas.

Iš senų laikų bažnyčioje yra vertingų meno ir kulto dalykų: 14 XIX a. stacijų paveikslų, XIX a. pieštas šv. Baltramiejaus paveikslas, to paties meto paveikslas „Marijos susitikimas su Elzbieta" (aliejus, drobė), 2 XIX a. medinės Nukryžiuotojo skulptūros, procesijų kryžius su Jėzaus Nukryžiuotojo XIX a. medine skulptūra ir kt. Tebėra 3 dailūs altoriai.

Sartininkų bažnyčios šventoriuje stovi įdomus 1886 m. akmeninis kryžius su reljefais. Taip pat čia XX a. pradžioje buvo įruoštos stacijos (10 skulptūrinių grupių).

Kapinėse taip pat yra senų paminklų. Minėtinas 1886 m. medžio ir geležies koplytstulpis su ornamentuotu kryželiu, 1891 m. medinis koplytstulpis su Švč. M. Marijos skulptūra, 1892 m. medinis kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra, XIX a. pabaigos medinė koplytėlė su Švč. M. Marijos skulptūra (1970 m. ji buvo restauruota).

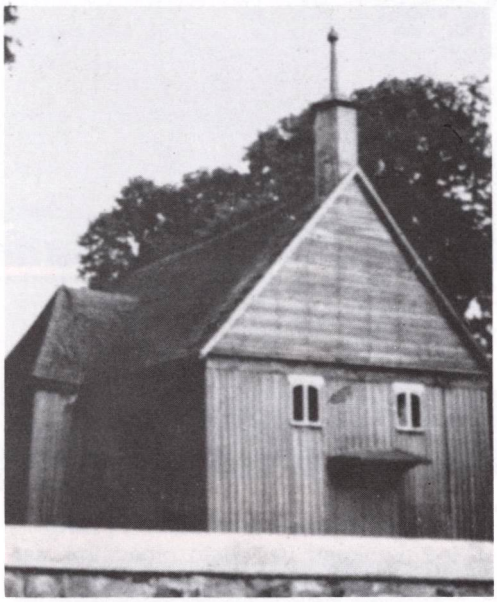

Sartininkų bažnyčia

Altorius

1974 metų nuotraukos

Didysis altorius

Saugų bažnyčia

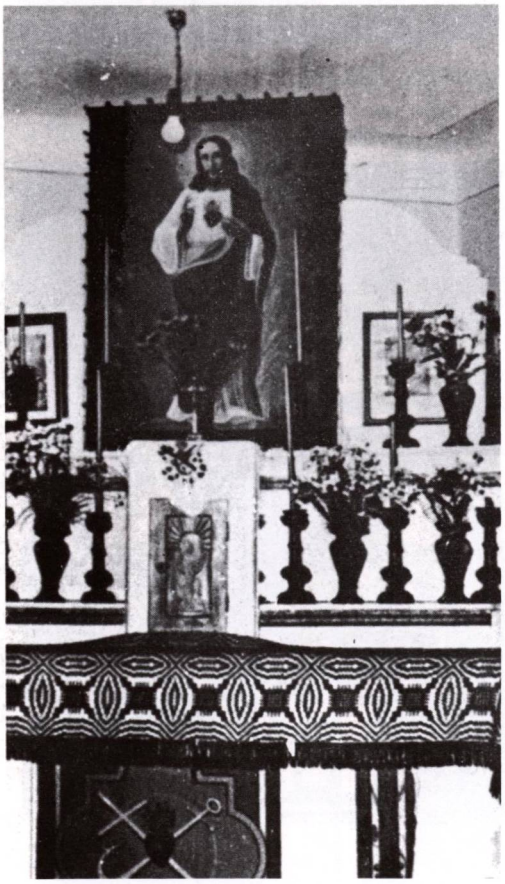

Altoriai.
1974 metų nuotraukos

SAUGOS

Parapinė bažnyčia

Saugų bažnytkaimis yra prie Šilutės—Klaipėdos plento, 13 km į šiaurę nuo Šilutės.

Saugų apylinkės istoriškai žinomos nuo XVI a. Senovėje šią vietovę Trūbine vadino.

1844 m. Saugose įkurta evangelikų liuteronų parapija, 1857 m. pastatyta raudonų plytų bažnyčia.

Ligi II pasaulinio karo pabaigos Saugose organizuotos R. katalikų bendruomenės ir jos bažnyčios nebuvo. Tačiau ji yra pokario metais veikiančiųjų Klaipėdos prelatūros parapijų sąrašuose. Nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Švėkšnos klebonas.

Bažnyčios vidus neįvairus. Yra 3 paprasti altoriai.

Varduvos upės vingis prie Sedos. Tarp medžių matosi bažnyčios bokštai. 1979 metų nuotrauka

Sedos bažnyčia 1974 metais

SEDA

Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo bažnyčia

Seda yra prie Varduvos upės ir Sedulo ežero, 25 km į pietryčius nuo Mažeikių. Gyvenvietė čia įsikūrė greičiausiai XV a. I pusėje, karams su kryžiuočiais pasibaigus.

R. katalikų parapiją čia įsteigė ir bažnyčią pastatė 1508 m. Dirvėnų tėvūnas Vaclovas Bartasevičius kartu su savo žmona Elžbieta Juškaite. 1770 m. bažnyčia perstatyta ir padidinta, talpina apie 3.900 žmonių. Seda yra dekanato centras.

Bažnyčios pastatas medinis, kirviu sukirstas, kryžminio plano, su barokiniu bokšteliu kryžmoje. Lubų pakraščiai papuošti drožiniais ir tapybos ornamentais. Choruose yra 2 eilės baliustradų. Iš vargonų chorų pereinama į antrojo aukšto šonines galerijas. 5 altoriai, dailūs vargonai. Ties presbiterija yra skersinė medinė sija su Nukryžiuotoju. Yra išlikę 3 ornamentuoti 1790 m. geležiniai kryžiai.

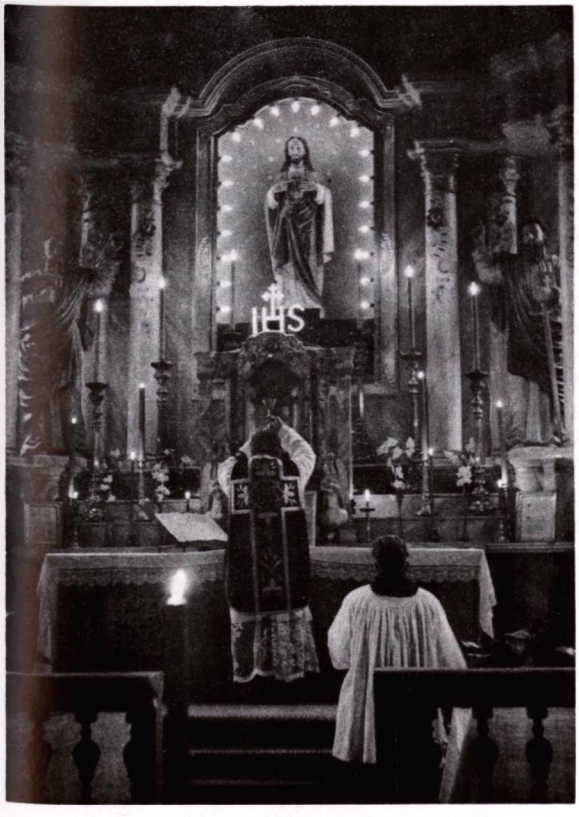

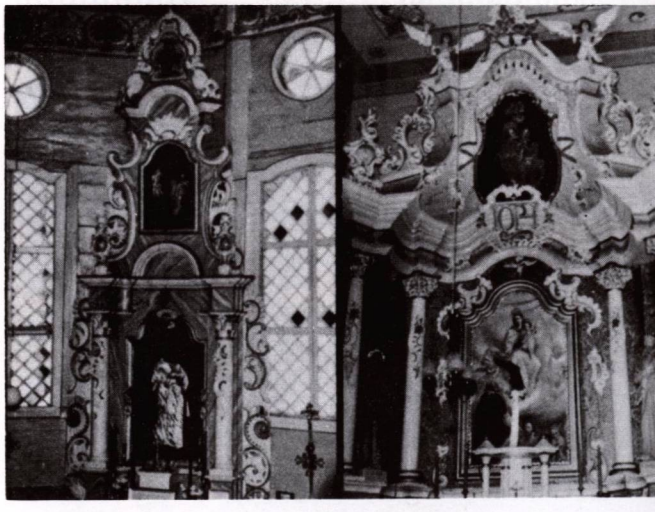

Altoriai

Sedos bažnyčios altorius Mišių metu. Viršuje — Jėzaus Širdies statula. Iš šalių — apaštalų Petro ir Povilo statulos. 1979 metų nuotrauka

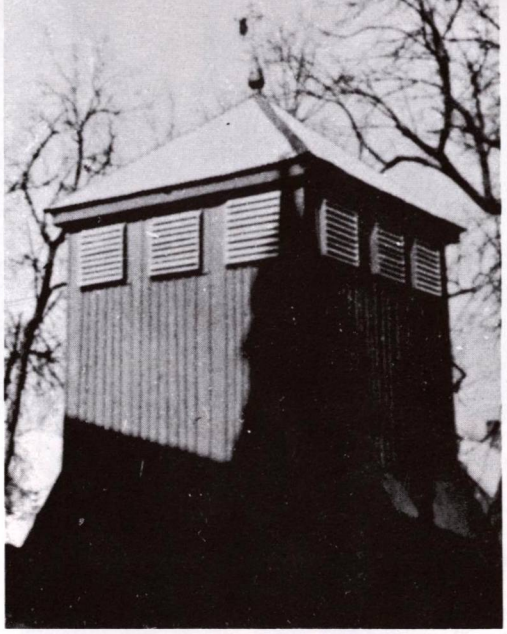

Sedos varpinė

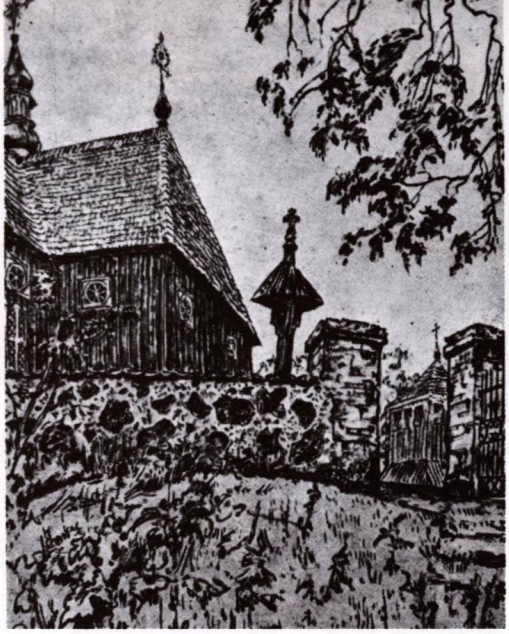

Dalis bažnyčios ir šventoriaus vartai. Dail. M. Dobužinskio piešinys, 1938 m.

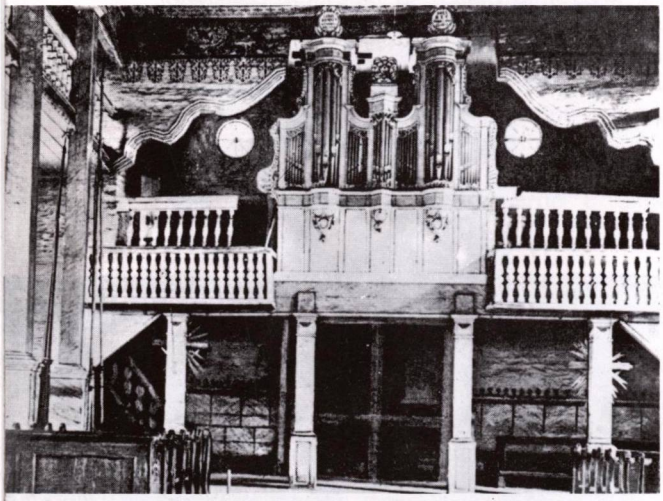

Sedos bažnyčios vidus ir vargonai

Šv. Jono Nepomuko bažnyčia

Bažnyčios pastatas stovi ant Varduvos kranto, labai gražioje vietoje. Šventoriuje yra aukšta medinė varpinė. Šventorius mūro tvora aptvertas. Jame yra senų kryžių. Sedos bažnyčią yra nupiešęs dail. M. Dobužinskis ir panaudojęs kaip dekoraciją Petro Vaičiūno „Aukso gromatai".

Bažnyčios šventoriuje yra 14 stogiastulpių su stacijomis, įruoštų XIX a. pradžioje (medis, aliejus, drobė).

Varpinėje 2 1762 ir 1763 m. gamybos varpai. Varpinės viršūnėje yra XVIII a. geležinis kryžius su vėjarode.

Šv. Jono Nepomuko bažnytėlė

Sedoje, prie Varduvos kranto, stovi maža Šv. Jono Nepomuko bažnytėlė, statyta 1781—1790 m.

Čia gyveno kunigas altaristas, vėliau kapelionas. Bažnytėlė medinė, su vienu bokštu. Šventorius nebuvo aptvertas, priaugęs senų medžių. Čia buvo vienas labai įdomus kryžius — panašus lyg į spintą. Jame buvo sudėta bent kelios eilės šventųjų statulėlių. Bažnytėlė stovi Varduvos upės kilpoje. Prie jos buvo 2 dideli sandėliai, pastatyti XIX a. viduryje. Bažnytėlė yra aprašyta vysk. M. Valančiaus „Žemaičių vyskupystėje".

Po II pasaulino karo ši bažnytėlė uždaryta, paversta sandėliu.

Sedos apylinkėse dar būta koplyčių: Gausčių k., Laumės k. (statyta 1806 m., medinė, tebėra ir dabar) ir prie Plikšnių ežero, Mergų piliakalnyje.

SKAUDVILĖ

Jezaus Nukryžiuotojo bažnyčia

Skaudvilės miestelis yra prie Ančios upės, 25 km į šiaurės rytus nuo Tauragės.

Vietovė seniai gyvenama. Artimoje aplinkoje yra 2 piliakalniai. Labai galimas dalykas, kad kovų su kryžiuočiais metu Skaudvilės apylinkėse buvo lietuviai įruošę kai kuriuos sutvirtinimus. Tačiau istorinės žinios negausios, siekia tik XVIII a.

Pirmoji bažnyčia pastatyta 1770 m. ir buvo Batakių parapijos filija. Vėliau bažnyčia perstatyta, bet nežinia kada. Priklauso Tauragės dekanatui.

Dabartinė bažnyčia medinė, kryžminio plano, su apvaliu bokštu virš frontono. Trikampis frontonas apkaltas stačiomis lentomis, papuoštas skulptūra ir „Dievo akimi" viršuje. Ornamentiškas pjaustinių karnizas atriboja frontoną nuo fasadinės sienos.

Bažnyčios viduje yra 6 altoriai. Pažymėtinos 14 stacijų, pieštų XIX a. (aliejus, drobė). Be jų, yra daugybė XVIII—XIX a. pieštų meniškos vertės paveikslų: šv. Motiejaus, šv. Elenos, šv. Martyno, šv. Jeronimo, šv. Ambraziejaus, šv. Marijos Magdalenos. Pažymėtini XVIII a. šilkiniai arnotai. Didysis altorius Felikso Gedvilos darbo su dailiomis medinėmis skulptūromis. Bažnyčios fasadą puošia skulptūrinė XVIII a. Nukryžiuotojo grupė. Dar yra šv. Domininko, šv. Kazimiero, šv. Jono Nepomuko, šv. Florijono, Šventosios su skarele XIX a. medinės skulptūros, 8 dekoratyvinės angelų su žvakidėmis skulptūros, 4 XIX a. pabaigos geležiniai ornamentuoti kryžiai, 3 1893 m. geležiniai kryžiai šventoriaus vartuose. Šventoriuje yra koplytėlė prie medžio su ornamentuotu kryželiu ir Pietos skulptūra, 1934 m. iš geležies ir medžio padaryta.

Greta bažnyčios pastatyta medinė dviaukštė varpinė. Joje yra XVIII a. geležinis kryžius.

Skaudvilės kapinėse stovi koplytėlė, kurioje yra XIX a. geležinis ornamentuotas kryžius.

Skaudvilės bažnyčia apie 1925 metus

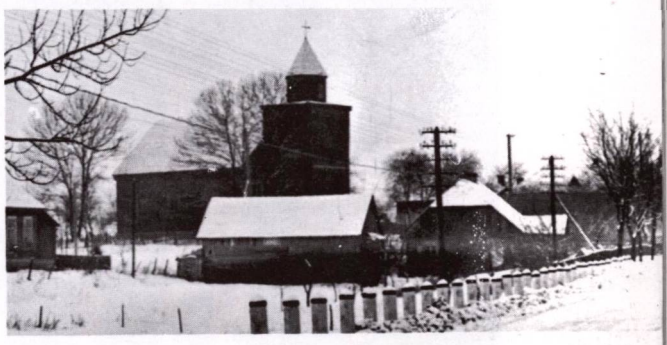

Skaudvilė 1967 metų žiemą

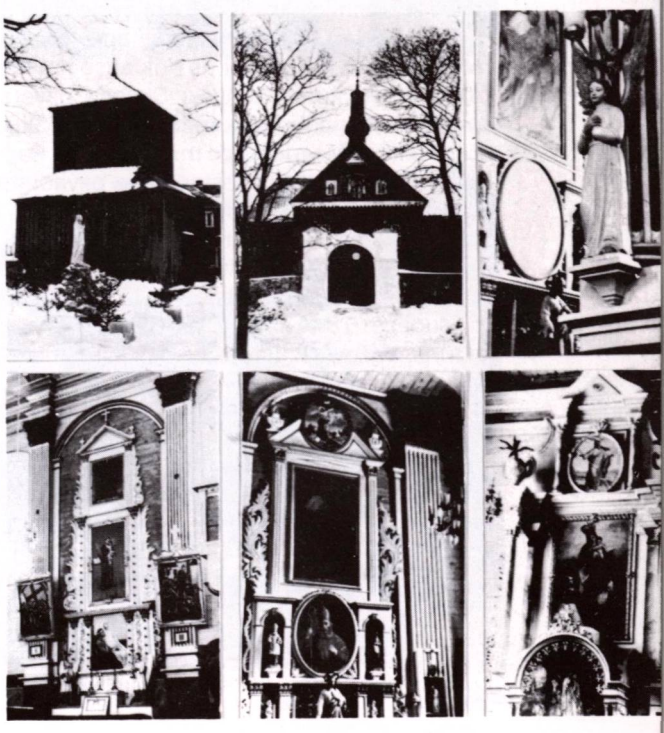

Skaudvilės varpinė, bažnyčia ir altoriai

Skuodo bažnyčia po remonto, iš šono. 1959 m. nuotrauka

SKUODAS

Švč. Trejybės bažnyčia

Skuodas įsikūręs Bartuvos ir Luobos upių santakoje, 47 km į šiaurės rytus nuo Kretingos, tik 3 km nuo Latvijos sienos.

Istoriškai vietovė žinoma nuo XIII a. Tada priklausė Ceklio sričiai. 1259 m. prie Skuodo sumušė Livonijos kryžiuočius. Kovoje žuvo 33 riteriai (vadai). Daugiau žinių apie Skuodą randame nuo XVI a., kai jis priklausė Katkevičių giminei, kurie stengėsi Skuodą paversti centru ir ekonominiu punktu. 1572 m. Skuodui suteiktos Magdeburgo miesto teisės. Pagal Katkevičiaus vardą, miestas buvo pavadintas Johannesburgu. Skuodo miestas kūrėsi ir augo prie senosios dvarvietės.

1614 m. Skuode pastatyta pirmoji, medinė R. katalikų bažnyčia. Atstatyta 1725 m. 1835 m. sudegė. 1844—1847 m. pastatyta nauja, mūrinė bažnyčia. II pasaulinio karo metu ji buvo apgriauta. Numušti ir du pagrindiniai bokštai, kurie pokario metais tik iš dalies atstatyti. Skuodas yra dekanato centras.

Bažnyčia turi renesanso stiliaus žymių. Akmens mūro sienos padailintos baltais piliastrais ir arkinių langų apvadais. Absida pusapvalė, su kūginiu stogu.

Bažnyčioje yra pažymėtinų meno ir kulto vertybių, jų tarpe XVIII a. Švč. M. Marijos paveikslas su aptaisu (aliejus, drobė, metalas), to paties amžiaus šv. Kazimiero ir šv. Marijos Magdalenos paveikslai.

Iš senų laikų miesto aikštėje stovėjo mūrinis paminklas, kurį 1567 m. pastatęs Jonas Karolis Katkevičius misijoms atminti. Jis vis buvo atnaujinamas.

Greta bažnyčios matyti mūrinė varpinė.

Skuodas 1923 metais

Skuodo bažnyčia iš priešakio, po remonto 1959 m.

Bažnyčios vidus

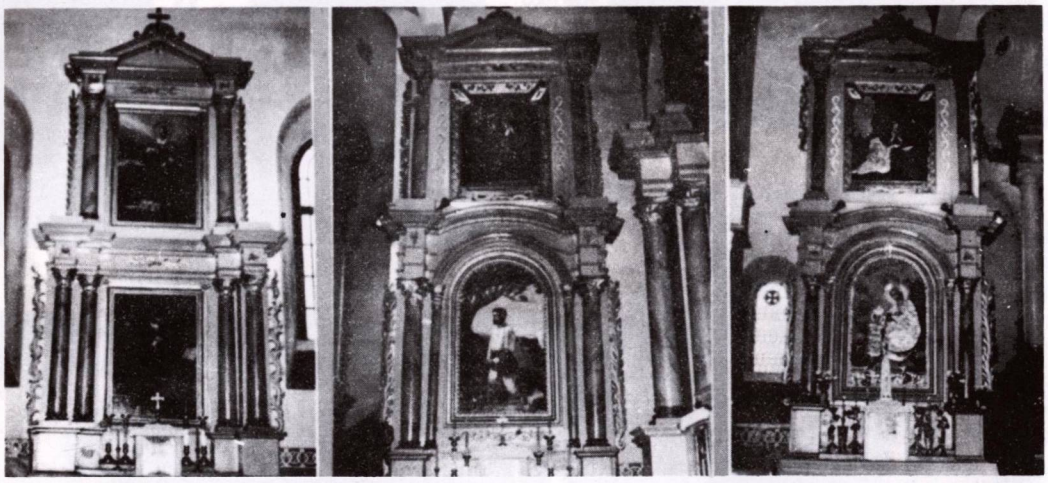

Altoriai

Procesija Švč. Trejybės atlaidų metu 1958 metais

SMALININKAI

Šv. Juozapo bažnyčia

Smalininkų miestelis stovi dešiniajame Nemuno krante, 12 km į vakarus nuo Jurbarko. Vietovė ilgą laiką buvo sienos perėjimo punktas, muitinė.

Iš senovės laikų čia buvo evangelikų liuteronų parapija.

1933 į 1935 m. kun. Juozapo Petkaus rūpesčiu buvo nupirkta evangelikų liuteronų koplyčia ir pradėta organizuoti katalikų parapija. Priklauso Klaipėdos prelatūrai.

Po II pasaulinio karo nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Viešvilės klebonas.

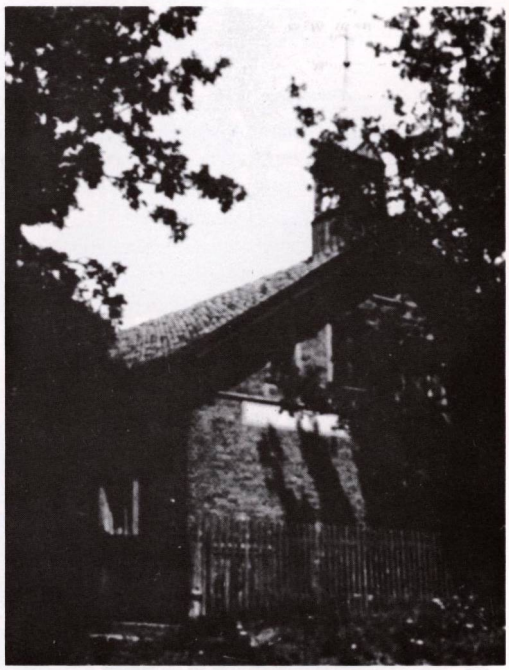

Smalininkų bažnyčia 1974 metais

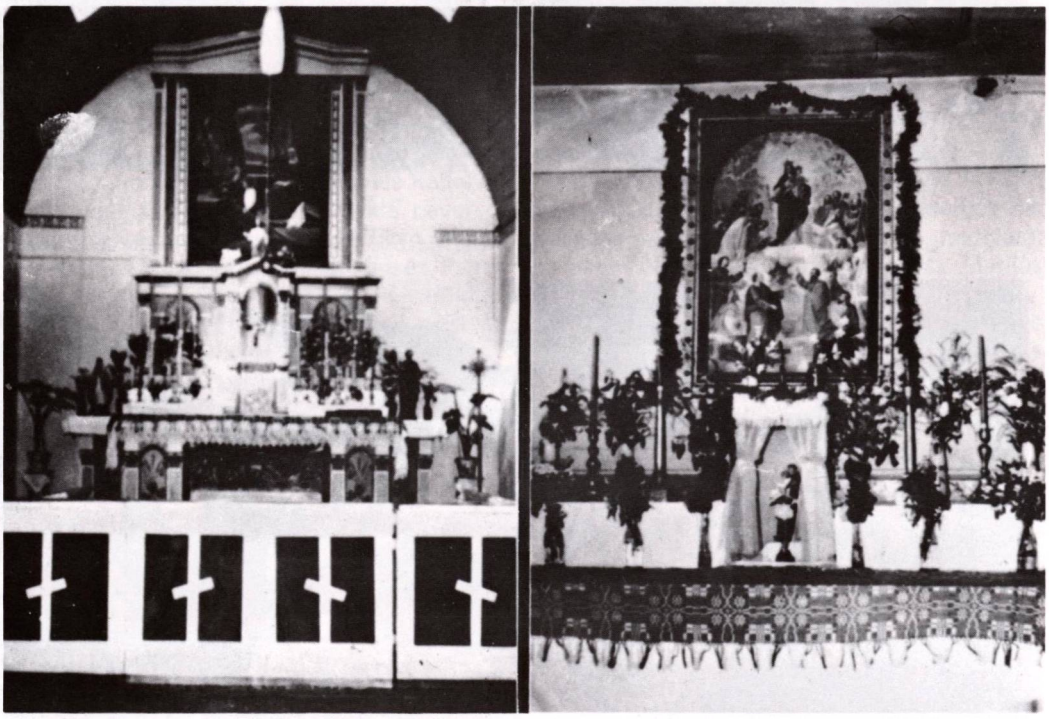

Bažnyčios vidus

SPRAUDIS

Šv. Povilo bažnyčia

Spraudis yra didesnis kaimas, 10 km į pietryčius nuo Rietavo, 5 km nuo Žemaičių plento. Per kaimą teka Letauso upelis. Vietovę supa Meškių, Pupšių ir Žadvainių miškai.

1939 m. šiame kaime pastatyta mūrinė bažnyčia, su mažu bokšteliu viršuje.

Po II pasaulinio karo nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Rietavo klebonas.

Spraudžio bažnyčia

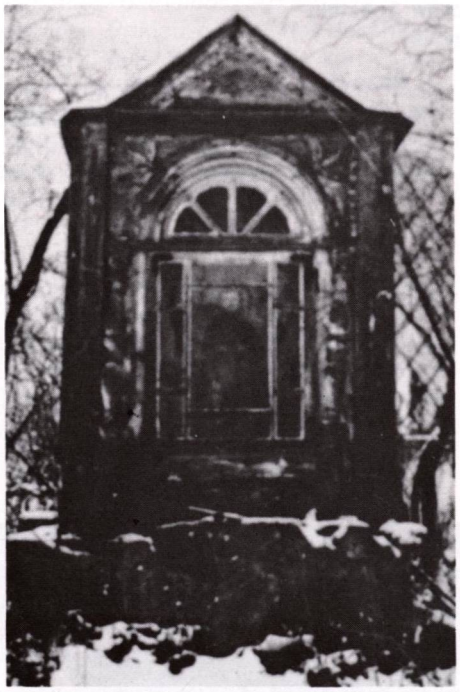

Koplytėlė

Altoriai.
1974 m. nuotraukos

Stalgėnų bažnyčia

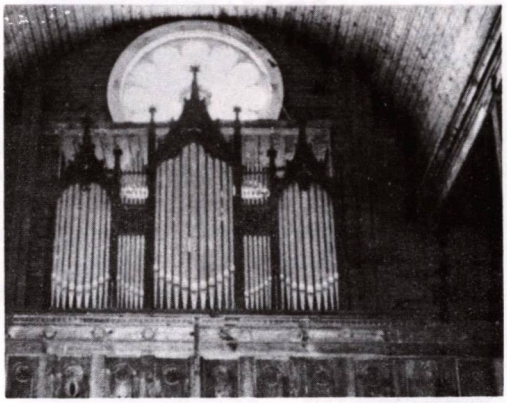

Vargonai

STALGĖNAI

Šv. Petro ir Povilo Apaštalų bažnyčia

Stalgėnų bažnytkaimis yra prie Minijos upės, 10 km į pietus nuo Plungės. Vietovė kūrėsi Stalgo girių srityje, Minijos slėnyje. Seniau čia buvo smuklė, Stalgaline vadinama.

1917—1918 m. pastatyta medinė bažnyčia, kuriai 1921 m. suteiktos parapijos teisės. Bažnyčios steigėjais laikomi ūkininkas Petras Stonys, paskyręs jos reikalams 15 ha žemės, ir Plungės klebonas kun. Povilas Pukys, organizavęs statybos bei parapijos kūrimosi darbus. Parapija priklauso Rietavo dekanatui. 1978 m. Stalgėnai nuolatinio kunigo neturėjo, aptarnauja Plungės klebonas.

Bažnyčios pastatas medinis, 24 x 12 m. Fasadą puošia apskritas langas, baltos rozetės pavidalo. Viduje 5 altoriai, daili originalaus darbo sakykla, vargonai. Didysis altorius pagamintas Darbėnuose. 1918.XI.23 Žemaičių vyskupas Pr. Karevičius Stalgėnų bažnyčią konsekravo. Tada ji susilaukė nuolatinio kunigo, kuriuo ir buvo kun. P. Pukys. Prie bažnyčios kūrėsi ir Stalgėnų gyvenvietė.

Stalgėnų bažnyčioje yra gražaus meniško darbo XIX a. medinės skulptūros: Dievas Tėvas, šv. Petras, šv. Povilas, šv. Apolonija, šv. Zita. Apylinkėje yra daug senų, įdomių, žemaitiškų koplytėlių.

Sakykla (kairėje) ir altoriai

STEMPLĖS

Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia

Stemplės yra senas dvaras ir kaimas, 12 km į rytus nuo Švėkšnos, priklausęs grafams Plateriams. Prie Stemplių teka Ašva.

Vietovė įsikūrusi Stemplių ir Jurkaičių miškų srityje.

Istoriškai žinoma, kad prie Stemplių 1863.V.11—12 sukilėliai susirėmė su rusais. Čia kurį laiką gyveno ir 1848 m. mirė žinomas Žemaičių rašytojas Simonas Stanevičius. 1951 m. kaime buvo 141 gyventojas. Iš senovės laikų žinoma Stemplių girininkija.

Stemplių dvare buvo koplyčia, kurioje retkarčiais atvykę kunigai laikydavo pamaldas. 1943 m. pastatyta medinė bažnytėlė. Pastatas su aukštu bokštu; įruošti 3 altoriai.

Pokario metais Stemplėse buvo retkarčiais laikomos pamaldos. Aptarnauja Pajūralio klebonas. Priklauso Švėkšnos dekanatui.

Stemplių kapinėse, greta kitų senų paminklų, yra įdomus 1875 m. medinis koplytstulpis su Kristaus Rūpintojėlio skulptūra. Kaime yra XIX a. pabaigos prie medžio pritvirtinta medinė koplytėlė su Marijos Maloningosios skulptūra.

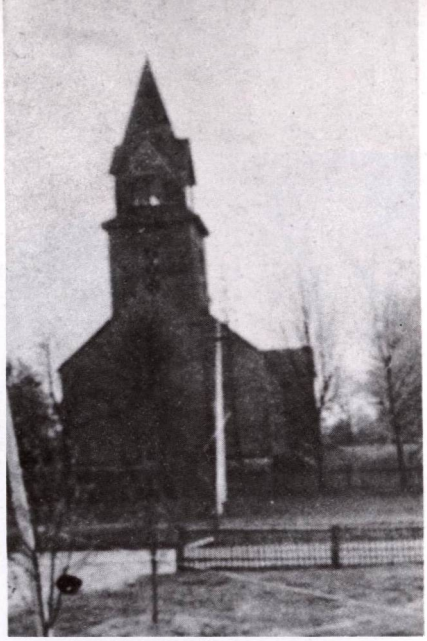

Stemplių bažnytėlė

Altoriai

Stemplių kapinių vartai

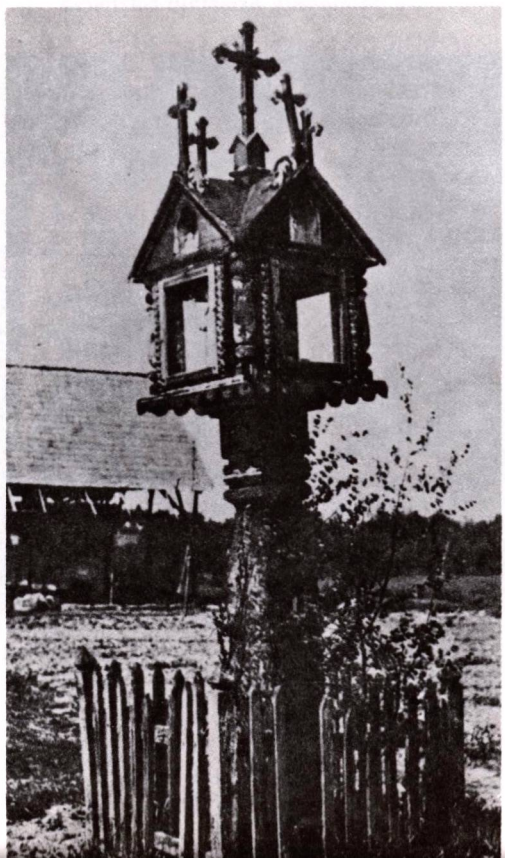

Koplytėlė Stemplėse

Stulgių bažnyčia pokario metais

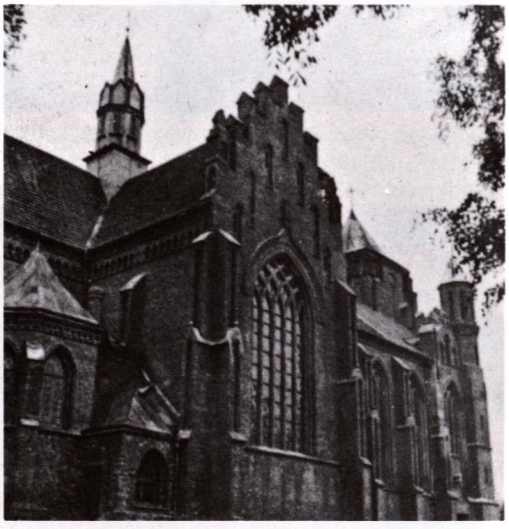

Bažnyčios detalė

STULGIAI

Šv. Motiejaus Apaštalo bažnyčia

Stulgių bažnytkaimis yra 30 km į šiaurę nuo Tauragės. Šis kaimas žinomas XVIII a.

R. katalikų bažnyčią čia pastatė dvarininkas Matas Minmantas, gretimo Vaidatonių dvaro savininkas. Tai galėjo būti 1797—1798, o gal 1803 m.

Apie Stulgių parapiją vysk. M. Valančius ŽV rašė: „Klebonije nieks naudos woz gal kunegu iszmist".

1901 m. padėti pamatai naujai bažnyčiai, kurios statyba baigta 1910 m. Ji yra mūrinė, su gotinio stiliaus elementais ir barokiniu bokšteliu virš transepto. Statyba tada kaštavusi 70.000 rublių.

Bažnyčios pastatas kryžminio plano, languose vitražai, viduje 4 altoriai.

Įdomūs Stulgių bažnyčios šventoriaus vartai. Juos puošia 3 XIX a. geležiniai ornamentuoti kryžiai.

Stulgių kapinėse, greta kitų senų paminklų, yra dėmesio vertas XIX a. akmens ir geležies koplytstulpis su ornamentuotu kryželiu.

Procesija prie Stulgių bažnyčios

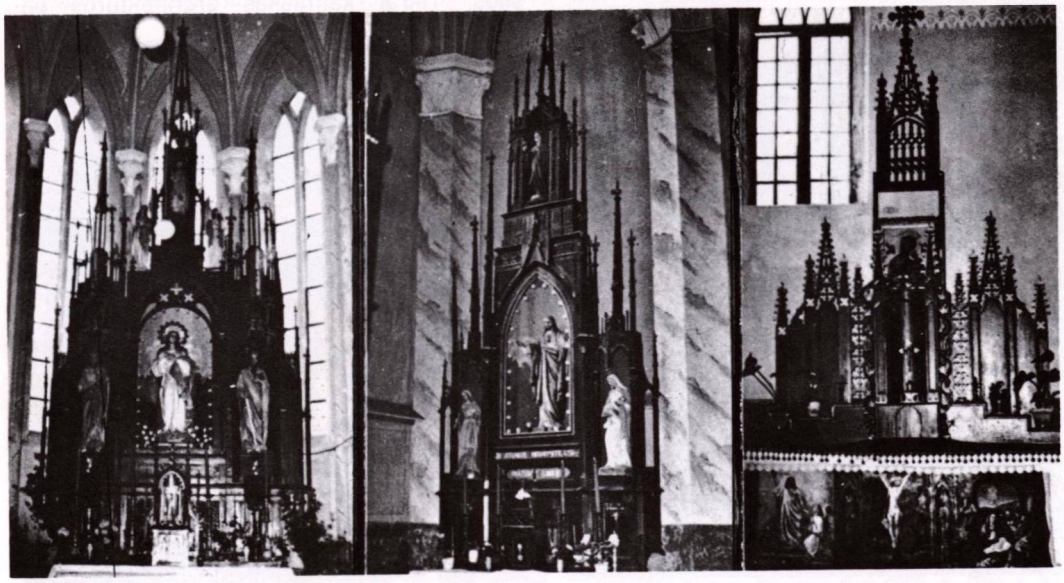

Altoriai

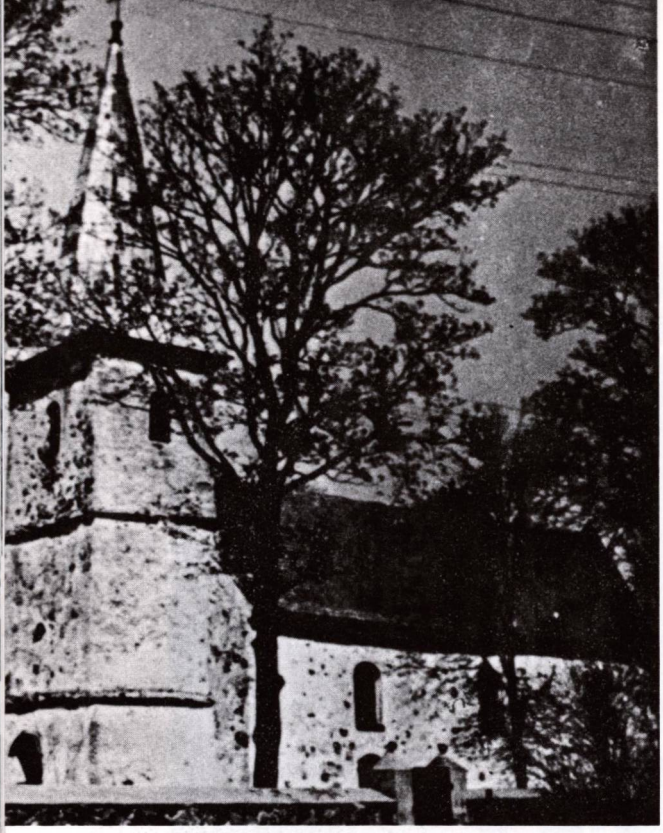

Šakynos bažnyčia 1974 metais

Ta pati bažnyčia nepriklausomybės metais

ŠAKYNA

Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia

Šakyna įsikūrusi prie Šakynos upelio, 30 km į šiaurės rytus nuo Šiaulių.

Istoriškai vietovė žinoma nuo XVII a. Unijinės Lietuvos laikais ji buvo storastija be pilies.

Pirmąją R. katalikų bažnyčią 1680 m. pastatė Šakynos laikytojas M. Bergas, užrašęs parapijai 27 valakus žemės su žmonėmis. 1789—1790 m. pastatyta mišraus mūro bažnyčia. Priklauso Kuršėnų dekanatui. 1978 m. nuolatinio kunigo neturėjo.

Bažnyčios pastatas mūrinis, nutinkuotas. Ją statė neišsenkamos energijos Šakynos klebonas kun. Varanavičius, vietos gyventojų Varna vadinamas. Talkininku pasikvietė tvirtą vyrą Žvirblį. Žmonės juokėsi ir sakę: „Ką ten varna su žvirbliu padarys!..“ O tačiau padarė. Pirmiausia jiedu pasistatę plytinę ir ėmę degti plytas. Patys rinko laukuose akmenis ir vežė į statybos vietą. Pastatas masyvus, storų sienų, su bokštu. Po II pasaulinio karo perstatytas bokštas mažai tepakeitė bažnyčios išorinę išvaizdą.

Šakynos kapinėse yra 1790 m. statyta akmeninė koplyčia, šiek tiek panaši į Šakynos bažnyčią, tik mažesnė, storesnių sienų. Paprasto dailidžių darbo stogo konstrukcija, suolai, durys. Mažyčiai langai. Matomos lubų sijos. Tikrai kaimiškas architektūros paminklas.

Šventoriuje yra senų kryžių.

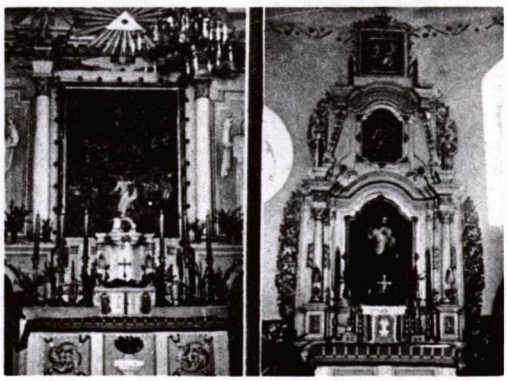

Altoriai

ŠATEIKIAI

Šv. Morkaus Evangelisto bažnyčia

Šateikių miestelis yra 30 km į šiaurės rytus nuo Kretingos.

Šateikių dvaras istoriškai žinomas nuo XVII a., priklausęs Skalvydams, Šverinams, pagaliau Plateriams, kurie juos valdė ligi 1885 m.

1700 m. pastatyta pirmoji, medinė bažnyčia, kuri buvo Platelių parapijos filija. Vysk. M. Valančius rašo, kad 1860 m. bažnytėlė buvusi nedidelė ir kad ją išlaikęs grafas Pranciškus Plateris. Jai sunykus, Plateris 1875 m. pastatė naują, mūrinę, pseudogotinio stiliaus bažnyčią. Tik 1926 m. jai suteiktos parapijos teisės.

Šateikių bažnyčia gana įspūdinga. Gražūs ir vidaus įrengimai — altoriai, vargonai, sakykla, klausykla. Yra įdomių paveikslų. Ji laikoma viena gražiausių bažnyčių Žemaičiuose. Jos dailius vitražus sunaikino 1945 m. Velykų metu į bažnyčią įsiveržę rusų kareiviai.

Parapija priklauso Telšių dekanatui.

Bukontiškės kaime, Šateikių parapijoje, prieš karą buvo koplyčia-oratorija.

Šateikių bažnyčia

Pirmoji komunija Šateikiuose 1931 metais. Kairėje stovi klebonas kun. Kazimieras Keršulis

Šateikių bažnyčios altoriai

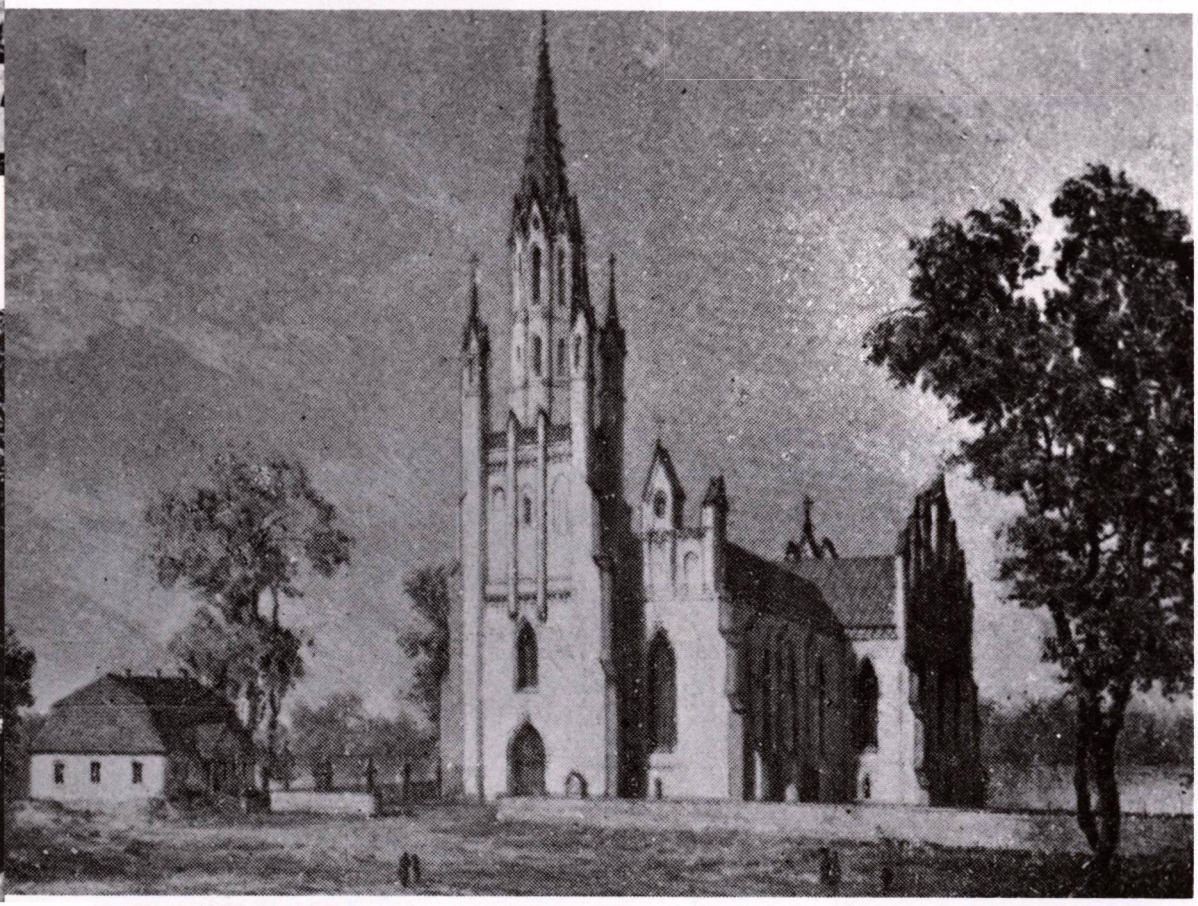

Šateikių bažnyčia tuojau po I pasaulinio karo

ŠATĖS

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Šatės įsikūrusios prie Šatės upelio, 10 km į rytus nuo Mosėdžio.

Istoriškai vietovė žinoma nuo 1534 m. XVI a. Šatės buvo kaimas ir priklausė greičiausiai D.L.K. valdoms. Tada Šates valdė A. Vnučka. 1568 m. karalius Šates perdavė J. Katkevičiui.

XVII a. krikščionybė dar nebuvo šioje vietoje įleidusi savo šaknų. Bažnyčios buvo toli. Tad 1670 m. Jonas Volskis čia pastatė medinę bažnytėlę, o gal tik koplyčią. 1771 m. Sapiega pastatė naują bažnyčią. Jai išstovėjus daugiau kaip šimtą metų ir sunykus, parapiečiai sugalvojo pasistatyti naują mūro bažnyčią. Statant išaiškėjo, kad jie stato per didelę. Tačiau parapiečiai nenusiminė ir statybą tęsė. Iš to kilo sakmė: „Šatės, bėgio' kaip katės — nor' mūra bažnyčią pabudavoti..." Ir pabudavojo. 1885 m. statyba baigta. Priklauso Skuodo dekanatui.

Bažnyčios pastatas mūrinis, su dviem bokštais. Graži šventoriaus siena, mūriniai vartai. 3 altoriai, puošni sakykla. Bažnyčioje yra išlikęs retas Marijos Krikščionių globėjos paveikslas, pieštas XIX a. viduryje dail. Vladislovo Majeranovskio (aliejus, drobė). Pažymėtini 4 XIX a. arnotai (šilkas, metalo siūlai, medvilnė). Yra XVIII a. medinė Nežinomo šventojo skulptūra.

Yra išlikę du seni žalvariniai varpai: vienas iš 1701 m., antras — 1713 m. Abu lieti Jokūbo Hessingo Karaliaučiuje.

Šačių kapinėse stovi koplyčia, kurioje yra XVIII a. paveikslas Marija su Kūdikiu (aliejus, drobė), 2 XIX a. koplytėlės su Marijos skulptūromis.

Erslos kaimo kapų koplyčioje yra XIX a. Kristaus Nukryžiuotojo paveikslas (aliejus, drobė).

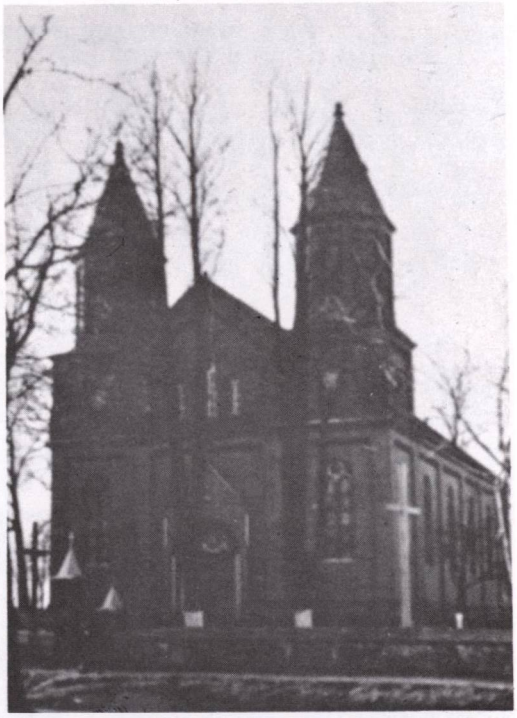

Šačių bažnyčia

Altoriai ir sakykla 1974 metais

Šatraminų koplyčia. Dail. Adomo Galdiko paveikslas

ŠATRAMINAI

Kaimo koplyčia

Šatraminų kaimas yra 5 km į pietvakarius nuo Mosėdžio, 15 km į pietvakarius nuo Skuodo, Erslos kairiajame krante. Vietovė minima 1597 m. Daukšių dvaro inventoriuje. 1959 m. kaime buvo 371 gyventojas.

Šiame kaime iš senovės laikų buvo medinė koplyčia, kurioje retkarčiais laikomos pamaldos. Greta jos buvo aukšta medinė varpinė su plačiu pagrindu ir dviem kondignacijomis. Kartu su vartų mediniu stogeliu Šatraminų koplyčia ir varpinė sudaro darnų ansamblį, kurį buvo nutapęs dail. Adomas Galdikas dar prieš karą.

Atrodo, kad ligi šių dienų Šatraminų koplyčios ansamblis nebėra išlikęs.

Šaukėnų bažnyčia ir šventoriaus vartai nepriklausomybės metais. Vytauto Augustino nuotrauka

ŠAUKĖNAI

Švč. Trejybos bažnyčia

Šaukėnų miestelis yra 30 km į pietvakarius nuo Šiaulių.

Istoriškai Šaukėnų dvaras žinomas nuo XV a., kada jis priklausė Šemetams.

1486 m. Mikalojus ir Margarita Šemetai pastatė pirmąją medinę bažnyčią. 1763 m. pastatyta nauja medinė. Reformacijos metu bažnyčia buvo uždaryta. Prieš I pasaulinį karą senąją bažnyčią pakeitė be valdžios leidimo pastatyta nauja, kryžminio plano, su bokšteliu transepte. Parapija priklauso Kuršėnų dekanatui.

Senoji Šaukėnų bažnyčia, varpinė, balti šventoriaus vartai sudarė gražų ir darnų ansamblį. Bažnyčios vidaus įrengimai, ypač galerijos, barokinė sakykla, painiu būdu uždaroma krikštykla ir kiti įdomūs liaudies drožiniai verti ypatingo dėmesio.

Varpinė XVIII a. statyta, su platėjančiu pagrindu ir dviejų kondignacijų atviromis angomis. Tebėra išlikę XVIII a. pabaigos—XIX a. pradžios 2 ornamentuoti geležiniai kryžiai. Varpinėje ir šventoriaus vartuose yra 2 geležiniai ornamentuoti kryžiai.

Šis architektūrinis ansamblis buvo daug kartų rodytas spaudoje ir knygose. Dail. V. K. Jonynas yra nutapęs ir iškėlęs barokinių vartų grožį.

Šaukėnų bažnyčios ansamblis: Varpinė, bažnyčia, šventoriaus siena ir vartai 1925 metais. B. Buračo nuotrauka

Baigiantis II pasauliniam karui bažnyčia sudegė. 1947 m. pastatyta nauja, iš lentų — karkasinė, sienų tarpai buvo spaliais užpildyti. Ilgainiui sienų lentos aptrėšo, atsirado plyšiai, žiemos metu įsiskverbdavo sniegas, vanduo. 1976.I.6 Šaukėnų Bažnyčios komitetas prašė leidimo apmūryti bažnyčią per vieną plytą, tačiau toks leidimas tik 1979 m. tebuvo gautas.

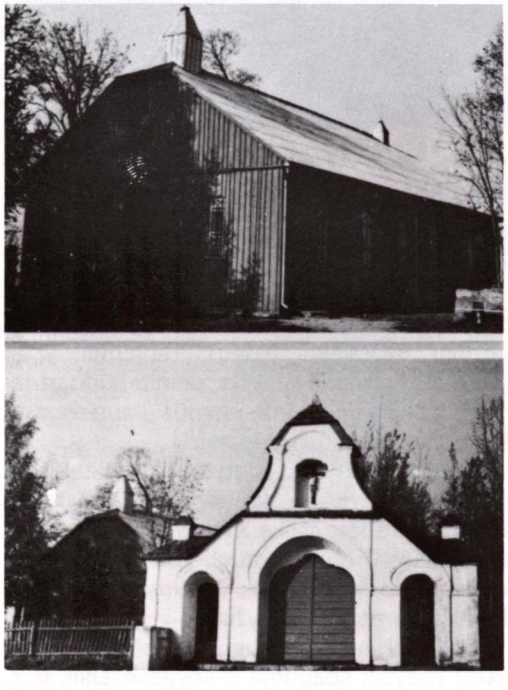

Šaukėnų bažnyčia, pastatyta pokario metais ir po gaisro išlikę šventoriaus vartai

Koplytėlė Šaukėnų apylinkėse

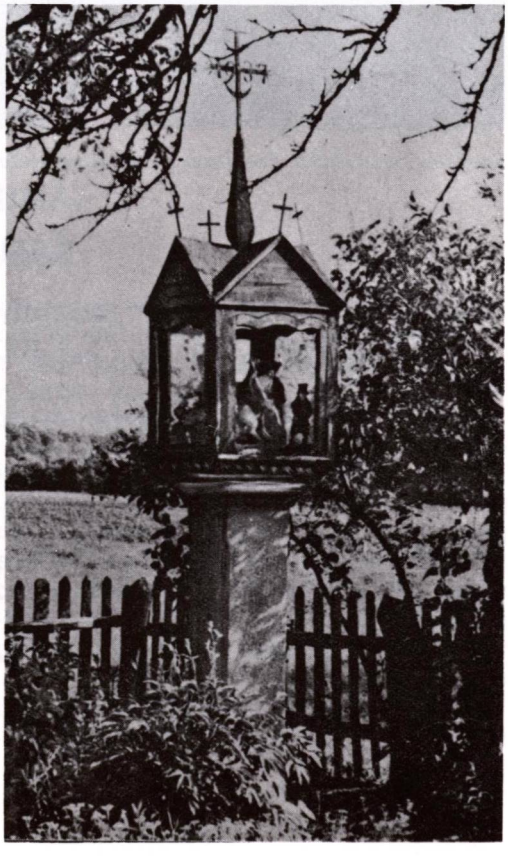

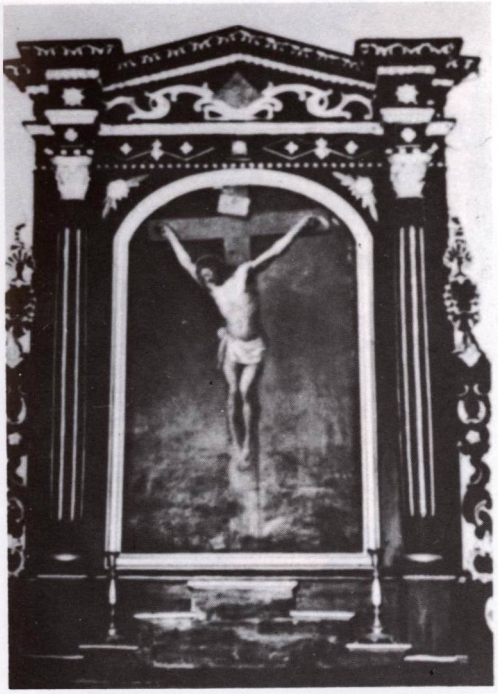

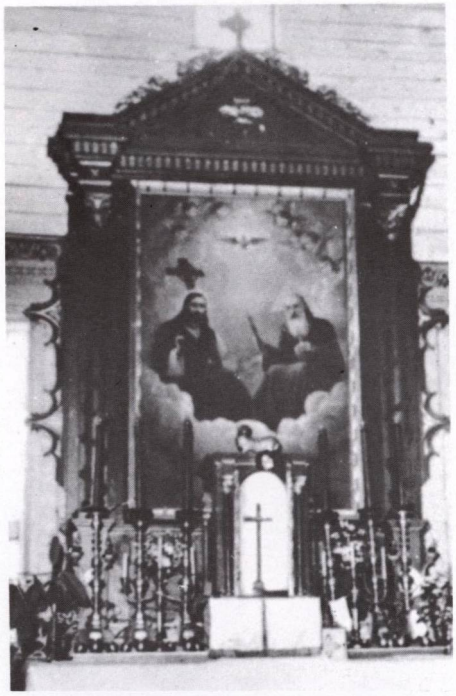

Altoriai. 1974 metų nuotraukos

Šiaudinės bažnyčia apie 1932 metus. B. Buračo nuotrauka

ŠIAUDINĖ

Švč. Mergelės Marijos bažnyčia

Šis bažnytkaimis yra prie Avižlio upelio, 9 km į vakarus nuo Papilės. Padavimas sako, kad vietovei vardą davusi pirmoji čia pastatyta koplyčia ar bažnytėlė, kuri buvusi šiaudais dengta.

Šiaudinės dvaras žinomas unijinės Lietuvos laikais.

1775 m. Liudvikas Godliauskas pastatė medinę bažnyčią, kuri buvo Papilės filija. Šiaudinė garsėjo garsėjo Šv. Roko atlaidais. Priklauso Viekšnių dekanatui. Po II pasaulinio karo nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Viekšnių kunigas.

Bažnyčios pastatas medinis, su dvišlaičiu stogu ir karūna ant bokštelio. Priešakinė stogo skliauto dalis paremta keturiomis medinėmis kolonėlėmis, tad sudaro lyg ir klasikinį portiką. Įdomūs lietuviško liaudies stiliaus bažnyčios mediniai vartai su keturiašlaičiu malksnų stogeliu, trimis bokštais ir galerija skulptūroms.

Bažnyčioje yra 3 mediniai altoriai. Prie bažnyčios stovi dviejų aukštų medinė varpinė su atvira galerija viršuje. Šventorius mūrine siena aptvertas.

Šiaudinės bažnyčia 1976 metais

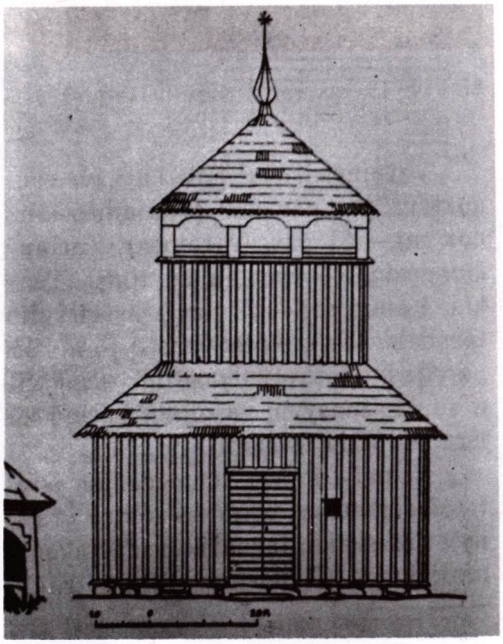

Varpinė

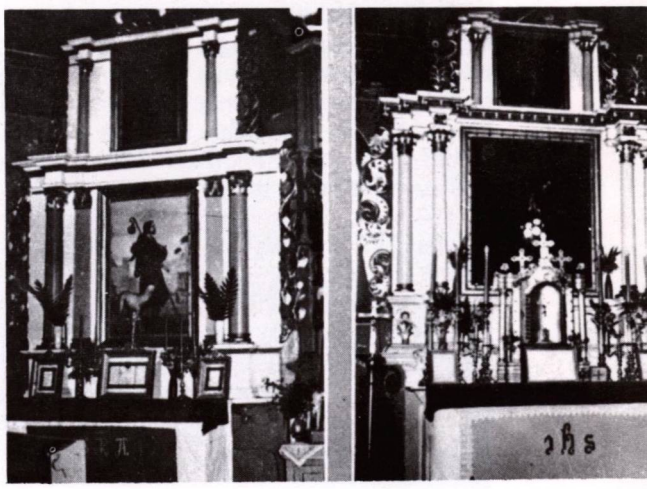

Altoriai

Šilalės bažnyčia 1978 metais

1903—1909 m. klebono prel. B. Pacevičiaus ir kan. Pr. Kuodžio rūpesčiu, parapiečių lėšomis pastatyta nauja Šv. Pranciškaus Išpažinėjo bažnyčia. Priklauso Kaltinėnų dekanatui.

Bažnyčia mūrinė, raudonų plytų, gotiką pamėgdžiojanti, su aukštu bokštu, gražūs altoriai, stilinga sakykla. Joje ligi šių dienų yra išlikę vertingų meno bei kulto dalykų. Pažymėtini 16 vitražų, su Šiluvos Marijos, Kristaus, šventųjų Andriejaus, Baltramiejaus, Jono, Jokūbo, Juditos, Jurgio, Mato, Motiejaus, Petro, Povilo, Pilypo, Pranciškaus, Simono, Tomo atvaizdais. Vitražai XX a. pradžioje gaminti. Minėtinos XVIII a. medinės skulptūros: Gerasis Ganytojas, Jėzus Nukryžiuotasis, Šventoji su iškelta dešine ranka, Šventasis su knyga dešinėje rankoje, Šventasis su dešine ranka prie krūtinės, Šventasis su knyga kairėje rankoje. Iš meninės vertės paveikslų minėtini XIX a. piešti šv. Antanas, šv. Ona; medinės skulptūros — šv. Povilas, Pieta, Marija, Marija Maloningoji, šv. Antanas, šv. Domininkas, Angelas Sargas, Jėzaus krikšto skulptūrinė grupė, šv. Jurgis, šv. Izidorius, šv. Kazimieras, Ecce Homo, Nuplaktas Kristaus.

Šilalės kapinėse yra įdomių antkapinių paminklų. Taip pat čia yra aštuoniakampio plano medinė koplyčia-oratorija.

ŠILALĖ

Šv. Pranciškaus bažnyčia

Šilalės miestelis yra prie Lokystos upės, 27 km į šiaurę nuo Tauragės. Senovėje ši vieta buvusi vadinama Garduva, Šilo gardu, ar Šilo daržu. Pirmosios istorinės žinios apie Šilalę siekia XVI a. pabaigą. Senuose raštuose vardas rašomas Szylowka. Šilalės dvaras priklausė įvairiems dvarininkams.

1533 m. dvaro savininkas Stanislovas Arvydavičius pastatė pirmąją, medinę bažnyčią ir pasirūpino jos išlaikymu. Žemaičių vyskupas suteikė jai parapijos teises. 1769 m. Pilsudskis pastatė antrą, o gal trečią iš eilės medinę bažnyčią. 1792 m. Jonas Pilsudskis įsteigė altariją. Vysk. M. Valančius apie Šilalę rašė: „Parakwije giera, dosni, kunegaj tur kuo miesti".

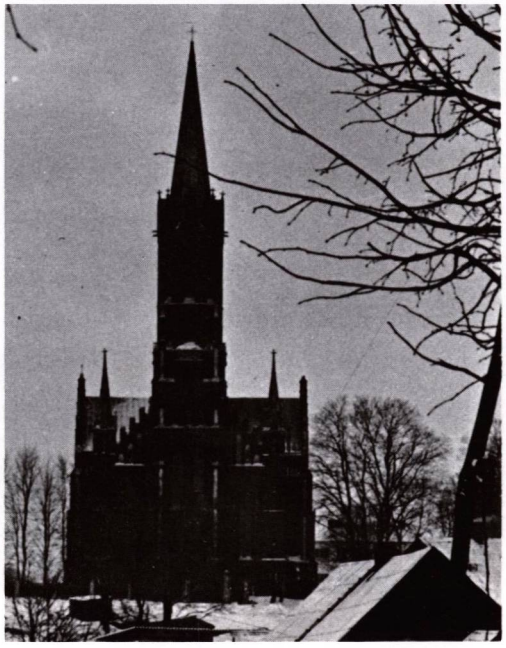

Šilalės bažnyčia ir jos aplinka 1967 m. žiemą

Altoriai. 1974 m. nuotraukos

Balsiai. Šis kaimas yra 4 km į š.r. nuo Šilalės, prie Asučio upelio. Jo laukuose yra pusiau nugriautas piliakalnis. Vietovė buvo gyvenama nuo seniausių laikų. 1631 m. Balsiams suteiktos kai kurios miesto privilegijos, buvo leista ruošti turgus. Tuo metu pastatyta bažnyčia, kuri buvo Šilalės filija. Ji buvo ir 1841 m. Tada jos administratorius kun. Stanislovas Perkovskis gaudavo 72 rb metinės algos. Bažnyčiai priklausė ir kažkieno užrašytas 1200 rb kapitalas. Sugriuvus bažnyčiai, po 1863 m. rusų valdžia nebeleido jos atstatyti. Iš bažnyčios buvo likę tik šventoriaus vartai, o turgai buvo ruošiami iki I pas. karo, taigi beveik 300 metų. Garsūs buvo Balsių prekymečiai, ruošiami Šv. Simo Judo dieną. Dabar Balsiai yra kolchozo centras. 1959 m. 156 gyv.

Balsių kaimas 1966 metais

Šilutės R. katalikų bažnyčia apie 1934 metus

ŠILUTĖ

Šv. Kryžiaus bažnyčia

Šilutės miestas yra prie Šyšos upės, 45 km į pietryčius nuo Klaipėdos, 290 km į vakarus nuo Vilniaus.

Miesto atsiradimo istorija nesudėtinga. Ši vieta buvo pusiaukelė tarp Klaipėdos ir Tilžės, taigi patogi sustoti arkliais keliaujantiems keleiviams. 1515 m. čia buvo pastatyta smuklė. Ėmė rinktis keleiviai, žmonės, aplinkiniai gyventojai. Pirkdavo, parduodavo, prekiaudavo. Kadangi smuklė (karčiama) stovėjo šile, tai ši vieta pradėta vadinti Šilokarčiama. Vokiečiai vadina Heidekrug (Heide — šilas, Krug — smuklė). Aplink smuklę ėmė kurtis sodybos. Žinoma, kad 1596 m. čia jau buvo turgūs. Nepriklausomybės metais Šilutė buvo apskrities miestas.

R. katalikų parapija buvo įkurta 1850 m. Žibų kaime, kai čia buvo pastatyta mūrinė bažnyčia. Vokiečių laikais priklausė Varmijos vyskupijai, nepriklausomos Lietuvos laikais ir pokario metais — Klaipėdos prelatūrai.

Mūrinis bažnyčios pastatas nėra didelis, bet stilingas, su saikingai panaudota gotika. Mažas dviejų angų bokštelis turbūt turėjo varpus. Prie bažnyčios stovi medinė dviejų aukštų varpinėlė. Bažnyčioje įdomūs altoriai, sakykla, klausykla.

Bažnyčios detalė

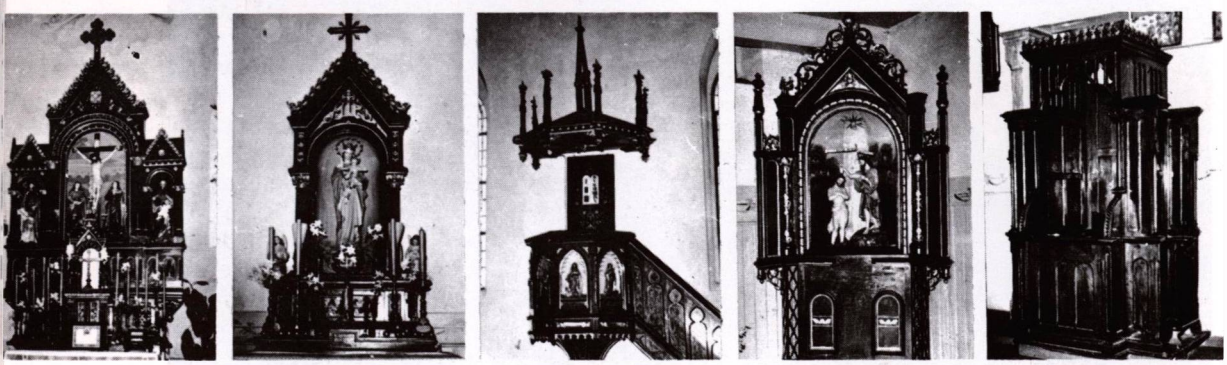

Altoriai, sakykla, krikštykla ir klausykla

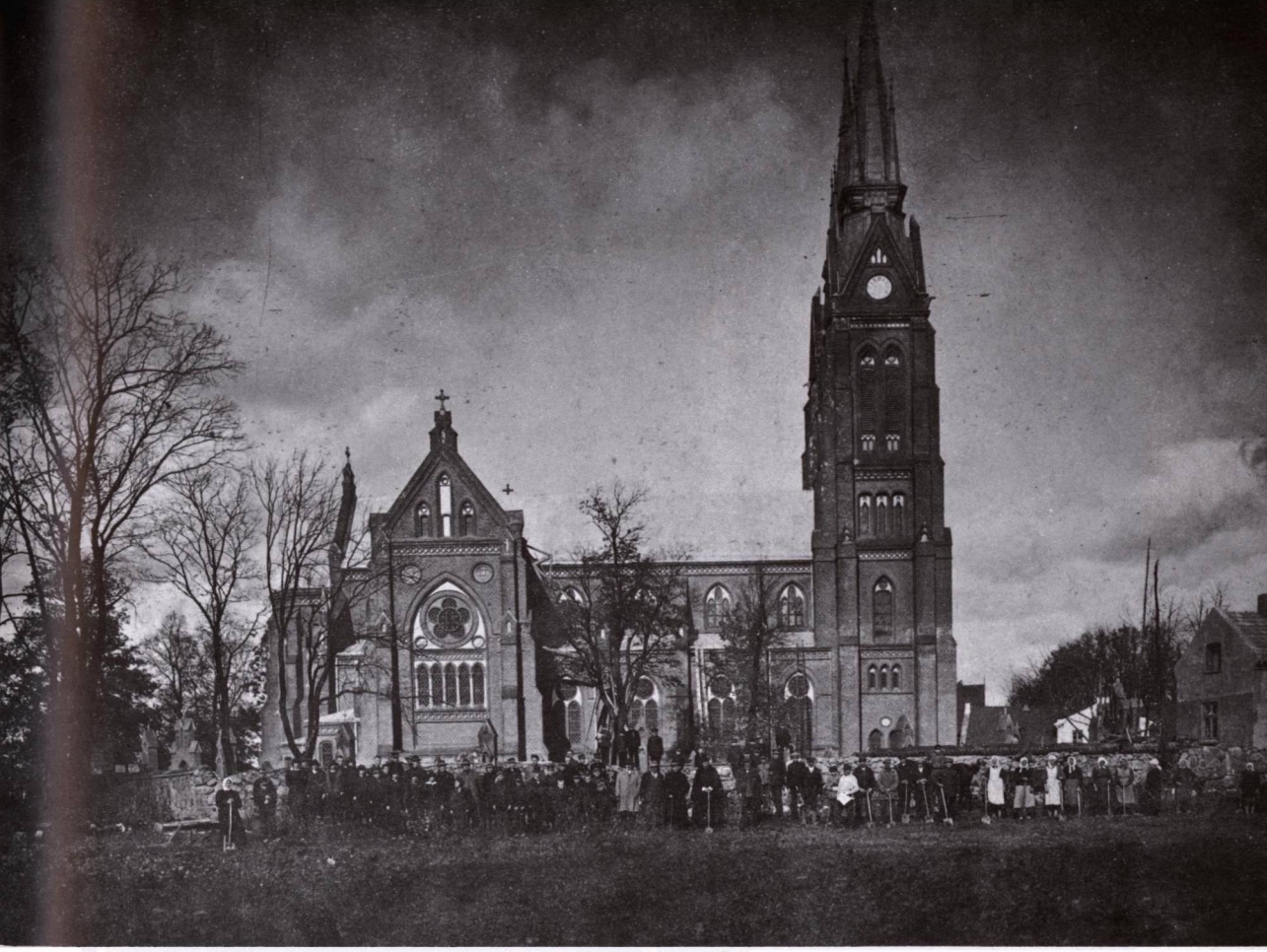

Švėkšnos bažnyčia nepriklausomybės metais

ŠVĖKŠNA

Šv. Jokūbo Apaštalo bažnyčia

Švėkšnos miestas yra prie nedidelio Švėkšnalės upelio, 50 km į vakarus nuo Tauragės. Vietovė minima XIV a. kryžiuočių kelių aprašymuose ir vadinama Swexte ar Sweiksna. Vėliau Švėkšna buvo dvaras, miestelis. Jos savininkai amžiams slenkant keitėsi: Kęsgailos, Zavišos, Krišpinai, Plateriai.

R. katalikų parapiją įkūrė ir 1509 m. pirmąją, medinę bažnyčią pastatė Žemaičių seniūnas Mikalojus Janavičius Kęsgaila. 1742 m. pastatyta nauja medinė. Apie 1803 m. vėl atnaujinta. 1901—1906 m. pastatyta nauja, mūrinė bažnyčia. Švėkšna yra dekanato centras.

Bažnyčios pastatas mūrinis, pseudogotinio stiliaus, dvibokštis. Bokštų aukštis siekia 75 m. Bažnyčia įdomi iš lauko ir iš vidaus. Pastatas dominuoja plačioje apylinkėje.

Jos statybos darbus vykdė ir lėšas telkė prel. Julius Maciejauskas. Švėkšnos grafai Adomas ir Aleksandras Plateriai davė 50.000 rublių, be to, reikalingą miško medžiagą. Jie taip pat nemokamai išdegino plytas dvaro plytinėje. Kai lėšų vis dar trūko, prel. Maciejauskas jas rinko Amerikos lietuvių tarpe. Visos statybos ir įrengimo išlaidos siekė 200.000 rublių.

Bažnyčios viduje yra 10 puošnių altorių, graži sakykla, klausyklos ir kiti kulto įrengimai. Yra išlikusios dvi XIX a. I pusės dalmatikos, XVIII a. pabaigos arnotas su Slucko juosta, 1796 ir 1893 m. arnotai, siuvinėti šilko ir metalo siūlais.

Taip pat yra 3 žalvariniai varpai — 1732, 1733 ir 1790 m., XVIII a. sidabrinė paauksuota taurė ir daug kitų kulto dalykų.

Švėkšnos bažnyčios priešakinė dalis

Bažnyčios vidus

Švėkšnos klebonijas, pastatyta 1910 metais

Religinė procesija Švėkšnoje Eucharistinio kongreso metu

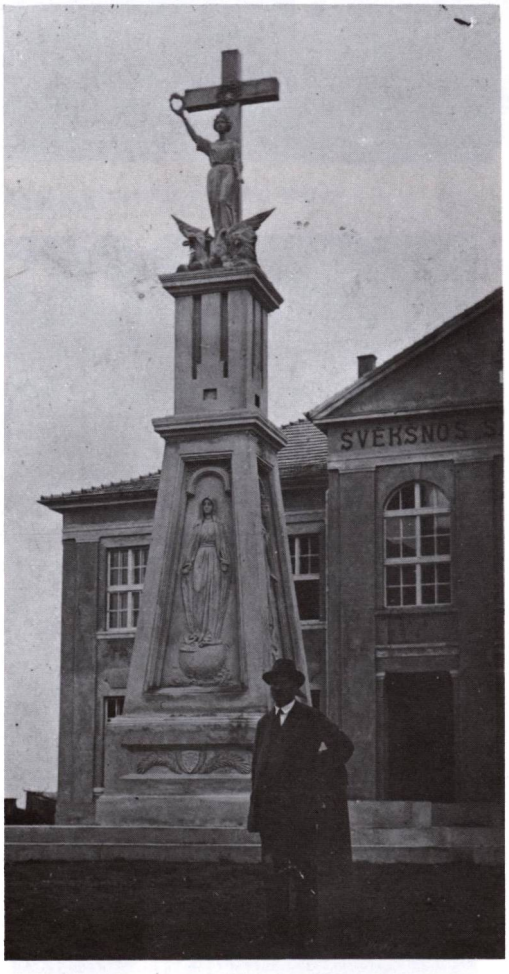

Lietuvos nepriklausomybės paminklas prie Švėkšnos gimnazijos rūmų. Bolševikų okupacijos metu nugriautos. Jo vietoje pastatytas paminklas Marijai Melnikaitei

Šventoriaus siena ir vartai

Švėkšnos bažnyčios altoriai, klausykla 1974 metais

Sakykla

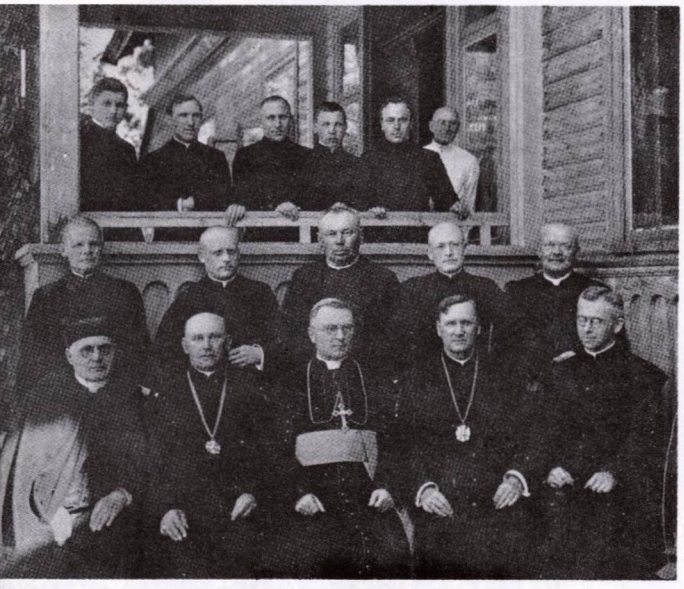

Telšių vyskupas Justinas Staugaitis vizituoja Švėkšnos parapiją. Sėdi iš k.: Kancleris kan. Juozas Valaitis, vysk. J. Staugaitis, prel. J. Maciejauskas, prel. V. Borisevičius (vėliau Telšių vyskupas)

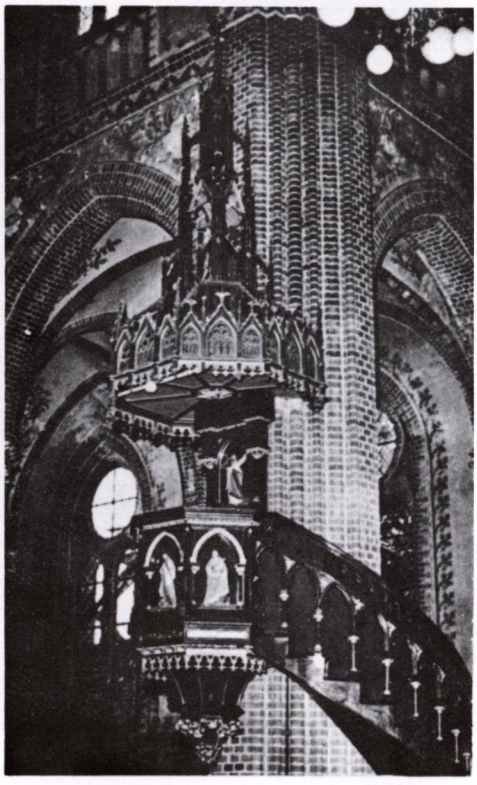

Religinė procesija pokario metais

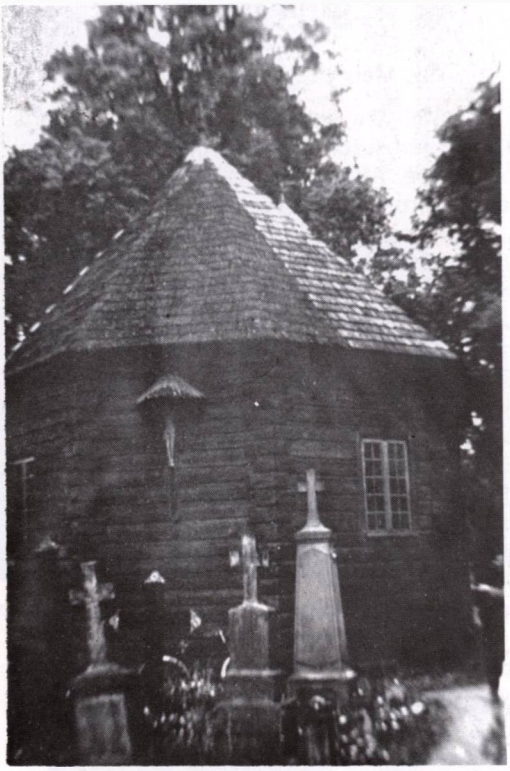

Medinė kapinių koplyčia

Kapinių koplyčia

Švėkšnos kapinės senos ir įdomios. Jose yra išlikusių senų paminklų, kryžių, koplytėlių. Kapinėse taip pat yra koplyčia. Joje yra daugybė senų ir įdomių paveikslų; iš XVIII a.: Apreiškimas Pranašui Jonui, Pranašą Joną praryja banginis, Pranašą Joną banginis iškelia į krantą, Samsonas ir liūtas, Sūnus paklydėlis tarp gyvulių, Trys keleiviai su angelu, Trys angelai aplanko Jokūbą ir Sarą, Jokūbo sūnus Juozapas ir Putifara, Puota pas Simeoną.

Minėtini čia esantys XVIII a. paveikslai — šv. Jurgis, šv. Judas Tadas (aliejus, drobė); medinės XVIII a. skulptūros — šv. Petras, šv. Povilas, Nukryžiuotasis. Čia taip pat yra 2 XIX a. geležiniai ornamentuoti kryžiai.

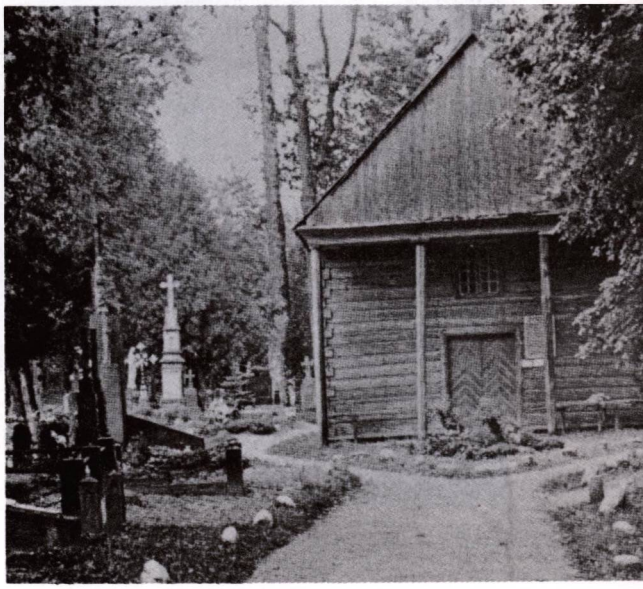

Medinė koplytėlė kapinėse

ŠVENTOJI

Šv. Mergelės Marijos bažnyčia

Šventoji yra antrasis Lietuvos uostas prie Baltijos jūros, toje vietoje, kur į ją įteka Šventosios upė. Archeologiniai radiniai rodo, kad lietuvių protėviai čia kūrėsi prieš 5.000 metų.

Šventosios uostas buvo žinomas senovės laikais, tačiau dėl įvairių priežasčių nei uostas, nei vietovė neišaugo. 1701 m. švedų kariuomenė uostą sugriovė. Po I pasaulinio karo buvo atitekusi Latvijai ir tik 1921 m. arbitražo sutartimi grąžinta Lietuvai.

Nepriklausomybės metais Šventojoje buvo įruošinėjamas uostas. Jo statyba pagreitinta netekus Klaipėdos, bet vėl sustojo okupacijų metais. 1959 m. buvo 784 gyventojai.

1936 m. Šventojoje pastatyta medinė Švč. Mergelės Marijos Jūrų Žvaigždės bažnyčia. Dabar ji priskirta Klaipėdos prelatūrai, bet aptarnauja Palangos klebonas.

Medinis bažnyčios pastatėlis apkaltas išilginėmis lentomis, su mažu prieangėliu. 2 kuklūs altorėliai.

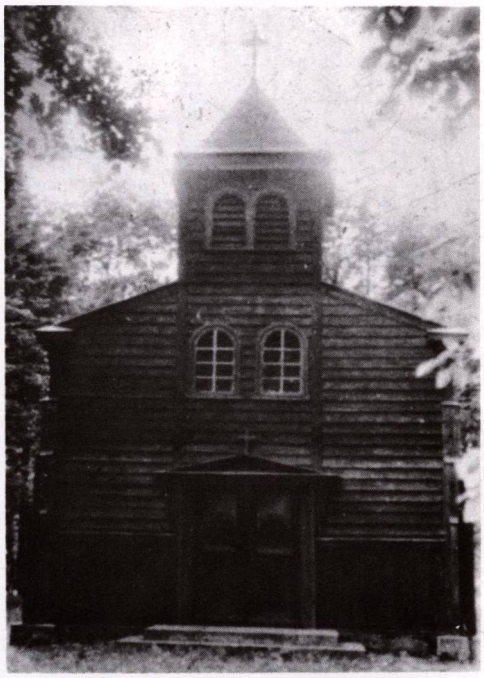

Šventosios bažnyčia

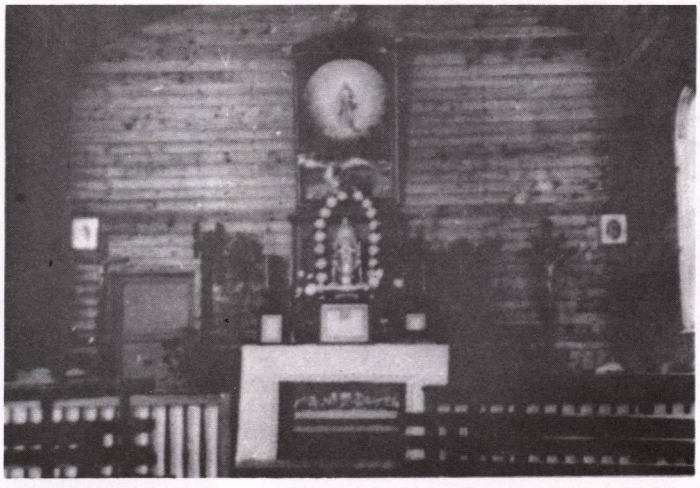

Altorius

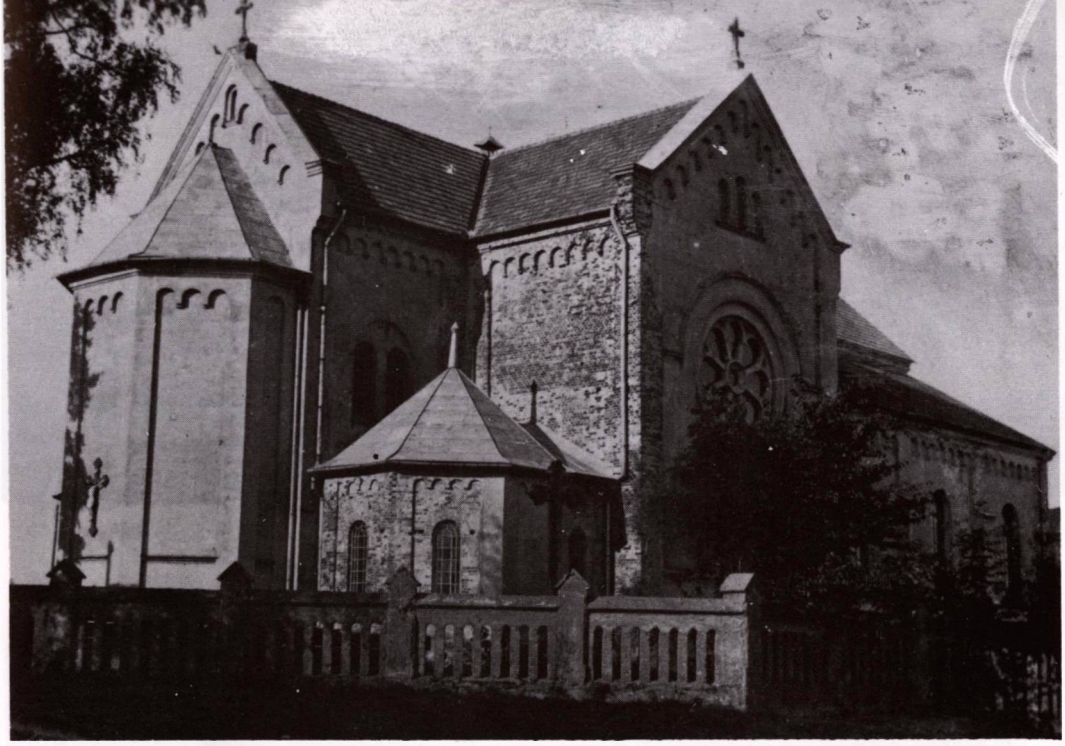

Tauragės R. katalikų bažnyčia, nepilnai atstatyta po I pasaulinio karo

TAURAGĖ

Švč. Trejybės bažnyčia

Tauragės miestas stovi prie Jūros upės, 253 km į vakarus nuo Vilniaus, apie 100 km į pietryčius nuo Klaipėdos. Miesto vardas senos kilmės, sudėtas iš dviejų žodžių — tauras ir ragas.

Vietovės pradžia siekia kryžiuočių laikus. Po Melno taikos sutarties atsirado Tauragės dvaras, vėliau išaugo ir miestas. Nepriklausomybės metais Tauragė buvo apskrities centras.

Pirmoji R. katalikų bažnyčia Tauragėje pastatyta Bartošo 1507 m. Tada prie bažnyčios įsteigta ir mokykla, kuri buvo pirmoji Žemaičiuose. Reformacijos sąjūdžio metu bažnyčia buvo perėjusi reformatams. XVII a. pabaigoje pastatyta nauja medinė, 1900—1903 m. — mūrinė bažnyčia. 1915 m., rusų ir vokiečių mūšių metu, ji buvo artilerijos apgriauta, bet nepriklausomybės metais vėl gražiai atstatyta. 1941 m. karo veiksmų metu vėl apgriauta, bet pokario metais atstatyta.

Pastatas mūrinis, didelis, kryžminio plano, su aštuoniasieniu bokštu. Turi romantiškas ir klasicistinės architektūros žymių. Viduje 6 gražūs altoriai ir kiti įrengimai.

Tauragė yra Telšių vyskupijos dekanato centras.

Vienas iš bažnyčios altorių

Tauragės bažnyčia, apgriauta I pasaulinio karo metu

Ta pati bažnyčia, atstatyta nepriklausomybės metais

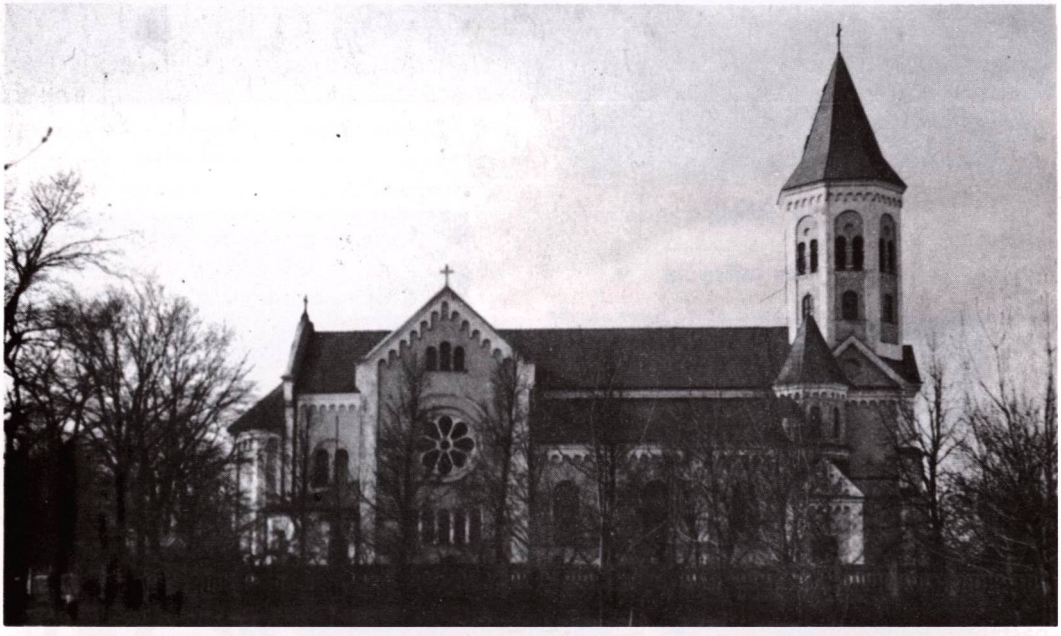

Bažnyčios altoriai

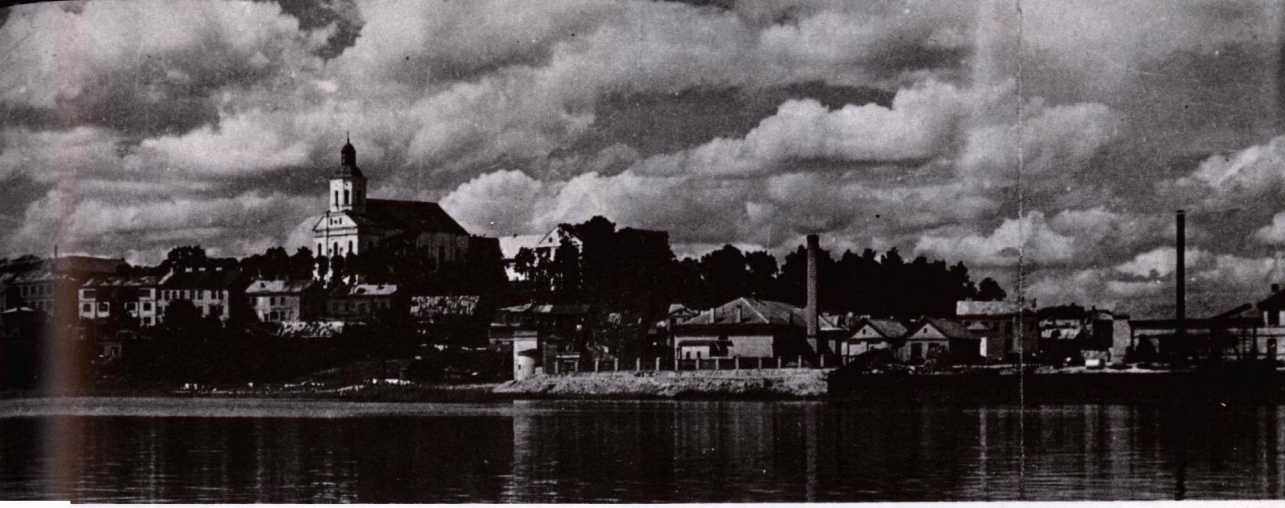

Telšių miestas iš ežero pusės 1963 metais

TELŠIAI

Telšių miestas

Telšių miestas, dažnai Žemaičių sostine vadinamas, vyskupijos centras nuo 1926 m., yra įsikūręs Žemaičių žemės centre, prie Mastičio ežero esančioje aukštumoje, kur į ežerą įteka Durbinio-Mastupio upelis. Savo paviršiumi miestas kiek primena Romą, stovinčią ant septynių kalvų.

Telšiai yra 362 km į vakarus nuo Vilniaus. Pro Telšius eina svarbios geležinkelio linijos ir plentai.

Istoriškai Telšiai žinomi nuo XIV a., lietuvių kovų su kryžiuočiais metu. Nuo XV a. žinomas Telšių dvaras, kurį, kaip ir Telšių valsčių, valdė Žemaičių seniūnai.

Telšių miestas išaugo prie dvaro. Manoma, kad jau XVII a. jam buvo suteiktos kai kurios miesto privilegijos. 1721 m. Augustas II leido ruošti turgus ir prekymečius. 1791 m. Stanislovo Augusto privilegija Telšiams patvirtintos miesto teisės. Telšių herbas — šv. Stanislovo figūra dangaus fone. Įvairūs įvykiai amžiams slenkant palietė Telšius. Carinės Rusijos ir nepriklausomos Lietuvos laikais Telšiai buvo apskrities centras.

Telšiai 1961 metais

Švč. Mergelės Marijos Dangum Ėmimo bažnyčia 1978 metais

Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo bažnyčia

Nereikia manyti, kad dabartinė Telšių katedra buvo pirmoji ir vienintelė bažnyčia Telšiuose.

Kauno metropolijos kurijos dokumentai rodo, kad Telšių parapija buvo įkurta 1536 m. ir greičiausiai tada buvo pastatyta pirmoji bažnyčia. Tačiau vysk. M. Valančius ŽV rašo, kad pirmoji bažnyčia pastatyta 1602 m. (Greičiausiai tai bus jo klaida).

Ši bažnytėlė, kaip ir bernardinų Šv. Antano bažnyčia, buvo pastatyta ant gražios kalvos, o jos šlaituose įrengtas miesto parkas. Jos statyba rūpinosi Žygimantas Senasis (1467—1548). Po 1602 m. Žygimantas Vaza rūpinosi senosios bažnyčios vietoje pastatyti naują bažnyčią. 1612 m. padidintos jos pajamos. Tretį kartą 1700 m. atstatyta bažnyčia ir parapija išsilaikė ligi XIX a. pradžios. Atsitiko taip, kad tinkamai neprižiūrima ir netaisoma bažnyčia ėmė skursti, paseno, gal ir dėl savotiškos bernardinų įtakos, nes jie turėjo kitą bažnyčią.

Rusų valdžia rado sau tinkamą pagrindą šią parapijos bažnyčią 1814 m. uždaryti, o 1835 m. ją nusavino, pastatą nugriovė ir ant jos pamatų rusai stačiatikiai 1867 m. pasistatė mūrinę cerkvę.

Telšių parapijos žmonės, netekę savo bažnyčios, šalia uždarytosios susikalė iš lentų savotišką koplyčią ir kurį laiką ten meldėsi. Bet vėliau, 1836 m., jie tapo prijungti prie bernardinų Šv. Antano parapijos ir tuo būdu čia susikūrė nauja Telšių parapija, bernardinų globojama, vėliau pasaulinių kunigų aptarnaujama.

Nepriklausomybės metais Telšių katalikai iškėlė bylą stačiatikių bendruomenei dėl seniau rusų nusavintos bažnyčios ir jos turto. 1934 m. teismas priteisė, kad stačiatikiai turi bažnyčią grąžinti katalikams, tačiau šie vis dėlto turi sumokėti stačiatikiams 30.390 litų.

Tuo būdu rusų stačiatikių cerkvė, ją pertvarkius viduje pagal R. katalikų reikalavimus, vėl buvo atnaujinta kaip tikroji bažnyčia. Atkūrus šią parapiją, žmonės bažnyčią gausiai lankė, joje meldėsi. Tačiau ir katedroje maldininkų netrūko, ypač iškilmingų švenčių metu.

Tuo metu rusai stačiatikiai nusipirko kitą žemės sklypą (kur seniau buvo vėjinis malūnas) ir čia pasistatė kuklią cerkvę.

Bažnyčios pastatas dailus, vienabokštis. Yra senų paveikslų, 3 gražūs altoriai.

Telšių miesto herbas

Telšių Šv. Antano bažnyčia — vyskupijos katedra

Kairėje — Telšių katedra, šūvių apdaužyta II pasaulinio karo veiksmų metu. Dešinėje — atstatyta po II pasaulinio karo

Telšių vyskupijos katedra — Šv. Antano bažnyčia

Vyskupui J. Staugaičiui 1926 m. užėmus Telšių vyskupijos sostą, buvusi Telšių parapijos Šv. Antano bažnyčia panaudota kaip vyskupijos katedra.

Šios bažnyčios istorija sena ir įdomi. Jos pradžia siekia 1624 m., kai kancleris Sapiega čia įkurdino bernardinus ir jiems pastatė medinę koplyčią. 1650 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. 1702 m. jai sudegus, 1720 m. pastatyta vėl kita, medinė. Nauja erdvi mūrinė bažnyčia pastatyta 1762—1765 m.

Jai statyti lėšų davė Ign. Kašutis, Jurgis Jazdauskis, Benediktas Važinskis ir kiti Žemaičių bajorai.

Bažnyčia didžiulė; ji yra originalus vėlyvojo baroko stiliaus kūrinys, su labai storomis sienomis ir pilioriais, tarsi dviaukštė. Viduje aplink bažnyčią eina galerija su 3 altoriais ir nemaža erdve žmonėms. Atsikėlus į Telšius vyskupui ir bažnyčiai virtus katedra, ji buvo atnaujinta ir pagražinta.

II pasaulinio karo metu katedros pastatas buvo smarkiai sužalotas, apšaudytas, bet pokario metais vėl suremontuotas.

Bažnyčia įdomi. Stovi ant aukštos kalvos, vadinamos Insula (Sala). Dailūs 7 gipso altoriai su bareljefais gaminti Jurgio Mažeikos.

Šventoriaus vartai labai dideli — puošnus baroko paminklas.

Ir vienoje, ir antroje Telšių bažnyčioje yra vertingų meno ir kulto vertybių. Katedroje kabo Telšių seniūno Povilo Sapiegos portretas, pieštas 1624 m. (aliejus, drobė), „Izaoko auka" (XIXa., aliejus, drobė), 1776 m. pieštas šv. Antano paveikslas su metaliniais aptaisais. Yra 1809 m. gaminta rokokinė monstrancija, 1719 m. varpas. Puiki sakykla taip pat J. Mažeikos gaminta, su 8 skulptūromis. Pažymėtinas vysk. M. Valančiaus portretas, pieštas XIX a. gale. Yra 7 puikaus darbo dailiai siuvinėti arnotai ir kitų retų meno dalykų.

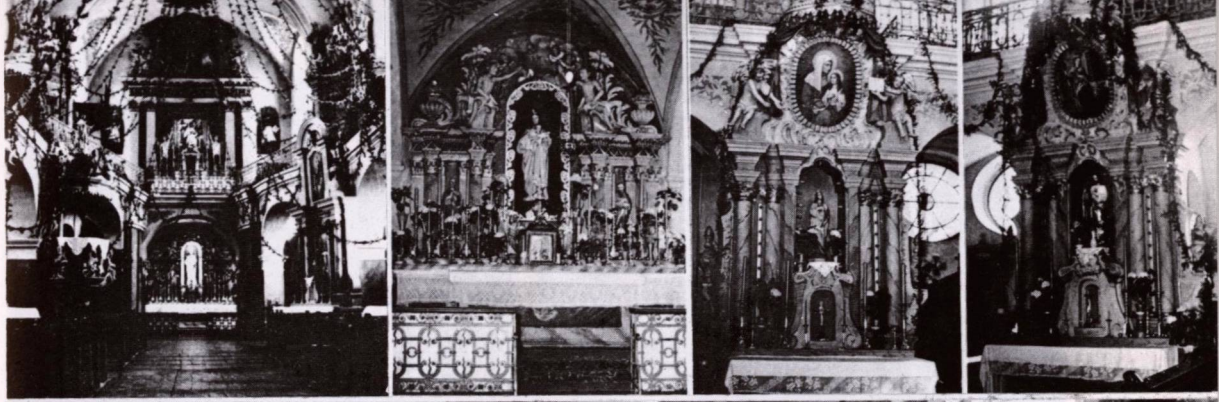

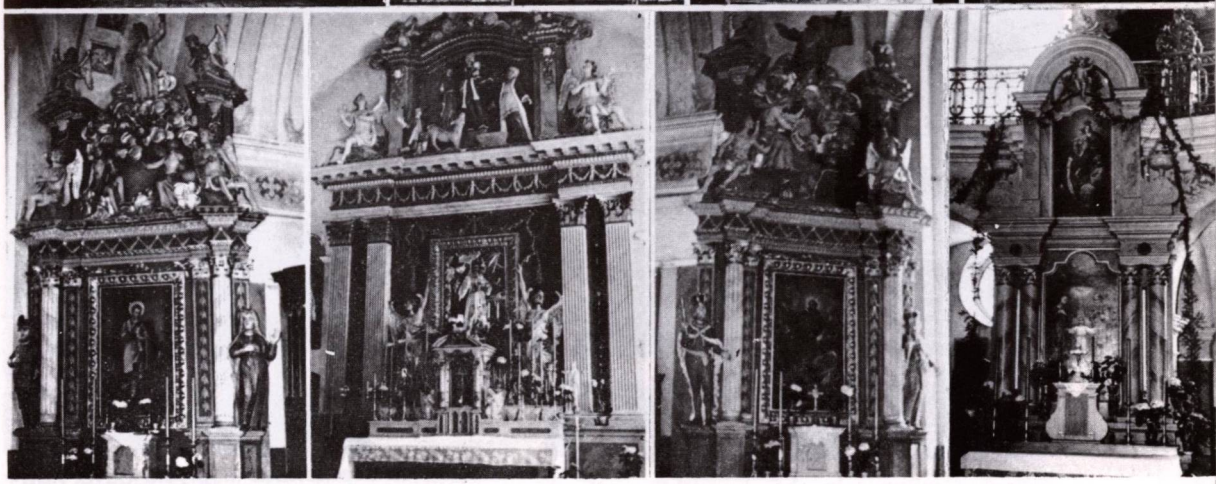

Telšių katedros vidus ir altoriai

Katedros sakykla

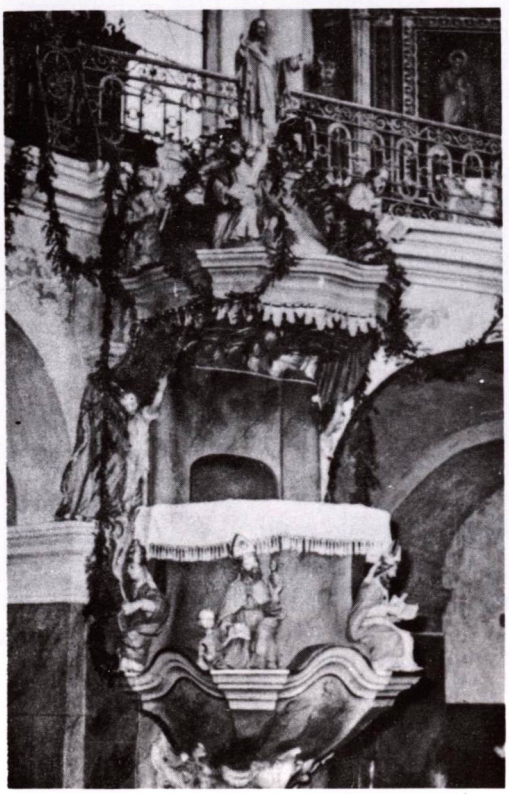

Vyskupo sostas Telšių katedroje

Telšių katedros altoriai

Telšių koplyčios

Be šių dviejų aprašytų bažnyčių Telšių mieste, reikia paminėti ir koplyčias.

Viena jų buvo įkurta vyskupo rūmuose, antra kunigų seminarijoje, trečia seserų kazimieriečių vienuolyne. Be to, užmiestyje, Telšių kapinėse, nuo seno stovėjo įdomi baroko stiliaus medinė koplyčia, kurioje mažiausiai kartą metuose buvo atnašaujamos šv. Mišios.

Atgavus iš stačiatikių bažnyčią, iš šios koplyčios buvo perkelti nedideli vargonai į atnaujintos parapijos bažnyčią.

Apie 1941 m. ši koplyčia buvo nugriauta. Ji buvo įdomus medinis pastatas su barokiniu kupoliniu bokšteliu ir aštuoniasieniu būgnu po kupolu.

Stulpinų kaime buvo 1786 m. statyta koplyčia, pašvęsta Švč. M. Marijos garbei. Viduje koplyčios sienos ir altorius buvo nukabinėti įvairiais votais, nes žmonės laikė koplyčią stebuklingos galios turinčia šventove.

Koplyčia buvo pastatyta ant pasiturinčio dvarininko Fabricijaus (jis kartu buvo ir lotynų kalbos mokytojas Telšių gimnazijoje) žemės, todėl gerai prižiūrėta. Joje kiekvienais metais, apie vidurvasarį, iš Telšių atvykdavo kunigas aukoti šv. Mišių. Šia proga susirinkdavo didoka žmonių minia.

Katedros šventoriaus koplyčia buvo vidutinio dydžio. Sunku pasakyti tikrą jos statybos datą. Greičiausiai ją pastatė vienuoliai bernardinai, kai 1702 m. gaisras sunaikino jų medinę bažnyčią, statytą 1650 m. vysk. Parčevskio rūpespiu, nes kol 1765 m. buvo baigta jų mūrinė bažnyčia (nuo 1926 m. katedra), vienuoliams reikėjo turėti kokius nors maldos namus.

Šioje koplyčioje ir vėlesniais laikais buvo laikomos šv. Mišios. Jos vardas buvo Šv. Kryžiaus koplyčia, nes altoriuje įtaisytas įspūdingas didelis kryžius su Kristaus kančia, iš kurios spinduliavo penkios žaizdos, šiam reikalui panaudojant iš šviesaus vario meniškai pagamintus spindulių vaizdus.

Reikalui esant šioje koplyčioje vieną kitą dieną buvo laikomas karstas su numirėlio palaikais, prieš juos palaidojant kapinėse.

Šioje koplyčioje už altoriaus buvo įrengtas savotiškas kambarys su atskiru įėjimu, lyg sandėlis, kuriame buvo sudėta specialūs nešiojami altorėliai ir vėliavos, šiaipjau naudoti procesijų metu.*)

———

*) Apie Telšių bažnyčias ir koplyčias šiam rašiniui daug medžiagos pateikė kun. Bronius S. Danis.

Telšių kapinių, koplyčia, nugriauta apie 1941 metus. T. Valiaus nuotrauka

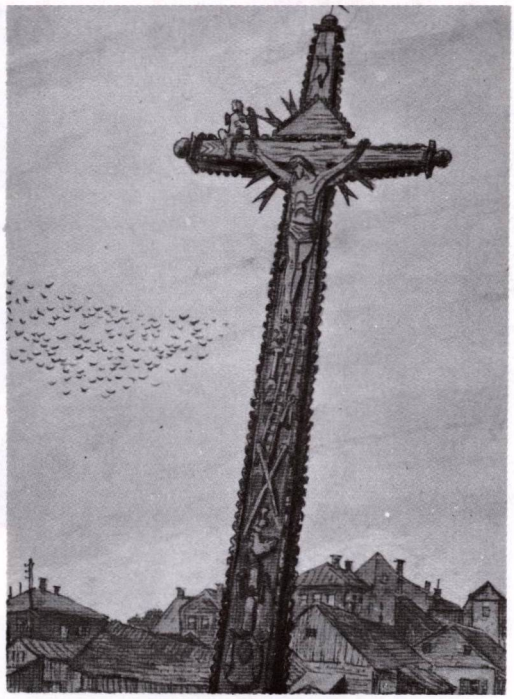

Kryžius Telšiuose, M. Dobužinskio piešinys (tušas, akvarelė ir tempera), 1933 m.

Telšių katedra ir kunigų seminarija

TENENIAI

Šv. Barboros bažnyčia

Tenenių bažnytkaimis įsikūręs prie Tenenio upės (iš čia ir vietovės vardas), 33 km į šiaurės vakarus nuo Tauragės. Senovėje čia buvo dvaras, minimas 1528 m. kariuomenės sąrašuose.

1731 m. Vaitkevičius pastatė medinę bažnyčią. 1782 m. ji buvo atnaujinta. Priklauso Švėkšnos dekanatui.

Bažnyčia medinė, kryžminio plano, apkalta stačiomis lentomis. (Jos barokinio bokšto piešinys atspausdintas P. Galaunės 1930 m. knygoje, pagal dail. Adomo Varno ankstesnę fotografiją). Viduje 3 puošnūs altoriai, puiki sakykla, gražūs kiti įrengimai. Įdomi XIX a. pabaigos medinė išdrožinėta krikštykla, XIX a. geležinis kryžius.

Šventoriuje stovi stambių proporcijų medinė varpinė su tarpiniu stogeliu aplinkui. Ji yra statyta XVIII a. Čia taip pat yra 1874 m. statytas granito, medžio ir geležies koplytstulpis su ornamentuotu kryželiu, Jėzaus Nazaretiečio ir Marijos Maloningosios skulptūromis. Kitas XIX a. koplytstulpis yra su medine šv. Antano skulptūra ir geležiniu kryželiu.

Tenenių kapinėse yra 1860 m. statytas granito, geležies ir medžio koplytstulpis su ornamentuotu kryželiu ir Jėzaus Nazaretiečio skulptūra.

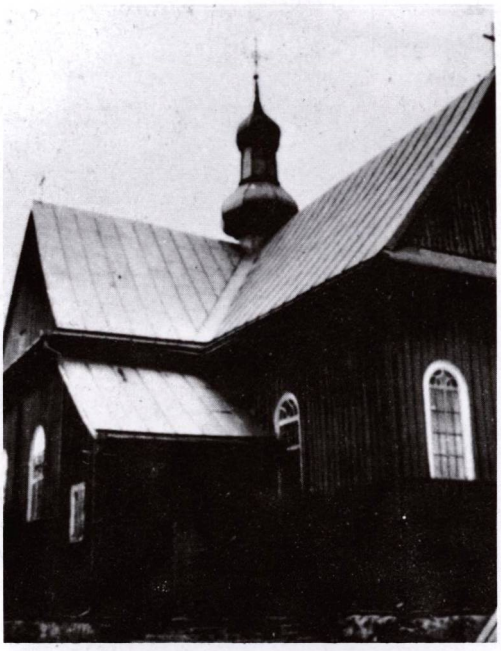

Tenenių bažnyčia

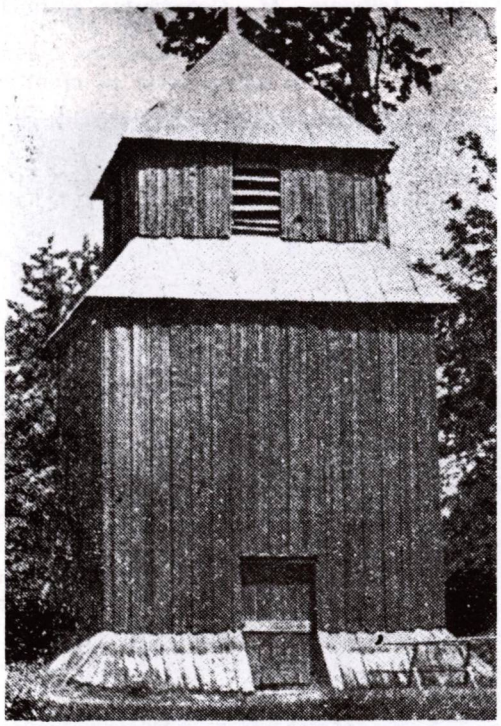

Varpinė

Koplytėlė

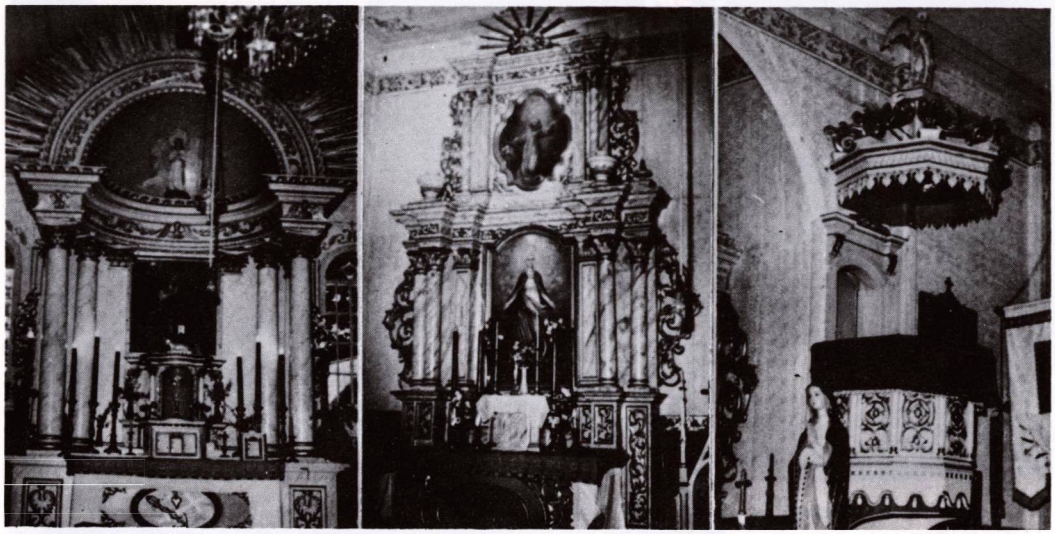

Tenenių bažnyčios altoriai ir sakykla (dešinėje)

Tenenių bažnyčia ir varpinė 1967 metų žiemą

Tirkšlių bažnyčia, varpinė ir šventoriaus vartai apie 1933 metus

TIRKŠLIAI

Kristaus Karaliaus bažnyčia

Tirkšlių miestelis yra 7 km į pietus nuo Mažeikių. Manoma, kad Tirkšlių dvaras atsirado XV a. pabaigoje ar XVI a. pradžioje. 1569 m. Tirkšliai jau buvo miestelis.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatyta 1612 m. Kitos atstatymo datos nėra žinomos. 1926 m. medinė bažnyčia sudegė. 1938—1939 m. pastatyta nauja, mūrinė bažnyčia. Parapija priklauso Sedos dekanatui.

Bažnyčios pastatas raudonų plytų, modernizuoto gotinio stiliaus, su aukštu bokštu, kurio 4 laikrodžiai matomi iš tolo. Bažnyčia teikia vietovei puikų vaizdą. Iš senosios bažnytinės statybos buvo likusi tiktai medinė klebonija.

Tirkšlių kapinėse yra koplyčia. Joje yra įdomus XIX a. geležinis ornamentuotas kryžius. Šioje koplyčioje, be kitų dalykų, yra 3 įdomios XIX a. pabaigos medinės skulptūros: Jėzus Nukryžiuotasis, Marija ir Marija, pamynusi žaltį.

Tirkšlių miestelio aikštėje iš senovės laikų stovėjo apskritas, apie 1,5 m skersmens ir apie 5 m aukščio paminklas — kolona su koplytėle. Viduje — Kristaus statula, matoma pro arkines angas. Šį paminklą 1667 m pastačiusi dvarininkė Važinskienė atminti savo sūnui, kurį į Lietuvą įsiveržę švedai pakorė.

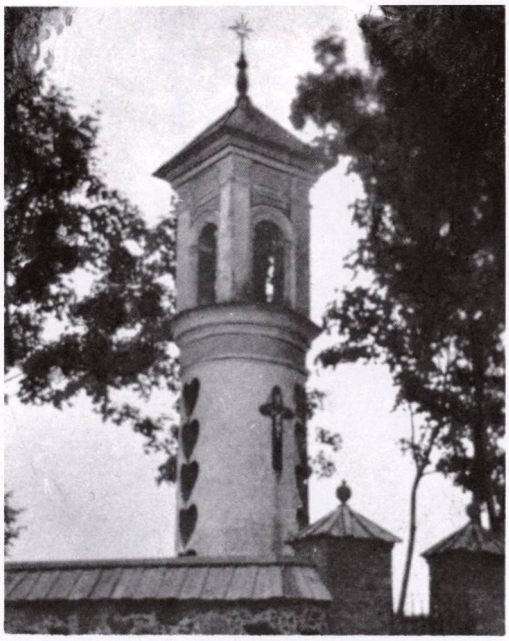

Paminklinis kryžius Tirkšlių miestelio aikštėje

Paminklas išmūrytas iš degtų plytų, tinkuotas. Keturiuose kolonos šonuose yra po penkias įdubusias širdis; jų dugnai raudonai dažyti. Ant piramidinio stogelio yra spinduliuojantis geležinis kryžius.

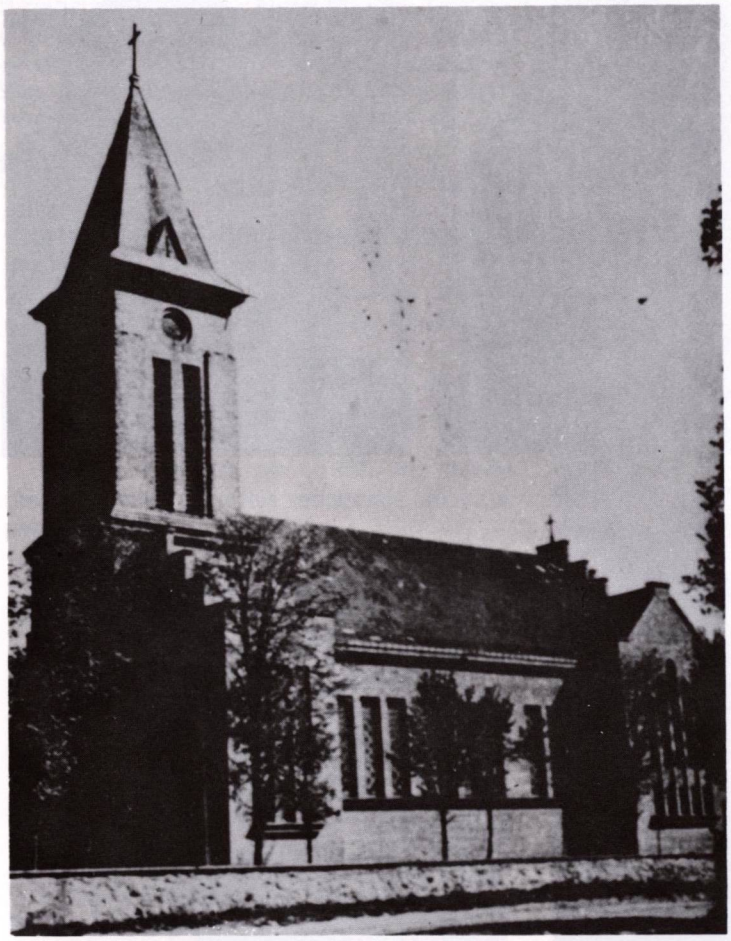

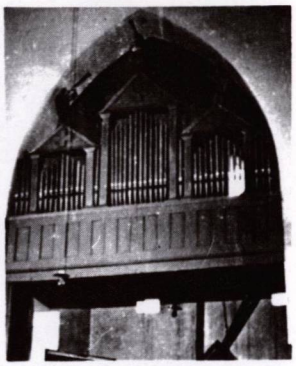

Vargonai

Tirkšlių bažnyčia 1974 metais

Altoriai

Tryškių bažnyčia ir varpinė 1974 metais

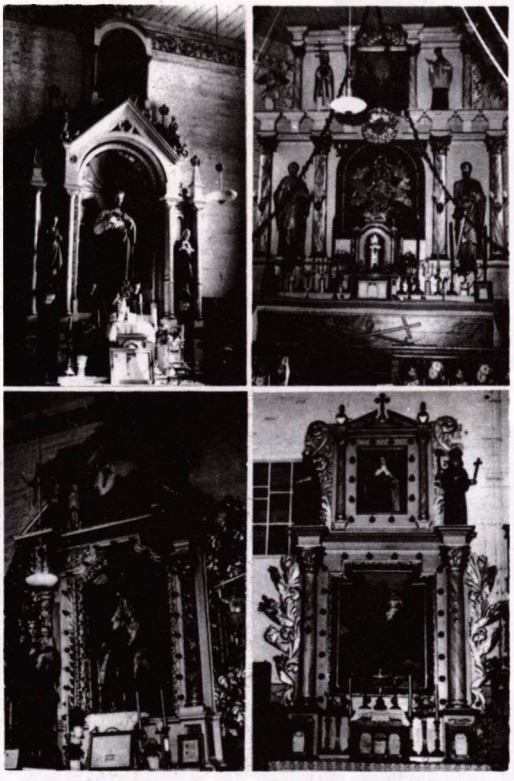

Altoriai

TRYŠKIAI

Švč. Trejybės bažnyčia

Tryškių miestelis yra prie Virvytės upės, 22 km į šiaurės rytus nuo Telšių. Tryškiai žinomi nuo XVI a., kada jie buvo tėvūnijos centras. Yra išlikęs 1538 m. Tryškių dvaro inventorius. 1792 m. Tryškiams suteiktos miesto teisės ir herbas.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatyta XVI a. viduryje. 1751 m. pastatyta nauja bažnyčia ir varpinė. Ansamblis, prie kurio priskiriami mūrinė siena iš 1872 m., šventoriaus vartai ir koplytstulpis, yra išlikęs ir ligi šiol.

Tryškių parapija priklauso Viekšnių dekanatui.

Bažnyčia kryžminio plano, su mažu keturkampiu bokšteliu. Viduje 4 gražūs mediniai altoriai, su skulptūromis ir paveikslais iš XVIII

Šventoriaus vartai ir bažnyčia

a. pabaigos. Pažymėtini paveikslai: šv. Ona, su metaliniu aptaisu, Marija Škaplierinė, Marijos karūnavimas, (visi XVIII—XIX a. su aptaisais), taip pat XIX a. medinė Kristaus prie stulpo skulptūra.

Šventoriuje yra koplytėlė prie medžio su ornamentuotu kryželiu, Marijos Maloningosios ir Pietos skulptūromis. Taip pat čia yra įdomus XIX a. pabaigos akmens ir geležies paminklas.

Tryškių varpinė viena iš gražiausių Lietuvoje. Jos dvi atviros galerijos papuoštos arkinėmis angomis.

Aikštėje prie bažnyčios tebestovi originali kolona su šv. Florijono, gaisrų saugotojo, skulptūra.

Tryškių kapinėse yra 1858 m. statyta medinė koplyčia, kurioje retkarčiais laikomos pamaldos.

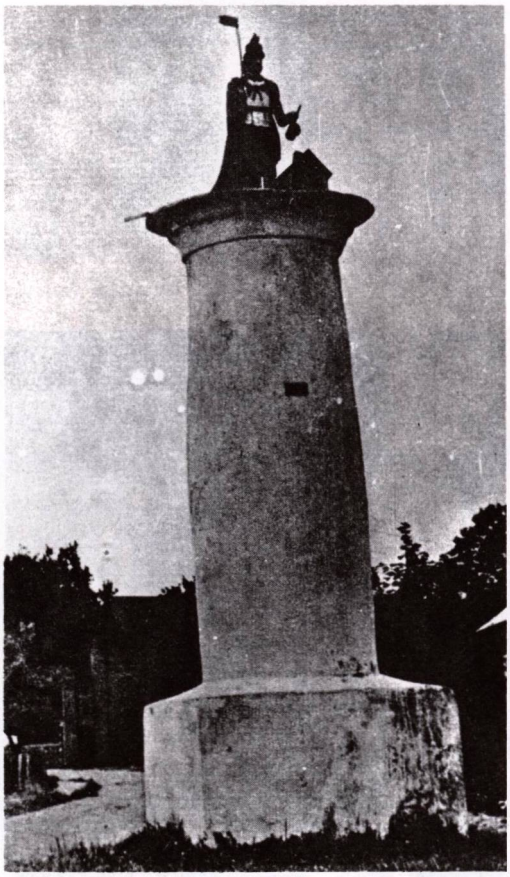

Tryškių Šv. Florijonas, aikštėje prie bažnyčios

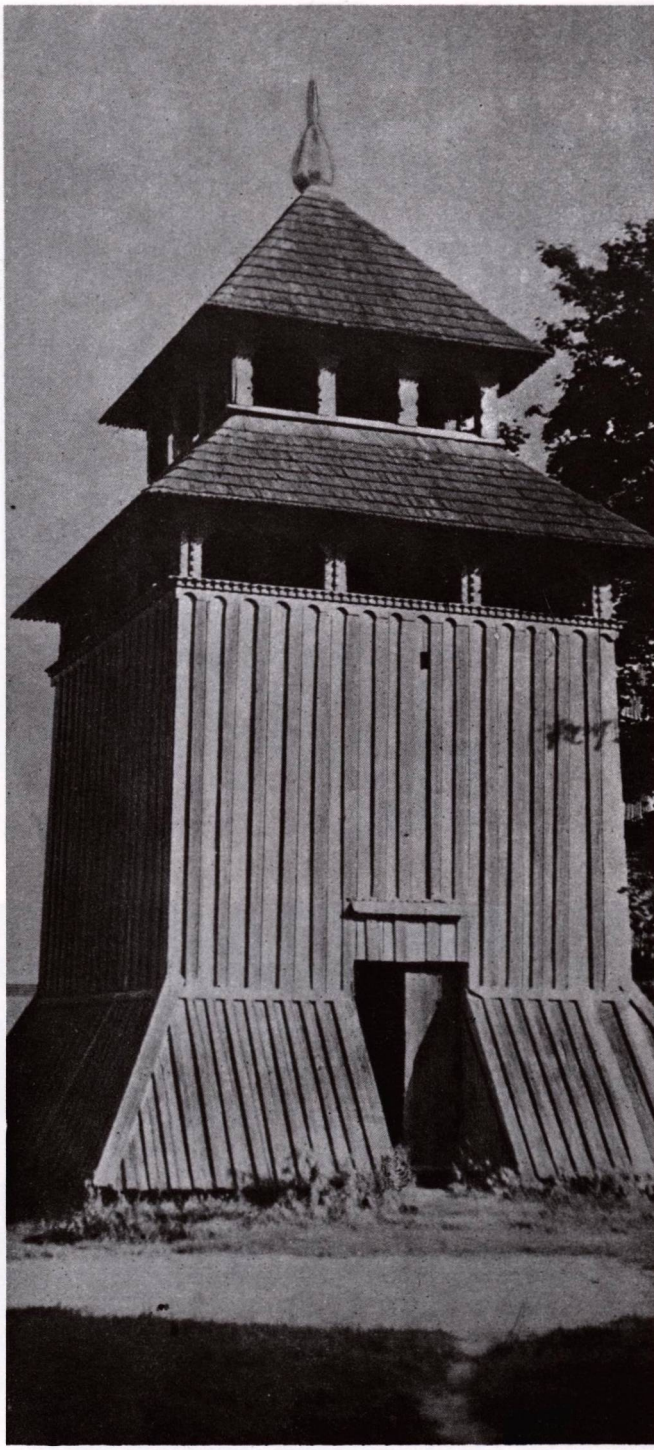

Tryškių varpinė

Truikinių bažnyčia 1961 metais

TRUIKINAI (ALEKSANDRIJA)

Šv. Kryžiaus bažnyčia

Truikinai yra bažnytkaimis, 10 km į rytus nuo Skuodo. Vietovė žinoma nuo XVIII a.

1778 m. Truikinų kaime kunigaikštis Pranciškus Sapiega pastatė koplyčią. Naujai steigiamas bažnytkaimis buvęs pavadintas Aleksandrija. Šis pavadinimas vartojamas ir dabar, pokario metais. Žemaičiai vietovę vadino Aleksandrava.

Labai galimas dalykas, kad bažnyčią pastatė Aleksandras Sapiega. Nuo jo ir vietovė galėjo gauti naują vardą. Tačiau jis neprigijo, žmonės vietovę Truikinais vadino.

1864 m. pastatyta akmens mūro bažnyčia. Parapija priklauso Skuodo dekanatui.

Bažnyčios pastatas su gausiais arkiniais langais ir baltais piliastrais. Tarp jų ši bažnyčia dvelkia klasicizmu. Originalus mansardinis bokšto stogelis.

Bažnyčioje yra gražios šv. Petro ir šv. Povilo medinės skulptūros (XIX a.). Taip pat 2 žalvariniai varpai: vienas lietas 1789, antras — 1825 m.

Altoriai

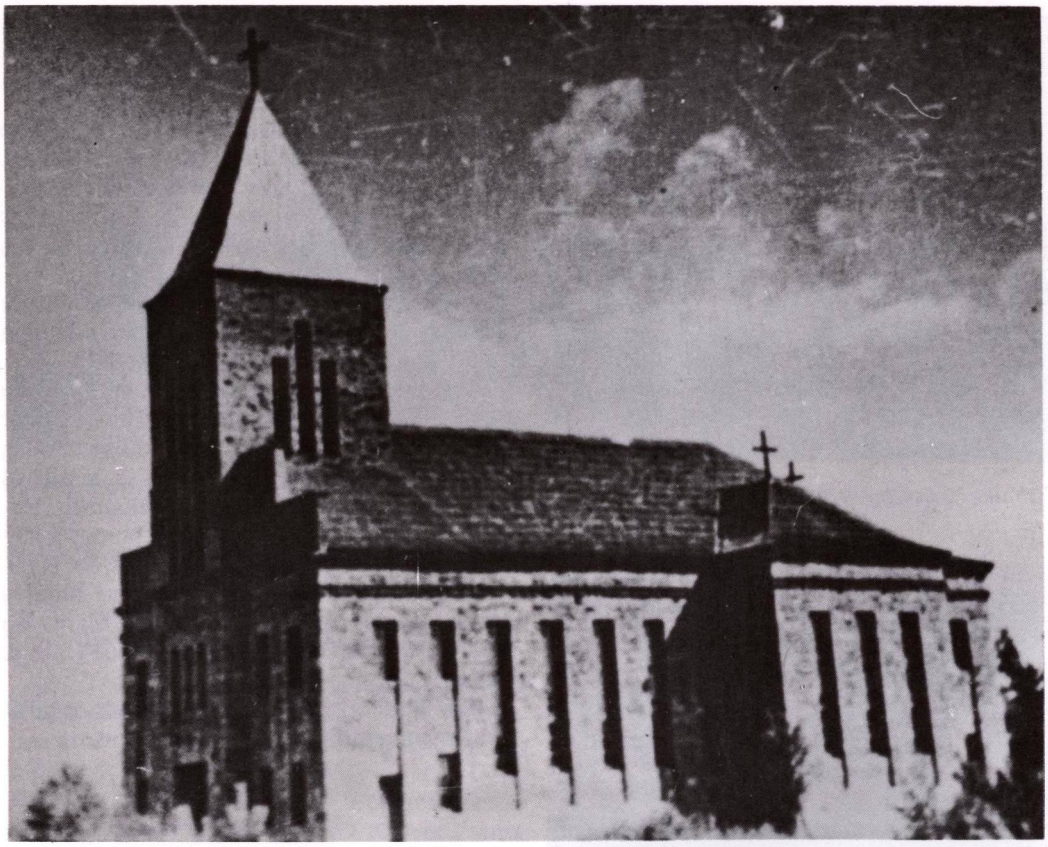

Tubausių bažnyčia

TUBAUSIAI

Šv. Andriejaus Apaštalo bažnyčia

Tubausių bažnytkaimis įsikūręs prie Akmenos upės, 7 km į šiaurės vakarus nuo Kretingos. Apylinkėse rasta daug įdomių ankstyvojo geležies amžiaus dirbinių. Istoriškai vietovė žinoma nuo XVI a. Tubausiai minimi 1566 m. Kretingos dvaro inventoriuje.

1928 m. Kretingos pranciškonų rūpesčiu čia pastatyta medinė bažnytėlė, kurią vienuoliai aptarnavo ir tvarkė. 1942 m. pastatyta mūrinė bažnyčia. Po II pasaulinio karo Tubausiai nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Kretingos klebonas.

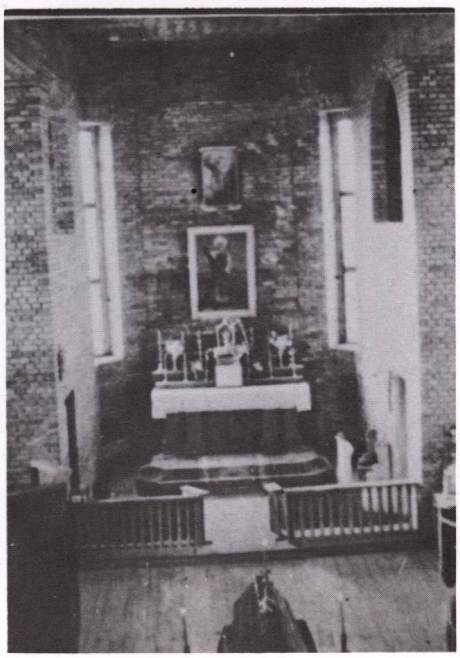

Altorius

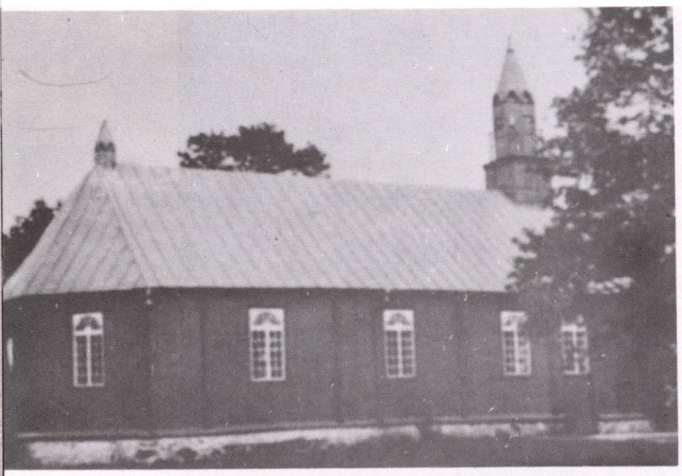

Tūbinių bažnyčia 1974 metais

TŪBINĖS

Dievo Apvaizdos bažnyčia

Tūbinių bažnytkaimis yra prie Jėrubyno upelio, 5 km į šiaurės rytus nuo Šilalės. Senovėje Tūbinės buvo dvaras ir kaimas.

1842 m. kun. Jucevičius su parapiečiais pastatė medinę bažnyčią, kuri buvo Šilalės filija. Priklauso Kaltinėnų dekanatui.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, su didesniu bokšteliu priešakyje ir maža bonele stogo gale. Viduje vargonai, 4 altoriai.

Bažnyčioje yra pažymėtinų meno ir kulto dalykų: altorėlis su Marijos Sopulingosios ir Ecce Homo paveikslais (XIX a. vidurys, medis, aliejus, drobė); keletas XIX—XX a. pradžios medinių skulptūrų: Jėzus Nukryžiuotasis, Prisikėlęs Kristus, šv. Elzbieta, Nežinomas šventasis, šv. Pranciškus, šv. Kazimieras, šv. Nikodemas, šv. Zacharijas, altorėlis su Marijos Maloningosios reljefu ir paveikslu Marija su Kūdikiu (XIX a., medis, aliejus, drobė), XIX a. geležinis ornamentuotas kryžius.

Kapinių koplyčioje yra XX a. pradžios geležinis ornamentuotas kryžius.

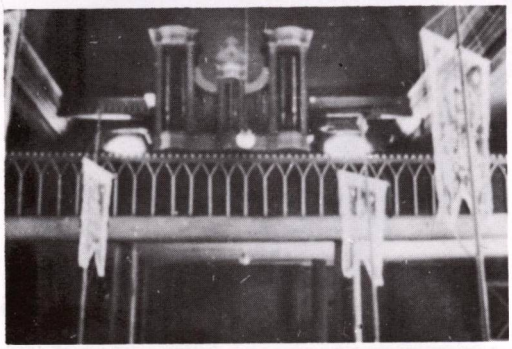

Bažnyčios vidus

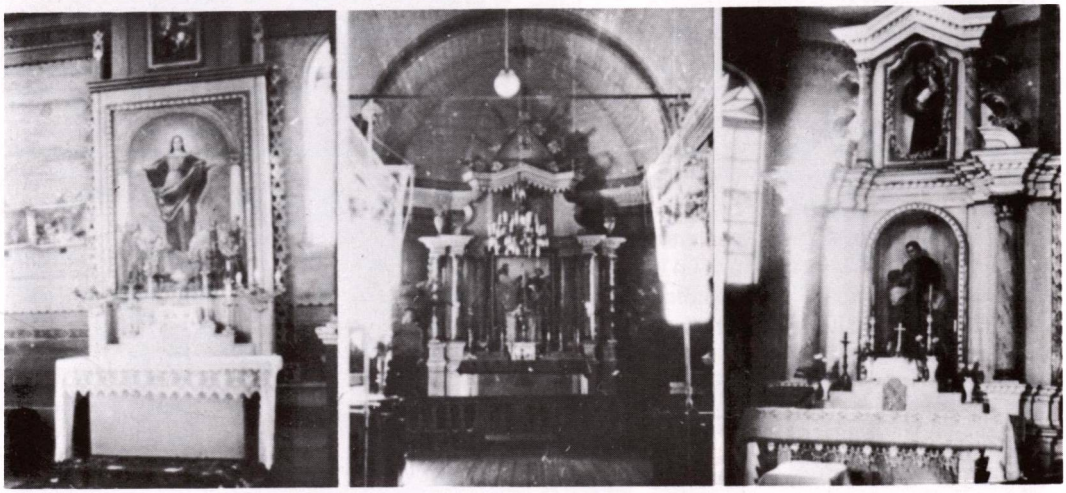

Altoriai

Tverų bažnyčia, šventoriaus mūras ir jo vartai 1974 metais

Didysis altorius

TVERAI

Švč. Marijos Aplankymo bažnyčia

Tverų miestelis yra prie Aitros upės, 30 km į pietus nuo Telšių. Tverai — sena vietovė. Jos amžius siekia Lietuvos kūrimosi laikus. D. Lietuvos kunigaikštijos laikais Tverai buvo dvaras, seniūnija ir sritis, kronikose vadinama Tvirement. Jau XIV—XV a. Tverų sritis buvo tirštai apgyventa. 1640 m. Tverams suteiktos prekybinės privilegijos.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatatyta XVI a. viduryje, 1614 m. — nauja medinė. Jai 1747 m. sudegus, atstatyta. Vėl atstatyta 1879 (Elencho duomenimis 1797) m.

Bažnyčioje yra 5 puošnūs altoriai, įdomios jų statulos. Iš meno ir kulto dalykų pažymėtini paveikslai, piešti XVIII—XIX a.: šv. Pranciškus, šv. Juozapas, Marija su Kūdikiu, Marija Rožančinė, šv. Motiejus, šv. Simonas, Marija ir Elzbieta, šv. Antanas. Taip pat yra XIX a. medinis altorėlis su 6 bareljefais ir 5 skulptūromis. Tverų kapinėse yra XIX a. pabaigos medžio ir geležies koplytstulpis su ornamentuotu kryželiu, šv. Lauryno ir šv. Barboros skulptūromis.

Prie bažnyčios yra sena dviaukštė mūrinė varpinė, kurios garsius varpus išvežė vokiečiai I pasaulinio karo metu.

Labai seni ir įdomūs šventoriaus mūriniai vartai, su trimis įėjimo angomis ir skulptūra virš jų. Šventoriaus tvora taip pat mūrinė.

Tverų kapinėse yra N. M. Marijos titulo medinė koplyčia-oratorija, statyta 1814 m.

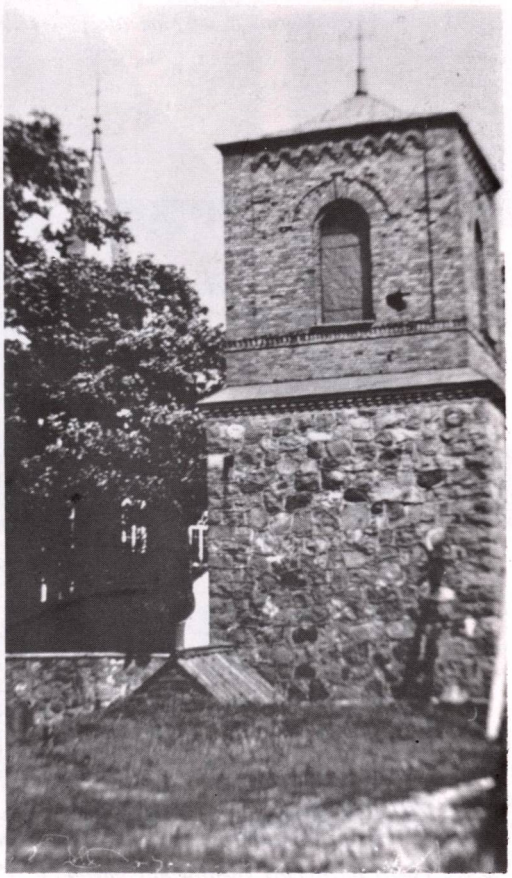

Tverų mūrinė varpinė 1974 metais

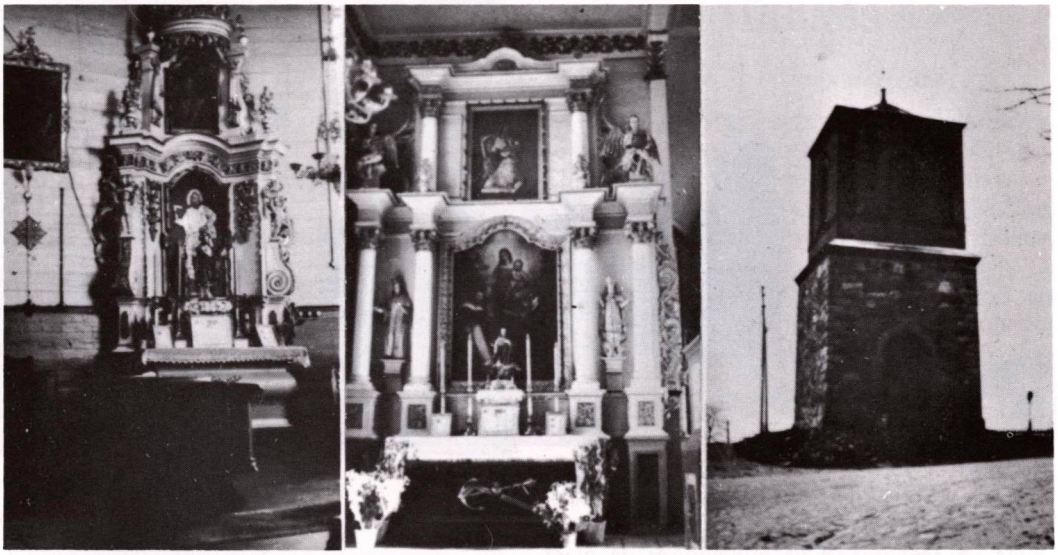

Tverų bažnyčios altoriai ir varpinė (dešinėje) 1974 metais

Tverų bažnyčios šventoriaus vartai. V. Čekanausko piešinys

Ubiškės bažnyčia ir altoriai

UBIŠKĖ

Angelų Sargų bažnyčia

Nedidelis Ubiškės bažnytkaimis yra prie Pateklos upelio, 16 km į rytus nuo Telšių, 10 km į šiaurę nuo Luokės. Vietovė įsikūrusi miškingoje vietoje.

1784 m. Gasperas Šiliauskas čia pastatė medinę bažnytėlę, kuri buvo Luokės filija. 1875 m. Ubiškė gavo parapijos teises. Priklauso Varnių dekanatui.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, stačiomis lentomis apkaltas. Paprastas dvišlaičio stogo frontonas, paremtas keturiomis medinėmis kolonomis. Viršuje portiko yra gana puošnus bokštelis. Pagrindinė bažnyčios vidinė erdvė turi daugiau pločio, kaip ilgio. Padalyta keturiomis kolonomis, remiančiomis stogą iš vidaus. Bažnyčioje yra 4 dailaus darbo altoriai.

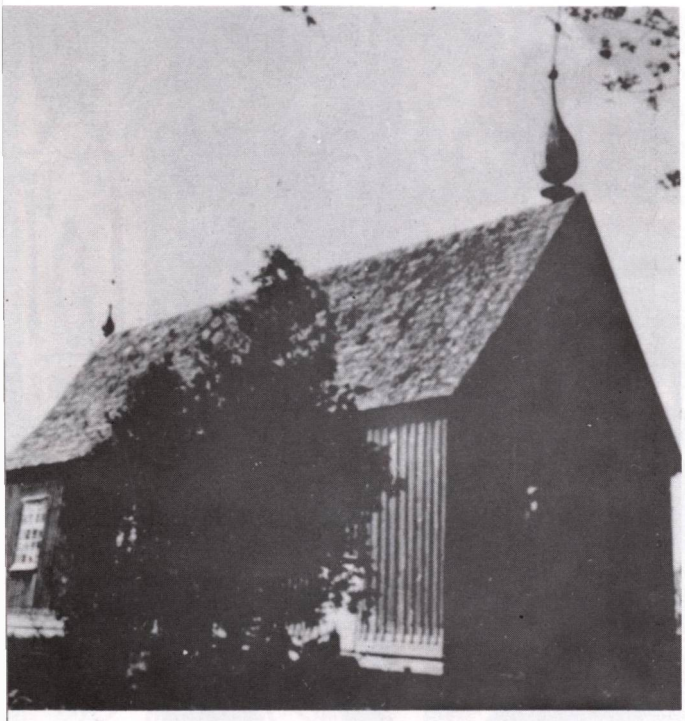

Ukrinų bažnyčia

Ukrinų bažnyčios varpinė, pusiau mūrinė, pusiau medinė

UKRINAI

Šv. Antano bažnyčia

Ukrinai įsikūrę prie Varduvos upės, 6 km į pietryčius nuo Židikų. Ukrinų dvaras žinomas nuo XVII a.

1776 m. dvarininkas Laurynas Pilsudskis čia pastatė medinę bažnyčią, kuri buvo Židikų filija.

Dabartinė bažnyčia statyta 1776 m. Medinė, stačiomis lentomis apkalta. Kraigo galuose yra po lieknų apvalų bokštą. Absida trisienė. Bažnyčioje yra 4 altoriai.

Greta bažnyčios stovi sena dviaukštė varpinė, pusiau akmeninė, pusiau medinė.

Miestelyje, prie bažnyčios, yra apie 1860 m. statytas baudžiavos panaikinimo paminklas, apie 5 m aukščio, kurį padirbdino ukrinietis Stepas Gailevičius. Kaip medžiaga panaudota akmuo ir medis.

Kapinėse yra senų ir įdomių kryžių su įrašais. Pažymėtinas antkapinių paminklų ansamblis — 4 ornamentuoti kryžiai ir 4 lentos su įrašais, Stepo Gailevičiaus darbo (XIX a. vidurys).

Ukrinų bažnytėlę ir paminklą yra nupiešęs dail. Č. Kontrimas.

Po II pasaulinio karo Ukrinai nuolatinio kunigo nebeturi, aptarnauja Židikų klebonas.

Bažnyčios altoriai.
1974 metų nuotraukos

Baudžiavos panaikinimo paminklas Ukrinuose, netoli bažnyčios. 1966 m. nuotrauka

UPYNA (Telšių)

Šv. Jono Elgetaujančio bažnyčia

Šis Upynos bažnytkaimis stovi prie Upynos upelio, 9 km į šiaurės rytus nuo Luokės.

Unijinės Lietuvos laikais Upyna buvo seniūnija ir priklausė Karšuvos pavietui.

1807 m. dvarininkas Žukauskas pastatė bažnyčią. 1924 m. jai suteiktos parapijos teisės. Priklauso Varnių dekanatui. 1978 m. žiniomis, Upynos parapija nuolatinio kunigo neturėjo, aptarnavo Luokės klebonas.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, su aukštu stogu ir bokšteliu. Bažnyčios šventorius mūro tvora apvestas. 3 altoriai.

Greta bažnyčios yra įdomi primityvi varpinė.

Bažnyčioje yra išlikusi įdomi XIX a. pabaigos medinė skulptūra — šv. Kristoforas, 1732 m. žalvarinis varpas, 1905 m. žalvarinis varpelis, XIX a. geležinis ornamentuotas kryžius ir kt. kulto dalykai.

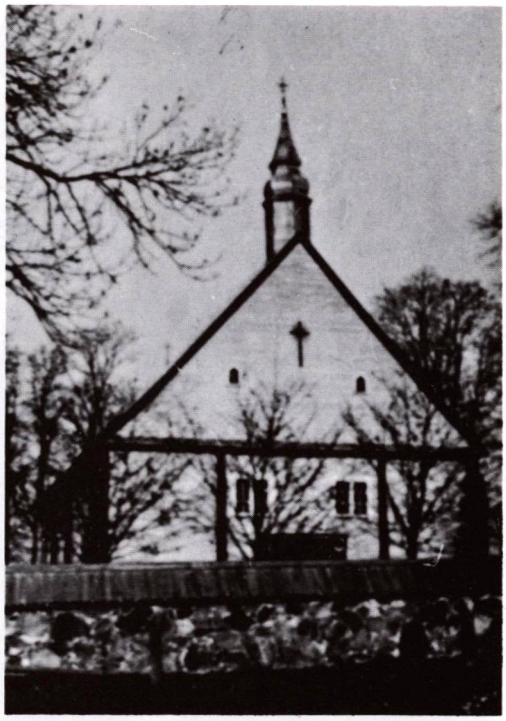

Upynos bažnyčia ir šventoriaus mūro siena

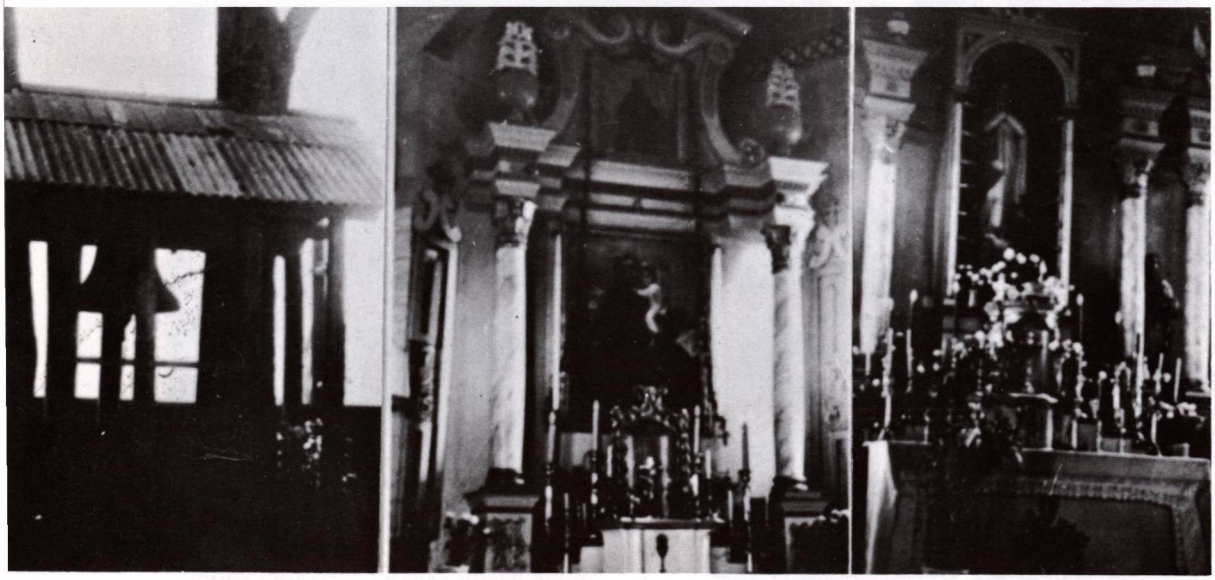

Varpinė ir altoriai. 1974 m. nuotraukos

UPYNA (Šilalės)

Švč. Mergelės Marijos bažnyčia

Telšių vyskupijoje yra dvi Upynos. Čia aprašomoji dar vadinama Tauragės arba Šilalės Upyna. Ji įsikūrusi prie Upynalės upelio, 24 km į šiaurės rytus nuo Tauragės.

Unijinės Lietuvos laikais Upyna buvo karališkasis dvaras, tenuta, miestelis.

1706 m. pastatyta pirmoji, medinė koplyčia, 1835—1836 m. pastatyta nauja, o 1913 m. atnaujinta, vis medinė.

Anksčiau Upyna buvo filija, bet nuo 1926 m. — Kaltinėnų dekanato parapija.

Bažnyčios dabartinis pastatas medinis, iš lauko pusės lentomis apkaltas, primenantis paprastą gyvenamąjį namą, tik su apvalia bonele. 3 altoriai. Priešais bažnyčią — maža varpinėlė, XIX a. statyta, šventoriaus tvora ir vartai.

Bažnyčioje yra įdomių medinių XIX a. skulptūrų: Šventasis su ištiestomis rankomis, Šventoji su ištiestais delnais, Šventoji su pakelta dešine ranka, Nežinomas šventasis, skulptūra „Vyskupas", 2 Trijų karalių skulptūros, Nukryžiuotasis.

Šventoriuje pažymėtina medinė koplytėlė su ornamentuotu kryželiu, šventųjų Antano, Marijos ir Roko skulptūromis, taip pat koplyt-stulpis su Marijos Maloningosios medine skulptūra (XIX a. pabaiga, medis).

Kapinėse, be kitų senų paminklų, pažymėtina Stankaus darbo XX a. pradžios medžio ir geležies koplytėlė su ornamentuotu kryželiu, Pietos, šv. Roko ir Marijos Sopulingosios skulptūromis.

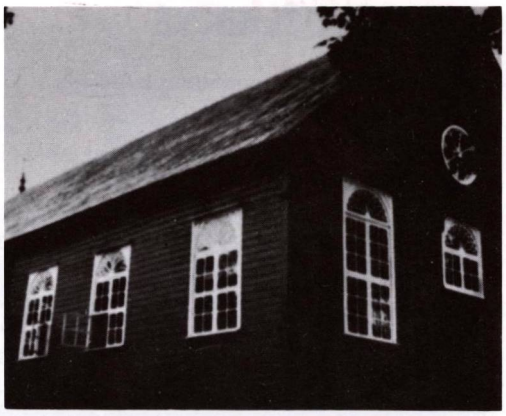

Upynos bažnyčia 1974 metais

Altoriai

Upyna po I pasaulinio karo. K. Lukšio nuotrauka

UŽLIEKNĖ

Šv. Marijos Magdalenos bažnyčia

Užlieknės bažnytkaimis yra 8 km nuo Viekšnių, Mažeikių apskrityje. Iš senų laikų čia buvo didelis kaimas.

XVIII a. pastatyta medinė koplyčia. 1933 m. koplyčia perkelta kiton vieton ir atnaujinta.

Pokario metais nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Viekšnių klebonas. Priklauso Viekšnių dekanatui.

Bažnytėlės pastatas kuklus, nedidelis, bet gerų proporcijų, su žemu, platoku bokšteliu. Šventorius aptvertas medine tvora. Bažnyčioje yra 4 dailaus darbo altoriai.

Užlieknės bažnyčia

Altoriai. 1974 metų nuotraukos

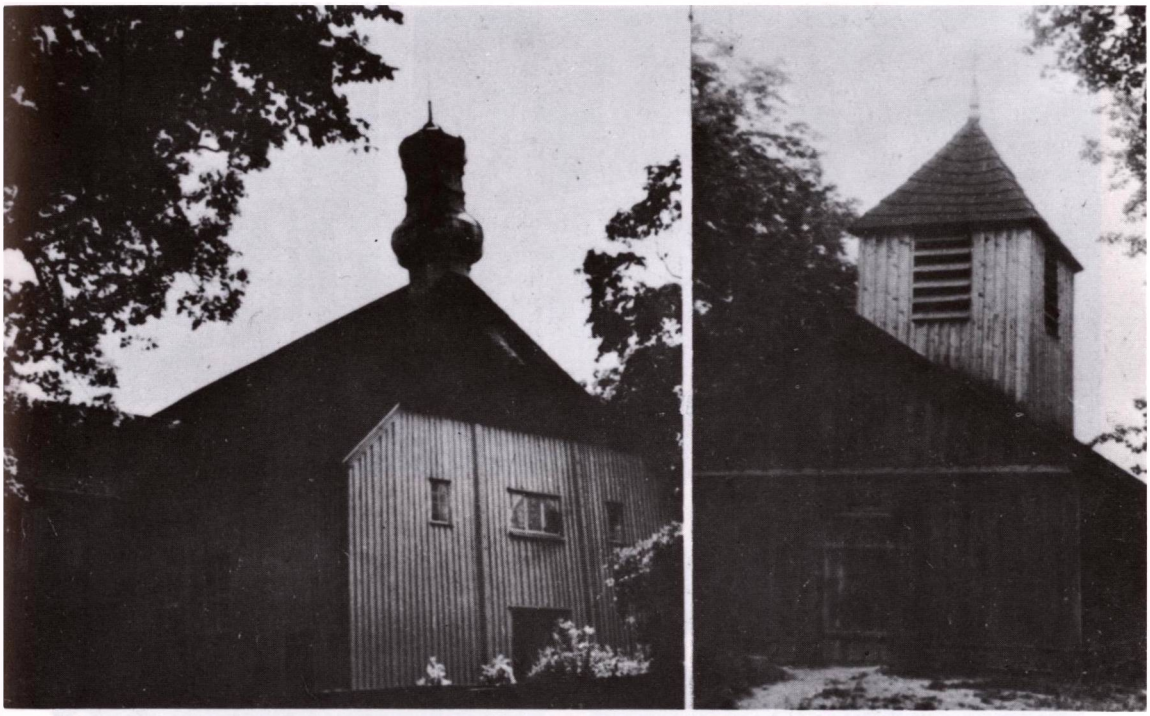

Užvenčio bažnyčia ir varpinė 1974 metais

UŽVENTIS

Šv. Marijos Magdalenos bažnyčia

Užvenčio miestas įsikūręs prie Ventos upės (iš čia ir jo vardas), Šiaulių apskrityje.

Istorinės žinios siekia XIV—XV a. sąvartą. Tada Užventis buvo D.L.K. dvaras, prie kurio atsirado ir miestelis. 1498 m. dvarą valdė Mykolas Jagelavičius. 1527 m. Užventis vėl perėjo D.L.K. žinion.

Pirmoji R. katalikų bažnyčia pastatyta XVI a. 1609 m. minima Užvenčio parapija, bet bažnyčia tada buvusi apleista. 1703 ir 1825 m. bažnyčia atstatyta. 1839 m. kapinėse pastatyta medinė koplyčia. Parapija priklauso Varnių dekanatui.

Nepriklausomybės metais buvo iškilęs klausimas statyti naują bažnyčią. Buvo pradėti jai kasti pamatai, tačiau žmonės taip labai buvo prisirišę prie senosios, kad naujosios bažnyčios statybos nevykdė.

Architektūriniu požiūriu bažnyčia įdomi ir saugoma kaip architektūrinis paminklas. Pastatas stačiomis lentomis apkaltas, viduje 5 altoriai. Stogas keturiašlaitis, iš vidaus paremtas dviem kolonų eilėmis. Vargonų chorus dar paremia retai kur matomos medinės arkos. Didžiosios durys ir frontono langai taip pat arkiniai. Apvalų bokšto viršų puošia geležinis kryžius.

Priešais bažnyčią stovi medinė varpinė, sujungta su dvišlaičio stogo koplyčia taip, kad būtų jos bokštas. Yra 2 varpai.

Senoje bažnyčioje yra pažymėtinų meno ir kulto dalykų: XVIII a. šv. Jurgio paveikslas, kur šventasis daužo stabus; XIX a. I pusės medinis altorius su skulptūromis, XVIII a. pieštas Marijos Škaplierinės paveikslas (aliejus, drobė); bažnyčioje ir varpinėje yra 3 XIX a. vidurio ornamentuoti geležiniai kryžiai. Kapinių vartus puošia 1868 m. darbo geležinis ornamentuotas kryžius. Taip pat čia yra įdomi Augustino Potockio darbo koplytėlė su Pietos skulptūra.

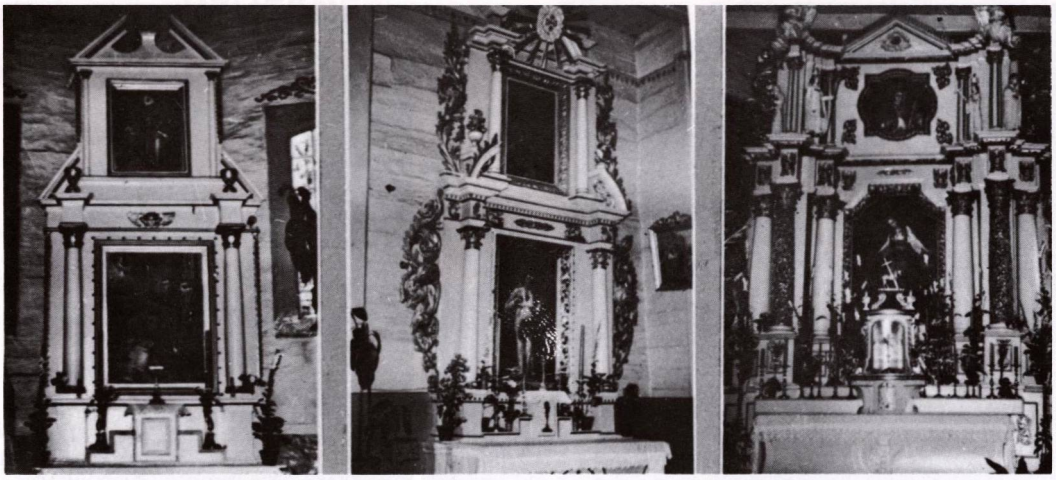

Užvenčio bažnyčios altoriai

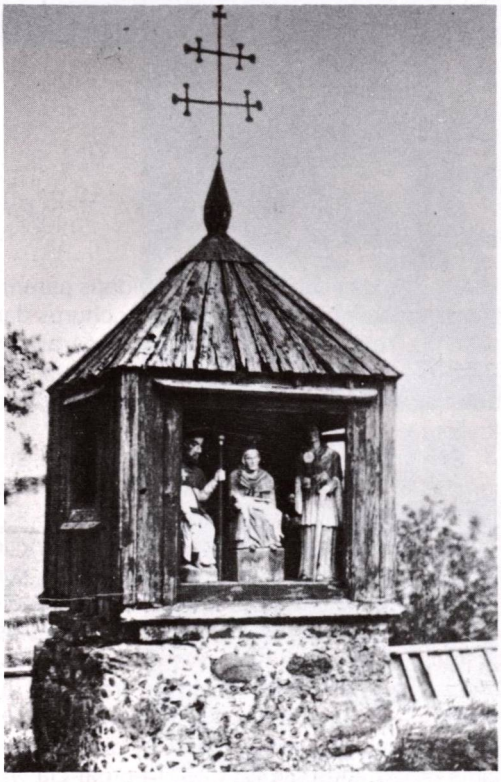

Koplytėlė Užvenčio bažnyčios šventoriuje. Balio Buračo nuotrauka

Koplytėlė prie medžio Užvenčio apylinkėse 1972 metais

VAIČAIČIAI

Šv. Onos bažnyčia

Vaičaičių (tarmiškai sako Vaičiulena) bažnytkaimis yra 12 km į šiaurę nuo Sedos, 7 km į pietus nuo Ylakių.

1912 m. Vaičaičių kaime pastatyta koplyčia-oratorija, 1922 m. ji buvo padidinta. Medinė. 1936 m. Vaičaičiams suteiktos parapijos teisės. Priklauso Sedos dekanatui.

Pokario metais nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Ylakių klebonas.

Bažnyčios pastatas medinis, stačiomis lentomis iš lauko pusės apkaltas, su vienu bokštu. Prie bažnyčios stovi sena aukšta, bet siaura varpinė. Šventoriaus tvora medinė.

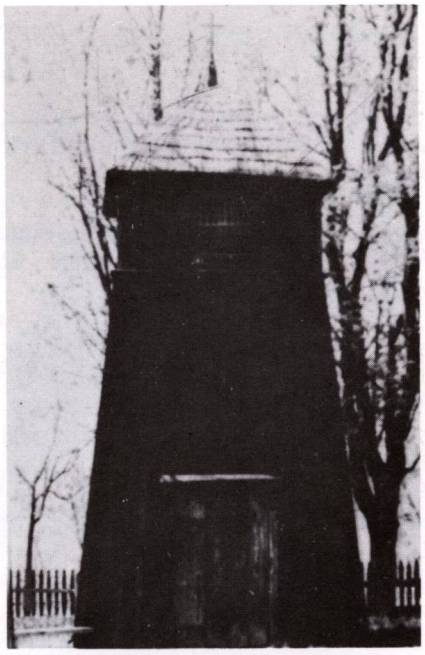

Varpinė

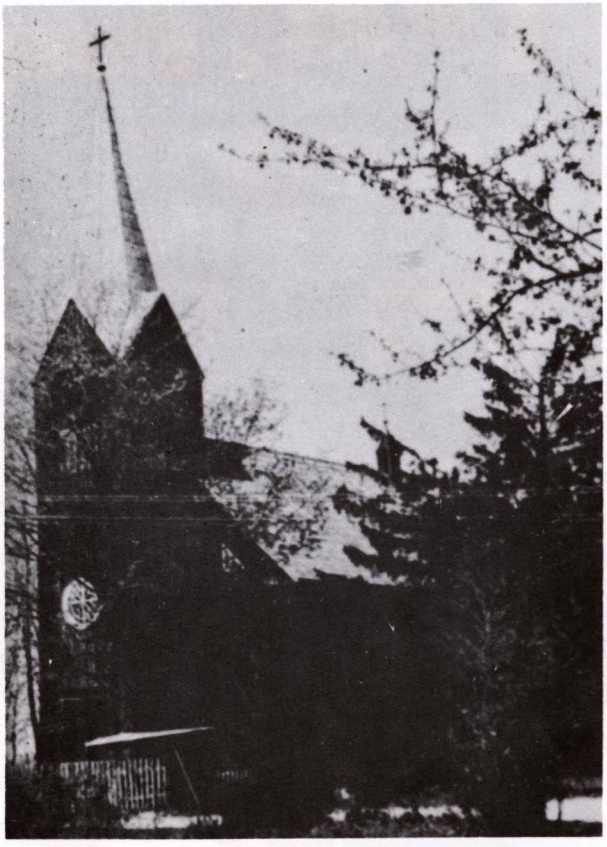

Vaičaičių bažnyčia

VAIGUVA

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Vaiguvos bažnytkaimis yra prie Knituvos upelio, 11 km į pietryčius nuo Užvenčio, 44 km į pietvakarius nuo Šiaulių.

Istoriškai vietovė žinoma nuo XV a., kada Vaiguvos dvarą valdė Žemaičių seniūnas J. Kęsgailaitis. 1531 m. dvarelis užrašytas Kražių altarijai.

R. katalikų koplyčia Vaiguvoje pastatyta apie XVI a. vidurį Kražių altaristo rūpesčiu. Ją išlaikė Vaiguvos dvaras. Iš pradžių ji buvo filija, bet 1776 m. vysk. J. Lopacinskis padarė parapija. Minimos bažnyčios atstatymo datos: 1719, 1804 m., o 1881 m. medinės bažnyčios statyba vėl buvo atnaujinta kun. K. Žeimavičiaus rūpesčiu. Parapija priklauso Kuršėnų dekanatui.

Pagal Č. Kudabą, Vaiguvos bažnyčios ir varpinės ansamblis esąs vienas gražiausių Žemaičiuose. Jis sugrupuotas prie trikampės miestelio aikštės. Bažnyčios pastatas medinis, platus stogas su bokšteliu. Dideli trijų angų mūriniai šventoriaus vartai, mūrinė šventoriaus siena. 3 altoriai. Šventoriuje stovi koplytstulpis su keturiais ornamentuotais kryželiais ir Jėzaus Nukryžiuotojo medine skulptūra (1815 m., medis, geležis). Pačioje bažnyčioje yra dail. Zigmo Petravičiaus 1944 m. pieštas paveikslas — Švč. Trejybė virš Vilniaus katedros (aliejus, drobė). Yra išlikę 3 žalvariniai varpai, lieti J. A. Belmanno Karaliaučiuje, 1788, 1810 ir 1885 m.

Prie bažnyčios stovi varpinė, XIX a. vietinio meistro Motiejaus Butvilos statyta, medinė, stačiomis lentomis apmušta. Jos apatinė dalis nupjautos piramidės formos, siaurėjanti į viršų. Viršuje 4 skardininko angos su arkomis. Duris dengia dvišlaitis stogelis be atramų.

Vaiguvos bažnyčia ir šventoriaus vartai 1974 m.

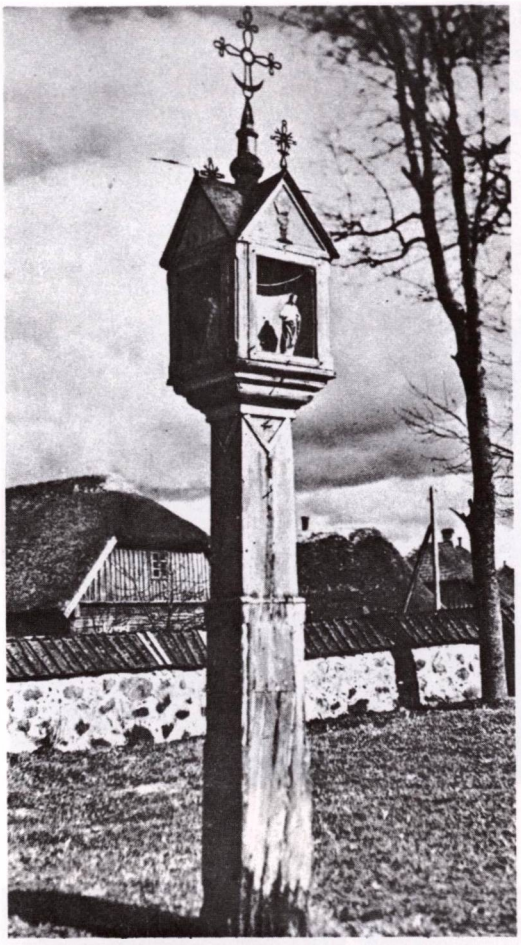

Koplytėlė Vaiguvos bažnyčios šventoriuje

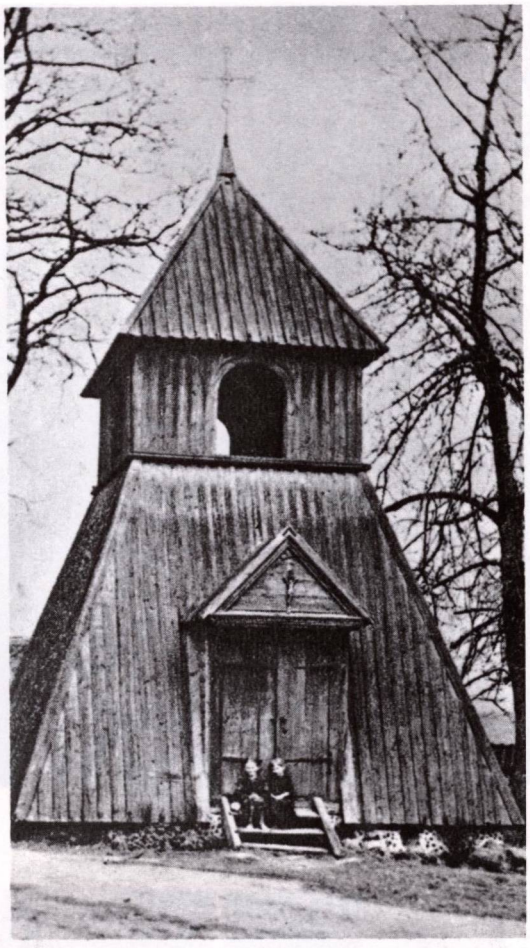

Varpinė

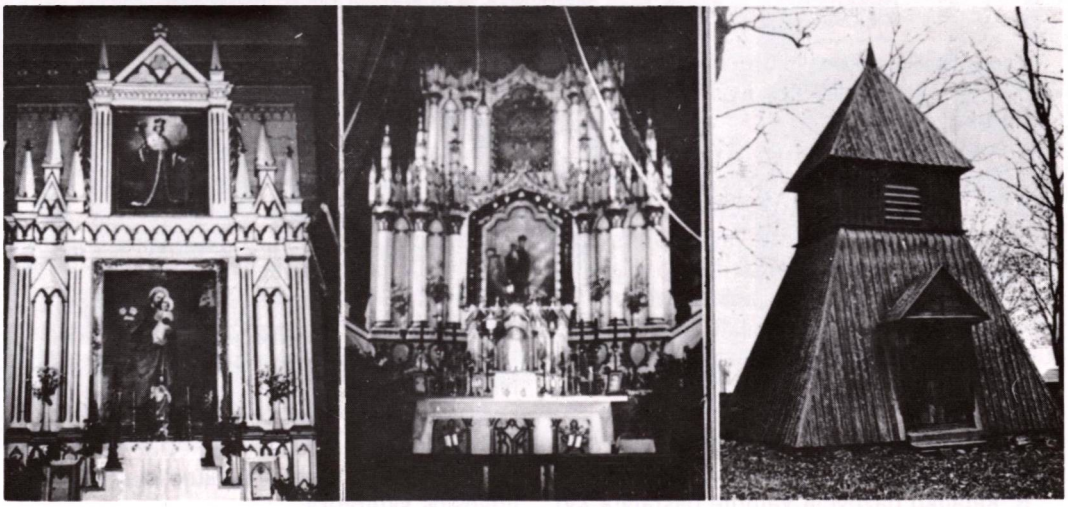

Altoriai ir varpinė 1974 metais

Vainuto bažnyčia

VAINUTAS

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Vainuto miestelis įsikūręs prie Šilalės ir Vainutėlės upelių, 30 km į šiaurės vakarus nuo Tauragės.

Vainuto dvaras žinomas XVI a. Tada Vainutas buvo seniūnija (be pilies) ir priklausė Žemaičių kunigaikštijai. 1766 m. Vainutą, kartu su Raseinių seniūnija, valdė Jurgis Bilevičius. Ilgainiui prie dvaro išaugo Vainuto miestelis, kuriam XVII a. suteiktos prekybinės privilegijos, o 1792 m. ir miesto herbas, kuris buvo patranka su šalia jos stovinčiais šoviniais.

Pažymėtina, kad Vainuto valsčiaus raštininku 1853—1854 m. buvo Antanas Baranauskas, būsimasis poetas ir vyskupas.

R. katalikų bažnyčia Vainute pastatyta XVI a. viduryje ar pabaigoje. Reformacijos laikais ji buvo apleista. 1606 (?) m. pastatyta nauja medinė, o 1883 m. mūrinė. Ji yra su bokštais ir kolonomis šoniuose, dailaus darbo 3 altoriai, gražiai išdrožinėtos sakykla, klausyklos. Vainuto parapija priklauso Švėkšnos dekanatui.

Vainuto bažnyčioje yra išlikę įdomių XVIII—XIX a. paveikslų: šv. Martyno, šv. Jurgio, Švč. M. Marijos Škaplierinės, Švč. M. Marijos Rožančinės; pažymėtinos to paties laikmečio 4 medinės skulptūros — Jėzus Nukryžiuotasis.

Kapinėse (J. Mockaus kapas) yra XIX a. II pusės granito, medžio ir geležies koplytstulpis su ornamentuotu kryželiu ir Marijos Sopulingosios skulptūra.

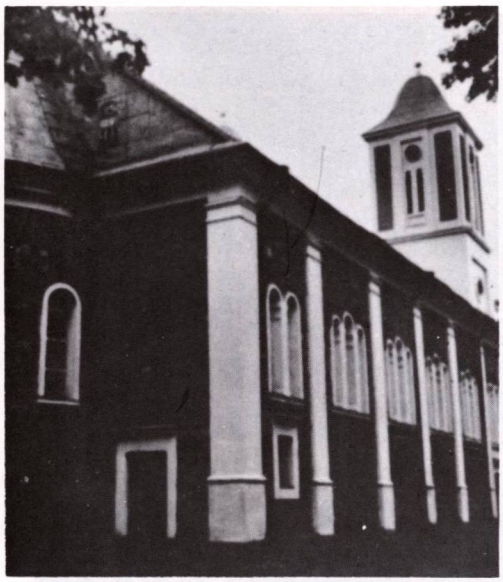

Bažnyčia iš šono

Vainuto Šv. Jurgis

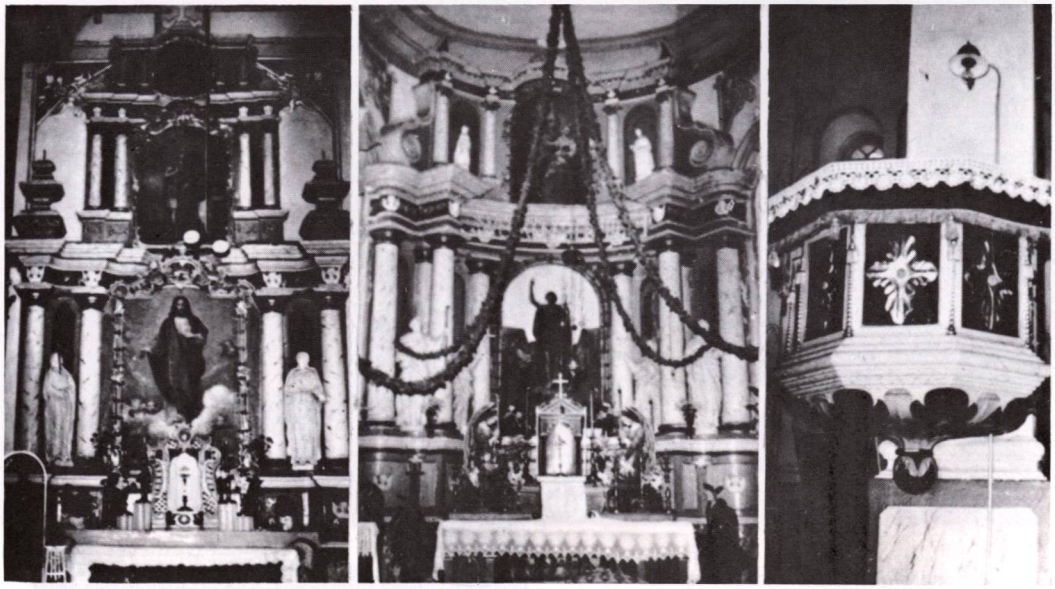

Bažnyčios altoriai ir sakykla

VAITIMĖNAI

Oratorija

Vaitimėnų kaimas yra 20 km į šiaurę nuo Tauragės, 10 km į pietryčius nuo Šilalės. Vietovę iš visų pusių supa miškai.

Iš senų laikų šiame kaime buvo koplyčia, priklausanti Šilalės parapijai. Joje retkarčiais atvykęs iš Šilalės kunigas laikydavo pamaldas. Pokario metais aptarnauja Lomių kunigas.

Bažnytėlės pastatas nedidelis, su svogūno išvaizdos maža bonia. Iš lauko pusės išilgai lentomis apkalta. 3 paprasti altorėliai.

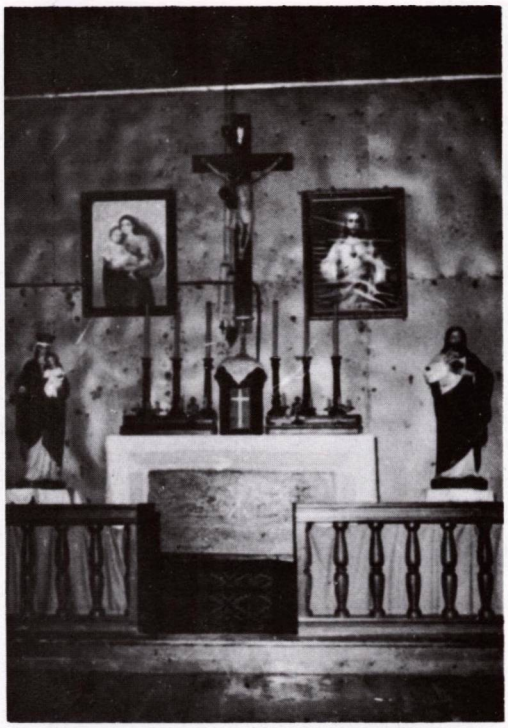

Altorius

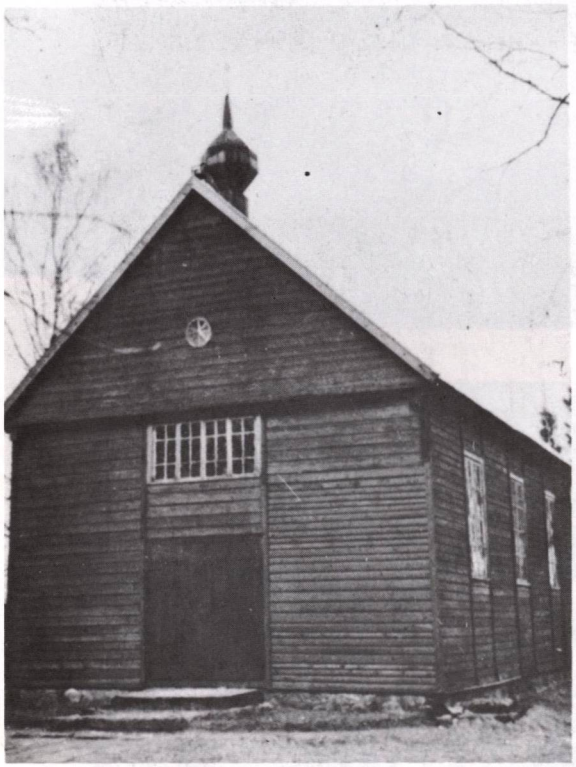

Vaitimėnų oratorija

Šventojo statula Vaitimėnų bažnyčioje. 1974 metų nuotraukos

VARLAUKIS

Švč. Trejybės bažnyčia

Varlaukio bažnytkaimis yra 11 km į vakarus nuo Batakių. Senovėje ši vieta vadinosi Užšešuvės kaimu (vardas kilęs nuo pratekančio Šešuvės upelio). Kaimas įsikūręs labai pelkėtoje vietoje, kurioje kurkdavusios varlės. Ilgainiui vietovė imta vadinti Varlaukiu (varlių laukas) ar Varlauke.

1860 m. pastatyta medinė bažnyčia, kuri buvo Batakių filija. 1921 m. jai suteiktos parapijos teisės. Priklauso Tauragės dekanatui.

Bažnyčios pastatas nedidelis, medinis, iš lauko pusės stačiomis lentomis apkaltas. Ant stogo maža svogūno išvaizdos bonia, bažnyčioje 3 altoriai. Vidaus puošybą atliko bemokslis, bet gabus meistras Jonas Balsaitis-Drugelis iš Užakmenių kaimo. Sudėtingame interjere matoma baroko ir klasicizmo įtaka. („Eržvilkas", 1970 m., V).

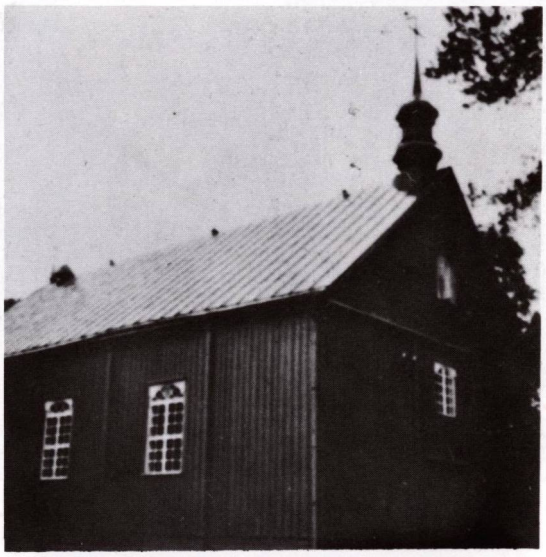

Varlaukio bažnyčia

Altoriai. 1974 metų nuotraukos

Senųjų Varnių ir miestelio vaizdas apie 1970 metus

VARNIAI

Varniai yra senas Žemaičių kultūrinis ir religinis centras, kartais Žemaitijos sostine vadinamas. Miestas įsikūręs netoli Biržulio ir Luksto ežerų, prie Varnelės upelio 29 km į pietus nuo Telšių.

Senovėje ši sritis buvo vadinama Medininkais, kartais Varniais. Medininkai — nuo žodžio ,,medės": taip žemaičiai vadino girias, kuriose ar prie kurių kūrėsi ir žmonės.

XIII a. Medininkų sritis jau buvo tirštai apgyventa. Manoma, kad prie Varnelės upelio įsikūrusi sodybų grupė buvo vadinama Varniais, o naujai įsteigta vyskupija pavadinta srities — Medininkų — vardu. Vytautas paskyrė Varnius naujosios vyskupijos centru, duodamas jai Medininkų vardą. Medininkai daug kartų minimi XIV a. kryžiuočių kronikose.

Varnių miestas pradėjo augti XV a., įsteigus Medininkų vyskupiją. Daugelį kartų Varniai buvo sunaikinti, pergyveno badą, karus ir kitas nelaimes, bet vis atsistatydavo. 1491 m. Varniams suteiktos Kulmo miesto teisės. 1635 m. jos buvo patvirtintos. Varnių miestas gavo antspaudą ir herbą.

Šv. Aleksandro bažnyčia Senuosiuose Varniuose

Kada Varniuose pastatyta pirmoji bažnyčia, tikslią datą sunku atsekti. Galėjo tai būti 1413, gal 1414—1416 m. Kartais minimi ir 1391 m. Dr. Zenonas Ivinskis, kad bažnyčia (katedra) įkurta 1417 m. Tada popiežius Martynas V pripažino Medininkų vyskupiją.

Pirmoji bažnyčia buvusi pašvęsta šv. Aleksandro (toks ir Vytauto krikščioniškas vardas) garbei. 1529—1555 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. 1680 m. ji sudegė ir tuoj pat pastatyta nauja, mūrinė, katedros bažnyčios vietoje, Naujuosiuose Varniuose. 1779 m. buvo pastatyta nauja bažnyčia Senuosiuose Varniuose, 1910—1931 m. perstatyta. Ji buvo parapinė. 1938 m. priklausė 2.769 katalikai.

Po II pasaulinio karo bažnyčia okupantų uždaryta ir paversta sandėliu; nyksta apleista. (Taip rašė ,,Kultūros barai" 1966 m. Nr. 11).

Šios bažnyčios šventoriuje, netoli didžiųjų vartų, stovėjo gana didelė Šv. Roko koplytėlė, padėta ant žemės. Joje buvo didoka skylė, pro kurią atlaidų metu žmonės priversdavo obuolių ir kriaušių. Visa tai buvo daroma prašant šventąjį, kad sodai užderėtų, kad obelys ir kriaušės nebijotų nei žaibų pavasarį, nei kirminų vasaros metu, nei žiemą šalčių.

Šventoriuje buvo įdomios Kryžiaus kelių stotys, įruoštos pagal Ž. Kalvarijos pavyzdį, su 19 koplyčių. Vartuose yra 4 nišos skulptūroms. Šią bažnyčią yra gražiai nupiešęs dail. M. Dobužinskis.

Pačios bažnyčios pastatas medinis. Virš trikampio frontono yra dviejų aukštų bokštelis, o virš fasadinių durų — didelis apskritas langas, rozetė.

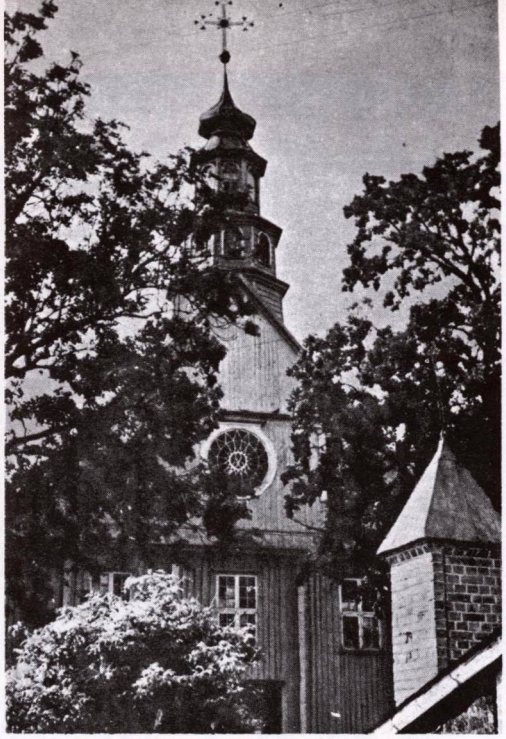

Senųjų Varnių bažnyčia apie 1960 metus

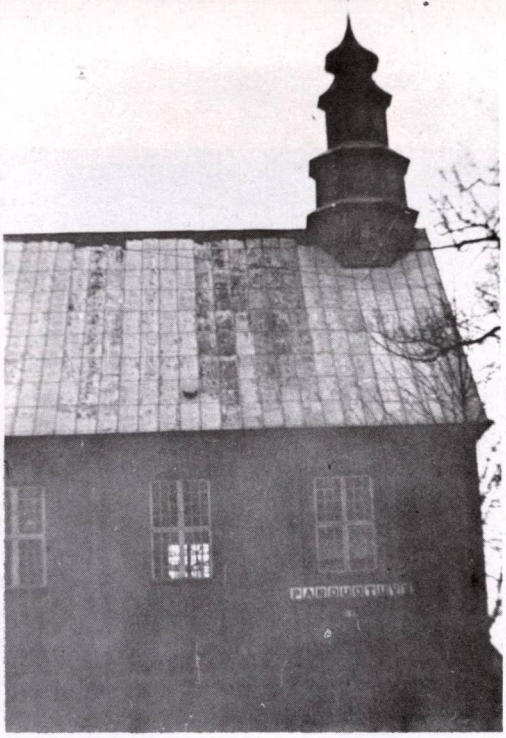

Bažnyčios detalė

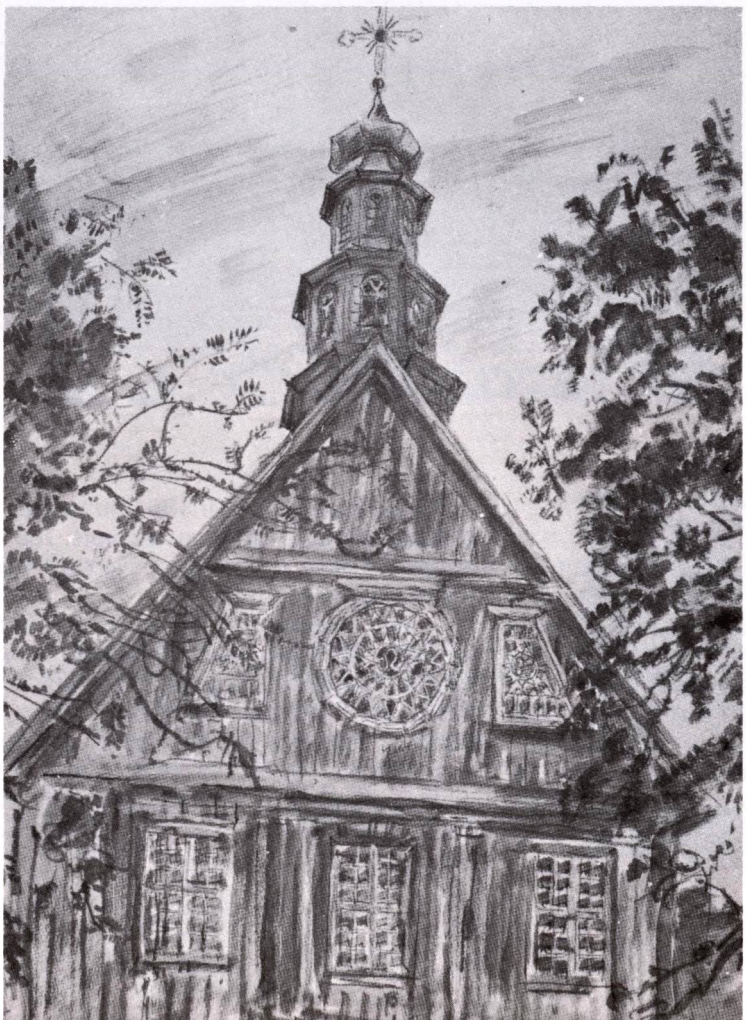

Senųjų Varnių bažnyčia. M. Dobužinskio piešinys (pieštukas, akvarelė ir tempera) 1933 m.

Varnių buvusios katedros bažnyčia. Dail. Broniaus Buračo 1966 m. piešinys

Šv. Petro ir Povilo, buv. katedros bažnyčia Naujuosiuose Varniuose

Manoma, kad Varnių katedros pradžia siekianti 1421 m. 1529 m. buvę padėti pamatai mūrinei katedros bažnyčiai, bet jos pastatyti nepavykę. Tik 1555 m. buvusi ant likusių pamatų pastatyta nauja medinė.

Senajai katalikų bažnyčiai S. Varniuose 1680 m. sudegus, jau kitoje vietoje 1680—1691 m. pastatyta mūrinė, puikaus baroko stiliaus bažnyčia, bet 1817 m. gaisras ją apnaikino. Vysk. A. Giedraitis ją atnaujino, išleidęs šiam reikalui 15.000 sidabrinių rublių.

Didieji Varnių 1863 ir 1864 m. gaisrai, kai sudegė 30 namų, katedros nepalietė. 1864 m. Muravjovo įsakymu katedra paversta Naujųjų Varnių bažnyčia.

Varnių katedra — stambus ir įdomus mūrinės architektūros paminklas. Gražūs bokštai, pastatas masyvus. Išorė kukli, bet interjeras turtingas barokinių formų. Ši katedros bažnyčia yra bazilikinės struktūros subrendusio baroko pastatas. Jos išorinės navos gana plačios, o transeptas žemas, jame telpa 2 koplyčios. Fasade yra 2 tradiciniai bokštai.

Buv. katedros priešakinė dalis **Varniuose**

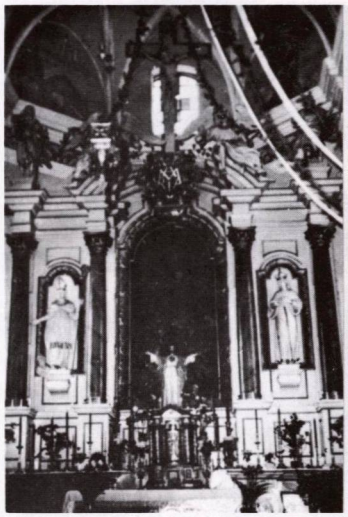

Didysis ir vienas šoninių altorių

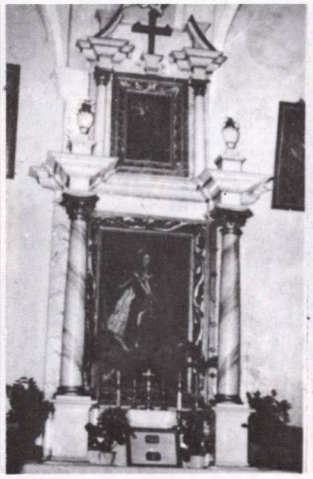

Altoriai

Vargonai ir sakykla.
1974 metų nuotraukos

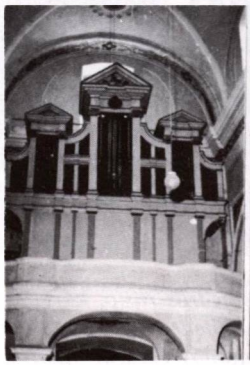

Katedroje yra 12 gražaus darbo altorių, kurių didysis — meniškos vertės drožinys, XVII a. sidabrinis tabernakulis, pagamintas Briuselyje, Belgijoje. Įdomios kanauninkų kėdės, išlikusios iš tų laikų, kai jose sėdėdavo kurijos kanauninkai. Jose yra sėdėję žinomi mūsų tautos vyrai: Rozijus, M. K. Daukša, Stryjkovskis.

Katedros detalė

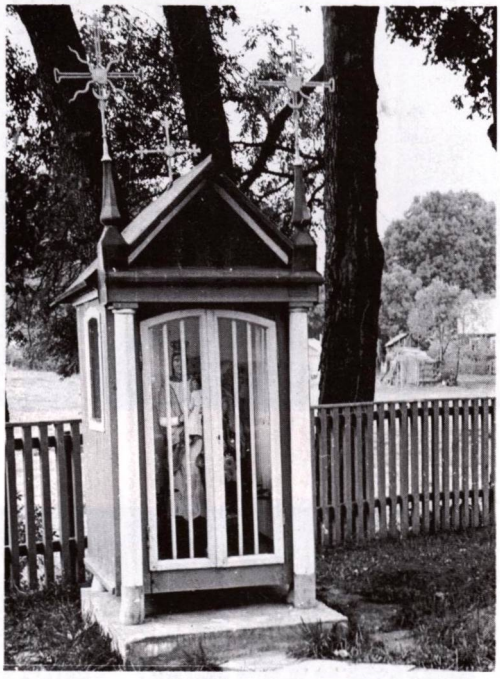

Koplytėlė katedros šventoriuje

Yra išlikę seni vyskupų ir kitų dignitorių portretai: vysk. Stepono Giedraičio (XVII a.), prel. Samuelio Šverino (1688 m.), vysk. Juozapo Arnulpo Giedraičio (XVIII a. I pusė), Varnių bažnyčios fundatoriaus Kazimiero Paco (XVIII a.), vysk. Merkelio Giedraičio (XVIII a. I pusė), vysk. Jono Domininko Lopacinskio (1799 m.), vysk. Antano Tiškevičiaus (XVIII a.), Dvasininko su žąsies plunksna rankoje (XVIII a.), Nuėmimas nuo kryžiaus (barokas, XVIII a.), Kristaus laidojimas (XVIII a.), Kristaus prisikėlimas (barokas, XVIII a.), Šventoji Šeima (XVIII a.), Septyni apaštalai (XIX a.), Kristaus dangun žengimas (XIX a. pradžia), Žemaičių vysk. Motiejus Valančius (XIX a.), 2 herbiniai kartušai nuo karsto (XVII a.), cininis indas smilkalams (XVIII a.), dalmatika (XIX a. pradžia).

Be to, yra nemaža liturginių dalykų, jų tarpe arnotų, kapų, įvairių kryželių, skulptūrų, paminklinių lentų.

Katedroje yra 2 zakristijos. Viršuje vienos įruoštos kambarys archyvui, kur buvo laikomi brangūs vyskupijos dokumentai.

Po katedra esančiuose požemiuose buvo laidojami Žemaičių vyskupai. Jų karstai išliko iki mūsų laikų, bet yra apgadinti, tačiau kūnai, net veido bruožai, drabužiai, žiedai, kryžiai gerai išlikę. Iš viso čia palaidota 13 vyskupų. Tai savotiškas didžiūnų panteonas.

Šventoriuje yra XX a. pradžioje statyta medinė koplytėlė su dviem ornamentuotais geležiniais kryželiais ir Švč. M. Marijos skulptūra.

Varnių kapinių koplyčioje taip pat yra įdomių dalykų: paveikslai — Kapadokijos vyskupas Aleksandras (XIX a. pradžia), šv. Jurgis (XIX a. I pusė), Nukryžiuotasis (XVIII a.), XIX a. geležinis ornamentuotas kryžius ir kt.

Varnių senkapiuose yra įdomi medinė koplytėlė su Švč. M. Marijos, Marijos Maloningosios, Rūpintojėlio, Kristaus ir Klūpančio šventojo skulptūromis. Ji statyta XIX a. pabaigoje, restauruota 1960 m.

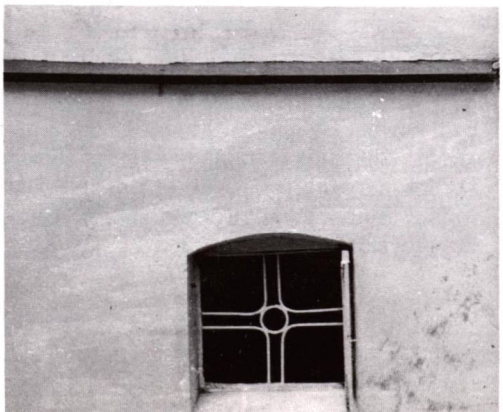

Išorinis vaizdas katedros rūsio, kuriame yra vyskupų Giedraičių ir kt. palaikai. Dr. L. Kęsgailos 1976 m. nuotraukos

Liurdo improvizacija buv. katedros šventoriuje.

Dr. L. Kęsgailos 1976 m. nuotrauka

Buv. Varnių katedros vartai. Dail. M. Dobužinskio piešinys. (Tušas ir akvarelė) 1933 m.

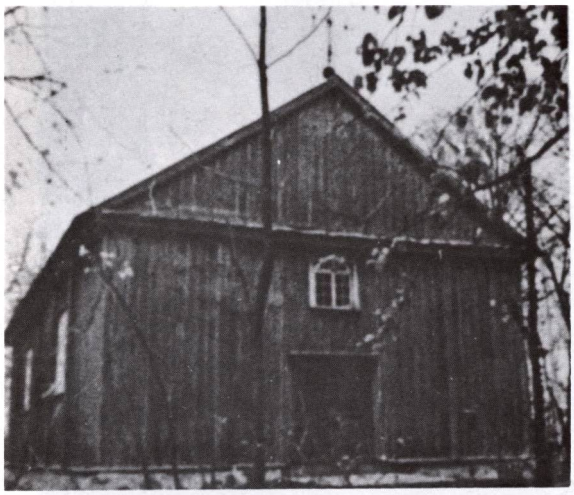

Varputėnų bažnyčia

VARPUTĖNAI

Šv. Antano bažnyčia

Varputėnai yra 28 km į pietvakarius nuo Šiaulių, 13 km į pietus nuo Kuršėnų. Per kaimą teka Kesaučio upelis.

Unijinės Lietuvos laikais Varputėnai buvo dvaras. Pirmoji medinė bažnyčia pastatyta 1792 m. Ji buvo Kelmės, vėliau Šaukėnų parapijos filija. Pokario metais nuolatinio kunigo neturi, aptarnauja Šaukėnų klebonas.

Varputėnų bažnytėlė labai paprasta, nedidelė, iš lauko pusės stačiomis lentomis apkalta. 3 altoriai. Šventoriaus mūro tvora aptvertas.

Greta stovi reto pavidalo aukšta varpinė, su angomis viršuje. Pastatas iš apačios smailėja į viršų. Stogas dengtas malksnomis.

Didysis altorius

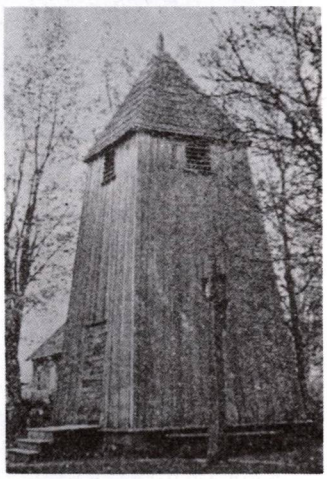

Varpinė

Varputėnų dvaras apie 1930 metus

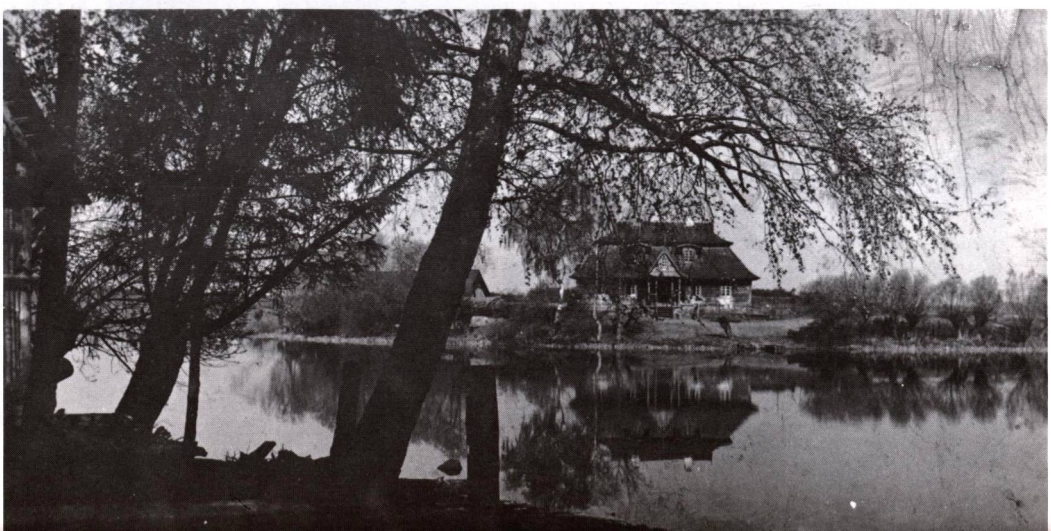

Varsėdžių bažnyčia ir kapinės 1966 metais

VARSĖDŽIAI

Šv. Roko bažnyčia

Varsėdžių bažnytkaimis yra prie Varės upelio (iš čia vietovės vardas), ant gražaus kalnelio, 9 km į pietvakarius nuo Kaltinėnų.

Varsėdžiai — sena vietovė. Tai liudija čia rasti IV—VI a. griautiniai kapai ir to meto darbo įrankiai bei papuošalai.

Reikia manyti, kad Varsėdžiai jau buvo žemaičių kovų su kryžiuočiais metu. Tačiau istoriškai vietovės vardas žinomas nuo XVI a. pradžios, kada Varsėdžių kaimą Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis padovanojo Kaltinėnų altarijai.

1570 m. pastatyta pirmoji Šv. Roko bažnyčia, kuri buvo Kaltinėnų parapijos filija. Iš senų laikų bažnyčioje buvo šv. Roko paveikslas, tačiau centrinis paveikslas vaizdavo Švč. Mergelę Mariją, į dangų žengiančią. Ilgainiui Švč. M. Marijos garbinimas nustelbė šv. Roko kultą, ir jo paveikslas buvo iškeltas į atskirą koplytėlę, kuri buvo pastatyta XX a. pradžioje, beveik prieš pačias bažnyčios didžiąsias duris. Toji aštuoniasienė balta koplyčia-oratorija yra gražus architektūros kūrinys.

Manoma, kad Varsėdžių bažnyčia buvo atstatyta XVIII a. pradžioje. 1816 m. vėl atnaujinta. Iš seniausių laikų Varsėdžiai garsėjo Švč. Mergelės Marijos Žolinės (VIII.15) ir Šv. Roko atlaidais. Kurį laiką parapija buvo sunykusi, jos reikalams tepalikta 3 dešimtinės žemės, nuolatinio kunigo nebebuvo. Vietos gyventojai susirūpino parapijos likimu. Jų įgaliotas Jurgis Patlaba nuvyko pas vysk. M. Paliulionį į Kauną ir išgavo iš jo pažadą paskirti kunigą, jei parapiečiai užtikrins jo išlaikymą. Žmonės pripirko iki 12 dešimtinių žemės. Pirmu nuolatiniu filialistu paskirtas kun. Povilas Žaba. Kai jis mirė, buvo palaidotas šventoriuje, priešais didįjį altorių. Žmonės jį laikė šventu kunigu ir prie jo kapo melsdavosi. 1936 m. suteiktos parapijos teisės.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, su plačiu dvišlaičiu stogu. Viduje gražūs vargonai, dailūs altoriai. Pažymėtini meno bei kulto dalykai: XVIII a. pieštas šv. Roko paveikslas (aliejus, dažai), XVIII—XIX a. gražaus darbo medinis altorius su dviem skulptūromis, 2 XIX a. geležiniai ornamentuoti kryžiai. Kaime stovi XIX a. pabaigoje darytas medinis koplytstulpis su šv. Jono Nepomuko skulptūra ir ornamentuotu geležiniu kryželiu. Šventorius aptvertas mūrine tvora.

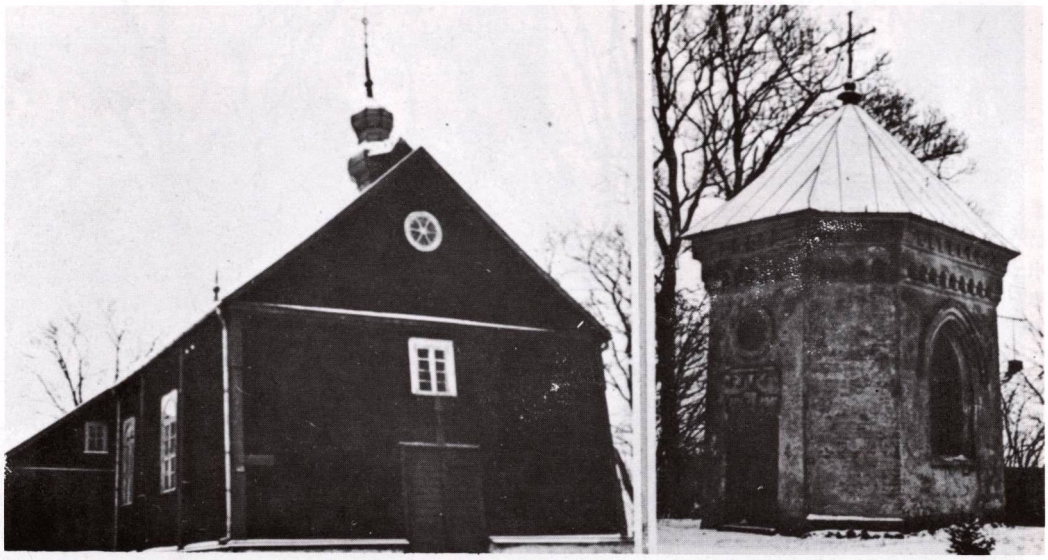

Varsėdžių bažnyčia ir aštuonsienė koplyčia — oratorija

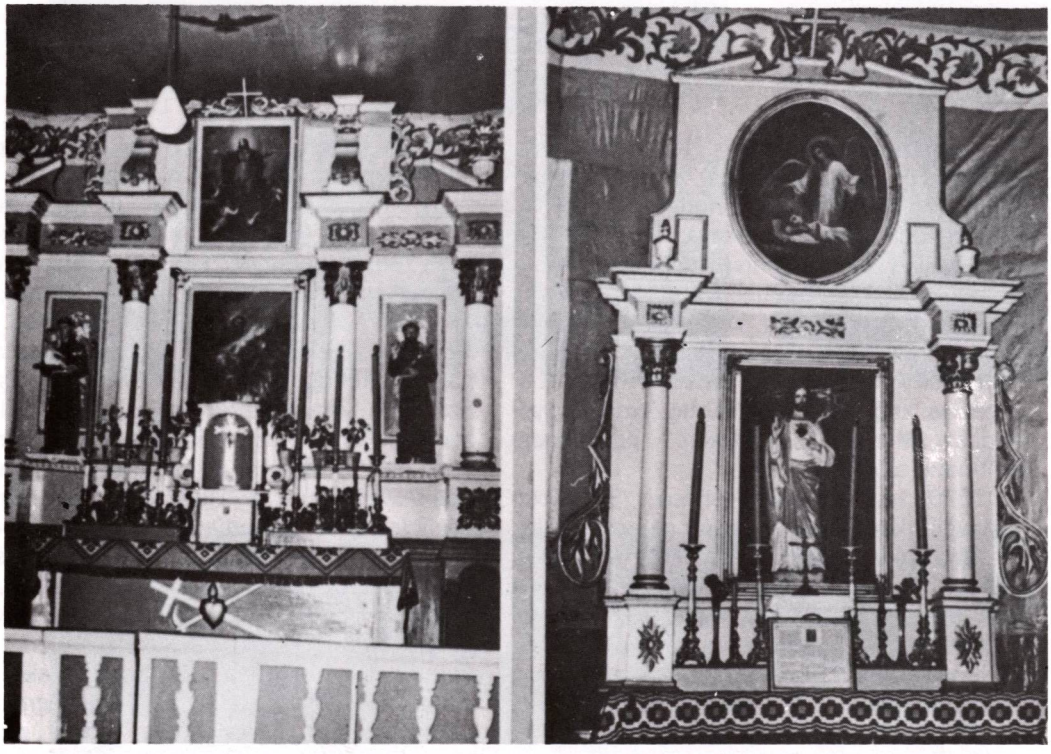

Altoriai. 1974 metų nuotraukos

VEGERIAI

Šv. Jurgio bažnyčia

Vegerių miestelis yra įsikūręs Vadaksties kairiajame krante, prie Latvijos sienos, 40 km į šiaurės rytus nuo Mažeikių.

Vietovė žinoma nuo XVI a. Teismų dokumentuose minimas valstybinis Vegerių kaimas. 1602 m. Žygimantas Vaza leido ruošti turgus ir kurti miestelį. XVII a. Vegeriai buvo vaitija ir priklausė Akmenės valsčiui.

Pirmąją R. katalikų bažnyčią 1766 m. pastatė kun. Gudzevičius. Ji priklausė Akmenės parapijai. 1803 m. atnaujinta. 1828 m., švenčiant bažnyčios jubiliejų, šventoriuje pastatytas keturkampis mūrinis kryžius su šventųjų statulomis. Buvo išlikęs ir kryžiaus statymo dokumentas, rašytas ne lenkų kalba, kaip anais laikais buvo įprasta, bet žemaitiškai.

Vegerių parapija priklausė Viekšnių dekanatui. Tačiau Vegerių bažnyčios nebėra po II pasaulinio karo veikiančiųjų bažnyčių bei parapijų sąrašuose.

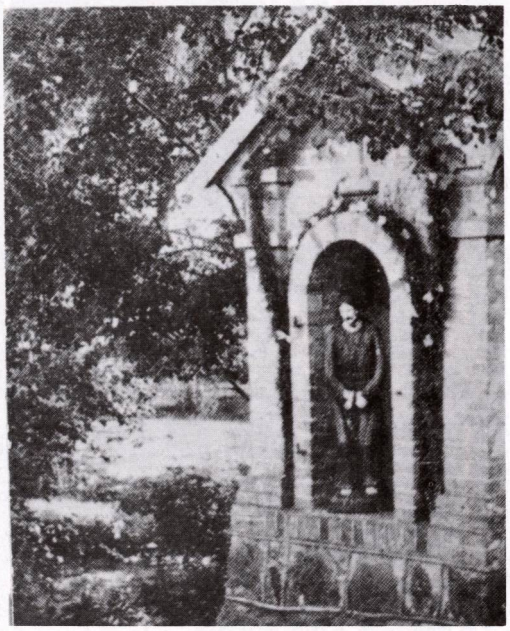

Kryžiaus kelių koplytėlė Vegeriuose

VEIVIRŽĖNAI

Šv. Motiejaus Apaštalo bažnyčia

Veiviržėnų miestelis yra prie Veiviržo upės, išsistatęs jos krante ir lanke, 32 km į pietryčius nuo Klaipėdos. Vietos gyventojai vietovę vadina Veiviržėnais.

Kryžiuočių kelių aprašymuose 1387—1388 m. Veiviržėnai neminimi, užtat keletą kartų paminėta Veiviržo upė. Miestelis čia atsirado vėliau, minimas 1511 m., Trepkalnio dvaro žemėje, ir priklausė valstybei. Dar vėliau Veiviržėnai buvo Rietavo karališkoji valda. 1754 m. Veiviržėnams suteiktos privilegijos ruošti savaitinį turgų, 1792 m. Magdeburgo miesto teisės. 1784 m. čia buvo 4 gatvės.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatyta 1639 m. Atstatyta 1693 m. 1835 m. pastatyta nauja medinė, su dviaukščiu bokšteliu. Šventorius mūrine tvora aptvertas. Trijų angų mūriniai vartai su kryžiais ir statulėlėmis viršuje. Vidus buvo gražiai išpuoštas, yra gražiai išdrožinėta sakykla, 7 dailaus darbo altoriai.

Senoje Veiviržėnų bažnyčioje yra išlikę ligi šių dienų daug vertingų meno ir kulto dalykų. Pažymėtini XIX a. pabaigos medinė skulptūrinė Trijų karalių grupė, XVIII a. paveikslas

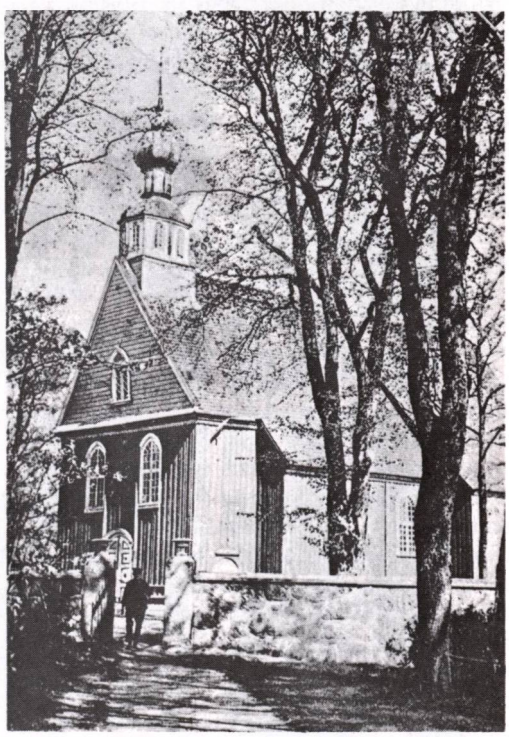

Veiviržėnų bažnyčia 1915 metais

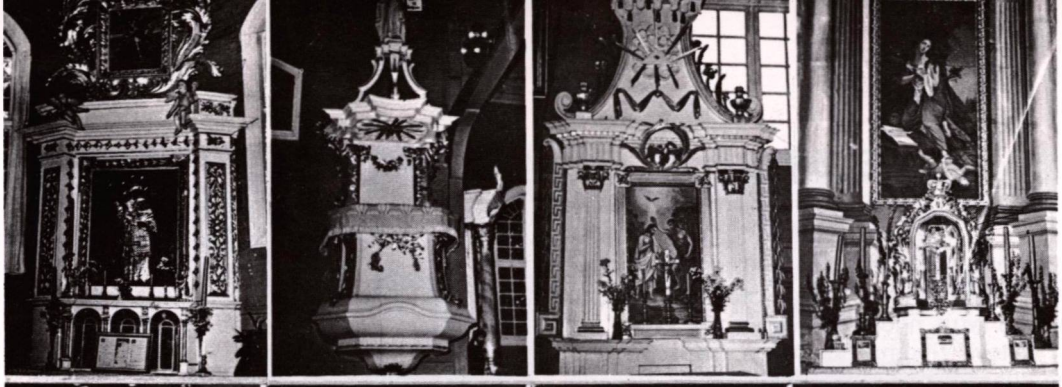

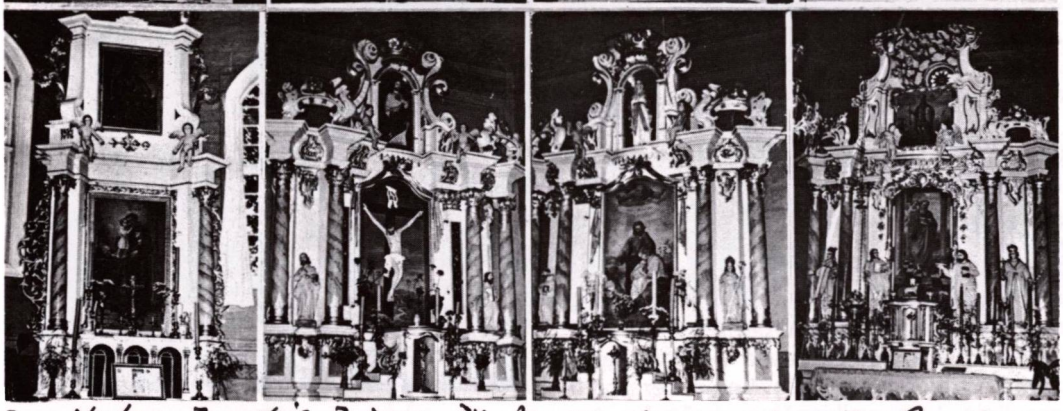

Paveikslas šventoji Šeima, šv. Jonas Nepamukas, šv. Barbora
šv. Izidorius

Marija Sopulingoji, dail. B. Kamienskajos 1891 m. pieštas Jėzus Nukryžiuotasis, šv. Jurgis, 1885 m. pieštas paveikslas „Marija pasitinka Kristų, nešantį kryžių". XIX a. skulptūros — Marija Sopulingoji, Nukryžiuotasis, Kristus prie stulpo, 2 įdomūs altorėliai, 1830 m. paauksuoto metalo relikvijorius, kitas XIX a. pradžios metalinis relikvijorius, 1822 m. žalvarinis varpas, keli XIX a. arnotai ir kiti seni, įdomūs dalykai.

Greta bažnyčios stovi stambi mūrinė varpinė.

Veiviržėnų kapinėse stovi koplyčia, kurioje taip pat yra įdomių meno bei kulto dalykų: XIX a. metalinis sietynas, XIX a. šv. Jurgio paveikslas (aliejus, drobė), XIX a. medinė Kristaus Nukryžiuotojo skulptūra, XX a. medinis ir geležinis kryžius.

Pačiuose Veiviržėnuose yra įdomių paminklų bei koplytėlių: 1932 m. statytas Kosto Remeikos darbo paminklas — obeliskas, Kazimiero Piauloko darbo XX a. pradžios koplytstulpis su Švč. M. Marijos, šventųjų Antano, Barboros ir Morkaus medinėmis skulptūromis, XX a. pradžios koplytėlė prie medžio su Marijos Maloningosios medine skulptūra. Tokių ar panašių paminklų yra ir apylinkės kaimuose.

Veiviržėnų parapija priklauso Švėkšnos dekanatui.

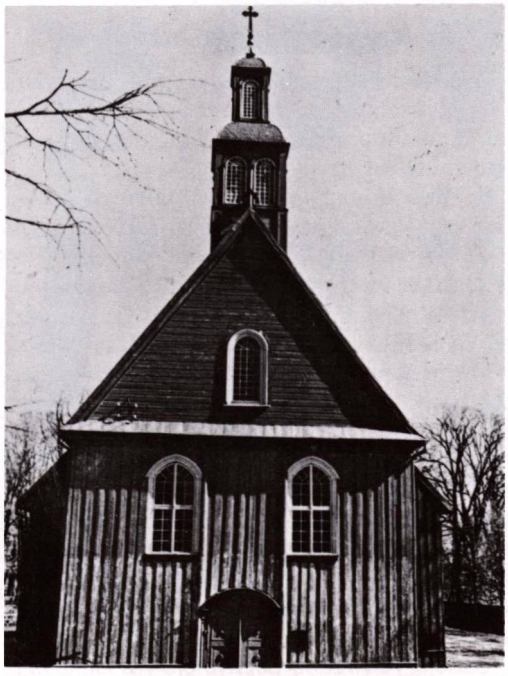

Veiviržėnų bažnyčios priešakinė dalis. 1974 metų nuotraukos

VĖŽAIČIAI

Šv. Kazimiero bažnyčia

Vėžaičių bažnytkaimis yra įsikūręs prie dviejų Minijos intakų — Skinijos ir Gerdaujos, prie Žemaičių plento, 5 km į rytus nuo Gargždų.

1567 m. šaltiniuose minimas Vėžaičių dvaras. Vysk. M. Valančius ŽV mini, kad šioje apylinkėje įvedus krikščionybę, ilgai nebuvę bažnyčios, taigi pakrikštytieji žemaičiai grįžę prie savo senosios tikybos. Tik 1784 m. dvaro savininkai Volmeriai pastatė medinę bažnyčią, kuri priklauso Gargždų parapijai.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, iš lauko pusės stačiomis lentomis apkaltas, stogo viršuje bokštelis, viduje 5 dailaus darbo altoriai, kurių vienas bažnytėlės patronui šv. Kazimierui skirtas, su jo paveikslu.

Vėžaičių varpinėje yra 1816 m. liejimo žalvarinis varpas.

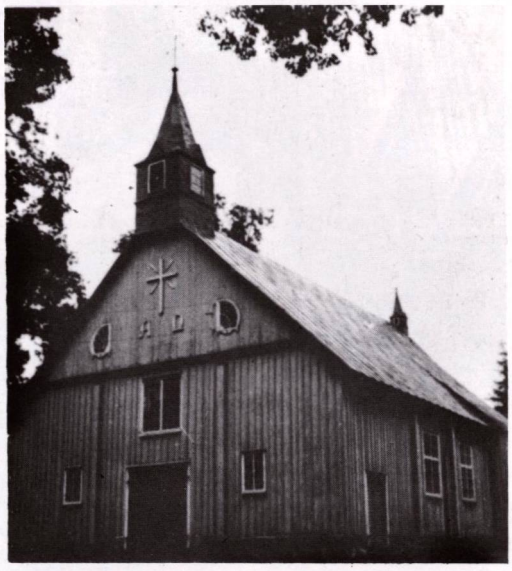

Vėžaičių bažnyčia

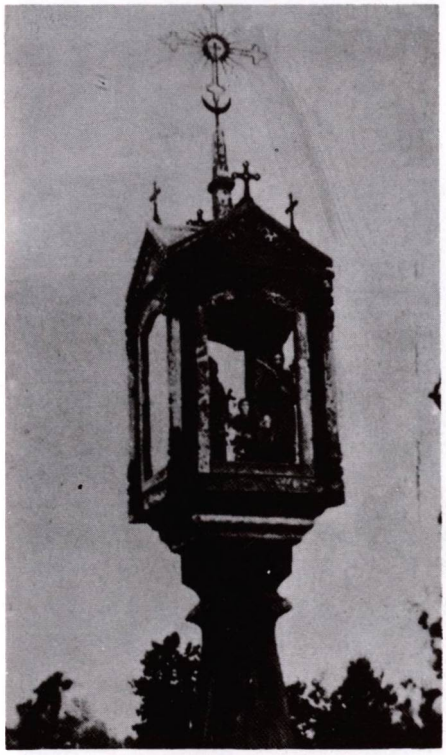

Koplytėlė prie Vėžaičių — Veiviržėnų kelio

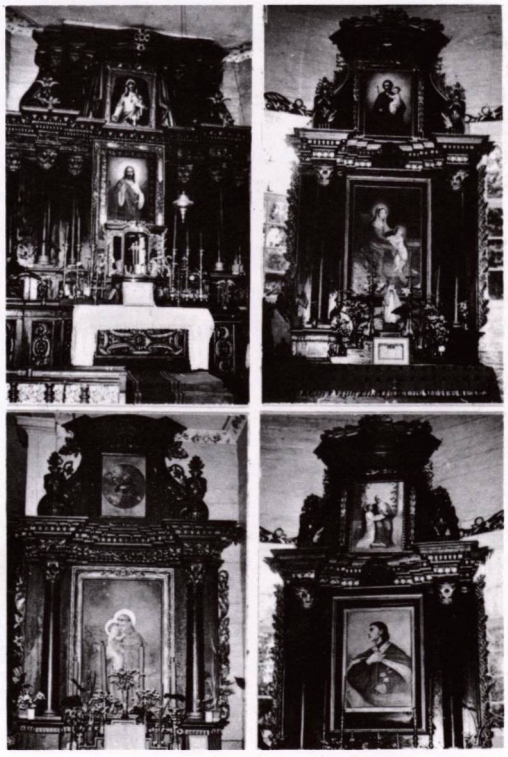

Bažnyčios altoriai. 1974 metų nuotraukos

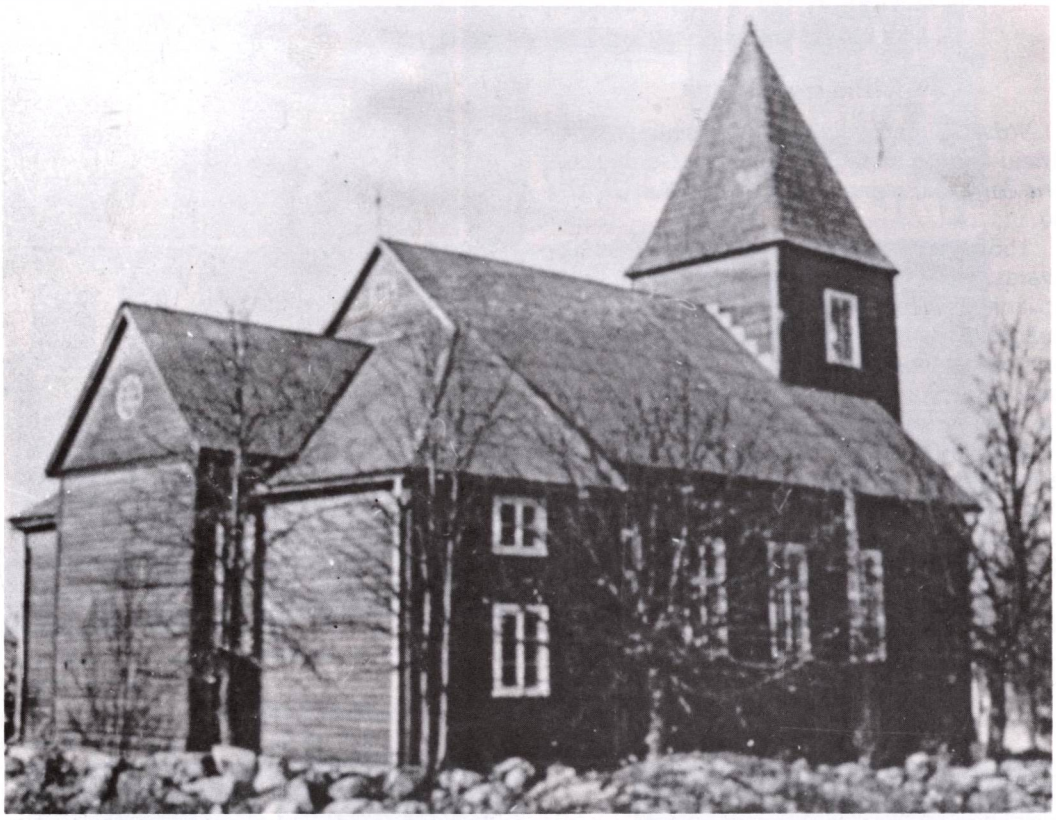

Vidsodžio bažnyčia ir šventoriaus siena

VIDSODIS

Filijinė bažnyčia

Vidsodis (sakoma ir Vitsodis) yra senas Kuršėnų parapijos kaimas, 10 km į šiaurės rytus nuo Užvenčio. Per kaimą eina Luokės—Šaukėnų kelias. Vietovė — nemažas užkampis.

Parapijos steigimo ir bažnyčios statymo reikalais rūpinosi kun. A. Ragažinskas. 1925 m. pastatyta medinė bažnyčia, kuri buvo Kuršėnų parapijos filija. 1930 m. Vidsodis tapo parapija. Priklauso Kuršėnų dekanatui.

Bažnytėlės pastatas medinis, kryžminio plano, su bokštu. Viduje 3 altoriai. Šventorius mūrine tvora aptvertas.

Vienas iš altorių

Vidsodžio vargonai

Altoriai. 1974 m. nuotraukos

Viekšnalių bažnyčia. 1974 metų nuotraukos

VIEKŠNALIAI (BEIBELIS)

Švč. Mergelės Marijos bažnyčia

Viekšnalių (Beibelio) bažnytkaimis yra įsikūręs netoli Viekšnalių ežero, 6 km į pietus nuo Luokės.

Istorijos šaltiniuose Viekšnalių kaimas minimas 1850 m. Patį bažnytkaimį vietos žemaičiai vadino Beibeliu ar Beibele. Rodosi, kad seniau čia gyveno žydas. Bažnytkaimyje buvo 1—2 krautuvėlės, pradžios mokykla, 1928—1929 m. įkurta pašto agentūra; buvo erdvi klebonija. 1923 m. buvo 7 ūkiai, 31 gyv.

Parapija Beibelyje pradėta kurti 1910 metais. 1912 m. pastatyta medinė dvibokštė bažnyčia, kuri iš pradžių buvo Luokės parapijos filija. Jai plotas buvo paimtas iš Luokės parapijos. Bažnytinės žemės buvo apie 40 ha; žemė gera. Pirmuoju klebonu buvo kun. Mykolas Šaikūnas, paskui kun. Juozas Kojelis, išsilavinęs vyras, mokėjęs daug kalbų, turėjęs gausią religinės literatūros biblioteką įvairiomis kalbomis. Vėliau savo biblioteką padovanojo Telšių kunigų seminarijai. Mirė ir palaidotas Kretingoje apie 1932 metus.

Bažnyčios pastatas medinis, iš lauko pusės lentomis apkaltas. Šventoriuje yra įdomi koplytėlė. Buvo išlikęs žalvarinis varpas su 1796 metų kalimo data. Parapija priklauso Varnių dekanatui.

Šiuo metu erdvioje klebonijoje įkurdintas kolchozo centras. 1970 m. Viekšnaliuose buvo 179 gyventojai. (1959 m. 211 gyv.).

1,5 km nuo Viekšnalių yra Viekšnalių ežeras, vietos žemaičių vadinamas tiesiog Ežeru, 19 ha ploto.

Altoriai

Viekšnalių kapinės

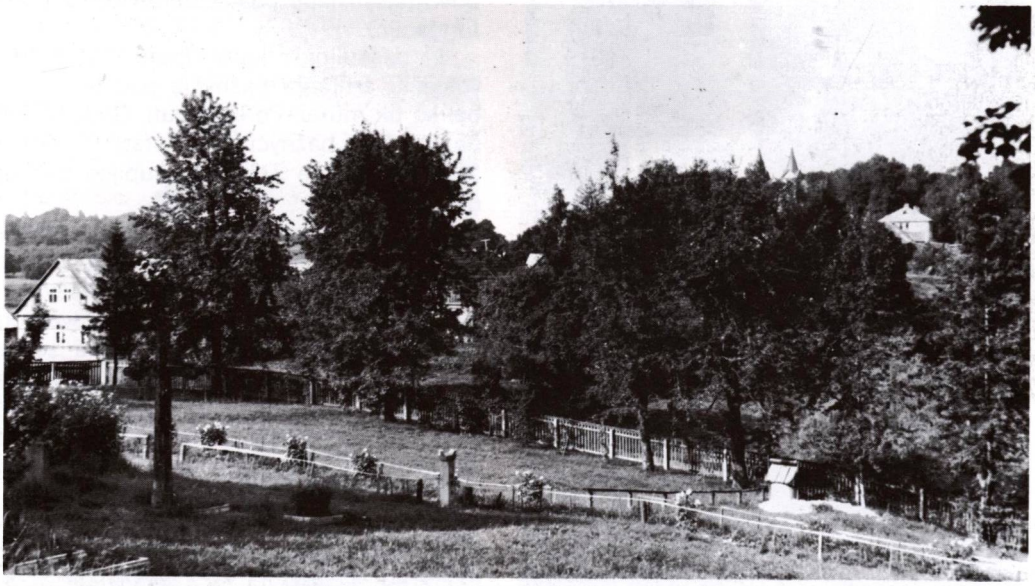

Viekšnaliai

Viekšnių bažnyčia prieš I pasaulinį karą

Viekšnių bažnyčia dega 1915.VI.14, vokiečių artilerijos apšaudyta ir padegta

VIEKŠNIAI

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Viekšnių miestelis yra dešiniajame Ventos krante, 15 km į pietryčius nuo Mažeikių. Vietovės vardas kildinamas nuo žodžio vykšna (guobinių šeimos medis). Žemaičiai tarmiškai vietovę vadina Veikšnee.

Viekšnių žemė buvo gyvenama IX—XII a. XIII—XIV a. priklausė Ceklio sričiai. Dabartiniai Viekšniai žinomi nuo XVI a. Tada čia buvo dvaras, seniūnija, valsčius, susikūrė miestelis. 1656 m. Viekšnius sunaikino švedai. 1792 m. Viekšniams buvo suteiktos miesto teisės ir herbas.

Yra žinių, kad XVI a. Viekšniuose pastatyta pirmoji koplyčia, o gal bažnyčia. 1634 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. 1680 m. ji buvo atnaujinta. 1854 m. pastatyta nauja, mūrinė bažnyčia, pagal inž. Kersteino projektą. Dėl lėšų stokos, visą laiką jaučiamos, lubų neskliautė, bet atskirai suvedė iš medžio ir geležies. Senoji bažnyčia buvo nugriauta, jos vietoje pastatyta mūrinė koplyčia. Iš pradžių altoriai buvo perkelti į naująją iš senosios bažnyčios, bet kadangi jie atrodė nedailūs, buvo įtaisyti nauji, paauksuoti (Vinco Juodeikio fundacija).

I pasaulinio karo metu, 1915.VI.14, vokiečių artilerija bažnyčią padegė ir iš jos beliko tik mūrai. Po karo kun. Gudavičius su parapiečiais bažnyčią vėl atstatė.

Viekšniai yra Telšių vyskupijos dekanato centras.

Dabartinės bažnyčios pastatas kryžminio plano, su to paties aukščio transeptu, kaip ir vidurinė nava. Tinkuotas ir baltai dažytas, su vienu aukštu masyviu bokštu. Šventorius aukšta mūrine siena apvestas. Iš senovės laikų buvo likę labai įdomūs šventoriaus vartai, mūriniai, su trimis angomis ir bendru dvišlaičiu stogu. Tačiau prieš 1937 m. jie pakrypo ir buvo nugriauti, pakeisti kitais. Bažnyčios viduje yra 5 dailūs altoriai.

Viekšnių kapinėse yra medinė koplytėlė su ornamentuotu geležiniu kryželiu ir medinėmis skulptūromis, daryta XX a. pradžioje.

Viekšnių bažnyčia pokario metais

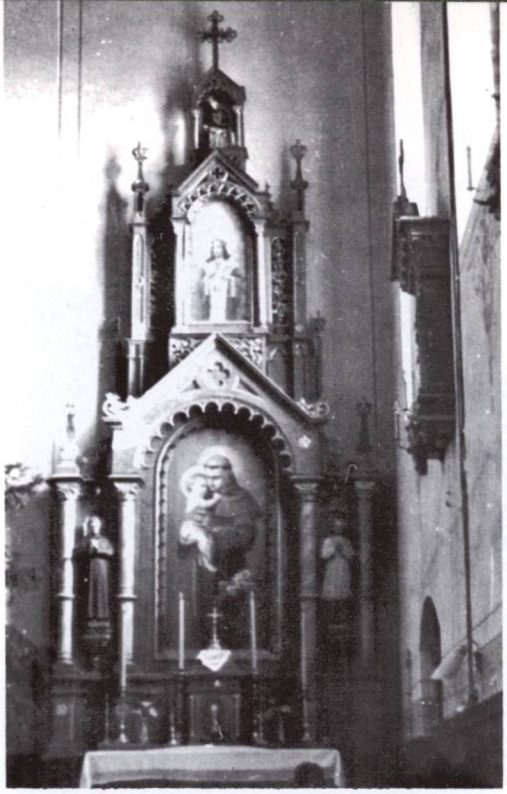

Šv. Antano altorius

Bažnyčia iš kiemo pusės

Viekšnių bažnyčios didysis altorius 1956 metais. Prie jo stovi kun. P. Bagdonas

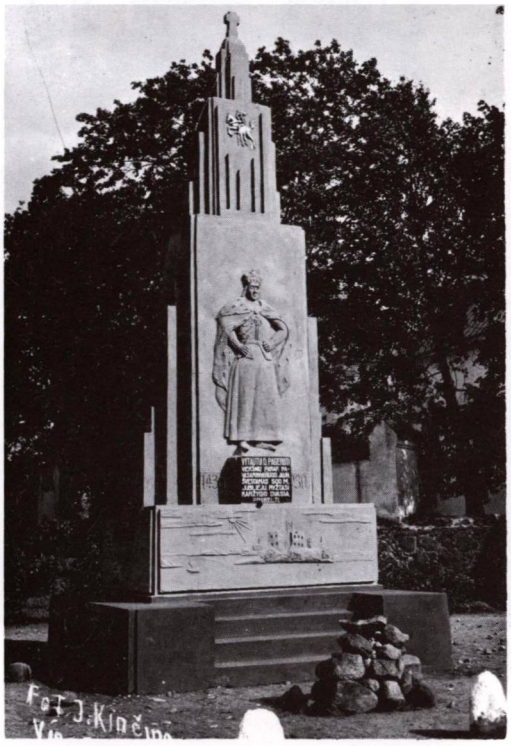

Vytauto Didžiojo paminklas Viekšniuose

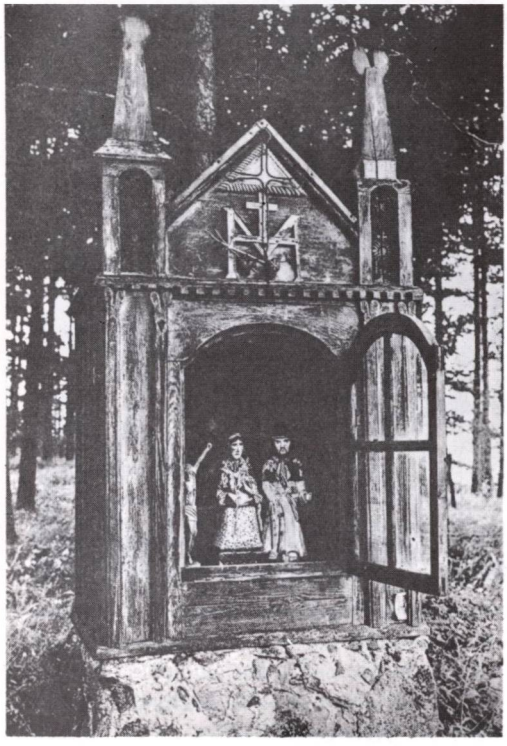

Koplytėlė Pavirvyčio kaime, Viekšnių apylinkėse

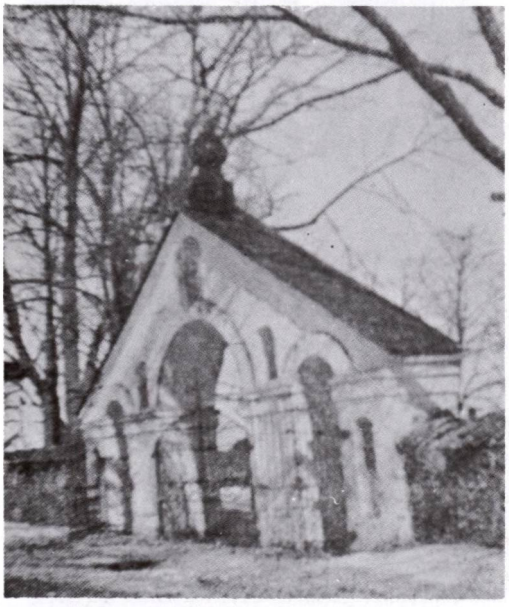

Viekšnių bažnyčios šventoriaus vartai prieš 1937 m. Tada jie buvo nugriauti ir pastatyti nauji vartai

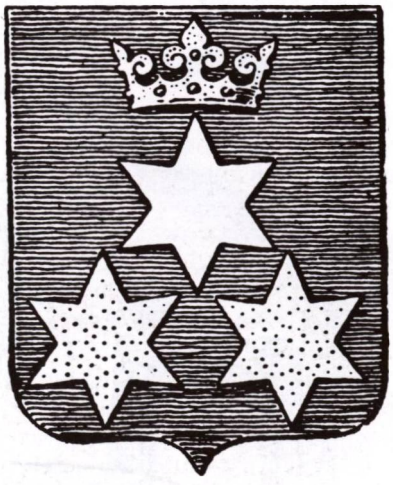

Viekšnių miesto herbas

VIEŠVĖNAI

Švč. Trejybės bažnyčia

Viešvėnų bažnytkaimis yra prie Viešvės upelio, davusio vietovei savo vardą, netoli tos vietos, kur jis (tik 7,6 km ilgumo), įteka į Judrą, 7 km į pietryčius nuo Telšių.

Tai sena vietovė, žinoma iš lietuvių kovų su kryžiuočiais laikų. 1370 m. Goldingos komtūras, iš Kuršo įžengęs į Žemaičių žemę ir nusiaubęs Varnių apylinkes, buvo sustojęs Viešvėnuose ir čia nakvojo. Šio plėšikiško žygio metu iš Viešvėnų apylinkės jis išsivedęs 320 abiejų lyčių žmonių, 450 jaučių ir arklių, neskaitant tų, kuriuos užmušė.

XV a. Viešvėnai buvo valdovo nuosavybė, vienas iš 29 Žemaičių pavietų.

R. katalikų bažnyčią Viešvėnuose pastatė dvarininkas Pilsudskis 1758 m. Vėliau ji atstatyta. 1924 m. Viešvėnams suteiktos parapijos teisės. Priklausė Telšių dekanatui. 1978 m. žiniomis nuolatinio kunigo nebeturėjo, aptarnauja Janapolės kunigas.

Bažnyčios dabartinis pastatas medinis, su siauru bokšteliu virš frontono. Šventorius mūrine tvora aptvertas. 3 altoriai.

Bažnyčios kulto dalykų tarpe yra 4 įdomūs ir reti XIX a. arnotai, siūti medvilne ir šilkais. Viešvėnuose yra ligi šių dienų išlikusi medinė XIX a. šv. Florijono skulptūra ant stulpo. Apylinkėje yra įdomių koplytstulpių ir stogastulpių. Netoli Viešvėnų yra Rainių miškelis — Telšių kankinių vieta.

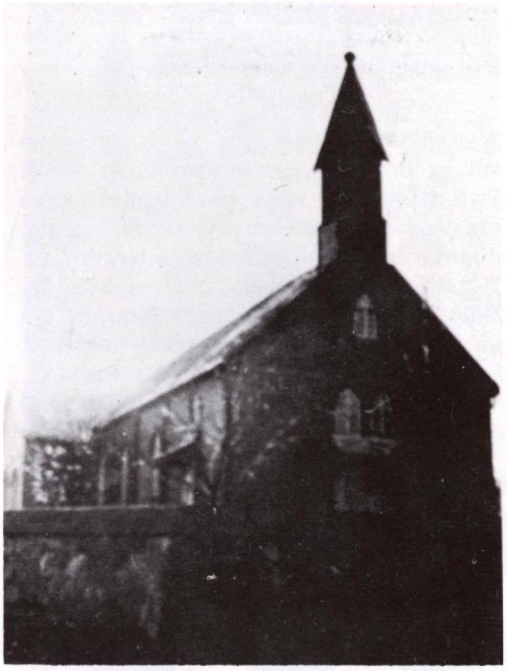

Viešvėnų bažnyčia

Pokario metais, kun. Jono Kaunecko rūpesčiu, buvo atremontuota varpinė, išdažyta bažnyčia, sutvarkytas apšvietimas ir liturginiai rūbai. Už tai kun. Kauneckui okupacinė valdžia uždraudė aptarnauti Viešvėnų bažnyčią ir parapiją.

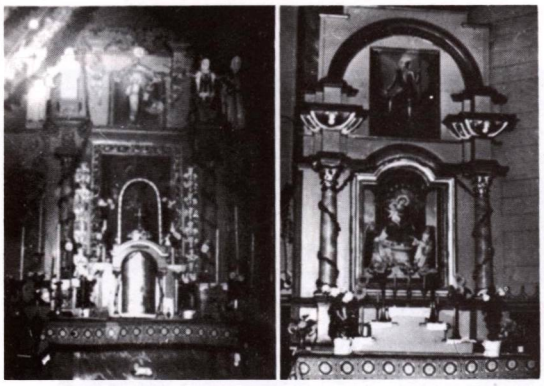

Altoriai

Viešvėnų parapijos kapinės

VIEŠVILĖ

Viešpaties Jėzaus Kristaus Atsimainymo bažnyčia

Viešvilės miestelis yra tik 1 km nuo Nemuno, prie Viešvilės upelio, kuris teka iš miškų masyvo, ir kuris davė vietovei savo vardą. Viešvilė yra 30 km į rytus nuo Pagėgių. Seniau tai buvo Klaipėdos krašto teritorija.

Istoriškai Viešvilė sena, minima 1402 m. kryžiuočių kelių aprašymuose. Senovėje čia buvo dvaras, prie kurio išaugo ir miestelis. Buvo sena evangelikų liuteronų parapija, kurios klebonais yra buvę daug žymių lietuvių kunigų — rašto žmonių.

Čia buvo privati R. katalikų koplyčia, kuri 1863 m. paversta bažnytėle. Po II pasaulinio karo atsikėlė į Viešvilę ir apylinkes daugiau katalikų. Bažnyčia priklauso Klaipėdos prelatūrai.

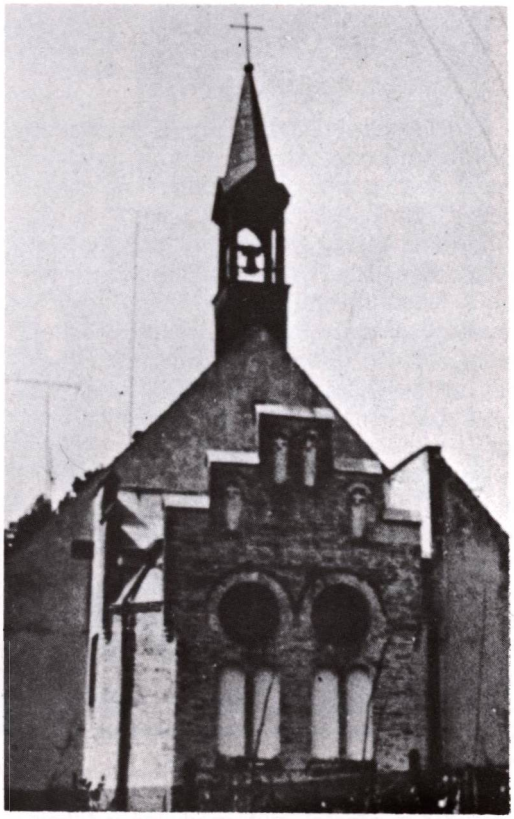

Viešvilės bažnyčia

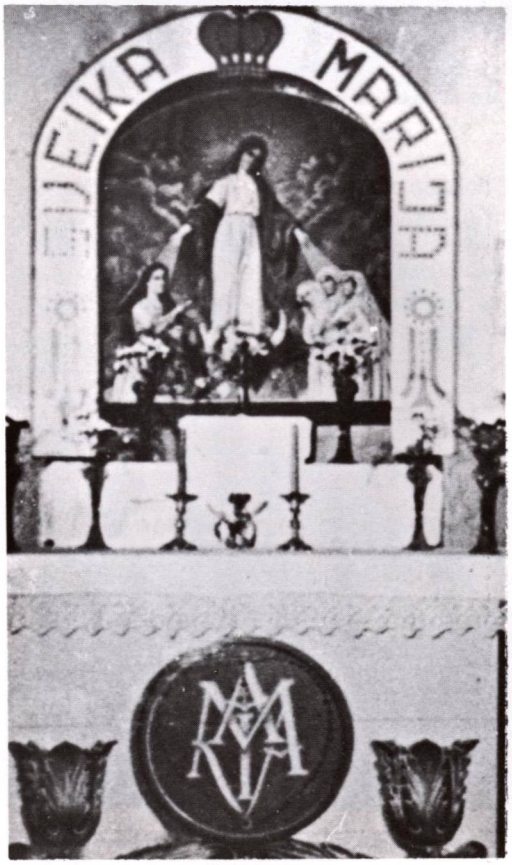

Švč. M. Marijos altorius

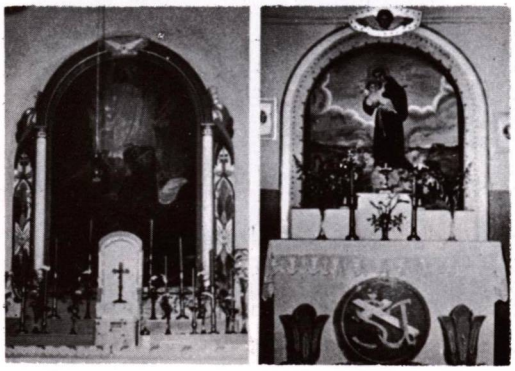

Altoriai. 1974 m. nuotraukos

VILKYŠKIAI

Filijinė bažnyčia

Vilkyškių miestelis yra buv. Klaipėdos krašte, 15 km į rytus nuo Pagėgių.

Vietovė jau buvo priešistoriniais laikais, nes čia aptinkama archeologinių radinių, net Romos monetų. Istoriškai Vilkyškiai žinomi nuo XVI a. 1562 m. pastatyta pirmoji evangelikų liuteronų bažnyčia.

R. katalikų bažnyčia atsirado čia neseniai — tik po II pasaulinio karo. 1958 m. įruošta mūrinė bažnyčia, priklausanti Klaipėdos prelatūrai. 1978 m. žiniomis nuolatinio kunigo čia nebuvo, aptarnauja Viešvilės kunigas.

Bažnyčios pastatas mūrinis, gyvenamojo namo išvaizdos, su smailiu piramidiniu bokšteliu viršuje. 3 paprasti altoriai, sakykla, klausykla.

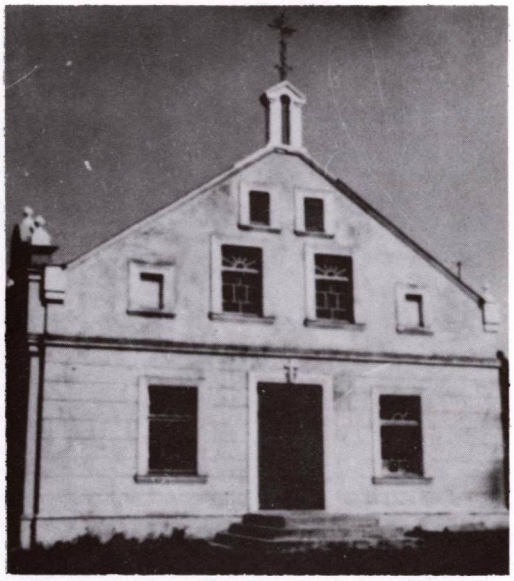

Vilkyškių bažnyčia

VYTOGALA

Dievo Motinos koplyčia

Vytogalos kaimas yra Upynos valsčiuje, 4 km į vakarus nuo Upynos, 15 km nuo Skaudvilės. 1970 m. čia buvo 269 gyventojai. Iš pietvakarių pusės prieina Obelyno miškas, iš pietų — Gražiosios pelkė.

Istoriškai kaimas minimas 1569 m. 1771 m. Vytogala buvo seniūnija.

Padavimai sako, kad ant vieno didžiulio akmens stovėjusi nedidelė trijų aukštų koplyčia.

Amerikos lietuviams iš Vytogalos ir apylinkių remiant, pastatyta medinė koplyčia. Kiek vėliau koplyčios vietoje pastatytas paminklinis Nepriklausomybės kryžius, o pati koplytėlė perkelta į Vytogalos kapelius.

Vytogaloje 1896 m. gimė Stasys Girskis-Girėnas, pirmasis lietuvis, kartu su Steponu Dariumi perskridęs Atlanto vandenyną ir 1933 m. tragiškai žuvęs.

Vytogalos kaime yra medinis koplytstulpis su geležiniu ornamentuotu kryželiu, su Nukryžiuotojo ir dviejų angelų medinėmis skulptūromis (XX a. pradžia). Kitoje vietoje stovi tuo pačiu laikotarpiu statyta medinė koplytėlė su ornamentuotu geležiniu kryželiu.

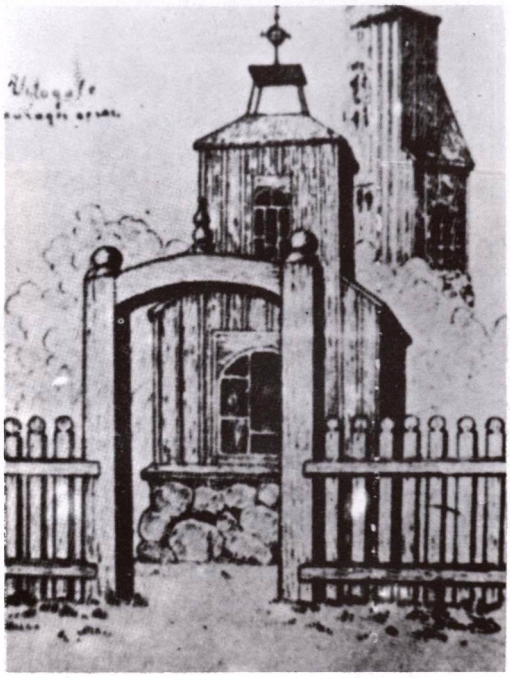

Vytogalos kapinių koplyčia

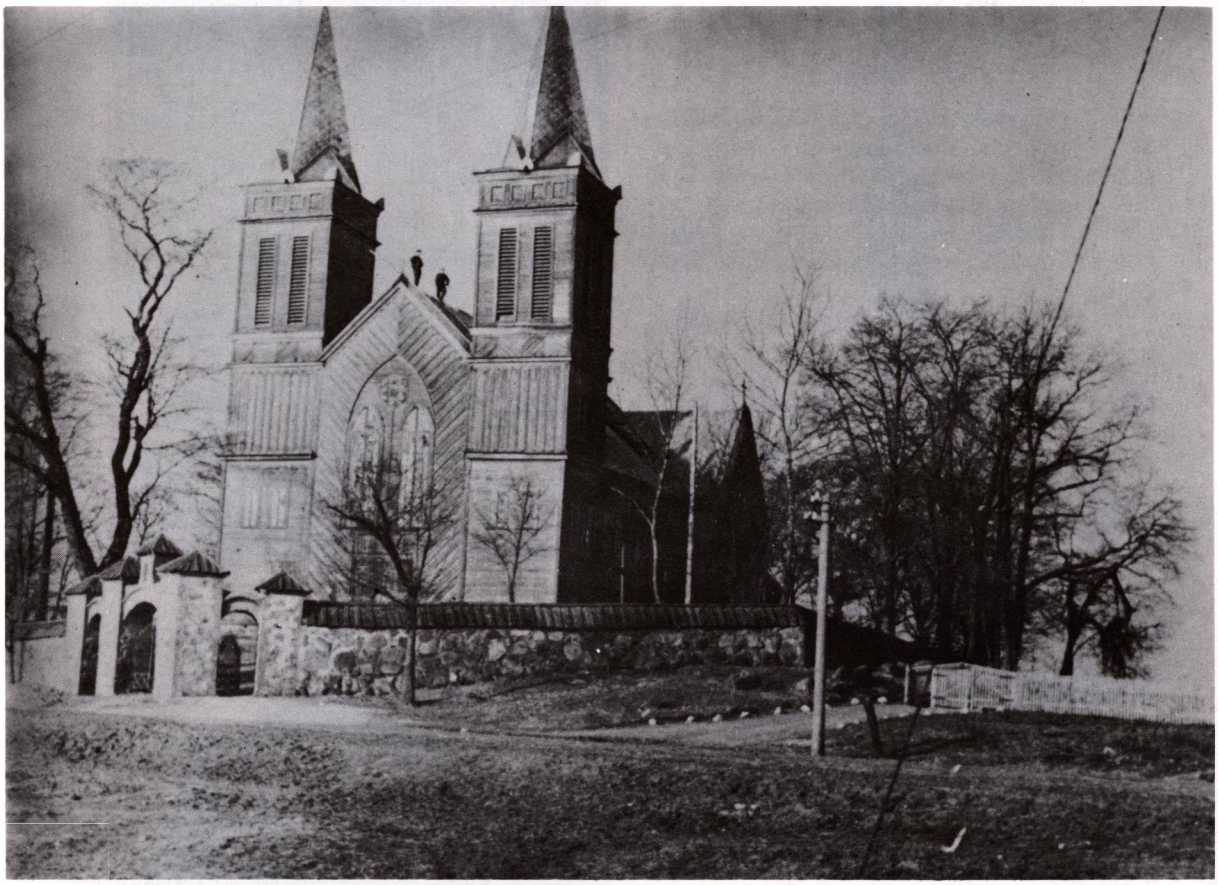

Žarėnų bažnyčia 1962 metais

ŽARĖNAI

Šv. Stanislovo bažnyčia

Žarėnų miestelis įsikūręs prie Minijos. Žarėnai yra 15 km į pietus nuo Telšių.

Manoma, kad kryžiuočių kronikose 1253 ir 1367 m. minima Sare sritis galima tapatinti su Žarėnais. Tada Žarėnai su kitomis aplinkinėmis pilimis sudarė vieną gynimosi sistemą. Vėliau Žarėnai buvo dvaras, priklausęs D.L.K. Valdoms.

Jau XVI a. Žarėnuose buvusi koplyčia. 1626 m. Žygimantas Vaza čia įsteigė parapiją, užrašydamas jos reikalams 30 valakų žemės su žmonėmis. 1629 m. pastatyta medinė bažnyčia. Spėjama, kad ji XVIII a. II pusėje buvo atstatyta. 1911 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. Parapija priklauso Telšių dekanatui.

Dabartinės bažnyčios pastatas medinis, dailus, skoningas, su dviem dideliais bokštais ir su kryžmine nava — transeptu. Viduje graži sakykla, 4 altoriai. Fasadas ypatingas įstrižai sudėtomis lentelėmis. Bažnyčios prieangyje yra 2 medinės XIX a. pabaigos Jėzaus Nukryžiuotojo skulptūros.

Prie bažnyčios stovi sena ir labai įdomi dviejų aukštų medinė varpinė. Žemesnioji jos dalis žymiai didesnė, su dvišlaičiu stogu, o viršutinė atrodo lyg ir bokštas ant namo.

Bažnyčios sakykla ir altoriai

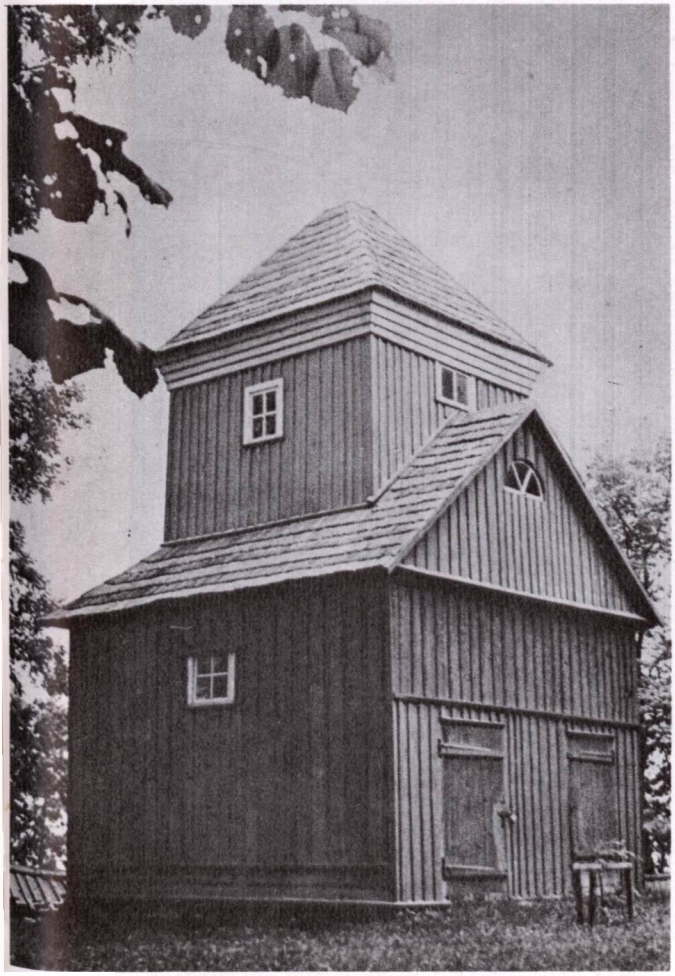

Žarėnų varpinė — įdomus architektūros paminklas

Žarėnų Šv. Mykolas Arkangelas. Medžio skulptūra

~~Žemaičių~~ Suvalkų *Kalvarijos bažnyčia nepriklausomybės metais*

ŽEMAIČIŲ KALVARIJA

Švč. Mergelės Marijos Aplankymo bažnyčia

Ž. Kalvarija yra prie Varduvos upės, 24 km į šiaurės vakarus nuo Telšių, 8 km į pietvakarius nuo Sedos, prie Mažeikių—Plungės kelio.

Vietovės vardas turi savo istoriją. Iki XVII a. ji buvo vadinama Gardais. Šis vardas minimas pirmą kartą 1253 m. Vytautas Gardus ir visą Alsėdžių valsčių padovanojo Žemaičių vyskupui. XV—XVI a. Gardai buvo vyskupo dvaras. 1637 m. atiduoti domininkonams. Maždaug nuo tada, kai Garduose buvo įsteigtos Kryžiaus kelių stotys, vietovę imta vadinti Naująja Jeruzale, bet nuo XVII a. vidurio — Žemaičių Kalvarija. Šis vardas Žemaičių tarpe prigijo ir išsilaikė ligi 1964 m., kai okupantai vietovę pavadino Varduvos vardu.

Ž. Kalvarijos Dievo Motinos paveikslas

Ž. Kalvarija atlaidų metu 1967 m. liepos mėnesį

Ž. Kalvarijos bažnyčia 1974 metais

Žemaičių vyskupų portretai bažnyčioje

Altoriai

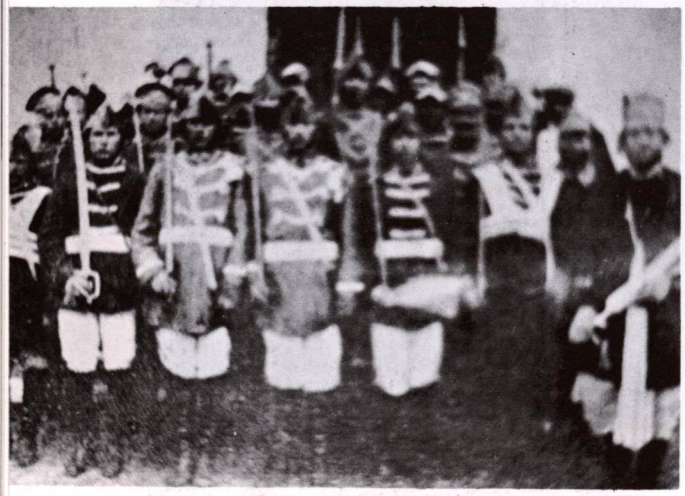

Kristaus kapo sargai — žalnieriai 1928 metais

Kryžiaus kelių procesija

Pirmoji R. katalikų koplyčia Garduose buvo pastatyta apie 1619 m. Žemaičių vyskupo Stanislovo Kiškos rūpesčiu. Tada bažnyčios patronas buvo šv. Jonas. 1642 m. įkurtas domininkonų vienuolynas, veikęs ligi 1889 m. 1644 m. įkurta parapinė mokykla. 1639—1642 m. vysk. Jurgis Tiškevičius įsteigė Garduose Kryžiaus kelių stotis (žr. toliau atskirą aprašymą).

1750 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia, o 1783 m. mūrinė, vėlyvojo gotiko stiliaus. 1896 m. ji sudegė, bet po gaisro atstatyta. Turi 2 aukštus bokštus — tradicinius baroko bažnyčiose.

Apie 1650 m. iš Romos į Ž. Kalvariją buvo atgabentas Švč. Mergelės Marijos paveikslas, kurį tikintieji laiko turinčiu stebuklingos galios. Jis pieštas aliejiniais dažais drobėje, kuri užtempta ant lentos, apmuštos raudonu aksomu. Yra vadinamojo Glykophylusa tipo ir vaizduoja Mariją, glaudžiančią prie savo veido Kūdikėlį Jėzų. Paveikslas įdėtas į paauksuotus rėmus, apdengtas sidabriniais paauksuotos skardos drabužiais. Ant Dievo Motinos ir Kūdikėlio galvų yra vainikai, paveikslo dugne 12 žvaigždžių. Iš pradžių paveikslas buvo laikomas domininkonų vienuolyne, vėliau perkeltas į bažnyčią ir įruoštas didžiajame altoriuje. Jį gaubia absidos skliautas ir pakili galerija.

Be šio paveikslo ir kitų dalykų, bažnyčioje yra 4 Žemaičių vyskupų portretai: Jurgio Tiškevičiaus (1656 m.), Antano Tiškevičiaus (XVIII a.), Jono Domininko Lopacinskio (1774 m.), Motiejaus Valančiaus (1873 m.). Be to, čia yra XIX a. relikvijorius, 1778 m. paauksuota monstrancija, daug įdomių kulto dalykų, bažnytinių drabužių.

Ž. Kalvarijos kapinių koplyčioje yra įdomus XIX a. sieninės tapybos paveikslas ir skulptūra (daugiafigūrinė kompozicija) — Kristaus nukryžiavimas, Kristus pas Pilotą.

Bažnyčioje esančiame relikvijoriuje buvo didžiausias Lietuvoje Kristaus kryžiaus medžio gabalas.

Ž. Kalvarijos parapija priklauso Alsėdžių dekanatui.

Stankaičių kaime buvo (ar tebėra) oratorija, kur retkarčiais laikydavo Mišias.

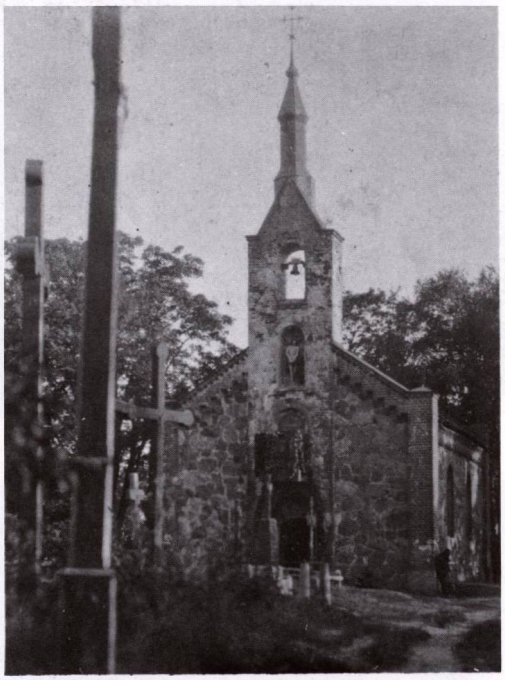

Ž. Kalvarijos kapinių koplyčia. Viršuje — 1923 m., apačioje — pokario metu

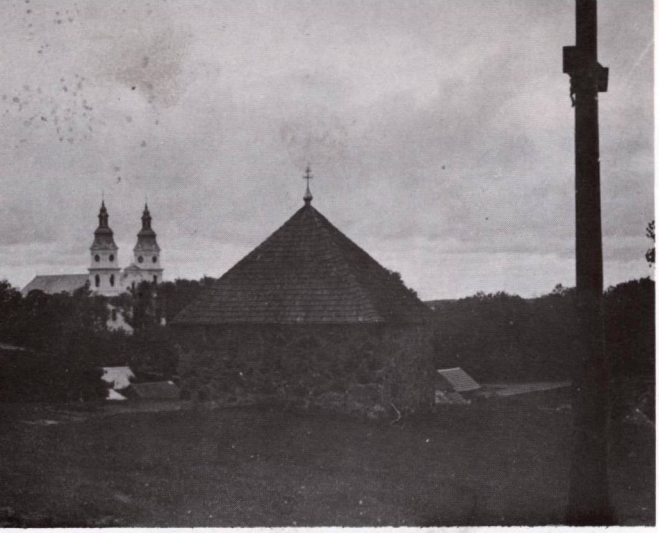

Kalnų stotis

Viena iš Kryžiaus kelių koplyčių

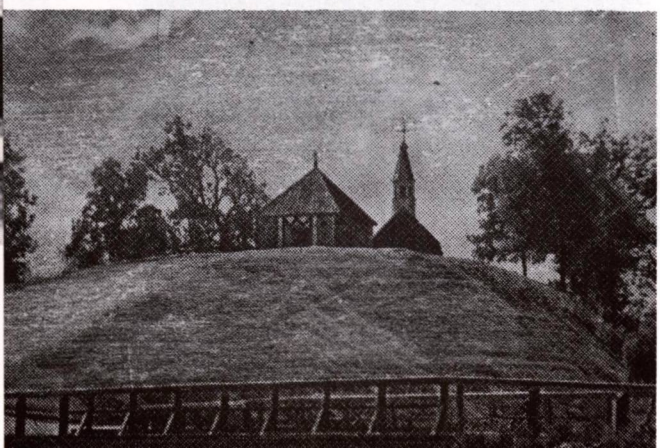

Šv. Jono kalnas Ž. Kalvarijoje

Kryžiaus kelių stotys-koplyčios

Kaip jau minėta, 1639—1642 m. vysk. Jurgis Tiškevičius Garduose įsteigė 19 Kryžiaus kelių stočių arba koplyčių, kurios buvo skirtos Kristaus kančiai paminėti. Jis atvežė smėlio iš Jeruzalės, iš tų vietų, kur Kristus ėjo paskutinę kelionę, atmatavo Garduose tiek žingsnių, kiek Išganytojas buvo Jeruzalėje nuėjęs, barstė šį kelią tomis smiltimis, taip pat ir tas vietas, kuriose turėjo atsirasti koplyčios. Iš viso kelias, jį ištiesus, būtų apie 7 km ilgumo. Pastatytos ir koplyčios, kurias pats vyskupas pašventino, gavęs specialų Šv. Tėvo leidimą. Ta proga buvo išrūpinti atlaidai.

Koplyčios turėjo priminti Jeruzalėje esančios Golgotos, arba Kalvarijos, kelią. Tad ir čia įsteigtos stotys (stacijos, koplyčios) buvo vadinamos Gardų kalvarijomis. Vėliau vyskupas, norėdamas pabrėžti, kad jos skirtos ne tiktai gardiškiams, bet ir visiems žemaičiams, pavadino Žemaičių Kalvarija. Gal ir dėl to, kad skirtųsi nuo kalvarijų, esančių Vilniaus priemiestyje.

Kalvarijų koplyčių yra 19; jos medinės ir mūrinės, mažos ir didesnės. Statytos XVII—XX a., taigi ne vienu metu ir skirtingų meistrų.

Kryžiaus kelius iš pradžių vaikščiojo kiekvienas tikintysis atskirai, apmąstydamas Kristaus kančią. Vėliau vysk. J. Tiškevičius įsakė Kryžiaus kelius vaikščioti grupėmis, o kunigams skaityti atitinkamas maldas. Nuo to meto Ž. Kalvarija ėmė garsėti Švč. M. Marijos atlaidais, kurie sutraukdavo daugybę tikinčiųjų. Nemaža dalis jų Kalvariją laikė stebuklinga vieta. Ypač buvo gerbiamas jau minėtas Dievo Motinos paveikslas. Du aukšti Žemaičių kurijos pareigūnai tyrinėjo antgamtiškus įvykius ir surašė protokolą, paskelbdami paveikslą turinčiu stebuklingos galios. Tai įvyko 1643 m. Buvo įtaisyta ir stebuklų registracijos knyga, žuvusi 1896 m. gaisro metu. Paveikslas visada buvo apkabinėtas votais.

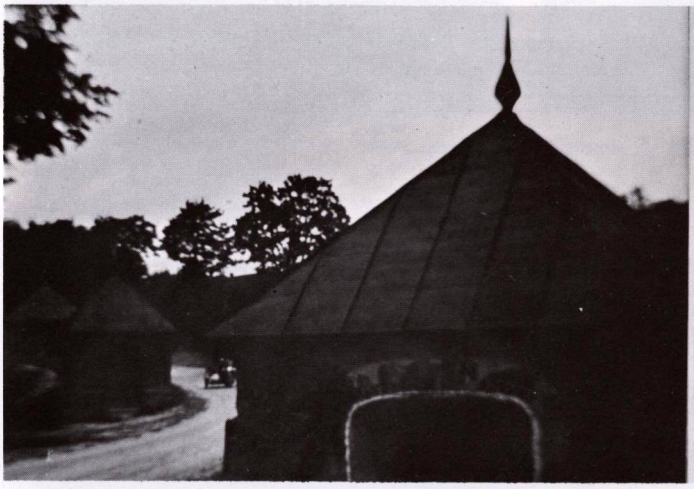

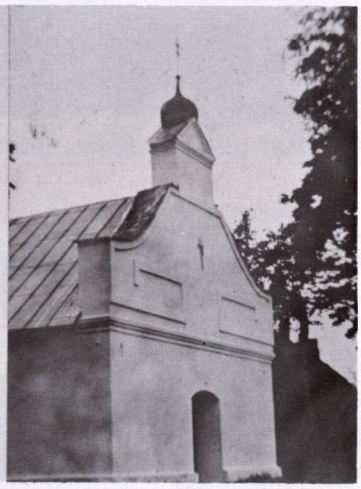

Ž. Kalvarijos Kryžiaus kelių stotys — koplyčios

Ž. Kalvarijos Kryžiaus kelių koplyčios vidus. Dekoraciniai piešiniai dail. K. Varnelio

Tėvų marijonų kapai Ž. Kalvarijoje. Kairėje — kun. Draugelio, dešinėje — kun. Meškausko

Koplyčia 1971 metais

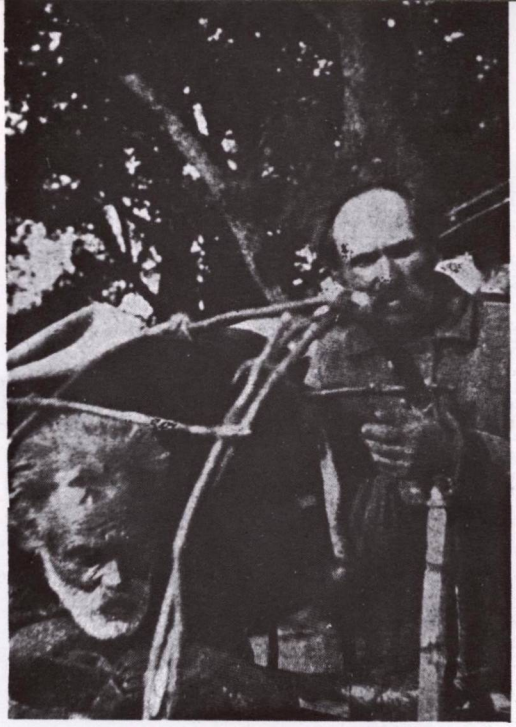

Garsieji Ž. Kalvarijos elgetos (ubagai) 1928 metais

Ž. Kalvarija nepriklausomybės metais

Žemaičių Naumiesčio bažnyčia

ŽEMAIČIŲ NAUMIESTIS

Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia

Žemaičių Naumiesčio miestelis yra 15 km į rytus nuo Šilutės, prie Šustės ir Vanagės upelių santakos.

Unijinės Lietuvos laikais Ž. Naumiestis buvo dvaras, sudėtinė Kvėdarnos seniūnijos dalis ir priklausė valdovui. 1779 m. Stanislovas Augustas Naumiestį atidavė Mykolui Ronikeriui penkiasdešimčiai metų.

R. katalikų bažnyčią čia pastatė minėtas M. Ronikeris 1790 m. Vysk. M. Valančiaus laikais dvaro teikiamas bažnyčiai išlaikymas buvo labai menkas, nes ŽV rašė: „Be pagalbos parakwijes, klebons bada prikiętetum".

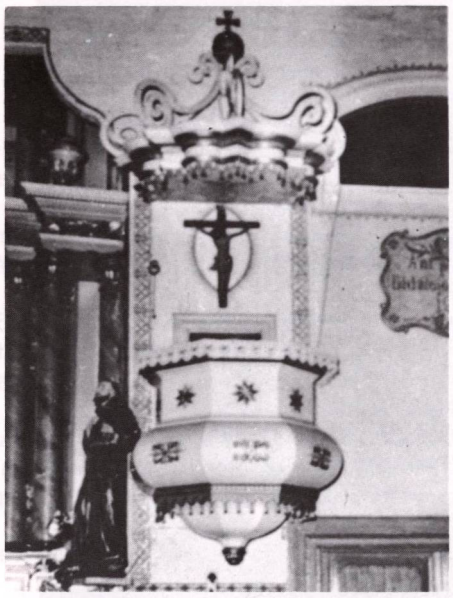

Sakykla.

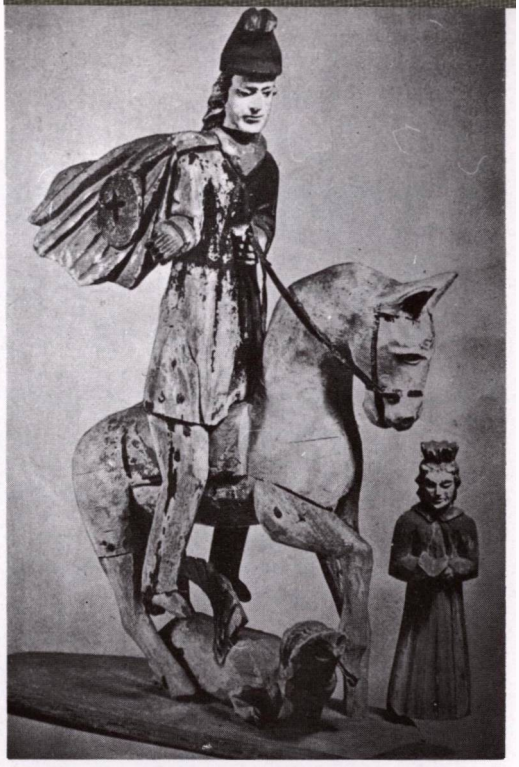

Šv. Jurgis. Medžio drožinys iš Ž. Naumiesčio apylinkių

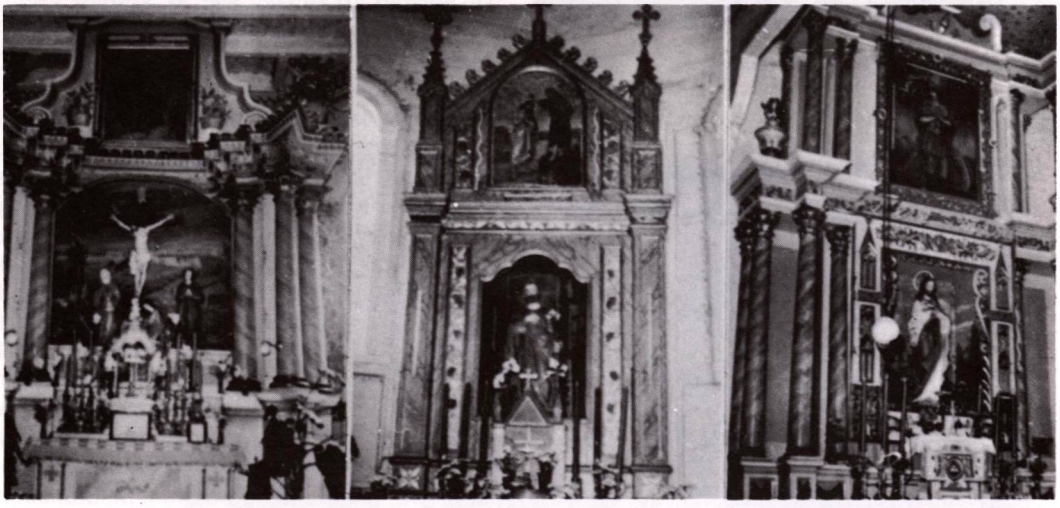

Altoriai. 1974 metų nuotraukos

Parapija priklauso Švėkšnos dekanatui. Seniau Gardamo ir Degučių bažnyčios buvo Ž. Naumiesčio filijos.

Dabartinis bažnyčios pastatas medinis, kryžminio plano, su nedideliu bokšteliu stogo kryžmoje. Sienos lentomis apkaltos. Vidus gražiai įruoštas. Yra senų paveikslų, gražūs vargonai, 5 dailūs altoriai, graži sakykla ir kiti įrengimai. Bažnyčioje yra išlikę 2 XIX a. geležiniai ornamentuoti kryžiai, XXa. pradžios Jėzaus Nukryžiuotojo medinė skulptūra. Šventoriuje yra 1890 m. statytas medinis koplytstulpis su ornamentuotu geležiniu kryželiu, Pietos ir Angelo skulptūromis.

Ž. Naumiesčio koplyčioje yra 3 įdomios medinės XX a. pradžios skulptūros: Kristus prie stulpo, Jėzus Nukryžiuotasis ir Jėzus Nazaretietis.

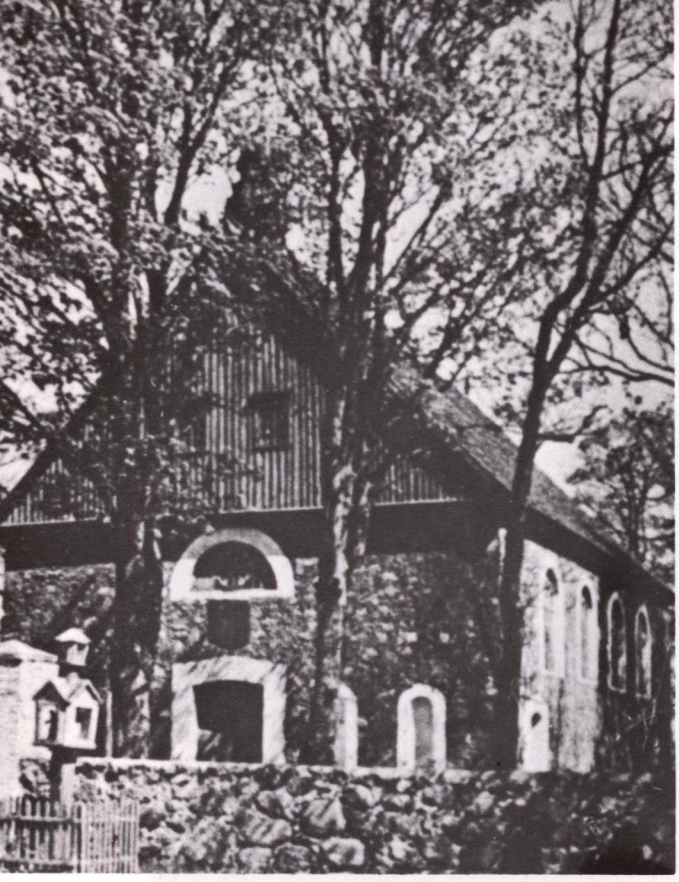

Žemalės bažnyčia 1974 metais

ŽEMALĖ

Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo bažnyčia

Žemalės bažnytkaimis stovi prie nedidelio Žemalupio ar Žemalės upelio, 13 km į pietvakarius nuo Mažeikių.

Žemalės dvaras buvo žinomas XVI a., priklausė Pilsudskiams, kurie įkūrė Žemalės kaimą.

Pirmoji, medinė bažnyčia pastatyta 1752 m. 1826 m. dvarininkas Godonas pastatė akmens mūro bažnyčią. Parapija priklauso Sedos dekanatui.

Dabartinis bažnyčios pastatas gražus savo paprastumu. Žemos sienos, aukštas stogas. Sienų mūrą puošia balti arkinių langų apvadai.

Šventorius aukštesne mūro tvora aptvertas. Jame yra senų žemaitiškų kryžių.

Žemalės bažnyčioje yra nemaža meno ir kulto pažymėtinų dalykų: XIX a. I pusėje gaminti šv. Antano, šv. Juozapo, Angelo Sargo, šv. Mykolo Arkangelo, Švč. M. Marijos Apreiškimo, Nukryžiuotojo mediniai horeljefai. To paties meto 3 mediniai altoriai su skulptūromis ir horeljefais.

Iš senų laikų buvo plačiai žinomi ir garsūs Žemalės varpai, pasižymėję melodingu gaudesiu. Jų balsas, lyg giesmė, sklisdavo per laukus, ypač rytmečiais ir vakarais. Visoje plačioje apylinkėje nebuvo tokių įstabių varpų. Tačiau I pasaulinio karo metu vokiečiai, rinkdami karo reikalams spalvotą metalą, bandė nuleisti ir didįjį Žemalės varpą, kuris krisdamas žemyn suskilo. Vokiečiai ištyrė metalo lydinį, jis jiems netiko, ir varpą paliko. Po karo varpas buvo iš naujo perlietas, įkeltas, tačiau melodingo gaudesio nebeatgavo. Iki pastarųjų metų buvo išlikę 3 varpai: vienas jų — 1797 m., kiti du lieti 1847 m. I. M. Stukolnino Peterburge.

Bažnyčios fasadą su medine varpinėle greta ir su barokiniais trijų angų vartais nutapė dail. Č. Kontrimas.

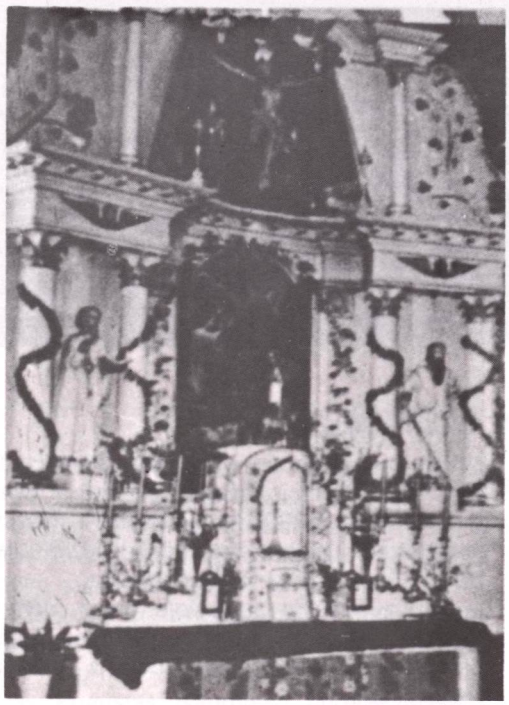

Didysis altorius

Žemalės mūro bažnyčia nepriklausomybės metais

Žemalės bažnyčia, varpinė ir šventoriaus vartai. Č. Kontrimo piešinys

Židikų bažnyčia, varpinė ir šventoriaus vartai. Dail. P. Kalpoko paveikslas

ŽIDIKAI

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Židikų miestelis yra 21 km į vakarus nuo Mažeikių.

Pirmosios žinios apie Židikus siekia XVI a., kada Židikų dvaras ir kaimas priklausė karališkoms valdoms ir įėjo į Grustės sritį. 1568 m. Židikus karalius padovanojo J. Katkevičiui, Vilniaus kaštelionui. 1680 m. Židikuose įkurdinti jėzuitai. Po 1773 m. dvaras atiteko Edukacinei komisijai. 1781 m. Židikai atiduoti Žemaičių seniūnui A. Gelgaudui.

1636 m. pastatyta medinė koplyčia. Manoma, kad ji buvo atstatyta XVIII a. I pusėje. 1819 m. pastatyta akmens mūro bažnyčia. Ji panaši į Žemalės akmens mūro bažnyčią. Turi arkinius langus su baltais apvadais ir kertėse baltus piliastrus.

Iš pradžių Židikai buvo Sedos parapijos filija. Vėliau tapo parapija. Priklauso Sedos dekanatui.

Bažnyčioje yra ligi šių laikų išlikę pažymėtinų meno bei kulto dalykų: XIX a. medinės Nukryžiuotojo, šv. Jono Nepomuko skulptūros, 14 aliejiniais dažais pieštų stacijų, XIX a. pabaigos medinė skulptūrinė grupė „Kelkitės, numirėliai", 2 skulptūros — Nežinoma šventoji su knyga ir Nežinoma šventoji su sudėtomis rankomis ant krūtinės, 1748 ir 1830 m. metalinės taurės. Kapinėse yra įdomus Stepo Gailevičiaus darbo 1861 m. paminklinis akmuo.

Greta bažnyčios yra medinė varpinė, trijų angų ir trijų stogelių balti mūriniai vartai. Šį ansamblį yra nutapęs dail. Rimtas Kalpokas.

Židikų kapinėse buvo medinė koplyčia-oratorija, statyta 1836 m., jėzuitų rūpesčiu. 1940—1941 m. kapinėse kun. Vaclovo Martinkaus rūpesčiu pastatyta mūrinė koplyčia (archit. Jono Muloko projektas). Čia palaidota rašytoja Marija Pečkauskaitė, gyvenusi Židikuose 1915—1930 m.

Senmiesčio kaime, Židikų apylinkėse, kapinėse yra koplyčia.

Židikų bažnyčia 1974 metais

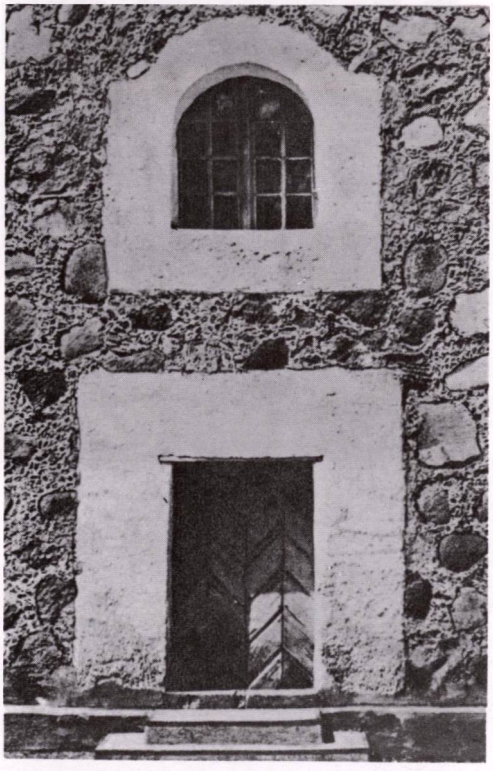

Bažnyčios detalė

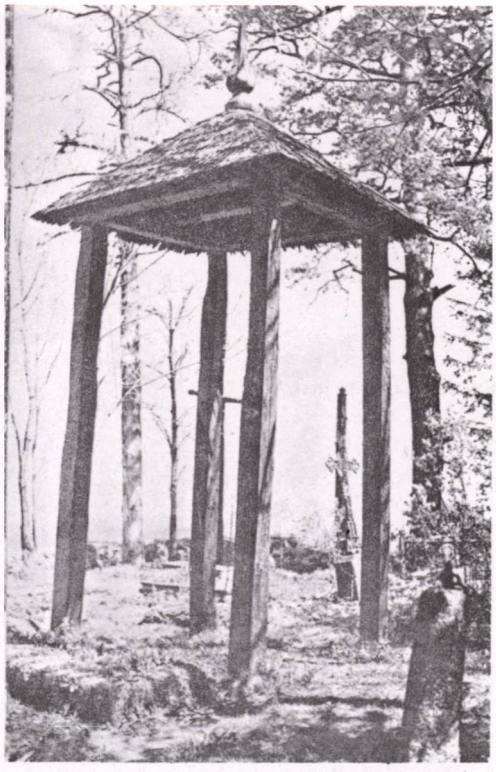

Senoji varpinė

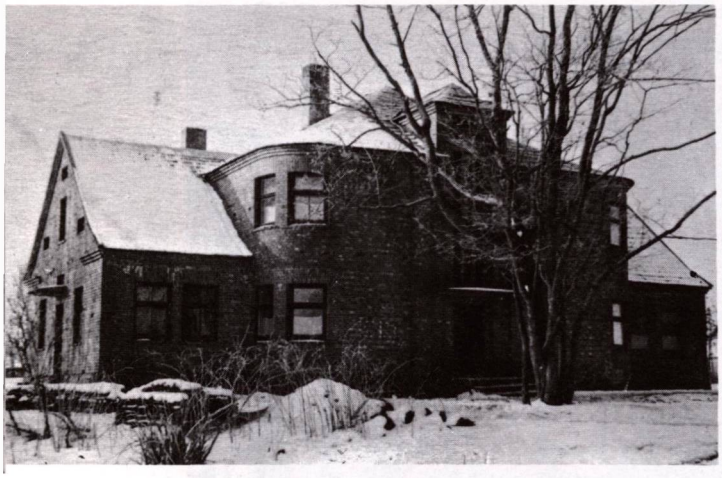

Židikų mūrinė klebonija, pastatyta 1943 metais. Okupacijos metu paversta ligonine.

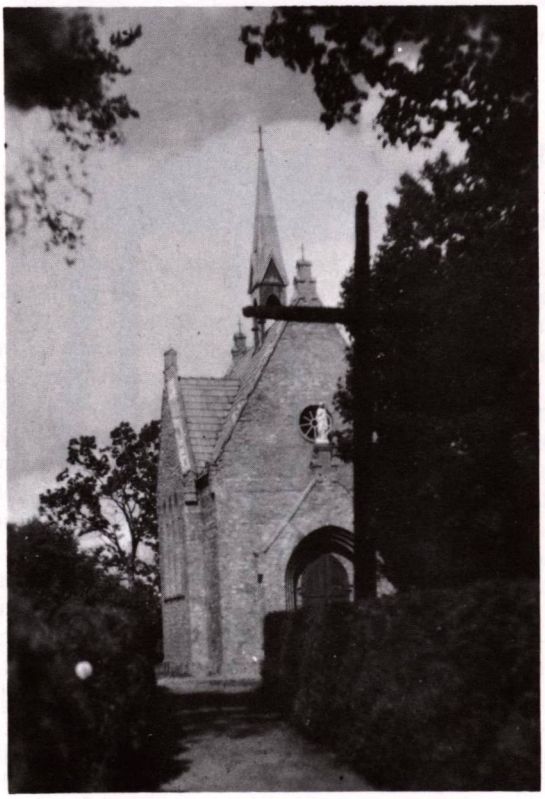

Rašytojos Marijos Pečkauskaitės — Šatrijos Raganos paminklinė koplyčia Židikų kapinėse

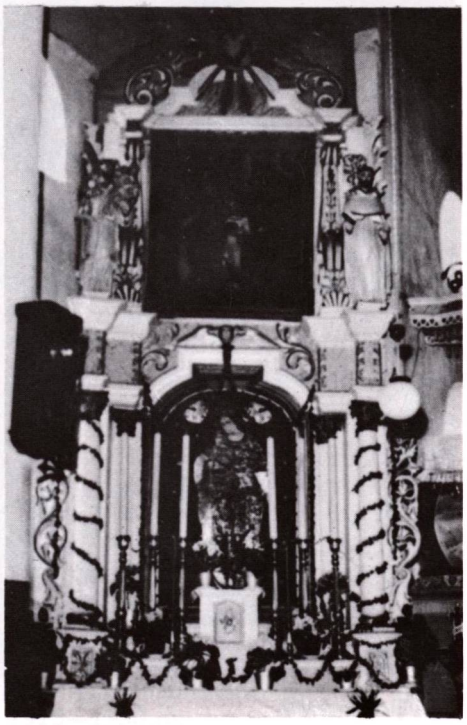

Altoriai

Židikų parapijos jaunosios gėlių barstytojos 1960 metais, pasipuošusios giminių — Amerikos lietuvių joms dovanotais drabužėliais

Kun. Adomas Mileris, Židikų klebonas, 1964 m. atlieka jam okupantų paskirtą bausmę durpyne, rinkdamas durpes

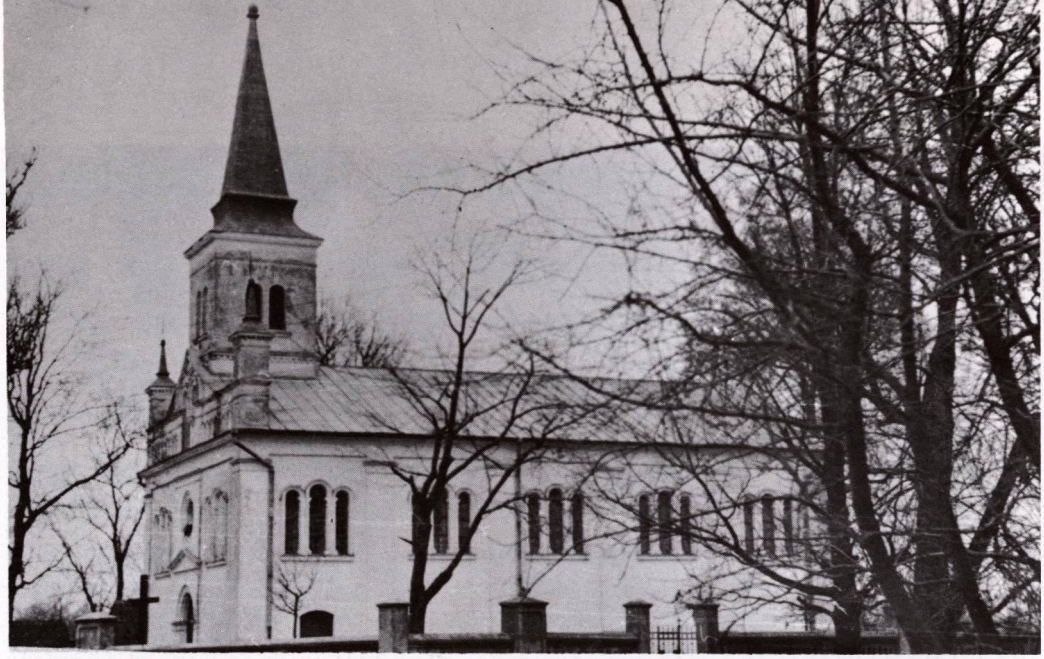

Žygaičių bažnyčia 1970 metais

ŽYGAIČIAI

Šv. Petro ir Povilo Apaštalų bažnyčia

Žygaičių miestelis yra prie nedidelio Trumpės upelio, 21 km į šiaurės vakarus nuo Tauragės, 13 km į pietryčius nuo Vainuto.

Žygaičiai minimi 1561 m.

Pirmąją R. katalikų bažnyčią pastatė Kerbedys 1608 m. Kitos atstatymo datos nėra žinomos. Rodosi, kad XIX a. viduryje bažnyčia buvo žaibo sudeginta. 1861 m. kun. Norvaiša su parapiečiais pastatė naują, mūrinę bažnyčią. Parapija priklauso Švėkšnos dekanatui.

Bažnyčia mūrinė, be stiliaus, baltai dažyta, su vienu dideliu bokštu priešakinėje dalyje. Šventoriaus mūrine tvora aptvertas. Bažnyčioje yra 3 XIX a. altoriai su skulptūromis. Pažymėtina XIX a. medinė skulptūrinė grupė „Jėzaus krikštas", Nukryžiuotojo skulptūra. Yra išlikęs 1772 m. žalvarinis varpas.

Kapinėse yra XIX a. pabaigos medinis koplytstulpis su ornamentuotu geležiniu kryželiu. Bažnytkaimyje stovi 1893 m. medinė koplytėlė su šv. Jurgio skulptūra. Yra ir kitų religinių bei liaudies meno dalykų.

Altorius ir statula

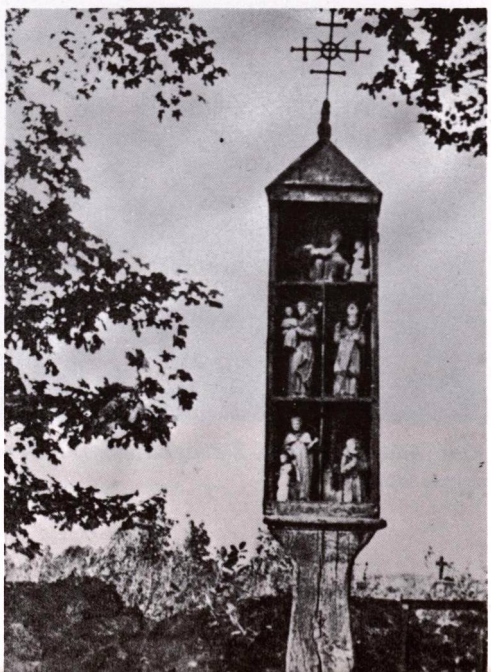

Koplytėlė

Žlibinų bažnyčia 1962 metais

ŽLIBINAI

Švč. Mergelės Marijos Krikščionių Pagalbos bažnyčia

Žlibinų bažnytkaimis yra 10 km į pietryčius nuo Plungės.

To paties vardo dvaras ir kaimas buvo žinomas XVIII a. Priklausė Šiukštoms.

1773 m. vienas iš Šiukštų pastatė medinę bažnyčią. 1898 m. pastatyta nauja medinė, su vienu bokštu. Kuklus bažnyčios pastatas, lyg didelė troba, su skardiniu dvišlaičiu stogu.

Šventorius mūrine siena apvestas. Margi šventoriaus vartai, trijų angų, su kryžiais ir skulptūromis viršuje. Priklauso Telšių dekanatui. Tačiau Žlibinų bažnyčios nebebuvo 1974 m. veikiančių bažnyčių sąrašuose.

Žlibinuose pro vartelius į šventorių įeiti kliudė medis. Prie to medžio prikalta atvira koplytėlė su Rūpintojėliu. Paprasta, tačiau būdinga. Pagal prof. Igną Končių, tai vienintelė Žemaičiuose vieta, kur Rūpintojėlio koplytėlė prikalta prie medžio šventoriuje. Jos vidus išpuoštas popierinėmis gėlėmis, veidrodžiukais. Koplytėlė buvo sena, gerokai sukiužusi.

Prie bažnyčios galo dar buvo maždaug gotinio stiliaus, nebe žemaitiška koplytėlė, rudai dažyta, apkabinėta ketvirtainėmis lentelėmis. Ją pastatė Peldiškių Boleslovas Grosas.

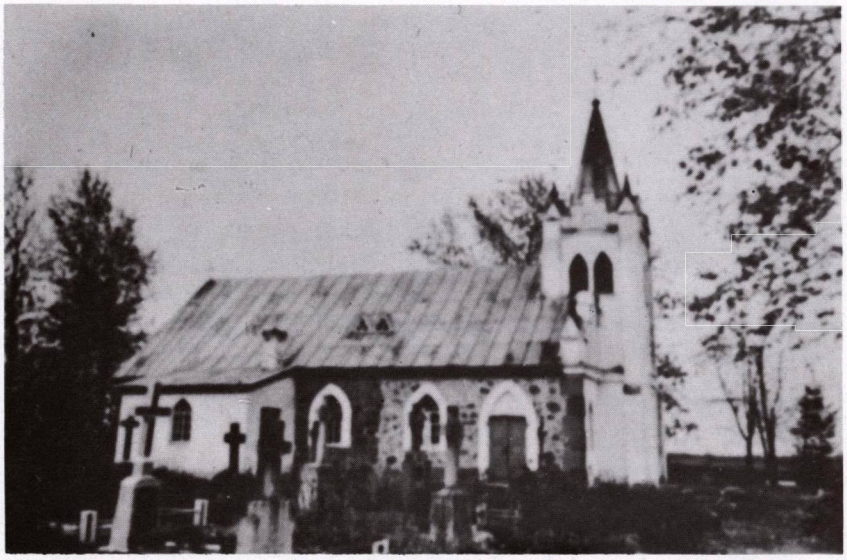

Žukančių bažnyčia

ŽUKANČIAI

Šv. Kryžiaus bažnyčia

Nedidelis Žukančių bažnytkaimis yra 10 km į šiaurės rytus nuo Kruopių, Šiaulių apskrityje.

1777 m. čia pastatyta pirmoji filijinė bažnyčia. 1849 m. Godliauskas pastatė naują, mūrinę. Bažnyčios pastatas baltai dažytas. Šventoriuje, kuris mūrine tvora aptvertas, yra kapinės ir daug kryžių.

Po II pasaulinio karo Žukančių filija nuolatinio kunigo neturi, retkarčiais aptarnauja Kruopių klebonas.

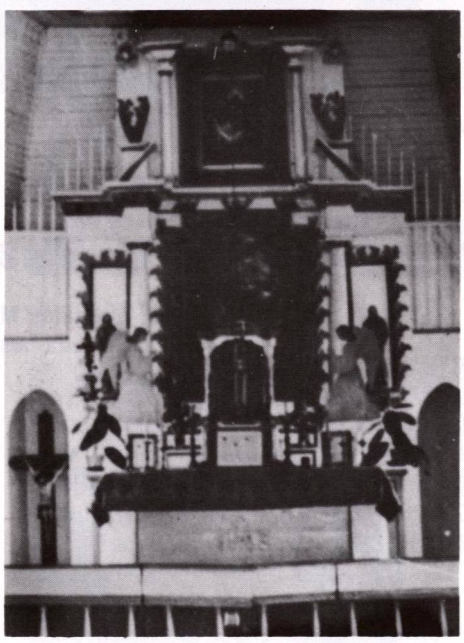

Altorius

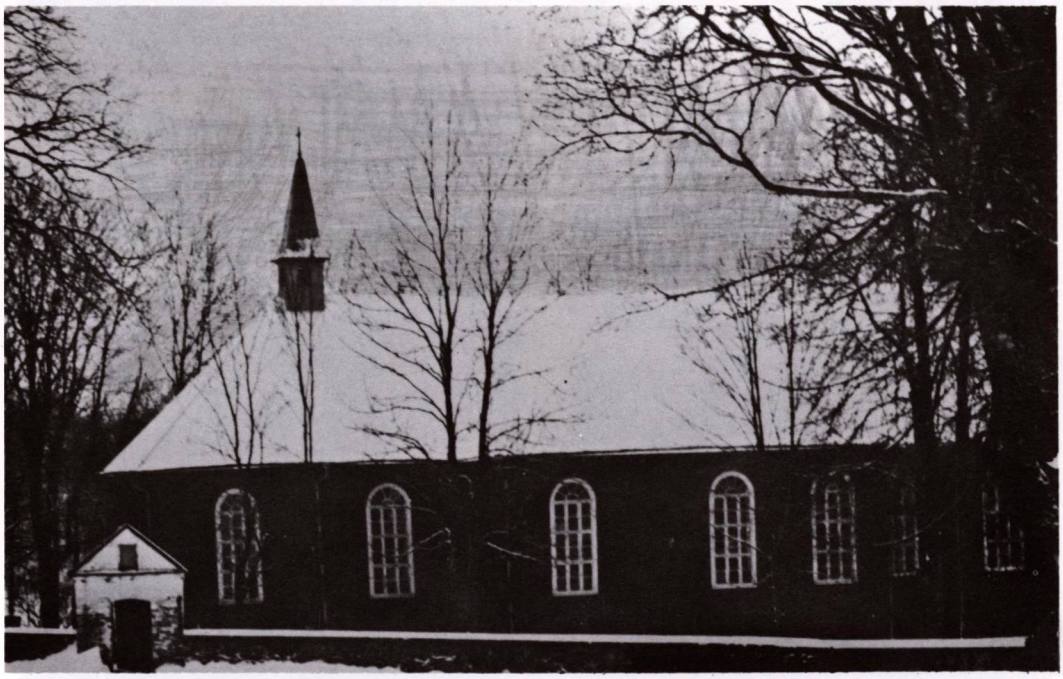

Žvingių bažnyčia 1967 metų žiemą

ŽVINGIAI

Šv. Kryžiaus Išaukštinimo bažnyčia

Žvingių bažnytkaimis yra kairiajame Jūros upės krante, jos vingyje, kur iš dešinės įteka Bikavos upelis, 5 km į pietus nuo Pajūrio, 15 km į pietvakarius nuo Šilalės. Vietovės vardas kildinamas nuo žodžio žvingys, reiškiantis posūkį, vingį.

Žvingiai minimi XVI a. pradžioje. XVII a. ėmė kurtis Žvingių miestelis. 1606 m. įsteigta parapinė mokykla. 1792 m. Ketverių metų seimas suteikė Žvingiams Magdeburgo miesto teises.

Pirmoji R. katalikų bažnyčia ar koplyčia pastatyta 1604 m. Karalius Žygimantas III ją aprūpino, paskirdamas 16 valakų žemės, kitų turtų ir 29 valstiečius. 1832 m. rusų valdžia visus turtus nusavino. Pagal donacinius aktus, Žvingių klebonai turėjo mokėti lietuviškai kalbėti.

Žvingių bažnyčia buvo I pasaulinio karo metu sudeginta. Ją pavadavo čia pat, kitoje Jūros upės pusėje, esanti Bikavėnų kaimo didelė medinė koplyčia.

1939 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. Priklauso Švėkšnos dekanatui.

1885 m. statyta Žvingių bažnyčia buvo laikoma viena gražiausių medinių bažnyčių Lietuvoje. Šventorius buvo aptvertas mūrine siena, kurioje įmūryta 14 dailių Kryžiaus kelio stočių. 1939 m. statyta bažnyčia gerokai nukentėjo II pasaulinio karo metu.

Atnaujintas bažnyčios pastatas medinis, kryžiaus plano, apkaltas stačiomis lentomis, su didesniu ir mažesniais bokšteliais. Fasado durys kaip iškilmingas pastatas, originalios: didelį kryžių iš sudėtų lentelių fone gaubia durų angos arka.

Bažnyčioje yra įdomi XIX a. medinė Jėzaus Nukryžiuotojo skulptūra. Bažnyčios šventoriuje yra medinis koplytstulpis su šv. Agotos skulptūra. Įdomūs kapinių vartai, statyti 1873 m.

Žvingių bažnyčia ir didysis altorius 1974 metais

Altorius

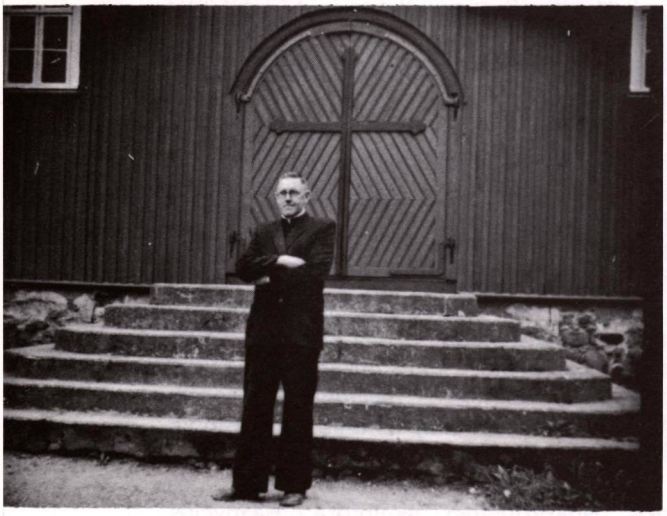

Žvingių bažnyčios didžiosios durys. Prie laiptų stovi kun. K. Jocas. 1959 m. nuotrauka

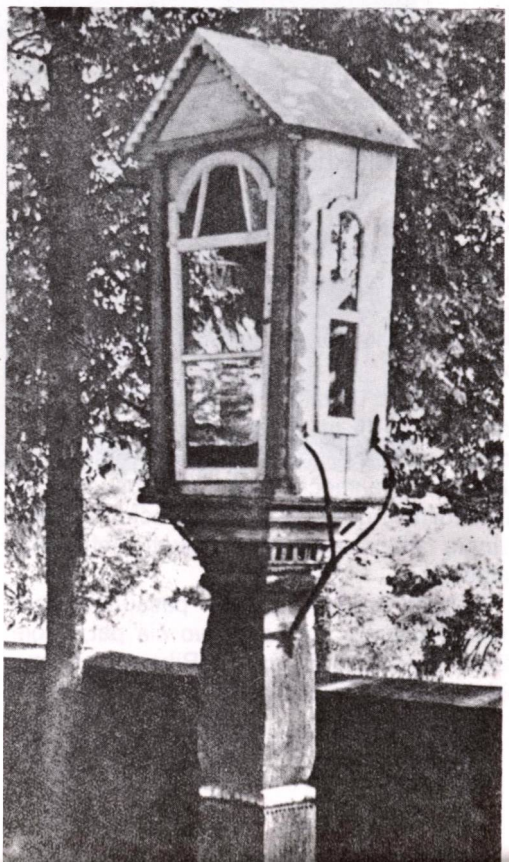

Koplytėlė Žvingiuose

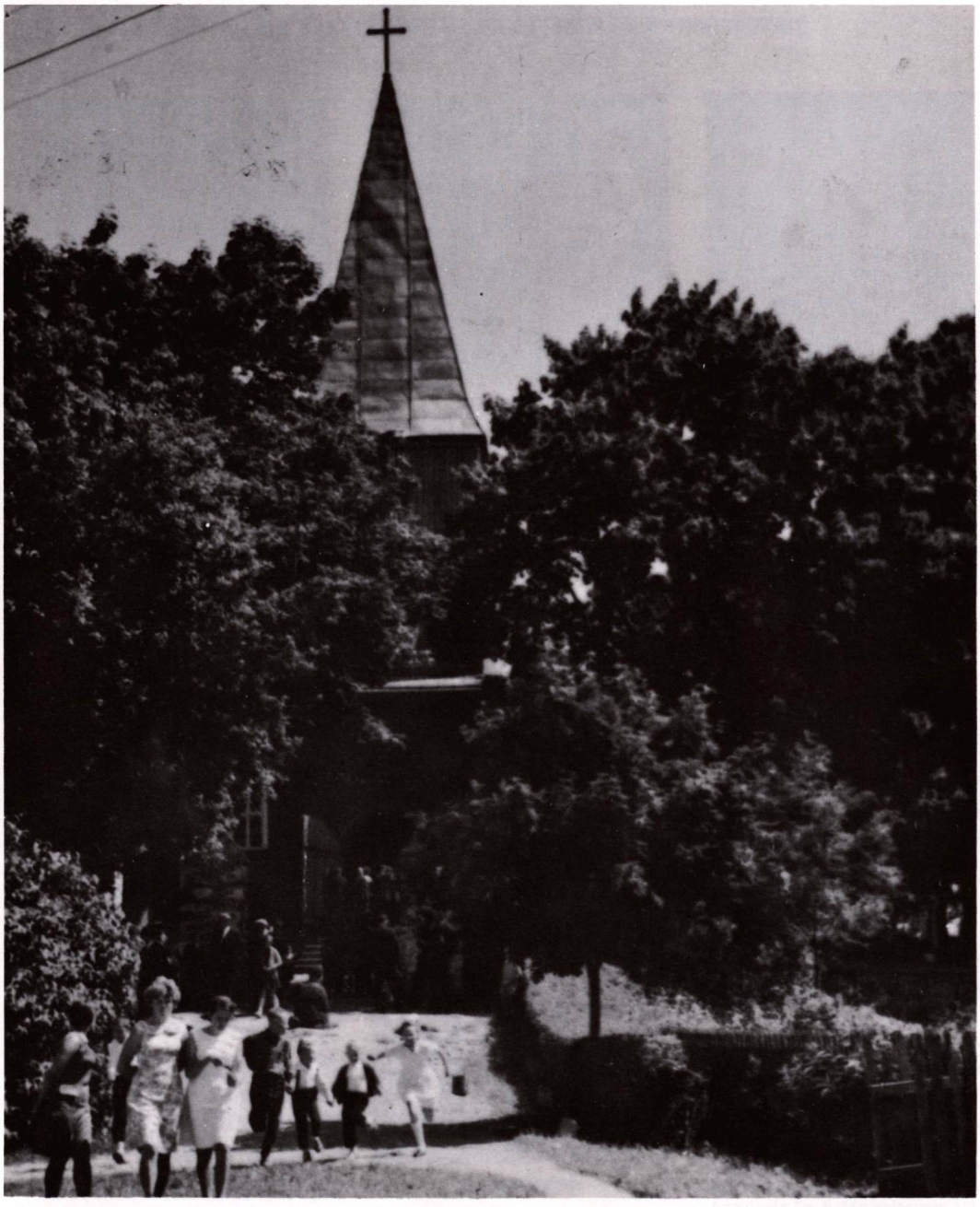

Žvingių bažnyčia 1967 metų vasarą

TELŠIŲ VYSKUPIJOS KUNIGAI IŠEIVIJOJE 1980 METAIS

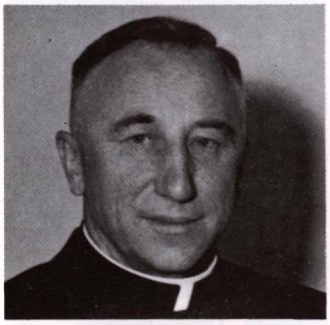

PRANAS BALTRUMAS

Gimė 1906.XII.1 Vegerių vls. 1932 m. baigė Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1932.VI.12 Telšiuose. Buvo vikaras ir klebonas Gargžduose, Stulgiuose, Tryškiuose. Telšių kunigų seminarijos prokuratorius. Pokario metais gyveno ir kunigo darbą dirbo Austrijoje, Argentinoje, 1963—1968 m. Šv. Antano parapijoje, Cicero, Ill. Dabar pensininkas, gyvena Drain, Ore., JAV-bėse.

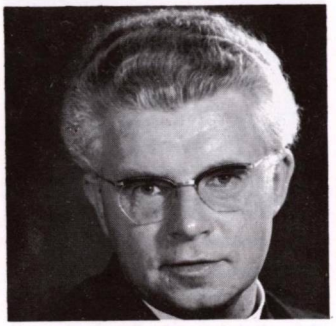

PETRAS BUTKUS

Gimė 1914.I.9 Nemakščių vls. 1933 m. baigė Raseinių gimnaziją, 1938 m. Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1938.IV.16. Lietuvoje mokyklų ir kariuomenės kapelionas. Vokietijoje — stovyklų kapelionas. 1949 m. emigravo į Australiją. Nuo 1950 m. Sydnėjaus lietuvių kapelionas ir klebonas. Labai aktyviai dirba spaudoje, liet. organizacijose.

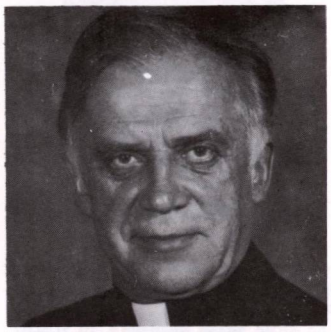

VYTAUTAS GORINAS

Gimė 1916.XII.8 Tuloje, Rusijoje. Mokėsi Telšių kunigų seminarijoje, baigė Karo mokyklą Kaune. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, kur dirbo pas ūkininkus. 1948 m. emigravo į JAV-bes. Čia 22 metus dirbo restoranuose miesto centre. Mokėsi Alvernia konservatorijoj, Šv. Pranciškaus kunigų seminarijoje Milwaukee, Wis., kurią baigė ir 1970.VI.6 buvo įšventintas kunigu. Dirbo pastoracinį darbą. Nuo 1979 m. Švč. M. Marijos Gimimo parap. klebonas. Gyvena E. Dubuque, Ill.

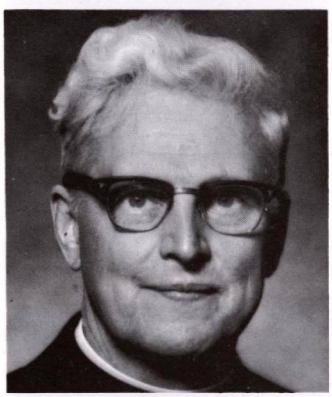

JUSTINAS BERTAŠIUS

Gimė 1915.III.21 Mosėdžio vls. Baigė Telšių kunigų seminariją. 1942.V.14 įšventintas kunigu. Paskirtas Viekšnių parap. vikaru. Vokietijoje gilino studijas Muensteryje, buvo liet. stovyklų kapelionas. Nuo 1951 m. gyvena Kanadoje. Winnipege, Manitoboje, suorganizavo Liet. Šv. Kazimiero parapiją ir pastatė bažnyčią. Reiškiasi lietuviškoje veikloje. Gyvena Winnipege, Kanadoje.

ALEKSANDRAS GĖRYBA

Gimė 1928.VI.3. Kunigu įšventintas 1954.VI.20. Gyvena Bridgeporte, Anglijoje.

PETRAS GIRČIUS

Gimė 1923.VII.16 Varniškių k. Švėkšnos valsčiuje. 1943 m. baigė Švėkšnos gimnaziją. 1943—1944 m. studijavo filosofiją Telšių kunigų seminarijoje, 1944—1945 m. tęsė studijas Eichstaetto kunigų seminarijoje, 1945—1949 m. Gregorianumo institute ir Šv. Kazimiero liet. kolegijoje, Romoje. Kunigu įšventintas 1949.III.12 Romoje. 1951—1953 m. Vasario 16 gimnazijos kapelionas. Vėliau dirbo lietuvių misijoje ir vokiečių parapijose.

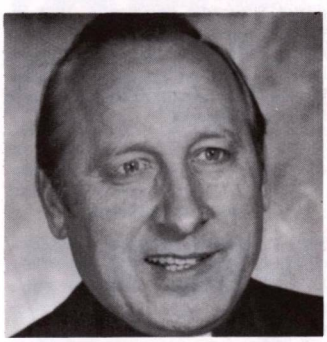

JUOZAS J. GRABYS

Gimė 1923.I.13 Židikų vls. Mokėsi Telšių, Eichstaetto kunigų seminarijose. Kunigu įšventintas 1949.III.12. Studijas tęsė Romoje, Gregorianumo ir Angelicumo u-tuose, 1954 m. gavo teologijos mokslų daktaro laipsnį. 1954 m. atvyko į JAV-bes, dirbo Albany vyskupijoje, paskirtas klebonu. Nuo 1961 m. profesoriauja Šv. Rožės kolegijoje Albany, N.Y. Kelių mokslo or-jų narys.

JUOZAS BURDŽIUS

Gimė 1924.VIII.9. Kunigu įšventintas 1950.VI.29 Vokietijoje. Gyvena Pavelsbache prie Nuernbergo ir dirba vokiečių parapijoje.

STASYS GRIGALIŪNAS

Gimė 1902.VII.5. Kunigu įšventintas 1927.IV.1. Dirbo vikaru Kaune, vėliau Telšių vyskupijoje. Buvo Šilalės vikaras. Žygaičių, Šilalės, Raudėnų klebonas. Telšių kunigų seminarijos prokuratorius. Gyvena Montevideo, Urugvajuje.

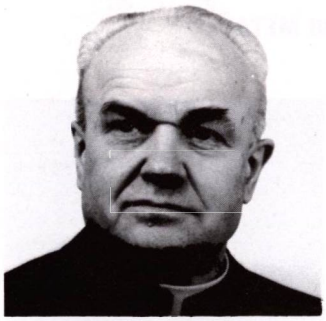

ANTANAS JONUŠAS

Gimė 1923.I.15 Lūšėje, Židikų vls. Baigė Mažeikių gimnaziją. 1933—1949 m. studijavo Telšių, Eichstaetto kunigų seminarijose, Gregorianumo universitete Romoje. Kunigu įšventintas 1949.III.12 Romoje. Gavo teologijos bakalaurato laipsnį. Pakeltas prelatu. Dirba Šv. Kazimiero kolegijoje Romoje ekonomu, reiškiasi lietuviškoje veikloje.

FELIKSAS JUCEVIČIUS

Gimė 1924.V.1 Raseinių apskrityje. 1943—1948 m. studijavo Telšiuose, Eichstaette, Grigorianumo u-tą Romoje. Kunigu įšventintas 1950.III.4. 1952 m. gavo teologijos daktaro laipsnį. Studijavo Sorbonoje sociologiją. 1955 m. atvyko į Kanadą, gilino studijas McGill universitete. Nuo 1960 m. Montrealio liet. Šv. Kazimiero parapijos klebonas. Parašė keletą filosofinio turinio knygų ir daugybę straipsnių.

PRANAS KAIRIŪNAS

Gimė 1912.VII.12. Studijavo Telšių kunigų seminarijoje. Kunigu įšventintas 1942.V.14 Telšiuose. Iš V. Vokietijos emigravo į Kanadą. Gyvena ir dirba Calgary, Albertos valstijoje.

VACLOVAS KATARSKIS

Gimė 1916.VI.27. Kunigu įšventintas Telšiuose 1942.V.14. Gyvena JAV-bėse.

DOMININKAS KENSTAVIČIUS

Gimė 1910.VIII.1 Žarėnų vls. Baigė Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1936.VI.6 Telšiuose. Buvo vikaras, kapelionas Laukuvoje, Užventyje, Darbėnuose, Ž. Naumiestyje. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. Dirbo liet. stovyklose kapelionu, talkino vokiečiams pastoracijoje. 1950—1953 m. gilino studijas Laterano u-te Romoje, gaudamas kanonų teisės licenciato laipsnį. Gyvena Feuchte, Vak. Vokietijoj.

PETRAS KMITA

Gimė 1920.II.22. Kunigu įšventintas 1946.VII.7. Gyvena Paterson, N.J.

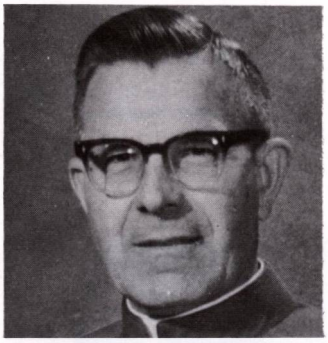

JONAS ANTANAS KUČINGIS

Gimė 1908.XII.23 Švėkšnos vls. 1927 m. baigė Švėkšnos „Saulės" gimnaziją, 1927—1929 m. mokėsi saleziečių kolegijoj Torine, Italijoj. 1937 m. baigė Telšių kunigų seminariją. 1937.VI.6 įšventintas kunigu 1938—1939 m. studijavo Milane. Buvo vikaras, kapelionas Šilalėje, Lietuvos kariuomenėje, amatų mokykloje, Šilalės klebonas. 1944—1946 m. Nasgenstadto vok. parap. klebonas ir Rottenburgo liet. kapelionas. 1946 m. Los Angeles Šv. Kazimiero parap. vikaras, o nuo 1947 m. iki šių dienų jos klebonas. Čia pastatė naują bažnyčią, parapijos pastatus, atnaujino ir praplėtė parapijos salę, įkūrė parapinę ir lituanistinę mokyklas, sudarė 300 sutarčių tremtiniams atvykti į Ameriką. Aktyviai dirba liet. organizacijose ir jas remia. Bendradarbiauja spaudoje, yra paskelbęs keletą knygų. 1965 m. popiežius Paulius VI pakėlė savo Rūmų prelatu su, Right Reverend titulu. Gyvena Los Angeles, Calif.

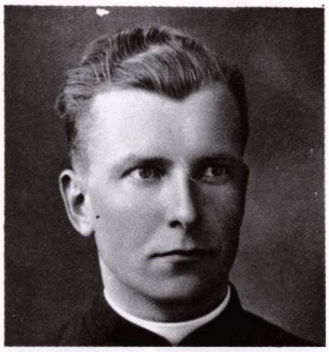

PRANAS KURA

Gimė 1915.III.7 Rietavo vls. Baigė Rietavo progimnaziją, Kretingos pranc. kolegiją, Telšių kunigų seminariją. 1942.V.14 Telšiuose įšventintas kunigu. Pastoracinį darbą dirbo Laukuvoje. Darbėnuose. Vokietijoje buvo liet. gimnazijų kapelionas. JAV-bėse išbuvo vikaru 13 m. ir klebonu 17 metų. Šv. Onos liet. parapijos Springs Valley, Ill. klebonas.

KUN. DOMININKAS LENGVINAS

Gimė 1914.VII.13 Gargždų vls. 1935 m. baigė Švėkšnos gimnaziją, 1940 m. Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1940.V.23 Telšiuose. 1940—1943 m. Skuodo parap. vikaras ir kapelionas. 1945—1948 m. Rebdorfo liet. stovyklos kapelionas ir gimnazijos mokytojas. Į JAV atvyko 1950 m. Dirbo nelietuvių parapijose Grand Rapids vyskupijoje. Nuo 1962 m. liet. Šv. Kazimiero parapijos klebonas Windsore, Kanadoje.

PAULIUS J. LONGAS

Gimė 1943.IX.7. Kunigu įšventintas 1968.XII.21. Pasisakė norįs būti įrašytas į Telšių vyskupiją. Dirbo East St. Louis parapijoje. Gyvena New Haven, Conn.

JUOZAS LECHAVIČIUS

Gimė 1906.V.27. Kunigu įšventintas 1932.VI.12 Telšiuose. Lietuvoje buvo Viešvilės klebonas. Gyvena Čikagoje. Kunigas pensininkas.

KUN. JONAS MAKNYS

Gimė 1908.II.10 Gražiškių vls. Baigė Marijampolės gimnaziją, Vilkaviškio kunigų seminariją, Kauno universitetą. Kunigu įšventintas 1931.II.15 Marijampolėje. Nepriklausomybės metais dirbo Metelių, Šakių, Kalvarijos, Klaipėdos parapijose, Klaipėdos prelatūroje. Nuo 1941 m. gyvena Vokietijoje, dirbo Wuerzburge, Scheinfelde ir kt. Emigravęs į JAV-bes, dirba Providence, R.I. parapijoje vikaru.

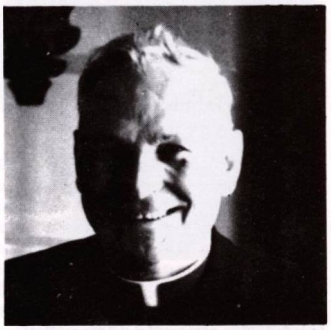

VACLOVAS MARTINKUS

Gimė 1909.III.15 Ylakių vls. 1931 m. baigė Telšių gimnaziją. 1935 m. baigė Telšių seminariją. 1935.IV.24 įšventintas kunigu. 1935—1940 m. Mažeikių parap. vikaras, 1940—1944 m. — Židikų klebonas. 1944—1950 m., gyvendamas Vokietijoje, aptarnavo išsisklaidžiusius lietuvius. JAV-bėse gyvena nuo 1950 m. Dirbo liet. parapijoje Providence, N.Y. 1963—1979 m. šios parapijos klebonas. Daug dirbo su jaunimu Lietuvoje, mokyklose, Židikuos pastatė M. Pečkauskaitės koplyčią, klebonijos pastatus. New Yorke buvo BALFo centro valdybos pirmininkas. Gyvena Providence, N.Y.

ALGIRDAS OLŠAUSKAS

Gimė 1926.XII.29 Salantų vls. 1946 m. baigė Oldenburgo (Vokietijoje) liet. gimnaziją. 1954 m. Pontifikalinį Laterano utą Romoje daktaro laipsniu. 1952.I.20 Romoje įšventintas kunigu. 1955 m. emigravo į JAV-bes, kur visą laiką dirba pastoralinį darbą. Dabar gyvena ir dirba Šv. Kazimiero liet. parapijoje Los Angeles, Calif.

BOLESLOVAS PACEVIČIUS

Gimė 1909.I.29 Ukmergėje. 1931 m. baigė Jėzuitų gimnaziją Kaune, 1931 m. Telšių kunigų seminariją. 1936.IV.5 įšventintas kunigu. Pastoracinį darbą dirbo Papilėje, Viekšniuose. Vokietijoje Muensteryje, gilino teologijos ir muzikos studijas, dirbo lietuvių stovyklose kaip kapelionas, mokytojas, choro vadovas. 1951—1953 m. lietuvių kapelionas Anglijoje, 1953—1964 m. vikaras Toronto Šv. Jono liet. parapijoje, 1964—1976 m. — Londono liet. parapijos įkūrėjas ir klebonas. Gyvena Toronte.

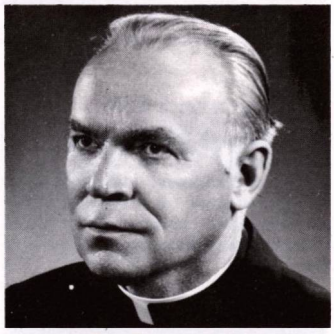

PETRAS POVILAS PATLABA

Gimė 1909.V.1 Varsėdžiuose. Mokėsi Varsėdžiuose, Šilalėje, Šiauliuose, baigė Kražių gimnaziją. 1934 m. baigė Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1934.V.26 Telšiuose. Vikaro, kapeliono, klebono, vicedekano darbą dirbo Kuršėnuose, Skuode, Telšiuose, Pikeliuose, Rietave. Po 1944 m., pasitraukęs į Vokietiją, studijavo Tuebingene, dirbo vokiečių parapijose, kapelionas liet. kolonijose, jaunimo reikalams prie Delegatūros, MAS dvasios vadovas. Nuo 1949 m. gyvendamas Vokietijoje, dirbo liet. parapijos Cicero, Dainavoje, Chicagoje. Dabar gyvena Hot Springse, Ark., kaip pensininkas ir liet. kolonijos kapelionas.

DOMININKAS PETRAUSKAS

Gimė 1911.XII.9. Kunigu įšventintas 1936.VI.11 Telšiuose. Buvo vikaras Kruopiuose, Veivirženuose. Dirba Vokietijoje, gyvena Hamburge.

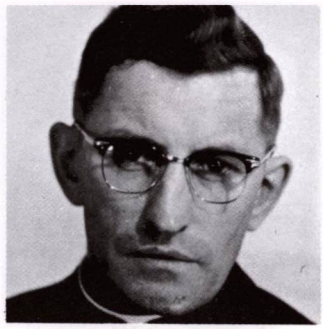

VACLOVAS PAULAUSKAS

Gimė 1910.I.15 Viekšnių vls. Baigė Kauno jėzuitų gimnaziją, Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1938.IV.16. Kapeliono darbą dirbo Salantuose, Ž. Naumiestyje, Sedoje. 1944 m. Šv. Jono bažnyčios Vilniuje rektorius. I Žemaičių savanorių pulko kapelionas. Karo metu gyveno Rytprūsiuose, Lenkijoje, Kemptene, dirbo skautuose, Delegatūroje. Nuo 1950 m. gyvena JAV-bėse, Laerenco liet. parapijos vikaras, senelių namų kapelionas Thompsone. Nuo 1963 m. sušlubavus sveikatai, pensininkas. Gyvena Thompsone, Conn.

JONAS PETROŠIUS

Gimė 1921.XII.19 Šilalės vls. 1941 m. baigė Tauragės gimnaziją. Teologijos ir kitus mokslus studijavo Telšių, Eichstaetto, Tuebingeno, Strasbourgo seminarijose bei universitetuose. 1951 m. baigė Strasbourgo (Prancūzijoje) seminariją. Kunigu įšventintas 1951.V.16. 1951—1955 m. dirbo kapelionu, nuo 1955 m. iki šių dienų — Prancūzijos liet. katalikų misijos direktorius. Gyvena Paryžiuje.

JUOZAS PRAGULBICKAS

Gimė 1903.IV.8 Ylakių vls. 1930 m. Baigė V.D. U-to Teologijos skyrių. 1931.V.30 Kaune įšventintas kunigu. Dirbo vikaru Tryškių, Skuode ir Švėkšnos parapijose, buvo klebonas Notėnuose, Batakiuose. Tremtyje dirbo Arnsbergo, Augustdorfo, Greveno stovyklose. Gyvendamas JAV-bėse ėjo kunigo pareigas lietuvių parapijose, dirbo lituanistinėse mokyklose. Gyvena Elizabethe, N.J.

ANTANAS RAČKAUSKAS

Gimė 1907.X.21 Platelių vls. Baigęs Telšių kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1934.V.26. Dirbo vikaru Tveruose, Kuršėnuose, Veiviržėnuose ir klebonu Šventojoje. Pavasarininkų rajono pirmininkas, Prez. Smetonos karo laivo kapelionas. Gyvendamas Vokietijoje, buvo Detmoldo, Greveno liet. stovyklų kapelionas, Westfalijos — Reino srities lietuvių dekanas. Nuo 1950 m. gyvena JAV-bėse. Apreiškimo par. Brooklyne, N.Y. vikaras. Aktyvus lietuvių šalpos darbe, Liet. kunigų vienybės ir kitose orjose.

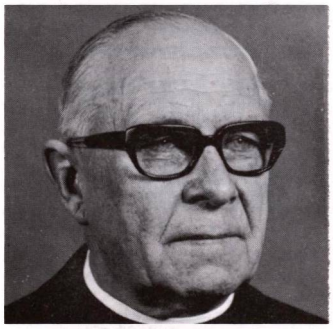

ALFONSAS RIŠKUS

Gimė 1908.XI.6 Plungės vls. Baigęs Telšių kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1936.IV.5. Lietuvoje pastoracinį darbą dirbo Švėkšnoje, Salantuose, Budrių, Raudėnų parap. klebonas. Vokietijoje buvo liet. kapelionas Kemptene, Rottweilyje, Biberache. 1952—1975 m. — vokiečių Wielando bern. gimnazijos kapelionas. Gyvena Biberache.

KAZIMIERAS RUIBYS

Gimė 1911.VII.1 Kunigu įšventintas 1935.III.15 Telšiuose. Gyvena JAV-bėse. Dabar Švč. M. Marijos parapijos klebonas Tiskilwa, Ill.

ANTANAS L. RUPŠYS

Gimė 1923.XI.5 Laukuvoje. Studijavo Telšiuose, Eichstaette, Romoje. 1948.XII.18 Romoje įšventintas kunigu. Po to dar gilino studijas Romos universitetuose bei institutuose. Nuo 1959 m. religinių studijų profesorius Manhattano kolegijoje, Riverdale, N.Y. Parašė dviejų tomų veikalą „Raktas į Naująjį Testamentą", daug studijinių straipsnių lietuvių žurnaluose. LKMA darbuose. Gyvena Riverdale, N.Y.

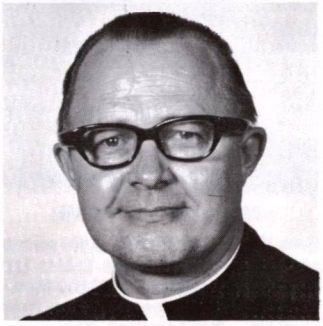

ZENONAS A. SMILGA

Gimė 1926.VI.28 Plungės vls. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. Mokėsi Eichstaette, baigė Šv. Grigaliaus universitetą Romoje ir buvo 1950.III.4 įšventintas kunigu. Dirbo Lietuvių kolegijoje. Filosofijos mokslų daktaras ir teologijos licenciatas. 1955 m. emigravo į JAV-bes. Šv. Morkaus parapijos klebonas Westbrook, Conn. Lietuvių kunigų vienybės Amerikoje valdybos pirmininkas. Gyvena Westbrook, Conn.

VALERIJONAS SOBUTAS

Gimė 1908.IX.12. Baigęs Telšių kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1933.VI.10 Telšiuose. Lietuvoje buvo Plungės vikaras, Jokūbavo kuratas. JAV-bėse dirbo Scrantone, Pa. ir kitur. Dabar klebonas emeritas (pensininkas) Ray, ND.

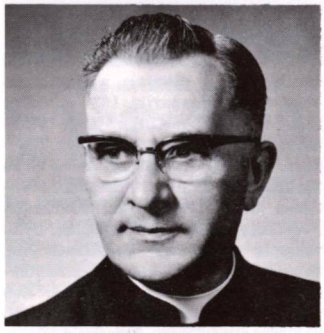

VACYS STANKŪNAS

Gimė 1903.III.4 Kuršėnuose. Baigė Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1937.VI.17. Buvo vikaru bei kapelionu Rietave, Klaipėdoje, Kvėdarnoje, Tryškiuose. Nuo 1943 m. išeivijoje. Tremtinių stovyklų kapelionas Vokietijoje. Nuo 1948 m. gyvena Kanadoje, dirba angliškose parapijose. Dabar gyvena Montrealyje.

EDUARDAS STATKUS

Gimė 1908.III.9. Kunigu įšventintas 1938.IV.16 Telšiuose. Lietuvoje buvo Kartenos vikaras ir ėjo kitas pareigas. JAV-bėse dirbo Roscommon, Mich. Dabar gyvena Grand Rapids, Mich.

VACLOVAS ŠILIAUSKAS

Gimė 1915.I.5 Tverų valsčiuje. 1933 m. baigė Telšių gimnaziją, 1940 m. Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1940.VII.7 Telšiuose. Buvo vikaras Tveruose, Vainute, Viekšniuose. Nuo 1944 m., pasitraukęs į Vakarus, dirbo kapelionu lietuvių stovyklose. 1949 m. emigravo į JAV-bes. 6 metus dirbo Šv. Kazimiero liet. parap. Los Angeles, vėliau amerikiečių parapijose. Gyvena ir dirba Tustin, Calif.

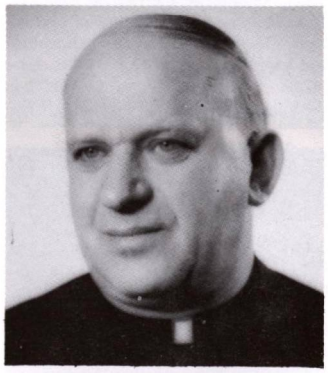

JUOZAS TADARAUSKAS

Gimė 1913.X.23 Vilniuje. Studijavo Telšių kunigų seminarijoje, V.D. U-te Kaune. Ottavoje, Kanadoje, įsigijo teologijos daktaro laipsnį. Pastoralinį bei kapeliono darbą dirbo Ylakiuose, Klaipėdoje, Palangoje, Mažeikiuose. Ped. instituto lektorius Vilniuje. Nuo 1944 m. liet. kapelionas Švedijoj, Norvegijoj, Danijoj. Reiškėsi spaudoje. Nuo 1947 m. gyvena Kanadoje. Hamiltone įkūrė Vilniaus Aušros Vartų parapiją, jaunimo centrą. Prelatus Domesticus S.S. Ottavoje įsigijo daktaratą. Dabar — Hamiltono liet. parapijos klebonas.

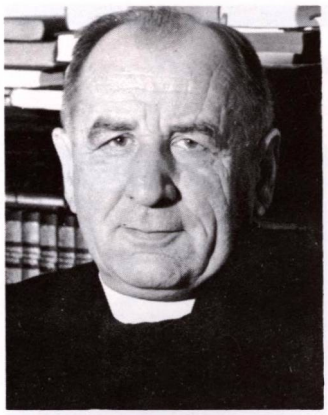

JUOZAS TAUTKUS

Gimė 1901.IV.1 Krekenavos vls. 1918 m. baigė Panevėžio realinę mokyklą, 1922 m. Kauno kunigų seminariją, 1924 m. Lietuvos u-to Specialų kursą. Kunigu įšventintas 1924.VI.14 Kaune. Nepr. Lietuvos laikais dirbo Mažeikiuose, Telšiuose, Švėkšnoje kaip kapelionas, vikaras, klebonas, dekanas. Vokietijoje buvo liet. tremtinių stovyklų kapelionas. 1950 m. emigravo į JAV-bes. 1950—1976 m. Omahos liet. parap. asistentas. Nuo 1976 m. kaip pensininkas gyvena prie lietuvių seselių vienuolyno Putname, Conn.

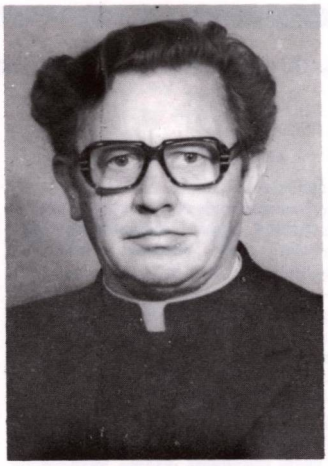

PRANAS VASERIS

Gimė 1915.III.29. Mokėsi Skuodo vid. mokykloje, Telšių kunigų seminarijoje. Kunigu įšventintas Telšiuose 1940.V.23. Iki 1944 m. buvo Tirkšlių vikaras. Studijas gilino Heidelbergo u-te. Liet. stovyklų ir mokyklų kapelionas Vokietijoje. Nuo 1950 m. gyvena Australijoje ir yra Melbourno lietuvių kapelionas. Aktyvus liet. veikloje, spaudoje.

BRONIUS S. ZDANAVIČIUS-DANIS

Gimė 1907.XII.15 Telšiuose, kur baigė gimnaziją. Teologiją studijavo Kauno, Telšių kunigų seminarijose. 1933.VI.10 įšventintas kunigu. Pastoracinį darbą dirbo Kražiuose, Pajūryje. Nuo 1949 m. gyveno Vokietijoje, nuo 1949 m. — JAV-bėse, dirba Scrantono vyskupijoje. Išeivijoje būdamas aktyviai reiškėsi spaudoje, parašė keletą knygų — vadovėlių, aktyviai taikino šį leidinį ruošiant. Dabar pensininkas, gyvena Wilkes - Barre, Pa.

JONAS ZNOTINAS

Gimė 1913.XII.3. Baigė Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1940.V.23 Telšiuose. Vokietijoje dirbo liet. stovyklose Prancūzų zonoje, JAV-bėse dirbo College Park, MD ir kitur. Dabar yra Valley Lee, MD parapijos kelbonas.

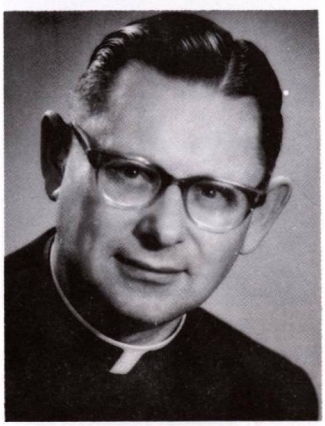

ANTANAS VALIUŠKA

Gimė 1915.XII.20 Mosėdžio vls. 1934 m. baigė Skuodo gimnaziją, 1940 m. Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1940.V.23. Studijas tęsė Heidelbergo u-te. Buvo vikaru Šatėse, kapelionu Palangos gimnazijoje. Nuo 1944 m. gyveno Vokietijoje ir dirbo lietuvių stovyklose kapelionu. 1949 m. emigravo Argentinon, nuo 1953 m. gyvena JAV-bėse. Šv. Kazimiero parapijos Los Angeles vikaras, 1968—1980 m. Liet. misijos Phoenix, Ariz. įsteigėjas ir kapelionas. Gyvena Phoenix, Ariz.

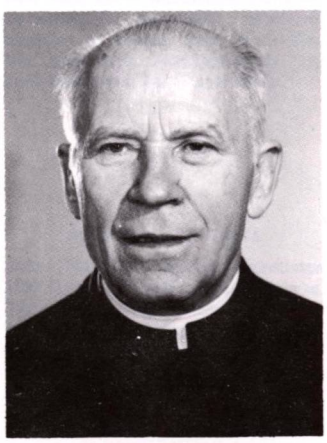

JONAS VELUTIS

Gimė 1908.X.17 Užpaliuose. Mokėsi Užpalių, Utenos gimnazijose, 1927—1932 m. Telšių kunigų seminarijoje. Kunigu įšventintas 1932.VI.12 Telšiuose. 1935—1939 m. tęsė studijas Gregorianumo institute, Romoje, kur parašė ir apgynė teologinę studiją apie Antrąjį Kristaus atėjimą. Nepr. metais buvo vikaru ar kapelionu Sedoje, Tauragėje, 1945—1950 m. — Muencheno liet. gimnazijos kapelionas ir mokytojas. 1951 m. atvyko į JAV-bes. 1953—1973 m. dirbo kaip vikaras Šv. Kristinos parap. Čikagoje. Gyvena Čikagoje.

STASYS ŽILYS

Gimė 1924.IX.24 Laukuvos parapijoje. 1937 m. baigė Šilalės gimnaziją. Studijavo Telšių, Eichstaetto kunigų seminarijose, nuo 1945 m. Gregorianumo u-te Romoje. Liturgijos mokslų daktaras. Kunigu įšventintas 1948.XII.12 Romoje. Pakeltas prelatu. Gyvendamas Romoje ėjo pareigas: Liet. kolegijos prefekto, dvasios vado, kalėjimų kapeliono. Nuo 1962 m. dirba Rytų Bažnyčių kongregacijoje, Vatikane. Parengė spaudai lietuviškai Didžiosios savaitės atnaujintų apeigų knygelę, išleido knygą Apie sakramentus, Apie gyvąją liturgiją ir kt. Gyvena Šv. Kazimiero kolegijoje, Romoje.

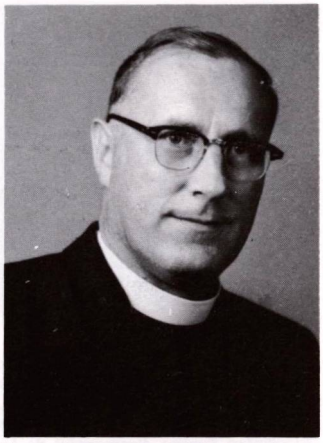

ANTANAS ŽVINKLYS

Gimė 1912.X.27 Mosėdyje. Baigė Skuodo gimnaziją ir Telšių kunigų seminariją. 1939.VI.3 įšventintas kunigu. Pastoracinį darbą dirbo Pikeliuose, Palangoje, Žvingiuose, Šilalėje, Vaitimėnuose. Gyvendamas Vokietijoje aptarnavo lietuvius ir latvius katalikus, dirbo Kapelionu stovyklose. Nuo 1950 m. gyvena JAV-bėse, dirbo liet. parapijose Chicagoje, East St. Louis, amerikiečių parapijose. 1974 m. paskirtas Šv. Jeronimo, Wonewoc ir Šv. Teresės parapijos par. Union Center klebonu. Gyvena Wonewoc, Wis.

JONAS ŽVIRBLIS

Gimė 1911.IX.18. Baigęs Telšių kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1938.IV.16 Telšiuose. Lietuvoje buvo Kruopių ir kitų parapijų vikaras. Dabar gyvena ir dirba Grand Rapids, Mich.

KUN. ADOMAS PUPŠYS

Gimė 1917.VIII.28 Rietavo vls. Nepriklausomoje Lietuvoje studijavo. Studijas tęsė Romoje. Kunigu įšventintas 1952.I.20 Romoje. Už tezę „Vygrių vyskupija ir jos santykiai su Prūsijos valdžia" gavo abiejų teisių daktaro laipsnį. Gyvena Middletown. Conn. ir dirba pastoracinį darbą.

TELŠIŲ VYSKUPIJOS KUNIGAI, MIRĘ IŠEIVIJOJE LIGI 1980 METŲ

A.A. STASYS ALEKSIEJUS

Gimė 1916.IV.11. Baigė Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas Telšiuose 1942.V.14. Buvo Nemakščių parap. vikaras. Vokietijoje — Feuchto, Walburgheimo vaikų prieglaudos kapelionas. JAV-bėse Elpaso, N.M. vyskupijoje Demingo parapijos kun. klebonas. Mirė 1968.VIII.11. Palaidotas Liet. Šv. Kazimiero kapinėse, Čikagoje.

A.A. ANDRIUS BALTINIS

Gimė 1909.X.12 N. Radviliškio vls. 1929 m. baigė Pasvalio komercinę mokyklą, 1936 m. Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas Telšiuose, 1936.VI.6. Vikaras Mosėdyje, Rietave, Švėkšnoje, Gaurėje, Sedoje, 1948 m. Wuerzburgo-te gavo filosofijos daktaro laipsnį. 1948—1950 Schw. Gmuendo liet. gimnazijos kapelionas. 1959 m. atvyko į JAV-bes. Ilgesnį laiką dirbo Šv. Jurgio liet. parapijoje Čikagoje. Paskelbė daugybę studijinių rašinių liet. periodikoje, Liet. Enciklopedijoje, parašė monografiją apie vyskupą kankinį Vincentą Borisevičių. Mirė 1975.IX.9 Čikagoje. Palaidotas Liet. Šv. Kazimiero kapinėse.

A.A. ANUPRAS BARDAUSKAS

Gimė 1881.VIII.24 Viduklės valsčiuje. Baigęs Petrapilio dvasinę seminariją, 1905.X.20 įšventintas kunigu. Paskirtas į Mohilevo vyskupiją. Buvo vikaras Krasnojarske, vėliau apie 11 metų (ligi 1919 m.) dirbo Spaske, kur 1863 m. sukilimo lietuviai tremtiniai buvo sukūrę koloniją ir grynai lietuvišką parapiją. Grįžęs į nepr. Lietuvą, buvo vikaru ar klebonu Užpaliuose, Klykoliuose; nuo 1931 m. Darbėnų klebonas, vicedekanas, dekanas. Vokietijoje buvo lietuvių stovyklos kapelionas. Čia paruošė liet. maldaknygę „Dieve, pasigailėk mūsų". 1949 m. apsigyveno Šeimos viloje prie Čikagos, kur 1963.VIII.24 mirė. Palaidotas Liet. Šv. Kazimiero kapinėse, Čikagoje.

A.A. PRANAS BAJERČIUS

Gimė 1894.VI.2. Baigęs kunigų seminariją Kaune, kunigu įšventintas 1919.V.12. Ilgesnį laiką buvo Klaipėdos gimnazijos kapelionas, Pagėgių klebonas, 1939 m. — Nemakščių klebonas. Gyvendamas Vokietijoje aptarnavo lietuvius. JAV-bėse dirbo Frackvillės liet. parapijoje, Pennsylvanijoje, kur 1967.IX.23 mirė. Ten ir palaidotas.

A.A. PRANAS BASTAKYS

Gimė 1911.II.27. Kunigu įšventintas 1937.VI.6. Buvo Šilalės, Papilės vikaras. Karo metu Rytprūsiuose buvo pasmerktas sušaudymui, tik stebuklingu būdu išliko gyvas. Gyvendaas JAV-bėse dirbo liet. parapijoje Newarke, N.J. Mirė 1957.X.28 Waterbury, Conn.

A.A. BALTRUS BUDVYTIS

Gimė 1910.XII.17. Kunigu įšventintas 1939.VI.5 Telšiuose. Dirbo Kulių, Modėdžio parapijose vikaru. Gyvendamas Augsburge, Vokietijoje, aptarnavo lietuvius. JAV-bėse ilgesnį laiką dirbo Šv. Jurgio liet. parapijoje, Čikagoje. Mirė 1974.IX.11. Palaidotas Šv. Kazimiero liet. kapinėse.

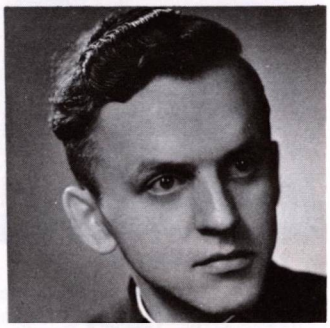

A.A. ALFONSAS BUTKUS

Gimė 1923.V.12 Tauragėje. Mokėsi Telšių ir Eichstaetto kunigų seminarijose. Kunigu įšventintas 1950.VI.29. Pastoracinį darbą dirbo lietuvių stovyklose ir vokiečių parapijose, Eichstatto vyskupijoje. Po sunkios ligos mirė 1968.X.14 Deininge, Eichstaetto vyskupijoje.

A.A. JUOZAS DAKNYS-DAKINEVIČIUS-DAKIN

Gimė 1894.XII.9. Kunigu įšventintas 1918.VI.5. Pastoracinį darbą dirbo Telšių vyskupijos parapijose. Paskutiniu metu — Laukžemės klebonas. Vokietijoje — kapelionas liet. stovyklose. JAV-bėse — Chehalis, Wash. parapijos klebonas. Čia 1969.II.3 mirė.

A.A. VILIUS FRANCŪZEVIČIUS

Gimė 1889.IV.10. Baigęs Kunigų seminariją Kaune, kunigu įšventintas 1912.IX.10. Gyvendamas Lietuvoje ir Amerikoje, ilgesnį laiką kunigo pareigų nėjo. Sulaukęs senatvės, apsigyveno Šv. Šeimos prieglaudoje, netoli Čikagos, kur savo amžių baigė 1963.XI.4. Mirė kaip kunigas. Palaidotas Liet. Šv. Kazimiero kapinėse, Čikagoje.

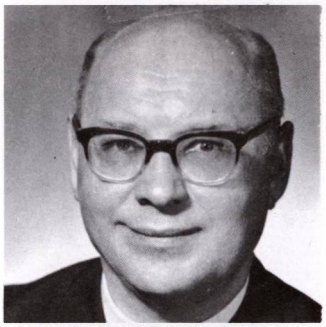

A.A. KUN. FELIKSAS GURECKAS

Gimė 1912.VI.18 Užpaliuose. 1930 m. baigė Rokiškio gimnaziją, 1935 m. — Telšių kunigų seminariją. 1935.VII.7 įšventintas kunigu Panevėžyje. Kurį laiką redagavo „Žemaičių prietelių". Pastoracinį darbą dirbo Kražiuose, Telšiuose, Tauragėje, Raudėnuose, Šilalėje. 1940 m. baigė Teologijos fakultetą Kaune. 1940 m. persekiojamas paliko Lietuvą. Gyveno Vokietijoje, Austrijoje, buvo nacių internuotas. Kiek įstengdamas, aptarnavo lietuvius. Tuebingeno lietuvių kolonijos kapelionas, dekanas. Studijavo Freiburge, vėliau Šv. Tomo kolegijoj River Forest, Ill., kur 1960 m. įsigijo filosofijos daktaro laipsnį. 1961—1962 m. studijas gilino Oxfordo u-te, Anglijoje. 1963 m. dėstė teologiją De Paul u-te, Čikagoje. Daug rašė liet. spaudoje. Vėliau įsitraukė į labdaros darbą lietuvių išeivių tarpe. Čikagoje suorganizavo Lietuvos dukterų dr-ją ir buvo jos kapelionu. Jų susirinkime staiga mirė 1977.II.4. Palaidotas Šv. Kazimiero liet. kapinėse, Čikagoje. F. Gurecko raštai buvo Vlado Būtėno surinkti, redaguoti ir 1977 m. Čikagoje išleisti 311 puslapių knyga „Esame nemarūs".

A.A. LONGINAS JANKAUSKAS-JANKUS

Gimė 1912.I.27 Pašušvio vls. 1933 m. baigė gimnaziją Kaune, 1939 m. Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1939.VI.3 Telšiuose. Pastoracinį darbą dirbo Švėkšnoje, Skuode, Kretingoje. Vokietijoje aptarnavo lietuvius. 1945—1949 m. didelės Hanau liet. stovyklos kapelionas, dekanas. 1950 m. atvyko į JAV-bes. Nuo 1958 m. vadovavo Balfo centrui New Yorke. Išleido dešimtimi kalbų Sibiro lietuvaitės maldaknygę, daugiau kaip 1 mil. tiražu. Parašė nemaža straipsnių. Mirė 1968.II.4 Brooklyne.

A.A. VLADAS KULVELIS

Gimė 1913.VII.21. Baigęs Telšių kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1939.VI.3. Ylakių, Pikelių, Mažeikių parap. vikaras. Vokietijoje dirbo lietuvių stovyklose. Ten atsisakė kunigo pareigų ir vedė. Augino dvi dukras. Mirė Detroite, Mich., kur ir palaidotas.

A.A. JUOZAS KUNGYS

Gimė 1919.II.14 Rietavo vls. Mokėsi Švėkšnos gimnazijoje, Telšių, Eichstaetto kunigų seminarijose. Kunigu įšventintas 1945.VII.29. Teologines studijas gilino Freiburgo ir Br. universitete. 1949 m. emigravo Australijon. Buvo kapelionu Melbourno, Geelongo liet. kolonijose. Australijos Liet. R.K. federacijos vienas kūrėjų ir pirmininkas. Adelaidėje įsteigė pirmus Australijoje liet. katalikų maldos namus — Šv. Kazimiero koplyčią. Vienas iš savaitraščio „Tėviškės aidų" kūrėjų. Mirė 1962.III.14. Adelaidėje, kur ir palaidotas.

A.A. PETRAS LAPELIS

Gimė 1889.VIII.24 Rokiškio aps. Mokėsi Seinų kunigų seminarijoje, vėliau JAV-bėse. Kunigu įšventintas 1914.VIII.22. Buvo klebonu lietuvių parapijose Čikagoje. 1927 m. grįžo Lietuvon, ilgą laiką buvo Švėkšnos gimnazijos kapelionas. 1940 m. pasitraukė Vokietijon. Karo metu aptarnavo lietuvius. 1947 m. grįžo į JAV-bes. Buvo Švč. M. Marijos gimimo parap. Čikagoje vikaras. Mirė 1950.VII.30. Palaidotas Šv. Kazimiero liet. kapinėse. Buvo aktyvus spaudoje, parašė keletą knygų.

A.A. VINCENTAS LEŠČINSKAS

Gimė 1904.VIII.21. Baigęs Telšių kunigų seminariją, 1935.IV.20 įšventintas kunigu. Pastoracinį darbą dirbo Darbėnuose. Tūbiniuose, Pajūralyje. Iš Vokietijos emigravo į Argentiną. Dirbo Cordobos provincijoje pastoracinį darbą. Ten

A.A. ANTANAS NARKUS

Gimė 1912.I.13. Kunigu įšventintas 1934.V.26. Buvo vikaras Telšių vyskupijos parapijose, ilgesnį laiką Kuršėnuose. Gyvendamas Vokietijoje ir JAV-bėse kunigo pareigų nebėjo. Kurį laiką dirbo „Darbininko" spaustuvėje, Brooklyne. Čia 1965.III.9 mirė ir palaidotas.

A.A. ADOLFAS PAUKŠTYS

Gimė 1904.V.12. Kunigu įšventintas 1930.II.28. Plungės gimn. kapelionas, Skuodo par. vikaras, Sedos, Pašaltuonio, Stulgių klebonas. Vokietijoje dirbo Wiesbadeno stovykloje, JAV-bėse — Šv. Kryžiaus parap. Čikagoje. Čia 1966.X.29 ir mirė. Palaidotas Liet. Šv. Kazimiero kapinėse.

A.A. KAZIMIERAS PETRAUSKAS

Gimė 1911.I.7. Kunigu įšventintas 1934.V.26. Buvo vikaras ir klebonas Pajūralio, Gargždų parapijoje. Muencheno liet. stovyklos kapelionas. JAV-bėse, Elpaso vyskupijoje, ligoninės kapelionas, Albuquerque, N.M. veteranų ligoninės kapelionas. Čia 1975.I.11 mirė. Palaidotas Liet. Šv. Kazimiero kapinėse, viename kape su kun. A. Baltiniu, kun. A. Juška. Metus prieš mirtį jis pats suorganizavo 4 kunigus greta pasilaidoti. Jis pats pirmas ten ir atsigulė. Liko vieta kun. dr. Mykolui Kir[illegible]...

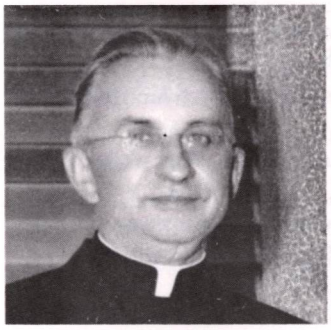

A.A. JURGIS RAZUTIS

Gimė 1911.VI.15. Kunigu įšventintas 1934.VII.8. Buvo vikaras, Telšių kunigų seminarijos profesorius. Studijas gilino VDU Kaune, Bonnoje, Romoje, kur Gregorianumo universitete įsigijo istorijos mokslų daktaro laipsnį. Persikėlęs į Kanadą, dirbo prie Ottavos vyskupo kurijos. Gyvendamas JAV-bėse, buvo Miami parap. vikaras. Mirė1977.VIII.31 N. Miami Beach, Floridoje.

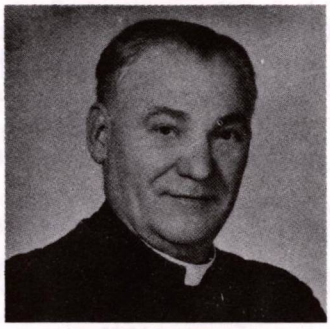

A.A. STASYS ŠANTARAS

Gimė 1909.I.25 Balninkų vls. Baigė Ukmergės gimnaziją, Telšių kunigų seminariją ir 1934.V.26 įšventintas kunigu. Pastoracinį darbą dirbo Lietuvos kariuomenėje (kapelionas), Plungėje, Renave, Užventyje, Tryškiuose, Vak. Vokietijoje buvo liet. stovyklų ir mokyklų kapelionas. 1950 m. atvyko į JAV-bes. Reiškėsi lietuviškoje veikloje, BALFe, Lietuvių Bendruomenės organizacijose. Mirė 1976.VI.19. Palaidotas Liet. Šv. Kazimiero kapinėse, Čikagoje.

A.A. STAYS VALIUŠAITIS

Gimė 1910.VIII.13 Baisogalos vls. Mokėsi Šeduvoje, studijavo Belgijoje, baigė Telšių kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1939.VI.3. Buvo vikaras Papilėje, Mažeikiuose. 1944 m. pasitraukė į Vakarus, Romoje studijavo kanonų teisę ir gavo daktaro laipsnį. Nuo 1950 m. dirbo pastoracinį darbą Brooklyno vyskupijoje. Mirė 1971. Palaidotas Brooklyno kapinėse.

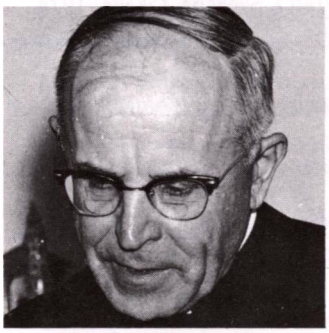

A.A. KAZIMIERAS STEPONAVIČIUS-STEPONIS

Gimė 1904.III.4 Vegerių vls. Baigęs Kauno kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1929 m. Studijas tęsė Gregorianumo u-te Romoje, kur 1931 m. gavo teol. licenciato laipsnį. Pastoracinį darbą dirbo Tauragėje, Viešvilėje, Tauragėje, Mažeikiuose. 1941 m. pakeltas garbės kanauninku 1944 m. seminarijos vicerektorius. Vokietijoje — Liet. stovyklos Memmingene kapelionas, gimnazijos mokytojas. JAV-bėse — Hollywoodo (Kalifornijoje) ligoninės kapelionas. Parašė daug studijinių rašinių, kurių dalis paskelbta žurnaluose. 1968.III.23 žuvo automobilio avarijoje, širdies priepuolio ištiktas.

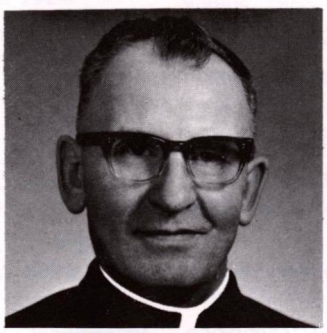

A.A. ADOLFAS VAINAUSKAS

Gimė 1914.VII.20 Pociūnėlių parap. Baigęs Telšių kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1942.V.14. Buvo vikaras Mažeikiuose, Papilėje. Pasitraukęs į Vokietiją, dirbo lietuvių stovyklose, ilgesnį laiką Schweinfurto stovyklos kapelionas. 1949 m. atvyko į JAV-bes ir ligi mirties dirbo liet. Šv. Kazimiero parapijoje, Nashua, N.H., kur mirė 1969.X.18.

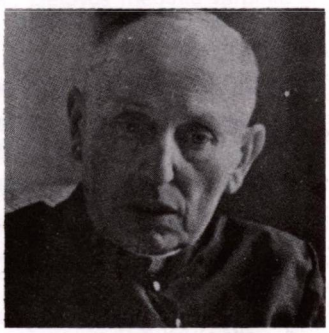

A.A. JUOZAS ZASAS

Gimė 1908.III.27. Kunigu įšventintas 1935.III.16. Dirbo Telšių vyskupijos parapijose. Vėliau Lenkijoje buvo parapijos klebonas. Gyvendamas JAV-bėse, dirbo pastoracinį darbą Albany vyskupijoje. Ten mirė ir palaidotas.

BIBLIOGRAFIJA

I. KNYGOS IR BROŠIŪROS

Alekna, Antanas, Katalikų Bažnyčia Lietuvoje. Kaunas, 1936.

Alekna, A., Žemaičių vyskupas M. Valančius. Kaunas, 1922.

Balinski, Michael, Lipinski, Storožytna Polska — Wielkie księztwo Litewskie. Warszawa, 1886.

Basanavičius, J., Iš Palangos istorijos. Vilnius, 1922.

B(uczynski), J., Opisanie hystoriczno-statystyczne powiatu Rossienskiego. Vilnius, 1974.

Budzeika, Juozas, MIC, Marijos apsireiškimas Šiluvoje. Marianapolis, 1953.

Čepėnas, Pranas, Naujųjų amžių Lietuvos istorija, I t., Čikaga, 1978.

Eržvilkas. Vilnius, 1970.

G(adon), M. Opisanie powiatu Telsziewskiego. Vilnius, 1846.

Galaunė, Paulius, Lietuvių liaudies menas. Kaunas, 1930.

Gečys, K., Katalikiškoji Lietuva, Čikaga, 1946.

Yla, St., Šiluva Žemaičių istorijoje. „Krikščionis gyvenime" Nr. 4. Bostonas, 1970.

Jankus, L., Šiluva, Brooklynas, 1966.

Jucevičius (Jucewicz), L. A., Litwa, Vilnius, 1846.

Jucevičius (Jucewicz), L. A., Wspomnienia Žmudzi. Vilnius, 1842.

Juodakis, Virgilijus, Balys Buračas. Vilnius, 1971.

Kazragis, A., Žemaičių kalneliais. Vilnius, 1968.

Kolupaila, Steponas, Nemunas. Kaunas, 1942.

Kolupaila, Steponas, Nevėžis. Kaunas, 1936.

Končius, Ignas, Medžio drožiniai gimtajam kraštui atminti. Bostonas, 1954.

Končius, Ignas, Žemaičio šnekos, I—II t. Londonas, 1961.

Končius, Ignas, Žemaičių kryžiai ir koplytėlės. Čikaga, 1965.

Kościoł w Polsce, I—II t., Krokuva, 1966—1970.

Kudaba, Česlovas, Kalvotoji Žemaitija. Vilnius, 1972.

Kudaba, Česlovas, Upelių pakrantėmis. Vilnius, 1978.

Kviklys, Bronius, Lietuvos topografinis žemėlapis 1:100.000. Čikaga, 1961.

Kviklys, Bronius, Mūsų Lietuva. III—IV t. Bostonas, 1966—1968.

Lietuvių liaudies menas. Mažoji Architektūra. Vilnius, 1970.

Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. Vilnius, 1973.

Noreika, Zigmuntas ir Stravinskas, Vincentas, Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas, II t. Vilnius, 1976.

Padaubietis, J. Telšių kankiniai, Pittsburgas, 1949.

Poška, Dionizas, Raštai. Vilnius, 1959.

Ragaišis, kun., Šiluvos bažnyčia. Vilnius, 1907.

Ramanauskas, A., Žemaitijos keliais. Vilnius, 1958.

Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae. I—II t. Roma, 1971—1978.

Rugis, J., Švėkšnos praeitis. Čikaga, 1950.

Rugytė, Alicija (red.), Švėkšna, Čikaga, 1974.

Silvestravičius-Davainis, M., Medega S. Daukanto biografijai.

Šidlauskas (Vilainis) Adomas, Žemaičių žemėje. Čikaga, 1952.

Tenisonas, Aleksandras, Žemaitijos girių takais. Čikaga, 1975.

Totoraitis, J., Žemaičių Kalvarija. Marijampolė, 1936.

Vaišnora, J., Marijos garbinimas Lietuvoje. Roma, 1958.

Valančius, Grigas, Žemaičių didysis. Motiejus Valančius. I—II t. Los Angeles, 1978—1979.

(Valančius, Motiejus), Motiejaus Valančiaus raštai, I—II t. Vilnius, 1972.

Valančius, Motiejus (Wolonczewskis, K. Motiejus), Žemaičių vyskupystė (Žemaitiu wiskupiste). I—II d. Vilnius, 1848.

Vaškys, J., Pranciškonai Kretingoje. Kretinga, 1940.

Veblaitis, P., Kražių skerdynės. „Naujoji Romuva", 1933.

Ž(ilius) J., Kražių skerdynė ir jos pasekmė. Čikaga, 1894.

II. ENCIKLOPEDIJOS

Encyclopedia Lituanica, I—VI t. Bostonas, 1970—1978.

Lietuviškoji enciklopedija, I—VIII t. Kaunas, 1933—1940.

Lietuvių enciklopedija, I—XXXVI t. Bostonas, 1953—1969.

Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. I—III t. Vilnius, 1966—1971.

Słownik geograficzny Królevstwa Poskiego i innych Krajów Slowianskich, I—XVII t. Varšuva, 1880—1902.

III. PERIODIKA (ŽURNALAI, LAIKRAŠČIAI, METRAŠČIAI)

Aidai. Muenchenas—Brooklynas, 1966—1978.

Elenchus ecclesiarum et cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae, 1974 (Telšių vyskupijos ir Klaipėdos prelatūros bažnyčių ir kunigų sąrašas).

Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri dioecesis Samogitiensis, 1925. Tilžė, 1924.

Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae, 1938. Kaunas.

Gimtasai kraštas, Šiauliai, 1936—1943.

Kraštotyra, Vilnius, 1975.

Kultūros barai. Vilnius, 1966—1978.

Lietuvių Katalikų Bažnyčios kronika, Nr. 4—34. Lietuva, 1974—1978.

Lietuvių Katalikų mokslo akademijos metraštis, I—IV t. Roma, 1965—1968.

Lietuvių Katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai, I—VIII t. Kaunas—Roma, 1935—1974.

Naujoji Romuva. Kaunas—Vilnius, 1931—1940.

Tautos praeitis, I—IV t. Čikaga, 1959—1977.

Tėvynės sargas. Tilžė, 1902—1904.

Tiesos kelias. Kaunas, 1926.

Užuolanka. Čikaga, 1957—1961.

Žemaičių prietelius. Telšiai, 1935—1938.

IV. PERIODIKOS IR ENCIKLOPEDIJŲ STRAIPSNIAI

Alekna, A., Ką Vytautas Didysis yra padaręs Krikščionijai aplamai, o Žemaičių kraštui ypač. „Tiesos kelias", 1930, Nr. 9.

Gimbutas, Jurgis, Bažnyčios. LE XXXVI t.

Gimbutas, Jurgis, Bell tower, belfry. Encyclopedia Lituanica, I t.

Gimbutas, Jurgis, Churches, wooden and stone masonry. Encyclopedia Lituanica, I t.

Gimbutas, Jurgis, Lietuvos bažnyčių chronologija ir statistika. LKMA metraštis, V t. Roma, 1970 (8 kartogramos, anglų k. santrauka).

Gimbutas, Jurgis, Lietuvos medinės varpinės. „Aidai", 1961, Nr. 1 ir 6.

Gimbutas Jurgis, Varpinė. LE XXXIII t.

Grinius, J., Lietuvių kryžiai ir koplytėlės. LKMA metraštis, V t. Roma, 1970.

Ivinskis, Zenonas, Žemaičių (Medininkų) vyskupijos įkūrimas (1417) ir jos reikšmė lietuvių tautai. LKMA suvažiavimo darbai, VII t. Roma, 1972.

Jankevičienė, A., Lietuvos medinių varpinių architektūra. Liet. architektūros klausimai, III t. Vilnius, 1966.

Krasauskas, Rapolas, Medininkai. LE XVIII t.

Krasauskas, Rapolas, Telšių kunigų seminarija, Telšių vyskupija. LE XXXI t.

Liuima, A., Kražių kolegija. LE XXII t.

Matulis, Steponas, Lietuva ir Apaštalų sostas 1795—1940. LKMA suvažiavimo darbai, IV t. Roma, 1961.

Mickevičius, Juozas, Liaudies menininkas Antanas Klanius-Klanevičius, Kraštotyra, 1975.

Šapoka, Adolfas, Žemaičių krikšto prasmė. „Naujoji Romuva", 1937, Nr. 31—32.

Wolkovich (Volkavičius), William, Medininkai. Vašingtonas, D.C. Atspausta iš The Jurist, XXXIII t., 1973.

Pastaba: Daugiau bibliografinių duomenų apie Telšių vyskupijos bažnyčias galima rasti Br. Kviklio „Mūsų Lietuvos" III—IV tomuose, Bostonas, 1966—1968.

KNYGOS MECENATAI

Kun. V. MARTINKUS, Providence, RI
Kun. J. PRAGULBICKAS, Elizabeth, NY
Kun. A. RAČKAUSKAS, Brooklyn, NY
Kun. ZENONAS SMILGA, Middletown, CT

KUN. JOHN M. ZNOTINAS, Valley Lee, MD

KUN. P. Patlaba, Hot Springs, AR

Kun. VALERIJONAS SOBUTAS, Ray, ND
Kun. JONAS VELUTIS, Chicago, IL
Kun. A. ŽVINKLYS, Wonewoc, WI

Dr. ANTANAS BELICKAS, Evergreen Park, IL
Kun. D. LENGVINAS, Windsor, Ont. CANADA

Kun. JUOZAS GRABYS, Watervliet, NY
Kun. VACLOVAS KATARSKIS, Dayton, OH
Prel. JONAS A. KUČINGIS, Los Angeles, CA
Kun. PRANAS KURA, Spring Valley, IL
DANA KURAUSKIENĖ, Chicago, IL
Kun. JUOZAS TAUTKUS, Putnam, CT
Kun. A. VALIUŠKA, Phoenix, AR

GARBĖS PRENUMERATORIAI

ALFONSAS ALČIAUSKAS, Tampa, FL
Kun. P. BALTRUMAS, Drain, OR
Kun. PETRAS BUTKUS, Lewisham, AUSTRALIA
GARBIELĖ ir ALBINAS DZIRVONAI, Chicago, IL
Kun. P. GIRČIUS, Bad Lacr, WEST GERMANY
VIKTORAS JASMANTAS, Chicago, IL
Prel. ANTANAS JONUŠAS, Rome, ITALY
JOANA KĘSGAILIENĖ, Montreal, Que, CANADA
Kun. JOHN MAKNYS, Providence, RI
Kun. B. PACEVIČIUS, Toronto, Ont. CANADA
Kun. J. PAKALNIŠKIS, Brooklyn, NY
JUOZAPAS ir I EVA PAŠKEVIČIAI, Chicago, IL
VACIUS PRIŽGINTAS, Los Angeles, CA
TEKLĖ RADZIENĖ, Chicago, IL
MARYTĖ R. SHALINS, Woodhaven, NY
ALEKSAS SMILGA, Chicago, IL
Kun. V. STANKŪNAS, Montreal, Que. CANADA
Kun. V. ŠILIAUSKAS, Tustin, CA
Prel. J. TADARAUSKAS, Hamilton, Ont. CANADA
PRANAS TOMAŠEVIČIUS, Cicero, IL
Kun. dr. JUSTINAS VAIŠVILAS, Hasberg, WEST GERMANY
Kun. P. VASERIS, Kensington, VIC. AUSTRALIA
VALERIJA ir JONAS ŽADEIKIAI, Chicago, IL
Kun. STASYS ŽILYS, Rome, ITALY
SOFIJA ŽUMBAKIS, Chicago, IL

PRENUMERATORIAI

ANICETAS, Hot Springs, AR
PETRAS AUGAITIS, Delhi, Ont. CANADA
ANTANAS BALČYTIS, Chicago, IL
D. S. BYLA, Chicago, IL
Kun. VIKTORAS J. DABUŠIS, Paterson, NJ
Kun. B. S. DANIS, Wilkes-Barre, PA
ALBINAS DANTA, Ocean Gate, NJ
Kun. P. DAUKNYS, Kensington, AUSTRALIA
STASYS DIMGAILA, Hot Springs, AR
KAZYS GIMŽAUSKAS, St. Petersburg Beach, FL
VANDA ir ANTANAS GINIOČIAI, Chicago, IL
BIRUTĖ JASAITIENĖ, Chicago, IL
TERESĖ KAZLAUSKAS, Orland Park, IL
ANTANAS KENSTAVIČIUS, Hope, B.C. CANADA
Kun. D. KENSTAVIČIUS, Walburgisheim, WEST GERMANY
JURGIS KEZYS, Hot Springs, AR
AUGUSTINAS KUOLAS, Toronto, Ont. CANADA
Dr. V. E. MAJAUSKAS, Detroit, MI
NATALIJA NAVICKAS-SADAUSKAITĖ, Gulfport, FL
POVILAS NORVILAS, Chicago, IL
Kun. ALGIRDAS OLŠAUSKAS, Los Angeles, CA
JONAS PABEDINSKAS, Glen Ellyn, IL
KAZYS PABEDINSKAS, Oak Park, IL
JUOZAS PAŠKUS, Chicago, IL
REGINA ir STASYS PATLABOS, Chicago, IL
STASĖ PATLABAITĖ, Cicero, IL
Kun. J. PETROŠIUS, Paris, FRANCE
Z. PAULINAITIS, Brooklyn, NY
KASTUTĖ ROŽĖNIENĖ, Hot Springs, AR
VIKTORIJA SAKALIENĖ, Hot Springs, AR
A. SIMUTIS, East Rockaway, NY
J. J. SIMUTIS, Moonee Ponde, VIC. AUSTRALIA
ANICETA STROPIENĖ, Chicago, IL
PODENCIJA ŠADAUSKAITĖ, Gulfport, FL
ONA ŠNEIDERIENĖ, Hot Springs, AR
ZENONAS TAMOŠAUSKAS, Hot Springs, AR
DANA VARANECKIENĖ, Chicago, IL

I TOMO TURINYS

Knygas apie Lietuvos bažnyčias išleidžiant .. 5

CHURCHES OF LITHUANIA: Diocese of Telšiai
Introduction 7

Istorinės Lietuvos vyskupijos 9

SENOJI ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJA
(paruošė Paulius Jurkus) 10
Žemaičių vyskupijos vyskupai 13

TELŠIŲ VYSKUPIJA 49
Nauja Lietuvos bažnytinė provincija . 51
Telšių vyskupijos įkūrimas 51
Vyskupijos administracija 52
Kunigų seminarija 54
Telšių vyskupijos žemėlapis 56
Religinė ir visuomeninė veikla 58
Vyskupijos spauda 60
Klaipėdos prelatūra 62

TELŠIŲ VYSKUPAI
Justinas Staugaitis 65
Vincentas Borisevičius 66
Pranciškus Ramanauskas 69
Petras Maželis 69
Juozapas Pletkus 70
Liudvikas Povilonis 70
Telšių vyskupijos valdytojai 72

Telšių vyskupijos kunigai, nužudyti arba
kentėję bolševikų kalėjimuose 74

Telšių vyskupijos kapitula ir kunigai 78

PRIEDAI: 1926 metų dokumentai liečiantieji
vyskupijos įkūrimą 84

TELŠIŲ VYSKUPIJOS BAŽNYČIOS
IR KOPLYČIOS 89
Adakavas 91
Akmenė 93
Alsėdžiai 94
Barstyčiai 100
Batakiai 101
Beržėnai 102
Beržoras 103
Budriai 108
Darbėnai 109
Dauginiai 111
Degučiai 112
Didkiemis 114
Eigirdžiai 115
Endriejavas 116
Gadūnavas 117
Gardamas 118
Gargždai 119
Gargždelė 121
Gaurė 122
Gegrėnai 124
Geidžiai 125
Gintališkė 126
Girdiškė 128
Girėnai 129
Grūstė 129
Grušlaukė 130
Gvaldai 131
Inkakliai 132
Ylakiai 132
Janapolė 134
Jokūbavas 135
Judrėnai 136
Juozapava 138
Kalnalis 139
Kaltinėnai 141
Kantaučiai 144
Karklėnai 146
Kartena 148
Kaunatava 150
Ketūnai 151
Klaipėda 153
Klykoliai 166
Kolainiai 168
Kražiai 171
Kretinga 178
Kruopiai 184
Kuliai 186
Kurmaičiai 187
Kuršėnai 188
Kvėdarna 190
Laižuva 192
Latveliai—Žarėnai 196
Lauksoda 197
Laukuva 198
Laukžemė 200
Leckava 201
Lėlaičiai 205
Lenkimai 206
Lieplaukė 208
Lomiai 209
Luokė 210
Mažeikiai 214
Medingėnai 218
Micaičiai 219
Mikoliškiai 220
Mitkaičiai 221
Mosėdis 222

BALTIJA 297

Narvydžiai 224
Nemakščiai 224
Nerimdaičiai 226
Nevarėnai 227
Notėnai 228
Pagėgiai 229
Pagramantis 230
Pajūralis 231
Pajūris (Žvingių) 232
Pajūris (Tauragės) 233
Pakėvis 234
Pakražantė 234
Pakutuvėnai 235
Palanga 237
Pašvenčiai 240
Papieviai 241
Papilė 241
Pašaltuonis 243
Pašilė 245
Pavandenė 247
Pievėnai 248
Pikeliai 250
Plateliai 253
Plikiai 255
Plungė 256
Požerė 261
Priekulė 262
Puokė 262
Raudėnai 263
Renavas 264
Rietavas 265
Ropkojai 268
Rubikai 269
Rukai 270
Salantai 271
Sartininkai 273
Saugos 274
Seda 275
Skaudvilė 277
Skuodas 278
Smalininkai 280
Spraudis 281
Stalgėnai 282
Stemplės 283
Stulgiai 284
Šakyna 286
Šateikiai 287
Šatės 289
Šatraminai 290
Šaukėnai 291
Šiaudinė 295
Šilalė 296
Balsiai 297
Šilutė 298
Švėkšna 299
Šventoji 304
Tauragė 305
Telšiai 307
Teneniai 314
Tirkšliai 316
Tryškiai 318
Truikinai (Aleksandrija) 320
Tubausiai 321
Tūbinės 322
Tverai 323
Ubiškė 325
Ukrinai 326
Upyna (Telšių) 328
Upyna (Šilalės) 329
Užlieknė 330
Užventis 331
Vaičaičiai 333
Vaiguva 334
Vainutas 336
Vaitimėnai 338
Varlaukis 339
Varniai 340
Varputėnai 346
Varsėdžiai 347
Vegeriai 349
Veiviržėnai 349
Vėžaičiai 351
Vidsodis 352
Viekšnaliai (Beibelis) 354
Viekšniai 356
Viešvėnai 359
Viešvilė 360
Vilkyškiai 361
Vytogala 361
Žarėnai 362
Žemaičių Kalvarija (Varduva) 365
Žemaičių Naumiestis 372
Žemalė 374
Židikai 376
Žygaičiai 380
Žlibinai 381
Žukančiai 382
Žvingiai 383

Telšių vyskupijos kunigai išeivijoje 1980 metais 387

Telšių vyskupijos kunigai, mirę išeivijoje ligi 1980 metų 393

Bibliografija 396

Šios knygos mecenatai, garbės prenumeratoriai, prenumeratoriai ... 398

I tomo turinys 399

LIETUVOS BAŽNYČIŲ I tomo „Telšių vyskupijos"
pastebėtų klaidų atitaisymas

Psl.	Eilutė, pastaba	Atspausdinta	Turi būti
5	2 iš viršaus	lietuvos	Lietuvos
5	10 iš viršaus	krikštyjo	krikštijo
128	23 iš viršaus	Gargždų	Girdiškės
132	Ylakių bažn. pavad.	Švč. Mergelės Marijos...	Šv. Petro ir Povilo...
133	(ž. apačioje)	(klaidinga nuotrauka)	Ylakių . . . (ž. apačioje)
163	parašas po nuotrauka	surežisuotos	surežisuotas
220	(vietovės vardas)	MYKOLIŠKĖS	MIKOLIŠKIAI
267	parašas po nuotrauka	Rietavos	Rietavo
350	parašas po nuotraukomis	(neatspausdinta)	Altoriai ir sakykla
350	pirmosios dvi eilutės	(neatspausdinta)	paveikslas Šventoji šeima, šv. Jonas Nepomukas, šv. Barbora, šv. Izidorius, Marija sopulingoji, dail. . . .
364	(Atspausdinta nuotrauka iš tiesų yra ne Žemaičių Kalvarijos, bet Suvalkų Kalvarijos)		
371	parašas po nuotrauka	Koplyčia 1971 metais	Šv. Jono Nepomuko koplytėlė prie Varduvos tilto.
394	3 skilt. paskutinė eilutė	Kireiliui . . .	Kirkilui.
398	1 skilt., 3 iš viršaus	KUN. P. Patlaba	Kun. PETRAS PATLABA
398	1 skilt., 15 iš apač.	LEVA	IEVA
399	Turinio rodyklėje, 1 skilt., po 13 eil. iš apačios praleista: „Balsiai . . . 297" (400 psl. jie pažymėti ne vietoje)		